

The Project Gutenberg eBook of Kertoelmia ja kuvauksia, by Juho Heikki Reijonen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kertoelmia ja kuvauksia

Author: Juho Heikki Reijonen

Release date: June 23, 2005 [EBook #16120]

Most recently updated: December 11, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KERTOELMIA JA KUVAUKSIA ***

Produced by Tapio Riikonen

KERTOELMIA JA KUVAUKSIA

Kirj.

Juho Reijonen

Werner Söderström, Porvoo, 1900.

SISÄLLYS:

Ensimmäiset ystäväni

Uuron Kössi

Lohdutus

Mikä siihen oli syynä

Maisteriko vai kirkkoherra

Sokea Pietari

Kaaperin kosinta

Yhtymys

Ystävykset

Tyttö

Tuulivaaralaiset

Huonona aikana

Muistelma Savosta

Koskelan ukko

Ainoa rakkauteni

Vihkimäkengät

Merkilliset miehet
Kymmenniekka
Asiamies
Juhanuksena
Synkeän Matin juttu
Surma-Olli
Veljekset
Kosto
Kilpa-ajot Wanulassa
Räätäli Kalle
Iisakin romaani
Kumisevanmäen mökki
Pappilassa
Yleinen suru
Vierasmies
Herrasmies
Vaimon kuoltua
Miksi Jaakko muutti
Hävytön teko
Pielinen. I Syksyllä
" II Keväällä
Nälkävuonna
Eräs talvipäivä merellä
Suomenlahti
Petri
Paksulan parikunta
Junassa

ENSIMMÄISET YSTÄVÄNI.

On jo noin parikymmentä vuotta kulunut siitä, kuin aloin eroittaa kummini Heikki Korhosen muista ihmisistä. Silloin lienen vielä ollut aivan pieni, koska minulla ei vielä siihen aikaan ollut omaa päänteitettäkään, vaan käytin piika Tiinan kanssa yhteisiä. Kuitenkin oli minulla jo aivan oma, mielestäni hyvin kaunis, sinikukkainen ja Venäjän karttuunista tehty koltti, joka juhlatilaisuuksissa pantiin päälleni. Arkipäivinä, kun sinikukkainen kolttini riippui vaatekaapin naulassa, kävin puettuna miten milloinkin sattui.

Isäni oli leskimies ja minä hänen ainoa poikansa. Enimmiten oli minulla tapana leikkiä yöpö-yksinäni pappilan pellon pientarella, jolle isäni mökki oli rakennettu, tahi myöskin niiden neljän tuuhean pihlajan alla, jotka kasvoivat lammin rannalla, sillä minulla, niinkuin jo sanoin, ei ollut omaa päänteitettä, jonka vuoksi olin lakkaamatta muiden kylän poikien pilkan esineenä, jos milloin heidän seurassaan uskalsin näyttäytyä. Noilla yksinäisillä leikkitantereillani taas olin yleiseen suosittu; mehiläiset, perhoset, valkoja puna-apilaat tunsivat minut ja kohtelivat minua ystävällisesti, niinkuin minäkin heitä — siellä ei kukaan tehnyt minusta pilkkaa.

Isäni oli harvoin kotona, sillä hänen elinkeinonansa oli pienen kaupan pito. Hän osti pitäjäläisiltä voita, talia, lintuja ja muuta sellaista, joita sitte vei kaukaisiin kaupunkeihin. Niistä toi hän tullessaan pitäjään lukuisalle herrasväelle kahvia, sokeria, Hollannin palttinaa, siirappia ynnä muuta; ja karttuunia, verkkaa, "ruunihuveja", Kurkijoen piiskoja ja minkä mitäkin tarviskalua piti hän aina varalla talonpoikaiselle väestölle. Rettigin vaakunaa, "bruna prima"- ja "medelfina"-sikareja löytyi myös talossa käräjä-herrojen varalla, joita minä en lukenut herrasväkeen kuuluviksi, kun he niin usein muuttelivat asuinpaikkaa; eikähän muut olleet herrasväkeä kuin meidän "Herrassöötinki", Kruununvouti — sukuisin Kamreeri — Levälahden herrasväki, jonka talon herraa yleiseen sanottiin "Insinööriksi", sekä Tohtori, ison- ja pienen pappilan ja Vallesmannin joukot; se oli mielestäni ihan selvää. Herrasväkenä tosin pidin Henkikirjurin ja Kanttorinkin joukkoja, mutta niille en rohjennut antaa lisäyssanaa "meidän". sillä ne asuivat kaukana, missä lienevät asuneetkaan parin peninkulman päässä; enkä heitä nähnyt muulloin kuin kirkossa, johon ani harvoin pääsin. Tiinalla, jonka huostaan kasvatukseni kokonaan oli uskottu, oli

näet yhtä vähän halua kirkonkäymiseen kuin minullakin — pääverhoni tähden.

Isäni siihen sijaan kävi sangen usein kirkossa, kun vain milloin sattui sunnuntaina kotoisalla olemaan, vaan hänen kanssaan en koskaan päässyt sinne, enkä tahtonutkaan, sillä isäni kirkossa olo-ajat olivat ainoat tilaisuudet, jolloin sain nauttia ruuninkarvaisen Pollen seuraa. Muulloin aina piti tuo suuri herra isäni seuran parempana kuin meidän varsinaisten kotona-olijoiden: Torstikin, Naskin, Mirrin, Mustin, Tiinan ja minun, vaan kirkkoon hän ei koskaan lähtenyt.

Kerran lauantai-aamuna tulivat Polle ja isäni kotiin pitkältä matkalta ja sinä päivänä lisääntyi ensimmäisten ystäväieni luku kahdella. Seikka oli seuraava. Isäni neuvoi minulle tarkkaan Kamreerin talon ja käski minun mennä ilmoittamaan Kamreerin papalle tulleensa jo kotiin. Tuon vanhan herran tunsin jo vanhastaan, sillä hän oli pitkä, suora ja uljas vanhus, jollaisia en usein jälestäpäinkään ole nähnyt. Minulla oli myös heikko aavistus hänen olevan hyvän miehen ja kerran löytäväni hänessä hyvän ystävän, vaikka sitä en voinut selviin ajatuksiin pukea.

Pian seisoiimme, Musti ja minä, vanhan herran huoneessa. Minä seisoin oven suussa, huivi näpissä, mutta Musti ei enää ollut niin ujo, sillä hän oli vanhempi minua, vaan rohkeasti kävi peremmä ja aivan käskemättä istahti vanhan herran kirjoituspöydän eteen. Siinä hän hyvän aikaa katseli kirjoittavaa vanhaa herraa, sitte taas minua ja niin aina vuorotellen meitä molempia. Se viisas Musti teki niinkuin suurten herrojen palvelijat, nimittäin ilmoitti talon isännälle läsnä-oloni, mutta kun minä en vielä siihen aikaan käyttänyt käyntikortteja, täytyi Mustin nykäistä isäntää housun lahkeesta. Näin sai Musti vanhan herran viimein huomaamaan hänelle nyt saapuneen vieraita.

Tervehdykseksi Mustille lausui vanha herra: "syyti!" jota seurasi potkahdus. Musti pakeni minun turviini ja vanhan herran silmät seurasivat tarkkaan uskollisen toverini liikkeitä, kunnes huomasivat minut.

"Hyvää päivää."

"Jumal' antakoon, lapseni! Kenenkä tyttö sinä olet?"

"Tyttö!" tuo sana loukkasi minua kovasti ja ajoi veren päähäni, jonka vuoksi minä aloin sopertaa: "en — en —"

"Jaha, vai Engström'in, vai jo te käytte kerjuulla, vai jo te käytte kerjuulla, hm! No kummako se, kummako se, isä juo, äiti on kivuloinen — vaimo parka — lapsiraukat", tuumaili vanha herra puoli-ääneen.

Pääni kävi pyörälle ja minä taaskin sopertamaan:

"I-sä käski minun —"

"Hyvä, hyvä, minä annan hänelle työtä", ja hän veti sänkynsä alta rikkonaiset saappaansa, jotka pisti käteeni ja sanoi: "vie nuo isällesi ja käske panna niihin överkapat."

Minä otin kengät vastaan ja melkein vapisten jatkoin keskustelua: "isä käski sanoa olevansa jo kotona."

"Kotona, käskikö hän sanoa olevansa jo kotona?"

"Käski", vastasin minä ja silmäilin rukoilevasti Mustia, että hän vahvistaisi sanojeni totuuden.

"Vai käski sanoa olevansa kotona — hm — mitä hän sillä lienee tarkoittanut — hm — minä tulen itse paikalla sinne — hm! Onko hän selvä?" kysyi vanha herra.

Minä en ymmärtänyt tuota kysymystä laisinkaan ja vastasin: "en tiedä."

"No, huutaako hän, kirooko hän, tuliko hän yksin kotiin?" kyseli vanhus.

Minä, iloisena, kun taaskin käsitin hänen kysymyksensä, toimitin: "ei, Pollen kanssa ne tulivat yhdessä;" ensimmäiset kysymykset jäivät vastaamatta.

"Mitä, Pollen kanssa, kukas se Polle sitte on?"

"Se on — se on se meidän Polle."

"Sinä olet hupsu, tyttö parka; kummako se, kummako se, hän pieksää lapsiraukkansa vielä kuolijaaksi", ja hän otti pöytälaatikostansa ison hopearahan ja lisäsi: "pidä sinä itse tämä tahi anna pikemmin äidillesi, vaan älä suinkaan näytä isällesi."

Tuosta puheesta en taaskaan ymmärtänyt mitään, sillä eihän minulla enää ollutkaan äitiä, vaan kuitenkin tyytyväisenä hopearahaani lähdin, kengät kainalossa, tallustamaan kotiani kohti.

Siellä aivan oikein ilmoitin vanhan herran itsensä luvanneen tulla paikalla ja jo ennakolta lähettäneen saappaansa koppaan pantavaksi. Rahasta en isälleni virkkanut mitään. Yhtäkkiä juolahti mieleeni ajatus: mitä, jos vanha herra luulikin Tiinan äidikseni ja siis on minun tuo kaunis, kiiltävä kolikko annettava "pikemmin" Tiinalle. Isäni ei ymmärtänyt kenkäseikasta niin poloisen pölähtävää, vaan tuumaili vanhan herran kyllä itsensä selittävän sen meille tultuaan. Tiina siihen sijaan käsitti vallan hyvin vanhan herran tarkoituksen, kun minä, niin pian kuin mahdollista tahi "pikemmin" kuin tavallisesti, toimitin kolikkoni hänen laihaan kouraansa ja hän heitti sen arkkunsa pohjalle niin että kilahti. "Jumala siunatkoon sitä hyvää herraa!" kuulin hänen lausuvan ja sille tielleen rahani jäi, enkä sitä sen koommin ole enää koskaan nähnyt.

Vanha herrapa ei tullutkaan, ja iltapuoleen samana päivänä otettiin minut asiasta tutkinnon alaiseksi. Minä kerroin isälleni laveasti, oikein juurta jaksuen asian, vaan tullessani raha-pykälään keskeytti Tiina kertomukseni sanoen: "valhetta, valhetta kaikki tyyni, ei se ole käynytkään vanhan herran luona, vaan lienee taas ollut juoksentelemassa lammin rannalla tahi jossakin muualla."

Minulla ei ollut rohkeutta syyttää Tiinaa samallaisesta rikoksesta, eikä se ollut tarpeenkaan, sillä isäni sanoi: "Eikö mitä, vaan hän ei liene osannut oikein selittää asiaansa — kirjoittaa minun olisi pitänytkin."

Kääntyen minuun jatkoi hän: "mene muuttamaan puhdas koltti päällesi, minä sillä välin kirjoitan kirjeen, jonka saat viedä vanhalle herralle."

Tiina vei minut viereiseen huoneeseen, vaan muuttaessaan päälleni toista pukua näki hän olevan soveliaan tilaisuuden kukistaa minussa asuvan valheellisyyden, — mielti hetkisen ja kasvoissaan näkyi mikä hirmuinen taistelu hänen sisällänsä riehui. Hän ei voinut masentaa rangaistushimoaan ja niin sain kelpo löylytyksen koivun varvulla; en oikein selvään tiennyt mistä syystä, sillä kurittajani ei koko rangaistus-ajalla sanonut muuta kuin: "vai sinä, vai sinä". Lopuksi täytyi minun vielä kiittää häntä hyvän-teostaan ja luvata, etten enää milloinkaan tästä lähin valhettelisi. Musti, joka Tiinan mielestä oli osallinen rikokseeni, sai samalla mitalla, ja oikein rakkaasta kädestä saikin. Niin olimme taas, Musti ja minä, tarpeellisesti sekä varustetut että evästetyt matkallemme.

Murheellisina alotimme kulkuamme, vaan kun näimme kuinka iloisina pääskyselä kiitelivät ilmassa, kuinka perhoset lentelivät pientarella kasvavien kukkien välillä, jotka ystävällisesti nyykyttivät meille pieniä päitään; kun näimme kuinka västäräkki, riemuissaan viiskuttaen lammin rannalla, tyytyväisenä heilutteli pitkää pyrstöänsä, unohtui huolemme, ja mitä parhaimmalla tuulella saavuimme vanhan herran asunnolle.

"Ha, ha, ha!" — nauroi vanha herra, luettuansa hänelle tuomamme kirjeen. Sitte otti hän minut polvilleen, suuteli otsaani ja kysyi, miksi kävelin huivi päässä. Tuohon en osannut suoraa vastausta antaa, vaan ei hän sitä odottanutkaan, kutsui piian, tuotti sisään kahvia ja makeisia, joista sai osansa Mustikin, jonka nyt esittelin vanhalle herralle. Vielä näytteli hän minulle kauniita kuviakin, antoipa lahjaksikin pienen semmoisen kuvakirjan, jonka kannessa oli naisen kuva, iso rysä-hame päällä. Viimein otti hän kiiltonappisen sinisen takkinsa päälleen, pisti isolippaisen lakin päähänsä, ja niin lähdimme käsi kädessä kotiini päin.

Musti hyppeli edellä, ikäänkuin olisi tahtonut mennä jo ennakolta ilmoittamaan vastaantuleville hämmästyneille kirkkomiehille: "katsokaas mihin kunniaan leikkitoiverini on kohonnut; hän se on, joka tuolta jälestäpäin tulee käsi kädessä vanhan herran kanssa — kyllä se on hän, uskokaa pois, vaikka hänellä onkin huivi päässä, hau, hau".

Sitte riensi se toisten kirkkomiesten luo ja "hau, hau", kuului lakkaamatta, sillä Mustin mielestä piti tien olla auki, kun perästä päin tuli hänen pieni isäntänsä ja vanha herra käsikkäin, "hau, hau".

Kotiin tultuamme oli siellä vieras, kummini, ja pöydällä oli pieni viheriäinen olento. Se oli mielestäni sangen soma. Minä katselin sitä, sillaikaa kuin aikaihmiset tervehtivät toisiaan. Mikähän tuo mahtoi olla? Minä käännyin Mustiin päin. Se silmäili vuorotellen viheriäistä olentoa, vuorotellen minua ja katsoi minuun veitikkamaisesti, juuri kuin olisi tiennyt koko tuon olennon elämäkerran ja tarkoituksen, vaan ei kiusallakaan ilmoittaisi sitä, jollen itse saisi selville. Minä ajattelin pitkin ja poikin, ja yhtäkkiä alan tuumia mielessäni: "älähän mitään, jos se olisikin lakki. Aivan oikein: viheriäinen päällyys, mutta tupsu pääläella, mustan ja valkean kirjava ranta ja oikein kiiltolippu. Niin lakki se on, kuin onkin. Oi jos kellä olisi tuollainen lakki!"

Silloin herätti kummini minut unelmistani sanomalla: "Juijo tules nyt anna minulle kättä; etpä arvaa mitä sinulle olen tuonut?"

Mielelläni annoin hänelle kättä, sillä kyllä nyt jo tiesin kenelle lakki oli aijottu.

Se päivä oli minulle oikea onnen päivä. Yhtenä ainoana päivänä olin saanut kuvakirjan, uuden lakin, kolikon, kahvia, sekä astunut pitkän matkan käsi kädessä vanhan herran kanssa, ja kaupan päälle olin saanut vielä opetuksen toden puhumiseen. Tiinalle näytin sekä kuvakirjani että uuden lakkini. — Tuo nainen kirjani kannessa oli aivan Tiinan näköinen, vaan Tiinan hame oli kuin säkki, kuvan hame kuin ruiskeko. Tiina tavaili: "K — sano K-ari-Karrikatur — tätä en minä osaa lukea, se on latinaa, pane kirja talteen, äläkä revi sitä." Minä panin kirjan talteen ja riensin muille talon asukkaille näyttelemään lakkiani.

Mirri sai vielä samana päivänä monta kertaa nähdä, ettei hänen enää sopinut pitää minua vertaisenaan, sillä nyt olin oman lakkini herra. Naskille ja Pollelle näytin myös loistoni, mutta kun sitä Torstikille menin näyttämään, ajoi Tiina minut navetasta pois, sillä hän nähtävästi kadehti minua siitä, että pääverhoni suhteen olin päässyt yhtä itsenäiselle kannalle kuin hänkin. Näin sai Torstikki-parka yhä edelleen elää siinä uskossa, että minä vieläkin käytin Tiinan kanssa yhteisiä pääverhoja.

Siitä päivin oli minulla kolme elävää ystävää: Vanha herra, kummi-Heikki ja Musti, jonka viimemainitun kanssa kristillisesti jaoin uuden lakkini tuottaman kunnian ja ilon. He olivat minulle, kukin lainsa jälkeen, uskolliset aina kuolemaansa asti. Nyt lepäävät he jo kaikki "maan mustan mullassa"; mutta tässä on muutamia, heidän ajan kuluksi minulle puhelemiansa kertomuksia, joilla he toisinaan lyhentivät talven pitkiä iltapuhteita.

UURON KÖSSI.

Lapsena kuulin useampia kertoja mainittavan nimeä: Uuron Kössi. Ihmiset yleensä eivät pitäneet häntä oikein viisaana. Minä en muistaakseni ollut koskaan nähnyt sitä miestä, enkä hänen kanssaan siis ollut persoonallisesti tuttuakaan. Uuron Kössin viisaus tahi hulluus eivät myöskään liikuttaneet minua hituistakaan, niin että meillä oli toistemme kanssa tekemistä niin vähän kuin suinkin. Minulla ei edes ollut pienintäkään käsitystä hänen ulkomuodostaankaan, vaikka lapset tavallisesti ajatuksissaan luovat jonkunlaisen kuvan siitä henkilöstä tahi asiasta, josta usein kuulevat puhuttavan.

Uuron Kössi oli siis minulle ihan vieras olento. Kohtalomme satutti meidät kuitenkin kerran yhteen ja siitä päivin säilytti Uuron Kössi minut tuoreessa muistissa. Sattui näet niin, että muutamana Juhannus-aamuna — silloin olin juuri päässyt lukioon — päätin olla sangen jalomielinen. Tässä jalomielisyyteni puuskassa ajattelin: nyt lähden jalkaisin kirkkoon, että piika Maijakin kerran sopii hevoskyytiin. Muistelen myöskin, että ajatuksissani kuvailin siten suovani kirkkomiehille hyvän tilaisuuden ihailta uutta, kiiltonappista univormuani, jonka loistetta minun kärryissä istuessani ainoastaan vilahdukselta olisivat nähneet. Niin suoriuduin tielle. Aamu-aurinko paistaa hellitteli täydeltä terältä. Mäkisellä maantiellä lainehti kirjava kirkkomiesjoukko. Tuolla nousi mäkirinnettä maalatut vieteri-kärryt, joissa istui mahtava talonisäntä puettuna uuteen verkatakkiin. Täällä kiirehti köyhä mökkiläinen laihaa hevostansa hölkkäraviin, etteivät häntäkään kirkosta jättäisi. Joutomiehet verkalleen astua lörkyttelivät puhallellen piippu-nysistään paksuja palturisavuja ilmaan. Vakava patalakkinen kerettiläinen näytti ikäänkuin kadehtien katselevan noita solakoita nuoria miehiä, jotka kokkapuheillaan tuon tuostakin saattoivat naurun kajahtamaan tyttöjen suusta. Silloin rypistyi kerettiläisen nenä, vaan ripein askelin riensi nuorten joukko eteenpäin, tytöt kantaen käsivarrellaan kirkkoröijyjään ja mustia kenkiään, pojat myöskin paitahihasillaan. Joskus katkesi kirkkomiesten jono, vaan kuta lähemmäksi kirkkoa tultiin, sitä tiheämmäksi kävi joukkokin. Pitkän-mäen seuduilta aina kirkolle asti alkoi tien vieressä vähän väliä näkyä pieniä tyttöparvia. Muuan veti jalkaansa puhtaat pumpuli-sukat, toinen oli jo ehtinyt pitemmälle ja pani jo kengänrihmojaan kiinni. Ritolammin rannat olivat täynnä pyöreävaltaloisia tytön-tylleröitä, jotka joko huuhtelivat hikeä päivettyneiltä poskusiltaan tahi tiheillä luukammoilla sukivat kesäisen auringon vaalentamia kähäriään. Moni tyttö-hupakko salavihkaa kysyi myöskin pyöreältä taskupeililtä neuvoa, miten pää on pidettävä kirkkoon astuttaessa ja miten on hymyiltävä sille ja miten sille. Siellä täällä tien vieressä laitteli joku vanha muori aamiaista silmäterälleen, lapsensa lapselle, leikaten aika viipaleita eväsrieskasta, jolle sitte näin Juhannuksen kunniaksi levitti omasta mielestään oikein paksulta kaunista, punakeltaista kesävoita.

Sanalla sanoen siinä oli kaunis kesäinen taulu edessäni, mutta vahinko vaan, etten sitä joutanut oikein tarkastelemaan, sillä minua tuntui ikäänkuin hiukkasan hävettävän, kun huomasin kaikkein ihmisten huomion olevan kiintyneenä kauniiseen univormuuni. Mielelläni suostuinkin sentähden loppumatkaksi nousemaan Kankaalan Pekan kärryihin, joka kohteliaasti tarjosi minulle sijan sievän sisarensa

Leenan vieressä.

Kirkolle ei ollut enempää enää kuin yhden virstan matka, vaan kuitenkin ajaa suhautti Pekka monen hevosmiehen ohitse, sillä niinkuin yleiseen tiettiin, oli hänen "Lintunsa" pitäjän parhaita juoksijoita. Jalka-miehiä sivusimme tusinoittain, joista kumminkin ainoastaan yksi veti huomioni puoleensa. Hän oli pienenlätä, kumarahartiainen vanhus, jonka hopeanharmaat tai valkoiset hiukset pitkinä suortuvina valuivat alas hartioille. Hänellä oli päällään pitkä, saristunut, sininen takki, vyötetty keskeltä lianharmaalla villavyöllä. Kädessään piti vanhus paksuröhmyistä käsnäkeppiä. Hänen kasvonsa olivat, niin paljon kuin niitä ennätin nähdä, ryppyiset ja syvä-juonteiset.

"Mikä kesän märäntö tuo on?" kysäsin minä.

"Onpahan muuan vanha työmies Uuron kylästä", vastasi Pekka.

"Kummallisessa puvussa hän käypi; hänessä taitaa olla vilutauti."

"Eikö mitä, terve hän on kuin lampaan vuona, mutta hän muutoin vaan käy turkissa kesät, talvet."

"Sepä kummallinen mies on", tuumailin minä.

"Kyllä hän toimastaankin on kummallinen", myönsi Leena ujosti, "mutta hän ei taida olla oikein viisas."

"Mikä hänen nimensä on?" kysäsin taaskin; en niin paljon uteliaisuudesta, tahdoinhan vaan sanoa jotakin, saadakseni tuon kauniin vieruskumppanini yhtymään pitempiin puheisiin kanssani.

"No, en minä hänen oikeata nimeänsä muista, mutta Uuron Kössiksi häntä kylän kesken kutsutaan."

"Vai niin, vai hän se nyt olikin Uuron Kössi, olen minäkin hänestä kuullut", vastasin minä, mutta silloin jo olimme kirkkomäen alla. Pekan kortteeritalo oli vähän syrjässä, jonka vuoksi minä tässä, kiitettäväni kyydistä, erosin heistä ja läksin hautausmaalle hautakirjoituksia lukemaan. Yhden ja toisen vanhan tuttavani oli Tuoni talven kuluessa korjannut ja pienet puuristit osoittivat eläville paikkaa, jossa heidän ruumiinsa mätänivät. Täällä lepäsivät kaikki, rikkaat ja köyhät, hyvässä sovussa rinnakkain, eikä toisella ollut parempi kuin toisellakaan; tomuksi täytyi kaikkein tulla.

Vähitellen keräytyi kirkon ympärille väkeä. Jo näin Uuron Kössinkin kiirehtivän Herran huoneeseen. Mutta hänä ei mennytkään sinne sisälle, vaan istahti portaille ja otti lakki-kulunsa käteensä. Silloin tällöin heitti siihen joku kirkkoon menijä kopekan tai puolen, vaan suurta summaa noista almuista ei näyttänyt karttuvan. Tulepa tuossa verkaan puettu pikku poikanulikka, joka mielestään näytti olevan jotakin. Hän keikuttelee päätään, ottaa liivinsä taskusta kellon, katsoo siihen ja näyttää olevan hyvin olevinaan. Jopa huomaa tuo pikku narri Kössinkin. Silloin ottaa hän nyrkinkokoisen mukula-kiven ja lähenee kerjäläistä. Ihmiset väistyvät tämän pienen keikarin tieltä ja kivi lentää Kössin lakkiin. Ympäriällä seisova joukko rähähtää kohti kulkkuaan nauramaan, ikäänkuin pojan käytös olisi ollut sekä sopiva että sukkela.

En tiedä suuttutiko pojan kelvoton teko, vaiko joukon hyväksyminen minua enemmän; mutta jos olisin ilennyt, olisin minä ruvennut poikaa kurittamaan, sillä Kössi itse ei näkynyt koko asiasta olevan milläänkään. Heittihän vaan tyynesti kiven pois ja kysäsi hiljaisesti: "kuka tuo kiven heittäjä oli?"

Joukko häpesi vähän käytöstään, kun ei Kössi nousutkaan raivoon, niinkuin se oli luullut, ja eräs joukosta vastasi: "se on Aholan Heikki Yl'kylästä". Kössi silmäsi poikaa ja siinä ilmestyi enemmän sääliä kuin suuttumusta. Silloin kajahti kirkon kellot. Se oli merkki, että papit saapuivat jo paikalle, ja ihmiset hälvähtivät kirkkoon. Minä ajattelin: "kummallinen miespä todellakin tuo Uuron Kössi on!" ja aloin nousta portaita myöten kirkkoon.

Kerjäläinen ojensi minullekin lakkiansa, johon minä melkein ehdottomasti heitin ainoan rahani, hopearuplan.

"Kiitoksia, nuori herra", lausui vanhus liikutuksesta värähtelevällä äänellä. Hän tarttui käteeni, puristi sitä kovasti; katsoi hetkisen hyvin kummallisesti silmiini. Hänen silmänsä näyttivät hehkuvan ilosta. Vielä kerran avasi hän suunsa ja kuiskasi: "kiitoksia! Nyt se on täytetty!" Näitä sanoja ei hän näyttänyt lausuvan minulle, vaan jollekin muulle.

Kirkossa asettauduin tavalliselle paikalleni. Kössi riensi myöskin heti sisään. Suorempana entistään astui hän halki kirkon ja laskehe alttarin eteen, käytävän suuhun polvilleen. Hänellä kuului tavallisesti ennen olleen tapana istua penkissä, vaan nyt hän oli koko Jumalan palveluksen ajan polvillaan käytävällä. Kaikki kirkossa olijat näyttivät pelkäävän hänen tänään tekemän jonkun häiriön. Satoja silmäpareja oli lakkaamatta kääntyneinä Kössin puoleen, vaan hän oli niin vajonnut hartauteensa, ettei huomannut mitään mitä ympärillä tapahtui. Kyyneleitä vuoti Kössin silmistä ja pari kertaa ojensi hän

silloin kätensä taivaasen päin, kun saarnamies kehotti seurakuntaa kiittämään Jumalaa kaikesta siitä hyvästä, jolla Hän taas maatumme oli siunannut. Sinä Juhannuksena oli epäilemättä Uuron Kössi hartain kristitty kotipitäjäni kirkossa.

Jälkeenpäin sain kuulla jo Kössin parikymmentä vuotta, jollei enemmänkin, joka sunnuntai- ja juhlapäivä istuneen kotipitäjäni kirkon portailla kirkkomiehiltä rahaa kerjäämässä. Kankaalan Pekka arveli, ettei Kössi ollut niin köyhä kuin hän näytti, sillä hän kaikista töistään otti aina maksun rahana, vaan ei kukaan ollut nähnyt hänen mitään rahalla maksavan. Minä olin alkanut pitää tuosta kummallisesta kerjäläisestä, mutta nyt kaduin, että olin antanut niin paljon sen mammonan orjan ahneuden tyydyttämiseksi. Uteliaana menin sinä kesänä aina samasta ovesta kirkkoon, sillä ainoastaan sillä ovella kuului Kössi kerjäävän, eikä koskaan muualla. Kössiä ei enää koskaan nähty almua anomassa, paikkansa kirkossa ei milloinkaan ollut tyhjänä. Sitä ihmettelivät kaikki, vaan ei kukaan tiennyt, mikä Kössin ahneuden oli tyydyttänyt.

Joku tuntematon hyväntekijä oli muistanut kotipitäjäni suuriarvoisella lahjalla. Provasti oli näet saanut suuren rahasumman sitä varten, että niillä rahoilla perustettaisiin pitäjään lapsille koulu, jossa nuorisolle opetettaisiin "kristillisyyttä ja hyviä tapoja". Mitään lähempiä määräyksiä ei lahjoittaja ollut tehnyt, paitsi sitä, että eräs Heikki Ahonen Ylikylästä saisi siinä koulussa maksuttoman opetuksen. Tästä päättivät kaikki ihmiset, että lahjoituksen oli tehnyt tuo paikkakunnassa rikkaudesta tunnettu Ylikylän Ahonen, jolle puoli pitäjästä oli velassa. Kummako siis, jos seuraavana kesänä kiitolliset seurakuntalaiset oikein miehissä keräytyivät viimeiseen lepo-kammioon saattamaan rusthollari Heikki Ahosta. Minäkin olin haudalla. — Samana päivänä haudattiin myös Uuron Kössi. Hänet pantiin yhteiseen eli niin sanottuun rahvaan hautaan. Kaikki ihmiset ihmettelivät, miksi provasti hautautti Uuron Kössin oikein koululla. Minäkin olin kantajana, sillä provasti sanoi niin olleen Kössin tahdon. Eukot tuumailivat: "Kunniallapahan Kössikin hautaan pääsi, vaikka hän ei ollut oikein viisas."

Pitäjään miehet miettivät yhteisillä varoilla hankkia hautakiven Heikki Ahosen haudalle, vaan provasti epäsi ja sanoi: "Ei se ollut Ahonen, joka teille koulun hankki, vaan sen teitte itse, vaikk'ette sitä tienneet, sillä asiamiestänne ette pitäneet oikein viisaana."

Minä en myöskään tahdo väittää hänen olleen "oikein viisaan", mutta sen kumminkin sanon, että löytyy maailmassa monta paljo hullumpaa viisasta.

LOHDUTUS.

Pekka Kilpeläisen mökki oli rakennettu aivan lähelle isoa Rimpisuota, joka hetteisestä povestaan puhalteli jäädyttävää hallaa lavealle ympäristöön — niin ainakin sanottiin niillä seuduilla. Ihmekö siis, jos suurena nälkävuonna 1867 pakkaneen oli puhtaaksi pannut Pekankin kaikki sekä syys- että suvi-touot, sillä tekihän se silloin tuhojaan kaikkiaaalla, vieden monessa kohden koko vuodentuloksen, ja vapautti siten viljelijän kaikista puimapuuhista. Petäjän kuorta pureskellen oli Pekka kumminkin saanut perheensä eheänä yli ankaran talven, ja kauniisti vihoitti hänen isohko ruishuuhutansa Keinuvaaran päivärinteellä. Asian tuntijat arvelivat tuosta huuhdasta lähtevän vähintäänkin viisitoista tynnöriä viljaa, "jos vaan hallalta säästyy"; — niin hyvin oli Herra sinä vuonna siunannut Pekan työn.

Vihantana vielä kuitenkin oli Pekan viljavainio silloin, kuin hänen emäntänsä, koko tienoossa hyväsvyiseksi tunnettu eukko Anna-Mari, ilmoitti miehellensä jotakin, lopettaen ilmoituksensa lausumalla: "niin minä ajattelin, jotta jos sinä menisit kirkolle ja pappilasta pyytäisit hiukan joko jyviä tai jauhoja lainaksi; niin saisin minä sairaana ollessani syödä selvää leipää."

Mielellään ei Pekka tosin olisi velkoihin ruvennut, varsinkaan näin uutisen rinnassa, vaan kuitenkin mielti hän: "teukko on oikeassa. Hän ei sitte viime kesän enempää kuin me muutkaan ole saanut selvää leipää edes nähdäkään, on vaan täytynyt pettua peiputtaa; eikähän rukiinen leipä liene kovin yllälistä herkkua saunaruoksi." Ja niin hän lähti, kun lähtikin, pastorin puheille.

Varsin mielellään pastori antoikin Pekalle viisi leiviskää jauhoja, vaikkei hän niin paljoa pyytänytään; sillä Pekka oli tunnettu ahkeraksi ja rehelliseksi mieheksi. Tyytyväisenä hän nyt kantoikin jauhosäkkiä kotiansa kohden, tuumailen matkalla itsekseen, että hän kyllä, "jos Jumala suo", ennättää Pertun päiväksi puida rukiinsa ja saada velkansa suoritetuksi, niinkuin puhe oli ollut; "ja sitte sitä taas saa olla huolettomana, kun on velaton mies", lisäsi hän puoliääneen. Kovin väsyksissä hän oli kotiin

saapuessaan, sillä taakka yhdessä heinäkuun paahtavan auringon kanssa oli tehnyt parastansa, saadakseen hien virtana valumaan kantajansa otsalta, ja oivallisesti onnistunutkin tuossa aikeessaan. Pian unehtui kuitenkin Pekalta väsymys, kun hän avatessaan pirttinsä ovea huomasi kätkeyseen ilmestyneen pari pienoista päätä.

"No, Anna-Mari! Sukkelaanpa sinä asiasi suoritit ja oikeinhan tällä kertaa lahjoitit kaksi työmiestä taloon, sillä luultavasti ne nyt ovat poikia?"

"Kuinkas muutoin", ehätti Keinuvaaran vanha Leena sanomaan, "ja kuinka ne sitten vielä ovat ihan sinun näköisiä!?"

Totta on etteivät kaksoiset olleet juuri kenenkään paitsi toistensa näköisiä, vaan kuitenkin näkyi heidän isänsä oikein sydämensä pohjasta iloitsevan niistä, niinkuin hyvin sopi arvatakin, koska hänellä ei ennestään ollut yhtään miespuolista perillistä. Pekka näki vanhan "tuudun" liian ahtaaksi kahdelle noin rotevalle pojalle ja sillä aikaa kuin Leena, Anna-Marin äitikummi, lähemmin kertoi kuinka hän, "juurikuin käsketty", oli sattunut tulemaan ristityttärensä avuksi, valitsi hän orsilta kuivia, kätkeyksi soveliaita lautoja.

Silloin tällöin työtänsä keskeyttäen, katseli isä hymysuin rauhallisesti lepääviä lapsukaisiaan ja onnellisen äidin kasvot heijastivat samaa, kentiesi vieläkin syvällisempää iloa. Se ja vielä toinenkin päivä kului tyyneesti ja hiljaisesti loppuun. Vanha Leena pani taikinan juuren, leipoi selvää leipää ja katsoi muutoinkin taloutta. Vieläpä jäi hänelle aikaa hoidella sekä lapsia että sairastakin, jossa toimessa hän, niinkuin yleiseen tunnustettiin, olikin erittäin taitava. Sanalla sanoen, Rimpisuon mökissä olivat kaikki muut iloisia ja tyytyväisiä, paitsi pieni Anni, kaksoisten nuorempi sisar. Tämä oli alussa veljiensä syntymisestä vähän nyreissään, koska hänen nyt täytyi muuttaa asuinsijansa tuosta rakkaasta kätkeystä vanhemman siskonsa sänkyyn. Vähitellen viihtyi toki hankin, kun sai leikkiä hopeaisella rintakoristeella, joka aikoinaan oli kuulunut hänen äitinsä kihlakalujen joukkoon ja johon oli taidokkaasti piirretty kirjaimet I.H.S. Rupesipa Anni jo katselemaan pikku veljiään melkein yhtä ystävällisillä silmillä kuin uunin korvalla kehräävää harmaata kissanpoikastakin. Kuitenkaan ei hän näitä, niinkuin vikisevää mirriparkaa, lakkaamatta tahtonut kuljetella ympäri huonetta, vaikka ne kyllä, hänen mielestään, olivat tähän maailmaan tulleet ainoastaan hänen leikkikalukseksi.

Mutta maan päällä ei ole koskaan pysyväistä onnea; sen sai Pekkakin ennen pitkää havaita. Äiti tuli päivä päivältä heikommaksi, vaikka hänen nyt, kun sai syödä selvää leipää, Leena-muorin arvelun mukaan, olisi päinvastoin pitänyt "kostua". Sitä mukaa kuin äiti heikkoni, kävivät kaksoisetkin yhä enemmän ja enemmän kärtyisiksi, pahajuonisemmiksi; ja tuskinpa olivat he viikkokauden ajan ehtineet maistella elämää, kun Pekka jo sai kuivista laudoistaan ruveta valmistamaan toisenlaista kehtoa, jossa heidät laskettaisiin maan poveen.

Äiti oli liiaksi heikko kantamaan niin suurta surua ja eräänä iltana, yökasteen nurmeen kohotessa, hän värähtelevällä äänellä lausui miehelleen: "minä tunnen tämän yön olevan viimeiseni. Käske Mari ja pieni Anni tänne, että siunaan heitä ennen lähtöäni."

Kun aurinko aamulla nousi vuorten takaa, valaisivat sen ensi säteet Anna-Marin rauhallisia, vaan kalman kalpeita kasvoja; eikä paljoa enempää verta näyttänyt olevan vaimovainajansa kylmää kättä puristavan Pekankaan poskipäillä. Mari, vanhin tyttö, joka jo ymmärsi mitä hän nyt oli kadottanut, itkeä nyyhkytti hiljaksen pankolla ja Leena-muori, hilliten omia kyyneliään, koetti virsikirja kädessään parhaan taitonsa mukaan lohduttaa tyttöparkaa. Kuolinvirteen herännyt pieni Annikin, enemmän seuran vuoksi kuin todellisesta surusta, yhtyi vuodattamaan kyyneliään yhdessä sisarensa kanssa; vaan hänen huolensa haihtui pian, kun hän sai pikku mirrin siliteltäväkseen, niin että hän jo hetkisen kuluttua mirrineen jatkoi viatonta untansa.

Varhain seuraavan sunnuntain aamuna vanha Rusko, surullisena pitäen päätänsä alhaalla, ikäänkuin olisi tietänyt mitä kuormansa sisälsi, veti nuo kolme ruumista kirkon kiviaidan viereen, ja vakavana, synkeämielisenä käveli Pekka perässä. Keinuvaaran vanha Leena lasten kanssa oli saattoväkenä ja hän milloin kantoi pientä Annia käsivarrellaan, milloin talutti häntä kädestä, lörpötellen lapselle kaikenlaista tämän äitivainajasta. Hän kertoi jo vuosikymmeniä sitten aavistaneensa, ett'ei Anna-Mari, vaikka hän olikin hyvä "kuin Herran enkeli", tulisi pitkä-ikäiseksi, "kun hän ristittäessä porasi niin hirmuisesti". — Vielä puheli muori yhtä ja toista kuolemasta, ylösnousemisesta ja minkä mistäkin, josta puheesta lapsi ymmärsi yhtä vähän kuin kärryissä kuljetettavat kuolleetkaan. Sitä tarkemmin seurasi Mari, vanhempi orpo, eukon kertomusta, ja tuon tuostakin vettyi tytön silmä, kun hän näki miten kirkas vesihelmi toisensa perästä pihahti muorin silmästä hänen ryppyisille poskilleen.

Kirkonmenojen päätyttyä ja ruumisten tultua hautaan olivat kaikki kirkkomiehet jättäneet kirkon lähitienoot ja äskeinen väen kihinä niin hiljentynyt, että tuulen vienoinen henkäys oli ainoa liikkuja kirkkotarhassa, sillä vaimovainajansa haudalla seisova Pekka oli liikkumattomana kuin kivi ja tuijotti silmiään rävehdyttämättä vasta täytettyyn hautaan.

Mitä kaikkea Pekka tuona katkerana hetkenä ajatteli, ei hän oikein itsekään tiennyt; raskas paino vaan tuntui ahdistavan hänen rintaansa. Siinä seisoi hän kauan ja hänen silmiensä ohitse kävivät kaikki entiset elämänsä päivät. Jotkut niistä hymyilevinä punaposkisina keijukaisina tepsuttelivat; toiset taas kärsivän näköisinä, puutteesta vaaleina, vaan kuitenkin tyytyväisyydestä loistavilla kasvoilla hiipivät siinä; mutta viimein eräs hirviö, puolison kuolinpäivä, kammottavana haamuna rautakourillaan likisti häntä. Silloin huokasi hän syvään ja kolkosti puhkesi lausumaan: "oi hauta, mikset minuakin kohtuusi sulkenut?"

Tähän heräsi isänsä sylissä levännyt pieni Annikin ja pudotti kädestään äitivainajaltaan perimänsä rintakoristeen, jossa oli ne kolme kirjainta I.H.S. ja jota Anni ei millään muotoa ollut suostunut kotiin jättämään. Pekka otti koristeen maasta ylös, ja silloin yht'äkkiä kirkastuivat hänen kasvonsa. Huoli haihtui ja melkein iloisenä hän jätti haudan tietäen nyt, ettei tuo pimeä hauta kätkenytäkään hänen rakkaitaan, vaan ne nyt olivat oikeassa kodossaan, paremmassa maassa. Hyräillen värssyä:

"Mun sielun ruumiin' omas on,
Its' Herra armas tiedät tuon;
Siis omas ota huomahas,
En joukkoo julman pelkää taas",

lähti hän kylään Leena-muorin ja Marin luo; sillä nuo äänettömät kirjaimet I.H.S., joilla tarkoitetaan: *Jesus hominum salvator*, olivat häntä lohduttaneet. Usein oli hän ennenkin koettanut niiden merkitystä selittää, vaan aina turhaan. Nyt päätti hän niiden merkitsevän: *Jeesushan heidät sai*, ja jotakin sinne päin ne todella merkinnevätkin.

MIKÄ SIIHEN OLI SYYNÄ.

Vanhalla herralla oli paljo vieraita, joiden pyynnöstä hän istuessaan lämpiävän uunin edessä kertoi: Muutamana kesäisenä aamuna, vähän ennen kuin aurinko nousi — se miekkoinen nouseekin erinomaisen kauniina Ämmänkosken rannalla — vähän ennen sitä oli kaupungissa äärettömän hiljaista; koski yksinään valvoi ja olisipa melkein luullut senkin hiukan hiljentäneen pauhuansa, ettei tarpeettomasti häiritsisi kaupunkilaisten aamu-unta; lyhyesti: kaupungissa vallitsi vieläkin suurempi hiljaisuus kuin tavallisesti.

Aurinko nousi ja sen ensimmäiset säteet herättivät uinuksista kauniit metsätähdet, jotka pirteinä karistivat unen jäännöksiä seitsemästä silmästään. Velttona kohotti sininen kissankello päätään ja kyynel kiilsi tuon raukan kuvussa, niin vastenmielistä oli hänestä päivän työhön ryhtyminen. Lähteen reunalla kasvavan koivun oksalla oli leivo viettänyt yönsä ja nyt herättyään laskei se läheiseen ruispeltoon oikein läheltä nähdäkseen vieläkö maapallomme sinäkin päivänä oli yhtä kaunis, kuin eilen hänen levolle ruvetessaan.

"Mutta voi minua hullua", ajatteli se, "laveammaltahan näen maailmaa, kun kohoan ylös tuonne pilvien tasalle", ja sinne kohosikin se. — Maailma näytti niin kauniilta, selkineen, virtoineen, kukkineen ja pienine lehkillä hiipivine hyönteisineen, ettei pieni leivonen enää jaksanut tunteitaan hillitä, vaan puhkesi raikkaasen riemulauluun. Siitäkö, vaiko jostakin muusta lienee möhömahainen kahvipannukin herännyt, sitä en tiedä, vaan se on varmaa, että aivan heti sen perästä yhtyi sekin äänellensä auttamaan leivoparkaa ja siten herätti leskirouva Kivelinin sievän sisäpiian Annan, joka oli torkahtanut istuessaan keittiön uunin vieressä. Annan liikkumisesta heräsi itse rouvakin, joka taas nukkui viereisessä huoneessa höyhenpatjoilla, ja yöröijy päällään rupesi hän akkunan poskessa sukimaan omia pitkiä hiuksiaan.

"Herrainen aika! Mitä ihmettä! Anna, Anna!" olivat huudahduksia, jotka tunkeutuivat rouvan laihahuulisesta suusta, kun hän oli sattunut silmäilemään kaupungin ainoalle valtakadulle.

"Anna, eikös tuo ole itse herra pormestari?"

"Kyllä se on pormestari, armollinen rouva."

"Mutta mikä siihen on syynä" — rouva Kiveliniä tahtoi ruotsi voittaa — "mikä siihen on syynä, että hän jo nyt on ulkona, eikähän Schwarzwaldilainen vielä ole lyönyt viittäkään?"

"Sitä minä en tiedä, armollinen rouva."

"Mutta mikä siihen on syynä — kuulepas Anna! Juokses nyt paikalla raatimies ja kauppias Hongelinin luo ja kerro hänelle minulta terveisiä, että minä käskin kysymään: mikä siihen on syynä, että herra pormestari kello viisi minuuttia vaille viisi astui tästä ohitse?"

"Kyllä armollinen rouva", vastasi Anna. Kello viisi oli hän jo valkoinen huivi päässä ja musliinihame päällä kauppias Hongelinin puodin portailla. Hongelin oli juuri avannut puotinsa ja helmiletkuinen piippu hampaissa hän nyt, nojautuen portaiden käsipuita vasten, nautti raitista aamuilmaa.

"Hyvää huomenta herra raatimies! Armollinen rouva lähetti terveisiä ja käski kysymään: mikä siihen on syynä, että herra pormestari juuri kello viittä minuuttia vaille viisi kävi ohitse, armollisen rouvan akkunan alitse?"

"Itse herra pormestari! Sitä en kuolemakseni tiedä. — Mutta sanokaa rouva Kivelinille terveisiä, että minä puolen tunnin kuluttua lähetän hänelle tiedon asiasta."

Kiiruusti pisti Hongelin puotinsa kiinni ja parin minuutin kuluttua oli hän jo juhlapuvussa ja matkalla herra viskaalin luo.

"Hyvää huomenta, herra veli! Suo anteeksi veli, että häiritseen näin varhain sinun aamu-untasi, mutta minä tulin vaan tiedustelemaan, mikä siihen on syynä, että herra pormestari ummelleen kello viisi minuuttia vaille viisi kulki itsekseen täydessä virkapuvussa leskirouva Kivelinin akkunan alitse?"

"Herra pormestari? Ja jo kello viisi minuuttia vaille viisi? Sitä en Jumal'avita tiedä, vaan jotakin se merkinnee; siitä on välttämättömästi otettava selko. Jos veljellä on aikaa odottaa niin kauan, kuin ennätän saada jotakin päälleni, niin menemme yhdessä raatimies ja kauppias Svendelinin luo; hän varmaankin tietää jotakin tähän asiaan."

Kello viisitoista minuuttia yli viisi astuivat herrat viskaali ja kauppias Hongelin, molemmat juhlapuvussa, raatimies ja kauppias Svendelinin asuntoon.

"Hyvää huomenta veli Vialén, hyvää huomenta veli Hongelin! Kylläpä te tänä aamuna olette varhain liikkeellä", lausui raatimies ja kauppias Svendelin sisään astuvia tervehtien ja vetäsi samalla housujensa vasemman lahkeen jalkaansa.

"Tulimme vaan kysymään", selitti viskaali, "eikö veli tietäisi mikä siihen on syynä, että herra pormestari ummelleen kello viisitoista minuuttia vaille viisi, täydessä virkapuvussa, kolmikulmainen hattu päässä ja miekka vyöllä käveli juhlallisen näköisenä ja aivan yksinään leskirouva Kivelinin akkunan alitse?"

"Herra pormestari? Siitä en, lempo vie! tiedä poloisen pölähtävää. Ypö yksinään ja kello viisitoista minuuttia vaille viisi. Se, hiisi vieköön, merkitsee jotakin! — Kyllä silloin täytyy olla jotakin merkillistä tekeillä; täytyypä niinkin. — Ettehän vielä ole ottaneet aamunaukkua? Hyvä, tuossa on konjakkia ja tuossa vettä; minä sill'aikaa pistän hännystakin päälleni ja mennään sitte miehissä henkikirjuri ja vararaatimies Villgrénin luokse; hänhän tietää kaikki maailman asiat ja varmaan on hän tästäkin selvillä."

Kello viisikolmatta minuuttia yli viisi astuivat nuo kolme ystävää henkikirjuri ja vararaatimies Villgrénin saliin, jossa mainittu herra, mukavassa asennossa nojatuolissaan ja yönuttu päällensä, parhaillaan rouvinensa joi aamukahviaan.

"No mikäs teidät hyvät ystävät näin aikaiseen tänne ajaa ja kaikki kolme juhlapuvussa? Tervetulleet, tervetulleet, vaikka mihin aikaan! Tehkää hyvin ja istukaa; paina puuta Hongelin. Kuppi kahvia ei haitanne? Selma toimitapas enemmän kuppeja tänne."

"Kiitoksia, kiitoksia!" lausuvat kaikki vieraat yhteen ääneen. — "Me tulimme vaan tiedustelemaan, eikö herra veli tietäisi, mikä siihen on syynä, että herra pormestari tänä aamuna ummelleen kello viisikolmatta minuuttia vaille viisi, täydessä virkapuvussa, kolmikolkka päässä, miekka vyöllä, Stanislaikka ja pyhä Anna rinnassa, on itkussa suin ja aivan itseksensä juossut kuin mieletön leskirouva Kivelinin akkunan alitse niin, etteivät kantapäät ole jalkoja tavanneet", virkkoi kauppias Svendelin hätäisesti.

"Mitä kummia! Herra pormestari, sanoitte te? Sepä merkillistä! Kunniamerkit rinnassa — ja jo niin varhain. Kyllä tässä piilee jotakin ja siitä on meidän tavalla tai toisella ottaminen selko. Minulle hän ei ole virkkanut sanaakaan koko asiasta, enkä minä muiltakaan ole mitään merkillistä kuullut. Mitä ihmettä se merkinnee? — Eiköhän raatimies ja kelloseppä Utriainen tietäisi mitään, vai joko häneltä on kysytty? — Vai ei; no odottakaapa hyvät ystävät, kunnes ennätän saada virkapuvun päälleni — parasta

on olla valmiina, jos jotain tapahtuu—niin mennään Utriaiselta tiedustelemaan. — Selma kultaseni, pidä hetkinen vieraille seuraa."

"Me emme olisi tienneet laisinkaan, vaikka vihollinen olisi kaupunkiin hyökännyt", tuumaili rouva, "olipa hyvä, että te hyvät herrat tulitte meille ilmoittamaan. Minä ja varmaan mieheni myöskin olemme koko sydämmestämme siitä teille kiitolliset."

Regulaattori-kello Utriaisesta työhuoneesta löi juuri kuutta, kun edellä mainitut herrat avasivat oven, ja muut tiktakit ympäri seiniä yhtyivät yksissä tuumin seuraamaan regulaattorin esimerkkiä. Tuon helinän kestäessä huusi henkikirjuri ja vararaatimies Villgrén pienelle oppipojalle, joka parhailaan pienellä kellon puhdistusharjalla kiilloitti rikkonaisia saappaitaan: "poika hoi! Missä hornassa mestarisi on, vai joko hänkin on mennyt kaupungille kummittelemaan?"

"Ei herra henkiherra, ei hän vielä tänä päivänä ole kummitellut."

"Missä hän on, sano paikalla, lurjus — ei tässä lemmon helinässä tahdo omaa ääntänsäkään kuulla!"

"Hän nukkuu nyt", vastasi poika hiljaa, ikäänkuin olisi luullut äänellään herättävänsä mestarin.

"Sinä valehtelet, hän on ahkera mies, joka ei enää kello kuuden aikaan kiiskiä ongi", puuttui kauppias Svendelin puheeseen.

"Mutta kuitenkin nukkuu hän nyt", väitti poika ja veitikkamaisesti vilkaisi silmillään tiskin alle.

"Mene häntä herättämään sitte", sanoi kauppias Hongelin käskevällä äänellä.

"Ei tarvitse mihinkään mennä häntä herättämään", tuumi poika yhä tiskin alle tähystellen. "Kun hän yöllä tuli kotiin, tappeli hän rouvan kanssa ja rouva —"

"Mitä sinä puhut sen vekkuli", ärjähti herra viskaali, "kyllä minä sinut opetan; vai puhut sinä niin herrasväestäsi!" ja käsi ojolla riensi hän tiskiä kohti tarttuakseen pojan pörröiseen tukkaan. Silloin, ikäänkuin jonkun taikavoiman kautta, kohosi tiski asemiltaan ja kaatui vasten kauhistunutta viskaalia sellaisella voimalla, että hän puoli pyörreissä kellahti mitään pahaa aavistamattoman henkiherran pönäkkää vatsaa vastaan. Onneksi ei tiskillä sattunut olemaan muuta kuin yksi nyrkinkokoinen herättäjäkello, joka lattialle kirvonneena päästi hirmuisen tärinän. Korviaan pidellen herrat ällistyneinä katselivat tiskin alta ylös kömpivää miestä, joka ei ollut kukaan muu kuin kelloseppä ja raatimies Siimeon Utrainen itse.

Rouva, kuultuaan sellaisen melun työhuoneesta, riensi hirmustuneena ovelle. Hän oli vielä aivan paljain jaloin ja ainoastaan tupihameessa ja huusi vihaisella äänellä: "joko sinä taaskin!" — mutta silloin huomasi hän "huoneen olevan herroja täynnä", niinkuin hän itse jälkeensä lausui tuosta merkillisestä tapauksesta räätäli Holapan rouvalle kertoessaan.

"Mi-mi-mikä nyt on hätänä?" tuumaili kelloseppä silmiään hieroen.

Hämillään tuijottelivat herrat toisiinsa, kunnes henkikirjuri viimein tointui niin paljo että kykeni kysymään: "täälläkö teillä onkin tapana nukkua; me emme tienneet sitä, suokaa anteeksi?"

"Ei, kyllä minä tavallisesti nukun tuolla sisällä, — vaan käykää hyvät herrat sisään; minun täytyy ensin pukeutua."

"Älkää, älkää Herran tähden — minullakaan ei ole vielä päällä", kuului huoneesta rouvan nyyhkytyksien keskeyttämä ääni.

"Jaha, tehkää sitte niin hyvin ja istukaa täällä — antakaa anteeksi, vaan vaimoni ei vielä ole vaatteissaan. Minä eilen illalla istuin kestikievarissa tuon uuden, Helsingistä tulleen räätälin luona ja me kulautettiin totilasi toisensa perästä niin, että pääni tuntuu vähän raskaalta vieläkin. Se on sivistynyt mies tuo räätäli, oikein hieno mies; kyllä se Holapalta leivän lopettaa. Pormestarin kuuluu luvanneen tänä päivänä tulla antamaan takin mittaa tuolle uudelle räätälille, vaikka raatihuone on nyt Holapan talossa; — se ei liene Holapasta mieleen, jos hän sen sattuu saamaan tietää. — Tehkää hyvin ja painakaa puuta, minä olen viidessä minuutissa valmis palvelemaan herroja."

Niin sanoen riensi kelloseppä sisähuoneeseen, josta rouvan nyyhkytyksestä yhä kuului. — Piika toi heti viina-karahviinin ynnä lasia ja kohteliaasti nyykistään sanoi rouvan pyytäneen "herrojen olemaan niin hyviä", ja herrat todellakin olivat niin hyviä.

Pian oli mestari pukeutunut ja kun hän tuli vieraitansa hoitelemaan, alkoi henkikirjuri: "herra Utrainen! Me olemme oikeastaan tulleet tänne tiedustelemaan, ettekö te tietäisi mikä siihen on syynä, että herra pormestari tänä aamuna, noin kello viisi minuuttia yli neljä, täydessä virkapuvussa, miekka

vyöllä, kolmikulmainen hattu päässä ja pyhän Stanislain sekä pyhän Annan neljännen luokan ritariston merkit vasemmalla puolen rintaa ja kannukset jalassa, on voivotellen ja parkuen tavannut kadulla leskirouva Kivelinin sisäpiian Annan ja hänen kanssaan kadonnut tietämättömiin — vai onko heitä sittemmin nähty?" kysyi henkiherra kääntyen muihin tovereihinsa.

Hongelin toimitti kyllä nähneensä Annaa, vaan ei herra pormestaria.

Henkikirjuri jatkoi: "me nyt oikeastaan tulimme kysymään teiltä, tietäisittekö kenties te mikä siihen on syytä, sillä me kaikki olemme siitä mitä suurimmassa sielun tuskassa, eikä kukaan kristitty tiedä koko asiasta mitään. Se on kumminkin selvää, että jotakin sen täytyy merkitä, sillä herra pormestari oli juossutkin niin kovaa, että leskirouva Kivelin oli siihen kopinaan kesken uniensa herännyt."

"Itse herra pormestari — nainut mies ja jo niin varhain liikkeellä, hyi hittoja! Tietysti piilee siinä joku salaisuus, vaan minä puolestani en tiedä siihen asiaan hölyn pölyä. — Te sanotte, ettei kukaan tiedä mitään, mutta selko siitä kumminkin olisi saatava, sillä kuka tietää kuinka tärkeä asia se mahtaa olla; ja lyhyesti sanoen: minun yksinkertainen mielipiteeni asiasta on se, että meidän raadin jäsenenä ja kaupungin porvareina on asiasta saatava aivan selvä tieto. Eiköhän herra tohtori —"

"Ettäkö pormestari olisi tullut hulluksi? Sitä en minä usko, hän on liian viisas sellaisiin ryhtyäkseen", keskeytti henkikirjuri talon isännän puhetta.

"Ja paitsi sitä on herra tohtoria eilen illalla haettu Paltamoon, jossa herra nimismies on sairastunut", tiesi viskaali.

"Mutta", jatkoi kelloseppä, "täytyyhän pormestarinnan tahi jonkun muun siellä raatihuoneella tietää jotakin tähän asiaan, menkäämme siis miehissä sinne; se on minun ajatukseni sekä raadin jäsenenä että kaupungin porvarina. Minä pistäydyn vaan muuttamassa toisen takin ja olen valmis seuraamaan herroja."

Nyt vihdoinkin oli rouva Utriaisakin ennättänyt saada vaatteet päällensä ja tuli tervehtimään vieraita. "Voi hyvä isä!" huudahti hän katsoessaan ulos akkunasta, sillä koko katu niin pitkälle kuin silmä kantoi — rouva Utriaiska oli lyhytnäköinen — koko katu oli ihmisiä täynnä.

Leskirouva Kivelinistä oli nimittäin tuo puoli tuntia tuntunut pitkältä ja hän oli lähtenyt hankkimaan tietoja räätäli Holapan rouvalta. Tämä ei tiennyt koko asiasta mitään ja yks'kaks' olivat molemmat valmiit menemään Kolströmin Regiinan luo. Hän oli tosin kahvia juodessaan nähnyt viskaali Vialénin ja kauppias Hongelinin juhlapuvussa astuvan ohitse, vaan ei tiennyt sen enempää ja oli juuri menemässä Savanderskalta kysymään asiaa. Yhdessä lähtivät he nyt kaikki Savanderskan luo.

Savanderska, istuessaan avonaisen akkunan vieressä, oli taas nähnyt viskaalin, Hongelinin, Svendelinin, henkikirjuri Villgrénin ja paljon muita herroja, kaikki juhlapuvussa, menevän kelloseppä Utriaisien työhuoneeseen ja tuli jo portailla vieraitansa vastaan, sillä hänellä oli aikomus mennä Kandelinskalta kyselemään "mitä tuo herrojen paljous merkitsi?"

"Ja itse herra pormestari astui jo tänä aamuna varhain meidän akkunamme alitse", säesti leskirouva Kivelin.

Vieraat tekivät kokonaisen käännöksen ja niin mentiin Kandelinskan luo. Regiina Kolström kyllä teki alussa esteitä, sillä Kandelinska oli puhunut hänen juovan sikurikahvia, joka ei ollut totta, vaan hänkin lopulta seurasi toisia.

Kandelinskan nisupuotiin oli äsken "vähissä hengin" juossut kelloseppä Utriaisien Karoliina ja kertonut Utriaisien viime yönä lyöneen rouvaansa halolla päähän ja "nyt tänä aamuna oli herra pormestari nähty kadulla puhelevan tuon kauniin Kivelinskan Annan kanssa."

"Herrainen aika, sitä en olisi kuolemakseni tiennyt", huudahti leskirouva Kivelin käyden kalman kalpeaksi.

"Sitte", jatkoi Kandelinska, "sanoi Karoliina heille tulleen paljon vieraita, kaupungin herroja ja muita tuntemattomiakin. Ne olivat siellä juoneet ja elämöineet, kunnes viimein rupesivat tappelemaan, ja Utriaiska parka oli koko ajan sydän sylissä istunut kamarinsa nurkassa ja itkenyt niin katkerasti, ettei ollut tahtonut vaatteitakaan päällensä saada. Vahingossa kuuluu viskaali tuossa tappelun metakassa lyöneen kelloseppän vasaralla henkiherraa keskelle vatsaa niin pahasti, että henki on vaarassa. Minä lähden paikalla, kun kengän rihmani saan kiinni, lohduttamaan Selma-parkaa, joka tuskin vielä tiennee koko asiasta mitään."

"Mitäs tohtori on sanonut", uteli Regiina Kolström, joka oli vanha piika, ja niinkuin koko kaupunki tiesi, tohtoriin vähän rakastunut.

"Tohtori on jo illalla viety Paltamoon nimismies Kelanin luo; ettekö te vielä sitäkään tiedä", sanoi Savanderska hiukan halveksivasti Regiinalle.

"Voi kuitenkin, voi kuitenkin", valitteli Regiina, "jos Edvard edes olisi kotona, niin ei Villgrén varmaankaan kuolisi — ja hänenkin nyt piti sattua pois!"

Yhdessä mentiin nyt "Selma-parkaa" lohduttamaan. Paljo ihmisiä tavattiin kadulla, joille kerrottiin mitä tettiin ja jotka taas kertoivat mitä he tiesivät.

Niinpä tiesi Olinska pormestarin parhaillaan olevan Kivelinskan Annan kanssa pakomatalla Ruotsiin, "vaan älkää Jumalan luomat sanoko minun sitä kertoneen", lisäsi hän.

Selma Villgrén saatiin seuraan ja itkien, valitellen astui tuo rouvaparvi lisäämään sitä joukkoa, joka jo ennestään seiso i kelloseppä Utriais en talon ympärillä. Sen joukon puheissa oli jo noin kymmenkunta henkeä murhattu silloin kuin nikkari Kempas saapui paikalle. Hän kysyi kovalla äänellä: "mikä siihen on syynä, että kaikki ihmiset juoksevat tänne kuin hullut?"

Silloin avautui Utriais en työhuoneen ovi ja kadulle ilmestyivät herrat raatimiehet viisaan, miettivän näköisenä jokainen ja kaikki juhlapuvussa. Ei milloinkaan ennen oltu kaupungin kadulla nähty sellaista saattojoukkoa kuin se oli, joka raatimiesten perässä kulki. Siinä oli naisia silkkihameissa, toisia yöriijyissä, muutamilla oli toisessa jalassa tohveli, toisessa kenkä ja moni oli avojaloinkin. Puolialastomia kaiken ikäisiä lapsia, sekä poikia että tyttöjä, puikkelehti aikuisten seassa. Joukkoa oli sangen paljo, sillä kotiin ei ollut jäänyt paljo ketään muita kuin viisi kapalolasta ja nikkari Kempaan äiti.

Kun seurue oli saapunut Savanderin talon kohdalle, nähtiin kaksi kapalolastakin yhtyvän joukon jatkoksi — kaupungissa oli kaikkiaan seitsemän siihen luokkaan kuuluvaa henkilöä — ja kolmas osa koko kaupungin asukasluvusta oli jo naisten puheissa silloin tapettu. Jos silloin, kun saavuttiin raatihuoneen eteen, isolle torille, joku olisi kirjaan pannut kaikki ne henkilöt, jotka joukon puheissa olivat kärsineet suurempia tahi pienempiä ruumiillisia vammoja, niin ei koko Kajaaniin olisi jäänyt terveeksi yhtään sielua, paitsi jo ennen mainitun Kempaan äiti, sillä hän oli kuollut pari päivää ennen, vaikkei vielä haudattu.

Henkikirjuri Villgrén valittiin yksimielisesti lähetyskunnaksi, jonka piti kansalle tuoda tarkka tieto siitä, "mikä on syynä kaikkeen tähän ihmeelliseen menoon", sanoi Kempas niin kovalla äänellä, että Selma Villgrénin oikea korva meni lumpeen. Henkikirjuri meni. Hän tapasi portailla rouva pormestarinnan, joka kyöneleet silmissä kertoi tänä kirottuna päivänä saaneensa kuulla asioita, joita hän ei koskaan unhottaisi. — Henkikirjuri tapasi itse pormestarin, vaan mitä hän siltä oli saanut tietää, sitä hän ei koskaan ilmaissut Selmallensakaan.

Pormestari itse astui heti kansajoukon eteen ja lausui juhlallisesti: "jollette te jok'ikinen kynsi nyt paikalla korjaa täältä luitanne, niin minä näytän teille millä oikeudella te teette kapinan ja kokoonnutte häiritsemään kaupungin rauhaa. Sanalla sanoen minä tuotan Oulusta kasakkia."

Hongelin ja Svendelin seisoivat häntä lähinnä ja edellinen lausui hyvän kaupan toivossa: "herra pormestari, ei teidän tarvitse Oulusta asti niitä tuottaa, sillä minä myyn Rettigin kasakkia markka neljäkymmentä penniä naula, eikä sitä helpommalla oululaistenkaan kannata antaa, sillä minä tuotan kaikki tupakat, paitsi punaruusun, suoraan Turusta."

Svendelin sanoi: "minä annan teille herra pormestari Helsingin kasakkia tehtaan hintaan tahi, jos summissa ostate, voin vielä antaa kymmenen prosenttia hinnan alennustakin."

Vanha herra vaiken i, otti korilon ja kohensi kekäleitä.

Muuan vieraista kysyi: "mutta mikäs siihen sitte oikeastaan oli syynä, siihen pormestarin niin varhaiseen liikkeelläöoloon?"

"Mistä minä sen tietäisin, eihän pormestari sitä sanonut."

"Te ette siis tiedä mitään muuta koko asiasta?"

"Tiedämpä niinkin. Minä tiedän, että sinä päivänä syötiin kaupungissa aamiainen kahta tuntia myöhemmin kuin tavallisesti, ja että pormestari heti sen jälkeen sai uuden virkapuvun, ja vielä senkin, että Selma Villgrén ei miehensä sanonut enää häntä rakastavan, vaan pitävän salaisuuksia, joita ei ennen 'meidän välillä ollut nimeksikään', sanoi hän."

MAISTERIKO VAI KIRKKOHERRA?

Oli talvinen päivä, muistaakseni viattomien lasten nimipäivä. Ilmaa ulkona ei voinut sanoa pakkaseksi, vaan ei se ollut ihan vesi-suvikaan, olihan vaan sellainen niiden keskivälillä, että kelkkani jalakset takaisivat hiukkasan. Me — Musti ja minä — palasimme mäenlasku-retkeltämme. Musti ei millään muotoa suostunut vetämään minua kelkassa, vaikka se tavallisesti oli hänen mieltymystään. Sen vuoksi istahdin tien viereen vähäksi aikaa levähtämään. Musti laskeutui rinnalleni hankeen. Hetkisen kuluttua käänsi hän päänsä sivulle ja katsoen nenävarttansa myöten pitkin tietä sanoi harvaksen minulle: "hau, hau, hau". Se on niin paljo sanottu kuin: "tuoltapa pappilasta päin tulee nyt joku".

Heti ajoikin ohitsemme mies, vaalea, kärsivän- ja lempeäluontoisen näköinen mies. Musti tervehti häntä ja hänen valkea häntänsä pää liikkui edestakaisin. Minä sitä vastaan katsoa noljotin avossa suin ajajaa, enkä ymmärtänyt edes tervehtiäkään. — "Eikö hän tuntenut kuka se oli, koska ei nostonut lakkiansakaan", kysäsi Musti minulta vähän pilkallisesti.

"Eikös se ollut kirkkoherra." — "Kirkkoherra, vai kirkkoherra. Kuka sinulle on sanonut sen olevan kirkkoherran", tuumi Musti umpimielisenä, sillä hän usein käytti tätä temppua, uskotellessaan minulle tietävänsä jostakin asiasta enemmän kuin tiesikään.

"Vai et sinä tunne kirkkoherraa, ha ha ha! Kyllä sinä, Musti, toisinaan olet tuhmansekainen; kaikkihan kirkkoherran tuntevat, ha ha ha", nauroin minä ja pieni sydämeni hyppi ilosta, kun kerrankin olin Mustia viisaampi.

"Vai olen minä tuhmansekainen? Muistapas, herraseni, kumpaanko meistä Tiina kotona enemmän luottaa", lausui Musti.

Silloin oli suuni tukossa ja minä, huomaten tässä ei olevan leikin tilaa, aloin hieroa sovintoa Mustin kanssa ja kysyin: "Kukas tuo vieras sitten oli?"

"Kysy ihmisiltä, kaikkihan kirkkoherran tuntevat", vastasi toverini ivallisesti.

"No, no, Musti, mitä sinä joutavia; ilmanhan minä vaan piloillani sanoin häntä kirkkoherraksi."

"Kyllähän minä tiedän nykyisien ihmisten sanovan häntä kirkkoherraksi, mutta vanhat olivat viisaampia; ne kutsuivat häntä maisteriksi."

"Maisteriksi, no kaikkiakin, vai maisteriksi, no kukas olisi uskonut", päivittelin minä.

"Niin, sanos muuta", vastasi Musti taaskin peloittavan viisaana, katsellen pitkin nenävarttansa.

"Mutta mikäs se maisteri sitten oikeastaan onkaan?" kysyin minä pelästyneenä, sillä minä arvelin siinä olevan jotakin hirmuista.

"Jaa, sitä en minäkään oikein varmaan voi sanoa, mutta älähän pelkää, ei siinä kuitenkaan mitään pahaa ole", lausui Musti, lohduttaen minua.

"Mutta jos se ei ole mitään häpeällistä, miksi hän ei siis ilmoita oikeastaan olevansa maisteri?"

Nyt rykäsi Musti mahtavasti, katsahti varovasti ympärilleen ja melkein kuiskuttamalla lausui: "asian laita on näetsen niin, että kirkkoherrassa on jotakin pahaa, jota kaikki pelkäävät. Jos kirkkoherra esimerkiksi tulee taloon, pannaan lehmätkin piiloon, ja kirkkoherra se nitistääkin vuoden pitkään monta lehmää pitäjäästä. Kirkkoherrassa on jotakin karhumaista ja siksi hänellä onkin karhun talja rekensä perässä. Minä pelkään kaikkia kirkon herroja, suntiosta alkaen kirkkoherraan asti. Maisteri sitä vastaan on kaikkien lemmikki, sillä maisterissa on jotakin hyvää, jota kaikki rakastavat."

"Silloinhan minä vasta tunnustaisinkin olevani maisteri", tuumailin minä.

"Niin ne tekisi muutkin typeräjäärkiset, vaan maisteripa onkin viisas", vastasi Musti.

"Mikäs viisaus siinä sitten olisi?"

"Oih kuinka yksinkertainen sinä oletkin, sinulle on kaikki selitettävä perinpohjin, ennenkuin sinä ymmärrät. Kuule siis nyt: jos maisteri todellakin sanoisi olevansa maisteri, niin juoksisivat kaikki — varsinkin naisväki — hänen luonaan, ettei hän saisi rauhaa yöllä eikä päivällä. Käsitätkö nyt?"

Minä myönsin käsittäväni, vaan kysäsin vielä: "mutta mistä ihmeestä sinä Musti tuon kaikki tiedät?"

"Kuulehan nyt", alkoi toveri vakavasti, "niinkuin tiedät on minun kotitaloni oikeastaan isopappila. Siellä olen ensiksi nähnyt päivän valon. Meitä oli kaikkiaan 8 veljestä. Asuinpaikkanamme oli ison tuvan

nurkka.

"Tupaan tuli ja siitä lähti lakkaamatta miehiä, joilla oli tyhjiä säkkejä käsivarrellaan. Toiset niistä sanoivat mitan uupuneen pari kourallista, toiset sanoivat olleen itsellään vähän päällekkain, 'vaan', huokasivat he, 'kaikki otti, kaikki otti'.

"Pelolla katselin säkkimies-joukkoa muutoinkin, vaan tuo salaperäinen puhe saattoi karvani kauhistuksesta pöyhistymään ja minä nyhjäsin äitiäni kylkeen, kysyen: 'mitä ne tarkoittivat noilla pitkillä säkeillään?'

"'Ole vait, hupakko', murisi äitini, sillä hän ei luultavasti tahtonut lisätä pelkoani, 'kyllä niitä saat nähdä enemmänkin, ei ne tee mitään pahaa.'

"Minä tyynnyin, enkä enää muistanut koko asiaa, kun eräänä päivänä piika Sike hätäisesti peittää röijyinsä hihoilla pyöreät ja palleroiset käsivartensa sanoen: 'Maisteri ja Iida-mamseli tulevat tänne. Kyllä se tuo mamseli laverruksillaan vielä saa maisterin pauloihinsa, vaan ei hän ansaitseisi niin kunnon miestä, sen minä sanon, vai mitä, Iisakki?'

"'Eikä miestä minkäänlaista', kuului Iisakin vastaus.

"Heti aukeni ovi. Maisterin pidellessä ovea auki ja nöyrästi kumartaessa astui sisään Iida-mamseli. Maisteri tuli myös ja yhdessä lähenivät he vuodettamme. Minua oikein värisytti, katsellessani Iida-mamselin kauniisiin silmiin; ne näyttivät niin uhkaavilta.

"Hellästi otti maisteri meitä yksitellen käsiinsä ja näytteli Iida-mamselille, joka seisoj loitompana, vasen käsi puuskassa sarvenalla, ja joukeasti tähysteli meitä. Juolahtipa viimein Iida-mamselin mieleen itsensäkin ottaa meitä käsiinsä, ja äkkiä tempasi hän varomattomasti pienimmän veljeni niskasta kiinni ja sanoi: 'voi pikku raukka!' En tiedä lieneekö hän suuttunut 'raukka'-sanasta vai lieneekö kohteliaasti aikonut suudella Iida-mamselin kättä, sen vaan näin että sitä se tavoitti suullansa. Tästä säikähtyneenä pudotti hän veljeni armottomasti lattialle, sanoen: 'tuota, kun oli sormukseni viedä.' Meillä ei vielä silloin tainnut olla hampaiden alkuakaan — no, no, kyllä minulla jo kuitenkin oli vankat hampaat, vaan veljelläni ei vielä ollut alkuakaan semmoisiin.

"Iida-mamseli rinkasi kimakalla äänellä, niinkuin veljenikin, ja riensi niinkuin pyssystä ammuttu pellolle ja maisteri kynttä kantta perässä lohduttamaan häntä. Hetkisen kuluttua houkuttelivat he äidin pois ja sitten tuli sisään kirkkoherra, Iida-mamseli ja maisteri. Kirkkoherra huusi täyttä kurkkua: 'Kaikki järveen, kaikki järveen!'

"'Säkki päähän ja järveen', säesti Iida-mamseli, ainoastaan maisteri puolusti meitä ja sai, kun saikin, heidät taipumaan siihen, että kaksi meistä sai armon. Toinen olin minä, joka olin osannut hankkia itselleni valkean hännän pään, toinen oli ison pappilan nykyinen Rappe, jolla on valkea sepele kaulassa. Sitten tuli säkkimies sisään ja mätti säkkiinsä joka ainoan, jotka tuvassa olivat, paitsi Rappea ja minua, enkä heitä sen päivän perästä ole nähnyt, sillä ne vietiin järveen."

"Kirkkoherra, maisteri ja Iida-mamseli myöskin?" kysäsin minä hämmästyneenä.

"Oi, et sinä ole järkevä, eihän järveen muita viety kuin veljeni. Sinä et ole järkevä, vaan minä olen ja niin olen ollut nuoruudestani asti, niinkuin valkea hännän päänikin osoittaa", ja sitä tarkasteli leikkikumppanini hymyillen.

"Mutta mihinkäs kirkkoherra, maisteri ja Iida-mamseli joutuivat?" kysäsin taaskin, tietämättä että heikompi astia olisi ensiksi pitänyt sanoa.

"Kirkkoherra kuoli ja kuopattiin, maisteri elää ennellään, ja jos tahdot, niin kerron mitä Iida-mamselista tiedän."

"Kerro, kerro, Musti kulta", vastasin uteliaana.

"No kuulehan. Muutamia viikkokausia sen jälkeen makasin minä käärössä pappilan portailla, sillaikaa kuin äiti etsi velivainajiani, sillä hän ei voinut saada päähänsä heidän jo olevan järvestä mamselin toimesta. Minä parhaillaan tutkin, olisinko kauniimpi, jos minullakin olisi valkea kaula, niinkuin Rapella ja Iida-mamselilla, kun yhtäkkiä reki, kaksi hevosta edessä, tulla haihatta minua kohden. Maisteri ja Iida-mamseli tulivat porstuaan ja minusta näytti kuin Iida-mamseli olisi puraissut maisteria nenään, varmaankin näin hänen valkeat hampaansa vilahtavan hämärässä. Silloin oli reki jo joutunut portaiden eteen. Portaille kiirehtivät maisteri ja Iida-mamseli, kirkkoherra ja rouva Stiina — kaikkien kirkkoherrojen rouvien nimi on Stiina. Reestä nousi ylös mies, oikein pitkä mies, jolla oli nenän alla pitkät virkakarvat, niinkuin minullakin, ja pienet pyöreät silmänsä hehkuivat kuin Mirrin silmät iltasella. Miehellä oli vielä keltainen kaulapanta, ja olkapäille oli kirjoitettu hänen omistajansa nimi.

Sitten menimme kaikki yhdessä mylläkässä etuhuoneeseen, vaan sieltä ajettiin minut keittiöön, niin etten sillä kertaa enempää saanut nähdä.

"Lieneeköhän sitten kulunut pari viikkoa, kun eräänä päivänä taas nautin ruokalepoani salin lattialla. Siinä mietin puraisikohan Iida-mamseli tuona iltana maisteria nenään, kun samassa astui sisään piika Sikke ja Iida-mamseli, 'sillä siinä susi, jossa soihitetaan'. Iida-mamseli käski Siken kutsua maisteria omaan huoneeseensa, johon hän itse meni. Silmänräpäyksen kuluttua astui maisterikin salin läpi Iida-mamselin huoneeseen, jättäen oven raolleen.

"Mitä nyt, armaani?' kuulin maisterin lausuvan ja sitten en kuullut mitään kotvilleen. Tuokion kuluttua astui maisteri huoneesta saliin, horjuen ja vaaleana, jollaisena hän siitä asti aina on ollut, ja huokasi syvään.

"Minä olin vakuutettu Iida-mamselin tällä kertaa varmaankin puraisseen maisteria, ei nenään, vaan ehkä rintaan, sillä rintaansa maisteri piteli; ja odotin vaan milloin säkkimies tulisi Iida-mamselia viemään. Ei mitään säkkimiestä tullutkaan, vaan kirkkoherra tuli vieraan kanssa, jolla oli se keltainen kaulapanta, ja rouva Stiina Iida-mamselin kanssa, Iida-mamseli juoksi vieraan luo ja olisi tahtonut puraista häntäkin, vaan vieras puristi häntä niin kovasti rintaansa vasten, että purematta vieras silloin jäi.

"Sitten seuraavana iltana tuli paljo muita vieraita ja sinun isäsi tuli myös. Sitten tuotiin minut teille, enkä Iida-mamselista muuta ole kuullut sen perästä, vaan veli Rappe sanoi hänestä tulleen jonkunmoisen, joka ei ole ristinä. Minun vakuutukseni on se, että Iida-mamseli tuona iltana purasi maisteria, eikä mitään säkkimiestä tullut; 'hau, hau, hau'; se on sama kuin: se on totinen tosi.

"Minä mietin: kummallista kuitenkin on tämän maailman meno, kun toinen saa puraistakin, eikä siitä sen kummempaa seuraa, vaan jos toinen yrittääkään sellaista tekemään, ei ole ainoastaan itsensä, vaan koko suvunkin perikato käsissä.

"Mitä sinä tuijottelet, etkö jo huomaa että hän on maisteri eikä kirkkoherra?' kysyi Musti.

"Minä nyykäytin päätäni myöntymykseni merkiksi ja Musti lausui itseensä tyytyväisenä: 'Siitä näet että olen yhtä viisas kuin vanhakin', vaan silloin tuli piika Tiina meitä hakemaan kotiin. Minä kysyin häneltä: 'Mikä pappilan Iida-mamselista on tullut?'

"'Everstinna', vastasi Tiina, josta en tullut hullua viisaammaksi."

SOKEA PIETARI.

"Minä kerron nyt vaikka siitä pienestä, yksinäisestä mökistä, jonka multaiset vielä nytkin ovat näkyvissä tuolla Vinkerivaaran läntisellä, Huuhtien kylään päin viettävällä rinteellä", alkoi meidän elättivanhus, kun muutamana kesäiltana istuimme Kuhakiven kupeella odottamassa särkien syöntiaikaa.

"Lapsuuteni aikana oli mökki, niinkuin sen eläjäkin, jo vanha ja rapistunut, mutta kuitenkin koristi se koko lailla tuota muutoin vähän yksitoikkoista seutua. Siihen sijaan oli näköala mökin lähistöltä sekä lavea että vaihteleva, eikä varsin kauneuttakaan vailla.

"Luoteessa kaareili jylhän kaunis Korpiharju ja koillisesta häämöttivät Ronkelin-, Hammas- ja Heinävaaran rohkeat piirteet. Näiden liepeillä näkyi monta ruskeareunaista paloa tahi pilkisti sieltä jonkun uudistalon pellon tilkareet. Nimellisten ja nimettömien vaarojen ja kunnasten välillä päilyi yksi ja toinen metsälampi. Levisipä siellä katsojan eteen aukea Lautiainenkin, joka yhdessä ruohorantaisen Nurmesjärven kanssa näyttää ikäänkuin solmuna sitovan salomaiden vähäiset vedet Pielisen avaroihin selkiin.

"Ei kirkonkyläkään muuanne näyttänyt niin sievältä kuin juuri Vinkerin mökkiin. Olipa oikein hupaista päivän lasketessa mökin portailta katsella, miten auringon viimeiset säteet iloisesti hyppelivät kirkon jyrkällä katolla ja saattoivat sen ristit niin kauniisti kimeltämään. Silloin tuntui katsojasta siltä kuin nuokin äänettömät ristit tahtoisivat tavallansa ihmisille viitata tietä taivaasen.

"Sanalla sanoen, mainitulta paikalta ympäristöä katsellessa oli kuin olisi ihaellut kaunista kuvaa taikka tarkastellut isoa, avattua kirjaa, jonka sisällystä kyllä voi vähäsen aavistaa, vaan eri sanojen merkityksestä ei kuitenkaan täydellistä selkoa saa — ja omituinen kaipauksen tunne täytti rinnan.

"Mutta, vaikkapa tuo näköala olisi ollut vielä monta vertaa viehättävämpi kuin se todella olikaan, ei mökin asukas sen ihanuudesta olisi voinut vähintäkään nauttia, sillä hän oli sokea, upposokea miesparka!

"Nuorempana oli hänkin ollut näkevä ja vieläpä varakkaan Rantalan talon isäntänä läheisessä Huuhtien kylässä. Silloin oli hän ollut iloinen, hilpeä mies, mutta ajat olivat suuresti muuttuneet ja muuttaneet Rantalan entisen isännänkin. Kova onni oli hänet karkoittanut tilalta pois ja 'korottanut Vinkerivaaran ainoaksi asukkaaksi', vanhuksen omin sanoin puhuen. Kuitenkaan en ukon koskaan kuullut kohtalonsa kurjuudesta sallimusta syyttävän. Päinvastoin piti hän onnettomuutensa hyvin ansaittuna rangaistuksena eräästä rikoksesta, johon hän onnensa päivinä oli horjahtanut. Kerran oli näet hänenkin elämässään ollut aika, jolloin hän ei nöyrästi taipunut kohtaloansa kantamaan; vaan silloinpa hän vielä olikin Rantalan upeana isäntänä.

"Hänen onnensa taivas alkoi pimetä muutamana vuonna, jolloin oli erittäin ihana kesä. Elokuun alussa, noin mätäkuun keskipoikoilla muuttuivat ilmat kumminkin sateisiksi. Joka päivä ajeli vinhea tuuli mustahtavia pilven riekaleita pitkin taivaan lakea ja virtoina valui vettä vasta puolikypsille viljoille. Ikävällä odotettiin poutaa, vaan turhaan. Sadetta kesti vaan yhä kestämistään ja sen vuoksi alkoi jo ruostetta ilmestyä rukiiseen. Siihen lisäksi rupesi rokkokin kylässä riehumaan.

"Se löysi tien Rantalaankin eikä eronnut talosta ennenkuin sai Manan majoille siirretyksi talon ainoan pojan, josta hänen vanhempansa olivat toivoneet tukea elämänsä illaksi.

"Tuo tapaus vaikutti pojan isään syvemmin kuin olisi luullutkaan. Hänen mielensä synkistyi syttä mustemmaksi, sillä hän oli poikaansa kiintynyt liiallisella rakkaudella. Poikaansa varten oli hän työskennellyt ja toiminut; hänessä oli hän nähnyt itsensä uudestaan elävän ja toivonut Rantalan talon polvesta polveen tulevan pysymään hänen suvussaan. Kalman kalpa oli nyt yhdellä ainoalla sivalluksella hävittänyt kaikki hänen kauniit toiveensa.

"Säyseäluontoisempi äiti tyytyi helpommin osaansa. Vieläpä hän kunnon vaimon tavoin koetteli silittä kurttuja miehensäkin otsalta. Siinä puuhassa ei hän kuitenkaan onnistunut, sillä useinkin keskeytti salattua surua osoittava, syvä huokaus kaikki hänen lohdutusyrityksensä.

"Poika saatettiin haudata ja hänen muistokseen pidettiin muhkeat maahanpaniaiset. — Sitte rupesi talon elämä jälleen entistä latuansa käymään, vaan syrjäinenkin huomasi pojan kuolon isäntäväkeen jättäneen pysyväiset merkit. Emännän hivutauti, joka häntä jo vuosikautia oli kiusannut, muuttui nyt nähtävästi pahemmaksi, vaikka hän sitä tahtoi salata. Synkkänä pysyivät isännän kasvot ja hän, koko mies, näkyi käyneen äreäksi jöröksi. Vuodentulon toiveetkaan eivät hänelle iloa tuottaneet. Eloverat alkoivat vähentyä, eikä uutisesta näkynyt paljo tietoa olevan, kun sade ei koko syksynä näyttänyt aikovan lakata.

"Vihdoinkin viimein kirkastui taivas ja tuli kaivattu pouta; mutta se tuli eräänä kolkkona yönä ja pohjosesta päin. Sen kantapäillä kulki harmaja halla, tuo öisen poudan ainainen seuralainen, joka hyiseen peitteesensä osaa kietoa jokaisen kasvavan kukan ja korren paljoa tarkemmin kuin äiti hennon lapsensa voi kapaloida. Sen vuoksi seisovatkin kaikki tähkypäät seuraavana aamuna auringon noustessa jäykkinä, vakavina, kuni valkoiseen pansariin puetut soturit, joiden haarniskat heijastavat valon säteitä.

"Kalpein kasvoin katselivat ihmiset hallan yöllistä hävitystyötä ja osoittivat suruansa mikä mitenkin. Muuan huokaili, toinen vuodatti kyyneliä, useimmat kuitenkin tyytyivät paljaasen päivittelemiseen ja iltasella olivat jo unhottaneet koko asian.

"Rantalan isäntä ei tehnyt sitä eikä tätä noista kolmesta. Hän vain puoliääneen mutisi joitakin epäselviä sanoja: 'Vai rupeat sinä nyt minua kiusaamaan, hm! — Enhän minä ole huonompi muita ihmisiä.' — Ei kukaan tiennyt kelle hän noita sanoja puhui, eikä hän itsekkään sitä ilmaissut; — käskihän vaan väkensä pellolle leikkaamaan, sillä kaikissa tapauksissa oli vilja korjattava ja noista hallan panemista kahuista koetettava leipää saada, jos mieli talven yli päästä. Kiirevilkkään seurasivat muutkin kyläläiset Rantalan isännän esimerkkiä, ett'ei toinen yö kaikkia ensimmäisen tähteitä ennättäisi korjata.

"Eräänä aamuna leipoi emäntä Rantalan isossa tuvassa uudisleipää ja hänen ainoa, surman säästämä lapsensa tuontuostakin maltittomana tiedusteli, eikö hän jo kohta saisi uutista maistaa. Äiti ei luvannut antaa, ennenkuin tyttö olisi oppinut 'Herran rukouksen' hyvästi tavaamaan. Lapsesta ei tuo näyttänyt varsin mieleen olevan, vaan kuitenkin etsi hän käsiinsä punakantisen aapisen ja vei sen isälleen, joka

ääneti, piipunysä hampaissa, mietteisinsä vaipuneena istui penkillä.

"Mitä nyt, Enkeli,' kysyi hän, kun tyttö tuli hänen eteensä.

"Enkeli — siksi sanottiin tyttöä, vaikka hän kasteessa äiti-kumminsä, siltavoudin matamin, kunniaksi oli saanut nimen Angeelika — Enkeli toimitti äidin käskeneen hänen ruveta Herran rukousta tavaamaan.

"Hyvä; aiota sitte', käski isä.

"Enkeli totteli ja ryhtyi työhön käsiksi, vaan selvästi näkyi, että samoin isän kuin lapsenkin ajatukset harhailivat kirjasta kaukana. Tytön ajatukset pyörivät kunnailta ja metsissä, leikeissä ja lampaiden vuonissa, joita hänellä tätä nykyä oli kaksi kappaletta nimikkoina.

"H-e-r-her, r-a-n-ran, herran; r-u-ru, k-o-ruko, u-s-us, vuonani', tavaili tyttö toimeensa ja hyvin viattoman näköisenä.

"Vuonani, herrainen aika! Vuonani, Enkeli, miten sinä luet? Pietari, etkö sinä kuule miten tuo lapsi raukka lukee', huudahteli äiti, joka pelkäsi tyttänsä nyt jo tehneen synnin Pyhää Henkeä vastaan; sillä hän oli hieman ahdasmielinen, vaikka muutoin herttainen olento.

"Lue uudestaan', käski isä, vaan silloin olivat leivät jo ihan kypsät ja Enkeli sai ajattelelattomuutensa anteeksi tällä kertaa. Uudisleipääkin annettiin hänelle aika viipale ja sen päälle silitettiin paksulta rusokeltaista voita, mutta eipä leipä sittekään tahtonut tytölle oikein maistua. Kummako se, kun tuo uudisleipä oli mustaa ja katkeraa kuin piki.

"Enkeli lykkäsi leipänsä syrjään ja alkoi itkeä tihrata, kun huomasi pettyneensä toiveissaan uutisen suhteen.

"Niin, niin lapsirukka, ei luuloihin ole aina luottamista, eikä kaikki toiveet toteen käy; pane se mieleesi lapseni', lohdutti häntä äitinsä.

"Sillä välin oli isäntä taas vaipunut mietteisiinsä, jotka hänen nyrpeistä kasvonjuonteistaan päättäen eivät mahtaneet kovin hupaisia olla. Hän heräsi niistä Enkelin itkuun ja huomasi leipiä pöydällä. Hän alkoi niitä lähemmin tarkastella.

"Arvasihan sen millaista leipä mokomista jyvistä tulee, kun tähkät olivat kokonaan jäähileissä', lausui hän ja tuskan väreet värähtelivät hänen kasvoillansa.

"Enkeli, kun vaistomaisesti huomasi saavansa isältänsä kannatusta, alkoi itkeä kahta katkerammin, niinkuin lapset tavallisesti tuollaisissa tiloissa tekevät. — Pietari lohkasi leivästä kappaleen ja haukkasi sitä kerran. Pureskeli sitte hetkisen ja kauheasti kiroten sylkäsi viimein Jumalan viljan suustaan lattialle.

"Pietarin sydämen ympärille viime aikoina jähmettynyt kuori oli nyt murtunut, mutta sitä ei ollut sulattanut nöyryyden auringon lempeä lämpö, vaan ylpeyden kylmä, kaikki kutistava voima oli siihen saattanut railon halkeamaan. Siksi olikin sen sirpaleilla terävät reunat, jotka viilsivät Pietari-paran sydämeen syvät haavat ja saattoivat hänet vimmaan.

"Raivoissaan tempasi hän pöydältä vielä lämpöisen leivän ja lähätti sen suoraan akkunasta ulos.

"Syö itse, kun tuollaista annat. Pitäiskö minun tuollaisella törällä viimeinenkin lapseni vainajaksi saattaa. Syö itse, minä joukkoineni en siihen kuitenkaan koske', sadatteli tuo paatunut mies.

"Pietari, Pietari!' huudahteli emäntä sydäntä särkevällä äänellä, 'johan taivaan vihan kirouksillasi päällemme vedät.' Huolimatta varoituksista antoi Pietari vain suustansa yhä runsaammin herjauksia valua.

"Silloin tarttui pankolla istuva sokea ruotivaivainenkin puheesen. Kainaloita sanoja puhui hän herjaajaa vastaan ja lopetti lauseensa sanoilla: 'Ennenkuin kuluu kymmenen vuotta, kelpaa sinulle huonompikin muona, vaan tiukassa taitaa silloin eineesi olla. Armoleipä on vieläkin katkerampaa kuin tämä, varsinkin kuin sitä vieraan katon alla ihan itseksensä saa nauttia. Mutta vielä sekin menettelee, jos vaan sitä nöyrällä mielellä nauttii, mutta sinun sydämesi on paljoa paksummassa jäässä kuin —'

"Vaiti sokko', tiuskasi Pietari, jota raivonsa vihdoinkin näytti alkavan hävettää sentähden, että oli joutunut noin halvan olennon nuhdeltavaksi.

"Suokoon Luoja, jotta et sinäkin sokeaksi saisi', jupisi muori, siunasi ruokansa ja rupesi sitä hyvällä halulla syömään.

"Tästä päivin oli Rantalan Pietarin koko luonne pysyväisesti tullut toisenlaiseksi. Hän oli nyt äreä ja aina tyytymätön. Hänen kasvonsakin saivat semmoisen inhoittavan kiillon, joka ilkeän ihmisen muodosta useimmiten välkkyi. Mutta eipä Pietarilla juuri ollut iloitsemiseen syytäkään.

"Katovuosia tuli nyt näet useampiakin perättäin, ja ennenkuin paremmat ajat koittivat, oli hän joutunut maaltaan mieronentielle, muiden ihmisten armoilla elämään. Alussa odotti hän parempia aikoja, mutta jokainen seuraava vuosi oli edellistänsä huonompi. — Työlääksi tuli Pietarille näinä kalliina aikoina ansaita, mitä kolme suuta tarvitsi, ja usein olikin hän epätoivoon joutumaisillaan. Hän piti itsensä kaikkein kurjimpana perheen isänä ja, mikä pahinta, luuli syyttömästi sellaiseen tilaan joutuneensa, vaikka hän oli vielä liian ylpeä vaivojansa valittamaan. Hän ylpeili kurjuudellaan ja arveli itseksensä, ett'ei hänellä nyt enää ollut maailmassa mitään kadotettavana.

"Kohtalo osoitti Pietarille kuitenkin ennen pitkää, että hänellä vieläkin oli jotakin kadotettavaa, kentiesi enemmän kuin monella muutoin onnellisemmalla. — Hänen lempeä, jumalinen puolisonsa oli viime vuosina riutumistaan riutunut ja Tuoni vapautti hänet viimeinkin kärsimyksistä. Pietari seiso kuolevan vaimonsa vuoteen vieressä toivottomuuden ilmielävänä kuvana. Toivon laaja maailma näytti häneltä nyt sulkeutuneen kokonaan ja hän jo mietti ominpäinsä seurata rakasta vaimoansa toiseen elämään, mutta kuoleva otti häneltä lupauksen, että hän kasvattaisi Enkelistä kunnan ihmisen.

"Jos mahdollista olisi ollut, olisi Pietari vaatinut nyt kohtalonsa kanssaan taisteluun, sillä hän ei voinut ymmärtää, miksi kaikkien onnettomuuksien piti juuri häntä kohdata, vaikka eihän hän ollut huonompi muita ihmisiä. Kuitenkin paransi aika vähitellen hänenkin haavansa, sillä sanotaanhan ihmisen tottuvan kaikkiin. Itse ajatkin alkoivat parata ja Pietari tyttärineen sai vapaasti asua Vinkerin mökissä. — Mitään varsinaista jokapäiväisen leivän puutetta ei hänellä nyt enää ollut, kun hän näet oli näppärä astioiden ja muiden tarviskalujen teossa, joita talolliset tarvitsivat. Kyläläiset toivat myös usein ruokatavaroita Enkelille, jota isä ei antanut muiden kasvatettavaksi, vaan hoiti itse aivan kuin silmäteränsä, niinkuin kuolevalle vaimollensa oli luvannutkin.

"Enkelistä oli Pietarille paljo huvia, sillä lapsi viattomalla iloisuudellaan osasi parhaite lieventää isänsä huolia. Muutkin ihmiset mielihyvällä katselivat tuota vilkasta lasta ja hellivät häntä. Kylässä ei Enkelin tahtoa kukaan vastustanut, joten hän oppi vähän itsevaltiaaksi. Se vaikutti häneen vanhempana pahaa, kun hän tuli huomaamaan olevansa köyhä eikä siis voinut kaikkia mielitekojansa tyydyttää. — Isäkin havaitsi tyttäressään taipumusta turhamaisuuteen, mutta hän piti sen naisluonnon yleisenä heikkoutena, jota ei heistä voisi poistaa. Näin juurtui Enkeliin turhamaisuus, vaan hän ymmärsi sitä hyvästi salata. Ei kukaan hänen vikojansa huomannut ja siksi hänestä yleiseen paljo pidettiin. Varsinkin miellytti hän niin hyvin isäänsä kuin muitakin taitavasti soittamalla kanteletta. Siinä oli Enkeli edistynyt niin pitkälle, että oli vaikea päättää, oliko hän taitavampi isäänsä, vaiko isänsä taitavampi häntä, vaikka ukko Pietari oli soittotaidostaan oikein kuuluisa. Kerrottiin, ett'ei ukko ollut vielä milloinkaan vertaistansa soittajaa tavannut, mutta kuitenkin olivat Enkelin sävelet viehkeämpiä, enemmän sydämeen tunkevia. Niillä oli kummallinen lumoava voima; ne saattoivat kuulijan silmät vesikiehteiisiin ja unhottamaan kaiken muun; ne tuntuivat niin tutuilta kuin honkien vieno humina kesäiltana ja sulattivat sydämen niin pehmeäksi, — vai lieneekö soittajan oma sulo tuon kaiken vaikuttanut. — Varmaa vaan oli, että Enkelin soitto, jos mikään, sai ihmisen sisälliset myrskyt rauhoittumaan ja virvoitti nuutunuttakin mieltä.

"Pietarikin unhoitti sitä kuullessaan surunsa ja tyytyväisyyden hymy laskihe hänen huulilleen. Vuodet vierivät hiljaisesti ja kuta enemmän i'än paino saattoi Pietarin hartioita kumartumaan, sitä matalammiksi muuttuivat hänen otsansa rypyt.

"Eräänä juhla-aamuna voi hänen kasvoiltaan sanoa ilonkin säteilevän, kun hän suuri virsikirja kainalossa astui Herran huoneeseen. Sinä päivänä piti Enkelin ensikerran käydä Herran pöydällä. Tyttö olikin oikein viehättävä, kun hän nuoruutensa kukoistuksessa isänsä kanssa kirkkoon saapui, ja isän sydän sykki ilosta. Hän muisti nyt sitä hetkeä, jolloin hän itse, opetettuna autuuden opissa, kutsuttiin alttarin eteen uudistamaan kasteensa liittoa ja koko seurakunnan edessä vapaasti tunnustamaan uskonsa.

"Tosin oli hän silloin ollut iloisempi maallisten kuin hengellisten oikeuksien saavuttamisesta, mutta kuitenkin olivat tuona hetkenä hänen tunteensa ylimalkaan olleet palavat, huokauksensa hartaat, ajatuksensa kohotetut korkealle maasta ja aikomuksensa niin vakaat. — 'Mikä onni', ajatteli hän, 'mikä onni, jos poika-vainajanikin seisoi nyt tuossa nuorukaisparvessa! Mutta hyvä on näinkin. Kentiesi ei hänkään voisi paremmin kuin minäkään pitää sitä valaa, jonka nyt tekisi.'

"Jotakin katumuksen tapaista vilahti Pietarin sydämessä. Hän mietti: 'enhän minä ole pahempi muita ihmisiä, ja kukapa kaikki lupauksensa voisi pitää', ja oli taas lohdutettu. 'Kukapa meistä täydellinen on ja tottahan monet kärsimyksenikin jotakin painavat oikeuden vaakalaudalla, jos oikeutta laisinkaan olemassa on. — Enkeli ainakin pitää valansa, sillä kehumatta itseäni, hän on paras kuoleman alainen, jonka koskaan olen nähnyt. Kuinkas muutoin? Onhan hän hyvä ja laittamaton lapsi, viattomampi

viatonta kyyhkystäkin.'

"Niin ajatteli Pietari ja ilosta säihkyvin silmin silmäsi tyttärensä. Isän ja lapsen katseet kohtasivat toisensa. Enkeli punehtui ja painoi päänsä penkkiin. 'Naisen luonto, kumma luonto', tuumaili Pietari mielessään. Hän ei ollut huomannut sitä lumoavaa hehkua, joka loisti hänen takanansa istuvan Mestarin silmistä. Enkeli oli sen huomannut ja se se oli ajanutkin veren hänen sasupäillensä. Mestari saikin kenen kaunottaren hyvänsä punehtumaan, jos vaan hänehen kerrankaan katseensa loi.

"Tuo Mestari oli kaikin puolin kummallinen mies. Hänellä oli jalot kasvot, uljas ryhti ja miellyttävä käytös. Kuitenkin henki hänen olennostaan jotakin, joka ei ymmärtäviä ihmisiä miellyttänyt. Ukko Pietarikin kuului niihin, jotka hänestä eivät pitäneet, ja sen tiesi Mestarikin vallan hyvin.

"Pienenä poikana oli Mestari lähtenyt kotiseudultaan, eikä oikein tietty mihin hän oli joutunut. Nyt oli hän noin vuosi takaperin ilmestynyt kotikyläänsä takaisin ja hänestä näytti tulleen oikein kelpo mies. Varsinkin pystyi hän mihin työhön ikinä tahtoi, vahinko vain, ett'ei hän oikeastaan tahtonut ryhtyä mihinkään. Sen verran hän kuitenkin kaikenlaista teki, että hänen taitonsa tuli koko tienoossa tunnetuksi. Olipa talvella tehnyt Halolaan lyövän seinäkellonkin, jollaista ei tietääkseni siihen aikaan vielä missään talonpoikaistalossa ollut. Maksua ei hän mistään työstä koskaan ottanut, vaan kuitenkin eleli loistavasti, kestiti kaikkia ja runsaasti jakeli rahoja ympärilleen. Hän kävi komeimmassa puvussa koko pitäjässä, eikä kukaan tiennyt mistä hänen rikkautensa oikeastaan oli peräisin. Pahoja huhuja hänestä kyllä liikkui, mutta mitään varmaa ei hänestä tietty. Muutamat arvelivat häntä suureksi varkaaksi, toiset väärän rahan tekijäksi; vaan hän itse nauroi kaikille tuollaisille jutuille ja oli iloinen kuin laakson lintu; lasketteli sukkeluuksia juoruämmistä ja viehätti kaikki työt itseensä.

"Sellainen oli se mies, jonka silmäys oli Enkelin posket punaruusun karvaisiksi saattanut. — Enkeli ei itkenyt alttarin edessä, vaan varmaankin oli hän enemmän liikutettu kuin nuo hänen tyrskyisät kumppaninsa. Koko hänen ruumiinsa vapisi ja hehkuvat kasvot osoittivat mitä suurinta sielunliikutusta.

"Jumalanpalvelus kesti kauan, mutta vihdoinkin oli se ohitse. Tyytyväisenä astuskeli Pietari tyttärinensä kotiin. Koko luonto oli iloissaan, korven kamara peitetty kukilla, ja puiden lehviltä kajahteli lintujen laulu. Hiljaksen läikehti Huuhtilahden pinta ja vaaralta käypä vieno tuuli toi kukkaisten tuoksua tulijoille tervehdykseksi kodista. Isä iloitsi, mutta äänetönnä astui tyttö.

"Enkeli säpsähti joka kerta, kun isänsä hänelle jotakin lausui. Isä ei usein häirinnyt tyttärensä vakaita ajatuksia; hänestä oli Enkelin käytös mieleen. Hän ei voinut aavistaa jonkun raskaan ajatuksen painavan lapsensa mieltä.

"Iltasella kaiken hälyn viihdyttyä istui Enkeli isänsä kanssa kahden kesken Vinkerin mökissä. Enkelin syvät silmät olivat kosteat ja nähtävästi aikoi hän nyt isällensä avata sydämensä.

"Isä —', lausui Enkeli, mutta kyyneltulva esti hänen jatkamasta.

"Mitä sinä aiot sanoa, lapseni? — Älä nyt itke — jätä sanottavasi huomiseksi, tänään olet liian tunteidesi vallassa. — Älä itke; eihän sinulla ole mitään syytä itkeä. Olethan aina ollut hyvä lapsi', lohdutti häntä isänsä.

"En isä, en minä ole ollut hyvä, tottelevainen lapsi,' vaikeroi Enkeli.

"Ole joutavia ja hillitse itsesi. Minä olen antanut anteeksi kaikki pienet vallattomuutesi jo ammon aikoja. Ja totta puhuen et sinä koskaan ole mieltäni pahoittanutkaan, vaikka minä toisinaan olen ollut suuttuvini', kertoi vanhus.

"Te ette tiedä yhtä isä —', jatkoi tyttö ja peitti kasvonsa käsillään.

"Minä tiedän kaikki', vakuutti Pietari, 'kaikki muut, paitsi sitä kenen on tuo sormus sinun kädessäsi.'

"Se on — se on —', sammalsi tyttö ja vaikenä. Heti hän kuitenkin näkyi tehneen päätöksen ja heittäytyi isänsä rintaa vasten. Luottavasti katsoi hän isänsä silmiin ja alkoi: 'se on —'

"No se on —' keskeytti Pietari, vaan silloin ulvahti ovi ja sisään astui Mestari.

"Hyvää iltaa', toivotti tulija.

"Jumal' antakoon! Mitäs vieraalle kuuluu?' kysäsi Pietari ja ihmetteli mitä varten Mestari näin myöhällä hänen mökkiinsä tuli.

"Eipä muuta kuin vanhat rauhat', oli vastaus.

"Mene sinä nyt maata Enkeli', lausui Pietari kääntyen tyttärensä puoleen. 'Minä olen sinut luvannut Halolaan piiksi ja emäntä odottaa meitä sinne jo päivän noustessa.'

"Enkeli totteli käskyä ja loi mennessään pitkän, kiitollisen silmäyksen Mestariin.

"Kauan istui Mestari Pietarin luona haastellen kaikenlaisista maailman asioista, ja kun hän viimeinkin jätti jäähyväiset, olivat Pietarin ajatukset hänestä kokonaan muuttuneet paremmiksi.

"Tuon miehen suhteen olen ainakin suuresti erehtynyt", ajatteli Pietari. Kun Mestari oli hänen unensa haihduttanut, otti hän Enkelin kanteleen polvilleen ja muistaen sen sävelten voivan uneen uinuttaa, soitteli hän sillä kauan. Oli kuin olisivat päivän iloisat tunteet nyt kanteleen helinässä saaneet muodon. — Viimein hän soitti erään vanhan erolaulun ja laskeusi sitte levolle.

"Sillä välin oli Mestari mennyt Enkelin aitan ovelle, jonka kynnyksellä Enkeli näytti häntä odottavan.

"Hän on jäykkä", puhui Mestari. 'Hän vihaa minua, vaikka minä kuolemakseni en tiedä mistä syystä. Minä puhuin hänelle kaikki, mitä sinullekin olen ilmoittanut; mutta hän vaan sanoi minun valhettelevan. Minä kerroin, kuinka ainoastaan sinun tähtesi olen täällä viipynyt näin kauan, minä kerroin kuinka kaikki omaisuuteni panisin alttiiksi, jos hän suostuisi sinut minulle antamaan, mutta hän sanoi, jos minulla muka omaisuutta on, niin on se varastettua. — Jos hän ei olisi sinun isäsi, niin sitä hän ei rankaisematta olisi sanonut. Hän soimaa minua varkaaksi — minua, veljensä ainoaa poikaa; minua, jolta hän on laittomasti ryöstänyt minun laillisen osani Rantalalan talosta; minua, jonka isän hän on pakoittanut kuolemaan kurjuudessa ja puutteessa.'

"Enkeli oli vavisten kuunnellut Mestarin puhetta ja nyt hän huudahti heikosti.

"Suo anteeksi, en minä tahdo häntä loukata", puhui taas Mestari, 'mutta minä olen melkein mieletön tuskasta. Minä tiedän meidän nyt täytyvän ikipäiviksi erota ja mitä on minulle elämä ilman sinutta?'

"Sääli minua', pyysi Enkeli.

"Minä säälin; minä en tahdo pitkittää erohetken katkeruutta. Sinä jäät tänne, minä menen pois. Halolan kierosilmäisen emännän käskyläisenä, riihiryysyissä kuihdut sinä, joka olet luotu silkkiä, samettia ja kalliita kiviä kantamaan ja kauneudellasi häikäisemään kaupungin kaunotarten loiston. Ja minä kuihdun — en minä edes kuihdukaan niinkuin kukka, vaan matanen kuin sieni syysstateissa, minä matanen keskellä komeutta ja rikkautta. — Jää hyvästi, minun täytyy nyt mennä, muutoin en voi koskaan sinusta erota.'

"Mestari lähti ja tunnotonna hervahti Enkeli aitan portaille. Yötä oli kulunut jo hyvä pala, kun laakson vaaleiden utuisten huurujen sylistä ilmestyi mies, joka lähenei Vinkerin mökkiä. Se oli Mestari. Hiljaa hiipi hän Enkelin aitan luo. Ovi oli auki ja vuoteensa reunalla istui Enkeli vaaleana kuin vitilumi.

"Mestari!' huudahti Enkeli säpsähtäen.

"Luotatko sinä minuun?' kuiskasi mestari tytölle.

"Miksi niin kysyt; tiedäthän minun luottavan sinuun kuin Jumalaan', lausui Enkeli, ojentaen hänelle kätensä.

"Kiitos siitä Angeelika. Siis ei meitä enää mikään voi eroittaa toisistamme. Minä en voi erota sinusta, en voi jättää sinua, sen tunnen nyt. Seuraa siis minua, jättäkäämme tämä meille inhoittavaksi käynyt seutu. Minä hankin keisarilta luvan avioliittoomme. Sitte vihitytämme itsemme, isäsi antaa meille anteeksi ja muuttaa luoksemme. Silloin olemme kaikki onnelliset; meidän on vielä tänä yönä ehtiminen kauvas', puhui Mestari hätäisesti.

"Minä en voi, oi minä en voi!' sanoi Enkeli, 'minä en voi jättää isääni yksin.'

"Sinä siis et luotakaan minuun. — Voi minua onnetonta! minä olen petetty!' puhui Mestari kiivaasti.

"Minä luotan sinuun ja seuraan sinua vaikka maailman ääreeseen', lausui Enkeli. Ilkkuva oli se katse, jonka Mestari loi Enkeliin, kun tämä kiireesti kokosi muutamia vaatekappaleita nyyttyyn.

"Hetkisen kuluttua laskeusivat Enkeli ja Mestari rinteeltä alangolle käsitysten ja katosivat heti tien mutkan taa. Mökistä kuului vielä kanteleen ääni. Se oli erolaulun säveltä. —

"Seuraavana aamuna rusoitti ja liekehti itäinen taivaan ranta niin kauniisti. Yht'äkkiä pilkahti ruskon läpitse ensimmäinen, toinen ja kolmas kirkas säde. Yön hämärät huurut haihtuivat ja koko kirkkaudessaan kohosi aurinko näköpiirin reunalle. Silloin astui mökistä Pietari ulos. Hän kolkutti aitan ovea. Ei vastausta kuulunut. Hän kolkutti kovemmin. Ovi lensi auki ja — aitta oli tyhjä.

"Mihinkäs hän näin varhain on mennyt", lausui Pietari ja meni takaisin pirttiin. Kun Enkeliä ei alkanut kuulua, tuli Pietari taas ulos ja huuteli tyttönsä.

"Enkeli hoi!" Kaiku vaaralta vastasi: 'oi!' 'Enkeli tule pois!' Kaiku vastasi: 'pois!' Päivemmällä lähti Pietari kylään tiedustelemaan, eikö Enkeliä siellä ollut näkynyt. — Ei kukaan tiennyt Enkelistä mitään, vaan koko kylä oli kuitenkin liikkeellä etsimässä jotakin. Viime yönä oli Halolasta viety kaikki talon rahat, eikä osattu aavistaakaan kuka varas oli. Se vaan huomattiin, että hän on ollut sekä rohkea että ammatissaan taitava.

"Onko kukaan nähnyt Mestaria tänä päivänä?" kysäsi Pietari.

"Mestari oli eilen kirkkoon lähtiessään sanonut kirkkomiesten kanssa menevänsä muutamiksi päiviksi aivan toiselle puolen pitäjätä, selitettiin Pietarille.

"Mestari on viime yönä karannut minun Enkelini kanssa", huudahti Pietari. 'Hän on teiltä vienyt rahat, minulta tyttäreni, ainoan lapseni, kaikki, kaikki! Kirottu olkoon hän ja tuhannesti kirottu tyttäreni, se käärme! Kyytä olen minä rinnallani kasvattanut ja nyt se pisti surmahaavan sydämeeni — kirotkoon häntä taivas, niinkuin minäkin häntä kiroan.'

"Karkureja ajettiin takaa, mutta turhaan. Tästä päivin alkoi Pietarin vartalo nähtävästi käydä käyremmäksi. Hänen ruumiinsa voimatkin rupesivat jo hiukenemaan; ja jopa hän sanoi silmänsäkin alkavan himmetä. Silloin hän innokkaasti ryhtyi lukemaan ja verrattain lyhyessä ajassa hän lukikin Uuden Testamentin ja virsikirjan niin tarkkaan, että pääasiat ja tärkeimmät paikat ihan ulkoa muisti. Yöt ja päivät työskenteli hän nyt kirjojen kanssa, mutta se vaan joudutti hänen sokeaksi tulemistaan. Pietari huomasi sen tosin itsekin, vaan ei herennyt työstä, sillä hän sanoi henkensä silmäin sitä mukaa kirkastuvan, kuin ruumiilliset silmät heikkonivat. Tuossa näytti olevan perääkin. Ainakin muuttui hän nyt paljoo nöyremmäksi kaikin puolin ja tyytyväisyys oli hänen varsinainen tuntomerkkinsä siitä asti, kun hän sokeaksi tuli. Yksin hänen kanteleensoitonsakin oli nyt muuttunut. Se oli surullista, vaan samalla juhlallista, niinkuin hongan kohina syksyisessä metsässä, siihen sijaan kuin se ennen muistutti vallattomien järven laineitten loiskunnasta; mutta koskas murheellinen voisikaan sydäimestään iloita, ja murheellinen hän oli, vaikka ei enää tyytymätön. Elatuksestaan ei Pietari nyt enää olisi itse kyennyt pitämään huolta, vaan armeliaat ihmiset toimittivat hänelle mitä hän tarvitsi, ett'ei häntä tarvinnut ruotiin panna. Siitä oli seudun kasvavalle nuorisolle suuri hyöty, sillä hän mielellänsä antoi nuorille hyviä neuvoja, joista monelle on elämässä etua ollut.

"Ihmisen hän vertasi kosken aaltoon, joka ajan vuolteessa kuohuu ja riehuu. Toisinaan töytää se vimmaisella vauhdilla kohtalonsa kallioita vasten, vaan taltuneena täytyy hänen viimein antautua virran valtaan. 'Onnellinen on se, joka itsekseen, häiritsemättä toisten rauhaa saapuu suvannon suojaan, vaan vieläkin onnellisempi se, joka on muitakin auttanut tarkoitustansa täyttämään. Mutta kirottu aina on se, joka akkavirran aikaan saa', lausui sokea Pietari kerran, ja sen olen minäkin eläessäni todeksi havainnut.

"Enkelistä ei pitkiin aikoihin kuulunut mitään eikä hänestä isänsäkään koskaan puhunut. Kerran kuitenkin sai sokea Pietari häneltä suurenlaisen summan rahoja, mutta hän toimitti ne takaisin, 'sillä ne varmaankaan eivät ole kunnialla ansaittuja', arveli hän. — Näin vietti sokea Pietari hiljaisesti monta vuotta erakkona Vinkerivaaralla.

"Eräänä talvena, noin Tapion riihen puinnin aikaan, kääntyi hän äkkiä sairaaksi ja ajatteli jo lähtönsä. Vielä halusi hän viimeisen kerran nauttia pyhää ehtoollista ja hänelle toimitettiin pappi. Pietari myönsi olevansa syntinen, vaan väitti eräässä asiassa kauan pastoria vastaan. Hän näet luuli tehneensä oikein kirotessaan Enkeliä eikä millään muotoa tahtonut suostua kiroustaan peräyttämään. Täysi työ oli pastorilla, ennenkuin tuhlaajapojan ja muutamilla muilla esimerkeillä sai Pietarin vakuutetuksi, ettei hänenkään sopinut anteeksiantoa toivoa, jollei ensin tyttärellensä sitä soisi.

"Viimein uskoi Pietari asianlaidan niin olevan ja mielellään soi Enkelille kaikki anteeksi. Antoipa hän vielä pastorille toimeksi ilmoittaa tyttärellensä sen, jos tämä milloin kotipuoleen palajaisi. — Pastorin pyynnöstä otti Pietari tyttärensä kanteleen seinältä, jota ei ollut sitte liikuttanut kuin Enkelin katoamisyonä, ja soitti vapisevalla kädellä erolaulun. Kun se oli loppunut, otti pastori häneltä jäähyväiset ja lähti kotiinsa, sillä ilta oli jo tullut ja ankara myrsky raivosi ulkona. Tiellä tuli pastoria vastaan noin keski-ikäinen nainen, joka hienoissa vaatekengissä kahlasi lumessa. Tämän vaeltajan kasvoissa näkyi vielä selvään kauneuden jälkiä, jos kohta rikos ja kurjuus niihin olivat merkkinsä painaneetkin. Hänen silmistään loisti outo liekki. Oliko se hulluuden vai omantunnon tuskan seuraus, sitä ei kukaan olisi osannut sanoa. Pastori luuli naisen hulluksi, kun tämä ei vastannut mitään hänen tervehdykseensä eikä tahtonut hänelle tietäkään antaa. Naisen puku oli ohut, vaan korea. Suojaa siitä ei ollut pakkasta eikä myrskyä vastaan, vaan sen omistaja ei näkynyt kylmää pelkäävänsäkään. Vapaasti sai tuuli riuhtoa ja kiskoa hänen huolettomasti päälle mätettyjä hetaleitaan. Luultavasti häntä lämmitti sama liekki, joka silmistä loisti, ja se se varmaankin häntä sellaisella innolla eteenpäin ajoi Vinkerin

mökkiä kohti.

"Viimein saapui matkustaja matkansa perille. Hän astui mökissä suoraan vuoteen luo, jolla sokea Pietari nyt lieheellä suin lepäsi, ja heittihe sen viereen polvilleen. Kuumat kyynelleet pulppusivat onnettoman silmistä esiin ja koko hänen olentonsa vavahteli ja värisi. Mökkikin vavahteli ja ryski myrskyn kourissa ja vihaisesti löivät rakeet akkunan ruutuja vasten. Sekä ulkona että sisässä raivosi myrsky. —

"Kauan itki nainen vuoteen vieressä. Kun hän vihdoinkin sai kyynelensä hiukan hillityksi, lausui hän sanan: 'Isä'. Tuon ainoan sanan hän lausui äänellä sellaisella, joka osoitti toivottoman lapsen katuvaan muserrettua sydäntä.

"Kun ei mitään vastausta kuulunut vuoteelta, kohotti polvillansa oleva nainen päätänsä. Hänen otsansa kosketti Pietarin vielä kanteleella lepäävää, jää-kylmää kättä. Se tuntui kylmältä. Julma, sydäntä särkevä huuto kuului ja Enkeli vaipui hengettömänä lattialle.

"Samassa katkesi kanteleesta lyhin kieli. Sen ääni oli niin surkean kimeä. Vähitellen se muuttui valittavaksi ja vienommaksi. Viimein taukosi kanteleen kumina kokonaan. Ulkonakin oli rajuilma viihtynyt ja sisällä mökissä oli niin tavattoman hiljaista — siellä vallitsi rauha. Kuu kohosi taivaalle ja tyynellä valollaan valaisi rauhallista tienotta."

Särki nykäsi onkea, ja kun elätti-Mikko oli innokas onkija, oli häneltä nyt enää mahdoton saada tarkempia, Vinkerin mökkiä koskevia tietoja.

KAAPERIN KOSINTA.

Olipa kesäinen ilta, vai jokohan lienee ollut yökin, kun istuin itsekseni pihan perällä olevassa kammarissani ja innokkaasti luin erästä kertomusta. Siinä sanottiin: "Kreivi, kauniin Kallistan ihanuuden valtaamana, tunsin sanomattoman suloisen hurmauksen virran virtailevan suonissaan ja sydämessään ja vaipui autuaallisesta tunteesta vavisten polvillensa neiden eteen. Hän kuiskasi tuskin kuuluvasti: 'taivaallinen Kallista! Ei Euterpen jumalallinen ääni Olympissa soi niin armahalta —'"

Juuri silloin aukeni ovi ilkeästi ulvahtaen ja huoneeseni hiipi toisen talon Kaaperi.

"Hyvää iltaa", lausui tulija lakki kourassa.

Keskeyttämisestä suuttuneena heitälisin minä tunteikkaan kirjani pöydälle. Käännyin sitte Kaaperiin päin, jonka hyvin tunsin äänestä, vaikka se ei soinutkaan "armahalta kuin Euterpen ääni Olympissa".

"Hyvää iltaa! Mitäs Kaaperi näin myöhään on liikkeellä?" tiedustin minä.

"Hm! näin maisterin huoneessa vielä tulta, niin —"

"Tulta! Kuka hullu keskellä kesäsydäntä tulta polttaisi", sanoin minä kummastuneena tuosta valheesta ja vieläkin äreänä lukemiseni keskeyttämisestä.

Kaaperi joutui hämille eikä osannut vastata mitään, seisoi vain oven suussa lakkiansa pyöritellen. Minä arvelin hänen tulleen luokseni, että saisi hampaihinsa jonkun sikarin, joista hän piti hyvin paljo.

Sen vuoksi avasinkin koteloni, tarjosin hänelle tupakan ja pyysin istumaan. Hän istahti, purasi poikki sikarin hienomman pään ja syläistä töpsäytti sen vuoteelleni. Minä pudistin sikarimurusen peitteeltä lattialle. Tyynesti katseli Kaaperi sitä ja äänettömyyden yhä kestäessä vetäsi pari paksua haikua. Hän näytti ihmeen syvämietteiseltä eikä puhunut mitään.

Minulla ei myöskään ollut halua keskustelun jatkamiseen, jonka tähden aloin pitkittää lukemistani: "— ei Juno norjine vartaloineen eikä Terpsikore runollisen rytmillisine liikkeineen —"

"Maisterilla on aina niin hyvämakuisia sikaria; taitavat olla oikeita mahorkkasikaria?" keskeytti Kaaperi taas lukemistani. Sitte hän käänsi sikarin pitkin päin ja nuolasi sitä, ikäänkuin paremmin makua tunteakseen.

"Kyllähän niissä voimaa on, vaan on niillä hintaakin; kahdeksan markkaa maksavat laatikoittainkin ostaessa", sanoin minä.

"Hm, onpa hintaakin", myrähti Kaaperi, mutta näytti ajattelevan aivan toisia seikkoja.

Nyt näin minä hänellä tällä kertaa olevan jotakin erinomaisempaa, oikein tähdellistä asiaa, vaan kun en keksinyt mitä se mahtoi olla, en voinut puhettakaan siihen suunnata. Molemmat jäimme tuppisuina mietiskelemään ja tuntuipa hieman hankalalta tuo tuollainen jörötys. Saadakseni minäkin jotakin tekemistä, sytytin sikarin. Pöllähytellen aimo sauhuja istuimme sitte hetkisen vastatusten. Paha tuuleni katosi yhdessä savun kanssa ja minua pyrki tuo toistemme katseleminen hiukan naurattamaan.

Kaaperi taisi myöskin huomata, ettei asiat nyt olleet oikealla tolalla, jonka vuoksi hän viimein nousi tuolilta, paiskasi minulle kättä ja mutisi: "jäämme terveiksi!"

"Hyvää yötä", sanoin minäkin. Kaaperi otti askeleen ovea kohti. Sitte hän kynsäsi korvallistaan, kääntyi takaisin minuun päin ja sanoi: "huomen aamuna minä taas joutaisin soutamaan, jos kalaan lähdetään."

"Tuskinpa minä aamulla jaksanen niin varhain herätä", vastasin minä silmäillen Kallistaa, jota vielä oli satakunta sivua lukematta. Kaaperi tarttui sen kuultuansa oven ripaan, vaan vieläkin kerran kääntyi hän minua kohti ja kysyi: "lähtee se teidän Junnu huomenna todellakin Kajaaniin tervoja viemään?"

"Lähtee kaiketi; vaan miksi sinä sitä epäilet?"

"Enpähän miksikään, arvelin vain muutoin, jotta jos se ei lähtisikään."

Nyt näin selvästi Kaaperin tahtovan minulta jotakin, vaikka hän ei rohjennut asiaansa ilmoittaa. Sen tähden ryhdyinkin ystävällisesti kehoittamaan häntä, että kävisi suoraan asiaan käsiksi ilman pitemmittä esipuheita ja sanoisi mitä hänellä oli mielessä.

"Olisihan minulla todellakin pikkuisen asiaa", sanoi hän ja istui entiselle paikalleen.

"No, mitäs sinulla on niin tärkeää sanottavaa?" tiedustin minä. Se kysymys saattoi uudestaan Kaaperin pään pyörälle. Hän istui taaskin tuokioisen ääneti ja hikiherneet kohosivat miehen otsalle, kun hän näkyi miettivän tuota vaikeaa alkua. Hän katseli minua empien ja huulet mutuilivat, mutta sanaakaan ei suusta lähtenyt.

Vihdoinkin näytti hän tekevän päätöksen ja lausui: "ottaisikohan tuo Junnu minulta kirjeen Maanselälle viedäkseen?"

"Kirjeen? Miksi hän ei sitä ottaisi? Anna vain tänne, niin minä toimitan sen Junnulle", sanoin minä.

"Ei se ole vielä oikein valmiskaan", kertoi hän ja kaivoi nuttunsa povitaskusta jokseenkin paksun tukun paperia, jonka sitte levitti minun eteeni pöydälle.

"Olisipa minusta jo tuossa kirjettä kerraksi", tuumailin minä ihmetellen sitä paperin paljoutta, minkä Kaaperi oli jaksanut täyteen tuhrata.

"Niin, kyllähän sillä jo näyttää pituutta olevan, mutta ei se minulta kuitenkaan tahdo kirjoittamalla oikein syntyä, vaan kun minä saisin puhua, niin —"

"Sehän on pian autettu, puhu sinä, kyllä minä kirjotan."

"Sitähän minä oikeastaan aioin pyytääkin, vaan rupesi niin viitsittämään, ett'en saanut sanaa suustani", lausui Kaaperi.

"Mitäs häpeilemistä siinä olisi", vastasin minä lohduttavasti.

"No kun se kirje olisi tytölle menevä", jupisi Kaaperi ja huokasi syvään, ikäänkuin raskaasta työstä päästyään.

"Ahaa", sanoin minä, "se on siis rakkaudenkirje. Kas vaan sinua vanhaa veitikkaa!"

Kaaperi punastui hiukkasen eikä kyennyt puhumaan mitään. Sillä välin silmäilin minä noita nuhrautuneita papereita saadakseni jotakin johtoa kirjeelle. Sitä en niistä kuitenkaan saanut, sillä paperit olivat täpösen täynnä lauseita: "korkeasti kunnijoidettava Anna-Leena; hellästi rakas Anna-Leena; sangen siiveä tyttö" ja muuta semmoista, mutta sitä pitemmälle ei Kaaperi ollut kyhäyksissään päässytäkään.

Viimeinkin otin eteeni arkin postipaperia ja kynän käteeni aikoen kirjoittaa sanasta sanaan, mitä

Kaaperi käskisi. "Aletaanpas nyt", sanoin minä.

Ihmeen rohkeasti ja selvästi sanoikin Kaaperi: "pannaan nyt aluksi vain: hyvä Anna-Leena!"

"Hyvä, se on kirjoitettu", sanoin minä.

"Kirjoittakaa sitte: isä — joko se on paperilla — isä oli Kajaanin markkinoilta tullessaan ollut teillä yötä ja nähnyt sinun leipovan. Sanoi hän haastelleensakin kanssasi. Kotiin tultuaan hän sitte kertoi äidille niin jotta minäkin sen kuulin: 'on tuolla Maanselän Mäkelässä leveälanteinen tyttö, hyvin roima työihminen, eikä ole tuhma puheissaankaan. Siinä olisi meidän Kaaperille emäntää parahiksi.'

"Näinköhän tämä nyt kuuluu asiaan?" rohkenin minä muistuttaa.

"Kyllä se kuuluu", vakuutti Kaaperi, "sillä tavallahan se alkoi koko juttu. Niin — 'emäntää parahiksi', sanoi isä. Minä ajattelin, mitähän jos olisi koettaa kosia ja päätin lähteä käymään sinun luonasi, kuin vaan ohranärhteet saataisiin puiduiksi."

"Mutta eihän tähän tällä keinoin tule rakkaudesta mitään", keskeytin minä taas.

"Älköön, vaan niin siihen pitäisi minun mielestäni kirjoittaa. — Puinti-aikana juolahti kuitenkin mieleeni, ett'ei siitä tule sen valmiimpaa, jos minä luoksesi tulisinkin. Sinä näet jo olet viides tyttö, johon minä olen silmäni iskenyt, vaan kun olen milloin naisten kanssa suutasuuksin joutunut, ei minulla ole ollut sanaa suuhun tulevaa, kun on niin kaino luonto minulle luotu. Siksi päätinkin kirjoittaa sinulle, käyköön sitte syteen tahi saveen."

"Ei hyvä Kaaperi; ei tästä nyt kunnan kalua tule; ei edes mainita mitään noista muista morsiamista", keskeytin minä, sillä en olisi Kaaperin suonut tulevan naurun alaiseksi.

"Kyllä niistä pitää mainita, ett'ei hän saa sanoa minun itseänsä pettäneen", toimitti Kaaperi.

"Mutta ethän sinä ole muille tytöille puhunut aikeistasi ollenkaan, mikä petos siinä sitte olisi?" lausuin minä.

"Vaikka kohta, mutta olenhan minä kumminkin jo ajatellut muitakin", sanoi Kaaperi ja pyysi innokkaasti minun vain pitkittämään. Minä kirjoitin siis, niinkuin hän edeltäpäin saneli.

"Koko kevätkorvan juoksin sitte kaupпамiehestä paperia arkin toisensa perästä. Sunnuntaipäivät kaikki tuhertelin niitä täyteen, kirjoittaen mitä mieleeni juohtui, mutta kun olen koulunkäymätön, niin en päässyt hurskaasen alkuunkaan. Nyt kuitenkin rupesi toisen talon maisteri minulle tätä kirjettä kirjoittamaan ja sen tähden sinä sen nyt viimeinkin saat käsiisi."

Taaskin tein minä tingan, sillä ei laisinkaan tehnyt mieleni tulla näkyviin moisessa tekeleessä. Kaaperipa ei kumminkaan suostunut jättämään minua kirjeestänsä pois ja minun täytyi panna sanat paperille. Olkani takaa seurasi hän sitte tarkasti kynän liikettä ja vakavana jatkoi sanelemistaan.

"Jos nyt tuumaan suostut, niin laita itsesi Juhanuksena meidän pitäjään kirkolle, äläkä tullessasi epäile yhtään. Silloinhan sieltä teidän puolelta tulee muitakin meidän kirkkoon, niin mistäs ne ihmiset arvaisivat, mikä sinulla oikeastaan on mielessä. — Samalla tielläsi saat nähdä meidän talonkin ja voithan tulla meille yöksikin, niin isä näyttää sinut minulle, ett'en tarvitse ventovierailta ruveta sinua kyselemään."

"No Herran nimessä, etkö sinä ole vielä häntä nähnytkään?" kysäsin minä hämmästyneenä.

"En; missäpä minä olisin hänet nähnyt", vastasi Kaaperi tynesti. Yhteen jatkoon alkoi hän sitte taas sanella kirjettä.

"Muutoin lähetän paljo terveisiä ja tahdon jo edeltäpäin näillä riveillä ilmoittaa, että meillä on kaksi hevosta, ruuna ja tamma. Lehmiä on kytkyessä kaikkiansa seitsemän päätä, kuusi lypsävää, yksi maho, härkä ja hieho. Lampaista oli talvella neljä emää ja keväällä tappoi susi uuhun. Sikoja taas on kaksi —"

"Eiköhän heitetä niitä pois", kiehitin minä väliin.

"Minkätähden?" kysyi Kaaperi, "kaksihan meillä on aikuista naskia ja porsaita montako lieneekään; niistä hän saa tiedon äidiltä."

"Pannaan sitte kissa kanssa", esittelin minä koettaen pysyä vakavana.

"Mitäs joutavia", tuumaili Kaaperi myhäillen, "vaan kanoista sanotaan, jotta niitä hän itse saa hankkia, jos tahtoo."

Se kirjoitettiin. Vielä lueteltiin kunkin pellon suuruus ynnä kylvyjen määrä ja vielä sekin, että karjanlaidun niinkuin niittykin on hyvä, kalavesi jommoinkin, "eikä talolla ole rossan vertaa velkaa kellekään."

Sitte luuli Kaaperi kirjeessä jo olevan kaikki, "mitä siinä tarvitsee ollakin." Kun minä huomautin, ettei hän itsestään vielä ollut maininnut paljo mitään, käski hän vielä lisäämään olevansa viinaan menemätön ja Jaakon päivänä täyttävänsä seitsemänkoltmatta.

Kirje luettiin ja hyvillä mielin arveli Kaaperi: "no nyt siitä ei pitäisi enää puuttua mitään ja ihme olisi, jos asia ei tulisi junkaan."

"Mutta eikös siihen pidä toki panna joku sana rakkaudestakin?" sanoin minä.

"Olisikohan panna siitäkin; — vaan kuinkas siitä sanottaisiin?" arveli Kaaperi miettiväisesti.

Minä esittelin mitä koreimpia sanoja suinkin muistin. Kun ne eivät kelvanneet, käänsin koetteeksi pari hellää paikkaa Kallistastakin. Kaaperi vain yhä pudisteli päätänsä arvellen: "eihän Anna-Leena sitä ymmärtäisi enempää kuin minäkään."

Kehotin siis hänen itsensä miettimään jotakin kaunista. Kaaperi muuttui hyvin totisen näköiseksi, kynsi korvansa taustaa ja mutisteli suutansa tuokioisen aikaa. Viimein kirkastuivat kuitenkin hänen kasvonsa ja hän lausui hartaasti:

"Kirjoittakaa sitte näinikään: jos Jumala on niin sallinut, että meistä pariskunta tulee, niin lupaan minä rakastaa sinua koko ikäni sekä myötä- että vastoinikämisessä, niinkuin Jumalan sana huoneentalussa käskee."

Minä kirjoitin ja sitte oli kirje valmis. Kaaperi luki sen lävitse moneen toviin ja jupisi tyytyväisenä aina vähän väliä: "juuri niin, — niinhän koulun käynyt osaa kirjoittaa — voi jospa isä olisi minutkin pannut kouluun, mutta minä varmaankin koulutan poikani, jos semmoisen saan." Lopuksi otti hän kynän käteensä, käänteli sitä muutaman silmänräpäyksen ajan näpissään, pisti sitte päättävästi mustepulloon ja kirjoitti alle säännöttömällä, vaan tanakoilla kirjaimilla: "Kaaprieli Meriläinen, omakätisesti."

Kirje pistettiin kuoreen. Kaaperi otti sen hyvin varovasti käteensä, eikä milloinkaan sanonut unhottavansa minulta saamaansa apua. Hän kyynelsilmin lausui minulle "tuhansia kiitoksia" ja viimeinkin lähti luotani.

Minua sekä säählitti että nauratti tuo Kaaperin omituinen kosimiskirje ja peloittipa hieman, että itsekin ehkä joudun naapuripitäjäläisten pilan esineeksi. Syväydyin kumminkin taas tuon ihanan Kallistan lukemiseen ja unhotin vähitellen koko Kaaperin kosinnan. Vasta pari viikkoa Juhanuksen jälkeen muistin sen, kun Kaaperi eräänä iltana taas tuli minua tervehtimään. Puoleksi todella, puoleksi pilalla kysäsin häneltä miten pitkälle asia oli edistynyt.

"Kyllä siitä nyt kauppa rupeaa syntymään," vastasi Kaaperi kummastukseksi. — "Anna-Leena oli isinensä Juhanuksena meillä yötä. Yön seutuna tuumailin hänen kanssansa kaikki valmiiksi. Hänen isällänsäkään ei ollut mitään liittoa vastaan, vaan hän välttämättömästi tahtoi minua Mäkelään kotivävyksi, kun hänen poikansa kuului vielä olevan pieni."

"Et suinkaan sinä siihen suostunut; miten sitte omat vanhuksesi täällä tulisivat toimeen?"

"Täytyi minun siihen tuumaan taipua, sillä se Anna-Leena on ihan kuin minua varten luotu. — Kyllä me nuoret kuitenkin päätimme ukon kuoltua tahi pojan varmistuttua muuttaa meille, mutta tällä kertaa minä aluksi muutan sinne Mäkelään, sillä miehen pitää luopua isästään ja äidistään ja vaimoonsa sidottu oleman," puheli Kaaperi.

"Aivanko todella teistä sitte tulee pari?" sanoin minä, "sitä en olisi koskaan uskonut."

"Minä taas olin asiasta ihan varma, kun kerran teidät sain Anna-Leenalle kirjoittamaan," tuumaili Kaaperi. "Ei sitä joka poika voikaan hentullensa niin säntillistä kirjettä lähettää; siinä ei ollut liikaa niin mitään."

"Mutta itsehän sinä hyvä Kaaperi sanat annoit ja minä vain —"

"Enhän minä kuuna kulloisna päivänä olisi itsekseni osannut sillä tavoin kirjoittaa," intti Kaaperi vastaan. "Anna-Leena sanoi oikein itkeneensä, kun nimismiehen mamseli oli sen hänelle lukenut ja kun siinä oli sanottu, että minä rakastan häntä koko ikäni, niinkuin Jumalan sana käskee. Siitä sanoi hän huomanneensa, että minulla on täysi tosi mielessä, eikä asiassa ole mitään petosta tahi narrin peliä."

Minua tuntuvasti harmitti, kun en jo ennakolta tarkemmin tiedustellut osasiko Anna-Leena itse kirjoitusta lukea, mutta sitä oli nyt enää myöhäinen katua. Kaikki naapuripitäjäläiset pitivät siis minua suurena velikultana, joka huvikseni tein pilaa viattomista ihmisistä. Sen huomasin siitä kuin Kaaperi kertoi nimismiehen mamselin sanoneen Anna-Leenalle ettei hän "tässä maailmassa ole lukenut niin viisaasti kokoonpantua kirjoitusta".

Sen vuoksi en millään muotoa tahtonut suostua ensi viikolla lähtemään Kaaperin kanssa naapuripitäjänsä kuulutuskirjan teettoon. Viimein täytyi minun luvata, kun Kaaperi sanoi, ettei hän vieraan papin luona osaa "isämeitääkään," jos ei joku oman puolen poika ole kanssa. "Mutta", sanoi hän, "nuo muut tämän kylän pojat ovat semmoisia virniskoita, ettei heistä vakavan miehen kumppaniksi ole."

Kaaperi sai vanhempani lupaamaan minut hänelle nuodemieheksi ja siten pääsin tuon nuoren parin kuuliaisiin. Niissä tapasin myös nimismiehen mamselin, jota näytti minua nähdessään hyvin imelästi naurattavan. Hän muuttui kuitenkin hyvin vakavaksi, kun minä en ollut millänikään, ja selvä sääli kuvautui neiden kasvoilla minun tuumiessani: "ei olisi pahemmaksi, jos herrasväkikin käyttäisi kihlautuessaan järkeänsäkin, niinkuin Kaaperi ja Anna-Leena tekivät."

"Sitäpä minäkin arvelin," sanoi Kaaperi sanani kuultuansa.

Kuuliaisissa määrättiin häät pidettäväksi vasta Mikkelin aikaan. Pitkin kesää jahkaili Kaaperi sitä, ett'en minä saanut olla läsnä hänen riemupäivänänsä, vaikka minua hän muka sai kiittää siitä, että hän "vanha poika" eukon saa. "Ja niin sievän eukon," sanoi hän.

Kerran tuumaili hän minulle: "eikö se millään keinoin kävisi laatuun, että maisteri heittäisi sen ylioppilastutkintonsa tuota tuonnemmaksi!" — Se ei kuitenkaan käynyt laatuun, vaan ylioppilaaksi päästyäni, muutamia vuosia myöhemmin, kävin Kaaperin luona. Minut otettiin ilolla ja ystävällisesti vastaan tuossa onnellisessa kodissa. Lapsillensakin selitti Kaaperi: "tämä se nyt on se mies, joka teidän isäänne auttoi hänen elämänsä ahtaimmalla hetkellä." Minuun kääntyen jatkoi hän: "kyllä te sinä yönä teitte minulle oikein veljen työn, sillä ette usko miten vaikeaa kosminen on. Jumala suokoon rinnallenne samanlaisen auttajan, kun itse siihen tarpeesen tulette!"

Minä koetin Kaaperille selittää, ett'ei minusta suurta apua ollut, vaan hän sanoi: "olkaa vaiti. Enhän minä koulun käymätön moukka miten olisi osannut sitä kirjettä kokoon panna. Sentähden hankinkin minä pojilleni oppia, ett'ei heidän tarvitse mokomassa pihdissä olla — hankin minä, maksoi mitä maksoi."

"Ja pieni Maija pannaan myös kouluun," lisäsi Anna-Leena, "ettei hänen tarvitse ympäri pitäjistä juoksennella kirjeitänsä luettamassa, niinkuin minun täytyi tehdä."

Niin kosi ja niin eli Kaaperi Meriläinen onnellisempana kuin moni koreammasti kosinut, sillä hän rakasti Anna-Leenaansa ja perhettänsä, niinkuin Jumalan sana käskee.

YHTYMYS.

En vielä nytkään oikein käsitä mitä ihmettä eräänä kesänä lienee rakennettu kotitaloni pihamaalle eteisen ja eloaitan välille, sillä siitä rakennuksesta ei taloon huoneen lisää lähtenyt; vaan kehikko siinä kuitenkin oli. Vaikea olisi uskoa tuon kehikon olleen tehdyn Pekka Kortelaisen työhuoneeksikaan, koska hän ei siinä askaroinut kuin vähän toista viikkoa.

Tuo ukko Pekka oli hyvin "nokkela nikkari", niinkuin pienen pappilan rouva sanoi, jolle hän oli tehnyt uuden viipsinpuun lahjaksi; vaan kuitenkin ei mainittu rouva voinut häntä suvaita silmiensä eteen, "sillä hänellä on aina niin jumalattomia lauluja suussa", sanoi hän.

Pekan laulu se oli, joka minunkin huomioni ensiksi häneen kiinnitti, vaikka minä en olekaan mikään nuottimies. — Tutustumisemme tapahtui muutamana maanantai-aamuna heti jälkeen päivän nousun. — Vanhempani olivat sunnuntaina tavanneet Pekan kirkolla ja pyytäneet häntä nikartelemaan meille. Pekka suostuikin tuumaan, ja seuraavana aamuna, kun minä vielä makasin parhaassa aamu-unessani eteisen ullakossa, alkoi laulun sävel tunkeutua korviini. Unimielissäni tuntui se minusta alussa satakielen soinnukkaalta laulannalta, sitten leivon liverrykseltä, sitten vienolta kehtolaululta, vaan

muuttui viimein yksitoikkoiseksi, vapisevaksi vanhanmiehen ääneksi, ja minä heräsin. Laulu ei ollut pitkän pitkä, tuskinpa se lieene ollut kauniskaan, vaan äänessä, jolla se laulettiin, ilmestyi kumminkin jonkunmoinen kaipausta osoittava vivahdus, joka herätti minussa halun tulla tutuksi itse laulajan kanssa. Siinä tarkoituksessa lähdinkin ulos ja kehikossa näin vanhan, laihanpuoleisen miehen, joka höylätä nytkytteli niin, että hikiherneet kiilsivät hänen ryppyisellä otsallaan, ja samalla lauloi hän lauluansa. Se kuului: "aisa toinen, aisa toinen, koivuiset molemmat aiset", ja sen loputtua alkoi hän aina alusta taas. Ei kukaan ollut koskaan nähnyt ukko Pekkaa työssä, ett'ei hän olisi laulanut "aisa toista", vaan työssä oli hän aina, uinahtaen vaan hetkisen sydänyön aikaan, niinkuin muutkin laululinnut; kummako siis, jos koko pitäjäs osasikin ulkoa Pekan laulun.

Viikon kuluessa tuli meistä Pekan kanssa hyvät ystävät. Hän antoi minun rauhassa istua kehikon nurkassa ja vuoleksia lastuista hevosia ja lehmiä; eikä edes torunut silloinkaan, kun minä näin hyväksi leikellä omaa lihaanikin, josta muut ihmiset minulle pitivät pitkiä nuhdesaarnoja ja lisäsivät siten kipujani.

Viikko kului kulumistaan ja lauantaina iltapuoleen päivää oli minulla kehikon nurkassa hyvä joukko puueläimiä, hevosia, lehmiä ja pikku karjaa sekä muuta maan päällistä, vaan silloin laitettiin minut asialle pappilaan. Kirkkoväkeä oli jo keräytynyt kirkolle, sillä kotiseudussani on kauempana asuvilla tapana kesäiseen aikaan tulla kirkolle jo lauantaina. Pieniä poikia oli pappilan alla kentällä pallin lyönnissä, ja kun eräessä ryhmässä ei ollut kuin viisi miestä, rupesin minä heille lisäksi kuus'suolaan. Meidän leikkimme keskeytyi kuitenkin pian, sillä pitkin tietä astua tallusteli Pekan Tiina ja joku toinen, josta me emme saaneet oikeaa selvää mikä hän oli miehiään.

Hänellä oli tuuheaa kokoparta ja päällään sininen suora nuttu, edestä avonainen, ja punainen villapaita, jonka leveää kaulusta piti kiinni kaulaan kääritty keltanen huivi. Päätä verhosi leveäreunainen, kiiltoahkasta tehty hattu, jonka otsassa koreili kuparinen, tummunut laivanankkuri. Miehen kasvotkin olivat melkein kuparin väriset ja hänen silmistään voi selvään lukea sanat: "minä en pelkää mitään". — Jos vielä mainitsen pukinnahkaiset housut, joiden leveät lahkeet olivat pistetyt pitkävartisiin merisaappaisiin, niin on hänen pukunsa täydellisesti kerrottu.

Muutamia viikkoja ennen olin nähnyt karhun ja marakatin yhdessä tanssivan ja se näky juohtui nyt mieleeni, kun näin tuon rotevan ja harteavan miehen epävarmoilla askelilla käyvän pitkin tietä ja Pekan Tiinan keikkuvan hänen ympärillään. Me pojat arveltiin sinne tänne, mikä tuo kirjava kummitus oikeastaan mahtaisi olla. Joku väitti sen olevan keisarin, toinen — pienin meistä kaikista — luuli häntä kameliksi, vaan minä arvelin häntä koirankuonolaiseksi, joista olin kuullut kummallisia juttuja. Sen kuultuansa lähti koko poikajoukko pakosalle kuin säikähtynyt lammaskatras, mutta kun huomasimme ett'ei hän ajanutkaan meitä takaa, kasvoi rohkeutemme niin suureksi, että uskalsimme lähteä häntä seuraamaan. Seuraan yhtyi täysikasvuisiakin ihmisiä ja niin mentiin kaikki yhtenä hälisevänä joukkona minun kotiani kohden. Pekan Tiina ja tuo uteliaisuutemme esine kävivät edellä, ja kun he astuivat meidän veräjältä pihamaalle, huomasin miten leikkiverini kateellisin silmin minua katselivat ja minäkin tunsin jollakin tavoin valuvan kunnian loistetta päälleni tuosta muukalaisesta.

Me saavuimme kehikolle. Pekka lauloi "aisa toista" eikä näyttänyt läsnäoloamme huomaavankaan, vaan hänen oppipojaltaansa Jänövaaran Antilta keskeytyi työ ja hän, ihmettelemisen ilmeisenä kuvana, katsoa töllisteli milloin mestariansa milloin meitä. — Omituista oli todellakin katsella tuota vanhaa parikuntaa. Pekka lauloi tyynesti lauluansa ja silitti lautaa, Tiina itkeä tihraasi ja työnsi hartioista muukalaista Pekan eteen. Me muut odotimme ihmetellen mikä tästä lopuksi tulisi.

Viimeinkin jaksoi Tiina hillitä kyyneltulvansa ja puhkesi lausumaan: "herrainen aika! Etkö sinä Pekka — — voi! voi! sellaisia ne ovat miehet — — etkö sinä virka mitään — — no kumma, luontokappalekin rakastaa lastansa, mut sinä vaan laulat tuota ijankaikkista aisa töistäsi, etkä edes sano hyvää sanaa lapsellesi, omalle ainoalle pojallesi, jonka nyt saat takaisin niinkuin tuhlaajapojan, niinkuin Joonaan valaskalan vatsasta."

"Ole hulluttelematta, ämmä", tokasi Pekka, nauraahan sinulle jo kylän harakatkin, kun tuommoista melua pidät."

"Naurakoot, naurakoot vain ja minä nauran mukana, kun Kusti poikana sain takaisin, niinkuin kuolleista." Eukko-parka todellakin rupesi nauramaan, hykersi kämmeniään ja hääräsi Pekan ja muukalaisen ympärillä, niinkuin mettä etsivä mehiläinen. Tiinan hyväntahtoinen nauru tarttui meihin muihinkin ja heti nauroimme kaikki tietämättä mille oikeastaan nauroimme. Isä ja poika olivat ainoat jotka vakavana katselivat toisiaan hetkisen, vaan sitten tarttui Pekka taaskin höyläänsä ja samalla kajahti kehikossa: "aisa toi —".

"Etkö sinä anna edes pojallesi kättäkään, ukko? Varmaankin olet tullut hupsuksi, ja läheltä pitää ett'en minäkin tule hupsuksi — tekisi mieleni oikein tanssimaan; tule, Kusti, tanssitaan kaikki yhdessä", lörpötti Tiina jo koetti saada poikaansa pyörimään.

"Ole nyt vähemmällä, ämmä", sanoi Pekka ja loi pitkän silmäyksen vieraasen.

Tiina huomasi sen ja iloisesti lausui: "niin, katso vaan häntä; hän on sinun poikasi ja minun poikani, meidän molempien poika ja kelpo mies, niinkuin sinäkin, Pekka. Ei hän ole juoppo eikä muu retale, vaan oikea matrassi, ihan totinen laivan matrassi, ja hänellä on rahaa, oikeata kultarahaa, oikeata kultarahaa, ja nyt ostetaan oma talo ja höyläpenkki ja sinun, Pekka, ei tarvitse kiertää talosta taloon kuin Jeerusalemin suutarin, vaan saat kotona työskennellä —."

"Ole vaiti", käski Pekka taaskin, mutta se oli kuin tervaa tuleen kaataisi ja Tiina alotti taas sanatulvansa: "enpähän ole vaiti, minä tahdon sanoa kaikille ihmisille, että Kustista on tullut kunnan mies, vaikka hän kaksikymmentä vuotta sitten karkasi meiltä merille, kunnan mies hän kumminkin on ja on tuonut minulle kaksi silkkihuivia — kaksi silkkihuivia minulle vanhalle ihmiselle ha ha ha! Vaan toinen niistä annetaan kihlahuiviksi Kuittilan Annille — otathan sinä hänet, Kusti, se on paras tyttö näissä kuuluvien ja niin kaunis, kaunis kuin puolukka syksyisellä kankaalla?"

"Yes, otan, äiti, miks' nähdään ja jos hän minusta huoli", vastasi Kusti muukalaisella äänen korolla.

"Huoliiko? Sinut ottaisi vaikka pappilan Agda-mamseli, jos vaan sinä huolit", vakuutti Tiina. — Pekka oli ääneti katsellut poikaansa tähän asti, vaan nyt hän niinkuin kainosteleva lapsi irroitti kätensä höylästä, kuitenkin ojentamatta sitä Kustille. Kusti huomasi sen ja lausuen: "Good day [Hyvää päivää], isä! Terve, terve! minä se olen", puristi hän vanhuksen kättä.

Tiina luuli poikansa kysyvän kuka Pekan toveri oli ja alkoi toimittaa: "herrainen aika! etkö sinä enää tunne häntä, serkkuasi, minun sisarvainajani poikaa, Jönövaaran Anttia? Hänhän se on. Anna hänellekin kättä, kyllä se on kelpo poika; tekee jo reslarekiäkin aivan omin päinsä, vaikka vasta on kahdeksantoista; kummallista ett'et sinä, Kusti, Anttia muista!"

"Eihän serkku ole minua koskaan nähnytkään", sanoi Antti ja löi Kustille kättä että paukahti.

Pekka ei suostunut kesken rupeaman lähtemään kotiinsa, vaan ämmä Tiina sai poikansa kanssa sinne mennä edeltäkäsän. Heidän lähdettyänsä jatkoi ukko työtänsä yhtä vakavasti kuin ennenkin, eikä edes hänen äänensäkkään osottanut mitään mielen liikutusta, kun hän taas veteli "aisa toista".

Ensi arkena oli Pekka taas varhain aamusella työssä, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut, vaan kerran oli ukko laulanut vahingossa: "aisa toinen, aisa toinen, ja Kustikin on kotona".

Tuon tehtyään hän kuitenkin punastui ja katsahti minuun nähdäkseen olisinko minä jotain huomannut, vaan minä en ollut tietävinänikään; "äläkä sinäkään muistuta sitä hänelle", sanoi Jönövaaran Antti.

YSTÄVYKSET.

Matti Kaikkonen — se vanhempi Matti, joka asui Luukkolan mäen rinteellä — oli koko ikänsä pienuudesta pitäen erittäin tyyni, juomainen ja harvapuheinen mies. Kuitenkin nähtiin hänet joka ikinen sunnuntai-ilta muiden kyläläisten kanssa Jokelassa, johon Ylikylän väki tavallisesti keräytyy iltaa viettämään ja uutisia kuulemaan; sillä Jokelan Pekalle tulee "aviisit" Helsingistä. Siellä Matti tavallisesti ypy yksinään istui tuvan nurkassa poltellen piippuansa ja virkkamatta koko pitkänä iltana mitään muuta kuin sanat: "eukko hoi, nyt mennään kotiin!" Tavaksi oli tullut, että Matin "eukko-hoita" pidettiin yleisenä poislähdön merkinä, eikä kukaan lähtöä ajatellutkaan ennenkuin sen oli kuullut. Eräänä sunnuntaina, sinä kesänä, jona Jokelan muhkea kivenavetta valmiiksi saatiin, istuivat kylän miehet kartanolla ja heidän joukossaan Mattikin. Vaahtoava oluthaarikka kierti miehestä mieheen ja ottipa yksi ja toinen kunnan kulauksen helmeilevästä viinapikaristakin, sillä tänään tarjosi isäntä naapureilleen navetan lopettajaisia. Varsinkin piti navetan rakentaja Kujala hyvänä talon vanhaa hopeapikaria ja tarjosipa sitä kerran Matillekin.

Matti kielsi jyrkästi, sillä hän vihasi viinaa ja sai sen vuoksi Kujalalta pari kolme pistosanaa, josta hän ei kuitenkaan sen enempää välittänyt. Kujalakin istui takaisin paikalleen kertomaan hartaasti kuunteleville kyläläisille kaikenlaisista voimien näytteistä ja urotöistä.

"Siellä kotipuolellani minä näinikään muurasin muutaman kerran navettaa, kun siinä miesten kesken", tässä katsahti Kujala Mattiin, "tuli tuumaksi, kuka sukkelammin saisi seinään pyöreän akkunan laadituksi; pyöreätä reikää ei näet joka poika pystykään tekemään; vai mitä Matti?"

"Enpä ole koskaan koettanut", vastasi Matti lyhyesti.

"Äläkä koskaan koetakaan, sen neuvon annan sinulle, jollet pane pahaksi", tuumaili Kujala pilkallisesti. Sitte hän jatkoi: "No, siinä pihalla sattui olemaan uusi myllyn alakivi. Minulle juolahti mieleen pistää se seinään ja yks'kaks' koppaan minä sen käsiini, nostan seinälle, pikkuisen 'ruukkia' kivien väliin ja siinähan oli aivan pyöreä ikkuna silmänräpäyksessä muurattu."

Kaikki ihmettelivät Kujalan voimia, mutta Matti yksin katseli häneen vähän niinkuin epäilisi hän Kujalan kertomuksen totuutta.

"Mitä töllistelet sinä mies, vai etkö sinä usko minun sitä tehneen?"

Kaunistelematta vastasi Matti: "en".

"Mies, oletko hullu p—le? Vai arvelet sinä minun valehtelevan ihmisille ihan vasten näkimiä, mutt' minäpä näytän sinulle kenen koura sinutkin voi kurittaa, vaikka sinä luulet olevasi koko pöpö", pauhasi Kujala ja niinkuin vihastunut sonni ryntäsi hän nyrkki ojolla Mattia kohti.

Matti väistyi taaksepäin tuon raivoisan muurarin tieltä, vaan peruutuessaan hän kovaksi onneksi sattui kompastumaan pihamaalla olevaan nelisyliseen tuoreesen hirteen. Siinä saavutti Kujala hänet ja tuima taistelu nousi noiden molempien karhujen välillä. Kujala, notkeana kuni ilves ikään, hyppäsi maassa kellellään Matin kimppuun, vaan tällä oli kylmempi veri eikä hän tehnyt muuta kuin torjui päältänsä vihasta puskuvaa vastustajaansa, niinkuin hallava kontio ärhentelevää koiraa. Sulaa mielettömyyttä olisi ollut muiden läsnäolijoiden sekaantua sellaisten jättiläisten leikkiin.

Siinä painiskeli miehet, kierien yhtenä myyttynä pihamaalla, paksuna pilvenä kohosi pöly heidän jäntevien jalkojensa alta. Kauan piti Matti aikamiehen tavoin puoltaan, sysäten vähän väliä vastustajansa syrjemmäksi, eikä hänen käytöksestään voitu varmaan päättää, oliko miehellä tosi vaiko leikki mielessä. Kuitenkin näytti siltä kuin tuo tulisempi Kujala, joka tosin kovasti huohottaen, mutta aina yhtä innokkaasti uudisteli hyökkäyksiään, lopuksi saisi voiton. Mutta Kujala ei kylläksi malttanut mieltään, vaan yht'äkkiä hän tempasi maasta käteensä tukevan koivusen halon ja sillä tähtäsi vimmastunut mies vasten vastustajansa päätä.

Matti tosin itse sai iskun väistetyksi, vaan halko kävi hänen hampaissaan yhä riippuvaan, isävainajaltaan perimään hopeasilaiseen piippuunsa, jonka muruset sinkoilivat sinne tänne ympäristöön. Silloin oli leikki lopussa ja Mattikin hapuili asetta.

Lähistössä ei sattunut olemaan mitään miehen asuksi käypää eikä muuta irtonaista esinettä kuin tuo mainittu hirsi, ja siihen Matti tarttuikin keskeltä kiinni. Tähän asti oli väkijoukko hymysuin katsellut temmellystä, vaan nyt katosi hymy kaikkien huulilta, kun hirsi tavallisen puukapulan tavoin kohosi maasta ja huimalla vauhdilla vinkuen halkasi ilmaa.

Kujala seiso tuon hirmuisen, melkein yliluonnollisen vastustajansa edessä hämmästyksestä niin jähmettyneenä, ettei hän laisinkaan älynnyt paeta hirren iskua. Siitä olisikin hänelle heti tullut kuolon kolahdus, jollei Matin pienoinen, noin kolmivuotinen tyttö, Kaisa, yht'äkkiä olisi hypännyt raivostuneen isänsä ja pelosta tyhmistyneen Kujalan väliin ottamaan ylös erästä maassa kiiltävää piipun silan kappaletta.

"Isä, isä, katsos miten kauniin pikku kirkon minä löysin", lausui tyttö iloisesti, näyttäen Matille löytämänsä esinettä.

Tämä jäähdytti Matin vimman ja voimakkaasti heitälti hän luonnottoman aseensa maahan, niin että tanner järähti. Häpeissään vetäytyi Kujala kartanoon, ja väkijoukon ääneensä riemuitessa otti Matti tyttärensä käsivarrelleen ja hellästi silitteli sen vaaleita suortuvia hiljaa lausuen: "Kiitos Jumalan!" Sanaakaan sanomatta keräsi hän sitte piippunsa muruset taskuunsa ja kuin ukkosen valtava jyrinä kajahti hänen äänensä: "eukko hoi, nyt mennään kotiin!"

Vanhan tavan mukaan hajaantui nyt muikin joukko, eivätkä kyläläiset olleet usein niin iloisina kotiinsa palanneet kuin sinä iltana, sillä Matti, josta kaikki paljon pitivät, oli silloin saanut suurimman ihmiselle mahdollisen voiton, voittaessaan — itsensä.

Kotiin tultuaan rupesi Matti ruoatta levolle, vaan hänen kerran liikkeelle joutunut mielensä ei niin pian voinut tyyntyä. Ennen puolta yötä hän taas nousi ylös ja verkkasilleen käveli takasin Jokelaan. Siellä hänen sisään astuessaan olivat ihmiset vielä hereillä. Muurari Kujala ei koko iltana ollut

virikkanut sanaakaan kellekään, vaan Matin tullessa tupaan päästi hän kipeän, sydäntä vihlaisevan huudon. Matti astui suoraan hänen luoksensa ja silloin säpsähti sisällä oleva väki, sillä he luulivat Kujalan viimeisen hetken nyt lyöneen. Kujala vapisi kuin virran päällä ja kylmät hikipisarat pyörähtelivät hänen otsaltaan.

Vastoin luuloa tarttui Matti ystävällisesti Kujalan käteen ja vesissä silmin pyysi häneltä käytöstänsä anteeksi. Vakuuttipa vielä uskovansa myllynkivi-seikankin todeksi, sillä olihan hän tänä iltana itsestään nähnyt, "kuinka tavattoman väkevä syntinen ihminenkin toisinaan on". Turhia olivat kuitenkin kaikki Matin vakuutukset ja anteeksipyynnöt, sillä Kujala jo houraili ankaran kuumetaudin kourissa, eikä ymmärtänyt sanaakaan Matin sovinnollisesta puheesta.

Usein muurarin sairastusaikana istui Matti hänen vuoteensa vieressä puheellaan lyhentämässä sairaalle ikäviä yön hetkiä. Muutamien viikkokausien kuluttua tointui sairas vähän taudista, joka ei jaksanut sortaa hänen voimakasta ruumistaan, ja silloin täytyi hänen muuttaa asumaan Matin luo, "ainakin niin kauaksi kuin kunnolla työhön kykenisi", oli Matti sanonut.

Tuon sunnuntai-illan perästä oli Matti aina kuin toinen mies. Hän muuttui puheliaaksi ja vilkkaaksi, jota vastoin Kujala oli tullut harvapuheiseksi jöröksi. Näytti siltä kuin he olisivat vaihtaneet luontoja, sillä siitä lähtien se oli Matti, joka aina jutteli kaikenlaisia kertomuksia voimain näytteistä ja urotöistä, joita hänen ystävänsä Tahvo Kujala oli tehnyt. Toisinaan, kun Matti kyläläisille liiaksi ylisti Kujalan voimia, tukkesi tämä hänen suunsa yksi-kantaan sanomalla: "vaan en minä koskaan ole kyennyt pirtti-hirsiä keppinäni käyttämään", ja silloin nyrpistyi aina Matin nenä, sillä ei hänkään kärsinyt voimiansa ylistettävän. Sepä olikin ainoa erimielisyys, joka näiden miesten kesken havaittiin, vaikka he nyt aina nähtiin yhdessä, niinkuin toisiinsa perehtyneet lapset, sillä Kujala oli jäänyt Matin luo asumaan, eikä tuntematon voinut saada selvää kumpi heistä oli isäntä talossa, ja tututkin ihmiset pitivät kumpaisestakin yhtä paljon.

Viime kesänä olivat ystävykset yhdessä kaatamassa kaskea Kortevaaran rinteellä. Siinä kasvoi kaksi vankkaa kelohonkaa, toinen ylempänä, toinen alempana ja he koettivat kumpi ennen saisi honkansa maahan. Matti ryhtyi ylempänä kasvavan hongan kimppuun ja alempi heilahteli Kujalan kirveen iskuista. Matin honka oli toiselta puolelta palanut kololle, vaan sitä eivät olleet huomanneet. Matti hakkasi sitä täysin voimin ja hänen kauhistukseeseen se yht'äkkiä hirmuisella ryminällä kaatui mitään aavistamattoman Kujalan päälle. Matti kiiruhti ystävänsä avuksi. Tämä aukasi vielä kerran himmeitä silmiään ja katkonaisilla lauseilla, epäselvällä äänellä sanoi: "ystäväni, anna anteeksi — en minä jäänyt luoksesi ainoastaan sinun—vaan—vaimosikin tähden, — en voinut jättää häntä, hän oli minulle tullut liian rakkaaksi — kerro hänelle terveiseni — anna anteeksi — en ole hänelle mitään puhunut." Vielä kohosi kerran kaksi miehen rinta, ja sitte oli kaikki lopussa.

Tämän onnettoman tapauksen jälkeen tuli Matista taas synkeämielinen juro, joka harvoin avasi suutansa, ja päivä päivältä kävi hän heikommaksi. Lopulta hän ei enää voinut jättää vuodettaan ja riutui riutumistaan. Usein kuultiin hänen mutisevan hiljaa: "kohtaloaan ei voi kukaan paeta", ja kuolinvuoteellaan hän vasta ilmoitti puolisolleen Kujala-vainajan terveiset, kehoittaen vaimoansa hautaamaan hänet Kujalan viereen, sillä he olivat olleet todelliset ystävät. "Vai luuletko, että joku muu kuin Tahvo-vainaja olisi voinut niin kunniallisesti käyttäytyä sekä itseään että sinua ja minua kohtaan?" "Keväällä, vesien auetessa tuli hänen erohetkensä ja hän kuoli lääkärin lauseen mukaan keuhkotautiin, mutta minä arvelen hänen kuolleen kaipaukseen", sanoi kummini, joka tämän minulle kertoi.

TYTTÖ.

Varmaankaan eivät Haapajärven kyläläiset olleet erittäin tuhlaria nimen suhteen, koska yksi heistä oli jäänyt aivan nimettömäksi. Häntä kutsuttiin suorastaan tytöksi, luultavasti sen vuoksi, kuin hän oli naisihminen. Kenties lienee hänellä kirkonkirjoissa ollut toinenkin nimi, vaan siitä ei kukaan tiennyt mitään. Tyttönä tämä olento vaan sai kulkea läpi elämänsä ja sillä nimellä hänet tunnettiin koko pitäjäässäkin. Jos tytöltä itseltään kysyttiin kuka hän oli, sanoi hän olevansa "hullu tyttö", ja siihen vastaukseen oli uteliaimmankin tyytyminen. Kaikki, jotka tytön lähemmin tunsivat, olivat vakuutetut siitä, ettei hän itse ollut tuota liikanimeä keksinyt, ja ehkä olikin joku muu sen hänen suuhunsa pannut. Pääasia oli, että hän itse piti sanomattoman paljon tuosta nimestään ja aina käytti sitä sanan *minä* asemasta.

Tyttöparalla ei ollut isää eikä äitiä, vaikka viimeksi mainitun olivat vanhat ihmiset kertoneet hänellä olleen, vaan sekin oli kuollut sotakesänä, jolloin suolat olivat niin kalliit, "ettei tahtonut rahallakaan saada", niinkuin Mäkelän muori sanoi. Muutamat pahat kielet kertoivat tytön isän olleen mustalaisen, joka olisi jostakin paikasta tässä avarassa maailmassa viekotellut tytön äitivainajan mukaansa ja sitte jättänyt vaimonsa ja perillisensä turvattomiksi, oman onnensa nojaan. Tätä luuloa vastustivat kuitenkin Mäkelän vanha muori ja Pelkolan ruotiukko, jotka molemmat kertoivat nähneensä tytön äitivainajan, ja hän oli ollut "niin siivo nainen, ettei suinkaan olisi mustalaisjoukkoon lähtenyt". Nuoret miehet eivät myöskään ottaneet uskoakseen koko juttua, vaan tytön ikäiset naispuolet eivät taas muusta osanneet puhuakaan kuin hänen mustalaissuvustaan, sillä tyttö oli kauniimpi kuin he kaikki yhteensä.

Tytöllä ei tietysti ollut kotiakaan ja mitäpä hän sillä olisi tehnytään, hän kun ei kauan viihtynyt yhdessä kohden. Hän oli kuitenkin tervetullut kaikkiin rikkaihinkin taloihin, vaikka hän oli niin köyhä, ettei hänellä ollut mitään. Olipa hän vielä köyhempikin, sillä häneltä puuttui järjen valo, tuo elämän perästä kalliin Jumalan lahjoista. Syystä siis ihmiset ihmettelivät mitä varten Luoja tuollaisiakin olennoita on luonut, sillä sellainen oli tyttö ollut lapsuudestaan asti. He ihmettelivät ja keskustelivat usein pitkät iltapuhteet tätä kysymystä, mutta selville sitä he eivät koskaan saaneet. Tuo kummasteleminen ja syyn tutkiminen tytön olemiseen ei lähtenyt mistään nureksimisesta Luojan laitoksia vastaan, vaan puhtaasta lähimmäisen rakkaudesta.

Samaa kiitettävää tunnetta osoitti sekin seikka, että tyttöä kohtelivat hellästi kaikki muut, paitsi kevytmieliset tyttöheilat, joiden ei sanota toisessakaan elämässä voivan täydellisesti leppyä sille, joka täällä on sattunut olemaan heitä kauniimpi, olkoon se sitte hullu tai viisas. Ei kuitenkaan voi sanoa näidenkään tytölle juuri pahoja olleen, vaikk'eivät he kohdelleet häntä niin hellästi kuin toiset. Kukapa tytölle olisi voinut paha ollakaan, sillä hän oli aina niin sievä, nöyrä ja hiljainen, ettei hän itseensä purevaa itikkaakaan olisi hennonut ajaa pois. Jos hänet kuka ankarana talviyönä olisi ajanut kattonsa alta yön selkään tahi korjannut hänen edestään ruokavadin pois, ennenkuin hän oli ennättänyt nälkänsä tyydyttää, niin olisi hän tytöltä saanut palkinnoksi nöyrän "suuren kiitoksen", niinkuin hyvästä työstä, sillä tyttö oli aina vahvasti vakuutettu kaikkien tarkoittavan hänen parastaan.

Niinkuin sanottu oli Luoja varustanut tytön tavattomassa määrässä kauneuden lahjalla, vaan tyttö ei millään muotoa voinut kärsiä itseään kauniiksi kehuttavan, sillä hän oli saanut päähänsä sen olevan jotakin hirmuisen ilkeätä. Vaikka joku vahingossakin tytön kuullen sitä sattui mainitsemaan, teki hän aina viisaasti, jos ajoissa ymmärsi paeta kuulumattomiin, sillä tytöllä oli kova käsi. Tavallisesti luonto ruumiillisilla lahjoilla palkitseekin sen mitä sielun omaisuuksissa puuttuu ja niin oli tytönkin laita. Hän oli väkevin ihminen niissä seuduin, sen tiesivät kaikki. Olipa hän kerran eräänä syksynä kantanut metsästä Viljakkalan tuvan lattialle aika ison, vielä lämpimän karhurötkäleän ja ihmeteltyt vaan, kenen se niin äreä koira mahtoi olla, joka oli purrut häntä, vaikka hän ei muuta kuin silitteli sitä.

Todellakin osoitti tyttöparan pahoin revitty käsivarsi, ettei metsän kuningas sietänyt kaunottarenkaan hyväilemisiä enemmän, kuin tyttökään mairitusta.

Muuan suutari ei ollut uskonut tyttöä niin tavattoman väkeväksi ja koetti kaikin tavoin saada häntä voimiansa näyttämään; vaan turhaan. Silloin oli hänelle pälkähtänyt päähän sanoa tyttöä kauniiksi ja se keino auttoi. Tytön kummallisesti hehkuvat mustat silmät iskivät äkkiä tulta, hienot sinertävät suonet hänen otsallaan muuttuivat tuhoa uhkaaviksi, paksuiksi juoviksi ja kiljahtaen ryntäsi hän suutarin kimppuun. Varmaankin olisi suutarin viimeinen hetki ollut käsissä, jollei neljä pirtissä olevaa muuta miestä työllä ja tuskalla olisi saaneet tyttöä hänestä irti kiskotuksi. Tytön raivo ei kuitenkaan kestänyt kauan. Hetkisen kuluttua istui hän penkille ja peitettyään kasvonsa käsillään päätyi itkemään ja itki itsensä taas hyvälle tuulelle.

Mainioimman urostyönsä teki tyttö muutamana juhanus-päivänä. Oli näet pitäjälle levinnyt huhu, että juhanuksena saarnaisi Maunolan nuori Janne-maisteri. Jos muutoinkin miehissä olisi kirkkoon menty, ajoi sinne nyt uteliaisuus nekin, jotka eivät vuosikausiin olleet Herran huoneen ovea avanneet. Kirkko oli täpö täynnä väkeä; käytävilläkin istui joukottain ämmiä, kun eivät enää penkeissä sijaa saaneet. Tyttökin oli jäänyt seisomaan käytävälle, läntisen lehterin alle.

Alkupuoli Jumalanpalvelusta oli jo pidetty ja saarnavirsi veisattu. Hitailta, vakavilla askelilla astui kalpea nuorukainen sakaristosta saarnastuoliin. Silloin syntyi kirkossa liikettä. Kaikki tahtoivat nähdä "nuorta pappia" ja nousivat seisaalleen kurkistelemaan. Läntistä lehteriä kannattava keskiparrupa oli lahonnut toisesta päästä ja napsis — se oli poikki. Lehteri rupesi tulla jyrisemään alas; huutoja, voivotuksia ja parkua kuului nyt kirkossa ja väkevämmät paetessaan sulloivat heikompi jalkoihinsa. Ainoa, joka ei ymmärtänyt vaaransa suuruutta eikä paikaltaan liikahtanut, oli tyttö. Hän tarttui kiinni putoavaan parruun ja raikkaalla äänellä laulaen:

"Herra mua johtaapi,
Jos minne kulkenen,
Ja tieni viimein ohjaapi

Tykönsä taivaaseen,"

joka oli ainoa värssy, jonka hän koskaan oli saanut opituksi, piti hän vastaan kaikin voimin. Kovin kauan ei hän kuitenkaan tuota luonnotonta painoa jaksanut estää putoamasta, vaan hillitsi kuitenkin siksi, että lehterin alla olijat kerkesivät mennä pakoon ja moni lehtereillä istujoistakin ennätti päästä turvallisemmille paikoille. Kun tytön voimat väsyivät, kolhasi parru häntä kovasti päähän ja putosi jymähtäen lattialle pyörtyneen tytön viereen. Puolikymmentä miestä tuli myöskin alas tuota suorinta tietä ja parilta katkesi jalka, muutamalta käsi, vaan Pelkolan nuori isäntä pääsi paljaalla säikäyksellä. Tunnettoman kannettiin verissään makaava tyttö lähimmäiseen taloon, eikä kukaan olisi uskonut hänen enää virkoavan henkiin.

Pastorin ja Pelkolan isännän toimesta hankittiin hänelle sitten lääkärin hoitoa, joka poimi tytön pääkallosta pois pieniä luun sirpaleita ja ihmetteli erittäinkin yhtä niistä, joka oli rustottunut sellaiseksi, että näytti jo vuosikautia olleen irrallaan. Silloin muisti Mäkelän muori tytön pikkuisena pahaisena pudonneen heidän kaivoonsa ja arveli silloin sen sirusen irti päässeen, ja lääkäri arveli sitä samaa.

Kolmen kuukauden kuluttua jätti tyttö sairastuoteen, ja nytkös ihmiset vasta ihmettelemistä saivat, kun hän rupesi Pelkolaan piiaksi ja käyttäytyi kaikin puolin niinkuin muutkin täysijärkiset ihmiset. Alussa ei tuota muutosta oikein tahdottu uskoa, sillä sitä pidettiin aivan mahdottomana, vaan vähitellen totuttiin siihenkin, ja kun kahden vuoden perästä nähtiin tyttö yhdessä muiden kanssa laskettavan Herran ehtoolliselle, haihtui kaikki epäily. Pastori oli julistanut hänet parhaaksi lukijaksi koko isossa Haapajärven kylässä ja sen vuoksi lahjoittanut hänelle suuren nahkakantisen Raamatunkin. Siis ei kellään ollut mitään muistuttamista, kun syksyllä kuulutettiin pyhään avioliittoon "kunniallinen talonisäntä, nuorimies Matti Pelkonen ja piika, siveä neitsyt Gertrud Schwarz, molemmat Haapajärven kylästä". Kuulutusta seurasi sitte häät ja häitä onnellinen avioelämä. Tytöksi Pelkolan emäntää aina kylän kesken sittekin kutsuttiin, mutta nyt oli sen eteen sana "viisas" lisätty, eikä aivan syyttäkään. Kauan puhelivat ihmiset keskenään siitä muutoksesta, joka tytössä järjen suhteen oli tapahtunut, ja muutamat luulivat lääkärin sen saaneen aikaan, toiset väittivät luusirun poisottamisen sen vaikuttaneen, vaan tyttö itse sanoi sitä armollisen Jumalan työksi.

TUULIVAARALAISET.

Sivukohtaus Ison-Vihan ajalta.

Kaukana tuolla Pohjois-Karjalan autioilla takamailla syleilevät muhkeat metsät pitkän Pielisjärven ja sen lisävesien kuohuisia laineita. Noiden hamaroiden, siimesrikkaiden salomaiden hiljaiselta näyttävässä, synkässä povessa tapaa matkamies vielä nytkin nuoruuden voimista uhkuvan elämän, jonka luontoperäistä kauneutta viljelyksen silittävä käsi ei ole ehtinyt tyyten poistaa.

Raivoisasti jyrkissä uomissansa pelmuten ja pauhaten, syöksyilevät siellä sulavasta lumesta vallattomiksi paisuneet vuoripurot hurjalla vauhdilla alaspäin pitkin jylhien vaarojen kupeita. Matkallansa ne kukistavat kaikki kulkuansa ehkäisevät tokeet ja esteistä vimmastuneina parskuttavat sihisten kuohuvaa vaahtoansa korkealle äyräillensä kasvavien korpi-kuusten naavoittuneille oksille, kunnes viimein taltuneina laskevat kiukkuiset vetensä levolle jonkun kirkasvetisen metsälammen viihdyttävään syliin.

Korven kohdussa viheltelee kontio päiväkaudet kämmeniinsä, eläen ihan rauhallista elämää, jos se vaan maltaa pysyä loitompana karjankellon kuulumista. Palavin silmin tuijottelee tiheässä pensaikossa täplikäs kissa-ilves uraa myöten karjoinensa lähenevää paimenta, ikäänkuin mieltisi, tehdäkkö hyppäyksensä eteen, vaiko taaksepäin.

Jyrkinä, veitsiviiltoisina nousevat kalliorintaiset vaarat rohkeasti syvyyksistä töydäten korkeutta kohti, ja vasta huomattuaan turhaksi suoran pilvien tavoittelemisen ne pakautuvat sisällisestä harmista monirotkoisiksi kalliorohkiksi. Välistä ne tarttuvat kiinni toisiinsa, muodostavat pitkulaisia selänheitä, sitte taas yht'äkkiä ja yhtynein voimin ponnahtaaksensa korkeuteen. Silloin hälvenevät niiden rohkeat muotopiirteet näkymättömiksi; ne sekoittuvat, sulautuvat toisiinsa ja siten kiusoittavalla tavalla muistuttavat tuota kauhukuvausta Aleghierin helvetissä, kun Agnellon ja Cianfan

"päätt liittäytyy ja haihtuneet on kasvoparit yhteen hahmohon".

Mahtavana kohottaa siellä korkea Tuulivaara huippunsa pilviä kohden muiden vertaistensa keskellä. Sen eteläistä kylkeä on mahdoton siivittää kulkea. Mieltä kauhistaa vaaran huipulta läntistäkin sivua katsellessa, sillä vaaran juuri on kadonnut näkyvistä. Luulet seisovasi vihaisten vesien pyörittelemillä kivijärkäreillä. Rajuissa pyörteissä kohisten vierittelee tuolla syvällä jalkojesi alla vuolas virta ärjyviä, mustia kuohujaan, ja vuosi vuodelta se laineillaan yhä enemmän ja enemmän kovertaa kalliota. — Pohjoinen ja itäinen sivu ovat loivemmat. Monen monituoisessa polvessa mutkittelevaa polkua myöten voi sieltä päin kiivetä vaaran laelle, jonka suunnattoman suuret kalliomöhkäleet muodostavat.

Vuostavimmalla paikalla on nykyään huononpuoleinen talonrähjä, joka talvi talvelta käy yhä kurjemmaksi. Näyttääpä talon ränstymisestä päättäen siltä, kuin saisi senkin ennen pitkää lukea olleiden ja menneiden joukkoon samoin kuin sen edeltäjänkin, jonka raunioita vieläkin huiskin haiskin on vaaralla nähtävänä. Olipa vaaralla vielä noin vuotta kolmisenkymmentä takaperin jäännöksiä oikeasta maavarustuksestakin, jonka rajakapteeni Juhana von Wittenberg, eräässä kivilohkareessa säilyneen latinankielisen kirjoituksen mukaan, oli aikoinaan luotattanut kylän suojaksi, sillä paikkaa pidettiin muinoin, rauhattomina aikoina, sotaisessa suhteessa tärkeänä.

Varustuksen kunnossa pitämisestä olivat Tuulivaaran asukkaat, ainakin Kreivin aikana, nauttineet veronvapautta ja siten olleet jonkunmoisena ylimyskuntana naapuriensa seassa. Nyt ovat semmoiset etuoikeudet, yhdessä vanhojen rakennusten kanssa jo ammon aikoja sitte lahonneet, hävinneet, ja nuo entis-ajan jätteet kutakuinkin selvästi muistuttavat katselijallensa kaiken ihmistyön ja onnen katoovaisuutta. Honkien latvoissa humiseva tuuli ja alhaalta kuuluva kosken kohina tuntuvat kuni ivaten ikään huomauttavan ihmistä siitä, samalla kuin ne veisaavat yksitoikkoista unhon virttä menneille ajoille ja muinaisuuden mureneville muistoille.

Vielä viime vuosisadan alussa loistivat Tuulivaaran tornilla vahvistettu varustus ja talo täydessä komeudessaan etäälle ympäri harvaan asutun, yksinäisen seudun. Kohtaloiden kirjaan oli kuitenkin niiden häviö jo piirretty; yksi isku tarvittiin vain ja silloin jo kukistuivat kumpikin, niin suoja kuin suojeltavakin, vaikka pöyhkeinä näyttivät nuo vanhat seinät melkein tarjoutuvan taisteluun itse tuon kaikki kaatavan Ajattarenkin ahneita hampaita vastaan, eikäpä ne sitä aivan syyttä olisi tehneetkään. Ikivanhoista ajoista asti oli näet Tuulivaara ollut koko tienoon tukevin talo. Kähköisten karski suku, näet, oli jo vuosisatoja sitä kotinansa pitänyt, ja yhäti olivat sen isännät polvesta polveen talonsa kunniaa kohottaneet.

Laveita kaskia olivat Kähköisten kirveet kaadelleet Tuulivaaran lehteille liepeille ja sen jyrkillä rinteillä oli sekä moni villava karhu että hallava hirvi heittänyt henkensä heidän keihäänsä kärkeen ja taljansa talon varojen kartuttamiseksi. Usein oli myös joku talon miehistä ollut johtajien joukossa niillä rohkeilla kosto- ja ryöstöretkillä, joita tuon tuostakin tehtiin Venäjän puoleiseen Karjalaan. — Retkillä ryöstetystä saaliista saivat tietysti Tuulivaaralaisetkin aimollisen osansa. Siten olikin talo aikojen kuluessa kasvanut aivan äveriääksi, niin ett'ei sen kylän kesken varustuksen vuoksi hopmanneiksi kutsuttujen isäntien tuumailtu "ääriäänkään tietävän", vaikka he kitsaasti elivät.

Maine Kähköisten rikkauksista, matkalla paisuen kuni vierevä lumipallo, kulki kauas itäiseen naapurimaahankin, jossa heidän hopeansa olivat ainakin yhtä halutut kuin joutsensa ja pyssynsä peljätyt, joll'ei vain enemmänkin halutut. Senpä tähden tunkeutuivatkin rajasissit sangen usein Tuulivaaran tienohille; mutta yhtä monesti saivat he palata tyhjin toimin ja verisin päin, sillä Saramon kyläläiset olivat rohkeaa väkeä, jotka eivät omalle hengellensä paljoa arvoa panneet, vaan vihollistensa verelle vieläkin vähemmän.

Niinkuin tunnettu, olivat rajamaalaiset noilla seuduin aina Pähkinäsaaren rauhasta saakka melkein hallituksiensa suostumuksella pitäneet "isoa-vihaa", mutta varsinaisen sen nimellisen sodan alkuaikoina he elivät jokseenkin hyvässä sovussa. Ainoastaan yhden verisen retken kertoo Nostintapainen kansantaru kummaltakin puolelta tehdyksi "ikäänkuin vaino-ajan alkajaisiksi", eikä niinkään liene ollut niin paljon syytä itse rahvaassa kuin sen johtajissa ja varsinkin kapteeni Aleksei Kapranovan äärettömässä hopean himossa.

Kapranovan oli tsaari lähettänyt ruotsalaisten hätyyttämän Solovetskoin luostarin avuksi, mutta saavuttuansa Repolan seuduille tämä oli saanut kuulla puhuttavan Tuulivaaran linnoituksesta ja äärettömistä rikkauksista. Venäjän puolen talonpojat tiesivät myös "Ruotshien" niinä aikoina juuri parhaillaan olevan kirkonkylissään aseharjoituksissa, ja ett'ei kotiin tavallisesti jäänyt yhtään asekuntoista miestä. Kiusaus oli ahneelle kapteenille liiksi suuri.

"Siellähän on vähällä vaivalla saatavana hyvä paisti; siellä on rikkautta, jota ihanan Ukrainin viljavilla tasangoilla on hauska tuhlaella. — Kuinka Feodor Andrejevits ja Kuismin Wasiljevits ja Audotja Paraskovjevna ja — ja — ja kaikki hyvät ystävät, naapurit ja hovinherrat haristavat silmiänsä, unhottavat suunsa auki ja jähdyttävät tsajukuppinsa, kun minä kerron, miten noin vaan muutamassa hetkessä ihan sivutöikseni valloitin kuuluisan Tuulivaaran linnan, jota ei itse tsaarikaan ollut uskaltanut ahdistaa", ajatteli Kapranov.

"Audotja haukottelee, tyhjentää kastuskansa (pikarinsa), näpäyttää sormiaan ja sanoo: olet oikea onnen kantamoinen sinä Aleksej Mihailovits, olet tottakin. — Feodor taas syleilee ja suutelee minua ja valehtelee sitte silmiänsä räpyttäen turkkilaisista ja tataareista ja omista taisteluistaan heitä vastaan ja jos jotakin, vaan kuitenkin täytyy hänen kadehtia minua, sillä minä näytän hänelle Tuulivaarasta saamani hopeat, kaikki näytän heille — seis, pastoi! Enpä näytäkään; Kuismin, se konna, voisi saada asiasta vihiä, jos Feodorille näyttäisin, ja sitten kiusaisi se ensin lainaksi niitä, pyytäisi sitte pelaamaan likaisilla korteillaan ja viimein ostattaisi minulla väkisin orjiaan, joilla ei tee tämän taivaallista; eivät osaa mitään, eivät jaksu mitään, syövät vain; — roskaväkeä koko tuo Kuisminin joukko, akanoilla elätettyä väkeä; vaan mitäs teet, osta pois ja kalliista ostakin. Kuismin se konna — niin enpä näytäkään hopeitani, voisihan Kuismin ne varastaa — syntyy siltä sekin; en näytä, tyydyn kunniaan ja maineesen, pidän itse hopeani. Ja kunniaa antaa tsaari minulle, ehkä taputtaa olkapäätäni vielä, ja se on hauskaa; ehkä sanoo: oikein teit, Aleksei Mihailovits — tahi ehk'ei sanokaan mitään — lähden, kun lähden sittenkin."

Semmoisia tuulen tupia rakenteli Kapranov ja kun isot joukot talonpoikia tarjoutui häntä seuraamaan, niin hän lähetti isoimman osan harjoitetusta väestään edeltäpäin osailemaan Vienan-merelle. Talonpoikien opastamana Kapranov itse kiersi parinkymmenen sotamiehen ja satakunnan sissin kanssa syrjäpolkuja myöten Kujangin ja Pyymäen kautta Saramoa ja Tuulivaaraa kohti. Tavallista tietä, Pielisjärven kirkon kautta, ei uskallettu kulkea, kun siellä olivat miehet koossa aseharjoituksissa.

Tuulivaara oli niinä aikoina väkirikkain talo niillä kuuluvin. Se näkyi siitäkin kuin syyspuhteina kolmattakymmentä varttinätä hyrisi talossa ja loppupuolilleen toistakymmentä kirvestä riippui kirveskahvissa pirtin ovensuu-seinällä.

Kesäkuun kahdennenkolmatta päivän iltana armon vuonna 1701 ei talon illallispöydässä kuitenkaan istunut päten yhtään kirveen käyttämiseen kykenevää miestä. Muutamia, toinen toistaan pienempiä poikanulikoita siinä vain näkyi naisväen seassa, paitse pöydän päässä istuja, joka ei suinkaan ansainnut poikanulikan nimeä.

Hän oli aivan valkea-hapsinen vanhus; pää kuin lipsuttu pellava; vartalo hoikempi kuin seitsentoista-vuotisella työllä. Koko mies näytti kuivuneelta, näivettyneeltä nauriilta. Hänen laihat, taulanväriset, harmaankeltaiset kasvonsa olivat jos jonkinmoisissa kureissa ja rypyissä, semmoisisa, joita ei ikä, vaan suunnattomat kärsimykset ja ankarat intohimot ihmisen kasvoin kynthävät. Ruma, otsasta vasemman kulman kautta poskipäähän ulottuva arpi teki vielä nuo jo muutoinkin tymäkät kasvot aivan hirvittäviksi; loistottomia, vedenkarvaisia silmiä varjosivat pörhöiset, harjasmaiset kulmakarvat, jotka luisevan nenän ylitse yhtyivät yhteen. Ohuthuulinen suu muistutti järviraakun kuoresta; niin tiiviisti liittyivät huulet toisiinsa. Häntä olisi luullut raudasta valetuksi satyyriksi, joll'ei silloin tällöin pöydän alla kolahtava puujalka ja rauskavat hampaat olisi ilmoittaneet miehessä henkeä olevan.

Semmoinen oli Tuulivaaran silloinen vanha isäntä, tuo julmuudestaan ja hirveistä lauluistaan tunnettu Perttu Ollinpoika Kähkönen, jonka sanottiin jo nähneen sadannen kesänsä.

Jos ukko oli kuiva, kasattunut ja mehuton, niin oli sen sijaan hänen vieressään istuva tyttö tuores ja mehevä. Hellyydellä hän tarjoeli vanhukselle ruokaa ja näytti koettavan vanhuksen toiveita hänen kasvoistaan lukea, sillä ukon silmät olivat jo iästä kokonaan huienneet. Tytön silmät taas olivat huikeamattomat, mutta huikaisevat; ne olivat mustat kuni myrskyinen yö loistavasti säihkyvine salamoineen; hänen solakka vartalonsa osoitti tuota jaloutta ja hekumallista muhkeutta, josta Karjalan kauniit immet helposti tuntee.

Ikää ei työllä liene ollut enempää kahtakymmentä vuotta, jos sitäkään. Hänen kasvonsa olivat soiheet ja säännölliset; nenä suora ja — mikä on perin harvinaista — erinomaisen kaunis. Suu oli hempeä, katse suloinen, huulet punaiset kuin kaunein ahomansikka, ja niiden takaa välkkyivät, hänen joskus hymyillessään, maidon valkoiset hampaat. Komeina tummanruskeina suortuvina valuivat hänen lienteät hiuksensa molemmin puolin kaarevaa otsaa ja turhaan oli koetettu kaikkia noita vallattomia kutreja sitoa kahteen valtavaan palmikkoon, jotka vapaina riippuivat alapuolella vyötärystä.

Luulisi ettei taivas ikänä olisi tähtitarhojen alapuolelle muodostanut niin iki-armasta olentoa kuin Tuulivaaran Katri oli. Mutta kaikesta hempeydestä huolimatta ilmestyi kuitenkin tytön koko olennessa jotain vinoa surullisuutta, niin että hänen poskiensa viehättäviä hymykuoppia olisi voinut kaihokuopiksi kutsua.

Oliko tuo surumielisyys ensi lemmen syttyvä rusko, vai oliko se jonkun vielä selittämättömän tunteen ilmiö, vaiko tulevien murheiden hämärä heiastus — niin, kuka sen tiesi. Apeaan mielialaan ei hänellä ainakaan nyt näyttänyt mitään syytä olevan, sillä itse tuo rautainen ukkokin näytti hiljaisen aterian päätyttyä ja siunattua ihan ilmeiseltä tyytyväisyydeltä. Varmaan hän olikin hyvällä tuulella, koska aivan pyytämättä rupesi lapsille kertomaan tapauksia vanhoilta ajoilta.

"Kun torni tässä vaaralla oli valmis ja täydellisesti varustettu", jutteli hän selvällä, vähän kumajavalla äänellä, "silloin täytyi isä-vainajan puoliväkisin suostua muuttamaan talonsa tänne ylös muurien suojaan. Isäni oli ollut monissa retkissä osallinen, joskus johtanutkin meikäläisiä sissejä vastaan ja aina nuoruudestaan asti aina tapellut maalla ja vedellä voitollisesti rajarosvojen kanssa. Olipa hän taistellut sotilaana itse kuninkaankin johdolla ja käynyt Puolan pääkaupungissakin. Sen lienee kapteeni Wittenbergikin saanut tietää, koska hän kutsutti isäni tänne ylös; — talo oli nimittäin tuolla alempana ennen sitä. Eräs toinen ja minä juoksimme isän perästä ja kuulimme koko heidän keskustelunsa. Minä muistan sen nytkin vielä, — muistan tarkemmin kuin eileiset asiat."

"Kuka se oli se toinen?" kysyi Katrin veli, Matti, noin nelitoista-vuotinen, pienikasvuinen pojan loppi.

Kirstäen hampaitaan tiuskasi ukko hänelle: "sitä ei sinun tarvitse tietää — se oli isänmaansa häpeäpilkku, elämäni pahahenki."

"Oikeinko tuommainen ruumiillinen pahahenki?" tiedusti joku pienemmistä lapsista.

Vastaamatta siihen vanhus jatkoi: "Kapteeni kätteli meitä ja kysyi sitte isältäni: 'no Olli, mitäs pidät tästä tekeleestä; luuletko venäläisten hampaiden pystyvän tuohon palaan?'"

"Pienempi on kuin Riian linna, vaan onhan tuo tanakka teirimaja tuokin', vastasi isäni, 'mutta sananlasku sanoo: pian kuori on kukosta rikottu, jos on sisus silavainen'.

"Oikein puhuttu', lausui kapteeni, 'vaan minäpä aionkin leipoa kukkooni oikein kiiskinruotoisen sydämen, vaikka tässä ei kannata säännöllistä sotaväkeä seisottaa. — Lyhyesti sanoen, etkö ota vastataksesi varustuksesta ja tornista, sillä se on paikkakunnan avain?'"

"Lyhyesti vastatenkin: en, herra kapteeni.'

"Ja miksi et?'"

"Ensiksi olen tottunut paikkoja valloittamaan enkä puolustamaan; toiseksi tahdon vihollisellani olemaan samat edut kuin itselläni, ja kolmanneksi — älkää pahaksi panko, herra kapteeni — kolmanneksi pahoin pelkään koko tämän laitoksen tulevan meidän, talonpoikien sortajaksi; kansa nurkuu jo kovasti sitä vastaan.'

"Kun ensiksi otat tornista vastataksesi Jumalalle ja kuninkaalle, niin opit paikkoja puolustamaankin; toiseksi on silloin pelkosi sorrosta perätön ja kyläläisetkin silloin suostuvat varustusta mieluummin kunnossa pitämään, ja kolmanneksi voin vakuuttaa kunniani kautta, ett'ei sinun eikä koko sukusi tarvitse sen enempää verojen räsitystä rahana eikä verenä kantaa; ei rahana eikä verenä.'

"Herra kapteeni, tarjouksenne on näinä köyhinä aikoina erittäin viehättävä, mutta kuitenkin en voi siihen suostua; olen jo ikämies, voimani on taisteluissa rauennut ja jo halaan lepoa! Etsikää siis joku nuorempi tähän pihtiin.'

"Mitä tuhattulimmaista, sinä ylpeä mies!' kiljasi kapteeni, että muurit raikui, 'mitä sinä levosta puhut; kirkkotarhassa on kylläksi aikaa levätäksesi, täällä täytyy toimia. Jos et itse jaksa joustasi enää jännittää, jätä se poikiesi työkse, mutta pidä itse toimi; minä käsken sinua päällikkönäsi, kuuletko sen?'"

"Olen eronnut sotapalveluksesta jo aikoja sitte, herra kapteeni', vastasi isäni kuivasti.

"Hiukan mietittyään pauhasi kapteeni, ikäänkuin itsekseen: 'enpä, lempo soi! olisi uskonut Olli Kähkösellä olevan sydäntä peräytyä siitä, mihin kunnia ja kansalaisen velvollisuudet häntä kutsuvat; en olisi uskonut hänen voivan syrjäläisenä, niinkuin asia ei liikuttaisi hänen kylmiä vaatteitansaakaan, en olisi uskonut hänen saattavan katsella sitä, miten vihollinen polttaen, murhaten ja naisia raiskaton huuhtoo ympäri maata ja nyt täst'edes on ponnistava kaikki voimansa saadakseen valtoihinsa tämän tornin, että siitä käsin voisi seutua kurissa pitää. Ha ha haa! Silloin ei säästetä Kähköstäkään, silloin ei hän voi ojentaa kättä maanmiehensä eikä tarjota suojaa pakeneville naisparoilta; ei hänen rikkautensa riitä ravitsemaan kaikkia kotoansa karkoitettuja eikä verensä upottamaan orjan häpeää, vaan hänen vanha niskansa on vaipuva tuon häpeällisen ikeen alla. Kunniani kautta! Kähkösen vanhojen sotatoverien pitää saada tietää, mitä muutaman vuoden rauha miehessä vaikuttaa, heidän pitää saada se tietää, jotta voivat ostaa hameen ja —'"

"Jo riittää, herra kapteeni', keskeytti häntä isäni tynesti, mutta hänen äänensä värähteli. 'Te puhutte kuin virsikirja ja tuolla tavalla saisitte kivenkin helymään. Ei sanaakaan enää, jos saan pyytää. Minä muutan taloni kiluineen kaluineen tänne ylös.'

"Se on siis päätetty', lausui kapteeni ilosta loistavin silmin, 'kätesi, toveri!'"

"Sanasta miestä, sarvesta härkää', vastasi isä lyöden voimakkaasti

Wittenbergin ojennettuun käteen jotta paukahti.

"Kapteenin huulet vavahtelivat silloin niin eriskummaisesti; lieneekö hän tahtonut nauraa vaiko itkeä.

"Iltapuolella kutsuttiin koko kylä kokoon varustukseen. Isäni vannoi puolustavansa varustusta viimeiseen veripisaraansa ja hengenvetoonsa asti. Kaksi muutakin oli, jotka vannoivat saman valan; kaksi muutakin, kaksi muutakin", huokasi vanhus, "ja minä olin niistä toinen.

"Isäni pani kaksi sormeansa kapteenin miekan päälle, tuo toinen ja minä nostimme kaksi sormea taivasta kohden, ja hiljaisella äänellä isäni perästä vannoin minäkin, kenenkään huomaamatta: 'minä Perttu Kähkönen lupaan ja vannon kolmiyhteisen Jumalan nimeen, että aina sekä työllä että toimella viimeiseen hengenvetooni ja viimeiseen veripisaraani asti puolustan isänmaata ja sen laillista kuningasta; minä vannon niiden tähden panevani ilolla alttiiksi kaiken omaisuuteni, oman ja alaisteni hengen, minä vannon ett'en koskaan tarpeettomasti rasita kansalaisiani sen varustuksen tähden, josta vastatakseni nyt Jumalan ja ihmisten edessä otan; minä vannon ja lupaan mahdollisuuden mukaan säästää kansalaisteni verta ja aina olla valmis vihollistani vahingoittamaan, hätääntynyttä auttamaan ja turvatonta suojaamaan. Vielä lupaan minä pyhästi, ett'en koskaan elävänä tätä varustusta jätä: en milloinkaan armoille heittäydy, vaan ennen hautaudun sen raunioiden alle, niin totta, kuin Jumala minua auttakoon ajassa ja ijankaikkisuudessa; ja jos minä tämän kalliin valani rikon, niin haljetkoon silloin tanner jalkaini alta ja nielkään minut kirkasliekkinen kadotus. Amen!'

"Koko väkijoukko huusi päätökseksi jyrisevän amenensa. 'Niin tulee miehen vanna ja niin valansa pitää kuin sinun, veikko, tiedän sen pitävän', sanoi tuo arvokas kapteeni, ja turhaan esteli hän välkkyvää helmeä silmäripsistään karhealle poskellensa pääsemästä. Kyyneleet kiilsivät monen muunkin silmistä ja liikutuksesta vavahdellen tutisi moni polvi, niinkuin tutisee puuhun myöhään yksikseen jäänyt lehti syystuulussa.

"Uuden arvon merkiksi antoi kapteeni isälleni kuninkaan nimessä hopeakahvaisen miekan. Poislähtiessään lupasivat kaikki totella isääni laillisena päällikkönänsä ja niin he tekivätkin. Ei isälläni eikä minulla koskaan ole ollut syytä uppiniskaisuutta valittaa. Muut ovat pitäneet lupauksensa meille ja me muille; yksi ainoa kirottu olento rikkoi valansa, möi kunniansa ja isänmaansa sinisilmien tuikkeesta — mutta hän tehköön tilinsä sille, jonka kädessä kosto on; minä en tahdo häntä tuomita."

Vanhus vaikeni, ja joku sisällinen tuska värähteli hänen kasvoillansa.

Hetkisen kuluttua hän jatkoi: "paljon on maksanut minulle tuo kauhea vala, jonka taivas kuuli, vaikk'eivät ihmiset siitä mitään tienneet. Silmäni ovat nähneet kansalaisteni verta virtoina vuotavan; kasvoni ovat olleet haljeta valituksista; isäni olen nähnyt läpiammutuin rinnoin viereltäni kaatuvan; kolme poikaani on sota minulta saaliikseen vienyt ja vuosikausia olen saanut kiehuvaa, polttavaa tulta rinnassani kantaa. Sydämeni on musertunut kärsimysten alla — kaikki tuon valan tähden. Soisinpa rauhan päivän koittavan teidän elinajaksenne, lapsukaiset, mutta Jumalall' on onnen ohjat, Luojalla lykyn avaimet; mitäs tietää kuolevainen tulevaisista, eikä tarvitse tietääkään. Kuitenkin näyttää minusta siltä, kuin ei Ruotsin jalopeura jaksaisikaan ajan pitkään suojella teitä idässä kasvavan kotkan kynsiltä. Oli miten oli. Muistakaa aina lapset se että teidän isänne eivät, Jumalan kiitos! he eivät koskaan ole kunniaansa häpeällä tahranneet, vaan ilolla henkensä maansa tähden uhranneet. Minuun on heidän kuolemansa kovimmin koskenut, varsinkin Matin surkea loppu kirveli sydäntäni kovasti, mutta kuitenkin iloitsen siitä, että he ovat kunnialla kaatuneet.

"Jos Matti poikani olisi surmalta säästynyt, niin hän olisi isännyyden jälkeeni perinyt, vaan nyt ottakoon sen Olli ja jättäköön perästänsä sinulle, pikku Matti, vaikka minä melkein soisin Katrin sitten tulevan käskijäksi, mutta eihän helmaväestä ole peränpitoon, varsinkaan myrsky-ilman raivotessa."

"Pysykää te vain vaari kulta vielä kauvan peränpitäjänä, se on meille kaikille parasta", huomautti Katri ja lisäsi: "ette usko, kuinka paljon pidämme teistä; teitä rakastamme kaikki kuin silmäteräämme".

"Kyllä sen tiedän, lapsi-kulta, kyllä sen tiedän, mutta kaukaa en voi isäntänä olla. Kuolema tulee, sen siipien humun jo korvissani kuulen, ja tulkooppa vain, johan on aikakin. Mielelläni jo lähdenkin täältä, sillä sieluni haluaa viimeinkin rauhaa; rauhaa tahdon, mutta kumminkin toivoisin kuolevani isieni ja poikieni tavalla, tuntematta kalvavan taudin tuskia."

"Mikäs ihme nyt koirille tuli, kun noin rupesivat haukkua räventämään?" lausui muudan naisista kolpitsan puolelta.

"Eihän vain karhu karjaa vaanine", vastasi Katri.

"Minusta tuntuu, kuin ne tervehtisivät tuttua vierasta", rauhoitti häntä ukko Perttu, haukuntaa kuulostettuaan. Naiset sysäsivät ikkunalaudat auki ja tähyilivät tulijaa.

Hetkisen kuluttua kuului melkein kuin hevostavioiden kapsetta, ja heti astui hämyiseen pirttiin naisvieras.

"Siunaa Jumala ruokaa", lausui tulija luoden silmänsä pöydälle, jolla illallisen tähteet vielä lasten tähden olivat korjaamatta, sillä lapset söivät jälestäpäin.

"Siunaa Jumala ruokaa", kertoi tulija hengästyneenä toivotuksensa.

"Sitä Jumala suokoon!" vastattiin hänelle karsinan puolelta, ja Katri kehoitti häntä käymään ruokaan käsiksi, sillä: "matka vatsan vajentaa, talvi laarit keventää", hän sanoi.

"Suur'kiitos, kost' Jumala!" vastasi vieras, "mutta ei nyt taida enää itsellennekään olla aikaa ruokailemaan."

"Jopa me olemme ruokailleet."

Ukko Perttu oli sillä välin saanut tietää kuka vieras oli ja kysäsi: "onko rauha maassa, vai mitä lähdit, Pyymäen Leena?"

Vieläkin kiireisestä kulusta läähättäen Leena alkoi hätäisesti kertoa: "ei, Herra nähköön, olekkaan rauha, vaan venäläiset ovat ihan tuossa paikassa jo täällä."

"Sissitkö?" huudahtivat naiset. "Herra varjelkoon!"

"Niin juuri, sissit, ja on niiden joukossa punahattujakin."

"Ei suinkaan; kestäähän nälkävuosina tehty rajarauha vielä kaksi vuotta, eivätkä he sitä tohdi rikkoa", sanoi vanhus epäilevästi päätänsä ravistellen.

"Ihan varmaan kulkevat sissit tänne, ja punahattuja on puoleksi seassa," vakuutti Leena.

"Silloin on koko valtakunnan rauha rikottu", mutisi ukko Perttu, "mutta oletko niitä oikein omin silmin nähnyt?"

"Näinhän minä jälilleenkin. — Koko tämän pitkän, helteisen päivän jauhaa jylkyttelin hein'ajaksi leiväksiä, niin että hiki päästäni tippui. Puolelta päivin aloin ihmetellä mielessäni, mikä kumma meidän Mustille oli tullut, kun se alinomaa ulisi ja haukkua luskutti niin äkäsesti. En kuitenkaan viitsinyt lähteä katsomaan, sillä mikäs heidän nyt näin äkkiä olisi luullut tänne töytävän, kuin eivät moniin vuosiin ole retkillä käyneet. Saunan lämmitä pantuani, pistäydyin metsään vastaksia taittamaan ja kuulin Kujangista päin outoa jyhmettä, niinkuin ukkonen olisi siellä kaukana äännellyt. Kun todellakin taivaalla näkyi muutamia vaskenkarvaisia pilvenmöykkyjä, luulin niitä kuuropilviksi, enkä siitä sen enempää välittänyt. Oudoksuin vain siinä itsekseen, mihin ihmeesen olin hopeasolkeni pannut, kun ei sitä kotona näkynyt, mutta, arvelin toisekseen, Mikko tuon lienee, eilis-aamuna kirkolle lähtiessään, paitaansa pistänyt."

"Mutta mitenäs sinä viholliset näit?" kysäsi ukko Perttu kärsimättömänä.

"Silloinhan minä ne näinkin. Jyhme lähenei lähenemistään, ja jo aloin erottaa ääniäkin. Säikähtyen minä kapsahdin pystyyn kuin kuorskuva varsa, vaan sitte kaaduin pensastoon kuin lamainen lehmä. Tuskin olin saanut silmäni auki, niin näin koko metsän olevan miehiä täynnä. Maailma musteni silmissäni ja sydämeni hyppi kuin rupikonna. Minä painauduin niin pieneksi maata vasten kuin suinkin voin ja sydän kurkussa odotin vain viimeistä hetkeäni. Ei se toki tullut, vaikka parasta se olisi ollut; varmaanhan ne ovat meilläkin käyneet; — ja lapset —" kiljahti hän, "voi minua onnetonta! voi! voi!"

"Rauhoituhan nyt toki vähän", lohdutti häntä Katri, "eivätkös ne kulkeneet tietä myöten; mitäs he olisivat teille poikenneet?"

"Tietähän ne kulki, tietä, ja oli niitä kuin hyväkin kirkkoväki, punahattuisia ja muita", nyhkytti Leena itkussa, johon muutkin naiset paitse Katri yhtyivät. "Pari heistä tunsinkin, Harmannan Oleksin ja sen pitkän Uhtuen Timon, jotka käyvät laukun kannossa. Oleksi uhkasi täyttää saapasvartensakin Tuulivaaran hopeilla; muudan mies uhkasi ottaa ruutia kymmeneksi vuodeksi tornikuopasta, ja Timo lupasi viedä Katrin kotiinsa emännöimään, eikä kuolemassakaan sanonut hänestä eroavansa."

"Sepähän nähdään", lausui Katri kalveten, vaan tynesti.

"Hyvä isä! mitä nyt tehdään", valitti naisväki.

"Ruvetaan tietysti vastarintaan ja sitte kuollaan kunnialla kaikki yhdessä mylläkässä", tuumi taaskin rohkea Katri.

"Vastarintaan! miehittä! ei, siitä ei synny mitään! Ei lähdetään kaikki hyvän sään aikana jäniksen linnaan: kosken alla on kaksi venettä, niillä päästään karkuun", ehdotti joku joukosta, "ja lähtäänkin jo heti."

"Minä vaan en paikalta hievahda; en jätä kotia, enkä vaaria yksin surman suuhun", penäsi innokkaasti, ikäänkuin iloiten aatteestaan, urhokas tyttö, jonka ympärillä pienemmät lapsista itkivät.

Vaari ei ollut ottanut koko sotaneuvotteluun tähän asti osaa, mutta silloin hän huusi raikkaalla, vaikka liikutuksesta vapisevalla äänellä:

"Hiljaa! tässä ei ole aikaa voitotuksiin eikä kyyneliin, kun varma tuho joka hetki lähestyy. Kuulkaa minua ja täyttäkää käskyni, — kiroukseni seuraa sitä, joka sen rikkoo, siunaukseni sen täyttäjää, ja muistakaa, isän kirous on raskas taakka, sen olen saanut jo silmilläni nähdä; se kukistaa kantajansa. Minä puhuttelen teitä urhoollisten miesten puolisoina ja lapsina, vapaan kansan naisina. Kuulkaa siis! Se on mielestäni ihan selvää, ett'emme voi suojella varustusta emmekä kotiamme, varsinkin kun vastaamme ryntää kentiesi kymmeniä kertoja lukuisampi vihollinen kuin meitä on. Näillä" — hän osotti laihoja nyrkkejään — "näillä ei enää ole paljo virkaa; mutta sen verta on niissä, Jumalan kiitos, vielä voimaa, kuin tällä kertaa tarvitaankin; ne voivat vielä iskeä heikon iskun, joka ihmeitä aikaan saattaa.

"Ennen kaikkea te otatte eloaitan peränurkasta, jyvien alta hopea-arkun ja syöksette sen jyrkän teeltä koskeen, merkiten paikan mihin se putoaa. Sitte lataatte kaikki pyssyt; ruutia ja luoteja on tornikuopassa kyllin kyllä, ja sen tehtyänne pakenette levähtämättä, joka ainoa, siksi kuin tapaatte poikani Ollin. Hänelle sanotte: valansa mukaan puolusti isäsi varustusta viimeiseen hengenvetoonsa asti ja lähettää sinulle nyt siunauksensa toisesta elämästä, jonne hän meni Eliaan tavoin, mutta kuitenkin Simsonin lailla jyrjyssä ja pauhinassa. Minulle annatte lähteissänne tulukset ja pari ladattua pyssyä. Ne kyllä ovat ruosteiset ja saattavat haljeta, mutta sama se; usein on toisen vasama minuun sattunut, jos kerran omakin laukaus haavoittaa."

"Mitä aiotte vaari? Räjähdyttääkö koko talon ilmaan itsenne ja venäläisten kanssa? Ei, sitä ette saa tehdä, emme jätä teitä tänne taikka, jos välttämättömästi tahdotte jäädä, niin jään minäkin", sanoi Katri, "ja minä voin jäädä kaikissakin tapauksissa".

"Ja minä", liitti pieni Matti nasevasti.

"Ei käy laatuun, hyvät lapset, vaikka hyvin ymmärrän arvossa pitää jaloa tarjoustanne", lausui vanhus. "Valani sitoo minut jäämään tänne, ettekä suinkaan tahdo, että ukkovaarinne ilmestyisi Herramme istuimen eteen valapattoisena lurjuksena nyt, kun luullakseni lähes kokonaisen vuosisadan olen koettanut elää rehellisenä miehenä. Mitä vastaisin minä Herralleni silloin, kun Hän kysyi: Perttu Kähkönen, miksi söit sanasi, vaikka hinkalosi ja aittasi olivat pakahtua viljan kyllyydestä? Mitä vastaisin silloin Hänelle? En mitään, vaan häveten saisin lähteä marssimaan kadotuksen kuiluun yhtä matkaa noiden jumalattomien, liittonsa rikkovien sissien kanssa, sillä aivan varmaan he joutuvat sinne, samoin kuin muutkin kunnottomat, jotka karkaavat ilman syyttä turvattomien päälle. Ajatelkaas kuinka nuo pedot saisivat minulle nauraa; — ettehän te heille sitä iloa tahdo suoda? — Ja mitä taas tuohon ilmaanloiskaukseen tulee, ei se minulle ole yhtään vaikea, kun jo olen niin paljo etuantia kuolemalle maksanut, jalkani on jo hänellä paitsi muuta; vuosia on minulla niin paljo ett'en kuitenkaan voi toivoa, jos tahtoisinkin, monta semmoista enää jäljellä olevan, ja jospa olisikin, vaikka vielä toinen mokomakin, en tahtoisin petturina niitä elää. Sieluni haluaa jo pimeydestä valkeuteen, jossa tiedän lasteni ja nuoruudentoverieni avosylin minua vastaan-ottavan. Ajatelkaas miten ihmeissään kaikki tuttavat mahtavat siellä olla, kun minä teen tuloni loistavasti tulessa ja jyrinässä samoin kuin kaivattu sade näivettävän poudan perästä ja lähdölläni tuo'an vielä hyötyä maallekin; — jos en muuta hyötyä tuottaisikaan, niin kunniaa ainakin, ja nimeäni muistellaan siunaten vielä tulevinakin aikoina. Tämän kuihtuneen ruumis-raukan pelastus ei enää maksa vaivaa, kun ei varustuksen pelastuksesta voi olla puhettakaan, sentähden heidän elämäni kohtalolle vasten näkimiä, toimitettuani ensin, mikä mahdollista on. Siitä on vielä sekin hyvä, että jälkeen jääneille jää jalo esimerkki uhrautuvasta isänmaanrakkaudesta, ja se on innostuttava kansalaisia taisteluun samalla kuin se pelottaa vihollisia."

"Samoinhan on minunkin esimerkkinä tekevä", pisti Katri väliin, "ja suonettehan minullekin kunnian saada osoittaa, että nuoressakin rinnassa voipi palaa pyhän innostuksen tuli."

"Puheesi kalskahti raudalle, Katriseni", lausui ukko, "jos olisit mies, hyväksyisin aikeesi, mutta nyt se ei saa päätöstäni horjumaan, sillä niin sinulla kuin Matillakin on kokonainen elämä iloineen ja suruineen edessäne".

Ukko mietti hiukan ennenkuin jatkoi: "Ei maallamme ole varoja ihmishenkiä tuhлата, sillä niitä arvatenkin kohta runsaasti tarvitaan. Varmaankin koittaa maallemme kovat ajat, koska punahattuisiakin on rajan yli rynnännyt, eikä tuo sama valani, joka minut itseni velvoittaa hengestäni luopumaan, kuitenkaan salli minun suotta kansalaisten verta tuhлата."

Katri ei sanonut myöntävänsä jättämään ukkovaariansa varman kuoleman kitaan, vaikka kaikki koettivat häntä pakoon houkutella. Sanoipa hän vielä, jos ei muu auta, pistäytyvänsä piiloon katsomaan, miten ukon ja kodin käypi, eikä siinä luullut rikkovansa neljännen käskyn vaatimuksia laisinkaan, vaan paremmin niitä täyttävänsä. — Viimein suostui ukko Perttukiin siihen, kun muu ei auttanut, ja määräsi pikku Matinkin jäämään, sillä aika joutui.

"Katri ja Matti", sanoi ukkovaari, "vannokaa vastustamatta täyttävänne mitä teille tänne jäätyänne käsken, sillä ehdolla suostun pyyntöönne".

"Täytämme", sanoi Matti, "kyllä minulla on rohkeutta kuolla".

"On minullakin", kertoi Katri.

"Mutta entäpä elää?" kysäsi vanhus.

"On sitäkin", lausui poika.

Katri oli vaiti.

Kaikki ukon määräykset pantiin viipymättä toimeen ja venäläisten viimein vaaran alle saapuessa oli Tuulivaaran varustus sokean vanhuksen, hennon kaunottaren ja parrattoman pojan puolustamana. Kahdella venheellä olivat muut lähteneet: Leenakin meni heidän kanssaan, kun ei uskaltanut yksin kotiinsa palata. Jällelle jääneiden siunaukset seurasivat heitä. Katkera oli ollut erohetki, mutta ukko Perttu osasi sen lyhentää; katkerahan se on aina, mitä sitte tuollaisissa tilaisuuksissa!

Katri oli huutanut lähteville: "sanokaa isälleni hänen tyttärensä kuolleen isällisen kovuuden, lapsellisen kuuliaisuuden ja kahdenlaisen rakkauden uhrina".

"Älkää sanoko mitään", lausui Perttu, "hänen molemmat lapsensa tulevat pian Jumalan avulla ja toivottavasti terveinä hänen luoksensa".

Iltarusko kultasi säteillään puiden välistä vilahtelevaa vettä, ja painuvan auringon viimeiset säteet ikäänkuin jäähyväisiksi suutelivat kainosti punehtuvaa metsää vaarojen huipuilla. Tummina kuvastivat kunnasten välitse laaksot korkeampien paikkojen varjoja; tuolla etäällä Repovaaran rinteillä väikkyi hienoa, vaaleaa huurua; yö levitti utuisen vaippansa uinuvan luonnon yli. Yksinäinen käki kukahti silloin tällöin, ikäänkuin valveilla pysyäkseen, ja jossakin muurin raossa kirskautti yksinäinen sirkka. Sitte oli kaikki hiljaa niin hyvin ulkopuolella kuin varustuksen sisässäkin. Vieläkin hiljainen hetki seurasi. Äänettömyyden katkasi matalalla kuherruksellaan kalliokyöhy. Kyynel vierähti silloin tuon äsken niin luonnottomasti rohkean Katrin hehkuvista silmistä hänen vaaleille poskillensa ja turhaan hän koki pidättää rinnastaan lähtevää huokausta.

Nojautuen tornin suljettuun porttiin hän lähetti viimeisen jäähyväishuokauksen kotiseudulleen ja katkeraksi käyneelle elämälleen.

Perttu ukko heräsi haaveilevista unelmistaan ja äkkiä lausui: "Matti, kiipeä torniin, katso tarkasti ympärillesi ja huuda tänne alas, jos mitä näet, mutta varro siellä kunnes sinua kutsun."

Matti totteli ja meni täyttämään käskyä. "Katri", lausui vanhus pojan mentyä, "minä tiedän jonkun suuren ja raskaan surun painavan mieltäsi, se on saattanut sinulle jo noin nuorena elämän arvottomaksi, avaa minulle sydämesi, lapsi, kentiesi minä voisin suruasi lieventää".

"Eihän minua mikään murhe paina", vastasi tyttö.

"Älä teeskentele, vaikka silmäni ovat talmassa, näen kuitenkin sinun tahallasi hakevan kuolemaa, hirmukuolemaa sodan tuhoavissa liekeissä, eikä naisluonne sitä epätoivoisetta sydämensurutta voisi tehdä; se on epätoivoa, eikä rohkeutta. Toisin kuohuu veri miehen suonissa kuin naisen; miestä ajaa sodan jyrryn omainsa suojelemisen velvollisuus, rakkaus vapauteen tahi valitettavasti myös toisinaan julma kosto; nainen on hienompaa ainetta, jota sodan jymy kauhistaa, ja jos hän hurmekentille kiiruhtaa, on hänellä tyyten sortunut sydän."

"Ettekö rakkautta luule kuoleman pelkoa voimallisemmaksi? Eikö nainen voi uhrata henkeänsä omainsa edestä?"

"Voipi kyllä lastensa, ehkäpä puolisonsakin puolesta, mutta nainen on elämän päiväpaiste; se ei suotta syökse möyryävien ukonpilvien temmellykseen, niinkuin sinä, Katriseni; se ei hyödyttä hae kuolemaa. Sinä luulet elämäsi onnen kadonneen ja onnesi auringon iäksi pilveen peittyneen, vai miten?"

"Niin onkin, aurinko, kuu ja tuikkavat tähdetkin kaikki ovat sammuneet ja kaikkialla vallitsee kylmä ja kolkko yö", vastasi tyttö nyhkihien, "minulla ei ole enää mitään iloa elämästä".

"Minä tunnen kaiken tuon ja olen itsekkin joskus, surujen kohdatessa, luullut niin, mutta aina on myrskyistä yötä seurannut tyyni päivä, ja niin käy sinullekin, kun vaan sinulla on rohkeutta sitä odottaa."

"Tapahtuuko siis vielä ihmeitä tässä matoisessa maassa?"

"Ihmeitä tapahtuu, jos itse uskallamme ihmeitä tehdä; kohtalo kääntää meille kauniimman puolensa, kun meillä on uskallusta silmiämme rävyttämättä sitä silmiin katsoa. Jos Onnetar meitä karsaasti katselee, uskallusta vaan, ei muuta, ja sitä kyllä ylhäältä saamme, jos pyydämme. Minä näen, ett'et luota vanhaan ukkovaariisi, etkä avaa sydäntäsi sille, joka kentiesi on suurinna syynä suruusi, jonka kyllä tiedän ja tunnen. — Isäsi kielsi kirouksensa uhalla sinut Timolta; se tapahtui minun neuvostani, sillä en todellakaan luullut voivasi rakastaa maasi vihollista. — Anna minulle kätesi Katri ja kuule kieltoni syitä."

Väliäpitämätönnä ojensi Katri ukolle kätensä; hänen kyyneleensä olivat lakanneet vuotamasta, hän seiso i ukkovaarinsa edessä liikkumattomana kivikuvana, katsoen jäisillä silmillä ukon kurttuisia kasvoja. Sisällistä inhoa ilmoitti tuo katse, niinkuin hän olisi tahtonut sanoa: "sinussa vallitsee viha ja vaino, et koskaan ole tuntenut rakkauden tulta".

"Onko sinulla voimaa kuulemaan kauheata kertomusta", kysäsi ukko, "se on sukusalaisuus, mutta nyt elämäni viimeisellä hetkellä ilmoitan sen, jos kuulla jaksat".

"Minua ei enää liikuta mikään, minä jaksan kuulla kauheintakin", vastasi tyttö kamalan tyynesti.

Tuskan väristys värähteli ukon kasvoilla, kun hän ponnistaen voimiansa kertoi: "Timo on kavaltajan, uskon hylkääjän, maansa pettäjän pojanpoika. Hänen isänsä isä on lapsena levännyt minun kanssani samoilla rinnoilla, sama sydän on huokailut hänen ja minun tähteni, sama äiti sulkenut meidät rukouksiinsa, — hän oli kaksoisveljeni. Yhdessä leikimme, yhdessä iloitsimme lapsuutemme viattomat päivät, yhdessä vannoinme poikina tuon kauhean valan, jonka tunnet, ja onnellisesti kuuluivat elämämme ensimmäiset vuodet. Nousi siitä, miehiksi päästyämme, vainon aika. Eräänä kauheana yönä samosivat sissit rauhalliseen kyläämme. Tuolta Laukanlahden poukamasta kohosivat korkeat, hehkuvat liekit, kun pakolaiset sieltä varustuksen suojaan ehtivät. Muut tulivat, vaan kaksoisveljeni morsian, Katri, oli poissa. Haltioissaan tempasi veljeni tapparansa ja riensi rosvojen jälkeen. Päätin kuolla yhdessä hänen kanssaan ja vimmaisina me syöksimme kahden noiden pakenevien petojen jälkeen, sillä eivät he paremmat petoja olleet. Kyläläiset seurasivat meitä ja me tunkeuduimme aina Uhtueen asti. Siellä nousi kiivas ottelu, jossa meidän miehet lyötiin, ja me molemmat veljekset jouduimme vangiksi. Katri oli tappelun aikana jollakin tavoin päässyt sisseiltä karkuun, vaan meitä vartioittiin alussa niin, että pakoa oli mahdoton ajatellakaan. Monta pitkää viikkoa sain minäkin siellä viettää.

"Kylän vanhimmalla oli Tatjana-niminen tyttö. Hänen isänsä oli vanha kettu, joka koetti kahlehtia meitä toisenlaisilla kahleilla kuin sissien tapa oli. Luultavasti tuo vanha sissi pelkäsi meikäläisten kostoa ja päätti turvata talonsa rauhan Tatjanan kauneudella, ja tyttö mielistyi tuumaan.

"Helvetillisellä sulollansa tuo velho lumosi meidät molemmat. Me olisimme myöhemmin voineet monesti paeta, mutta olimme kuin jonkun taikavoiman hurmaamina ja jäimme Tatjanan läheisyyteen. Minä häpesin itseänikin, kun en voinut työstä luopua, ja luulin veljeni vaan rakkaudesta minuun pysyvän häpeällisessä vankeudessa. — Viimein tuli isäni lunastamaan meitä. Sydämeni oli pakahtua häpeästä seisoessani isäni edessä. Lunnat oli suoritettu ja huomen-aamuna piti meidän lähteä. Tahdoin vielä kerran nähdä Tatjanan ja etsin häntä kauvan turhaan. Viimeinkin tapasin hänet rannalta, jossa hän hellästi kaulaillen veljeäni istui hänen polvillansa, niinkuin ennen oli minun kanssani istunut."

Vanhus vaiken i hetkeksi ikäänkuin kootakseen voimiansa jatkaakseen. Vapisten seiso i Katri hänen edessään uskaltamatta hengähdykselläkään hiljaisuutta häiritä.

Vihdoinkin viimein jatkoi ukko Perttu huoaten: "sinä et tunne, etkä voi edes kuvailla sitä tuskaa, jota tuona hetkenä tunsin. Sydämeni kutistui vihasta, inhosta ja säälistä ja jähmettyneenä seiso i alallani, vaikka sisuksiani poltti raivokas tuli".

"Yrjö, sinä et siis jätä Tatjanaasi kuihtumaan tänne kalvavaan ikävään, joka jäytäisi sydämeni juuret", lausui tuo kaunis käärme luikertuen veljeni rintaa vasten, ja hänen mehevät huulensa koskettivat Yrjön hehkuvia poskia.

Melkein samat sanat olivat kuiskauksena sitä ennen samoilta huulilta kutkutelleet minunkin korviani. Minä silloin lupasin koettaa kaikin voimin taivuttaa isääni tuumiimme suostumaan, eikä koskaan olisi juontunut mieleeni suorastaan heittäytyä viritettyyn paulaan, vaikka sydämeni oli entisistä siteistä vapaa. Veljeni ei muistanut mitään, ei kunniaa, ei velvollisuutta, ei Kattrille antamaansa sanaa, saati sitten lempeänsä häntä kohtaan, vaan innokkaasti Tatjanaa syleillen hän lupasi ikuisesti pysyä hänen luonansa, vaikka autuutensa menettäisi.

Kaikki vimmaiset tunteeni katkasivat silloin kahleensa ja riehuvana petona karhasin erottamaan heitä. Sysäys vain ja Tatjana oli kaukana tantereella huutaen kosta.

Yrjö ja minä painiskelimme maassa verivihollisina, vaan toinen ei voittanut toista. Minä tunsin veljeni veitsen iskun otsaani vasten, sillä hän ei osannut ohimoon, johon tavotti. Kovasti rutistin häntä ja vereni punasi tannerta. Silloin kajahti aivan lähellämme isäni ääni. Hän sai tietää kaikki ja seuraus siitä oli kauhea. — Työllä ja tuskalla sain vanhuksen hillityksi kurittamasta Yrjöä, joka ikäänkuin ilkkuen hurmeinen ase kädessä seisoi Tatjanan rinnalla.

Kirous kajahti isäni suusta. Sen raskain osa lankesi veli parkani päälle, mutta kiihkoissaan antoi isä oman osani minullekin ja siitä päivin on rauha ollut rinnassani harvinainen vieras. — Samana iltana lähdimme me, isäni ja minä, vaan veljeni jäi ja uhkamielisenä jäikin. — Hän sai Tatjanansa, tuon elämänsä pahanhengen. Isäni kirous alkoi heti kantaa hedelmiä. Tatjana petti veli parkani, katkeroitti jokaisen hänen elämänsä hetken niin, että hän syöksi viimein vaimonsa turmioon, sitte kun oli häneen vaihtanut isänmaansa, kunniansa, uskonsa ja kaikki mitä ihmisellä on pyhää. Väkivallasta väkivaltaan, tulenliekistä toiseen syöksi veli parkani ja kantoipa vihan kalpaa meitäkin vastaan; — se, mikä muille on kauhistus, oli huvitus hänelle.

Kauvan surin Yrjön kamalata kohtaloa, kun hän koetti tukahduttaa omantuntonsa ääntä hirmutöillä ja paatui yhä pahemmaksi, mutta ei oma tilanikaan kadehdittava ollut. Tatjanan kuva oli painunut niin syväälle sydämeeni, ett'ei mikään sitä sieltä vielä nytkään ole kokonaan taitanut temmata pois. Ainoastaan korjatakseni sukumme Katrille saattamaa häpeää kosin häntä. Hyvä, nöyrä ja kärsivällinen puoliso hän olikin, vaan kuitenkin puuttui onnestani jotakin, sillä vasten tahtoani säilytin rinnassani toisen kuvaa ja tunsin sen. Se tieto onkin ollut elämäni kirous, se se on, joka on pakottanut minun hakemaan viihdytystä sieluni ja sydämeni haavoille siellä missä ihmiselliset tunteet eivät saa ääntänsä kuulumaan. Tatjanan muisto on pakottanut minua etsimään kuolemaa tappelutanterilla, se on saattanut minua julmasti seuraamaan poikana vannomaani valaa, eikä se vielääkään ole kokonansa haihtunut tästä vanhasta, kuihtuneesta ja madon syömästä sydäimestä, joka niin tyynenä näyttää rinnassa tykkivän. — Elämäni on kulkenut melskeistä rataa ja lyhyeksi kävisi syksyinenkin yö taisteluitteni kertomiseen; yhden niistä mainitsen vain ja se onkin kirkkainna muistissani säilynyt.

Oli näet kerran, noin puolisataa vuotta sitte, tällöinen helteinen päivä kuin nytkin. Tyyneys vallitsi luonnossa, kun eräasen kauniisen Kivijärven lahteen laskeusi punertava aurinko ja veden selkä kimmelsi kuni kulta säteistä maillehen menevän päivän. Silloin laskeutuivat tumman metsän varjokasta rinnettä myöten kosta puhkuva joukko kauvas järveen pistävälle, kaitaiselle niemekkeelle. Minä onneton astuin eturivissä. Tuskin olimme niemelle päässeet, kun vastaamme syöksi loinen vieläkin raivompi parvi miehiä, jotka puolustivat kotejansa, lapsiansa, omaisuuttaan, sanalla sanoen kaikkea, mikä ihmiselle kallista on. Taistelu oli tuima ja tulinen. Miehemme alkoivat horjua ja tappiomme oli varma, sillä vastustajiamme johti mies, joka mihin iski, siinä kaatui mies. Selkäpiitäni karsi kuullessani miten hänen äänensä jyrisi kuin torvi yli asetten kalskeen. Enemmän kuin kaksikymmentä vuotta oli kulunut siitä, kun hänet olin nähnyt, mutta hyvin hänet tunsin.

Minä kartoin häntä kauvan sisällisestä pakosta, mutta viimein, miestemme peräytyessä, minut valtasi epätoivon vimma, sillä tuosta johtajasta riippui tappio tahi voitto.

Minä tunkeuduin hänen lähellensä. Ikäänkuin yhteisestä suostumuksesta taukosivat toiset verityöstä, vai lieneekö väsymys heidät käsittänyt. Kumpikin joukko kiinnitti silmänsä meihin ja jo viritetyt jouset laskettiin alas. Tuokion katselimme toisiamme äänettöminä.

"Akka! anna aseesi puhua, äläkä sydämesi", huudahti vastustajani hirveällä naurulla, "emmehän tee yksinäisinä muuta kuin sitä, mitä koko kansamme ja koko ihmiskuntakin kokonaisuudessaan tekevät".

En liikahtuttanut asettani, sillä hänen sanansa olivat liian katkerat. Silloin hän lausui pilkallisesti: "vai ei Perttu veljeni enää jaksaa kalpaansa kohottaa, vai joko se on kylliksensä hurmetta juonut? Voi ukko rukka sinua! et ansaitse kauvempaa olla noin kauniin miekan kantajana", ja hänen tapparansa halkaisi vinkuen ilmaa. Seuraavassa silmänräpäyksessä hän keikahti jo halaistuun kalloin niemelle asetetun pyhän kuvan viereen. "Kirous! helvetti on saanut osansa", olivat tuon jumalattoman viimeiset sanat, jotka sekoittuivat meikäläisten taivaalle kiirivään voittohuutoon. Käsilleni hyrski hänen hurmeensa, kun polvillani huusin hänen nimeänsä. Minusta tuntui kuin olisi miekkani omaan sydämeeni sattunut, ja koston enkelinä häilähti eteeni Tatjanan haamu. Luullen sitä aaveeksi, syöksin uudestaan alkaneeseen tappelun tuoksinaan, ja kun seuraavana aamuna täyteen tuntooni taas tulin, niin tuo aave seisoi edessäni harmaat hapsset levällään tuulen liehuteltavina. Hän puristi rintaansa pienoista poikaa ja puiden minulle nyrkkiänsä hän käheällä äänellä toivotti jäljellä olevaksi elämäni ajaksi Kainin rauhattomuutta, tuskaa, kärsimyksiä ja onnettomuutta. Pojasta ennusti hän sukeutuvan sukuni surman ja kirosi minut perheineni manalan vaivoihin. — Hän oli Tatjanan äiti ja poika oli Timon isä. Isosta, kauniista kylästä oli vain kasa savuavia raunioita jäljellä ja sen lukuisista asukkaista ainoastaan nuo kaksi eleillä, jonka vuoksi kylä siitä päivin on kantanutkin Akonlahden nimeä.

Kauhistuen syöksin suitsuvien raunioiden ja kangistuvien ruumiiden välitse pois tuosta turmion paikasta, vaan sen yön verinen muisto ei ole milloinkaan mielestäni haihtunut. — Mielettömän naisen ennustuskin on toteen käynyt, sillä tuo silloin näkemäni poika on minusta karsinut tukevimmat ja tuoreimmat oksat ja onnettomuus on aina suvullemme seurannut, kun joku Yrjön jälkeläinen on meitä lähestynyt. Minä melkein jo kerran luulin kirouksen kadottaneen voimansa, silloin kun viime nälkävuosina Timo meidän leipäämme söi ja meidän töitämme teki, mutta siinä erehdyin. Isäsi ei olisi tahtonut korjata tuota puutteesta vaipunutta miestä, mutta minä käskin ja toivoin hyvällä työllä lieventäväni kirouksen saven. Niin ei käynyt; hän, tuo nuorukainen, josta pidin kuin jostakin omasta pojastani, nosti riitaa perheen kesken ja, mikä pahempi, vuodatti sinun viattomaan sydämeesi rakkauden sulomakuista myrkyä, joka siitä päivin on elinvoimiasi kalvanut."

"Oi! älkää syyttäkö Timoa; se riita on ollut sedän oma syy", keskeytti Katri.

"Voipi olla, mutta Timon jäykkä ja tulinen luonne ei kuitenkaan olisi sinun luonteinesi sopinut, sillä sinussakin on liian paljon uhkarohkeata luonteen lujutta, eikä kaksi kovaa kiveä hyviä jauhoja tee", lausui vanhus. "Isäsi teki oikein kieltäessään Timon sinun kanssasi niin likeisesti seurustelemasta, vaikka hän teki sen liian myöhään, sillä sinä olit jo antanut hänelle sijan sydämessäsi ja olet saanut siitä jo nuorella iälläsi paljon kärsiä, mutta kärsimykset puhdistavat sielua, sanotaan ainakin."

"Ettekö luule sitte Timon saaneen kärsiä, vaari?" kysyi Katri.

"Kenties, mutta kylliksi puhdistunut hän ei vielä ole", vastasi Perttu ukko, "sillä silloin hän ei sissiseurassa tulisi sinua ryöstämään. Hän on vihollisparvessa, muistan vasta nyt, ja olkoon, sama se, jos vaan sinä olet viisas ja tottelet minua. Minä toivon, ett'et liian kovasti tuomitse minua, jos pyydänkin sinua kärsimään ja elämään kaukana Timosta, sillä kärsimykselläkin on sulonsa, jos vain syyttä kärsii. Kärsi siis, sillä elämässäsi voi vielä onnen aurinko koittaa Timottakin, jonka kanssa et voisikaan onnellinen olla isäsi kirouksen uhalla, etkähän tahtoisikaan yhdistää kohtaloasi mieheen, joka karulla lähti täältä ja koetti viekotella sinuakin häpeällisesti jättämään meitä — ethän?"

"En, vaari kulta, vaan tahtoisin niin mielelläni kuolla", sanoi Katri.

"Jätä ne tuumat", puhui vanhus, "ja jätä tämä paikkakin. Tallissa on orhi, ratsasta sillä Matin kanssa kiiruusti pois, ja ottakaa matkaanne nuo ladatut pyssyt, joilla aluksi aion sissejä säilyttellä, minulle riittävät aseiksi taula ja tulukset."

Itkien syleili Katri ukkovaariansa eikä kyennyt liikutukseltaan virkkamaan mitään.

"Uskallusta vain tyttöseni", kuiskasi Perttu, "uskallusta taistella kohtalosi kanssa, se on kuolevan isoisäsi viimeinen tahto, isoisäsi, joka on rakastanut sinua enemmän kuin Tatjanaakaan."

"Nyt ne tulevat jo", kuului Matin ääni tornista.

"Riennä alas", käski Perttu ukko aivan tyyneellä äänellä.

Ukon ja Katrin keskustellessa oli taivas vetäytynyt synkkään pilveen. Hohisten lähenivät taivaan mustat hirviöt toisiaan. Ensin kuului juhlallisen hiljaista hyminää. Se muuttui äänekkäämmäksi kovenemistaan. Vähitellen taajenivat nuo kaukaiset äänet jyriäksi: vuoroin järähteli eteläinen taivaan kansi pohjoisen kanssa ja kaarrellen kierteli ilmoissa pitkäisen valtava pauhu. Joskus hiljeni se, taas raivokkaammin alkaakseen ja muuttui viimein pelottavaksi ratinaksi ja räiskeeksi, joka saattoi sydämen rinnassa kutistumaan. Tuntui siltä kuin pitäisi räiskettä hirmuisen, taivasta ja maata halkasevan räjähdysten seurata. Pilkkaisen pimeä olisi ollut, joll'ei taajasti välähtelevät salamamat ja pauanneliekit olisi hiukkaseen valoa levittäneet. Silloin tällöin lävisti kirkas, sinipunertava ukonnuoli pimeyttä ja valaisi ympäristöänsä haaveellisella valolla. Koko torni vapisi perustuksillaan. Viimein syöksi rankkasade pilvistä huuhtelevaan rakennusten kattoja, ja räystäiden alla maassa lätisivät taivaan kyyneleet samalla kuin toiset syöksivät järähdyksistä kamalasti kajahteleviin kallionkuiluihin.

Tultuansa alas tornin astimilta Matti sai tallista noutaa ratsun. Ukko painoi musketin Katrin käteen, joka vaistomaisesti sen vastaan otti. Matti tempasi toisen ja hyppäsi, ukon kättä puristettuaan, vapisevan ratsun selkään. Tahdottoman lapsen tavoin antoi Katri auttaa itsensä tarakkaan.

Vanhoilla käsillään veti Perttu ukko sitte pois portin telkeet ja niin, hänen siunauksensa seuraamina, riensivät Tuulivaaran kaunotar ja hänen veljensä tummassa yössä kiiruusti lähenevää vihollista vastaan.

Salama valaisi hetkiseksi ilmaa, kun korskuva orhi kiiti sissien sivutse.

"Katri", kuului ääni yössä ja eräs pitkä mies hyökkäsi sissijoukosta pakenijoita takaa ajamaan. Olipa toinenkin, paitsi Timoa, Katrin keksinyt. Se oli kapteeni Kapranov itse. Silmänräpäyksen hän seisoi

paikallaan ja erilaisten himojen taistelu kuvautui hänen kasvoillaan.

"Podoshdite njemnoshko (odottakaa hiukan)", karjasi kapteeni ja kiiruhti hänkin pitkän-Timon jälkeen. Se olikin hänen pelastuksensa.

Sillä välin ryntäsivät muut venäläiset avonaisesta portista sisään. Talo ja torni täyttyi heistä pian. — Äkkiä vaikenen sissien riemuisa huuto ja hämmästyksestä kivettyneinä katselivat he toisiaan. Tornin alta syvyydestä alkoi näet kaikua myrskyn äänen yli eriskummainen, kamala laulu, joka saattoi ahneiden miesten hiukset taikamaisesta pelosta pöyhistymään. Selvästi kuului raivokkaasti vyöryvät, ontolla äänellä laulettu sanat:

"Joutukaatte jo Tuonelan joukot
Voittoa Karjalan katselemaan!
Sissit täyttävät nurkat ja loukot,
Hopeita lähtivät hapuilemaan;
He tänne päin
Nyt syöksyvät näin
Tuhohon ja tulikuolemaan.

Rientäkäätte jo haukat ja korpit
Sissien sydäntä maistelemaan;
Kohta aukasen Manalan portit —
Turha on yhtyä taistelemaan;
Verisin päin,
Koko ryhmittäin
Te kiidätte hornan kattilaan.

Parkukaatte nyt lesket ja lapset!
Kähkönen turvanne tempasi pois,
Kruunaten voitolla harmajat hapset.
Kukapas häntä nyt peljännyt ois?
Rauhan vilja,
Vaikkakin hiljan,
Verikylvöstä versova on."

Vimmatusti olivat pitkä Timo ja Kapranov samonneet Katrin ja Matin perästä toisten taloon tunkeutuessa. Vaaran alla he olivat jo saavuttamaisillaan pakenijat, sillä jyrkkä rinne hidastutti ratsastusta, mutta siellä he seisahtivat, kun hirvittävä täräys äkkiä järisytti ilmaa. Ehdottomasti käännähti Matti silloin katsomaan jällelleen.

Hirmuinen tuli- ja savupatsas kohosi Tuulivaaralta korkeuteen ja tuhannen tuhansia säkeniä puikkelehti ylhäällä taivaalla. Jotakin tuntui vinkuvan väkevästi aaltoilevassa ilmassa ja yht'äkkiä hervahti Katri hengetönnä hevosen seljältä maahan. Tornista kimmonnut kivi oli rusementanut kaunoisen pään, ja kärsivä ihmislapsi oli saavuttanut rauhan.

Samalla äkkäsi Matti takaa-ajajat, joista toinen kiljahtaen syöksähti hänen kuolevan sisarensa luo ja sulki hänet syliinsä. Poika tempasi sisareltaan pudonneen aseensa maasta ja nopeana kuin orava hypähti taas hevosesensa selkään. Hän ojensi muskotin sisarensa syleilijää vastaan ja miehen rinnasta puhkeavat punaiset kuolonkukat osoittivat Matin ampumataittoa. Kuului yksi uikahdus, kuului toinenkin ja kauhistuen näki Kapranov kaksi toisiaan kiinteästi syleilevää ruumista. — Timo oli pitänyt sanansa eikä eronnut armaastaan kuolemassakaan.

Eteenpäin riensi Matti mutisten: "sukuisän kirous ei siis vieläkään ollut lopussa", sillä hän oli torniin kuullut suurimman osan ukkovaarinsa kertomusta ja tunsu tuon kirouksen. "Mitähän ukkovaari nyt sanoo, kun Katri kuitenkin tuli matkaan", lausui hän kyyneliään niellen ja katosi tumman metsän siimeeseen.

HUONONA AIKANA.

(Kertomus elämästä Itä-Suomessa.)

Koitajoen varsilla Ilomantsin pitäjään salomailla vietetään vielä nytkin, niinkuin ainakin on vietetty, aineellisessa suhteessa hyvin kituvaa elämää. Laveat metsät ovat viekotelleet harvalukuisia asukkaita hankkimaan suurusta vehka- tahi petäjäleipänsä sekaan tuolla verrattain helpolla kaskiviljelyksellä, joten varsinaisesta maanviljelyksestä ei ole mitään sanottavaa tolkkua tullut. Poltettujen puiden tuhka näet väettää maan vähäksi aikaa niin, että se toisinaan jaksaa tuottaa keskinkertaisen ja keskinkertaista paremmankin sadon. Sitä paitsi kasvavat halmeista muodostuneet ahot runsaasti heinää (siksi kuin pääsevät metsittymään), joten ei kenenkään tarvitse niityn raivaamisella selkäänsä katkaista. — Huonosatoisina vuosina taas tultiin ennen muinoin toimeen panemalla leipään enemmän vehkaa ja vähemmän viljaa; nykyaikoina pannaan siihen enemmän viljaa ja vähemmän vehkaa; se on nykyajan sivistyksen vaikutusta se. Isällinen hallitus ja yksityiset ihmisystävät kilpailevat näet keskenänsä siitä, kuka voisi tehokkaammin lieventää hallavuoden seurauksia. Ainakin oli niin asiain laita seitsemännellä vuosikymmenellä, jolloin, varsinkin Suomen eloon heräämisvuodesta 1863 alkaen, tuhlaeltiin apua ja lainoja sekä tarvitseville että tarvitsemattomille ja kansaa opetettiin luottamaan kaikkeen muuhun kuin ahkeruuteen ja omaan voimaansa. Siitä seurauksena taas oli se, että apuvarat olivat lopussa silloin kuin niitä todella olisi tarvittu, eikä pohjoissuomalainen enää kammoksunut velkaa, niinkuin entisinä aikoina.

Enimmäkseen velan turvin oli noillakin mainituilla salomailla elää kitkutettu neljänteen päivään Syyskuuta tuona sekä kamalana että siunattuna vuonna 1867, jonka sanomaton kurjuus ei sitä nähneiden muistosta koskaan murene ja jonka opetuksista on jo paljo ollut, mutta vieläkin enemmän voisi olla isänmaallemme hyötyä, jos niitä opetuksia varten ottaisimme.

Mainitun päivän enteenä sarasti jo jylhien vaarojen päällitse valju rusko, mutta päivän "kultakehrä" viipyi vielä piilossansa taivaan rannan alla. Auhtokorven rämeisellä pinnalla lepäsi liikkumattomina tiheitä, lyijynharmaita sumupilviä. Tyynenä, tahmeannäköisenä oli sameavesinen Raiskalampikin, vaikka sen laineiden ei vielä olisi luullut ennättäneen vapauteensa kyllästyä, kun ne vasta muutama päivä ennen Juhannusta olivat jääkahleistaan irralle päässeet. Hiljoikseen vieritteli Koitajoki mustia, äänettämiä vesiään; muutoin koko luonto oli vaipunut syvään ja kolkkoon horrostilaan. Ei pienintäkään värettä näkynyt veden pinnalla, eikä heikointakaan tuulen henkäystä tuntunut tyynessä ilmassa. Yksin laululinnutkin olivat jo tiessään, ettei edes heidänkään heräämisensä vilkastuttanut elotonta seutua, jota syksyn hallaiset huurut peittivät, niinkuin kateliina kuollutta ruumista.

Sumukerrosten taajan harson läpi häämöitti kuitenkin Huuhkavaaran rinteeltä pienoinen mökkitalo. Ainoalla lasiakkunallaan näytti se, ikäänkuin ihmeissään, katsoa töllöttävän noita ympäristöllä kasvavia, vielä tuiki vihantia viljoja. Muutoin näytti tuokin ihmisasumus asujamettomalta ja autiolta.

Vihdoinkin viimein liikahti pirtin seinustalla jotakin. Yösijaltaan, läheisen petäjän oksalta, tirkisti sitä pihamaalla liikkujaa hyvin uninen ja harmaa varis. Tottapa se ei ollut mitään vaarallista, koska varis ainoasti hiljaa äännähtäen peittihe takaisin entiseen piiloonsa oksien suojaan näkemään suloisia unia tulevasta teurastusajasta.

Nyt seurasi aivan rauhallinen hetki, mutta sitte liikahti entinen liikkuja uudestaan. Pihamaalla näkyi sumupilvien keskellä kömpivän seisalleen mustankirjava ja hyvin pitkäsäärinen lehmä. Sitte kajahti keskellä yleistä hiljaisuutta raikas ja kaikuva nammuh!"

"Praa, praa," virkkoi äskeinen varis ja hänen hiukan hiljaisella äänellä toisille muristua kuului tuuheasta petäjästä monikymmenkertainen "praa, praa, praa," ikäänkuin siinä lepäävät varikset olisivat ihastuksissaan hurranneet kirjon onnistuneelle aamuvirrelle.

Suosion osotuksesta ihastuneena huudahti lehmä uudestaan "ammuh!"

Samalla nirahti pirtin ovi surkeasti, kuni pahoillaan liian varhaisesta leponsa häiritsemisestä. Vaikka veltosti, aukeni se kumminkin vähitellen ja vieläkin hiukan kitisten laski ulos naisihmisen, jolla oli päällä herraskuosiin tehty karttuunihassa.

"Huh, miten hirveän kylmä aamu", lausui ulostulija.

"Praa, praa, praa", rääkyi varisjoukko petäjässä ja ikäänkuin yksimielisestä päätöksestä lehahtivat ne kaikki samalla kertaa lentoon. — Nyt ne jo rääkyivät tuolla Raiskalammin päällä. Yhä loitompaa kuului varisten ääni lakkaamatta, kunnes sitä ei enää kuulunut ollenkaan, ja viimein katosivat ne näkyvistäkin tuonne hämärään etäisyyteen.

Kauvan lintujen kadottuakin seiso i nainen yhdessä kohden silmät avaruuteen luotuina. Tuskin olisi hän mietteistänsä ihan heti havahtunutkaan, jollei päivän terä olisi pilkahtanut esiin vaarojen takaa. Sen ensimmäiset säteet kultasivat kauniisti kaukaisia kumpuja ja kunnaita, toiset purppuroivat veden kalvoa ja seuraavat sattuivat jo katselijan silmiin, siten huomauttaen hänelle nyt jo olevan ajan päivän askareisiin ryhtyä.

Samalla pistäytyi pirtistä ulos mieskin. Se oli tavallista kookkaampi keski-ikäinen mies. Hänellä oli

korkeanpuoleinen, jo hieman ryppyinen otsa, korkeat kulmat, ja niiden alta katselivat syvistä kuopistaan tummat, värittömät, mutta ystävällisen näköiset silmät. Miehen nenä oli suora, suu pieni ja sen ympärillä pieni pilkallinen poimu. Leuka taas oli tukeva ja vähän esiin pistävä. Sanalla sanoen mies oli jyrkän näköinen, mutta näytti sisältävän paljon viisautta kuni koulukirja. Tuon kirjan kansina sopi pitää keskeltä jaettuina, tumman ruskeita hiuksia, jotka suorina säikeinä ulottuivat nutun kaulukselle saakka.

"Hirveän kylmä aamu", sanoi nainen.

"Siltä tuntuu", oli vastaus.

"Kunhan ei olisi ollut hallaa taaskin", arveli nainen.

"Näkeehän tuon jo epäilemättäkin", sanoi mies.

"Mitäs meistä sitte tulee, mihin viimeinkin joudumme?" tuumaili nainen.

"Mihinkäs kuin mieron tielle, johan sen kauan olen nähnyt, ainakin siitä asti kuin sinut taloon toin", vastasi mies äreästi ja lähti astumaan pois pihamaalta.

"Jumalall' on onnen ohjat, Luojalla elon avaimet", mutisi vaimo, ikäänkuin itsekseen.

"Ammuuh", arveli siihen kirjolehmiä, kuin ameneksi ikään.

"Koht'sillään piikaseni, koht'sillään, kunhan vain ennätän silmäni oikein auki saada; mutta eipä noista uni tahdo nyt karistakaan, kun Iska ei anna enää kahviakaan keittää", lohdutti sitä emäntänsä ja meni pirtin vastapäätä olevaan aittaan. Heti hän sieltä palasi lypsinkiulu kädessä ja kyykistyi lypsämään kirjoja.

Nyt ei taaskaan vähään aikaan kuulunut muuta kuin maitosäteen sähinä lypsinkiuluun. Ei sekään kovin kaukaa kestänyt. Nainen lakkasi työstään huohtaen: "ken kerjäläiselle menee, se kerjäläisenä elää, eikä nyt enää saa edes kahvikuppia surullisen sydämensä lievitykseksi."

Silloin tuli mies takaisin pihamaalle ja kyyneleet kiilsivät hänen silmissään, mutta hän ei virkkanut mitään, eikä vaimokaan kotvilleen suutansa avannut. Viimein hän kuitenkin kysäsi:

"No mikäs näytti?"

"Kaikki ihan jäässä, kaikki hukassa!" huusi mies hurjasti käsiänsä väänneen, ikäänkuin olisi yhdellä kertaa tahtonut pudistaa pois kaiken sisällisen tuskansa. Sitte hän äänetönnä istahti pirttinsä portaille, veti taskusta esiin piippunsa ja sytytti sen, mutta se sammui heti taaskin. Polvet koukussa, kyynäspää polvella ja kämmen leukaa vasten hän jäsentänsäkään värähdyttämättä istui tuokioisen siinä, ja väsyneeltä näytti se silmäys, jonka hän loi portaiden vieressä kasvaneeseen, nyt jo kokonansa kuihtuneeseen kukkaan.

Kaikki nuo tuskaloisen raskaat, öiset huurut olivat jo aikaa sitte haihtuneet päivän kirkkaiden säteiden edestä ja mitä ihanin päivä oli seurannut synkkää, turmiollista yötä. Niinkuin haihduttaakseen synkkämielisen miehen apeata mielialaa surisivat lukemattomat paarmat, hyönteiset ja itikat pihamaalla, ja tuhlaamalla valoi aurinko ilmaan valoa ja lämpöä, kuni kirkkaimpana kesäpäivänä. Sitä huomaamatta tuijotti mies yhä eteensä maahan ja elämänsä kohtalot kiertelivät hänen mielessään.

Hän muisti vielä ne toiveet, jotka rintansa täyttivät, kun hän kymmenkunta vuotta takaperin olleena hallavuotena oli säästämillensä renkipalkoilla saanut Huuhkavaaran haltuunsa. Alussa oli kaikki käynyt mieltä myöten. Metsä pakeni pakenemistaan taloa; joka vuosi kävi navetta yhä ahtaammaksi, ja ihmiset puhelivat kunnioituksella Huuhkavaaran Iskasta, joka söi selvää leipää ympäri vuoden, maksoi määräpäivänä maaveronsa, eikä edes ulkonäöltäkään tuntenut pitäjään hirmua, nimismiestä.

Niin oli hän elänyt rauhallista elämää salollansa monta vuotta, kunnes eräällä kirkkoretellä oli sattunut näkemään pappilan piika-Leenan. Se oli komea kuin herrasmamseli ja ihmiset tiesivät hänellä olevan kosijoita "vaikka viisi joka sormelle", vaan Leena ei huolinut heistä kenestäkään. Kilvoit kantelivat kyläteikarit lahjojansa Leenalle, vaan kaikki oli turhaa, hän vain teki ihailijoistaan vallatonta pilkkaa. — Hänet päätti Iska voittaa omakseen, mutta ei vielä aikeistaan virkkanut tytölle mitään. Viimein puhutteli hän Leenaa ja sai vastaukseksi, ettei Leena voinut ruveta huuhkajien kumppaniksi, ennenkuin joutuisi Kyöpelin vuorelle. Tuo vastaus suututti Iisakkia, joka hänen oikea nimensä oli, vaikka se tavallisesti Iskaksi lyhennettiin; mutta hän päätti siitä huolimatta saada Leenan omaksensa, maksoi mitä maksoi.

Sillä kannalla oli Iskan ja Leenan väli, kun muutamana talvena kirkolle tuli uusi kauppias, eräs entinen tukkiherra. Tuo tulokas sai Leenan pian pauloihinsa ja niinkuin siivellä pyyhkäisten katosivat

tytön entiset ihailijat. Surun ja häpeän valtaamana tuli nyt Leena Iskan luokse, joka piti velvollisuutenansa pelastaa tytön haaksirikosta, sillä olihan hän kerran kosinut Leenaa, vaikka asiat olivatkin silloin toisella kannalla.

Kuitenkin teki Iska sen ehdon, ett'ei valmista lasta tuotaisi hänen taloonsa ja kauppamies sitoutui sen mieheksi kasvattamaan.

Iska luuli tehneensä hyvän työn pelastaessaan Leenan harhateiltä, ja hyvin ymmärtäväinen ja osava emäntä Leenasta tulikin, mutta kuitenkin tuli hänen kanssansa Huuhkavaaralle jotakin, joka ei oikein Iskaa tyydyttänyt. Mitä se jotakin oli, sitä ei Iska kyennyt itsellensäkään oikein selittämään, eikä hän sitä olisi joutanut tekemäänkään, sillä aikaa oli hänellä nyt hyvin niukalta entiseen nähden. Milloin piti hänen pitkät päivät istua vierasten kanssa, joita ensi vuotena tuli ja lähti lakkaamatta; milloin taas täytyi isännän kyyditä emäntäänsä sinne ja sinne, johon emännällä oli sangen tähdellistä asiaa. Vilkasta oli elämä niinä aikoina Huuhkavaaralla ja kaikilla oli vaan alituinen kiire, mutta ei siellä asioita saatu toimeen niinkään paljoa kuin ennen.

Mielessään ihmetteli Iska ensimmäisen avioliittovuotensa lopulla sitä, miten paljo kuitenkin yksi ainoa ihminen voi vuodessa syödä, sillä siemenaitta oli aivan tyhjä, kun olisi ruista pitänyt ruveta panemaan. Tuo siunattu kauppias antoi kuitenkin siementä, antoi vielä emännälle karttuunia ja kahvia, eikä kaikesta siitä hyvästä vaatinut mitään muuta kuin kartotetun paperin, johon muun muassa oli kirjoitettu sanat: "saa herra Turhanen minua enempiä kuulematta velkansa vakuudeksi kiinnittää omistamani Huuhkavaaran perintötilan n:o 5" j.n.e.

Sama hyvä ystävä oli sitte vuosittain säännöllisesti maksanut Iskan verot ja pitäjään nimismieskin oli tullut Huuhkavaaralla hyvin tutuksi, sillä hän piti kirjaa Iskan taloudesta, tuloista ja menoista, eikä siinä viime aikoina enää paljoa työtä ollutkaan, sillä navetta oli käynyt kymmenen kertaa väljemmäksi kuin ennen ja sitä mukaan olivat muutkin suojat suureenneet. Kaikkia noita mietti Iska tuossa portailla istuessaan ja eteensä tuijottaessaan, mutta ei pienintäkään mielen liikutusta ilmestynyt enää hänen kasvoillaan.

Yht'äkkiä kuului pirtistä heikko, vaikeroiva lapsen ääni. Iska heräsi mietteistään ja tuskan väre vavahti hänen kasvoillansa.

Isäntä kohotti päätänsä ja keksittyä vaimonsa, joka kaivon vieressä astioita pesi, sanoi hän tyyneesti: "Leena, pikku-Matti on äänessä." Leena heitti työnsä ja pistäysi pirttiin.

Iskan silmät olivat kääntyneet Rihiniemeen päin, jolta suunnalta näkyi tavattoman iso ruishalme. Tuo halme oli ollut Huuhkavaaralaisten viimeinen toivo. Isäntä oli sen tulosta toivonut voivansa maksaa kaikki velkansa, "ja sitte", päätti hän ajatuksissaan, "sitte ruvetaan meillä taas elämään yhtä tarkasti kuin ennen naimistanikin, eikä minulla silloin enää ole asiaa kauppamiehen puotiin, sillä sinne se Huuhkavaaran irtain on sulanut." — Emäntä taas toivoi avaran ruishuuhdan tuloilla saatavan varsinkin puolet kauppamiehen tavaroista Huuhkavaaraan siirretyiksi, sillä olihan sanomaton häpeä, kun hänellä, perintötilan emännällä, ei ollut yhtään silkkihuviakaan, vaikka jokaisen loisakankin päässä nyt jo semmoinen kahisi; ja vieläkin suurempi häpeä oli se, ettei Iska enää sanonut heidän kannattavan aamusellakaan kahvia juoda, vaikka sitä joka torpassa keittää turuutettiin pari kolme kertaa päivässä.

"Elon aika on edesmennyt, suvi on loppunut, eikä meille ole apua tullut," lausui Iska raamatun sanoilla, joita hän osasi hyvän joukon ulkoa, kun ennen yksinänsä ollessaan oli tuota kirjain kirjaa joutanut lueksimaan. Sitten hän nousi ylös ja meni pirttiin hänkin. Vähän ajan perästä toi äiti sieltä ulos pikku-Matin ihailemaan päivän kauneutta. Poika oli jokseenkin kaunis, vaikka kivuloisen näköinen, pellavatukkainen lapsi, arviolta noin kolmen vuoden ikäinen.

Iska seurasi poikaansa, jota hän surkuttelevasti silmäili hetkisen, ja istui hänen viereensä leikkimään.

"Parasta olisi, jos tuoni korjaisi pois pikku-Matin tämän elämän kärsimyksistä ja vaivoista", tuumaili Leena, "sillä mitä on ihmiselämä muuta kuin kurjuutta?"

Iska ei vastannut vaimonsa toiveesen mitään, vaan selvästi näkyi, ettei hän siihen olisi tahtonut myöntyä. Hänkin tunnusti kyllä todeksi että ihmiselämä on nopeasti katoava kevät, joka sydämessä herättää iloisia toiveita, mutta ennen niiden toteutumista hävittävät usein elämän hallat kaikki kauniimmatkin toiveet ja elämän kolkko talvi on käsissä. Viimein lausui hän: "kyllähän elämä katoa kuin varjo, eikä pysy, mutta joutaisi tuo pikku-Matti kuitenkin elää ja minä koettaisin saada hänestä miehen, joka palkitseisi kaikki kärsimiseni".

Sen sanottuaan nousi Iska ylös lapsensa vierestä, käski Leenan pistämään konttiin pikkuisen evästä, sillä hän aikoi mennä kirkolle kauppamiehen puheille ja toivoi sen suostuvan ottamaan tuomionsa pois ryöstöstä, ettei heidän "kirjoansa" kuitenkaan lauantaina myytäisi, sillä millä se sitte pikku-Matti toimeen tulee, jos ei enää maitoakaan saa?

Pian oli eväs varustettu ja mies matkalla. Lähtiessään varoitti Iska vielä vaimoansa: "älä huomenaamuna laske 'kirjoa' laiturille, ennenkuin minä tulen takaisin, sillä jos ei muu auta, niin pitää se ylihuomeneksi toimittaa vasaran alle, vaan voinhan sen itse sinne viedä, niin säästyy edes hakupalkka". Niin sanoen lähti mies matkaan jättäen vaimonsa taloutta katsomaan.

Kaikenlaisissa kotiaskareissa kului Leenalta päivä, eikä hän paljo joutanut miettimään tilansa kurjuutta. Seuraavana aamuna hän taas säikähdytti pihamaalle ilmestymisellään varikset lentoon ja ne nähtyään mutisi: "huono enne tälle päivälle, vaan eihän noita toki ole niin monta kuin eilen." Kirjo lypsettiin vähän myöhemmin kuin edellisenä aamuna, sillä nyt ei ollut Iska kotona, ja kahvipannu porisi iloisesti liedellä. — Sitä kokittaessaan muisteli Leenakin entisiä nuoruuden aikojansa. Tulisista hiilistä näytti hänelle irvistelevän milloin minkin entisen ihailijansa kasvot. Tuossa hymyili pilkallisesti pappilan Heikku-maisterin naama, jota hän, tavattomaan kauneuteensa luottaen, oli uskaltanut omakseen toivoa. Siltavoutirähjäkin viitsi siinä kummitteletua paljaine päineen ja känsäkasvoineen. Harmissansa kohensi Leena valkeaa, että nuo kiusalliset ihmiskasvot katoaisivat. Siltavouti kyllä poistui, mutta sijaan ilmaantui tuo rikas ja kunnioitettu lautamies Pöyhönen. Leena ei voinut olla vertailematta asemaansa Pöyhösen emännän asemaan ja huomasi erotuksen olevan sangen suuren. Pöyhösen emännälle oli kaikkien nautintojen ovi avoinna, hän oli tervetullut vieras joka paikkaan ja ihmiset kirkkomäelläkin kunnioituksella kohottivat hänelle lakkiaan ja väistyivät pois hänen tieltään. Leenasta taas ei kukaan enää välittänyt mitään. Hänen kauneuttansa ei enää ihailut kukaan, ei kukaan keikaillut saavuttaakseen hänen suosiotansa; päinvastoin hänen oma miehensäkin kohteli häntä tylysti, soimasi laiskaksi ja tuhlariksi, "ikäänkuin tässä nälkähovissa olisi jotain tuhlettavaa", lausui nainen ääneensä.

Se oli selvää, että Leena oli tehnyt hullun työn tarjoutuessaan Iskalle emännäksi, mutta tuo maailman pilkka oli silloin tuntunut niin katkeralta. Mitä kuitenkaan oli se verraten siihen kurjuuteen, johon Iska oli hänet saattanut? Kaikki eläminen oli nyt hukassa ja vanhat päivänsä saa Leena kentiesi viettä ruotilaisena jonkun tuvan nurkassa. Hän ruotimummona — hän, joka oli ollut koko Karjalan kaunein kukka, jota oli peninkulmien päästä riennetty katsomaan kuni mitä muuta ihmettä ikään ja jommoista kaunotarta ei kaupungissakaan kuulunut olevan yhtään; hän ruotimummona — oi se oli perin surkeaa! Kummako siis, jos pari pikkuista kyynelpisaraa tunkeutuikin esiin Leenan vieläkin kauniista silmistä. Ne kiilsivät silmänräpäyksen noilla kuumuudesta hehkuvilla poskilla ja vierähtivät sitte somasti valoa taittaen tulisille hiilille, joissa yhä kuvautui muutamien entisten kosijoiden ilkkuvia kasvoja, ja kahvipannukin porisi ilkkuvasti, ikäänkuin ivaten emäntänsä kyyneliä.

Viimeinkin oli lohdutusjuoma valmis ja sen nautittuaan jouti emäntä kirjoansa vaalimaan.

"Tuonko verran", sanoi Leena lypsyltä noustessaan raintaansa silmäillen, "mutta eihän se ihme olekaan, kun sillä on turpa valkea ja sääret pitkät kuin haasiariu'ut." Hän pisti maidon semmoisenaan siivilöimättä aittaan ja vaipui taas haaveiluunsa. — Pelko ja halu kuvautuivat hänen kasvoillansa. Ne näyttivät keskenänsä taistelevan siitä, kumpi Leenan saisi käskyläisekseen. Taistelun aikana vaalenivat naisen kasvot vaalenemistaan, hänen rintansa kohoeli nopeasti ja hän näytti vieläkin sangen viehättävältä, kun tuo tavallinen tylsyytys oli hetkeksi hänen kasvoiltaan poistunut; viehättävältä hän näytti, vaikka nuoruuden ihanuus jo olikin aikoja sitte haihtunut.

Hartaasti näkyi Leenan mieli palavan tekemään jotakin, mutta toinen voima sydämessä vastusti sitä kovasti. Kotveroisen kuluttua syntyi viimeinkin päätös ja nainen kääntyi aittaan päin ryhtyen maidon puhdistamiseen. Tuskin oli hän kuitenkaan saanut siivilän käteensä, kuin jo heitti sen pois ja astui ulos aitasta.

"En kuitenkaan uskalla sitä enää metsään laskea", mutisi hän puoliääneen astuessaan pihan poikki sinne päin, minne koira jo oli kadonnut. "Iska taas suuttuisi siitä vain silmittömäksi kotiin tultuansa, kun se on aina semmoinen sen rehellisyytensä kanssa, jotta kyllä se siitä sielunsa autuuden möisi, jos niiksi tulisi, eikähän se kauppamies mahda tuomiotansa poisottamaan ruveta, kun hänellä on oikeus meitä ryöstättää. — On sekin oikeutta; lupaa ensin odottaa uutiseen asti ja sitte jo Johanneksen kaulanleikkauksena kannetaan musta laukku taloon."

Jonkun ajan kuluttua ilmestyi Leena uudestaan pihalle taluttaen sarvesta kirjoa, joka ei enää tahtonut oikein mielellään takaisin palata.

"Mitä siinä kantustelet vastaan", tiuskasi Leena äkäsesti lehmälle ja sai sen vihdoinkin puoliväkisin navettaan teljetyksi.

Puolenpäivän rinnassa alkoi Leena yhä tuontuostakin silmäillä mäen rinteellä polvittelevalle kivikkotielle. Viimeinkin kuului sieltä askeleiden kapsetta. Katkera hymy väikähti Leenan huulille ne kuultuansa ja hän kiiruusti piiloitti kahvipannun eteisen nurkkaan. Sitte kiiruhti hän kaivolle ja oli askartelevinaan siinä likaisten vaatteiden kanssa.

Askeleet lähenivät lähenemistään ja viimein ilmestyi aitan ja pirtinvälisestä solasta kartanolle Iska.

Häntä seurasi noin seitsen- tai kahdeksan-vuotinen poika kintereillä.

Leena ei ollut miestänsä huomaavinansakaan, painautui vaan työhönsä, mutta kun Iskakaan ei aloittanut puhetta, silmäsi hän salaviihkaa ylös. Silloin vasta hän huomasi miehensä kanssa saapuneen pojan ja hämmästyneenä kysäsi: "onko kauppamies kuollut vai mitä varten sinä Santerin tänne toit?"

"Eikä ole kuollut, vaan hän ei enää tänä huonona aikana sanonut jaksavansa poikaa elättää", tuumaili Iska hiljaisesti.

"Ja sinä vaan niinikään otit pojan tänne kanssamme kurjuutta kärsimään?" tiedusti Leena nyreissään.

"Enpä niinkään niinikään", vastasi Iska, "vaan sillä keinoin sain pikku-Matille säästetyksi maitotilkan; Turhanen näet lupasi ottaa tuomion pois nimismieheltä ja hävittää sen."

"Olisit edes ottanut sen kiinnitystuomion pois", sanoi Leena hiukan lohdutettuna ja lisäsi: "en minä kuitenkaan ymmärrä, miksi hän luopui Santerista, vaikka hän minulle lupasi siitä kouluuttaa herran."

"Hän menee naimiseen, eikähän Santeri voi asua saman katon alla nuoren rouvan kanssa", lausui Iska, ja tuo pilkallinen poimu hänen suunsa ympärillä syveni nähtävästi.

"Vai naimiseen", hymähti Leena ja kyynelsilmin arveli: "siis on viimeinenkin toivoni hukassa, minä kun luulin Santerin saavan periä hänet."

Hiukan aikaa kesti Leenan vetistelemistä, sitte hän kiivaasti puhkesi lausumaan: "sinä olit aika pöllö, kun otit Santerin pois."

"Ka enpä arvellut muitakaan meitä läheisemmiksi pitämään huolta pojastasi, joka muutoin olisi mierooneen joutunut."

Leena punastui hiukan tuosta oikeutetusta muistutuksesta ja rupesi ääneti silittelemään Santerin sotkeutuneita suortuvia.

"Mitenkäs pikku-Matti on ollut?" kysäsi Iska.

"Eihän tuo ole kovin paljon vaikerointu", vastasi Leena ja siihen loppui keskustelu sillä kertaa.

Tuskin olivat Huuhkavaaralaiset seuraavana aamuna saaneet silmänsä auki, kuin Santeri iloisesti huusi: "komsarjus tulee, komsarjus tulee, minä kuulen hänen rintansa röhinän." Iska ja Leena tuijottivat hämmästyneinä tuokion toisiinsa, mutta hekin kuulivat jo siltavoudin rinnan röhinän ja heti aukasi vieras ovenkin.

"Terve taloon", lausui tulija ja käskemättä istahti rahille.

"Terve tervehdyttäjälle", vastasi Iska ja kyseli kuulumisia.

"Eipä kuulu erityisiä, takaa vaan tuulee ja edestä helmoja heiluttaa", vastasi siltavouti nauraa hohottaen sukkeluudelleen. Sitte käski vieras emännän kiireemmän kautta lypsämään lehmänsä, sillä hän oli tullut sitä myytäväksi hakemaan.

"Mutta Turhanen lupasi peräyttää ryöstön", selitti Iska.

"Se ei meitä liikuta, laki tekee vain lain töitä", sanoi siltavouti mahtavasti, "me, nimismies ja minä, myymme kaikki, mitä vain kirjoihimme saamme, enkä minä luule kauppamiehen rupeavan ryöstöä peräyttämään, koska jo kuuluu etsivän maatasikin myytäväksi, niin hän itse nimismiehelle eilen illalla kertoi."

Synkkänä kuunteli Iska siltavoudin puhetta ja hänen silmänsä säihkyivät vimmatusti. Nyrkitkin puristuivat kuin suonen vedossa ja Iska ähkäili tuskissaan kuin täysinäinen pale.

"On se vähän synti, kun nuo hyvät tukkimetsäsi nyt menevät neljästä sadasta vieraasen käteen, vaan minkäs sille voi, pitäisi pitää suu säkkiä myöten, mutta sitä ei sinun eukkosi osaa", lorueli vanhus mielissään, tupruttaen savupilviä pahalle haisevasta sikarinpätkästä.

Kun isäntä ei näyttänyt hänen puhettansa täysin tajunneen, jatkoi siltavouti: "neljästä sadasta ne Huuhkavaaran salot nyt menevät, vaikka kyllä Möhköläinen niistä olisi parikymmentä tuhatta antanut ja se olisi ollut käteistä kovaa rahaa —"

"Kuulkaas komsarjus", keskeytti Iska siltavoutia, jota näytti suuresti viehättävän talonväen kiusaaminen, — "kuulkaas komsarjus, millä keinoin sitä kruunulta saapi lainoja?"

"Ei niitä tätä nykyä saa millään keinoin", alotti siltavouti taas selityksensä hyvin viisaan näköisenä —

"ei niitä nyt saa millään keinoin, sillä kruunu on itsekin ahtaalla. Se näet on näinä viime aikoina antanut niin paljon talonpojille velkaa, että makasiinit ovat tyhjä, ja mikä pahempi, kruunua itseään kuulutaan uhattavan konkurssiin tahi kiristupaan laittaa, vaikka siitä ei pitäisi juuri puhua näin huonommalle kansalle. Kruunu on näet tehnyt hirveästi velkoja ostaessaan Luostan linnoja, Jouhkolan hovia ja sen seitsemiä, ja nyt kuuluvat viipurilaiset sahapatruunat rupeavan vielä muun hyvän lisäksi perimään omiansa takaisin, eikä talonpojat näin huonona aikana jaksa mitään maksaa. Sentähden oli kruunu kirjoittanutkin tässä toisella viikolla nimismiehelle, jotta eikö ne ilomantsilaiset jo alkaisi jaksaa maksujaan maksaa, mutta nimismies oli vielä rukoillut armoa muutamaksi vuodeksi, kun nyt on niin huono aika, eikä uutisesta ole vielä paljo haanaakaan. — Hyvä mies se tuo nimismies on, vaikka kiivas mies kuin tuli tappuroissa, ja hyvä mies se kruunukin on, vaikka asiat ovat ahtaalla, vaan hyvä sydänhän sen on pulaan saattanutkin ukkoparan."

Iska ei ymmärtänyt puoltakaan siltavoudin sekavasta puheesta, mutta sen hän toki tajusi, ettei nyt kruunun apuun ollut enää luottamista, sillä todellakin oli luonnollista, että makasiinit olivat käyneet tyhjiksi, kun kaikki ihmiset olivat niihin velassa. — Hän koetti keksiä keinoja millä elinainetta saisi ja pelastaisi maansa tuon petollisen Turhasen käsistä, mutta turhaan. Vielä siltavoudin lähdettyäkin hän mietti niitä ja Leena itkeä nyhkytti kolpitsalla uunin kupeella.

"Menepäs vielä kerran kaupпамiehen puheille", katkaisi vaimo viimein äänettömyyden, "ja rukoile häneltä lasten tähden armoa."

"Ennen kuolen nälkään kuin sen lurjuksen luokse enää lähden", vastasi Iska ja sekä inho että viha väärästi hänen kasvojansa. Kotveroisen kuluttua hän nousi ylös lausuen: "Turhasella on laki puolellaan, mutta vääryyttä hän sen nojassa tekee sittekin, mutta tehkөөn vaan; minun sukuuni ei sittekään saa konnaa ilmestyä; minä luovun kostostani."

Iltapäivällä nähtiin Iskan astuvan pois kotoansa kontti hartioilla. Hän lähti etsimään mistä saisi työtä ja lupasi vakinaisen työpaikan saatuansa tulla noutamaan perhettänsäkin sinne. Leenan oli siksi koeteltava tulla toimeen miten parhaiten taisi.

Surullisesti silmäili kotoansa lähtevä isäntä seutuja, jotka hän kerran oli toivonut voivansa hyvin viljeltyinä jättää silmäteränsä, pikku-Matin, haltuun. Tuolla vaaran alla seisahi hän vielä kerran, ikäänkuin epäillen, jatkaisiko matkaansa vai kääntyisikö takaisin. Sisällisen tuskan valtaamana heittihe onneton Iska maahan, ja karkea hiekka imi ahneesti hänen kyyneliänsä. Tuokion kuluttua hän nousi ylös ja ripein askelin riensi pois päin, ikäänkuin paeten jotakin hirveää kummitusta, joka häntä tuntui ajavan takaa. Hän luulikin tuolla täällä puiden välissä näkevänsä vilahduksen jostain kalpeasta haamusta, joka laihalla kädellensä viittaili hänelle.

"Pois!" kiljasi väkevä mies kauhua herättävällä äänellä, "pois! en tahdo tulla varkaaksi, en koskaan!" ja samosi yhä kiireemmin eteenpäin.

Päivistä tuli viikkoja, viikoista kuukausia, eikä Iska vielääkään ollut onnistunut saamaan pysyväistä työtä, vaikka hän oli kuljeksanut kaikki lähi pitäjät ympäri. Viimein saapui mies Siikakosken sahalle, jossa hänelle luvattiin sahamiehen paikka. Hyvillensä siitä kääntyi hän palausmatkalle tuomaan vaimoansa ja lapsia sinne. Tuon tuostakin tuli tiellä vastaan kurjannäköisiä ihmishaamuja, jotka kaikki tiedustelivat Iskalta työpaikkoja ja pyysivät muutamat häneltä palasta leipääkin. Kipeästi koski miesparan sydämeen, kun hän näki noiden pienten viatonten lasten kalpeita kasvoja ja kuuli heidän leipää itkeviä ääniään. Hän ajatteli omaa poikaansa ja koetti kaikin voimin kiiruhtaa kulkuansa, että omiansa hätä sitä pikemmin loppuisi ja hän itsekin saisi varman tiedon heidän epäilyttävästä tilastansa.

Joulun aatto-iltana saapui Iska palausmatkallansa Ylämyllyn vierastaloon, vaan ei pysähtynyt siihen yöksi, vaikka ulkona näytti rajua tuisku olevan tulossa ja väsymys jo häntä alkoi haitata. Läpi tuiskun kiirehti hän yhä eteenpäin tuntematta pakkasen kovuutta, sillä häntä lämmitti omiansa tapaamisen toivo. Niin joutui mies viimein puolen yön aikana Höytiäisen kanavan lähelle.

Siinä loppuivat jo Iskan voimat ja hän vaipui pitkällensä lumeen maantien viereen, sillä säästääkseen leipää kotiin viemisiksi, ei hän ollut sitä moneen päivään ravinnoksi asti syönyt, eikä tänään vielä hiukkaakaan maistanut.

Yhä tiheämpinä höytäleinä leijuili taivaasta alas vitivalkoista lunta, vaan pakkasen ankaruus ei siltä lieventynyt. Oikein hyvältä tuntui Iskasta, kun nuo lumihöytäleet putosivat hänen kuumalle otsallensa. Hiljoikseen hiipi suloinen rauhan tunne hänen sydämeensä ja levisi sieltä kaikkiin jäseniin. Kaikki näytti niin rauhaisalta ja mielihyvällä näki mies kaikkialla vaan noita ikäänkuin leikkiviä ja puhtaita lumihöytyviä. Hän ei enää voinut ajatella mitään, vaan oli kokonansa antautunut tuon suloisesti uuvuttavan tunteen valtaan, joka ehkä ennusti ijäistä rauhaa.

Silloin kuului tuolta alemmaa selvää ihmisääntä. Iska heristi korviaan. Todella — siellä ruikutti pieni

lapsi. Nyt kuului se selvään sanovan: "äiti anna nyt sitä leipää". Sitte ei kuulunut taaskaan mitään.

Tulinen tuska tuntui nyt Iskan sydämessä ja silmänräpäyksessä levisi tuo kivun tunne ympäri koko ruumiin. Hän muisti lapsensa, hypähti ylös, eikä enää tuntenut mitään väsymystä. Oliko hän nukkunut; sitä hän ei tiennyt, vaan kentiesi oli hän kuitenkin torkahtanut ja nähnyt unen, joka hänen pelasti kuoliaaksi paleltumasta.

Kiiruusti koppasi Iska vierestään konttinsa ja alkoi laskeutua alas tuota jyrkkää ahdetta, joka on Höytiäisen kanavan toisena sivuna. Iska ei muiden matkustajain tavoin joutanut ihmettelemään sitä suurenmoista rotkoa, jonka valloilleen päässeet vedet ovat raivoissaan repineet Höytiäisen ja Pyhäselän väliin ja jonka pohjassa vieläkin tuon muinoisen Karjalan kaunistuksen, Höytiäisen, vettä parin kyynärän syvyydeltä virtailee — Iska ei muistanutkaan koko kanavaa, hän muisti vaan kivuloista pikku Mattiansa ja kiiruhti eteenpäin.

Päästyänsä sillalle, huomasi kulkija erään patsaan juuressa jotakin tummaa. Hän lähestyi sitä ja näki kauhukseen siihen kyyristyneen kolme ihmisolentoa, jotka nähtävästi oli vallannut samanlainen uupumus kuin häntäkin tuolla ylempänä oli kohdannut. Ensiksi aikoi mies astua tuon ihmisryhmän ohitse, mutta parempi tunne pääsi voitolle, sillä eihän hänen poikansa paljo kauempaa tarvitseisi kurjuutta kärsiä, jos hän noille onnettomille huomauttaisikin heitä uhkaavan vaaran.

Iska siis tarttui lähimmäiseen olentoon ja pudisteli häntä lausuen: "herätkää onnettomat, muutoin palellutte tähän." Tuo olento liikahtikin ja kysyi oudolla äänellä: "mitä nyt?"

"Herätkää ja koetetaan pyrkiä johonkin taloon, muutoin on tämä yö viimeinen meille jokaiselle", lausui Iska.

Sillä välin heräsivät toisetkin ja isompi pojista tiedusteli: "mikä se niin kohisee?"

"Se on kanavakoski", selitti Iska, "mutta ketäs te raukat olette ja mistä?"

"Iska Halosen joukkoa ollaan ja Ilomantsista tullaan", vastasi vaimo, "vaan kukas sinä olet, kun äänesi tuntuu niin tutulta?"

"Hyvä Jumala! etkö sinä tunne minua, Leena?" sanoi mies, "Iskahan minä olen."

"No onko sinulla leipää?" kysyi Leena taas, vähäsen ensi hämmästyksestään toinnuttua.

"On", ja Iska aukasi konttinsa leikaten jokaiselle aimo viipaleen Siikakoskelta saamista leivistä ja nyt hän söi itsekin.

Siinä aterioitaessa kertoi Iska matkoistansa ja työpaikan saamisestaan, mutta toiset eivät joutaneet paljo hänen sanojansa kuulemaan, kun niin ahkerasti puuhasivat leivän kimpussa.

Viimein sanoi Leena: "ei sitä uskoisi miten hyvältä se maistaa, kun ei puoleen kolmatta vuorokauteen ole pienintäkään einettä saanut suuhunsa."

"Ettekö te puoleen kolmatta vuorokauteen ole mitään syöneet, ettekö ole sitte sunnuntain saaneet yhtään einettä?"

"Kyllähän ne pojat tänäpäivänä jo söivät pikku-Matin varastaman vehnäkakun, vaan minä en hennonut heiltä sitä ottaa", vastasi Leena.

"Pikku-Matin varastamanko sinä sanot!" ärjäsi Iska, "ethän toki liene opettanut poikia varastamaan?"

"En juuri ole opettanut, vaan itsellään niillä toki on siksi älyä ollut", vastasi Leena. "Alussa kieltelin minä heitä siitä vähäisen, kun muistin sinun kauhusi sitä vastaan, vaan sitte keyrin en ole enää kiellettykään."

"Ja miksikä et?" tiuskasi Iska vapisten joko vihasta tai vilusta.

"Silloin näet koetti pikku-Matti syödä heiniä, vaan ei se näkynyt käyvän", tuumaili Leena totisesti, "ja hän vain niistä tuli yhä kipeämmäksi, niin arvelin, joutaa syödä mitä sattuu saamaan."

"Ja sitte olette eläneet varastelemalla", sanoi Iska kamalalla äänellä.

"Enimmäkseenpä varastelemalla", vastasi Leena tynnosti, "milläs sitä muutoin näin huonona aikana tulisi toimeen?"

"Huonona aikana, huonona aikana — huonona aikana todellakin", huusi Iska hirmuisesti, ojensi kätensä taivasta kohti ja lisäsi: "huonona aikana! Herra armahtakoon!"

Samassa tempasi hän pikku-Matin syliinsä, puristi sitä kerran rintaansa vasten, kohotti korkealle yli lumisen käsipuun ja sanomattomalla vimmallalla paiskasi hänet alas kohisevaan syvyyteen. — Pikku-Matti ei ollut päästänyt pienintäkään ääntä eikä osoittanut mitään elon merkkiä sittekuin oli leipää saanut käteensä, eikä edes syvyydestäkään kuulunut minkäänlaista valitusta. Kerran kohahtivat vaan virran pyörteiset laineet hiukkasen kovemmin tavallista, mutta se kohahdus ei selittänyt olivatko ne syliinsä sulkeneet elävän lapsen, vaiko hengettömän ruumiin.

"Mitä teit sinä onneton?" kiljahti Leena sydäntä särkevällä äänellä ja vaipui lumelle, kuni kuollut ikään.

"Oikeutta", vastasi Iska kolkosti, tempasi konttinsa ja alkoi astua Joensuun kaupunkiin päin.

Ensimmäisenä seuraavana arkipäivänä kahlehdittiin eräässä kaupungin pajassa lapsensa murhannut isä, jolta ei mitään sen enempiä tietoja saatu, miksi hän tuon hirmuisen rikoksen oli tehnyt. Joukko joutilaita poikanulikoita ja muutamia aikaihmissiäkin riensi katsomaan tuota hirviötä, joka antoi menetellä kanssansa miten vain muut tahtoivat, eikä ensinkään pahantekijältä näyttänyt. — Ryysyinen vaimo istui pajan kynnyksellä ja helppoläntä poika seisoi alasimen vieressä, kun murhamiestä raudoitettiin. Ne molemmat itkivät katkerasti, muut kaikki olivat hiljaa.

Kun raudat olivat saadut lujasti kiinni, kuiskasi vanki tuolle itkevälle ryysyiselle vaimolle ulos mennessänsä korvaan: "Jumala antakoon sinulle anteeksi, äläkä Santerista kasvata rosvoa." — Vanki asetettiin sitten rekeen ja kolmen aseellisen miehen vartioimana lähdettiin Iskaa viemään pois.

Keväällä sitte, kun lumipeite taas poistui kummuilta ja kukkuloilta, kun järvien laineet taas vapaina loiskivat rantoja vasten, joille päivän lämpö joka hetki loihti esiin uusia ihania kukkia, silloin nähtiin usein Kuopion vankilan eräässä akkunassa rautaristikkojen takana Iskan kalman kelmeät kasvot. Joka aamu auringon noustessa näkyivät ne aina siinä monta pitkää kuukautta peräksyttiin.

Eräänä sateisena aamuna ei niitä kuitenkaan ollut nähtävänä. Kersantti L—n ihmetteli hetkisen, mikä n:o seitsemällekolmatta oli tullut, sitte otti hän avaimen ja meni koppiin. Siinä akkunan edessä lattialla, kasvot taivasta kohti käännettyinä oli Iska polvillaan. Hän rukoi nähtävästi, eikä kersantti tahtonut hänen hartauttansa häiritä. Samassa asemassa tavattiin vanki vielä päivemmälläkin ja silloin selvisi, että Iska oli huonosta ajasta päässyt pois ijäisyyteen, parempaan, vai pahempaan? Niin, kunpa sen tietäisi.

MUISTELMA SAVOSTA.

Parin hetken matkan päässä Savon pääkaupungista Kuopiosta on pitkähäkö, kivikko niemi, jonka rantoja Kallaveden rauhattomat laineet lakkaamatta huuhtelevat. Noin puoli vuosisataa sitten kasvoi niemellä sekametsää, kumminkin enimmäkseen lehtipuita ja tuuheita katajapensaita. Siellä täällä metsän keskellä oli joku kumpurainen aho ja toisia aikoinaan ahoksi tulevia kaskia yhä vuosi vuodelta lisääntyi. Niemelän ukko, Paavo Heikkinen, ei näette varsinaisesta pellonviljelyksestä paljoa huolinut, vaan siihen sijaan oli ankara solkikoivujen vihaaja, joita hän väsymättömällä innolla kaateli kaskiksi, poltti sitte ne halmeiksi ja talvikaudet muorineen ja pienine tyttarineen syödä mutusteli huuhtarukiita. Ahoilla oli hyvää laidunta Niemelän kolmelle mukkopäälle lehmälle ja häränjurikalle, eikä kesäsydämen aikaan talon kirjavalla, melkein lehmän näköisellä ruunallakaan ollut ruoan puutetta. Talvella sitä vastaan laihtui se aina, ei niin paljon ajon pakosta kuin nälästä. Se ei näet ottanut tottuakseen Naattisaloon jussinparta-heiniin ja muita heiniä ei emäntä sille sallinut annettavan. Lampaat olivat ainoat, jotka lihoivat ja olivat iloiset tuosta ruunan ruoan suhteen ranttuilemisesta, sillä ne saivat osakseen kaikki sen jättämät suuteet.

Ei kuitenkaan voi sanoa Niemelän perheen eikä elukoidenkaan koskaan varsinaista nälkää nähneen, sillä talon isäntä oli "toimen ukko" ja ahkera kaskan raataja; emäntä taas ymmärsi niin parhaiksi sekoittaa petäjänkuorta taikinaan, ettei siinä pihkan eikä imelän makua paljo tuntunutkaan, ja jos pikku Miina toisinaan vähän leivän katkeruutta valittikin, osasi äiti aina höystä Jumalan viljaa lehmän annilla ja kauniilla sanoilla, niin jotta Miina mielelläänkin kannikkaansa pureksi. Hyväpä se hänelle näkyi tekevänkin, koska hän oli puna- ja pulleaposkinen tytön tynkä, joka päivä päivältä kasvoi ja vahvistui sekä ruumiin että sielun voimissa; ja vallattomuudessa hän varsinkin oikein jättiläis-askeleilla edistyi.

Hiljakseen kuuluivat päivät Niemelässä. Monta monta vuotta meni eikä mitään erinomaisempaa tapahtunut — useinkos sitä ihmis-iässä erinomaista tapahtuukaan. Miina kävi rippikoulua ja pääsi, kuin pääsikin, toisella kertaa ehtoolliselle, vaikka kirkkoherra ensi kerralla sisäluvun huonouden tähden oli hänet lähettänyt lukkarin luettavaksi. Se pisteli Miinan vähäsen vihaksi, vaan mikäs auttoi, esivaltaa piti totella. Toiset työt pilkkailivat myöskin Miina parkaa hänen taitamattomuutensa tähden, vaikka eihän se ollut Miinan syy. Hänen äitinsä ei osannut muuta kuin ulkolukua, kuinkas hän sisäluvussa olisi voinut tyttärensä opettajana olla. Toisena vuonna hämmästytti Miina sekä pippiä että pappia sisälukunsa selvyydellä, mutta hän olikin välillä käynyt lukkarin koulua ja saanut alkeet siellä. Teräväpäisenä tyttönä oli hän muutoinkin vuotensa oikein käyttänyt ja oppinut niin paljon uutta, että jollei Ville Pitkästä olisi ollut, olisi juuri Miina Heikkinen ollut etevin kaikista rippikoululapsista, niin hyvin työistä kuin pojistakin. Ne kaksi olivat nyt etevimmät, sen myönsi itse kirkkoherrakin, koskapa hän muistoksi rippikoulusta antoi heille kumpaisellekin kirjan, jonkamoista kunnianosoitusta ei niillä tienoin tiedetty ennen kellekään tulleen osaksi. Kirkkoherran viisaan päätöksen mukaan annettiin Miinalle "Viinamyrkystä, surullinen tarina" ja Villelle "Kultala".

Miinan maine levisi leviämistään ympäri lähiseudun, ja kun hän ei tahtonut että häntä ylistettäisiin paremmaksi kuin hän olikaan, oli hänellä täysi työ toimittaessaan niin ettei maineensa hänestä liikoja laskisi. Suolamiesten kanssa levisi Niemelän Miinasta sanoma yhä kauemmaksi ja kauemmaksi. Muutamien vuosien perästä oli se jo ehtinyt hyvinkin etäälle. "Viinamyrkkyä" siis Miina sai kiittää että hänelle alkoi tuiskuta kosijoita kuni rakeita rankkasateella. Huhu oli sanonut Miinan

"silmitänsä sirkeäksi, korviltansa korkeaksi, rikkahaksi, rakkahaksi, kasvoiltansa kaunihiksi, poskilta punoittavaksi;"

ja kummako siis oli että

"jo juontajat tulivat, neion airuet ajoivat, yli kuuen kirkkokunnan, yli kappelin kaheksan. Hämehestä sulhot saapui, toiset kaahloi Karjalasta, samosi Savon kylistä, vierä Viipurin rajoilta."

Miinan vanhemmat, jos kukaan, olivat tuosta sulhastulvasta mielissään ja kehottivat tyttöänsä ottamaan milloin tään, milloin tuon kihlat vastaan, mutta Miina ei suostunut sulhasihin, mieltynyt miehiin hyvihin. Vähitellen alkoi sulhastenkin käynnit harveta harvenemistaan ja Niemelän elämä käydä entistä hiljaista latuansa. Miinankin maine vanheni ja nuoremmat ruusut alkoivat vetää ihailijoita puoleensa. Nähtävästi oli Miina päättänyt jäädä vanhaksi piiksi.

Muutamana talvisena aamuna paukkui pakkasen kovasti Niemelän pirtin nurkissa ja ukko Paavo huomasi tarpeelliseksi mennä puuroosensa polttopuun hakuun. Varhain lähti hän liikkeelle, valjasti vanhan ruunansa kiverä-sepisen puu-reen eteen ja istahti tyyneesti siihen, varaten jaloillaan ketaraa vastaan. Näin hän varhaisena aamuhetkenä ajoi kaitaa, härmäisten puiden välitse kulkevaa metsätietä ja hartaasti ruumistaan nyökäyttäen hyräili tuota siihen vuoden aikaan ainoastaan pituutensa vuoksi sopivaa virttä "Sen suven suloisuutta". Syvään hengitti vanhus raitista ilmaa ja metsän hiljainen juhlallisuus vaikutti niin kummallisesti hänen mieleensä. Hän ajatteli yhtä ja toista ja varsinkin juhtui hänen mieleensä haudan pitkä, tynni rauha; sinne alkoi hänkin ikävöidä. Vyö oli liian tiukalla ja hän helpotti sitä. Hevosen ohjat jäivät höllälle ja vyön päitä piteli vanhus kädessään. Ruuna seisattui ja tuontuostakin käänti päätänsä luodakseen jonkun kummastelevan silmäyksen isäntäänsä, mutta tämän ajatukset lentelivät kaukana tuntemattomissa, haudan takaisissa maissa. Salolle eksynyt yksinäinen tuulen puuska karisteli läheisen kuusen oksilta huudetta vanhuksen harmaantuneille hapenille, mutta hän ei sitä huomannut. Toinen pohjosen henkäys repäsi ukon kelsiturkin aivan auki, vaan sitten oli taas kaikki niin tyyntä ja rauhallista. Hetken kuluttua ei ukon hengityskään enää häirinnyt luonnon yleistä hiljaisuutta.

Vihdoinkin viimein kyllästyi ruuna tuollaiseen tyhjän toimitukseen ja hitaasti, niin hyvin kuin taisi, kääntyi se kotia kohden. Pakkasen kangistama mies putosi kääntyessä liisteiltä tielle ja hevonen vilusta väristen jatkoi matkaansa Niemelään.

Vanhuksen hautaan saatettua arvelutti sekä äitiä että tytärtä miten nyt elämään ruveta, sillä paha on naiseton talo, mutta miehettömän talon elämästä ei tule niin mitään. Äiti hiukan nuhtelikin tytärtänsä, kun se oli niin monelle kunnan kosijalle repposia jaellut.

"Katsos nyt", lausui muori, "eikö mies olisi talossa tarpeen? Kuka nyt kasket polttaa, heinät niittää ja tekee kaikki talon työt? Voi, voi kuitenkin, kun sinä et Aholan Pekkaa ottanut, sittehän tässä ei hätääkään olisi! Nyt sinun täytyy ottaa kuka vaan ensiksi tulee, jos niitä enää tulleeukaan! Minäkin jo olen liian vanha miehelään menemään eikä meidän kannata renkiäkään ottaa, sillä ne jo nykyään tahtovat kolme tynnyriä kahtia ja talon vaatteen, ja onko se sittenkään omituisen miehen väärti. Voi! voi kuitenkin! mitä nyt tehdään?"

Miina ei vastannut sanaakaan ja vähän aikaa mietittyään jatkoi muori: "Voi, voi kuitenkin, kun minäkin nyt jo olen näin vanhaksi käynyt; nythän minusta ei enää Sorrin Mattikaan huolisi — vaan kuulepas", keskeytti hän itseään, "eiköhän tuo Kemilän Pieti vielä ottaisi sinua, jos sinä niinkuin antaisit vähäsen merkkiä sinne päin. — Kuuluuhan se vähän ryyppivän, vaan hyvä työmies on, hyvä työmies, niinkuin isävainasikin sanoi?"

Miina oli hiukan naurahtanut äitinsä puhetta kuullessaan, vaan nyt hän lohdutti häntä. "Ei Pietistä minulle ole eikä hän enää minusta huolisikaan, kun jo kuuluu kulkevan Aholan Marin luona, enkä tiedä tokko minäkään häntä vois in ottaa. Ylipäätään en minä huoli kenestäkään — jos ei oikea tule — ja mitä töihin tulee, niin voimmehan me ottaa renginkin, mutt' jos ette siihen suostu, osaan sitä hätätilassa kyntää minäkin."

"Tuosta oikeasta sinä vaan yhä puhut, mutta eihän sitä mitään oikeaa tule, kun ei poikamiehiä ole näkevinäänkään", sanoi äiti.

"Ei se todellakaan siltä näytä", vastasi Miina ja syvä huokaus puhkesi hänen rinnastaan.

Pihalta kuului jalan kasetta ja heti avattiin ovi. Siitä töytäsi sisään pystykorvainen koira, joka muorin kauhistukseksi alkoi juosta ympäri huonetta ja nuuskia joka paikkaa. Koiran jäljestä seurasi keskikokoinen, nuorenpuoleinen mies, luotipyssy hartioilla ja pari teertä kainalossa. "Pilkki, hiljaa siinä", lausui tulija ja sitten vasta kättelemällä tervehti talonväkeä. Nähtävästi punastui Miina, kun vieras ikäänkuin peläten ojensi hänelle karkean kätensä, mutta muori ei sitä huomannut, eikä vieraskaan, sillä hän ei rohjennut tytön silmiinkään katsoa.

Poltettuaan piipullisen tupakkaa olisi vieras lähtenyt talosta pois, vaan emäntä pyysi hänen yhdessä heidän kanssaan haukkaamaan suurusta, ja kun Miinakin yhtyi äitinsä pyyntöön, ei metsästäjä hennonnut pahottaa talonväen mieltä poislähtemällä, vaan jäi suurukselle. Siinä sitten tuumittiin yhtä ja toista, kunnes Miina, lyhyen sisällisen taistelun perästä, noin aivan kuin sattumalta vaan, mainitsi että he, äitinsä ja hän, tarvitseisivat renkiä.

Seurauksena oli että metsästäjä Ville Pitkänen Niemelästä lähtiessään oli pestautunut rengiksi sinne. Palkkaedut eivät tosin olleet suuren suuret — talon vaate ja kaksi tynnyriä eloa, rukiita ja ohria kahtia — vaan kuitenkin lauloi metsästäjä mennessään tavaroitaan hakemaan iloisesti:

"Ruskea merinen ruoko, ruskeampi neitoseni. Kaunis on kesäinen päivä, kaunihimpi neitoseni. Kirkas tähti taivahainen, kirkkahampi hän sitäkin",

ja ilo säteili hänen tummansinisistä silmistään.

Talvi kului ja emäntä oli vähitellen tottunut pitämään Villeä melkein "omituisen miehen väertinä"; niin toimellinen oli tuo uusi renki. Hän ennätti saada enemmän aikaan kuin itse isäntä vainaakaan oli ehtinyt. Villen tuumasta oli suostuttu ensi syksynä järjestämään nuo vanhat kengitystä tarvitsevat aittapöksät, etteivät ne näyttäisi "jonkun jättiläisaallon maalle viskaamilta", niinkuin hän sanoi. Kaskiviljelystä päätettiin myös vähentää ja koettaa eikö muta-ahosta vähällä vaivalla tulisi peltoa. Juoksu-ikkunat olivat pirtin seinistä talvella kadonneet ja oikeat lasi-ikkunat sijaan ilmestyneet, tosin pari ruutua vielä oli päreistä, vaan paremminhan nekin valoa lävitsensä laski kuin paksu lauta. Asuinpirtistä oli reppana kokonaan kadonnut ja oikea kivinen uuninpiippu törötti nyt Niemelän tuvan katolla aivan niinkuin kaupungissakin ja herrastaloissa. Sitä muutosta siunasi vanha emäntä, sillä hänen silmänsä eivät "kahteen kymmeneen vuoteen olleet niin terveet olleet kuin viime talvena". Ihmeen paljo oli muutoksia ja parannuksia ennätetty tehdä, jos paljo vielä oli parannettavaakin. Niemelässä elettiin kaikin puolin tyyntä elämää ja kaikki näyttivät tyytyväisiltä. Emäntä kysyi kerran Villeltä, "mistä ihmeestä hän niin ymmärtäväiseksi oli oppinut?"

"Kirk'herran antamasta Kultalasta", vastasi toinen, ja sillä kertaa luuli emäntä hänen viisastelevan, kun ei vastausta ymmärtänyt, mutta muutoin heidän välinsä oli parhain mitä olla taitaa. Miinan ja Villen välillä kuitenkin näytti olevan jotakin. He puhelivat keskenänsä niin vähän kuin mahdollista ja kahden tuskin milloinkaan; vaan kumminkin, jos toisen silmä vältyi, katselivat he mielihyvällä toisiaan.

Emäntä kertoi Villelle että Miina oli uhannut jäädä vanhaksi piiaksi, jollei "oikea" tulisi häntä kosimaan, "mutta totta todemmastaankin minä en käsitä, mitä hän tuolla oikealla tarkoittanee, eikö vain liene tyhjä veruke."

Ville luuli ymmärtävänsä, mitä Miinan "oikea" merkitsi, nimittäin jotakin rikasta ja suurta herraa, nimismiestä tahi muuta semmoista, ja sekös häntä suututti, niin että hän päätti heti paikalla lähteä palveluspaikastaan pois. Pois lähtemisestä ei toki tullut mitään ja Ville jäi taloon niin kauaksi kuin tuo Miinan oikea tulisi, sillä hän ei ymmärtänyt, kuinka hän Miinaa joka päivä näkemättä voisi enää elää.

Viimein tuli heinä-aika. Ville kävi Naattisalossa niittämässä ja sai sieltä avukseen palkatuksi toisenkin

miehen. Kahden suun syödessä kuuluivat eväät pian loppuun ja muutamana iltana myöhään vähän ennen puolta yötä laski Ville venheensä Niemelän rantaan. Miina oli äitinsä kanssa tehnyt niinä päivinä ahoheiniä ja tuli juuri sapilaat olalla kotiin silloin, kun Villekin kontti selässä ja leili kädessä nousi rannalta taloon. He tapasivat toisensa pisteaidan yli vievällä polkulaudalla.

"Myöhäänhän sinä valvotkin", sanoi Ville, joka piti velvollisuutenaan lausua jotakin.

"Ha ha haa! Ville parka, mitäs sinä nyt puhelet", nauroi Miina ja katseli veitikkamaisesti hämillään olevan Villen silmiin, "tiedäthän täällä meidän seuduilla kesällä aina valvottavan puoleen yöhön ja noustavan ennen päivän nousua."

"Kyllähän minä sen mahtanen tietää", vastasi Ville ja kävi yhä enemmän hämilleen, kun näki miten Miina istumalla aidan selälle sulki häneltä tien. Hän ei oikein tiennyt mitä ajatella koko työstä ja kummastui sitä enemmän, kun tämä yht'äkkiä kysäsi: "Ville, miksi sinä aina kohtelet minua niin kummallisesti?"

"Kummallisesti? Kuka? Minäkö? Enhän minä —"

"Ethän sinä edes kehtaa minulle sanoa kahta sanaa kuukaudessa ja aina pakenet minua kuin saastaista eläintä", keskeytti Miina Villen puhetta ja oli melkein itkuun pullahtamaisillaan.

"Mitäpä minulla olisi sinulle puhumista", lausui Ville, ja vähäisen aikaa oltuaan ääneti jatkoi hän: "ja minäköhän sinua pakenen — vaan olkoon kuinka hyvänsä, minä tuln evästä hakemaan lisää, kun sain Naatin Mikon toiseksi niittämään."

"Saaman pitää", vastasi tyttö liikahtamatta paikaltaan, "vaan tottahan sinä kotona olet yötä, minä tulen aamulla kanssasi luokoja ottamaan."

"Samahan sekin on", oli lyhyt vastaus.

"Kuules Ville! minäpä tiedän mitä sinä ajattelet nyt", sanoi Miina, "sinä luulet minua —"

"Tiedänpä minäkin mitä ja ketä sinä aina ajattelet", tarttui Ville puheeseen.

"Ja ketä?"

"Sitä oikeaa", sanoi Ville ja hyppäsi keveästi aidan yli.

Miina vaaleni ja lähti Villen perästä kartanoon astumaan. Hän ajatteli, tiesikö Ville kuka tuo oikea on, vai halveksiko hän tyttöä, joka juuri hänen tähtensä oli hyljännyt monta niin loistavaa tarjousta. Siitä asiasta ei Miina kuitenkaan päässyt oikein selville, mutta samoin kuin useimmat todella rakastuneet, luuli hänkin sydämensä valitun halveksivan häntä.

Makuu-aika tuli, vaan ei Miina aitassansa saanut unta. Ville oli mennyt tallin parvelle maata, mutta uni väisti hänenkin silmiään. Viimein nousi hän vuoteeltaan ja meni ulos ilmailemaan. Miinan aitan ovi oli auki ja Miina näytti rauhallisesti lepäävän vuoteellaan.

Kummallinen tunne valtasi Villen ja melkein tietämättänsä seiso i hän avoimen aitan oven suussa. Siinä hän seiso i kauan hartaasti tähystellen Miinan nyt vaaleata, melkein läpinäkyvää muotoa. Viimein puhkesi hän lausumaan runon tavoin:

"Niin nuku, armas rauhassa, kuin syvässä olisit jo haudassa; mun rakkaudestain et sä kuitenkaan saa tietoa, et — tuskin milloinkaan."

Näytti kuin Miina olisi liikahtanut, ja hämmästyen hypähti Ville kauas aitasta pois.

"Ville' Ville!" huudahti Miina ja hänen äänensä ilmoitti enemmän kuin tuhannet sanat olisivat voineet tehdä, mutta Ville hämmästyksissään ei hoksannut tuota äänen viehkeätä kaikua. Hän vaan sanoi: "Niin, minä se olen — ajattelin herättää sinua, vaan näytit niin sikeästi nukkuvan, ett'en raskinut, eikä nyt vielä päiväkkään koita."

"En minä ole koko yönä nukkunut lainkaan", toimitti Miina.

"Nukahda nyt sitten, vaan minä jo lähden Naattisaloon."

"Tietysti tulen minäkin mukaan."

"Tee tahtosi", vastasi Ville yksikantaan.

"Voih, kuinka sinä olet kummallinen", sanoi Miina ja heitti ristirantuisen huivin kaulaansa, kaappasi seinämältä airon, jossa uusi hankavitsa oli kiinni, ja juoksi ruoka-aittaan. Heti tuli hän sieltä täysi

piimäleili kädessä, huusi pirtin ovelta sisään: "Äiti, minä menen Villen kanssa Naattisaloon luokkoja ottamaan, tulettehan te yksinkin täällä toimeen." "Tulen, tulen", vakuutti vanhus, ja iloisena kuin lintu juosta sipsutti Miina lipokkaissansa rantaan. Vakavana ja mieltävinä seurasi häntä Ville haravien, sapilaiden, kontin ja liipan kanssa. Rannalla hän voimakkaalla kädellä sysäsi nelilaitaisen, suikean venheen veteen ja Miina silmäili häntä tyytyväisenä, niinkuin ainakin nainen, joka näkee miten voimakas on se käsi, jolla hänen rakastajansa voi elämän vastukset voittaa.

Yleisen savolaisen tavan mukaan istahti Miina soutu-teljolle ja Ville rupesi perään huopaamalla häntä auttamaan. Aurinko nousi punaamaan veden kalvoa ja koko tuo raitis järvi-ilma tuntui täyttyvän pienen pienillä valohiuksilla. Satojen saarien ja niemen kärkien lehdistöistä kajahteli lintujen iloinen viserrys, ja luonnon sulous tuntui kuiskuttavan tuota ainoaa sanaa: "lempi, lempi", joka niin monen ihmislapsen rintaan tuottaa joko sanomattoman autuuden tahi katkeruuden tunteen.

"Kaunis aamu", lausui Miina lakaten hetkiseksi soutamasta; "koko maailma näyttää niin uudelta ja tuoreelta. Kaikki on niin elävää, linnut, vesikaislat ja itse ilmakein ovat kuin olisivat iloissaan, vaan sinä yksin istut synkkämielisenä ja ääneti niinkuin kuollut. Mikä sinua vaivaa? Sinä olet aina, niinkuin joku suru mieltäsi painaisi."

"Minua ei vaivaa mikään, minä tahdon olla vaan ääneti 'niinkuin kuollut', sillä todella olenkin kuollut", puhui Ville kuivasti ja ajatteli itsekseen: lemmein elämä on sama kuin kuolema.

"Kuollut? ja tahdot olla kuin kuollut; minä en taas millään tavalla nyt tahtoisi kuolla, vaan nyt vasta tahdon oikein elääkin; on kuin olisin uudesta syntynyt."

"Sepä hyvä, vaan etköhän jo jaksaisi vähäsen soutaa."

"Jaksan, jaksan, vaan eihän meillä niin kiirettä ole."

"Minun mielestäni on kiire, sillä lauvantain kastevellille pitäisi Naatin niitty jo olla tehty ja heinät pieleksessä."

"Heinistä sinä vaan puhut minulle — puhu niistä äidille ja minulle haastele jotain muuta", sanoi Miina hiukan kärsimättömänä.

"Enpä minä juuri osaa koreita puheita pitää, enkä ole mikään pappi."

"No laula sitten."

"En ole lukkarikaan."

"Etkö osaa laulaa mitään, etkö edes: niin nuku, nuku armas rauhassa?"

"En minä lempilauluja laulele", oli kuiva vastaus.

Miinan ilo oli kadonnut. Hän arveli: mitähän, jos Ville todellakin tuli vaan minua herättämään, jos hänen sanansa eivät vuoteeni vieressä olleet muuta kuin paljasta sattumusta. Ääneti jatkettiin matkaa ja monenmoisia ajatuksia pyöri Miinan päässä. Hänen sydämessään vilahti suuttumuksen tunne halveksitusta rakkaudesta, vaan se kuoli yhtä pian kuin oli syntynytkin. Kuitenkin teki hän nyt päätöksen, ettei hän enää koskaan johdata puhetta äskeiselle alalle.

Heinä-aika oli ikävä Miinalle. Ville kohteli häntä aina karttamalla ja samoin hän Villeä. Rukoja kantaessa, ruoka-aikoina ja muulloinkin, kun heidän välttämättömästi täytyi olla yhdessä, eivät he keskenään puhelleet, vaikka heinäniitty tavallisesti on se paikka, jolla nuoret hauskimmat hetkensä viettävät. Siellä nauretaan, lasketaan leikkiä ja kaikin tavoin koetetaan saada työn raskaus unohtumaan.

Miinan ja Villen välillä kesti tuollaista jurotusta sangen kauan, kenties kestäisi vieläkin, jollei muuan aivan asiaan kuulumaton tapaus olisi avannut heidän silmiään. Tapahtui näet kolmekymmentä vuotta äsken kerrotun heinäajan jälkeen, että Villen nuorin veli kuoli, jättäen jälkeensä aivan mieron tielle kahdeksanvuotisen pojan ja pari vuotta nuoremman tytön. Silloin eräänä sunnuntai-aamuna, jolloin koko talon väelle annetaan kahvia, sanoi Ville Miinalle: "Kuulkaas, emäntä" — vanha emäntä oli jo aikoja maannut haudassa — "minä pyytäisin, jotta saisit ottaa tänne velivainajani lapset, sillä minun pitänee nyt heille ruveta isäksi. Kyllä minä heidän elatuksestaan maksan, eivätkähän he mitään herkkuja, ohrasekaleipiä eikä tuohisrieskoja tarvitse, ja kun tuo 'oikea' tulee taloon, hankin minä heille muualle hoidon, etteivät tule ristiksi kellekään."

"Eivätköpä nuo lapsikullat tulle toimeen oikeinkin kanssa", sanoi emäntä hymyillen, "sillä jos en väärin muista, on tuo oikea jo ollut tässä talossa yli yhdenneljäntä vuoden ja tehnyt talosta sen, mikä se nyt on; koko tienoon koristus."

Villen rypistyneille poskille kohosi äkkiä nuoruuden hehkuva puna. Hän hyppäsi rahilta ylös ja puhutellen emäntää sinuksi hän paremmin huusi kuin puhui: "miksi et sitä ole ennen sanonut?"

"Minunkohan sitä piti alottaa", vastasi Miina, "ja kyllä minä toisinaan olin antavinani jotensakin selviä viittauksia."

"Hm! — Me olemme viettäneet elämämme parhaat päivät ymmärtämättä toisiamme, — kummallista! — mutta nyt, mikäs nyt estäisi?" puhui Ville innokkaasti.

Sanaakaan vastaamatta tarttui emäntä renkinsä käteen ja vei hänen isoon saliin suuren peilin eteen.

"Niin todellakin, ikämme estää; jos nyt yhteen menisimme, niin ansaitseisimme todella ihmisten naurun", puhui Ville. "Kas kuinka harmaa minun pääni jo onkin, sitä en olisi koskaan uskonut — vaan hyvä on näinkin; ollaan ennellämme, se on parasta."

"Se on parasta", sanoi emäntä, "ja veljesi lapsille annetaan talo sitten kuin itse käymme kykenemättömiksi isännyyteen, sillä oikeastaanhan tämä talo onkin sinun ja minulla on oikeus antaa se kelle tahdon, kun ei ole omaisia."

"Voip' olla niinkin; — ja tehdään talolle mikä parhaaksi nähdään", vastasi Ville ja lähti veljensä lapsia noutamaan taloon, joka todellakin oli enemmän hänen kuin kenenkään muun oma.

KOSKELAN UKKO.

Tässä nyt istun ikävissäni, veljeni kirje kädessä. Turhaan etsin siitä lohdutuksen sanaa. En edes rivienkään välistä löydä mitään lievitystä murheelleni. Siinä on aivan selvään sanottu: "viime postiin en sinulle, veliseni, joutanut kirjoittamaan mitään; silloin olin näet leikkelemässä Koskelan ukkoa, joka on kuollut viinaan." Huu! — minua oikein kauhistuttaa. — "Kuollut viinaan." Se ei ole totta, ukko olisi jo ammoin sitte kuollut, jos hän viinaan olisi kuollut. Ei, vaan viinattomuuteen hän ehkä on kuollut. "Kuollut viinaan", siinä on. Kentiesi viinan paljouteen, mutta ei sekään ole totta. Ukko ei koskaan saanut kyllikseenkään viinaa, kuinka hän sitte olisi kuollut sen paljouteen.

* * * * *

Lakkaamattomalla lukemisellaan on veljeni nyt saanut sen aikaan, että minun, hänen ainoan veljensä, täytyy häntä hävetä. Ennen poikana minä jo pelkäsinkin, ett'ei siitä lopuksi hyvä seuraa, kun näin millä innolla Aatu parka yökaudet puuhaili noiden jumalattomien kirjojensa kanssa. Voi jospa silloin olisin tiennyt mitä nyt tiedän, niin totisesti ei isäni pojan veitsi olisi milloinkaan koskenut Koskelan ukon vanhoja jäseniä. Minä olisin ajoissa polttanut kaikki nuo inhoittavat kirjat, jotka ihmisille antavat sellaisia tyhmiä oikeuksia, vaan enhän silloin sitä ymmärtänyt ja nyt on katumus myöhäistä.

Ja mitä hyötyä sitte luulette olleen kaikesta tuosta veljeni iletävästä puuhasta? Senkö, että hän olisi saanut selville Koskelan ukon kuolleen viinaan?

Hahahaha! Minun täytyy nauraa, vaikka murhe murtaa mieltäni. Aivan samaa asiaa kuulin jo vuosia sitte Uttilan muorin puhuvan, vaikka en silloin uskonut muorin loruja enemmän kuin nyt veljenikään sanoja. Jos nyt lääkintä-ylihallitus tahii veljeni välttämättömästi tahtovat saada Koskelan vaarin viinaan kuolleeksi, niin olisivat he sen oiki vaivatta saaneet tietää. Ei olis tarvittu kuin pistäytyä Uttilan muorin mökkiin ja kysäistä: "mihin muori luulee Koskelan ukon kuolleen?"

Epäilemättä muori olisi vastannut: "viinaanhan se kuoli miesparka. Minä jo aina sitä hänelle itselleenkin sanoin, enkä koskaan antanut märkääkään, vaikka kuin olisi ruikuttanut, j.n.e."

* * * * *

Niin taitavasti ei moni mies osaakaan lasin kanssa menetellä kuin kirkon kuudennus teki. Ensin hän katsoi sitä päivää vasten ja ikäänkuin silmillään mittasi sen sisällön. Sitte hän vähän kostutti suutaan ja piti lasia noin parin vaaksan päässä huulistaan. Sillä aikaa vasen käsi hieroi rintaa ylhäältä alaskäsin, kunnes siitä puhkesi tyytyväisyyttä osoittava ääni: "äh!" Samat temput uudistettiin ja viidennen "äh'in" kuultuasi voit olla vakuutettu, ett'ei lasissa enää ollut tilkkaakaan.

Pienen lasin tyhjentämiseen meni täsmälleen yhtä kauvan kuin isonkin; ja lyönpä vetoa kymmenellä yhtä vastaan, että ukko olisi samassa ajassa pannut kaivosangonkin typpi-tyhjäksi, jos ylipäänsä hänen suomättään muotoinen, hyllyvä vatsansa olisi voinut vettä sietää.

Siten kunnan ystävänä tyhjensi maljansa, mutta nyt ei hänestä kaikkine hyveineen kohta ole enää muuta jäljellä kuin kourallinen tomua, jonka pieninkin tuulen löyhäys saattaisi lennättää kuinka kauas tahansa. Niin ei sen sijaan ukon eläessä ollut laita, jonka kyllä todistaa hänen paininlyöntinsä nimismiehen kanssa. Siitä vanhus joskus itsekin kerskasi, mutta ehkä jätän sen kertomisen tuota tuonnemmaksi.

"Ihmeellinen se sentään on tämä ihmiselämä", lausui usein tuo kaivattu vainaja, jonka kuolemasta nyt olen kovin pahoillani — "ihmeellinen se sentään on tämä ihmiselämä. Kun minunkin silmäni himmenee ja elämäni neste lakastuu, niin en ole kummempi kirvesmiestä, en kummempi kirvesmiestä. Tuskinpa sadan vuoden päästä enää kukaan minua muistanee, vaikka olen kirkon kuudennus ja vaikka olen puhutellut keisariakin, sekä vanhaa pappaa että sitä nuorta keisaria, joka pappansa perästä isännäksi pääsee. Niin, niin tuskin meitä vanhoja silloin enää muistellaan."

Tuskinpa häntä todellakaan enää vuosisadan perästä muisteltanee. Silloin ei kentiesi enää kukaan usko Koskelan ukkoa laisinkaan eläneenkään, joll'ei minun, hänen elämänsä kertojan, liene sallittu päästä niin korkeaan ikään, sillä minä hänet muistan niin kauvan kuin elän. — Yhtä selvään kuin eilisen päivän muistan senkin, kun viimeksi tapasimme toisemme, vaikka siitä jo on kolme vuotta — Juhanuksesta alkoi neljäs. Ukko ja minä kävelimme yhdessä kirkosta Koskelaan päin. Oli kovin lämmin päivä ja kirkkoväkeä ajoi maantiellä kosolta. Meidän täytyi niellä tomua ja sen vuoksi pyysi Koskelan Matti minun tulemaan kanssansa Uttilan mökkiin, "siksi aikaa kuin väki vähän hälvenisi", hänen sanoillaan puhuen. Minä suostuin pyyntöön ja me astuimme mökkiin.

Muori ei luultavasti tuntenut minua, koska ei edes tervehtinyt, eikä hän muutoinkaan tulostamme ollut millänsäkään ennen kuin ukko kuiskasi hänelle jotakin korvaan. Silloin meni muija ulos ja hetkisen kuluttua palasi hän pullon ja kahden ryyppylasin kanssa, joista toisen kanta oli poikki. Sen otti ukko kohteliaasti itselleen ja ehkä siitäkkin syystä, jotta saisi aina juoda pohjaan.

"Muori pyytää tarjota meille kirkkoryypyn, suvaitsetteko", lausui kirkon kuudennus.

"Eihän tuo pahaakaan tee."

"Ei tämä aine tee paha, vaikkei niitä kaikkia viinojakaan voi juoda, mutta tämä onkin oikeata rännin tekoa. Näettehän siinä on oikea kaupungin korkkikin; — ennen tuommoinen korkki maksoi Pietarissa kopeekan. Paljokohan ne nyt maksanee?"

Minä en sanonut tuota tietäväni.

Ukko maistoi tuota haisevaa sikunavettä ja sitä tehdessään seurasi tarkasti edellä kertomiani temppeja. — Ryyppyn tyhjettyä kääntyi keskustelu äkkiä toiselle tolalle.

"Vai rupeatte te nyt metsäherraksi, insinööriksi; siishän teistäkin tuli mies, mutta sitä ei, lempo soi, kukaan olisi uskonut."

Tapa, jolla tuo lausuttiin, osoitti puhujan ei laisinkaan tahtovan satuttaa arkaan paikkaan. Hän puhui ajatuksensa suoraan ja kukapas siitä voisi närkästyä.

"Mut teidän pitää siis luopua tuosta katteinin virasta, eikö niin?"

"Tietysti."

"Parasta se onkin. Minusta oli koko merille lähtönne mustalaispojan kepponen ja sitä isännekin ajatteli, vaikk'ei sanonut. Mitä se on lähteä jäniksen passilla koulusta. Jos minun poikani sen tempun tekisi, niin panisinpa hänen pöksyillensä että paukkaisi. Kyllä tekin olisitte sietänyt aika saunan, mutta nyt kun taas olette päässyt älyynne, ei siitä enää ole puhettakaan ja kaikki on taas hyvin. Niin, nyt voipi kuka kunniallinen mies hyvänsä kävellä rinnallanne, eikä kukaan uskalla teitä konnaksi sanoa. — Suoraan sanoen: yleiseen pidetään teistä enemmän kuin oppineesta veljestänne, vaikka hän tahtoo olla suuna päänä joka paikassa. Teissä on, näette sen, enemmän ryhtiä kuin tohtorissa ja ryhdistä minä pidän. Hohoi! olipa sitä ennen itsessänikin, mutta nyt jo alkaa vanhuttaa."

Minä kuuntelin yhtä hiljaa sekä hänen kiitostaan että moitettaan. Kun en virkkanut mitään, piti hän taas lasin kanssa pikku ilveilyksen ja viidennen "ah'in" perästä jatkoi:

"Ryhtiä siinä tarvittiin, siinäkin painimisessa nimismiehen kanssa — lienettehän sen jutun kuullut; vai ette, sepä paha. Se minusta luullakseni kirkon kuudennuksen teki. Olisin siihen arvoon toki muutoinkin tainnut päästä — minunkaan pääni ei näet tuohesta ole — mutta kyllä se painiminenkin auttoi. Saattaa

kyllä olla maailmassa terävämpipäisiäkin, vaan rehellisempää miestä ei ole koko tässä läänissä, sen tiedän ihan varmaan, vaikka itsekkin sanon. Vaan olkoon minusta nähden parempipäisiä, se kun ei minua liikuta, mutta ennen heidän nimensä maailmasta haihtuu kuin minun. Minulla on seitsemän poikaa ja kolme tytärtä, aivan kuin vanhalla Jobilla, hihihii!

"Minä olen hiukan, niinkuin kuulette, katsellut raamattuakin, vaikka kohta en sitä aloillaan ole lukenut, niinkuin Ämmälän Taavetti. Soma mies se Taavetti, päiväkaudet hän höröttää: 'O kuinka ihanat sun asuinsijas ovat' ja pirtin nurkat vaan läntistyvät läntistymistään, uunin piippu kallistuu kallistumistaan ja Taavetin pää tekee sille seuraa, hihihii!

"Kerrotaanpa myös, että Taavetin kaapin nurkissa kummittelee, siellä sanotaan nähtävän mustia olennoita, jotka ovat hyvin viinapullon näköisiä ja ne tietysti tulevat sinne itsekseen, sillä Taavetti sanoo: 'pois se minusta, että sillä synnin myrkyllä suuni pilaisin.' No, no en minä tiedä onko noissa puheissa pikkuistakaan perää; paljonhan maailma tyhjääkin puhuu, 'vaan ei siinä savua, kuss' ei tulta', sanoivat vanhat.

"Omastakin silmänäöstäni saatan sen sanoa, että toisinaan tirtattaa Taavetin kieli paljoa sukkelammin kuin minun, ja kapea on joskus kruunun sarka hänenkin koivilleen. Uskovaiset haukkuvat minua juomariksi ja kukatiesi heillä siihen on hieman niinkuin syytäkin, mut sen minä sanon julkisesti, että perheeni olen tähän asti leivässä pitänyt, vaikka kirves oli kädessäni, kun Koskelaan tulin. Hongan oksaan siinä konttini pistin, enkä isäni peruja ole syönyt enkä juonut, vaikka eivät nyt lapsenikaan tuota tarkoilleen tunne.

"Mies syö, mies saa, miestä auttaa Jumala', sanoivat vanhat, ja onpa Hän minuakin auttanut, sitä en kiellä konsaan, sillä 'mitä miehen toimesta, jos ei Herra anna siunaustaan'. Joll'ei tuota vapisuttajaa olisi tullut, tuskin olisin vielä viinan maussakaan, vaan siihen yhtyy aina sellainen pirullinen kulkunpolte, ett'ei sitä usko muut kuin itse kokenut. Siihen asti ja aina ennenkin olin minä varova viinan kanssa, vaan nyt se toisinaan tahtoo voiton viedä, mutta oikein nahkajuoppo en kuitenkaan ole."

Siinä kynsäsi Koskelan ukko nenäänsä, niinkuin hänellä oli tapana, jos hän hämmästyi tai sanoi jotakin, joka ei täydellisesti pitänyt yhtä hänen omantuntonsa kanssa.

Minä kysäsin: "kuinka se oli se painiminen nimismiehen kanssa?"

"Ettekö sitä ole kuullut — vai ette, sepä paha. No olihan se sukkelata sylipainia sekin, en nyt enää semmoiseen leikkiin kykenisi, miestä ja miehen voimia siihen tarvitaan. Se se luullakseni minusta kirkon kuudennuksenkin teki. No. ei siinä sentään mitään erinomaista ollut."

"Kertokaahan kuitenkin", keskeytin minä.

"Nimismies tuli eräänä aamuna meille, ja kun minä olin vannotettu varalautamies, pyysi hän minua matkaansa ryöstölle. Minä kuuliaisena esivallan käskylle, niinkuin sanakin käskää, tottelin ja lähdin. Toimet toimitettiin, lehmät kirjoitettiin ja me patikoimaan kotiin. — Tunsittekos te Mikko-venäläisen?"

"En muistaakseni."

"Vai ette häntäkään tuntenut, sepä kummallista ja hän oli rehellisin laukkuryssä, jonka milloinkaan olen nähnyt. Hän oli ihan niinkuin me muutkin kristityt ihmiset. Kerran löysi hän myllärin Annan esiliinan ja ihan niinkuin rehellinen ihminen toi sen takaisin ilman löytäjaisittä. Niin semmoinen mies se oli Mikko-venäläinen; ja kova onnensa satuttaa hänet reppuineen tiellä meitä vastaan.

"Nimismies kävi heti Mikon kimppuun. Mikko vakuutteli: 'mie olen ihon keyhä miesi, ei miull' ole mitään omaani, repunki lainasin Akonlahen Oleksilta, Nykäseltä, siltä ukon pojalta, tunnethan sie herra nimismies sen. Tavarat ovat Miihkalin, Simanaine Miihkalin Lytänniemeltä; ei ole minun omiani, Miihkalin ovat Jumaliste! — mie olen itshe perin keyhä, ihon olen kerjäläinen.'

"Sitä helpommin voit tavarat kruunun kouriin jättää'. tokasi nimismies vastineeksi.

"En malta, pyhä veli vallasmani, en malta tavaroita jätteäh. A kotih tultua pannalla peätä puristetah, tutkitah a mihin panit suntsan i reämän? A millä maksan Miihkalin reämän?"

"Heillä kuuluu näet olevan tapana vitsapannalla puristaa velallisen peätä, jos se ei jaksaa maksaa", selitti Koskelan ukko ja maistoi tuota "oikeata rännin tekoa".

"Nimismies tempasi säälimättä laukun venäläisen hartioilta ja aikoi lähteä tiehensä. Mikko pikitti perässä kaikin tavoin rukoillen reppuansa takaisin. — 'Annan mie siima pyhä veli vallasmani kymmenen rupiloa, kunj suntsani poisi antanet — annan Jumaliste, vaikka peräte keyhä olen, ylen keyhä', vaikeroi Mikko tuskissaan. Piloillaan se sitä teki, se veitikka, ihan koiruuksillaan, kuuluu näet olevan rikas mies, oikea pohatta, mutta se oli vain olevinansa köyhä.

"Koko ajan seisoin minä äimistyneenä ja tietämättä mitä tehdä. Paha oli ruveta esivaltaan käsiksi, paha antaa noin julki vääryydenkin tapahtua. Minä muistelin, muistelin muistelemistani, mitä sana tässä kohden käskisi tekemään. Viimein joksähti mieleeni: enempi on kuultava Jumalaa kuin ihmisiä, niinkuin sanotaan Moseksen laissa eli jossain profeetassa. Omatunto on Jumalan ääni, ajattelin minä ja astuin nimismiehen eteen.

"Nyt herra nimismies', sanoin minä, 'nyt alkaa jo ilta pimetä, lopettakaa siis jo leikki ja annetaan Mikon mennä matkaansa.'

"Menköön hän vaikka sen kattilaan', vastasi herra.

"Mutta entäs laukku?' sanoin minä painolla.

"Sen pidämme me', sanoi hän.

"Ei suinkaan, sehän olisi ryöväys, aivan laitton teko.'

"Vaiti, sinä et ymmärrä lakia', sanoi hän.

"Saattaa olla, jotta en ymmärräkään kaikkia noita teidän protokollalakianne, mutta Jumalan lain luulen ymmärtäväni yhtä hyvin kuin muutkin ja käyn armopöydällä kahdesti vuodessa, niinkuin kristityn pitääkin', sanoin minä.

"Ja olet tuhma kuin pässi, koska luulet minun tässä rupeavan seuraamaan Jumalan lakia', sanoi hän.

"Sitä on meidän kaikkien niin ylhäisten kuin alhaistenkin seuraaminen', sanoin minä ja tartuin laukun kantimiin.

"Aiotko nostaa kätesi kruunun käskyläistä vastaan ja väkisin ryöstää laukun?'

"Aion, koska muu ei näy auttavan.'

"Kovasti kiskoi nimismies reppua puoleensa, mutta vielä kovemmin vedin sitä minä. Viimein sainkin sen irti ja viskasin venäläiselle. 'Pötki nyt tiehesi', sanoin minä Mikolle, 'kyllä minä tätä nyt vähän aikaa hoitelen, ett'ei hän perässäsi pääse.'

"Mikko kiitti kauppojansa ja juoksi metsään piiloon, jossa arvatenkin nauroi partaansa koko jutulle. — Sillä aikaa painiskelin minä nimismiehen kanssa, eikä se ollutkaan mitään lasten leikkiä. Nimismies ei ollut mikään tuulen löyhäys, vaan mies sen piti olla, joka allansa hänet sai pysymään.

"Kun vihdoin arvelin Mikon olevan jo tarpeeksi kaukana, päästin nimismiehen irti. Hän uhkaili minua oikeudenkäymisillä ja minkä milläkin, mutta minä olen mies, joka en yhtä rukkasen räpsähdystä säikähdä, enkä ollut millänikään. Nimismies koetti lakipykälillä näyttää toteen minun nyt rikkoneen lakia. Minä taas koetin näyttää toteen tehneeni oikein, ja omantuntoni mukaan minä varsinkin tein, olipahan sitten oikein tahi väärin. Pitkin matkaa me koettelimme sanoilla solmita toisiamme. Kun minä kysyin: miksi sitä kutsutaan, jos joku rauhalliselta matkamieheltä, joka ei mitään pahaa ole tehnyt, ryöstää hänen tavaran ja elatuksensa, niin myönsi hän sen olevan ryöväystä, vaan kuitenkin piti lain tässä olevan hänen puolellansa ja sakottavan minua. Silloin sanoa pöläytin minä: näyttäkääpäs toteen, että minä teiltä laukun ryöstin; vai luuletteko venäläisen vannovan minua vastaan? Se auttoi, ja herran suu oli lukossa. Hän luuli, ett'en minä oikeudessa olisi totta puhunut, jos sinne olisi menty — sellaisia narreja ne herrat ovat — kuka oikeutta tohtisi valehdella?

"Mattilan vaari-vainajan kerrotaan ennen muinoin oikeudessa valehdelleen, eikä muuta tarvittu — poksisi oli vain kerran pannut uunin piipussa ja sieltä syöksähti oikeustupaan itse vanha mies, paholainen, näette sen. Mustan kissan hahmossa se oli tullut. Ei kukaan nähnyt mihin kissa joutui, mutta Mattilan vaari ei siitä hetkestä lähtien puhunut yhtään järjellistä sanaa; musta oli vienyt hänen sieluparkansa. Semmoista se on laskea lipparia oikeustuvassa.

"Nimismies ei kyllä vetänyt minua oikeuteen eikä muuanne, vaan lakipykälillään sai hän kuitenkin rintani hieman rauhattomaksi. Minä lähdin sen vuoksi pastorin puheille. Hänelle kerroin juurta jaksan koko asian. Pastori piti koko juttua hyvin vähäpätöisenä, eikä virkkanut mitään puoleen eikä toiseen. Salaisesti hän kuitenkin oli hyvillään siitä, että nimismieheltä noin, läpi suun, luiskahti lihava paisti, sillä he kuuluivat olleen keskenänsä vihoin, niinkuin jälkeinpäin sain kuulla. Muutoin olisi hän varmaankin ollut nimismiehen puolella, sillä eihän koira koiran hännälle polje ja herrat aina vetävät yhtä köyttä.

"Kuolipa sitte samaan aikaan entinen kirkon kuudennus, Väinölän vanha äijä. Heti pidettiin kirkonkokous, jossa pastori pitäjän miehille esitteli minut kuudennusmieheksi.

"Hän, tämä Matti Koskela', puhui pastori, 'on siivo ja viinaan menemätön mies. Synkästä korvesta on hän vähitellen, niinkuin talonpojan pitääkin, omin käsin itsellensä raivannut aimolliset pellot ja niityt. Hänen talonsa on parhaassa kunnossa koko näillä kuuluvin. Opillisessakin suhteessa on hän ollut hyvänä esimerkkinä. Hänellä on hyvä käsitys ja täydet sekä sisä- että ulkoluvun merkit. Siis on hän pitäjän paras mies ja ansaitsee yleistä kunnioitusta. Senpätähden ei liene kellään vastaan sanomista, jos hänet asetamme Väinölä-vainajan sijaan kirkon kuudennuksen arvoon ja virkaan. Amen.'

"Juuri niin puhui pastori silloin kuin minä häveten ja lakkini lippua nyppien seisoin väkijoukon takana. — 'Astu esiin Matti', sanoi hän sitten, 'parhaiden miesten pitää seisoa rintimaisina, ei ne saa takapuolella pysytellä.'

"Minä astuin esiin ja olin nyt kirkon kuudennus, ja sinä kentiesi pysynkin siihen asti kuin kutsutaan tilinteolle elämäni toimista. — Kyllä se mahtoi nimismiestä harmittaa, kun sai kuulla minun semmoiseen kunniaan kohonneen, ja sitä vartenhan se pastori minut siihen virkaan panikin. Vanhaa Aatamia on näet meissä kaikissa, niin herroissa kuin talonpojissakin, ja vihamiehellensä kiusantekeminen tuntuu makealta mannalta jokaisen suusta, enkä minäkään mielelläni soisi paholaiselle pienintäkään mielihyvää. — Sillä tavoin minä pääsin kirkon kuudennukseksi, itse yhtään auttamatta, hihihii!

"Sitte olisi minun luullut ruvenneen elämään kuin isä Aaprahamin helmassa, vaan epä niin käynytäkään. Tuosta oli seurauksena, että minun arvoni kohosi äärettömästi. Kaikki, jotka apua tahi neuvoa tarvitsivat, juoksivat luonani. Ymmärrykseni ja varojeni mukaan koetin minä auttaa heitä pulasta, mutta sitä tehdessäni jouduin itse vähitellen pälkähäsen, josta ei kukaan voinut minua auttaa. En näet keltään ottanut mitään hyväntekijäisiä tahi maksua ja he palkitsivat minua millä voivat. Aina täytyi minun ottaa ryyppy ryyppyn päälle, jos vaan mihin liikahtin kotoa, ja tulipa moni viinapullo kourassa minunkin luokseni.

"Katri, se oli eukkoni nimi, varoitteli minua usein viinasta ja taisipa käydä pastorillekin pelkoansa kertomassa. Viina ei kuitenkaan ollut syynä pastorin ja minun keskinäiseen riitautumiseen. Siihen oli toinen ja paljoa pätevämpi syy. — Pastorin poika, se Kalle niminen, oli menetellyt huonosti nimismiehen tyttären kanssa ja pahoja sanomia alkoi siitä kuulua. Minä arvelin: minun on vielä tuomiopäivänä vastattava piirini siveellisyydestä, ja lähdin pastorin pateleille. Siinä suusta-suuksiin puhellessa minä uhkasin toimittaa koko hänen joukkonsa pitäjäästä pois, jos ei nimismiehen tyttärestä hetimiten tulisi hänen miniänsä. Pastori pani alussa kovasti vastaan, mutta lorun loppu oli kuitenkin se, että häät pidettiin. Hyvät häätpä olivatkin, vaikka morsian ei tanssinut; enkä minä muista koskaan nähneeni onnellisempaa pariskuntaa.

"Pastori oli tosin kunnan mies hänkin, vaan hänellä oli liian iso perhe koulutettavana herroiksi ja mamselleiksi, eikähän herrojen lapsista saa tulla kuin joko herroja tahi roistoja, vaikka olisivat kuinka paksupäisiä tahansa. En ainakaan minä muista nähneeni herrasmiehen lasta kunniallisessa maamiehen työssä, enkä käsityöläisenäkään — se näet olisi häpeä vanhemmille.

"Niin laittoi pastorikin lapsistaan herroja, vaikk'ei hän Kallesta saanut muuta kuin ryöstöherran, vaan herra kuin herra, jos ryöstöherrakin. No, koulutus tuli kalliiksi, eikä lailliset tulot riittäneet. Sentähden otettiin siitä nelikko, josta kappa olisi tuleva, vieläpä hän eräässä kirkonkokouksessa pyysi palkan lisää pitäjältäkin, jotta saisi poikansa koulutetuiksi. Silloin esittelin minä, että joku niistä pantaisiin ruotiin; minä näettesen olen hieman sukkelakin, hihihii!

"Pastori suuttui siitä silmittömäksi ja koetti kaikilla tavoin kostaa minulle. Muun muassa sanoi hän armpöydällä: 'et sinä ole kelvollinen käymään täällä.' Siitä sanasta olisi mieheltä mennyt virka niin että 'huiskis vaan', sanoi Siltamäen korpraali, kun kunniaastansa pääsi.

"Se oli jo toinen herra, jonka olin suututtanut ja täytynt suututtaa, kun näet herrat eivät aina hekään pysy oikeudessa, josta minä pidän kynsin hampain kiinni. 'Rehellisyys maan perii', sanoi isävainajani ja kun se oli ainoa häneltä saamani opetus, olen sitä kokenut säilyttää tuoreessa muistossa. Ei kannata laiminlyödä opetuksia, kun niitä on niin niukalta saanut kuin minä.

"Tuomari se taas suuttui minuun ihan istuvassa oikeudessa. Minusta näet lopuksi tehtiin oikea lautamies. Tavallisesti istua tökötin lakituvassa kiiskii onkien, niinkuin yleinen siivo tapa vaatii. Eikä sitä uskoisi kuinka raukaisevaa tuo lautamiehenä oleminen onkin; siinä ei vaan tahdo silmät auki pysyä, jos ei pane tikkuja pönkäksi, niinkuin Jaakko Tervo teki.

"Moniainen syyskäräjien aikaanapa katosi minulta uni aivan kokonaan. Päässäni soitti paholainen kiliseviä kulkusiaan lakkaamatta ja aina aika väliin huusi 'voimaa, vohnaa!' Minä arvelin: 'soittele vaan, jos mielesi tekee'. Sitte se lempo kuvasi eteeni pieniä kirkkaita pilkkuja, jotka pyörivät ja horisivat kuin kimalaiset meden aikana. 'No jopas nyt jotakin', mietin minä ja kyselin toisilta näkivätkö hekin semmoisia kipinöitä. Ei kukaan nähnyt mitään. Minä en pelkää pirua pikkuistakaan, enkä tuosta ollut toppananakaan. Lempo työlästy minun siinä ja äkäpäissään lähetti koko pataljoonan pienempiä

juoksupoikiaan minusta murhetta pitämään. Ne olivat tuommoisia peukalonpään kokoisia nalliaisia ja uskokaa pois, vaikka olivat niin pieniä vielä, oli jo muutamalla kuitenkin pitkä, polviin asti ulottuva parta. Muutoin ne olisivat olleet sukkeloita lystiveitikoita, vaan olivat saaneet liian huonon kasvatuksen. Aivan käskemättä ne rasavillit, joskus lakituvassakin, tunkeutuivat istumaan minun nenälleni — tähän näin. Minua alkoi tuskauttaa, kun mokomat eivät laille ja oikeudellekaan antaneet kunniaa, ja minä nappailin heitä pois.

"Heikkoa väkeä se oli, mut ei kummakaan; paljokos sitä voimaa semmoiseen runnakkoon sopii. Kun kerran sormirinkullaan napsautti, niin jo puolitusinaa maassa kelletti. Kyllä minä pahan pataljoonan lukua kelpolailla harventelin, mut siitpä Lusifer oikein suuttui ja toimitti kultapoikansa vapisuttajan minun ristikseni. — Se tuli eräänä kuunvalo-yönä. Oven aukasi kuin mies, vaikka oli lankakerän näköinen; vieräsi sitte sänkyäni luo. Minä hölmö otin sen siitä käsiini ja yks'kaks' luiskahti se ruoja suuhuni. Silloin sain sanoa kuin Värtsilän ruukinvahti: 'jää hyvästi yön lepo, emme me toisiamme tunne!' Nyt se kerä on täällä takaraivossani, eikä sitä sieltä voi pois saada. Viina on ainoa, joka sen elkiä edes hieman asettaa.

"Oikeustuvassakaan ei siitä päivin uni painustanut minua, vaikka toiset vetivät hirsii, jotta seinät jyrsi. Siihen sijaan seurasin minä tarkasti asiain menoa. Tulipa eräänä päivänä Hiisikosken myllärinkin asia esiin. Ämmälän Taavetti oli ja on kaikessa pyhydessään hyvin ahne mies ja oli postilloistaan ollut saavinaan selville, että mylly oli hänen maallaan, vaikka se on kokonaan veden päällä. Mylläri puolusti asiaansa ja Taavetti intti vastaan. 'Astukaa ulos', sanoi tuomari ja alkoi tehdä päätöstä.

"Tuomio oli, että myllärin oli kiluineen kaluineen, myllyineen ja muine hynttyineen muuttaminen pois paikalta ja maksettava niin ja niin paljo vahingon palkintoa.

"Eikös niin?' kysyi tuomari lautakuntaan kääntyen. Pahastipa ukko ällistyi kun minä vastasin: 'ei niin, ei sinne päinkään.'

"Ja miksikä ei?'

"Siksi', sanoin minä, 'siksi kun Hiisikoskessa on ollut mylly ylimuistoisista ajoista, mylly, joka aina on antanut jauhoja. Sen omistajana oli ennen tätä nykyistä Aaroa hänen isänsä vanha Aaro. Hän oli saanut myllyn isältään ja eikö sekin liene saanut isältään, ja sen tähden isossajaossakin lohkaistiin myllylle eri palsta.'

"Mutta paperien mukaan...'

"Papereista viisi', sanoin minä, 'myllärit ovat aina olleet kelpo miehiä, eivät ota liikaa tullia, maksavat veronsa puhtaasti kruunulle ja kaikille kappamiehille, eivät myöskään koskaan ole sulkeneet kuninkaan väylää, ja sanalla sanoen Ämmälän Taavetilla on koiruus mielessä.'

"Mutta oletteko täydessä järjessänne, hyvä Koskela? Ämmälällä on tässä laki puolellaan', sanoi tuomari.

"Täydessä järjessä muutoin, vaan nuo pahalaisen juoksupojat' — silloin muistin, ett'eihän tuomari niitä näekään — 'täydessä siinä järjessä kuin Luoja minulle syntymässä on antanut, vaan olisi kuitenkin synty laittaa Aaroparka näin mieron tielle joukkonsa kanssa. Sentähden minä panen vastalauseen ja se on pantava pöytäkirjaan ja siin' on perä. Amen.'

"Mutta te saatte sakkoa, Koskela.'

"Vaikka vaan', sanoin minä, 'se kun ei herra herrassöötinkiä liikuta.' — Niin puhuin minä ja kelmeä kuin talvinen kuu oli tuomari kasvoiltaan kysyessään: 'onko se koko lautakunnan miete?' Totuttuun tapaan vastasivat toiset: 'jaa, korkea oikeus.'

"Tuomari pisti pöytäkirjaansa, että lautakunta oli eronnut päätöksestä, — vaikka eiväthän ne toiset aikoneetkaan siitä erota. Asianosaisille annettiin julistus asiassa ja paperit toimitettiin laamanniin, sieltä hoviin, sieltä senaattiin ja viimeksi itselleen keisarille. On se keisari mahtanut arvella: 'aika poika tuo Koskelan Matti on', ja ehkäpä hän on näyttänyt paperit pruustinnalleenkin.

"Kun minä muistin sanoa kuninkaan väylän olleen aina auki, huomasi armollinen esivalta, että mylläri Aaro on toimen mies, ja päätti asian hänen hyväkseen. — Minulla on näettesen täällä pääkopassani tallella muutamia lain koukkujakin, sellaisia polvekkeita, jotka aina auttavat, hihihii! Ei sitä niin tuhmia olla kuin näytetään, hihihii!"

"Kuinkas te jouduitte puhuttelevaan keisaria, sekä vanhaa pappaa että nuorta, joka isänsä perästä isännäksi pääsee, teidän omilla sanoillanne puhuen?" kysäsin minä, kun ukko oli saanut viidennen ryyppynsä tyhjäksi.

"Se oli näette sen semmoista seikkaa", jatkoi hän kertomistaan, "että Katrilla, eukollani, oli Pietarissa tädin poika hopeaseppänä, rikas mies kuin pajari — kävi toisna kesänä täälläkin. Minun, kun en ollut maailmaa nähnyt — kerran nuorempana vain kävin Oulussa suolan perissä — rupesi mieli tekemään Pietarin komeutta katsomaan. Noh, läksin kuin läksinkin. Katrin tädin pojan kanssa oltiin sitten eräänä päivänä 'isvosikalla' ajelemassa, hevosmiehellä, joka vie mihin ikään tahtoo, kun vaan vähän murahtaa hänelle venäjäksi.

"Nyt tulee itse armollinen majesteetti vastaan", sanoo Katrin tädin poika hätäisesti.

"Terve tulemasta", sanon minä ja jopa kiittääkin vastaamme kultaiset vaunut. Niissä istuu oikealla puolen itse armollinen esivalta ja nuori herra ja perintöprinssi vasemmalla. — Hatut pois päästä, se on tietty se.

"Nykäseepä esivallan persoona nuorta herraa kylkeen ja sanoo: 'katsos, kun Koskelan Matti isolla mustallaan ajelee.' Hän — keisaria tarkoitan — luuli näet minun omalla hevosellani lähteneen niin pitkälle matkalle.

"Nuori herra, se perintöprinssi, katsoo ajurimme hevosta ja hyvin se olikin meidän ison mustan näköinen, jonka sittemmin möin Sortavalan markkinoilla. Armollinen esivalta, majesteetti itse näettesen, viittaa sitte minua vaunujensa luo. Meidän ajajamme seisautti konkarinsa ja minä rupesin laskeutumaan rattailta pois. No enhän minä vanha mies niin nopeasti ennättänyt, ja kun pääsin kadulle, oli keisarin hevoset taas täydessä ravissa; ajajan tolvana ei ollut ymmärtänyt pysähdyttää ollenkaan. Minä en ennättänyt muuta kuin nähdä heidät, sekä papan — itse majesteetin — että perintöprinssin. Molemmat näkyivät olevan kauniita ja uljaita miehiä. Sen kuulin vaan siinä kiireessä, kuin armollinen esivalta huusi mennessään minulle: 'käy meillä Koskelan Matti, ennen kuin pois lähdet; minulla olisi sinulle vähäsen asiaa!'"

Siinä kynsäsi vanhus taas nenäänsä, ja kun minä epäileväisesti katselin hänen silmiinsä, sanoi hän: "uskokaa pois, niin oli sen asian laita. Minussa ei olisi miestä valehtelemisella ansaitsemaan ateriaakaan päivässä, jos minä valehtelijaksikin rupeaisin"; mutta kuitenkin kynsiskeli hän nenäänsä, vaikka tosin se nyt tapahtui viimeisen kerran koko kertomuksen ajalla.

"Sitten tuli minulle jo hätä eteeni, ja täytyi jättää koko Pietari, vaikka harmitti hieman, kun en joutanut käymään esivallan puheilla. — Oli minulla sitte kotiin päästyä koko syksyksi kertomista, vaan eivät tahtoneet kaikkia puheitani oikein uskoa. Tulipa niin kevät käsiin. Muutamana sunnuntaina istuin kirkossa tavallisella paikallani etupenkissä. Jumalan palveluksen loputtua ilmoitti pastori nyt tulevan tapahtumaan jotakin merkillistä. Hartaasti odottivat ihmiset ja pastori käski Kalliolan kestikievarin ja minun tulemaan alttarin eteen. Me menimme ja hän kertoi keisarin lähettäneen Kalliolan kestikievarille ja minulle kunniarahan. Sitte hän pisti ne meidän rintaamme ja piti seurakunnalle liikuttavan puheen.

"En tiedä mistä hyvästä minä tämän rahan sain — tässä se on; vaan irvihampaat sanoivat Kalliolan saaneen rintarahan siitä, kun ilmaiseksi aina syötti kruununvoudin hevosia. Niitä on näet kaikenlaisia viisaita tässä maailmassa. — Jo sitte ihmiset uskoivat minun Pietari-kertomuksistani nekin, joiden totuutta itsekin epäilin, ja minäkin ymmärsin, että kunniarahaa saamaan se keisarillinen majesteetti oli minut kotiinsa kutsunut. Tottapahan sitte lienee saanut kuulla minun jo lähteneen kotiin, koska lähetti sen pastorille. Luultavasti minä sain kunniamerkin mylläri-Aaron puolustamisesta, vaan eihän sitä aivan varmaan tiedä kukaan sanoa — niin kumminkin itse arvelen.

"Aina ennenkin olin hartaasti rukoillut armollisen esivallan puolesta, vaan ei se kuitenkaan lähtenyt niin sydämmestä kuin tuon sunnuntain jälkeen. Lapsilleni olen myös koettanut teroittaa, kuinka tärkeätä ihmiselle on kunnioittaa Jumalaa ja rakastaa häntä ylitse kaikkia, vaan rakkaus ruhtinaasenkin, jonka haltuun korkeuden Isä on kansojen kohtalot uskonut, ei ole koskaan, ei hetkeksikään unhotettava, ja toivottavasti he eivät opetuksiani unhotakaan.

"Sellaista on elämäni ollut; paljon olen kokenut, paljo on jäänyt kokemattakin, vaan en vasta enää lähde pitkille matkoille. Nyt olen tyytyväinen, kun saan vaan kotoani kulkea tänne Uttilan muorin luo ja täältä taas kotiin edestakaisin samaa jälkeä, niinkuin kellonheiluri, niinkuin kellonheiluri, hihihii!"

Koskelan ukko vaikenä. Minä otin häneltä jäähyväiset ja lähdin. Kauas tielle kuului karkeaääninen laulu:

"Ollaan poikia, ollaan poikia, poikia julmia juomaan, mamma se käski Maaningalta rengaskorvia tuomaan",

ja vieläpä nytkin tuntuvat sen sävelet kaikuvan korvissani.

AINOA RAKKAUTENI.

Vanha herra kertoi ainoasta rakkaudesta:

Syksy oli tullut, kesä kultainen kulunut ja harmaita pilviä ajeleva tuuli pudotti yhden kellastuneen lehden toisensa perästä syysateista mustuneelle mullalle. Syntymäpäivänänikin oli ilma kolkko ja ulvoen soitteli tuuli surullisia virsiään honkien latvoissa. Vanhempani istuivat räiskyvän takkavalkean ääressä ja muun muassa ottivat puheiksi minun tulevaisuuteni. Isä arveli minua liian heikoksi, että minusta voisi tulla kunnollista työmiestä taloon. Äiti luuli myös samaa, vaan siihen sijaan kehui hän päätäni hyväksi, niinkuin äidit tavallisesti tekevät.

"Pannaan hänet sitte kouluun", sanoi isäni, "ehkä oppii hän siellä jotakin, että voi maailmassa henkensä elättää."

"Voisi panna, vaan se tulee niin äärettömän kalliiksi", tuumaili äiti.

"Eletään me täällä kotona sitä tarkemmin", vastasi isäni ja kääntyen minuun lausui hän: "perjantaina, se on ylihuomenna, lähden minä tästä asioilleni kaupunkiin ja vien sinut mennessäni sinne kouluun."

Sillä se asia oli päätetty ja perjantaina lähdettiin matkalle. Kuormaan pani äiti leipää, lihaa, leiviskän muikkuja ja neljä naulaa voita, varoittaen ett'en sitä viimeksi mainittua söisi muulloin kuin sunnuntaina ja juhlapäivinä. Lähtiessä pisti hän vielä kouraani pienen nahkakukkaronkin "pikkutarpeitani varten ja särvinrahaksi", niinkuin hän sanoi.

Kaupungissa asui eräs isäni vanhoja tuttuja, jonka oikeasta ammatista minä en koskaan ole onnistunut saamaan täyttä selkoa. Jonkunlainen tukkiherra hän lienee ollut, koskapa hänellä oli jos jonkinmoisia tilikirjoja, mittakokka ja "sottalauta"-niminen kapine, jota hän käytti lukua laskeissaan. Koko talvena hän ei muuta tehnyt kuin herrasteli ja senpä vuoksi häntä kutsuttiinkin herraksi. Hänen vaimoansa sanottiin rouvaksi; siis lukeutuivat ne ihmiset herrasväkeen, joiden luo minut pantiin asumaan, "sillä siellä saat asunnon helpommalla kuin muualla", sanoi isäni.

Kotona olin tottunut viettämään aikani enimmäkseen ulkoilmassa, eikä siellä päivän valoa ja raitista ilmaa ollut koskaan puuttunut. Tässä uudessa asunnossani siihen sijaan oli niitä molempia jotensakin niukalta. Ihmekö siis että minulla oli ikävä, enkä oikein tahtonut viihtyä kuivan latinan kieliopin ääressä, vaan mieluummin maleksin joko joen rannalla kaarnalaivoja uittelemassa tahi Tikkamäellä puolukoita poimimassa. Isäntäväestäni näytti myös olevan samantekevä, olinpa minä kotona tai kylässä. Joskus näyttivät he olevan mielissäänkin, kun pysyin niin paljon poikessa, ja sentähden sanoi rouva minua aina "siivoksi pojaksi, joka ei ole kenenkään ristinä." Eräänä pilvisenä päivänä olin niinikään kaupungilla katselemassa, kun torille pystytettiin kaiken kokoisia ja näköisiä myymäkojuja. Muhkeat hevokset, ankarasti tömistäen maata, vetivät kaupunkiin iloisen ja tyytyväisen näköisiä maalaisia ja rusopoksia kaunottaria, jotka nyt keräytyivät sinne huvitteleimaan, sillä tänään oli markkinain aatto. Ihmisiä kuhisi kaikkialla, niinkuin hyttysiä lämpimänä kesäiltana. — Tuota vireää liikettä katsellessani jouduin muutaman rapistuneen, pienoisen kartanon kohdalle. Sen katolla raukeana liikahteli iso kolmivärinen lippu. Seinään oli kiinnitetty kookas paperi, jossa sormen paksuisilla kirjaimilla ilmoitettiin tunnetun saksalaisen taideniekan, herra Max Grünbergin, korkeain asianomaisten luvalla huvittavan yleisöä näyttölemällä marakatteja, apinoita ja muita ihmeitä. "Erittäin on kaikissa paikoissa nuoralla tanssijatar, neiti Margaretha, saavuttanut sivistyneen maailman suosion ja hän onkin ensimmäisen luokan taiteilija", sanottiin ilmoituksessa. Sisäänpääsy maksoi 20 kopekkaa, lapsilta ja palvelijoilta puolet. Paperissa oli vielä kuviakin, joista rumin ja hirvein oli eräs nuoralla tanssiva, naispukuun puettu olento — apinako lienee ollut vai ihminen. Tästä sain selkoa sen verran, että siinä oli jonkunlainen "kometiia" kysymyksessä, ja kun en ennen mitään semmoista ollut nähnyt, päätin aivan ensi tilaisuudessa mennä sinne. Äitini luulin myös tarkoittaneen huvituksia, kun hän rahaa antaessaan oli maininnut pikku tarpeita, ja "miksipä hän muutoin olisi pistänyt kukkaron käteeni, ikäänkuin isästä salaa", mietin minä. Jo samana iltana seisoin minäkin muun joukon seassa "kometiian" etuhuoneessa. Rahastani annettiin minulle korea paperipalanen, jonka mielelläni olisin pitänyt itse ja käyttänyt kirjanmerkkinä, vaan toisella ovella ottivat sen taas pois huolimatta mitään minun vastaväitöksistäni. Sisään sysättiin minut, ja sielläkös vasta elämä oli! Positiivit soivat ja pienet marakatti-pahaiset lystikkäästi pylyilivät ihmisten seassa, jotka milloin ihmettelivät niiden loistavia pukuja ja pitkää häntää, milloin taas hartaasti tirkistellen pyöreihin laseihin ihailivat niistä näkyviä ihmeitä. Minä koettelin myös ulottua laseihin katsomaan, vaan ne olivat liian korkealla, siis sain olla tyytyväinen, kun sain lasien päällä lukea Berliinit, Pariisit, Neapelit j.n.e. Olipa eräs lasi hieman alempana kuin muut. Sen päälle oli kirjoitettu: Pernambuco, Madagaskarin kuningatar. Siihen ulotuun minäkin katsomaan, ja voi hirmua miten iso kuningatar Madagaskarissa oli! Sen puku oli repaleinen ja kasvot likaiset. Hän niisti kynttilää ja meni sitte pois, jättäen minut tyhjää tähyämään.

Lieneekö Pernambucon näkeminen vaiko nuo pienet marakatti-pojat saattaneet pääni pyörälle — sitä en tiedä, vaan hauskalta tuntui elämä ja unhottuneet olivat jo kirjat ja kirjanmerkit silloin kuin peräseinä yht'äkkiä katosi näkymättömiin, mihin lienee joutunutkaan.

Silloin jouduin minä hurmoksiin aivan, sillä "viepäs kehveli sitä enkeliä, joka siellä heiskuu", sanoi eräs tupakkasuinen naapurini, ja enkelin näköinen se heiskuja todella olikin. Minäkin olisin ehkä tuota ilmestystä pitänyt enkelinä, jos hänellä vaan olisi ollut siivet ja joll'ei hän olisi osoittanut olevansa ihminen lausuessaan: "ich bin Margaretha."

"Hih pien' Margaretha, se nuoralla tanssija, kyllähän minä sinut jo näin, Kuopiossa", tuumaili naapurini taaskin, luullen tuon keijukaisen itselleen puhuneen. Margaretha kuultuaan äänen kääntyi meihin päin, ja arvatkaas mitä hän teki nähdessään minut? — Hän kumarsihe vähän, heitti minulle mitä makeimman sormisuukkosen, pyörähti sanaakaan sanomatta ympäri ja yks'kaks' hän jo tepasteli taivaan ja maan, se on katon ja lattian välillä.

Jostakin kainouden ja ilon sekaisesta tunteesta punehduin minä kuin mansikka ja koetin pienillä käsilläni estää yksitoista vuotisen sydämeni tykytystä kovin kauvas kuulumasta, silloin kuin armaani — siksi oli sormisuukkonen hänet tehnyt — kuin tuo viehättävä keltakiharainen sylfiidi hypähteli korkealle nuorasta ja aina hetkisen tyhjän päällä vipikoitti siroja tohveleitaan. Tietämättä mitä tein olin lähestymistäni lähestynyt nuoraa, kunnes jo seisoin aivan sen alla.

Siitä näin taas yhden Margarethan rohkeista ilmaan kimmahduksista ja kuinka nopeasti hänen jalkateränsä liikkui. Silloinpa suurimman hiljaisuuden salissa vallitessa aivastin minä ehdottomasti. Margaretha katsahti alas ja tuskin keksittyään minut liihoitteli jo, hennon lumikitehen tavoin, alas avonaiseen syliini. Hämmästyneenä tuosta uudesta lemмен osoituksesta lysähdin ensin polvilleni ja kentiesi olin jo aivan tekemäisilläni rakkauden tunnustukseni, kun hän äkkiä tempasi minut aivan kuin minkäkin kotieläimen syliinsä, silitti hellästi päätäni ja painalti huulilleni hehkuvan muiskun. Koko yleisö taputti käsiään ja me molemmat kiitollisina nyökytimme päätämme, sillä käsitimmehän me ihmisten toivottavan onnea meille vastakihlatuille.

Margaretha voitti kuitenkin tunteensa pian ja velvollisuutensa mukaan keikahti hän keveänä kuin orava ikään takaisin nuoralensa, jättäen minut avossa suin nauttimaan onneani ja katselemaan kauniita liikkeitään. Muuan vääräjalkainen, mustapartainen kääpiö keskeytti kuitenkin heti nautintoni, kun hän tarttui käsikynkkääni ja jotensakin epäkohteliaasti kuletti minut paikoilleni, matkalla muristen jotakin hengen vaarasta ja tuhmasta poikanulikasta. Muutoin kului iltani kuin kauniissa unessa ja kynttilät olivat jo kaikki sammutetut, ennenkuin minä ymmärsin tällä kertaa täytyväni lähteä lausumatta jäähyväisiä sydämeni haltijattarelle.

Ulkona oli kovin pimeä ja solisten virtaili vesi katuojissa, samalla kuin taivaasta tuli toista min'enimmänsä ennätti kaupungin jo ennestäänkin liejuiselle kadulle. Tuo ilma olikin ihan omiaan lauhduttamaan rakkauteni ensimmäistä puuskaa, niin että kotiin saapuessani olin jo jotensakin tyyneä ja täydellä järjellä, eikä siellä minusta mitään huomattu.

Koko seuraavan yön kuohui kuitenkin vereni rauhattomasti ja kauvan vältti uni vuodettani, kun minä mietin, mitä asiain näin ollessa olisi paras tehdä. Kun aina olin tottunut luottamaan vanhempiini, päätin nytkin heille ilmoittaa sydämeni nykyisen tilan.

Sillä varalla ett'eivät he suostuisi Margarethaa miniäkseen ottamaan, aioin kirjeessä muutamalla sanalla viitata Amerikkaan tai johonkin muualle lähtemisestä. — Toisen kirjeen päätin lähettää Margarethalle ja vakuutettuani ensin hänelle sydämellistä rakkauttani ja sen pysyväisyyttä, olin siinä pyytänyt hänen olemaan huoletta, sillä minä kyllä toimittaisiin hänelle loppu-iäkseen päiväpaistetta. Jotakin tuollaista aioin lemmitylleni kirjoittaa, vaan tietysti niin luonnollisella tavalla kuin ainoastaan rakastuneet osaavat ja varsinkin sen ikäiset rakastuneet. Ne päätökset tehtyäni nukuin rauhallisesti ja makeasti nähden oikein autuaallisia unia.

Ensi työkseni valmistin seuraavana päivänä molemmat kirjeet, Margarethalle ja vanhemmilleni, ja kun ei ollut ketä lähettää rakkauden sanansaattajiksi, sain itse toimittaa tuota vanhojen tätien tavallista virkaa. Margarethaani en itse tavannut, vaan eräs pikkuinen juutalaispoika lupasi toimittaa kirjeeni sisarelleen, kun hänelle lupasin palkaksi kourallisen karamellia, ja luultavasti saapuikin kirjeeni niitä teitä kunniallisesti perille. — Vanhemmilleni menevä kirje oli kiireessä unehtunut avonaisena asuntoni pöydälle ja siitä oli isäntä sen löytänyt, niinkuin muinoinen mustalaispoika talonpöydältä veitsen. Hän kyllä sittemmin toimitti kirjeen omistajilleen, vaan varusti sen muutamilla mielestäni tarpeettomilla selityksillä.

Kotiin tultuani antoi isäntä minulle määräyksen, jonka mukaan en kolmeen vuorokauteen saisi huoneesta liikahtaa, "sillä sinä vaan kaupungilla rakentelet naimiskauppoja mustalaistytöiden kanssa", sanoi hän. Seuraavina päivinä pidettiin minusta oikein isällistä huolta, ja ett'en saisi vilustuttaa

itseäni ulkona-olemisella, vartioitiin minua kuin pahantekijää ikään. Viimein onnistuin kuitenkin eräänä viileänä aamuna pääsemään karkuteille.

Tietysti ohjasin kulkuni Margarethan asunnolle. Hän ei näyttänyt laisinkaan huomaavan läsnäoloani tahi ei ollut sitä huomaavinaan, vaan ahkerasti järjesteli kaikenlaisia kopsia ja vakkoja pihamaalla oleville rattaille. Kaukaan aikaan en minä uskaltanut äänelläni häiritä häntä työssään, varsinkin kun hän nyt näytti paljoa suuremmalta kuin tuona iltana tanssiessaan nuoralla ja oli muutoin niin ihmeellisesti Pernambucon, Madagaskarin kuningattaren näköinen, mutta vieläkin repaleisemmissä riikineissä. Vihdoinkin viimein rohkasin luontoni ja hyvin sulavalla äänellä toimitin: "hyvää huomenta, Margaretha!"

Hän, suuttuneen näköisenä, tiuskasi minulle jotakin, jota en ymmärtänyt enkä erottanutkaan muuta kuin sanat: "Zum Henker". Kuitenkin ryhdyin minä luettelemaan armaalleni niitä kärsimyksiä, joita lempeni tähden olin saanut kärsiä ja samalla vakuutin niiden vaan kiihdyttäneen jo entuudestaankin innokkaan rakkauteni voimaa.

Hetkisen kuluttua tulivat ulos Margarethan isä ja veli. Edellisessä tunsin saman vääräjalkaisen ukkoressun, joka minut ennen, näytelmässä, oli paikoilleni taluttanut, ja jälkimäinen oli sama veitikka, jota kirjeen viemisen tähden olin karamelleilla ravinnut.

"Poika, mitä sinä tahdot?" ärähti minulle vanhus.

"Puhutella Margarethaa kahden kesken", lausuin minä vapisten kunnioituksesta.

"Ei hän osaa suomea, mene matkaasi", oli ukon epäkohtelias vastaus.

Tuo pieni poika nalliainen alkoi nyt laveasti kertoa minun rakastumisestani "sisar Margarethaan", vaan ukko kielsi häntä ja käski edeltäpäin kiiruhtamaan laivalle. Siitä huomasin minä heidän jo todenteolla tekevän poislähtöä, ja lapsellisella avosydämellisyydellä kerroin hänelle suhteeni hänen tyttärensä. Lopuksi innokkaasti rukoilin, että hän ottaisi minut taiteilijajoukkoonsa, että saisin seurata morsiantani hänen myötä- ja vastoinkäymisessään. — Sillä välin oli Margaretha saanut kaikki valmiiksi ja yhdellä hyppäyksellä hän jo istui rattailta. Ukko seurasi tytärtään ja he katosivat portista kadulle. Melkein mielettömänä juoksin minäkin rannalle ja jouduin juuri parahiksi näkemään, kuinka kaarevakylkinen laiva, jonka piipusta musta savu tuprusi, hiljaa alkoi kyntää järven tyyntä pintaa vieden mukanaan minun lemmittyni ihan minun silmiäni edestä, minun, joka tätä nähdessäni luulin kaiken ilon ja onnen maailmasta häviävän, samalla tavalla kuin laivan piipusta nouseva savu haihtui ilmaan. Näistä kolkoista epätoivon mietteistä herätti minut kortteerini piika, joka oli lähetetty etsimään minua ja saattamaan takaisin huonevankeuteeni. Välinpitämättömänä seurasin häntä, sillä koko maailma oli mielestäni tyhjä, iloton vankihuone, ja yhdentekevähän oli kuinka iso osa siitä oli minun käytettävänäni.

Pojasta tuli nuorukainen, nuorukaisesta on tullut mies, miehestä harmajahapsinen vanhus ja hämäränä muistona kummittelee mielessäni tuo ainoa rakkauteni. Toistamiseen en ole sitä pyhää liekkiä povessani tuntenut ja pahoin pelkään, ett'en sitä enää tunnekaan.

VIHKIMÄKENGÄT.

Kummini kertoi:

Kaikista merkeistä päättäen oli Haapapuron mökissä juuri vastikään päästy päivälliseltä. Martti istui vielä tavallisella paikallansa pöydän päässä ja niinkuin ainakin syömästä päästyä, kaiveli hampaitansa vaskisella hinstatilla eli piippuneulalla. — Reeta, Martin vaimo, seisoi taas karsinapuolella nurkkakaapin edessä löytääksensä sieltä jotakin, jota miehensä ettoneaikana voisi hiljaisuudessa korjata. "Eipähän se kuitenkaan ilman ettoneetta lähtene minulle lehdeskoivuja kaatamaan, kun se on semmoinen pattio koko mies", supisi Reeta itseksensä.

"Mitäh?" kysäsi Martti.

"Ei mitään", sanoi Reeta ja ajatteli, "no on sillä korvat, kun toisen ajatuksetkin kuulee!" Hän ei kumminkaan, vaikka miten olisi etsinyt, löytänyt muuta kuin punonnaisen ja kolmisulka-äimän. Niistäpä juolahtikin hänelle mieleen, että "ehkä niistä vanhoista lipokkaista vielä paikkaamalla tulisi

kalu", ja hän rupesikin niitä korjailemaan.

Pöydän latvalla leivänmurujen ja kalan ruotien seassa oli vielä kaksikorvainen piimätuoppikin. Reeta oli sen, samoin kuin muutkin tähteet, jättänyt Marin korjattaviksi, mutta se taas oli kesken vanhusten syönnin jo lähtenyt ulos, "minne lie mennytkään". Mielellään olisi Reeta itse kuitenkin pannut piimätuopin talteen, kun "tuo Martti oli semmoinen piimäpukari", mutta hän ei ilennyt, "sillä sittehän se luulisi, jotta minä sen hänen tauttansa pois kyyssyytin, ja tuskinpa tuo nyt enää sitä tahtoneekaan, kun jo syödessään ryysti niin armottomasti, jotta oikein se hirvitti", ajatteli Reeta puoliääneen.

Marttipa tahtoi vieläkin piimää, sillä hampaiden puhdistettua tarttui hän vaimonsa kauhuksi taaskin tuoppiin käsiksi. — Kauan katseli Reeta karsain silmin tuota juomista, mutta kun siitä ei alkanut loppua tullakaan, niin täytyihän hänen viimein muistuttaa, "ett'ei sitä piimää ole hein'ajaksi enää puoltakaan korvoa ja mitähän ihmiset sitte sanovat, kun kuulevat ett'ei meillä piimää piisaa Jaakkoonkaan, sitä vähemmän Pertun päivään?"

Martti ei ollut kuuleviansakaan; kallisti vain tuoppia yhä ahneemmin ja ajatteli itsekseen: "kun mies maistaa, niin pohja paistaa", mutta ei hän toki virkkanut ääneensä mitään. Vihdoinkin viimein köllähti hän penkille ja syytti piippunsa. — Savupilvet pölyilivät niin somasti penkin ja pöydän laidan välillä. Ne kohosivat sitte pöydälle ja sitte ne muuttuivat semmoisiksi monimutkaisiksi suilakkeiksi, kohosivat vähitellen yhä ylemmäksi kattoa kohti ja haihtuivat. — Jonkun aikaa katseli Martti noita toistensa ympärillä kiemurtelevia savusuikaleita, kyllästyi viimein siihen ja sanoi: "Reeta, annapas tuolta naulastanuttu mulle päänalaiseksi."

Antamalla ei Reeta sitä antanut, vaan viskasi pitkin penkkiä.

"Aha, äissään on, mut olkoon — minä nukun vaan — kunpahan nyt vain uni tulisi", arveli Martti ja pani piipun pöydän nurkalle.

Unipa ei tahtonut tullakkaan, vaan kaikenlaisia ajatuksia tuli mieleen. Ensin niitä tuli yksityisinä suikaleina, aivan kuin nuo savusuikaleetkin. Sitte ne ajatukset kiertyivät toisiinsa, sulivat yhteen, levisivät ja hajosivat. Toisia pätkiä ilmestyi entisten sijaan, semmoisia kuin: "vai heinäajaksi piimää, — toisna päivänä oli vielä toista korvoa; — hyvästi ne lypsävät meidän lehmät; — punikki varsinkin ja kirjo kanssa; mutta kirjo se kumminkin pitää syksyllä tappaa — mikä niitä kahta jaksaa talven yli elättää. Lähtee siitä kirjosta lihaa koko joukko ja entäs nahka? Hyviä kengäksiäkin siitä pitäisi lähteä kirjon nahasta." — Viimein ilmestyi kirjon nahka valmiiksi muokattuna tuonne karsinalasin alle ja suutari Heikki leikkeli siitä kengäksiä. Nyt se Heikki jo istui jakkaralla ja teki kirjovainajan vuodasta pieksuja, ruojuja ja lipokkaita sekä Martille että Reetalle — niin ja pikku Marillekin. Ja sitte kengät taas vähitellen kuluivat ihan mitättömiksi, nimittäin Martin ja Marin, mut ei Reetan; se kun niitä piti niin tarkasti, jotta kirkossakin olisi käynyt paljain jaloin, jos Martti olisi antanut. "Hyvähän se on pitää tavaransa tarkasti, mutta taitaa se tuo meidän eukko olla vähän liiankin tarkka", ajatteli Martti.

"Nytkin paikkaa vaan noita vanhoja rajojaan, vaikka ihmisellä on ihan ehyetkin ja sitä paitsi aitan orrella on riippumassa uudet mustatkin kengät. — Niin, mut se ehkä aikoo niitä säästää Marille vihkimäkengiksi."

Martin täytyi väkisinkin hymyillä tuommoiselle huolenpidolle. "Vihkimäkenkiä kolmetoista-vuotiselle tytölle; voi niitä akkoja ja sitä akkojen älyä!" — Marttia oikein nauratti tuo Reetan homma.

Sen huomasi Reetakin, mutta ei kehdannut kysyä mille mies nauroi, "sillä tyhjällehän se varmaan nauraa; mitäpä nauramista minussa enää olisi?"

"Heitä jo hiiteen nuo rajat, onhan sinulla parempiakin, niin mitä noista viitsit enää kuroa", sanoi Martti hetkisen kuluttua.

"Vieläpä nää minulle näkyvät välttävän", arveli Reeta.

"Marille se niitä säästää", mietti Martti. "Kaikkia pälkähtää niiden päähänkin. Hui hai! Jos tahdon, niin jaksanhan minä Marille hankkia vaikka minkälaiset jalkineet, vaikka semmoiset kuin on kauppamiehenkin työllä, jotka niin impakasti välähtelevät päiväpaisteessa. — Äläpäs, minkäs nahkaa ne taas kuuluivat olevankaan — oliko se — ei se ollut kamelinkaan. — Reeta, minkä nahkaa ne kauppamiehen tytön kengät taas olivatkaan?"

"Kumplastiahan nuo kuuluvat olevan", muisti Reeta.

"Niin kumplastin nahkaa ne olivatkin; no on sitä tässä maailmassa jos jonkin nimellistä eläintä", mietti Martti. "Minkähänlainen otus tuo kumpalasti on? — Somaa se tosiaankin olisi katsella miten pikku Mari kumplastikengissä vihille kävellä hipsutteleisi; mutta mitäs tyhjästä, kalliithan ne mahtavat olla, eihän niitä talonpoikaisten miten kannata semmoisia hankkia. — Lintulan Pekalta tulee vuotuista korkoa

kahdeksan viidettä, sillä ne nyt jo varmaankin saisi — ehkäpä ne saisi jo Tikais-Matinkin velan koroilla, mutta mitäs Reeta sitte sanoisi, kun ne ovatkin alkuaan Reetan rahoja? Toki se paipattaisi siitä monta viikkoa ja pyöreinä ne olisivat muidenkin kylän akkojen silmät, kun kuulisivat meidän Maria kumplastikengissä vihille vietävän."

Taas vetäytyi Martin suu hienoon hymyyn. Silloin ei Reeta enää mitenkään voinut olla kysäsemättä: "miksikä sinulla nyt on niin hyvä mieli, vai minulleks sinä naurat?"

"Enhän minä mitä naura", sanoi Martti, ja kun Reeta ei enää vastannut mitään, lisäsi hän: "ole nyt jo rupattelemta, jotta saisin hiukan nukahtaa, tuntuu niin ihmeesti painustavan."

"Mitähän se nyt oikeastaan miettinee", arveli Reeta, "mut tottapahan sanoo, jos sillä mitä on mielessä."

Martti koetteli sillä välin nukkua ja olla mitään miettimättä, mutta se ei onnistunut, vaikka "tuntui niin ihmeesti painustavan." Päinvastoin juontuivat yhä mieleen nuo kumplastikengät, vieläpä tuli sitte esiin kirkko, pappi, sulhanen, Mari ja hänen välkkyviä kenkiänsä ihmettelevät kylän eukot. Kun ei niiltä saanut nukkua, rupesi Martti viimein ajatuksiinsa Reetallekin ilmaisemaan.

"Kuulehan, minä tässä tuumailen, jotta mitähän kuin olisi Marille ostaa kauppamiehestä oikein kumplastikengät vihkimäkengiksi?"

"Kumplasti — vihkimäkengiksi!" huudahti Reeta, "hupsuksiko sinä jo —?" Silloin arvasi Reeta, että se Martti vain ilman pilkoillaan tahtoi häntä kiusata ja lisäsi: "ka ostapa vain; johan tuo onkin aika tytön myötäjaisistä huolta pitää, kun se jo ehkä ensi tahi toisena kesänä saa lusikkansa pappilasta."

"Leikiksi löi", arveli Martti, "mutta siinäpäähän leikit nähtäisiin, jos tyttö jo olisi ripilläkäynyt." Yhä enemmän rupesi tuo tuuma Marttia miellyttämään, jos ne kengät ei vain olisi hyvin kalliit. — Silloin töytäsi sisään keskenkasvuinen tyttö, jonka päivettyneitä ja sierottuneita jalkoja Martti mielihyvällä silmäili, ja kumplastikengät vilahtivat taas hänen ajatuksiinsa, ne mahtaisivat hyvästi Marille sopia.

"Isä! Vieras koira ajaa kesannolla meidän lampaista", huusi tulija kynnyksen yli päästyään.

Reeta hyppäsi kuin ampiaisen pistämä ylös ja huutaen lähti juoksemaan kesannolle päin hätään. Hitaammin nousi Martti, mutta Marin kanssa lähti hänkin ulos, mutisten mennessään: "vierashan se tietysti on, kun ei talossa omaa koira olekkaan."

Ulkona oli koko metakka. Pitkin kesantoa juoksi puolikymmentä eri kokoista lammasta surkeasti määkien. Kovasti haukkuen seurasi niitä ruskea metsäkoira ja viimeisenä, korento olalla, samosi Reeta pitäen yhtä suurta melua kuin lampaat ja koira yhteensä.

Juuri silloin kuin Martti pääsi aidan selälle, saavutti koira jälkimmäisen lampaista ja alkoi sitä vimmatusti repiä. Aika tavalla kiljuen ja koira sadatellen riensi vihasta ja juoksusta punoittava Reeta teurastuspaikkaa kohti, mutta kovaksi onneksi lankei hän korentoonsa, joten Martti ehti ensiksi perille. Koiran sai hän niskasta kiinni ja näki miten lammasparka viimeisen kerran oikasi takajalkojaan.

Alussa kääntyi Martinkin viha onnetonta koira kohti, mutta tunnettuansa sen kauppamiehen hektoriksi lauhtui hän pian niin, ett'ei antanut Reetan sitä kuin muutaman kerran hotaista. Reeta pauhasi kuni palava koski ja itkikin pikkusen, mutta Martti ei ollut enää millänsäkään koko jutusta; sitasihan vain vyönsä koiran kaulapantaan ja käski paikalle saapuneen Marin pitää siitä kiinni, ett'ei hektori karkuun pääsisi.

"Voi, voi ja vielä vei kaikkein hienovillaisimman!" valitti Reeta ja uhkasi nyrkillänsä vinkuvaa hektoria.

"Ole vaiti, kyllähän kauppamies jaksaa yhden lampaan maksaa", tuumaili Martti.

"Maksaa se tyhjää", epäili Reeta.

"Mikäs se on se pakko", sanoi Martti. — Sitte täytyi Marin hakea pihasta vasu ja siihen pantiin lammas aivan semmoisenaan kuin se oli.

Illemmalla nähtiin sitte Haapapuron rannasta lähtevän pienosen venheen vesille. Martti itse istui perässä huoparilla autellen venheen kulkua, joka ei pikku Marin soudannalla olisi kovin nopeata ollutkaan. Peräpuolella oli vasu lampaan jäännökset sisässä ja kokkakaareen oli hyvin tiukasti nuoralla sidottu hyvän saunan saanut ja vapiseva hektori kiinni niin, ett'ei se päässyt tikahtamaan.

"Muistakin, ett'et heitä yhtään alle yhdeksän markan, antaa muuten mennä oikeuteen", kuului rannalta Reetan jäähyväisvaroitus.

"En, en — ole huoletta siitä", tuumaili Martti ja venhe liukui eteenpäin melkein rasvatyynen järven pinnalla.

Rantamilla kukkivat tuomet, loistossa kilpailien moniväristen metsäkukkien kanssa, joiden tuoksua tuntui häilyvän noilla laskeuvan päivän valossa kimaltelevilla laineillakin. Venhe kulki aivan pitkän Tervaniemen nenitse ja sivusi monta monituista heleän vihreätä saarta solutteleutuen niiden välitse, kuni ruohostossa luoviva sorsa. Saarista, jotka näyttivät veteen pistetyiltä eri muotoisilta kukkaisvihkoilta, kuului jos jonkinmoisia lirityksiä ja säveliä. Niitäkö lienee hektorikin kuunnellut, vai muutoinko lienee huomannut uikutuksensa turhaksi, koska se rauhallisesti paneutui levolle.

Niin tultiin Akonsalmelle. Vienon tuulen tuomasta löyhkästä huomasi Martti siinä "että Akkolan lautamies tuntuu jo levittelevän tunkioitaan rukiin alle, mutta johan tuo alkaa olla aikakin."

Sitte siirryttiin väljemmille vesille, mutta vieläkin silloin tällöin vilahti ohitse joku lehtevä saari. Tuolla jäi jo vasemmalle kalju Kyröluotokin ja edempänä alkoi aueta eteen Pielisen avarat ulapat. Kauvempaa näkyi muita kookkaampi Kuusisaari, jonka mökissä varmaan jo oltiin lypsillä, koska tummien kuusten väristä tuntuvasti eroava, sinertävä savupatsas kohosi sieltä kuulakkata korkeutta kohden. Silloin alkoi Marin hentoja käsiä hieman uuvuttaa ja hän vetäisten aivot venheesen rupesi hetkiseksi ihailemaan synnyinseutunsa suloutta.

Katselemistapa seutu taisi ansaitakin. Veden kalvossa päilyi lämpimän näköinen kesäinen taivas ja nuo rannoilla kaareilevat, vakavat vaarat yhdessä kunnasten kanssa näyttivät niin hempeiltä viheriässä kesäpuvussaan. Tuntui kuin olisivat ne hiukan häpeissään punehtuneet nähdessään miten tuo vankka, vanha manner viitsi niin lapsellisesti leikitellä epävakaisen veden kanssa lähettämällä sen syliin pitkiä niemen kaistaleita, joiden rantoja laineet sitte lempeästi suutelivat; vai lieneekö ilta-aurinko muutoin vain punannut vaarojen rinteitä. — Ritoniemellä taas rehoitti uhkea laiho ja sieltäpäin kuului jonkun karjasta eksyneen sonnin juhlallinen mylvintä. Puiden lomitse näkyi ylempää pienoinen mökki ja Lehtovaaran rinteellä heloitti punanen herraskartano täydessä loistossaan. Sen akkunat välähtelivät niin somasti, ikäänkuin nekin olisivat iloinneet kesäillan kauneudesta.

Salmelan kohdalle asti ei sitte enää kuulunut muuta kuin veden hiljainen solina venheen kokan edestä, vaan siellä, talon valkamassa, tervasi ruotiukko venhettä ja vapisevalla äänellä verkallensa veisasi:

"Ne niitun kukat koriat ja laiho laaksoissa, niin ylpeät yrttitarhat, puut vehreät verassa; ne meille muistuttavat suurt' hyvyttä Jumalan."

"No soudapas nyt, ett'ei aivan aamu tule, ennenkuin kotona ollaan", sanoi Martti työllensä, joka ikäänkuin unesta havahtuen tarttui airoihin.

Pian kuluikin loppumatka ja venhe jysähti kauppamiehen laituriin. Martti itse otti lammasvasun ja Mari sai taluttaa koiraa.

"Mies, onko sinulla kaloja kaupan?" huusi kauppamiehen rouva avonaisesta akkunasta.

"Ei, teidän hektorin jälehmä minä tässä vain kantelen rouvalle paistiksi", lausui Martti uhkaavaisesti hymyillen.

Hektorin nimen kuultuansa vavahti rouva ja silloin hän huomasi miten tuo hänen lemmikkinsä surkeasti riuhtoi päästäkseen irti Marin nauhasta.

"Tyttö, etkö ymmärrä? Laske paikalla hektori irti, heti paikalla", kirkui rouva akkunasta ja alkoi tulla rymytä ulos.

"Älä laske", sanoi Martti, ja pani lammasvasunsa puodin portaille. Sitte otti hän itse hektorin halttuunsa. Silloin joutui rouvakin portaille ja äystäsi Martille eläimen räakkäämisestä ynnä muuta niin ett'ei Martti laisinkaan saanut sanan vuoroa. Kauppamies itekin tuli portaille säikähtyneenä melusta, mutta nähtyänsä Martin rauhoittui hän pian, sillä hän tunsikin Martin hiljaiseksi mieheksi. — Kauppamiehelle sai Martti viimeinkin asian selitetyksi, mutta rouva riuhtoen nuorasta ajoi Martin kaikki sanat valheeksi. Martti ei heittänyt koiraa irti, vaikka rouva olisi miten reuhunut, ja siksi rouva viimein kääntyi mieheensä ja kiljasi: "Petter betala".

"Jaah, jaah, Petter petaala!" mukisi kauppamies ymmärtämättä muuta kuin nimensä, sillä hän ei osannut ruotsia, vaikka rouva ei sitä kiireissään muistanut.

"Maksa!" sanoi rouva luoden mieheensä inhoa ja ylenkatsetta osoittavan silmäyksen.

Kauppamiehelle selvisi siitä asia ja kääntyen Marttiin sanoi hän: "no laskehan nyt koira irti ja koetetaan sopia, asiasta tuumailamalla".

"Se on toista", vastasi Martti, ja rouva sai hektorinsa, jonka veristä kuonoa hän suuteli niin että Mari inholla kääntyi toisaanne päin ja Martin täytyi syläistä.

Martti pyyi lampaastansa kymmentä markkaa ja kauppias tarjosi alussa vaan neljää. Tingittiin siinä molemmin puolin ja viimein riitarahan kahtia pantua suostui kauppias maksamaan kahdeksan markkaa, jos Martti ottaisi sen arvon tavarassa. Silloin vilahti Martin mieleen nuo kumplastikengät ja hän vaipui ajatuksissaan katselemaan Marin jalkoja.

Kauppias aavisti pelin voittaneensa ja ajatteli: "minä siltä pöllöltä kiskon varsinkin kolme markkaa liikaa, niin että lammas menee viidestä".

"Mitä tavaraa te sitte antaisitte?" kysäsi Martti viimein.

"Vaikka mitä, kahvia, sokeria, karttuunia —"

"No mennäänhän sitte puotiin, jos tuolta sattuisi jotain mieleistänsä löytämään", tuumaili Martti. Puotiin mentiinkin ja siellä silmäili Martti ympäri hyllyä ja kattoa, ikäänkuin ei tietäisi mitä ottaa. Viimein osoitti hän erästä hyllyä ja kysäsi puotipojalta: "mitäs ne nuo ovat?"

"Ne ovat kalosseja, kumplastikenkiä", selitti puotimies.

"Vai niitä ne ovat? Näytäpä minkälaisia ne ovat", pyysi Martti.

Poika nosti niitä esiin muutamia paria ja Martti käänteli niitä tiskillä.

"Otapas todellakin, Martti, joku pari; ne ovat, niinkuin näet, vedenpitäviä ja lämpimiä, oikein villavuorisia", kehoitti kauppias.

"Mitäpä niillä näin talonpoikaiset tekisi", tuumaili Martti, "herrain koristeitahan ne vaan ovat".

"Voi veikkonen; ulkomailla pitävät niitä kaikki ja kaupungissa on jo jokaisella piiallakin", selitti kauppias.

"Pitävätkös niitä naisetkin?" sanoi Martti ikäänkuin ihmeissään.

"Naisethan niitä vasta pitävätkin", sanoi puotipoika.

"Eihän tuo sitte taitaisi olla niin maailman kumma", arveli Martti, "mutta ovatko ne mitenkään hinnassa?"

"Ei, kuin viisi —"

"Viisi toista markkaa pari", keskeytti kauppias puotilaistaan, joka tuskalla jaksoi hillitä nauruansa.

"Ohoh — viisitoista markkaa; johan sillä saa oikeat varsikengätkin", tiesi Martti.

"Niin nahkaset", myönsi kauppias, "mutta nämäpä ovatkin toista ainetta."

"Nahka kuin nahka", arveli Martti, "mutta jos siitä lampaasta pannette, niin otanmahan yhden parin koetteeksi."

"Äläpäs mies", sanoi kauppias, "vai lampaasta? — Mutta kuusi markkaa väliä, kun olet saanut tänne asti soutaa, kuusi markkaa, niin oli meni."

"Pane puolet pois", tinki Martti.

"Ei niin penniä", intti kauppias.

"No, paljokos helpotatte?" tiedusteli Martti yhä.

Kauppias otti lyijykynän ja teki numeroita tiskillä olevalle käärepaperille. Viimein hän lopetti laskunsa ja sanoi: "ei kannata näet enää helpottaa; enemmän makaavat itselle."

"No jospahan antaisin neljä markkaa", ehdotti Martti.

"Ei", sanoi kauppias ja kääntyen puotilaiseensa käski: "pane pois paikoillensa". Poika asetteli kalosseja parin kerrassaan hyllylle ja silloin luuli Martti jo toden olevan käsissä. — "Pannaan taaskin riitaraha kahtia", esitti hän.

"No olkoon näin tutun kaupassa", sanoi kauppias, ja Martti kaivoi kukkarostansa viisi markan kappaletta tiskille.

"Sillä tavalla sitä kauppa tehdään", puhui kauppias apulaiselleen.

"Voisitte nyt antaa kaupantekijäisiksi makeisia tytölle", huomautti Martti vielä.

"Anna pari orehkaa", käski kauppamies ja sitte pantiin pari puolikorkeita miehen kalosseja N:o 7 käärröön.

"Miksikäähän niissä on kaikissa tuommoisia pykälää pohjat täynnä?" kysyi Martti puotilaiselta.

"Että terva pääsee paremmin sisään imeytymään", vastasi poika ja kauppias nyökkäytti päätään myöntymyksen merkiksi.

Kättä lyöden erottiin sitte ja kauppaansa tyytyväisinä lähtivät Martti ja Mari kotiinsa.

Siellä päätti Reeta miehensä ihan patahurjaksi ja uhkasi "aivan huomeisena päivänä" viedä kauppamiehelle kamsunsa takaisin ja ottaa pois kolmetoista markkaa, "joille kyllä on parempia reikiä", sanoi hän.

"Et vie", lausui Martti lyhyesti, mutta semmoisella äänellä, että Reeta näki parhaaksi vaieta ja tyytyväisenä seurata miestänsä makuuaittaan. Huomenna taas pääsi Reetan kieli valloilleensa, kun hän sai tilaisuutta pistäytyä myllyllä ja siellä sai Majjastiinalle kertoa miten "hupsu se Martti on, että sen todet ja leikit ovat aivan sekaisin".

Vielä samana päivänä kävi Majjastiinakin Haapapuron mökillä noita "kumplasti-kummituksia" katsomassa. Martti oli jo ennättänyt ne tervata ja ripustaa aidan seipäasen kuivamaan. Mielihyvissään Martti sitte kyntäessään näki miten "myllyn Majjastiina avossa suin Marin tulevia vihkimäkenkiä katseli, ikäänkuin olisi niitä nielaista tahtonut", kuten hän Reetalle iltasella kertoi.

Muutamia viikkoja kului sitte kaikessa rauhassa, jolla ajalla kaikki kylän eukot olivat jo ennättänet käydä Marin tulevia vihkimäkenkiä tutkimassa sekä ulkoa että sisästä, mutta sitte seurasi Haapapuron mökissä rauhattomamat ajat. Ihmiset näet pääsivät kiireimmistä töistään ja myllyllä alkoi entistä enemmän kulkea jauhattajia. Ne pistäytyivät tuon tuostakin Haapapuron mökissäkin, eikä heillä näyttänyt olevan muuta asiaa kuin saada nähdä pikku Marin tulevia vihkimäkenkiä.

Parille kolmelle kävijälle oli Martti hyväntahtoisuudessaan niitä näyttänytkin, mutta kun suutari Heikkikin, "se maailman roisto", tuli ja hyvin pilkallisesti pyysi niitä nähdäksensä, että hän muka niistä oppisi "sen oikean vihkimäkenkien vasoonin" ja voisi pappilan mamselille tehdä kengät "oikein uutta muotia rannun kanssa", niin silloin suuttui Martti ja Heikki sai kauan näkyviä rantuja ruumiisensa. Yhä enemmän rupesi sitte Haapapuruolla käymään kerjupoikia ja muita veitikoita karttamassa saadakseen nähdä kumplastikenkiä ja varsinkin oli niitä pyhän seutuina niin paljon, ett'ei Martti saanut paljon muuta tehdäkään kuin piiska kädessä heilua.

Rauha oli kadonnut "kumplastikenkien" mökkiin tultua, ensin perheellinen ja sitte naapuri-rauhakin niin, ett'ei Martti enää viitsinyt kylässäkään näyttäytyä. Kerran hän kuitenkin rohkasi luontonsa ja lähti Lintulaan talkoihin. Päivä meni siellä jokseenkin mukiin, ei kuulunut kuin silloin tällöin joku "kumplasti" tahi "vihkimäkengät". Pahimmat huvilivit olivat näet saaneet päähänsä jonkun uuden nuotin ja sitä ne viheltelivät pitkin päivää, joten Martti jo toivoi tuon kenkäjutun alkavan unehtua uudempien tieltä.

Tuli niin ilta ja pirtissä alettiin tanssia. Marttikin pistäytyi sinne katsoman nuorten huvitusta. Tuskin oli hän, miesparka, päässyt penkille istumaan, kuin suutari Heikki, Pura-Tuomas ja pari muuta pojan riiviötä rupesivat keskellä lattiaa tanssimaan jotakin kummallista tanssia ja koko joukko rallatteli:

"Oottekos nähnyttä Martin Maria
Haapapuron mökillä?
Martin Mari se tanssin alkaa
uusilla kumplastikengillä —"

Sen enempää ei Martti jaksanut kuunnella, vaan sysäsi syrjään ovella seisovat sekä pojat että tytöt ja ikäänkuin hengen hädässä kiiruhti kotiinsa. — Siellä olivat jo Reeta ja Mari levolla. Martti töyttäsi Reetaa kylkeen ja kiljasi: "akka pane paikalla pirtti lämmitä!"

Hirmustuneena hyppäsi Reeta vuoteeltaan ja alkoi siunailla.

"Mikä virma sinuun on tullut; — ethän vain — oletko sinä humalassa vai — Herra nähköön; — kuulehan — älä nyt noin riehui; mikä sinulle on tullut?" puheli Reeta pelolla katsellen miehensä raivoa ja kummallisesti hehkuvia silmiä.

"Pane paikalla pirtti lämmitä — tahi minä — ei, sitä ei enää kestä mikään — pirtti lämmitä tahi tänä yönä tapahtuu kummia!" ärjähteli Martti ja vapisi kauheasti. — Reetan täytyi totella ja hän luuli nyt jo viimeisen hetkensä lyöneen. Kun vihdoin tuli oli saatu syyttymään, meni Martti ulos aittaan, josta kohta ilmestyi takaisin, nuo kuuluisat "kumplastikengät" kädessä. Hän otti hiilikoukun uunin korvalta ja työnsi Marin tulevat vihkimäkengät sillä ihan uunin perille. Sydän sylissä ja tuskasta vavisten odotti Reeta vuoteellansa mitä sitte seuraisi ja Mari itkeä nyhkytti nurkassa.

"Ei ne sen vietävät edes pala tulessakaan ja käryävät kuin kadotuksen kattila", tuumaili Martti kokoellen palavia puita kalossien päälle. Sitte hän istui uunin edessä tuijottaen liekkiin ja hänestä tuntui kuin pitäisi hänen saada koko entinen elämänsä poltetuksi yhdessä "kumplastikengien" kanssa. Kaikki oli muuttunut nyt aivan arvottomaksi hänen silmissään. Rahat ja tavarat, kaikki mikä ennen oli mieltä viehättänyt, tuntuivat nyt mitättömiltä, sillä hän oli joutunut ihmisten pilkaksi. Häpeä ympäröi häntä kaikkialla, eikä yksin häntä vaan koko perhettänsäkin, ja siihen oli hänen tyhmyytensä tai ylpeytensä syynä. Tuolla rinnassakin tuntui niin oudolta ja autiolta; — "ei, loppu tästä täytyy tulla", lausui hän ääneen. — Synkästi tuijotti mies eteensä kauvan, hyvin kauvan. — Puut olivat jo palaneet hiiliksi ja hiiletkin himmenneet. Syksyinen synkkyys vallitsi huoneessa ja pimeys vallitsi sydämessäkin; vieläkin synkempi pimeys kuin huoneessa.

Silloin leimahti vielä kerran liekki uunissa ja valaisi huonetta. Sen liekinärki kohosi ylöspäin. Ylöspäin kohosi Martinkin silmäys ja tuo liekki ei valaissut ainoastaan huonetta; se valaisi paljoa syvemmälle. — Martti mietti, mietti kotveroisen, nousi sitte ylös, teki valkean talikynttilään ja koko yön luki hän vanhaa, repaleista virsikirjaa; muuta kirjaa ei heillä ollutkaan. — Reeta heräsi yöllä pari kertaa ja ajatteli: "mikähän sen nyt koko yöksi lukemaan pani!"

Aamulla tapasi Reeta miehensä niin tyynenä ja iloisena, ett'ei hän "niin iloinen ollut koskaan ennen ollut", hymyillen kertoi sitte Martti hänelle häväistyksestään, niinkuin se ei laisinkaan olisi häntä itseänsä liikuttanut, vaan jotakin ventovierasta. Sitte palasi rauha Haapapuron mökkiin, ulkonainen ja sisällinen rauha; mutta Mari jäi vihkimäkengittä, vaan sai siihen sijaan raamatun, jota kuitenkin Martti itse enimmäkseen luki, varsinkin pyhän seutuina.

MERKILLISET MIEHET.

Eläessäni en ole paljoa matkustellut, vaan sinä kesänä, jona ylioppilaaksi tulin, tein päätöksen matkustella ympäri isänmaatani ja, kumma kyllä, sen päätöksen panin toimeenkin. Mieleni tosin olisi tehnyt ihailemaan alppien kauniiksi kehituita tienoita, mutta kukkarollani oli enemmän älyä ja se sanoi jyrkästi "ei" tuolle tuumalleni. Sentähden päätin kumminkin tutustua edes omaan maahan ja kansaan, joista runoilijamme ovat laulaneet monta niin ylevää ja kaunista laulua.

Kuljeskelin siis ympäri, käyden katselemassa joko kauneudesta tai muutoin merkillisiä paikkoja. Toisinaan myös ajoin pitkät matkat oppiakseni tuntemaan kunkin paikkakunnan merkillisimpiä miehiä. Hetkisen heidän kanssaan puheltuani, tavallisesti siitä mitä viimeiset sanomalehdet sisälsivät, jatkoin taas iloisena ja tyytyväisenä matkaani, aikoen tulevaisuudessa tehdä sellaisia urotöitä ihmiskunnan hyväksi, että jos puoletkaan niistä tehtäisiin, niin muuttuisi tämä matoinen maa vähintäänkin paratiisiksi.

Niin oli kesää kulunut jo hyvä pala, kun eräänä helteisenä aamuna saavuin T:n pitäjääsen lähellä K:n kaupunkia. Siinä oli apupappina eräs vanhoja koulutoverejani. Päätin pistäytyä häntäkin katsomassa, vaikka ei hänessä tietääkseni ollut muuta niin merkillistä kuin se, että hän varustettuna 800 markan vuotuisella palkalla ja 5,000 markan velalla oli uskaltanut mennä avioliittoon muutaman köyhän lukkarin vieläkin köyhemmän tyttären kanssa, eikä laisinkaan valittanut palkkansa pienuutta, vaan piti suun säkkiä myöten. —

Pappila, jossa tuo ystäväni asui, oli koko matkan syrjässä varsinaiselta tieltäni. Sen vuoksi minua tuntuvasti harmittikin, kun palvelustyttö, päiväpaisteessa kimaltelevaa lyyryäni töllistellen ja väliäpitämättömällä äänellä kertoi maisterin rouvineen tän'aamuna lähteneen kaupunkiin eikä palaavan sieltä ennen huomeista iltaa.

"Miksi hän juuri tänä aamuna oli matkustanut — eikö hän yhtä hyvin huomenna olisi ennättänyt lähteä? Ja minkätähden naineet miehet ylipäätänsä ollenkaan matkustavat? Jos minulla olisi kotona

nuori, viehättävä rouva, niin minä en vaan kiertelisikään ympäri maailmaa. Turkanen kaikkiakin!"

Tuolla tavoin mietin suutuksissani ja pitemmittä puheitta hyppäsin rattaille lähteäkseni pois. Silloin — tietysti paljaasta sattumuksesta vain — ilmestyi päärakennuksen portaille nuori, viehättävä neiti, pappilan vanhempi tytär Aina.

"Kas vaan herra N— ja aikomuksessa karata pois läpi käsien; kukas sitä olisi uskonut niin kohteliaasta herrasta? — Sepä hauskaa, että sain tavata vielä kerran teitäkin: no alas rattailta, ei tässä niin vähällä päästä tervehtimättä vanhoja tuttaviansa", komensi tuo veitikka ja minä tottelin ja tervehdin häntä.

"Mutta, mitä minä hupakko, enhän muista toivottaa lyyryllenne onneakaan; vaan se tulee pelkästä ihastuksesta, kun näin arvaamatta saan taas nähdä teitä; se, näette sen, herättää minussa niin hauskoja muistoja".

Minä punastuin, ja sen huomattuaan jatkoi hän vaan: "muistanettehan tekin kuinka yhdessä tanssittiin lehtori Patelinin luona — siellä oli niin sanomattoman hupaista?"

Minä vakuutin koko ikäni muistavani sen ja nolona katsoa ällistelin Ainan punehtuvaa sisarta, joka jo muutamia silmänräpäyksiä oli seisonut sisarensa vieressä tietämättä oikein mitä tehdä, kun Ainalla ei näyttänyt olevan kiirettä meitä toisillemme esittelemään.

"Katsokaas Elliä herra N—, kuinka hän seisoo tuossa niin toimestaan nyppien esiliinaansa ja tirkistelee teitä salaviihkaa kuin lapsi sokerileipää, hihhi! Ei ihmekään, sillä me emme täällä maalla saa nähdä muita vieraita kuin vanhan hupakon nimismiehen, joka 'on jo oikein kasoittunut vanha poika', niinkuin piiat sanovat ja sitä paitsi Ellin sulhanen, mutta sitä ette saa sanoa kellekään, sillä asia on muka vielä salainen, hihhi!"

"Hyi Aina, kuinka sinä olet paha!" lausui Elli avatessaan toisenkin puolen etuhuoneen ovea, ikäänkuin ei yhdestä puolesta olisi sovittu sisälle menemään.

"Mitä joutavia! tosiasioitahan minä puhun. — Niin oikein, tehkää hyvin ja käykää sisään. Pappa meni juuri pellolle, vaan hän tulee paikalla, minä panen Tiinan häntä käskemään; sillä aikaa saatte tyytyä meidän seuraamme", puhui Aina. Jonkun kohteliaisuuden lausuttuani astuin yli kynnyksen ja Ainan ääni kajahteli niin lämpimästi sydämessäni.

"Pappa näkyy jo tulevankin. — Pappa, pappa! Te tulette kuin kutsuttu; me olemme saaneet vieraita ja oikein Helsingistä asti. Ylioppilas N— ja meidän isämme. Me olemme jo Viipurin ajoista tuttuja ja vahvoja riitaveljiä", selitti Aina ja lisäsi kääntyen minuun: "vai kuinka herra N—?"

"Niin", myönsin minä katsoen hänen suuriin vilkkaihin silmiinsä, "ja hyviä ystäviä kuitenkin, toivon minä?"

"Tietysti, kuinkas muutoin!"

Ystävällisesti otti vanha kirkkoherra minut vastaan, niinkuin Suomessa yleiseen on tapana, varsinkin jos vieras on ylioppilas, sillä nehän ovat spes patriae (maan toivo).

Tytöt jättivät minut nyt isänsä kanssa kahden kesken ja riensivät taloustoimiin vieraalle suunavausta saamaan, sillä heidän äitinsä oli jo aikoja sitte kuollut.

Nuo tytöt, vaikka samoissa suhteissa kasvaneet, olivat kuitenkin aivan erilaisia luonteeltaan. Toinen oli vilkas, puhelias, vallaton ja veitikkamainen, jonka yksi ainoa katse voi ajaa toisen ihmisen huolet kuulumattomiin, haihduttaa ne, niinkuin keväisen auringon säde sulattaa lumiverhon kukkaiskummuilta, kuten runoilijat sanoisivat. Hän olikin oikea kevätukukka, tuommoinen pieni hento kappale, joka herättää nuorukaisen sydämessä oudon kaipauksen tunteen ja saattaa hänet uneksimaan pienistä, sievistä puutarhoista, joissa päivä paistaa lakkaamatta, linnut laulavat ja kukkaiset, tuoksuen vienon tuulen liikehtiessä, toisilleen kumartelevat. Hänen kanssaan olin jo vanha tuttu, s.o. noin vuosi takaperin olin tavannut hänet muutamissa perhehuveissa ja siellä oli yhdessä tanssittu pari franseessia, juteltu yhtä ja toista kaunista ja hiukan kielikiistaakin harjoitettu. Toinen neiti, Elli, oli aivan sisarensa kuva, kentiesi hiukan solakampi vartaloltaan, mutta hän oli tyyni, olentonsa arvokkaampi, ja hänen rehellisistä, syvistä silmistään loisti sydämellinen ystävyys ja rakkaus kaikkea jaloa kohtaan, vaan hän ei kuitenkaan ollut, ainakaan ensi silmäyksellä, niin miellyttävä kuin tuo vilkkaampi Aina. Sanalla sanoen hänkin oli sellainen ihana ruusu, jota tekisi mieli poimimaan ja kätkemään povellensa, mutta jota kuitenkaan ei jonkunmoisesta kunnioituksen tunteesta uskalla lähestyäkään.

Kirkkoherra itsekin oli perin herttainen ukko ja niinkuin tyttärensäkin puhelias ja ystävällinen, joten hänen kattoensa alla olin pian yhtä perehtynyt kuin kotonani. Minä tein hänelle tyydyttävän selon

perheoloistamme, sillä hän ja isäukkoni olivat ennen muinoin yhdessä takoneet päähänsä "Skagerrakkia ja Kattegattia, joista kaikista ei minulle elämässäni ole ollut pienintäkään hyötyä", tuumaili vanhus. Siitä ja muistakin ukon puheista näin hänen olevan vanhoillaan-olijoita. Muun muassa ei koko taloon tullut yhtään sanomalehteä, eikä kirjastossakaan ollut juuri muuta kuin pietistisiä hartauskirjoja.

Senpätähden olikin tytöistä mieluista, kun heille kerroin kaikenlaisia uutisia, varsinkin Helsingin ihmeitä, joita keväällä olin lähes kaksi viikkoa saanut ihailta. Vielä mainitsin tullessani käyneeni Porvoossakin ja tytöt heti kyselemään olinko nähnyt Runeberginkin siellä. Ikävä kyllä, minun täytyi tunnustaa, ett'en ukkoa itseään ollut nähnyt, vaan hänen asuntoansa olin katsellut oikein tyystin ja olihan sekin jo jotakin. Kerroinkin heille tuosta asumuksesta havaintojani ja lopulla heidän pyynnöstään luin muutamia paikkoja Hannasta. Tytöt kehuivat lausumistani ja minä taas heidän taloudellisia avujaan. Sainpa vielä ajan kuluksi Ellin vähän soittamaankin ja sitte hän kauniilla altoäänellään lauloi: "on Herran päivä nyt", joka teki meihin kuulijoihin syvän vaikutuksen.

"Kiitoksia, neiti laulaa erinomaisen hyvin. En koskaan ole kuullut niin kaunista alttoa", vakuutin minä ja mielessäni ihmettelin minkä kumman tavalla ukko oli saanut tyttärensä tuolla tavoin kasvatetuiksi, sillä sen tiesin, ett'eivät he päivääkään olleet koulua käyneet ja äitikin oli kuollut jo aikaiseen.

"Sen näkee, että jo olette ennättänyt pääkaupunkilaistua", vastasi Elli, vähän pistävästi, minun kiitoksiini.

"Vielä mitä", tarttui Aina puheeseen, "kaikki ihmisethän ovat ihastuneet sinun ääneesi. Etkös muissa miten nimismies aina kehuu sinun näppäryyttäsi ja lopettaa valittamalla, ett'ei sinusta ole luotu poikaa, sinusta kun tulisi niin oivallinen lukkari, hi hi hi!", ja sitte hän taas nauroi niin heleästi.

"Mitäs nimismies neiti Ainasta sanoo?" kysäsin minä lopettaakseni hänen kiusantekonsa.

"Hän sanoo minua pieneksi hupakoksi, joka en osaa mitään, en edes oikeita herraslaulujakaan, jonka pitäisi hävetä tekemästä pilkkaa vanhasta miehestä ja ottaa nuorempi sisarensa esimerkiksi. — Sitähän minä aina koetankin tehdä, vaan mistäpä minä saisin tuon Ellin juhlallisuuden?" Niin sanoen hän istahti pianon eteen ja lauloi aika vallattomasti:

"Mitäs minä huolin, jos maailma huutaa; huoliinhan se kuolis', pieksämättä suutaan."

Semmoinen veitikka hän oli ja tietysti kului minulta aika tuossa hausassa seurassa kuin siivillä vain ja minä jo ajattelinkin jäädä sinne odottamaan ystäväni palaamista.

Päivällinen oli mitä yksinkertaisinta laatua, vaan kaikki oli niin sirosti järjestettyä, että se näytti oikein juhla-aterialta. Syötyä tupakoitiin ukon huoneessa ja hän puheli minulle vanhoja koulukaskuja, kertoi heinäkasvusta ja vuodentulo-toiveista sekä seurakuntalaistensa köyhyydestä. Köyhyyttä todisti koko pappilakin, eikä siinä näkynyt mitään muita ylellisyyskapineita, paitsi piano. Kirkkoherra ei kuitenkaan vaikeroinut tilaansa, vaan päinvastoin näytti hyvin tyytyväiseltä. Viimein hän kyseli minun aikeitani tulevaisuudessa, ja minä luetteloin hänelle koko joukon niitä tuulentupia, joita — kummallista kyllä — jok'ikinen kulunut vuosi on sittemmin sadoittain repinyt rikki. Vielä tiedustelin häneltä seurakunnan merkellisimpiä miehiä.

"Eipä täällä juuri yksikään ole toistaan merkillisempi", tuumaili vanhus.

"Ei suinkaan täälläkään kaikki ihmiset liene samasta pölkystä vestetyt", vastasin minä, "tottahan heissä lienee edes joku, jonka kanssa tutustuminen maksaisi vaivan."

Kirkkoherra alkoi tuumailla, mutta merkillisiä miehiä joko oli äärettömän paljo tahi ei yhtään, sillä vanhus ei näkynyt hevin keksivän kenen luo hän minut neuvoisi. Viimein kuitenkin kirkastuivat hänen kasvonsa ja hän lausui: "epäilemättä on Antti Pelkonen tämän pitäjään merkillisin mies."

"Asuuko hän kaukanakin täältä?"

"Hän asuu Salakkalahdella. Kyllä sinne ympäri järven tulee lähes pari peninkulmaa, mut suoraan ei vesimatkaa ole yli kahden neljänneksen."

"Mikä hän muutoin on miehiään?" kysyin taaskin.

"Tavallinen köyhä talonpoika hän vaan on."

Minä ihmettelin, miksi köyhät ihmiset useinkin ovat rikkaita viisaammat, vaikka rikkailla luulisi olevan enemmän tilaisuutta opin ja viisauden hankkimiseen. Kirkkoherra arveli tyhmemmille annetun enemmän varoja, kun he eivät muutoin pääsisi maailman läpi, "vaan viisaammat tulevat rahoittakin aikaan, ja sitä paitsi on köyhyys hyvä niin hyvin viisauden kuin nöyryydenkin koulu."

"Mitäs tuo Pelkonen oikeastaan on tehnyt?" utelin minä.

"Maantyytöitä hän enimmäkseen on tehnyt, vaan harjoittaa hän vähän sepänkin ammattia".

Minä huomasin joutuneeni pilkan esineeksi, ja kahvin juotua juohtui mieleeni niin sanomattoman paljo oikealla ja vasemmalla toimitettavia asioita, ett'en millään muotoa voinut suostua talon väen esitykseen jäädä odottamaan ystäväni kotiin tuloa. — Kestikievarista toi muuan vanha mies hevosen. Hän tuli suoraan saliin, istahti siellä käskemättä ja näkyi kohtelevan talon väkeä melkein kuin vertaisiaan. Minä oudoksuin tuon ukon tyhmyyttä, vaan talon väki ei sitä näyttänyt pitävän minään. Vihdoin, kun kyytimieskin oli saanut kahvinsa juoduksi, sanoin jäähyväiset ja lähdin pappilasta yhtä suuttuneena kuin olin sinne tullutkin, enkä enää aikonut koskaan siellä näyttäytyä.

Kyytimieheni sattui olemaan puhelias ukko. Häneltä muun muassa kysyin oliko seurakunta suurikin, kun pappilassa kaikki näytti niin yksinkertaiselta.

"Onhan tämä suurimpia pitäjiä näillä seuduin", tuumaili ukko.

"Sitte teidän kirkkoherranne mahtaa olla hyvin ahne mies", lausuin minä ukolle. Hän katsoi terävästi silmiini, ikäänkuin nähdäkseen täydellä todellako pidin kirkkoherraa ahneena. Viimein murahti hän kuitenkin: "ehei, kaukana siitä!"

"Miksikäs hän sitte niin köyhännäköisesti elää?"

"Hän on pienissä varoissa ukkoparka."

"Velkoja siis", tuumailin minä.

"Eikö mitä, ei niin penniä", tiesi vanhus.

"No sepäs sitte ihmettä", sanoin minä, "hyvät tulot, eikä sittekään säästy mitään. Johan noin ikämiehen luulisi rikkaaksikin, vai eikö se maallinen tavara hengelliseen mieheen tartukaan?"

"Kyllähän ne muut kirk'herrat tässä ovat hyvästikin rikastuneet, vaan ei tälle säästy mitään."

"Miksi ei? eihän tuon elämän luulisi kovin kalliiksi tulevan."

"Eihän se elämä semmoinen maksa paljo mitään, vaan mitäs, kun ei ensinnäkään milloinkaan ryöstätä saataviaan, tyytyy vaan siihen, jos ken hyvässä tahdossaan mitä maksaa, ja sitte vielä hoitaa kaiken maailman rujot ja rammat ja auttaa ketä kerkiää."

"Ei tuo toki niin hupsu liene, ihanhan hän sillä tavoin lopulla jäisi pillillä soittamaan", sanoin minä.

"Niin hupsu se kumminkin on", vastasi vanhus; "ei kolmeenkolmatta vuoteen ole tässä pitäjäässä nimismiestä kirkkoherran saatavista liikkeellä nähty, ja paljo niitä on semmoisia taloja, joista ei pariin vuosikymmeneen ole kirkkoherralle jyvääkään viety, irtolaisväestä puhumattakaan."

"Etteköhän nyt liioittele!" sanoin minä epäileväisesti.

"En yhtään", vastasi ukko ja osoittaen lahden toiselle puolen jatkoi: "tuollakin on talo, josta ei kymmeneen vuoteen ole mitään hänelle maksettu."

"Kenen talo se on?"

"Onpahan erään Antti Pelkosen tahi oikeammin sanoen se on kirkkoherran talo."

"No eihän kirkkoherra omasta talostaan miten saatavia ota?"

"Se ei olekkaan kirkkoherran, vaan hänen se pitäisi kuitenkin olla. Kun, näette sen, tässä tuonnoisina vuosina ukonilma poltti Pelkolan kartanon, niin kirkkoherra lainasi Antille rahoja, jotta hän sai talonsa kuntoon. Sitte tuli ne suuret hallavuodet ja kun ei Antti jaksanut velkaansa maksaa, antoi kirkkoherra velkakirjan pois ja vielä siemenet peltoon", kertoi vanhus.

"Minkälainen mies se Antti Pelkonen on; tunneteko hänet?"

"Pienenlääntä mieshän se on; kyllä minä hänet tunnen, olihan se meillä renkinäkin nuorempana ollessaan", kertoi ukko, "ja meiltä käsinhän se naikin."

"Vai niin, no kuinka hänen nuori vaimonsa voi?"

"Nuori vaimonsa? Kas kuin maisteri on leikkisä. Ei Liisa parka, Luoja nähköön, enää nuori ole ja hyvä se onkin", arveli puhuja.

"Kuinka niin?" kysäsin minä.

"Eipähän muutoin, vaan pikemmin pääsee pois hautaan, ja se hänelle parasta onkin."

"Olisikos hänen kuolemansa sitte niin suotava?"

"Olisipa niinkin varsinkin nyt, kun kuuluvat joutuvan maaltaan mieron tielle, ja kuka sitä hullua taloonsa ottaa ristikseen. Kirkkoherrallakin on jo kaksi semmoista hoidettavana, niin ett'ei hänestäkään taida apua olla."

"Onko Liisa sitte tullut hulluksi?" kysyin minä.

"Johon hän on ollut hulluna kymmenkunnan vuotta. Niin, juhannuksena tuli kymmenen vuotta täyteen siitä kuin heidän lapsensa hukkuivat ja siitä asti hän on ollut raivohulluna."

"Kuinkas ne lapset hukkuivat?"

"Lähtivät vaan kirkkoon ja Jumalan ilma kaatoi venheen ja sinne ne hukkuivat kaikki. Äiti tosin seisoi nuorimman, mykkäpoikansa kanssa rannalla, vaan mitäs hän voi kun kirkkomiehet olivat vieneet kaikki venheet. Ja hukkunutpa hän olisi itsekin siinä nujakassa, jos olisi hätään päässyt."

"Oliko niitä lapsia montakin?"

"Kuusihan niitä kaikkiaan oli, vaan viiden ruumiit toki saatiin ylös, niin jott' ei sinne järveen kokonaan jäänyt kuin yksi".

"Eikö Pelkoselle sitte jäänyt muita lapsia kuin se mykkä poika?"

"Ei jäänyt ja mikä surkeinta, eukolta meni järki", tuumaili ukko. Silloin keskeytyi meidän keskustelumme, sillä eräs vastaantulija ajoi kääsyjensä pyörän meidän rattaiden oikeaan pyörään kiinni.

Tuo ajaja nuhteli kyytimiestäni jotenkin tuimasti, vaikka minun ymmärtääkseni syy oli kokonaan hänen. Samalla hän tervehti minua melkein matelevaisella nöyryydellä ja päästyänsä meistä erilleen, antoi uljaan kimonsa mennä täyttää laukkaa eteenpäin. — Meillekään ei sen kummempaa tapahtunut kuin että toinen silanappula meni poikki, vaan metsästä saatiin pian sijaan uusi ja entistä parempi.

"Kukas tuo möhömahainen herrasmies oli?" kysyin vanhukselta.

"Sehän se nyt oli meidän valtiopäivämies Pöyhönen, joka nousevalla viikolla kuuluu myyttävän Pelkosen tilan ja talon."

"Minkätähden hän sen myyttää?"

"Minkäs muun kuin velan tähden. Kun hallavuosina Pelkonen syötävään ja uudisviljelyksiinsä tarvitsi rahoja, täytyi hänen panna maansa valtiopäivämiehelle inteenkin, ja nyt, kun Antti alkaisi ruveta elämään, kiristää Pöyhönen rahojaan takaisin. Mutta miten kaks sitä Pelkoisparakakaan voi rahaksi muuttua, kun hän tähän tekään on kymmenen viikkoa lavantautia sairastanut, ja niin menee nyt häneltä maat ja mannut."

"Mutta eikös Pelkonen kiinnitystä vastaan saisi lainata joltakin toiselta samaa summaa?"

"Sitähän kirkkoherra kuuluu puuhaavankin ja lähetti jo maisterin kaupunkiin rahan perään, vaan ei tiedä tokko onnistuu saamaan", selitti ukko.

"Onpas se Pelkonen todellakin merkillinen mies, joka on saanut toisenkin vastatuulen soutaa", sanoin minä.

"On", myönsi vanhuskin, "ja moni olisi hänen sijassaan heittänyt jo kaikki hiiden pisaan ja mennyt Venäjälle tahi jonnekkin muualle, vaan Pelkosen ei ole kuultu kohtaloansa koskaan nurkuvankaan edes. — Soo ruuna, ei ole enää kuin yksi virsta kievariin."

"Mutta merkillinen mies se on tuo teidän kirkkoherrannekin", arvelin minä hetkisen perästä, "mitä hänestä pidetään?"

"Yksi kiittää, toinen laittaa", sanoi ukko, "ja moittijoita niitä taitaa olla runsaammasti."

"Mistä he sitte häntä moittivat?"

"Hän on puheissaan liian suora ja saarnoissaan hyvin kova, niin jotta Pöyhönen jo oli piispallekin käynyt valittamassa."

"Mitäs piispa oli sanonut?"

"Oli sanonut, jotta kun hänellä olisi kymmenen semmoista pappia, niin ei olisi yhtään Pöyhöstä missään seurakunnassa."

Silloin oltiin jo kievarissa ja minä aloin käsittää tietämättä tavanneeni pitäjään merkellisimmät miehet ja kuulleen kertomuksen kolmannestakin, joka osasi nurkumatta tyytyä onneensa ja hiljaisuudessa kantaa taakkaansa. Mutta minä en ollut lähtenyt etsimään sellaisia ihmisiä, sillä niitä, Jumalan kiitos! tapaa maassamme vielä etsimättäkin kaikkialla. Minä olin päinvastoin lähtenyt etsimään sellaisia merkillisiä miehiä, jotka aina ovat etupäässä ja kaikissa asioissa suuna päänä, vaikka tuskin kymmenes osakaan heistä ymmärtää asioita johtaa, vaan useimmat yhteistä hyvää hakiessaan etsivät omaa etuaan tahi kunniaitaan. Nyt olin oppinut näkemään todellista sielun kykyä tarvittavan kärsimyksissäkin ja olin kiitollinen kirkkoherralle siitä opetuksesta. Mut kun merkillisiä kärsijöitä oli kylliksi kotipuolellanikin, en niitä enää lähtenyt muualta etsimään, vaan palasin koreasti kotiini.

KYMMENNIEKKA.

"Hohoi pojat! Soutakaakin varppi Haukiniemen kärkeen!"

Soutaminen taukosi ja perämies näkyi kääntävän päätänsä tukkilautalle päin, jonka ponttuulta huuto oli kuulunut, vaikka siitä ei veden lorinan ja varpin kahinan vuoksi saanut selvää.

"Mitääh!"

"Soutakaakin varppi Haukiniemen kärkeen, — — tuon niemen nenään tuolla", kuului äskeinen ääni.

"Hyvääh!" huusi perämies vastaukseksi ja kääntyi takaisin entiseen suuntaansa. — Hetkisen perästä hän ikäänkuin vähän nyreissään, sanoi soutajille: "mitä turkaista se nyt taas mieluillee — — silloinhan se väkisinkin lautan häntä pyörähtää tuonne lahden pohjaan; ja on siinä sitten taas solimista."

"Kun olisi antanut vaan suoraan mennä sojottaa, niin hyvästikin olisi jo yön tienoissa oltu läpi salmelta", virkkoi nuorempi soutumies. "Mut samapahan se meille on, vaikka viivyttäisiin koko kesä, ennenkuin Ahvenisessa ollaan, — sitä enemmänhän niitä markkoja heltii."

Toinen soutaja, vanha ukko, hymähti hiukan ja arveli: "kyllä sille vielä kiirekin tulee jahka tästä isolle Pieliselle päästään."

"Mutta milloinka sinne päästään? — Nyt on kuhnittu koko viikko kelpo vedellä, jossa ei olisi oikealla kululla viivytyt jos pari vuorokautta", tuumaili peränpitäjä.

"Hyväpä tuo on, jotta on saanut yöt rauhassa maata, eikähän tuo uni päivälläkään pihkalta maista, enemmän miehistä kuin päälliköistäkään", ilvehti nuorempi soutumies.

"Niin, kun se yökaudet kuhertelee kultasensa kanssa, niin tottahan sen täytyy toisinaan maatakin", sanoi vanhus.

"Onkos sillä leipäsusi näillä seuduin?" kysäsi perämies.

"Ei, vaan oikea morsianhan se taitaa olla."

"Ai — niin, Haukiniemen Riikka. Tuleekohan tuosta talkkunasta puuroa?"

"Miks'ei siitä tulisi?" tutkasi vanhus.

"Ka eihän tuon helmaväen joukossa luulisi saavan suutansakaan auki, kun on muutenkin semmoinen nahjus."

"Tyynessä lahdessahan ne aina kalat kutevat."

"Onko se pulskakin se Riikka?" puuttui perämies taas puheesen.

"Kyllä se on jotensakin impakka ja vielä perinnötär, — Haukiniemen ainoa lapsi", selitti vanhus.

"Kun sattuisi joku oikea koiran leuka, niin kyllä ei vaan mahtaisi Riikka Issosen kuvetta koskaan lämmittää", sanoi nuorempi soutaja.

"Koettelepas sinä onneasi, niin saat nähdä, Risto parka, onko niinkään helppoa kuin vieraan tammaa talutella", murahti vanhus.

"Mitäs minusta merkitystä miehestä", virkoi Risto punehtuen, "mutta kun olisi joku tuntematon tahi puhdaspaperinen poika, niinkuin esimerkiksi tuo kymmenniekka. — — Kuules! otappas sinä kymmenniekka, se Riikka käsitöiksesi, niin saadaan nähdä miten Issoselle käy."

"Ei taitaisi olla hulluinta", myhähti perämies.

"Ei jumaliste olisikaan. Kyllä siinä, Haukiniemessä näet, saa nälkää vasten naamaa potkia, kun se on kuudentoista tengan velaton talo. Ei siihen nälällä ole asiaa siihen taloon, vaikk'ei muuta tekisi kuin osaviljalla antaisi kaskea kaataa. Eikä sitä niin kenstiä kepsaustakaan, kuin Riikka on, joka loukun luota tavata. Tuskinpa lienet vielä eläessäsi sinäkään nähnyt niin veikeätä naikkosta."

"No, no, — olen sitä maailmassa jo minäkin nähnyt toista ja molempaakin", sanoi peränpitäjä.

"Ei, vaan tosiaankin — ei se Risto nyt liikoja lopise", puheli vanhus. "Vielä se vanhankin sydäntä pikkuisen kutahduttaa, kun Riikan oikein pyhä-hynttyissään näkee. On se semmoinen elävä, mut kuuluu olevan pojille hyvin turski."

"Kas kokkia, kun ei itse kypsy, vaikka jo muille palaneelta haisee", pisti Risto vastineeksi.

"Pitäisi sitä sitten käydä katsomassa", tuumaili perässä olija.

"Paras sitä on katsoa, jos ken eukon vajaassa on; — — ptruu — — mutta mihinkäs tässä nyt naru pannaan kiinni?"

"Kierrälletään tuon paksun petäjän ympäri, niin kyllä pitää."

"Ja jos ei pidä niin heittäköön."

"No moneenko kertaan sinä nyt taas sitä siihen punot?" ärähti vanhus Ristolle, irroittaen varppia kääröltä.

"Moneen."

"Ole viisastelematta ja lyö solmuun."

"Millä minä siihen lyön, kun ei vasara lähtenytkää mukaan?" kysäsi Risto tuhman näköisenä katsoa noljottaen vanhukseen.

"Paljokos sitä viisautta kannu kaupungissa maksaa; vai korttelittainko sitä myydäänkin, kuin Korholan kaljaa?"

"Kyyväröittäin, hyvä ystävä, mut se on yhtä vetelää kuin sinun päivällinen puurosi, niin jotta ei se hatarassa kallossa pysykään."

"Olisit syönyt vähemmän, niin ei olisi muilla hukumisesta pelkoa", vastasi vanhus.

"Pane solmut kiinni ja laittaudu veneeseen", komensi perämies, joksi toisten mahtaileminen jäi sikseen.

Lautalle palattua kuiskasi Risto kymmenniekkan korvaan: "vie sinä pilan viteeksi ruuna Haukiniemeen kengitettäväksi; kyllä minä tän'yönä otan lauttaa vahtiakseni."

Kymmenniekka pudisti päätänsä kieltävästi, mutta ei virkkanut mitään. Kuitenkin hän, työn lopetettua, pani rintapaidan päällensä, pesi silmänsä ponttuun reunalta ja kävi majan nurkasta jalkaansa sahviaanisuiset saappaansa.

"Mitäs varten se kymmenniekka nyt niin nyöläytyy?" tiedusteli päällikkö, joka itse siistiytyi majassa.

"Aion tästä lähteä pikkuisen kylillä käymään, kun tuo ruunakin taas näkyy olevan kengitettävä."

"Ja kun minä aion ensi yönä kuitata kymmenniekalle ne nakkivelkani", sanoi muudan miehistä, mustasta padasta mättäen suuhunsa höyryvää lientä, min enimmänsä ennätti.

"Ja minä viimeinkin voittaa pois ne toista sataa, jotka kymmenniekka on jo kesän pitkään minulta nylkenyt", arveli eräs toinen.

"Keltäpä se kymmenniekka ei liene voittanut", huokasi Huuhkaja, kirjanpitäjä, jota äitinsä oli kuusi vuotta vanhain päivänsä varaksi kouluuttanut.

"Ei sitä pitäisi pelata, jos jälestäpäin katumoiksi heitäksen", arveli Risto.

"Kokonaisenapahan onkin tämän pojan palkka", kerskasi kokkivanhus.

"Niin kolme säkkiä päivältä ja talon muu töskä, paitsi runnakon peitteet", nauroivat miehet.

Kymmenniekka ei ollut kuuleviansa koko keskustelua; puuhaili vain siinä yhtä ja toista, niinkuin ei koko puhe häneen koskisi ja lykkäili keksillä pölkkyjä poikemmaksi ponttuun luota.

"Kymmenniekka! Pistäydypäs pikkuisen täällä majassa", kuului äkkiä päällikön ääni. Puhuteltu totteli kutsumusta ja matalalla äänellä kysäsi päällikkö häneltä: "vieläkö sinulla on tallella ne kultarahat, jotka viime pyhänä minulta voitit?"

"Eihän nuo liene pussin pohjalta karkuunkaan lähteneet."

"Vaihtaisitkohan ne minulle takaisin, — minä nyt niitä vähän tarvitsisin", virkkoi päällikkö häpeissään ja silmiänsä räpäyttämättä katseli pöydän alle.

"Joutavat kai ne minulta, vaikka lainaksikin — mitäpä niillä minä tekisin."

"Sitä parempi. Minulla ei nyt olekaan takanani muita kuin isäntien rahoja, vaan nousevalla viikolla käyn minä kotona ja kyllä sitten saat kaikki samalla kertaa."

"Ei niillä niin kiirettä ole, — eikähän niistä muuhun olekaan kuin kihloiksi koko rahoista", sanoi kymmenniekka suu hymyssä. Sitten hän otti kukkarostaan viisi kahdenkymmenen markan kappaletta, jotka ylönsatseerisesti viskasi pöydälle ja jäi seisomaan kukkaro kädessä pöydän luo. — Piiraman kuluttua jatkoi hän: "olisi minulla täällä oikein mahtisormuskin, ihan täysinäinen — kolmekolmatta karaattinen. Se olisi mainio vihkimärengas. Muutamilla markkinoilla satuin sen saamaan 'levoipravoissa', vaikka se oikeasta kuuluu olevan erään kamreerin kihlasormus. Mutta se on kallis peina. Minullekin nousi se noin kuuteenkymmeneen markkaan, mut onhan siinä kultaakin hyvä joukko."

"Näytäpä. — Kyllä on paksu, mutta onkohan tuo täysinäinen?"

"Ihan varmaan; tunteehan sen jo painostakin."

"Mutta on tuo nimimerkki sisässä."

"Pianhan se on pois viilattu, jos kaupoilla sovitaan."

"Mutta se viilan jälki näkyy."

"Vieläkö mitä", sanoi kymmenniekka ja etsittyään hienon viilan eräästä kontista, alkoi sillä varovasti sormusta kihnuttaa.

"Älä hiidessä — en minä taidakaan sitä —"

"Ja nyt minä jo siihen tein aika loven", keskeytti kymmenniekka kiivaasti, "mitä saamarin petkutusta tämä on? Äläpä luulekaan minua niin —"

"No älähän kiivastu veikkonen; ehkä se kuitenkin on minulle tarpeen — joskus, niin jotta olkoon menneeksi."

"Sitähän minä, sanasta miestä, sarvesta härkää", sanoi toinen leppyneenä. Hetkisen kuluttua jatkoi hän: "nyt ei enää näy mitään, vaan on se korea ja kiiltävä, kuin kultasepän jäleltä."

"Mutta paljokos sitä nyt jo onkaan minulla syntiä sinulle?" uteli päällikkö.

"Paljokos sitä — — eihän se vielä tunnu nousevan viiteenkään sataan", vastasi kymmenniekka hieman aprikoituaan.

"Voipas pahuus — — johan siihen menee melkein koko kesäiset ansioni."

"Mitäs sinä niistä, onhan sinulla varoja."

"On, on, mutta hukkahan minut tällaisilla lopuksi perii. — Kyllä sinulla on ihmeellinen onni pelissä."

"Sitä huonompi rakkaudessa, sanovat herrat", puhui kymmenniekka nauraen ja melkein säälivin

silmin katseli päällikköä.

Kymmenniekkan mentyä mutisi päällikkö itsekseen: "tuo mies joutaisi vaikka hiiteen, minua hän melkein pelottaa." — Heti sen perästä soudatti päällikkö itsensä maihin ja muutaman puolen tunnin kuluttua lähti kymmenniekkakin hevosineen pois lautalta.

"Haukiniemeen hahahaha!" nauroi Risto partaansa ja mutisi: "kyllä tässä kohta komento höltyy, kun ne molemmat —"

Haukiniemessä istui päällikkö huoneessa isännän kanssa sikaria polttamassa, kun kymmenniekka saapui kartanolle. — Tuttavuus isännän kanssa oli pian tehty ja vastoin tapaansa otti kymmenniekkakin vilkkaasti osaa puheeseen.

Talon tytär toi vieraille kahvia. Päällikkö otti sitä istuallaan ja näytti olevan hämillään, mutta kohteliaasti nousi siihen sijaan kymmenniekka seisalleen. Riikka punehtui jo vähän siitäkin, mutta vielä enemmän siitä, kun kymmenniekka koko ajan suurilla, syvillä silmillään hävyttömästi katsoa tuijotti hänen silmiinsä ja tavattoman kauvan viipyi kahvin ottamisessa.

Riikka ensin luotuaan silmänsä alas nosti ne sitten päättävästi ylöspäin, mutta ei kestänyt kymmenniekkan katsetta, joka näytti ikäänkuin uppoontuvan häneen, vaikka kasvot olivat välinpitämättömän näköiset.

Päällikkö oli kuin tulisilla hiilillä ja ajatteli: "perhana sen konstia! — — nousee seisalleen ja muuta." Keskustelukin rupesi käymään hankalasti siitä lähtien. Oli kuin olisi jotain ikävää odotettu tapahtuvaksi. Ainoa, joka kumminkin pysyi ennallaan, oli kymmenniekka.

Vihdoinkin viimein pistihe isäntä ulos asioilleen. Silloin päällikkö rohkasi mieltään ja kysäsi ärtyisesti: "no miltäs Riikka näytti?"

"Riikka? — Sekö kahvintuoja?"

"Se — se juuri, jota sinä tuijottelit, niinkuin olisit tahtonut puraisematta nielaista."

"Taisihan tuo olla pulska liha", sanoi kymmenniekka huolettomasti.

"Liha? Mitenkä niin liha?"

"Ka — mitä lihasta syntynyt on, se on liha", selitti kymmenniekka ja jatkoi haukotellen: "tyttö olkoon tyttönään, mutta hänellä oli rintaneula, joka — jos se todellakin on kultaa — ei ole sadalla markalla maksettu."

Kuin siivellä pyyhkäisten katosi kaikki vihan kauna päällikön sydämmestä ja nauraen sanoi hän: "kyllä olet hyvä. Ei sinua tässä maailmassa miellytä muut kuin ne neljä kaks'päistä naista."

"Mutta ne ovatkin luotettavimmat siitä suvusta, varsinkin jos on mies ja kymmensilmä toverina."

Puhe keskeytyi siihen, sillä isäntä tuli takaisin huoneeseen ja häntä seurasi palvelustyttö tuoden teetä, jota nykistäen tarjosi vieraille ja sanoi vielä kehoitukseksi "ottakaa!"

Sikaria pöydältä vaihtaessaan sai kymmenniekka tilaisuuden suhkaista päällikön korvaan: "etehisen nurkassa on minulla laukussa pötkä parasta kolmemarkkaista — teen väriksi."

Silmää iskien nykähdytti päällikkö päätään ja alkoi heti esitellä isännälle että: "eikö tässä illan kuluksi saisi isännälle tarjota pikkuisen ulkolaista veden mauksi?"

"Väärinhän tuo on elävässä talossa avata vierasten eväitä", vastasi isäntä, "mutta sattui nyt niin hullusti, jotta ei talossa olekaan kuin pelkkää paloviinaa — eikähän sitä ilkeä ihmisille tarjota. — — Kävikin tässä viime viikolla nimismies ja minkä mitäkin herroja, niin ett'ei ole konjakin pisaraa koko talossa."

"Ainahan niitä talon varoja kulutetaan", tuumaili päällikkö, "mutta maistetaanhan nyt kerran vierastenkin tuomisia." Kääntyen sitten kymmenniekkahan lisäsi hän: "käyppäs sieltä laukusta se musta poika tänne, niin katsotaan onko sitä miehen kumppaniksi."

Isäntä hommasi lisää vettä ja sokeria, ja heti oli totin juonti "täydessä käynnissä", kuin nälkä-Jaakon rikastuminen. Isäntä ja päällikkökin, toisten esimerkkiä seuraten, tekivät oikein aimo lasit, mutta kymmenniekka sanoi, ettei hänen vatsansa siedä kuumaa totia, ja kävi etehisestä hakemassa kauhallisen kylmää vettä. Siitä hän sitten, varsinkin toisten silmän vältyessä, täytteli lasiansa, mutta kuitenkin ehti silloin pohjaan kuin toisetkin. Nyt tehtiin "toiselle jalalle" ja sen loppupuolella alkoivat niin hyvin isännän kuin päällikönkin posket tuntuvasti punoittaa. Kymmenniekka sai nyt jo rauhassa

istua eri päällään tarvitsematta ottaa osaa keskusteluun.

Silloin kun pantiin sulamaan "palan päälle" nousi kymmenniekka lähteäkseen ulos.

"No mihinkä nyt?" kysyi isäntä.

"Aion käydä pistämässä hevosen kenkään ennen kuin väki levolle ehtii, että näet saan jalan pitäjän ja aamulla päästään ajoissa työhön lähtemään."

"Onhan niitä, nyt siksi talossakin miehiä. Minä lähden paikalla sanomaan —"

"Ei, ei — kyllä minä sen itse pian kengitän; enkä sitä mielelläni muiden tehtäväksi annakaan", keskeytti kymmenniekka isäntää.

"Antakaa sen vaan mennä", sanoi päällikkö. "Se on siitä ruunastaan yhtä arka kuin piiskuri kunniastaan."

Siten pääsi kymmenniekka lähtemään ja sai avukseen erään renkipojan, joka jo oli illalliselta päässyt. Näppärästi näkyi hän osaavankin hevosen kenkään saada ja yks'kaks' oli kolme jalkaa kengässä, mutta kun viimeisestä jalasta kenkäkulua päästettiin, katkesi yksi nauloista. Kymmenniekka koetti monta monituista kertaa sitä siitä irti kiskoa, mutta turhaan. Saipa renkipoikakin koetella oppiaan, mutta eivät ottaneet hohtimet.

"No osasipas häjy täperältä katketa", sanoi kymmenniekka.

"Johan osasikin", vakuutti poika.

"Eikä sitä tuosta kohti saata vuollakaan, kun siinä on liha lähellä."

"Eihän sitä siitä miten", sanoi poika hyvin ymmärtävän näköisenä. "Jos edes olisi tuosta paremmin etupuolelta katkennut, mut eipäs. Siitä vaan ihan pahimmalta paikalta sen piti piuskahtaa."

"On siihen vielä yksi keino", tuumaili kymmenniekka. — "Missähän se on se talon tytär?"

"Tuollahan tuo istuu portailla."

"Jaha — aivan oikein", sanoi kymmenniekka ja lähti pihan poikki portaille.

Riikka ei näyttänyt tulijaa huomaavankaan, mutta jalkoterät kumminkin ponnistivat porrasta vasten, ikäänkuin hän olisi aikonut liikkeelle lähteä.

"Saisikohan lainata yhtä sukkapuikkoa?" sanoi kymmenniekka tynesti Riikalle.

Tyttö näytti hiukan hämmästyneeltä ja kysyvin silmin katseli miestä. Sen huomattuaan selitti kymmenniekka pikkuisen hymyssä suin: "katkesi yksi kenkänaula, eikä saada sitä pois paksuleukaisilla hohtimilla. Täytyy hieman polttaa kaviota, mutta en tarpeettomasti tahtoisi eläintä kiusata paksumpaa rautaa kuumentamalla."

Riikka ojensi kymmenniekalle ääneti yhden sukkavartaistansa ja joutilaaksi jääneenä katseli sitten kengitystä. Vähitellen katosi hänen silmistänsä niissä äsken ilmestynyt tuikeus ja koko muoto ikäänkuin kirkastui. Melkeinpä ystävälliseltä kuului jo hänen äänensä, kun hän kymmenniekkan kiitoksille vastasi: "ei mitään kiittämistä."

Kymmenniekka käski renkipojan panna ruuna liekaan ja antoi hänelle "suutarin markan" juomarahaksi, niinkuin poika iloissaan toisille kehui. Sitten hän istahti portaiden toiselle puolelle, vastapäätä Riikkaa ja alkoi puhella ilmasta ynnä muista vähäpätöisistä seikoista.

Yht'äkkiä rupesi huoneesta kuulumaan päällikön käheä-äänistä, mutta kovaa laulua. Jokaisen värssyn lopussa yhtyi siihen arvattavasti isäntäkin, koska aina selvemmin kuului silloin: "huhhahhei ja huhhahhei, — ja hukkuvan minun luuli."

"Noita, mitä iloa pitävät! Onpa toki hyvä, että väki nukkuu aitoissansa", sanoi Riikka selvällä inholla. "Ja isäkin viitsii — vanha mies", lisäsi hän vielä punehtuen.

Kymmenniekka koetti puolustella toisia, mutta Riikka kinesi vastaan, väittäen tuollaista elämää eläimelliseksi.

"Miksi ette sitten tekin ole yhdessä joukossa, kun heitä kuitenkin puolustatte?"

"Totta puhuen", sanoi kymmenniekka, "minua ei juominen ole koskaan miellyttänyt. Jokaisella on

omat syntinsä, jotka itsekutakin parhaiten huvittavat, ja niin ne on minullakin."

Puhe oli nyt saanut toisen, vakavamman suunnan, ja aika kului kulumistaan. — — — Riikka ja kymmenniekka eivät tietäneetkään, milloin laulu ja melu huoneessa lienee lakannut, mutta kuin unesta havahtuen huomasi Riikka äkkiä puhekumppaninsa hengityksen kuumentavan hänen poskeansa. Kymmenniekka istui nyt hänen vieressään ja hänen käsivartensa ympäröi Riikan vyötärystä sikäli, että tyttö puoleksi nojasi häneen.

Riikka säpsähti ja yht'äkkiä siirtihe edemmäksi. Kymmenniekka myös ikäänkuin heräsi, nousi äkisti ylös ja veret kasvoilla nähtävästi koetti pakoittaa itseänsä tyyneksi. Hän katsoi kelloansa ja sanoi kylmästi: "ohoh! kello on jo kohta kaksi. Lienee parasta mennä viimeinkin levolle."

Riikka kuuli kymmenniekkan menevän, mutta luuli etehisessä hänen vielä kerran seisahtuneen. Taas kuului jalkain kapsetta ja sitten kävi kammarin ovi. Riikka kuunteli vielä, ikäänkuin odottaen mennyttä takaisin, ja ajatteli. Muistui mieleen niin selvästi kaikki, mitä kymmenniekka oli hänelle itsestään kertonut. Hän oli sanonut jo pienenä jääneensä orvoksi ja joutuneensa, niinkuin muutkin köyhät orvot, maailman rantoja kiertelemään. Yhdessä paikassa oli ollut parempi, toisessa huonompi olla, "mutta eihän köyhällä ole kotia missään", oli hän sanonut, ja vielä lisännyt tästä puoleen koettavansa ruveta paremmaksi ihmiseksi.

Niin — kaikenlaista semmoista se oli tuo ihan ventovieras mies puhunut; ja sitä oli hän, Riikka, viitsinyt kuunnella koko yön, vaikka huomenna olisi ollut niin paljon tehtävää. Ja sitten vielä oli tuon miehen käsivarsi hyväillen syleillyt hänen vyötäistään. — Riikka punetui jo sitä ajatellessaankin, mutta lohduttelihe sillä, että "ehk'ei hän itsekään ollut sitä huomannut." Kuitenkin olisi Riikka toiselta puolen melkein suonut, että kymmenniekka olisi sen huomannut, "vaikka kyllähän se isä — —"

"Bää, bää", kuului viimein hyvin surkeasti tuolta pellon takaa.

Se oli aivan pieni kirmaileva karitsa, joka sillä tavoin ilmaisi iloansa uuden päivän koitosta, sillä koko koillinen taivaan ranta jo hulmusi kuin tuleessa.

Isän kammaristakin kuului jo liikettä, joksi Riikka nousi ja hiivi aittaansa, ettei isä luulisi hänen koko yötä valvoneen.

Sillä aikaa koetteli kymmenniekka päästä kammarissa kiinni unen päähän, mutta turhaan. Hän oli vaatteissaan heittäytynyt vuoteelle, kuorsaavan päällikkönsä viereen, ja odotti siinä unen tuloa silmät selällään katsella tuijottaen kattoon.

Auringon nousua ennustavan ruskon punertava läike leikitteli laipiolaudoilla ja karpäset surisivat iloisesti ympärillä, mutta kymmenniekka ei tainnut huomata niitä enempää kuin vieruskumppaninsa kuorsaamistakaan. Hän ummisti silmänsä ja päätti nukkua. Juuri kuin uni rupesi tulemaan täytyi hänen taas kumminkin avata silmänsä ja katsoa pitkin vasenta käsivarttaan, sillä tuntui siltä, kuin olisi hän sillä puristanut itseänsä vasten jotakin pehmoista ja lämmintä.

Kymmenniekka hymähti ensin hieman, mutta muuttui sitten pian vakavaksi. Hän alkoi taas silmiään rävähdyttämättä katsella kattoon, ja monenlaisia mietteitä pyöri päässä.

"Anna Jumalan luoma pikkuisen vettä", virkahti kymmenniekkan vieressä lepäävä päällikkö ja pyyhki hikeä otsaltaan. Kymmenniekka nousi ja toi sitä kauhalla etehisestä. Juotuansa päällikkö raukesi uudestaan uneen, mutta kymmenniekka ei enää yrittänytkaan levolle ruveta. Hän vetäsi saappaat jalkaansa ja lähti huoneesta hiipimällä.

Ulkona päivä jo punaili vaarojen huipuilla kasvavien puiden latvoja, kastehelmet kimaltelivat monivärisin heinikossa ja hiljalleen äännähteli sorsa rantaruohostossa, kutsuen kumppaniaan pois pesästä ihailemaan aamun ihanuutta.

Riikka kuuli aittaansa, miten hevonen iloisesti hörhötti kymmenniekkan sitä nuorasta päästäessä, ja ajatteli: "hyvä se mahtaa olla eläimille." Sitten kuului nurkan takaa miehen ja hevosen askeleita. Portti narahti pikkuisen ja yhä edemmäksi etenivät askeleet. Huoaten kallistui Riikka vuoteelleen, joka vielä oli koskemattomana, ja hänestä tuntui vielä unessakin siltä kuin olisi kymmenniekka häntä katsellut.

Kaikki miehet olivat jo lautalla ihan täydessä työssä, kun päällikkö sille palasi, ja viimeisiä puomipuita työnnettiin parhaillaan läpi salmesta. Päällikkö joi tultuaan ponttuun reunalta vettä tuohiliuhalla ja käskettyään kokin "pyöräyttämään" miehille Pieliselle pääsiäskahvit, katosi majaan. Muut miehet joivat kahvia majan ulkopuolella, mutta kymmenniekkaa kutsui päällikkö sisälle majaan.

Kahvin juotua oli kymmenniekka juuri lähtemäisillään työhönsä, mutta päällikkö pidätteli häntä vielä, tarjoten hänelle sikaria. Sitten päällikkö, ikäänkuin häpeissään, tuumaili: "kyllä me tukkilaiset

todellakin taidamme olla, niinkuin sanotaankin, viimeisen vierimmäistä joukkoa."

"Mitenkä niin, viimeisen vierimmäistä?"

"No tuokin illallinen elämä — ja minulla kun oli aikeet rahoa tyttö; mutta ei sinun siitä tarvitse virkkää kellekään mitään. Minä en enää loppupuolta muista ensinkään. Puhuinko minä tuhmuuksia Riikalle?"

"Ei mitään tuhmuuksia", vastasi kymmenniekka. "Kun minä huomasin asiat, niin koettelin pidätellä Riikkaa, jotta ei hän tiennyt tämän taivaallista koko jymystä."

"Olitpa oikein kelpo mies, kun et laskenut Riikkaa — — En minä ymmärräkään, miten minä niin pökerryin, vaikka en ennen eläessäni ole muistamattomaksi mennyt."

"Mitäpäsi siitä, sattuuhan se vahinko viisaallekin", lohdutteli kymmenniekka.

"Ja se olikin niin hitsatin väkevää — oikeata tihulaista päähän äjähtämään."

"Onhan se miehen ruokaa", naurahti kymmenniekka ja kysäsi: "kuinkas muuten asia luonnisti?"

"Luonnisti se tyhjää", selitti päällikkö. "Johan siitä on vuoden päivät, kun asia juonessa on ollut. Kellokin jo on ollut siellä talvesta asti, mutta nyt minä arvelin hänet vasta rahoa. Mitäs vielä — ei näyttänytkään koko aamuna, enkä ilennyt häntä erittäin etsimäänkään ryhtyä."

"Kyllä ne semmoiset pian unohtuu, kun antaa hiukan aikaa kulua, eikä ole naaka taallaankaan", nauroi kymmenniekka. Niinpä taisi päällikkökin ajatella. Ainakin hän tuli entistä iloisemmaksi.

* * * * *

Seuraavana kesänä saapui Haukiniemen kohdalle kaksi tukkilauttaa yhtä aikaa. Toista niistä johti entinen päällikkö, toisen ylin johto oli menneen kesäisen kymmenniekan käsissä, joka tuli kohteliaasti tervehtimään entistä esimiestään.

Päällikkö oli vuoden kuluessa tuntuvasti muuttunut, mutta kymmenniekka taas näytti paljoa reippaammalta. Hän katseli äänettömänä tuota pöhistynyttä ja tylsän näköistä päällikköä, joka nähtävästikään ei ollut oikein selvänä.

"En ollut enää oikein tunteakaan", sanoi viimein kymmenniekka tervehtien.

"Ainahan sitä muuttuu", vastasi päällikkö ja etsi matka-arkustaan toisen kannattoman lasin. Toinen oli jo ennestään majan pöydällä putelin vieressä.

"Ne sanovat minun ruvenneen lihomaan", selitti päällikkö, "ja taitaahan siinä olla hiukan peräkin — mutta tervetuloa ja saappas tästä!"

"Mitä se on?"

"Kyllä se on puhdasta ainetta. — Ensimmäinen lasi pohjaan", kehoitti isäntämies ja tyhjensi itse lasinsa. Vieras oli varovampi ja olikin siksi vielä ihan selvä, kun isännän kieli jo alkoi sammaltaa.

"No mennäänkö taas yöksi Haukiniemeen?" ehdoitti kymmenniekka.

"Ei veikkonen! En minä ole siellä käynyt jos pari kertaa sen erän perästä, kun viimeksi yhdessä siellä oltiin."

Toinen pysyi vaiti, ikäänkuin olisi selitystä odottanut. "Niin niin — en todellakaan, jos pari kolme kertaa. Mikä lienee muuttanut tytön mielen, ei ottanut enää ollenkaan minun puheisini. Luikuili karussa, kun talossa kävin, ja jos sainkin puheilleni, niin ei näyttänyt kuulevankaan esityksiäni. Toisinaan vielä katsoa tillotti minuun niin kummallisesti, kuin olisin minä ollut hirttopaikalle menossa, pappi ja pyöveli kintereilläni. — Alussa minä kärsin kaikki, mut sitten sanoi muutamasti Haukiniemen isäntä, jotta sille tulee kirjeitä melkein joka postissa, eikä sanonut rupeavansa lastaan pakoittamaan, jos ei Riikka minulle mielisuojiolla tule — — mutta ethän sinä maista mitään."

"Kylläpäähän tässä ennättää — mutta kuinkas sitte kävi?"

"Kuinkako kävi? — Minä arvelin unohtaa koko jutun, mutta — mutta —"

"Mutta mitä?"

"Mutta — en sitä ole muille sanonut, vaan sinulle, joka et yks'lahkeisista välitä, saatan sen sanoakin — mutta minä en voinutkaan. Käyhän se näet jo sapelle, kun toinen, jota ei tunnekaan edes, tulee toisen

apajalle, mutta ei se ole se, joka minua harmittaa. Muutoin minä vaan en voinut Riikkaa unhottaa ja sitten minä — — no tietäähän sen kuitenkin jo koko maailma — — sitten minä aloin ryyppiä."

Kymmenniekka istui tyynenä ja miettivänä, mutta kysyi viimein: "oletkos jo Riikalta saanut kellosi ja kihlasi?"

"En — enkä minä niistä lukua pitäisikään, jos hän ei vaan toiselle menisi. Kun hän sen lupaisi, niin mielelläni antaisin koko omaisuuteni ja menisin vaikka Amerikkaan. — Sitä olen jo todellakin tuuminut, mut kyllähän se ottaa sen toisen ja sitten käy minulle hullusti — — hyvin hullusti."

Päällikkö viittasi järveen päin ja rupesi itkemään juopuneen itkua. Tuokioisen perästä hän kuitenkin nosti silmänsä ja huomasi kymmenniekkan katselevan itseään.

"Juuri noin se Riikkakin minuun katsoo, ikäänkuin tahtois minua raukoitella, mutta en saamariksi minä semmoinen raukka ole! — — Ei, minä näytän vielä hänelle — — tule mukaan Haukiniemelle! Tule mukaan, minä — minä — —."

Päällikkö tapaili sanoja, mutta kymmenniekka keskeytti puhetta.

"Ei nyt mennä, mutta laske sinä minun lauttani ensin salmesta, niin ehkä huomenna mennään sinne yhdessä."

"Ei — äläpäs mies — vai sinun lauttasi, vaikka minun on edellä. Nyt lähtään ja paikalla — — tule mukaan mies, muutoin minä — — miksi juuri sinun lauttasi —"

"No älähän nyt", rauhoitteli kymmenniekka häntä. "Samahan tuo on jos sinun lauttasikin menee edellä; ei minulla niin kiirettä ole."

"Kiirettä? Luuletko sinä minulla olevan kiirettä? Ei, jos en tahdo, en liikahta paikalta. Vai kiirettä! Olenko minä mikä nahjus, ett'en saa seista jos tahdon. Ei mies — älä ärsytä minua. Minä en liikahta paikalta, vaan sinun pitää mennä edeltä. Olenko minä mikään kivalteri, jotta minun pitää aina edellimäisnä olla ja muut vaan tallaavat valmista jälkeä — —"

"Hyvä, hyvä", sanoi kymmenniekka, "koska niin tahdot, niin minä menen edellä."

"Mene sinä vaikka hiiden kattilaan", soperteli päällikkö.

"Ja kippis kaupan päälle", sanoi kymmenniekka tarttuen lasiinsa, "ja pannaan pohjaan."

"Pohjaan tietysti, kyllä minä vielä sinut pöydän alle juon. Kaksi orrella pysyy — — no pane pohjaan — ähä, etpä uskalla — — kas noin — käännä kumolleen. Minun lasistani ei tule tippaakaan kynnen päälle."

Kymmenniekka istui majassa siksi kuin päällikkö nukkui pöytää vasten. Sitten hän nosti juopuneen varovasti vuoteelle ja lähti lautallensa.

Koko yö tehtiin työtä kymmenniekkan lautalla ja aamusella oli se jo kappaleen matkaa salmesta, mutta toinen lautta oli vielä eilisellä paikallaan. Päällikkökin nukkui sillä vielä, kun kymmenniekkan venhe jäsähti ponttuun reunaan.

Herättämättä päällikköä, kymmenniekka pani silläkin lautalla työn alkuun ja vasta saatuaan miehet pois majasta meni päällikön luo.

"Joudu nyt Haukiniemeen aamukahville", sanoi kymmenniekka herätellen päällikköä.

"Haukiniemeen? Ei — en minä uskalla."

"Miks'et? Eihän siellä isäsi tappajaa asu."

"Vaikka, mutta en minä kuitenkaan —"

"Rohkaise mielesi ja tule pois, niinkuin illalla oli puhe."

"Lupasinkos minä? Sitä pitäisi olla pikku liehkassa, sittenhän tuo menisi jonakin."

"Mitäs joutavia", sanoi kymmenniekka, "selvästä ei miestä parata, varsinkaan kun on jotakin selvitettävää."

Hyvin vastenmielistä oli päälliköstä lähtö, mutta kumppani ei heittänyt häntä. Erittäin tervetulleet olivatkin miehet ja ystävällisesti otti Riikkakin vieraat vastaan Haukiniemessä. Isäntä puhui vuoden tulon toiveista ja voin hinnasta. Oli talven aikaan hankkinut jäitä ja valmisti nyt voita uudella tavalla, niin että toivoi saavansa paremman hinnan kuin edellisinä vuosina.

Kymmenniekka ei ollut koskaan vielä nähnyt maidon jäädytyslaitosta, joksi, kahvin juotua, lähdettiin sitä katsomaan. Riikkakin tuli matkaan astioita näyttelymään ja innokkaasti selitti voin tekoa vieraille.

Kymmenniekka, kesken puheen, vetäsi yht'äkkiä kellon taskustaan ja alkoi päivitellä, että se jo oli niin paljo.

"Mikäs hoppu sinulla on?" tuumaili päällikkö.

"Minun pitää vielä käydä lautallani", selitti toinen, "ja sitten vielä ehtiä laivan tulolle kirkolle."

"Tuleeko siinä isäntiä?" kysyi Riikka.

"Ei, vaan vaimoni tulee siinä."

"Kuka?" tiedusteli Riikka kalveten ja kiihkeästi.

"Vaimoni", vastasi kymmenniekka tyynenä.

Riikan kädestä putosi maitoastia ja vavisten kääntyi hän selin kymmenniekkaan, joka oli kuuristunut sitä lattialta ottamaan.

"Jokos sinä sitten olet nainut mies", ihmetteli päällikkö. "Siksipä sinä et ole tämän puolen tytöistä ollut moinasikaan."

"Jo veikkonen kolmatta vuotta", sanoi kymmenniekka naurahtaen väkinäisesti.

"Naimattomanahan teitä täällä kaikki ovat pitäneet", sanoi isäntäkin leikillisesti, "ja minäkin jo hiukan toivoin teistä saavani kotivävyyn itselleni."

"Ei minusta enää ole siihen virkaan", lausui kymmenniekka naurussa suin ja osoittaen päällikköä lisäsi, "mutta tuosta te isäntä saatte kelpo pojan perilliseksenne."

"Vahinko vaan", tuumaili päällikkö hämillään, "ett'ei Riikka taida olla samaa mieltä — eikä huoli tämmöisestä rentusta."

Kymmenniekka nauroi: "mistäs sen vieras tietää, kun ei kaikki talonkaan väki, vai mitä Riikka?"

Riikka säpsähti, mutta ei vastannut mitään.

"Näethän nyt, ettei Riikalla ole mitään vastaan. — — Mutta hyvästi nyt hyvä isäntä, täytyy tästä viimeinkin lähteä."

Kymmenniekka kätteli jäähyväisiksi kaikkia, mutta puristi niin kovasti Riikan kättä, että veri kuohahti tytön kasvoihin ja kyneleet tunkeutuivat silmiin. Hyräillen lähti vieras sitten astumaan rantaan ja katosi heti pensaikon suojaan. Kohta sen jälkeen kuului Haukiniemeenkin kymmenniekkan lautalta päin raikas laulu, joka vieri kauas pitkin vesiä.

Pihamaalla kävelevä Riikkakin kuuli sen ja katsahdettuaan järvelle, näki lautalla, ikäänkuin jäähyväisiksi, liehahtelevan valkopunaisen tuuliviirin. Rantapensaikko esti muuta näkymästä mutta sieltä kuului vielä selvästi laulun loppusanat: "pois minä lähden näiltä mailta, ja haava on sydämessä. Hei sun hoppatti rallinlallin, ja haava on sydämessä."

Laulajan äänessä oli niin surullisen omituinen sointu, että jälemmällä lautalla työskentelevä Risto nojautui keksinsä varteen ja sanoi kokille: "ei se laulaja tunnukaan lystikseen laulavan."

ASIAMIIES.

(Kuvaus Keski-Suomesta).

Pakkanen oli niin että nurkat naksahtelivat. Rovasti tuli kansliaansa ja katsoi lämpömittaria. "Ohoh! Seitsemän kolmatta — mutta ehkä se mietonee päivän valjettua."

Ulkoa kuului reen jalasten ratinaa.

"Nyt niitä taas tulee", mutisi rovasti. "Eivät malta näinkään kylmällä pysyä kotonaan."

Jo kuului kopinaa portailta ja sitten joku rutuutti ulko-ovea. Rovasti kuunteli ja odotti. Yhä se vaan jytyytti ovea jytyyttämistään. — "No mikähän hölmö se on, kun ei osaa ovea avata — rutuuta vaan; en minäkään tästä avuksi tule. — — Särkee se hiljankin lukon; muudan tollisko, kun ei älyä kädensijasta painaa."

Rovasti nousi ylös ja kurkisti akkunasta. Eihän siitä miten voinut nähdä portaille, — mutta mitä ihmettä! — se on sitonut hevosensa kiinni omenapuuhun, pöllö! — Siinä se oli hevonen ja nyhti puuta oikein voimainsa perästä. Muuta ei näkynyt erinomaisempaa, paitsi että kaivo oli unhotettu auki, koska se niin höyrysi.

Vihdoinkin auttoi joku oven jytyyttäjän etehiseen. Siellä se nyt kopisteli jalkojansa, mutta ei tullut kansliaan. — "Mikä lienee ollutkaan", arveli rovasti.

Vähän ajan päästä rupesi salista kuulumaan sekä askelia että ääntä ja kohta sitten tuli "ruustinnan" seurassa kansliaan mies, huurteinen turkin kaulus pystyssä.

"Sanoo olevansa Palikkamäen Asarias", selitti ruustinna ruotsiksi.

"Kyllä tunnen", vastasi rovasti samalla kielellä ja lisäsi: "anna muuttaa hänen hevosensa pois omenapuusta."

"No hyvää päivää ja terveisiä meidän mäeltä", lausui vieras ja sipasi ohimoansa, käteltyään rovastia.

"Jumala antakoon! Mitäs muutoin kuuluu?"

"Mitäpä sitä. Eihän tuota mitään erityistä; — kiitos vaan kysymästä."

"Istukaa, — onhan tuolla puuta." Rovasti osoitti kädellään oven suun puolelle, mutta Palikkamäen Asarias kiitellen istahti hänen viereensä kirjoituspöydän ääreen. Rovasti naurahti hiukan, mutta, hilliten itseään, alkoi puhella pakkasesta ja paljosta lumesta. Kuitenkin hän vähän ajan perästä siirtyi pois vieraansa vierestä, sillä se löyhkysi niin hirveästi "hokmanille", että rovestilla oli vaikea olla. Eikä sillä edes näkynyt olevan kiirettä asiansa toimitukseenkaan.

Lopulta täytyi rovestin avata pelti poistaakseen "hokmanin" katkua, sillä vaikka hän oli polttanut tupakkaa niin että kieli oli hellänä, ei löyhkä ollut siitä millänsäkään.

"Älkää hiidessä aukaisko peltiä; siellä on jotensakin kuiva ilma", kielteli Asarias.

"Minä vaan raittiin ilman vuoksi —"

"Kyllä siellä nyt raitista onkin, — mitenkä muuten pitävät lämmintä nämä pappilan huoneet?"

"Pitäväthän ne jotensakin, mutta permannosta tahtovat olla kylmänlaiset, vaikka minä olen niitä jo korjauttanutkin."

"Vai kylmät niistä tulikin. Olisivathan ne sinne permannoiden alle ajaneet kaiken maailman mullat ja sammaleet, mutta minä sanoin, jotta mitä siitä on seurakunnalle hyötyä; ja jotta kuta kalliimmaksi se tehdään, sitä suuremmat ylöskannot ovat pidettävät — — ja jotta onhan sitä herroilla rahaa, niin joutavat itse laittaa mieleisikseen. Rovasti vainaja kyllä puhisi vastaan, mut mitäs se yksinään voi koko joukolle. — Sillä keinoinpa se meidän pappila ei noussut puoleenkaan siitä, mitä naapuriseurakunta sai maksaa."

"Eikös rovasti vainaja valittanut konsistoriumiin."

"Kaikkia vielä! Eihän se, kun se oli niin hyvä mies — ja hyvä se oli pappikin. Ojitti tuonkin Kalmosuon ja teki toisen verran lisäpeltoa pappilaan, niin että ei siinä miehessä ollut moitetta, vaikka kyllähän ne muutamat sanoivat ahneeksi sitäkin."

"Mutta kuuluukos se pappilan viljely papin toimiin?" kysäsi rovasti.

"No kenenkäs se sitten, jos ei papin?"

"Onhan se niinkin tavallaan, — mutta sielunpaimenhan papin on etupäässä oltava."

"Kyllä se rovasti vainaja oli hyvä saarnamies! Yhtä Jumalan sanaahan ne tosin kaikki papit saarnaavat, mutta ei se kaikkien saarna ole yhdenmakuinen. Mutta kyllä se rovasti vainaja oli jalo saarnamies. Haudankaivajan mökkiin kuului aivan selvästi joka ikinen sana, ja sanovat muutamat

kuuluneen Norolaankin, mut sitä minä en omin korvin kuullut."

Ruustinna ilmestyi kynnykselle ja kysyi, ruotsiksi tietysti: "onko sillä vielä asiaa, vai pääsetkö sinä jo aamiaiselle?"

"Syökää te vaan rauhassa, minä tulen sitten jälestäpäin", sanoi rovasti.

Palikkamäen Asarias kertoi sitten rovastille Norolan talon olevan vanhimman kirkonkylässä ja koko kirkonkylän asutushistorian. — Tuossa puolen päivän rinnassa keskeytti rovasti häntä vihdoinkin kysymällä, oliko hänellä mitään asiaa, ja sanoi itsellään olevan "vähän kiirettä."

"Olisihan sitä vähän asian nimelistäkin."

"Mitä se olisi?" Rovasti ajatteli Asariaksen varmaan pyytävän rahaa lainaksi ja nauroi sydämessään, sillä hänellä oli kukkarossa vaan kahdeksan viidettä penniä, kun eilen oli apulaiselle antanut tupakan ostoon puolitoista markkaa.

"Eihän sitä ole muuta kuin — — mekin sitä nyt viimeinkin päästiin toisesta syytinkiläisestä", selitti Asarias.

"Ruumis siis kirjoitettava?" kysyi rovasti.

"Ruumishan se on, kun se kuoli", sanoi Asarias.

Rovasti meni kutsumaan apulaistansa ruumista kirjoittamaan ja tapasi tullessaan Asariaksen paikoillaan lakki päässä istumassa. Vieras otti kainosti pois lakkinsa ja tervehti apulaista.

Apulainen, Asariasta käteltyään, avasi kirkonkirjan ja kysyi: "kuka se kuollut oli?"

"Meidän eläkemuorihan se oli — jo minä sen toin tullessani ruumishuoneeseen."

"Eikös se ollut teidän äitinne?"

"Äitihän se oli", selitti Asarias.

Rovasti ja apulainen katsahivat toisiinsa ja rovasti lähti sitten pois kansliasta. Hän kuului saliin kutsuvan palvelustyttöä pyyhkimään pois lattialla näkyviä Asariaksen märkiä jälkiä, ja meni sitte itse aamiaiselle.

Sillä välin kirjoitti apulainen vainajan historiakirjaan ja varmuuden vuoksi katseli Asarias itse apulaisen olan takaa, että vainaja tuli pois kirjoista. "Se on parasta aikanaan pyyhkiä pois, ettei tarvitse kylänluvuilla sen edestä maksaa enää viinirahoja, niinkuin Mäkelän Josualta oli mennyt isänsä edestä neljä penniä, vaikka toinen jo haudassa makasi."

"Sen olisi pitänyt periä ne kirkkoväärtiltä takaisin", sanoi apulainen.

"Olihan se käynytkin kirkkoväärtin luona, mutta kun se ei ollut sattunut kotiin, niin sanoi, jotta ei hän viitsi toista reissua jalan syten sen vertaisesta tehdä; ja jotta, jos ei kirkkoväärti tuo hänelle rahoja kotiin, niin saapi ensi kärkeen pyytön liiasta ylöskannosta."

"Viitsiiköhän tuo kuitenkin tuommoisesta asiasta", arveli apulainen.

"Kyllä se viitsii; se on lain tunteva mies", väitti Asarias, "ja varmaan se voittaakin. Voittihan se Pahkajokelaisiltakin tässä edesmenneinä aikoina kaksi tuhatta, vaikka vallesmanni oli Pahkajokisten asiamiehenä."

"Mistä se kaksi tuhatta voitti?"

"Se nai Pahkajoelta, mutta oli viisas, eikä lähtenyt pappilaan, ennenkuin appi-ukkonsa antoi kahden tuhannen velkakirjan, ja vihkimystiellään sitten jo pani Josua paperin kuvernööriin. — Niinpäs paukkoi vasara Pahkajoella ja siitä lähtien on se veloissa pyörinytkin. — — Mutta paljokohan siitä teidän vaivoistanne menee?"

"Mistä? Kirjoitusvaivoistako?"

"Niin — niin."

"Ei siitä mitään mene, mutta rovastille menee hautaamisesta testamentti-lehmä", selitti apulainen.

"Rovastillekos se meneekin, hm! Mutta mihinkään se ukko nyt taas jäi niin kauaksi? Minun pitäisi joutua kotiin ja nyt menee tässä suotta koko päivä."

"Rovasti meni ruoalle, mutta kyllä se kohta tulee; odottakaahan hiukan."

"Eipä minulla olisi aikaa." Asarias nousi ylös ja nähtävästi aikoi lähteä rovastia etsimään, mutta apulainen pyysi häntä istumaan ja lähti itse kutsumaan rovastia kansliaan.

"Jassoo! Asaria taitaisi tahtoa puhua siitä testamentista", sanoi rovasti kansliaan päästyään.

"Niin, tämä sanoo menevän lehmän, mutta näinköhän siitä menee, kun se ei enää ollut emäntänä pariinkymmeneen vuoteen? Ja meillä on vähänlaisesti lehmiäkin?"

"Kyllä siitä menee, jos vaan niin monta lehmää talossa on. Montako niitä teillä on?"

"Eukkoväkihän sen parhaiten tietäisi; — en minä ole kyselty, paljoko niitä on."

Rovasti otti ylöskantokirjansa ja vähän sitä selailtuaan sanoi: "viime kesänä on maksettu voi kolmestatoista."

"Kyllähän niitä ainakin sen verran on", myönsi Asarias.

"Menee siitä sitten ja minä tarvitsenkin tätä nykyä lehmiä, kun viime kesänä kuoli kaksi punatautiin", selitti rovasti.

"Eipä meillä nyt tätä nykyä semmoista lehmää olisi", sanoi Asarias, "eikä ole naapurissakaan, jos ostaisikin. Eiköhän herra rovasti sen tähden tällä kertaa armahtaisi?"

"Eihän minun käy miten laatuun. Jos minä varakkaimmilta en ottaisi mitään, niin täytyisi tietysti köyhät silloin jättää myös anteeksi ja minä viimein jäisin ihan tulottomaksi."

"Onhan tuo niinkin, mutta eiköhän herra rovasti kuitenkin —"

"Ei — ja eikö teitä jo hävetä itseännekin tuollainen tinkiminen?" kysäsi rovasti vähän vihaisesti.

"No paljokos siitä rahassa menisi, jos se maksettavaksi tulisi?" tiedusteli Asarias hiukan pöyhkeänä.

"En minä ole ottanut kuin viisineljättä markkaa", vastasi rovasti.

"Viisineljättä!" huudahti Asarias ihmeissään, "viisiköneljättä? Enhän minä luullut, jos enimmäkseen parikymmentä — enkä tiennyt varata rahaakaan matkaani niin paljoa. Pannaan pois kaksikymmentä, niin minä maksan paikalla, vaikka eihän se Mäkelän Josua sanonut sitä tarvitsevan maksaa ennen kuin syksyllä."

Rovasti helpotti viiteenkolmatta markkaan, mutta kun Asarialla ei ollut satamarkkaista pienempää, täytyi sekin jäädä velaksi.

"Tottahan se koululla haudataan", kysäsi apulainen Asariakselta, "ja erityiseen hautaan myös tietystikin?"

"Tulisikos siitä lisäkulunkia?"

"Ei koulusta, vaan eri haudasta menee markka kirkonkassaan."

"Sanoihan se isä jotakin siitä eri haudasta, mutta kunpahan hänet koululla viedään, vaikka yhteiseenkin", tuumi Asarias.

Palvelustyttö toi kahvia ja tarjosi Asariaksellekin sitä.

"Eihän sitä nyt olisi tarvinnut", sanoi Asarias, mutta otti kuitenkin. Kupin tyhjennettyä hän piti sitä polvillaan ja aloitti taas puheen rovastin kanssa, sillä apulainen oli mennyt valmistamaan joulupäivän saarnaansa.

"Rovasti sanoi tässä tarvitsevansa lehmiä ostaa. Meiltä nyt taitaisi joutaa pari kappaletta myytäväksi, sillä ei suinkaan ne isältä tule ne syytinkilehmät lypsetyiksi."

"Paljoko tahtoisitte kappaleelta?"

"Kyllähän ne ovat hyviä meidän lehmät kaikkikin; mutta erittäinkin ne syytinkiläisten. — Olisikohan paljo — kahdeksankymmentä markkaa?"

"No, mutta äsken juuri tarjositte itse samoista minulle kahtakymmentä", sanoi rovasti.

"Niin vaan, — no olkoon menneeksi, viisikahdeksatta markkaa", tuumaili Asarias.

"Suutari Haliini kertoi tässä yhtenä päivänä teidän myyneen hänelle kohta poikivan lehmän viidestäkymmenestä markasta."

"Myinhän minä, mutta onhan se toki suuri erotus Haliinilla ja rovastilla."

"Onkos minun rahani sitten halvempaa kuin muiden?" uteli rovasti.

"Eihän se juuri halvempaakaan — — mutta rovastilla on enempi kuin Haliinilla", nauroi Asarias.

"Kukapa senkään niin varmaan tiennee", sanoi rovasti, "ja vaikkapa olisikin, niin samahan se myyjälle on."

"Sama kaiketi", myönsi Asariaskin, "mutta en minä siitä enää voi huoistaa."

Vielä istuttiin hyvän aikaa ja viimein Asarias sanoi, "että Härkävuoren Siljus eli mikä se on Pasiljus, vaati kopioita kirkon tilikirjoista viimeisiltä viideltä vuodelta. — Milloinkahan ne mahtaisi saada? Kuului rupeavan riitaan."

Apulainen kutsuttiin sisään, mutta ei sanonut rupeavansa niitä kirjoittamaan. Hän syytti asevelvollisuus-luetteloita ja muita kiireitä töitä.

"Sitten ei auta muu kuin Basilius kirjoittakoon itse kopiat", päätti rovasti.

"No antakaa tänne, niin minä vien mennessäni Siljukselle", esitteli Asarias.

"En minä saa niitä antaa pois", selitti rovasti, "mutta tulkoon tänne, niin täällä saa kirjoittaa."

"Eihän se osaa kirjoittaa", toimesi Asarias, "ja eiköhän olisi parasta antaa, sillä jos se valittaa, että ei täältä kirjoja anneta, niin kuka tietää, mitä siitä vielä tulee teille molemmille?"

"Valittakoon, jos tahtoo, mutta niitä ei saa. Nyt sen kuulitte", lausui rovasti pontevasti.

"Mutta jos maksaisi —?"

"Ei sittenkään."

"Mitäs sille sitten voi", päätti Asarias ja huomattuaan rovastin jo sytyttävän lamppua, sanoi: "pitäisihän tässä lähteä kotiinkin. Tottahan te sitten viimeisenä pyhänä tulette sinne meille hautajaisiin ja rouva kanssa?"

"Viimeisenä — eli toisena joulupäivänäkö?"

"Ei vaan arkipyhänä — neljäntenä", oikasi Asarias. "Silloinhan sitä on aiottu haudata ja jo sukulaisiakin kutsuttu."

"En minä oikein joutaisi", mutisi rovasti, mutta kun hänen mieleensä juolahti, että kauppiaille on vuoden lopussa maksettava otot, lupasi hän kuitenkin tulla, siinä toivossa, että Asariakselta silloin saisi ne viisikolmatta markkaakin.

Asarias nousi ylös ja siirtyi ovensuun puoleen. Siinä hän kuitenkin jo seisahti ja kulmainsa alta katseli rovastia, samalla kuin tuumaili: "ei rovasti taitaisi?"

"Mitä sitten taitaisi?"

Asarias käänti turkkinsa reunaa niin, että rovastin näkyviin tuli povitaskussa olevan putelin kaula.

Rovasti pudisti päätänsä kieltävästi ja apulainen tirskuu, ollen ulos katselevinansa; mutta Asarias tuumaili: "mutta ottihan se entinen."

"Vaikka, mutta en minä kuitenkaan", sanoi rovasti.

"No niinhän tuo on", myönsi Asariaskin, "eihän tuosta taida olla juuri juotavaksi, — — vaan kun se nyt kerran on otettu tavaksi —"

Asarias hyvästeli kättelemällä molemmat papit ja avasi sitten saliin vievän oven. Rovasti huomautti hänelle, että kansliasta kuljetaan etehiseen suoraan, mutta Asarias sanoi tyynesti: "pääsen minä täältäkin kautta."

Sitten Asarias astui tuvan puolelle ja huusi ovelta: "Eliina! Jouduppas nyt rekeen!"

"Mutta ethän sinä vielä vienyt saatava-leipiä", selitti Eliina.

"En — mikäs niitä puhtaita rukiisia — mutta kun muutenkin leivotaan hautajaisiksi, niin ajattelin, jotta voihan niitä silloin tehdä kauran sekaisiakin samalla", selitteli Asarias.

"Olisit vaan antanut yksin tein, niin ei olisi tarvinnut niitä toista kertaa kuljetella", penäsi vaimo vastaan.

"Niitä on liaksi, varsinkin kaksi naulaa, ja kukapahan sitä liikaa maksaisi, vaikka kyllähän siihen papin säkkiin sopisi. Eikä tuota kehtaa talollinen poiskaan leikata, niinkuin torpan miehet."

"Ja nyt pitää niitä uudestaan lähteä tänne tuomaan. Kyllä minä ne vien ruustinnalle, niin saadaan kuitti pois kotiin."

"Tulevathan ne sinne hautajaisiin, niin joutavat itse tuoda tullessaan", sanoi Asarias.

"Onhan tuo sitäkin — — mutta pyysitkös sinä niitä kartemummuja ja pippuria ja mantelia?"

"Ja minäkö?" kysyi Asarias.

"Niin mantelia, kartemummuja ja pippuria", toisti Eliina. "Niitähän se käski se Hesekielin Hetastiina tuomaan ja sanoi tarvitsevansa rusinarokkaan ja pannukakkuun ja paistiin ja jos mihin."

"Jaa, niitä minä en muistanutkaan", tuumaili Asarias, ja lähti uudestaan sisään.

"Vie veikkonen leivätkin, niin ehkä antavat paremmin", huusi Eliina miehelleen.

Asarias kääntyi pikkuisen ja sanoi: "antavathan ne herrat ilmankin — tuhmiahan ne ovat! Kyllä minä ne tunnen."

Rovasti oli joukkoinensa juuri ruvennut päivälliselle, kun Asarias uudestaan kopisteli huoneissa.

"Usko pois; se on siellä taas", sanoi rovasti rouvallensa.

"Eihän toki. Sinä liioittelet aina!"

Asarias aukasi juuri silloin ruokahuoneen ovea ja pyysi pyydettävänsä.

Hän sai "kartemummuja", vähäksyi pippuria, mutta lohdutti itseänsä sillä, että "ehkäpä noita saa enempi kauppamieheltä, kun sinne kuitenkin pitää mennä rusinoita ja mantelia ostamaan, koska niitä ei teiltä saa." Sitten Asarias otti kukkaronsa, kaivoi sieltä viisikymmen-pennisen ja kysyi: "no paljokos ne nyt maksaa?"

Kun ei maksua huolittu, otti hän entisen rahan sijaan viisipennisen ja sanoi: "no, tässä on kuitenkin lapselle mielen hyväksi juomarahaa." Mies laski rahansa lautaselle sen rovastin tyttären eteen, joka oli kihloissa apulaisen kanssa. Sitten hän jätti jäähyväiset ja katosi. Rovasti nousi pöydästä, meni varpaisillaan vieraan jälkeen ja kuului lukkoavan uiko-oven.

"Jos tuommoista lukisi Sigurdilla, niin varmaan mamma sanoisi sitäkin liioitelluksi", sanoi Lotta-neiti äidillensä, rovastin pöytään palatessa.

"Eihän semmoista saa kirjoittaa, lapseni", vakuutti ruustinna.

Rovasti kysäsi tulevalta vävyltänsä: "missä se olikaan se kappalaisen paikka julistettu yhdeksännentoista kerran haettavaksi, — josta sinä kerroit?"

"Rautavaaralla", vastasi toinen.

"Elä lähetä sinne paperiasi", sanoi rovasti, — "sinne tulee vanhempia hakijoita — — ainakin yksi."

Reen ratinaa kuului ulkoa ja luultavasti Palikkamäen Asarias silloin lähti pois pappilasta.

JUHANUKSENA.

Parin kymmenen vuoden paikkeille oli jo Kalle Ahonen ollut mökin miehenä Kannaksen mökissä, mut ei vielä kertaakaan hän ollut yökunnissa kirkolla käynyt. Olivathan ne muutamat yökunnissa lähempääkin kuin kahdentoista virstan päästä, mutta ei tullut Kallelta lähdeyksi, vaikka toisinaan eukko kyllä kiusasi. Ja mitäpä tuolla yökunnissa tekikään, sillä saihan sitä kauppamies Mankkiselta pyhänäkin tupakkaa ja kahvia tahi muita pikkutarpeita puotikamarin kautta. — Eivät ihmiset sanoneet sitä oikein lailliseksi, vaan mitäpä laittomuuttakaan tuossa lienee ollut, kun omalla rahallaan osti.

Niin tuumaili Kalle, mutta eräänä Juhanusaattona hän kuitenkin lyöttäytyi Ylikylälaisten yökuntalaisten joukkoon, kun ne venettään vetivät kannaksen poikki. Viime pyhäiset kirkkomiehet näet väittivät sen uuden rovastin kuuluttaneen, jotta jumalanpalvelus Juhanusena alkaa aikasempaan kuin muulloin. Katri, Kallen eukko, muisteli rovastin sanoneen alottavansa nuorten ripille laskemisen kello 9 aikaan, mutta Haapapuron ukko oli, viikolla Kannaksella käydessään, vakuuttanut sen varmaan sanoneen alkavansa toimituksensa jo kello 5 ja "mitäpä aikaista se 9 aikaan olisi ollutkaan". Yhden tekevähän tuo Kallelle muutoin olisi ollutkin milloin toimitus alkoi, mutta hän tahtoi ihan välttämättömästi nähdä ja kuulla, miten Haapapuron Antti kyselymyksessä rovastille osasi vastata, sillä Antti oli Kallen ristipoika.

Oli toinenkin seikka, jonka vuoksi Kannaksen Kallen piti hyvissä ajoin olla kirkolla. Hän oli näet kevättalvella saanut loukulla ilveksen Kortevaaran rinteeltä ja sitä nyt piti sakoittaa Juhanuspäiväksi kuulutetussa kunnan kokouksessa. Suutari Kössi, joka asui ihan kirkon vieressä, oli taas aina pyhäpäivinä niin humalassa, ett'ei häneltä saanut mitään tolkkua asioista ja häneltä oli Kalle päättänyt kysyä neuvoja siihen, miten kuntakokouksessa oli meneteltävä saadakseen pois tapporahat. "Olisihan siellä kirkolla tosin ollut muitakin laintuntijoita, mutta mikä sen tiesi, kuinka paljo ne neuvoistaan ottaisivatkaan, vaan Kössiä eivät ihmiset kehuneet kalliiksi. Ja kyllä se mies asiat ajaa, koskapahan haki velkatuomioita kuvernööristäkin, piti perunkirjoituksia ja kuului joskus istuvassa oikeudessa panneen itse tuomarinkin kimmille. Niin — kyllä oli sillä Kössillä lakipykälät selvillä päässä, vaikka oli koulunkäymätön. Mutta mitäpä kouluista, eikö nuo lienekin vaan laitotetuhmapäisiä varten."

Niin ajatteli Kannaksen Kalle, sulloi ilveksen nahan konttiinsa ja lähti kuin lähtikin kirkolle yökuntiin. Ei tarvinnut mennessä edes soutuakaan, vaan sai istua kokassa Nokkalan Esan kanssa, kun matkassa oli niin paljo nuoria soutumiehiksi. Esalla oli nutun povitaskussa pullo "kuusenjuurikaista" ja sitä maistellessa kului siinä matka niin rutosti, jott'ei Kalle oikein huomannutkaan, ennenkuin jo oltiin kirkkorannassa.

Venhe vedettiin miehissä korkealle maalle, ett'eivät poikavekarat yön seutuna saisi sen kanssa kujeilla. Sitte jäivät nuoret rantaan huuhtelemaan hikeä pois poskiltaan, mutta Esa ja Kalle lähtivät päätä suoraa kylään asioilleen.

"Olisihan tuota voinut vähän huuhtaista naamaansa", ajatteli Kalle, "mutta eipä tuo Esakaan, vaikka on talon mies — — ja ehkä ne nuoret olisivat irvistelleet, jos olisi putsautumaan ruvennut. Mikä niiden irvihampaiden tietää —." Kumminkin otti Kalle pyyhkeen takkinsa lakkarista, töpehti hiukan yhteen nurkkaan ja pyyhki sillä kasvojaan. "Lämpimät on nyt Luoja ilmat antanut, kun milt'ei hikeen käynyt, vaikka ei tarvinnut soutuakaan", sanoi Kalle rinnallaan astuvalle Esalle, ikäänkuin puolustukseksi.

"Ovathan nuo tällä kertaa olleet säysy-ilmät, mut kyll' oli keväästä kolkkoa", myönsi Esakin Kotilan kohdalle päästäessä ja lisäsi: "eiköhän heitetä konttia tähän taloon?"

"Sama kaiketi tuo lienee, vaikka kyllä minä oikeastaan aioin mennä Kössin mökkiin yöksi."

"Ei siellä saa yön rauhaa, niin kirkon vieressä, ja näin juhlan aikana etenkin", selitti Esa; ja niin mentiin Kotilaan, johon jo näkyi kerääntyvän muitakin yökuntalaisia.

"Tarjoa sinä, Esa, Kotilaiselle minunkin puolestani tuliaisryppy, niin minä huomen-aamuna maksan kahvit", huomautti Kalle.

Esa nyökkähdytti päätään suostumuksen merkiksi ja tuumaili: "ainapahan yhden puolen miehet tuommoisilla sopivat."

Kotilan isäntä oli vierashuoneessa parhaillaan kinailemassa emäntänsä kanssa, kun vieraat saapuivat taloon. Sanailu keskeentyi pikkusen tervehtimisen ja kuulumisten kyselemisen takia, mutta sitten sanoi emäntä: "ei Jyskymäelle niin kauan kuin minun peukaloni heiluu."

"Juuri sinne", vastasi isäntä, "sillä Puirookankaalla sytyttävät vielä humalapäissään metsän

palamaan."

"Vaan jos Jyskymäelle luvataan, niin siellä vielä pilaavat koko paikan, jotta lehmät rupeavat taas työntäytymään Paran lähteesen, ja mistä sen sitten löytää sen Pohjolais-ukon lähdeettä taas lumoamaan?"

"Ole hulluttelematta", tiuskasi isäntä, "ja mene matkaasi. Minä jo lupasin pappilan nuorille herroille ja Rimppakintulle Jyskymäen, ja sinne ne jo veivät tervatynnöriäkin."

"Mikä lupaaaja sinä tässä luulet olevasi", ärähti emäntä. "Muistapas, että minähän talon perin ja sinulla oli tyhjät nyrkit, kun sinut tähän otin elättääkseni."

"Ja talon velkoja maksamaan", lausui isäntä ivallisesti.

"Niillä veloilla sinä aina haukut, vaikka — vaikka —"

Emäntä tillahti itkuun ja lähti huoneesta ulos. Esa pyysi sitten yösijaa isännältä, joka sen mielellään lupasikin, ja sitten maisteltiin hiukan "sydänmaan tuliaisia". Isäntä ja Esa rupesivat keskustelemaan keskenään vuodentulon toiveista, mutta äänetönnä istui Kalle. Häntä näet iletti vähän isännän ja emännän äskeinen riita ja jopa hän vähän katui, että oli lähtenyt koko yökuntiin.

Kyllähän Kallekin oli jo useinkin torunut Katrinsa kanssa, mutta hän ei ollut pitkiin aikoihin toisten puolisoiden nauskamista kuullut ja siksi tuntui koko tuommoinen elämä hänestä ilkeältä. — "Pahalta se syrjäisestä näyttää", ajatteli Kalle, "ja jos se Katri ei olisi semmoinen visa, niin en minä tästä puoleen enää viitsisi ruveta nahisemaan hänen kanssaan. — — Mutta kuka sen tietää, jos niillä oli mitenkin tärkeät asiat puheina."

Yhtäkkiä kysäsi Kalle isännältä: "mistä te taannoin emäntinenne keskustelitte?"

Hymähtäen vastasi isäntä: "mistäkö? Se oli vaan herrojen kokon paikasta. Rimppakinttu, se nuori tuomari, jota parooniksikin haukutaan, kävi täällä pyytämässä, että saisivat tehdä juhannuskokkonsa joko Jyskymäelle tahi Puirookankaalle. Samahan se oikeastaan on kumpaanko sen rakentavat, mut minä vaan eukon kiusaksi määräsin Jyskymäen, kun se Mari aina on niin jonkinjoutava."

Siitä lähtivät miehet hetkisen kuluttua katselemaan muiden kirkonkyläläisten juhla- ja valmisteita. Paljo uutta Kalle näkikin. Tuossa kulki poikajoukko pitkin kylänraittia ja etummaisimmalla oli käsipeli, jota hän niskaansa nakellen soitteli. Heitä vastaan tuli tiellä joukko tukkilaisia ja tyttöjä.

"Mikäs musikanntti sinä luulet olevasi, kun et paremmille ihmisille anna tietä", kiljasi eräs tukkilaisista soittajalle, sysäten häntä hiukan pois tieltään.

"Jätkä, älä liikuta sitä poikaa", sanoi muudan pojista, "se on Kokkolan Pekka."

"Vai Kokkolan Pekka! Vai tämä se on Kokkolan Pekka! No, sittehän se osaa lentääkin." Niin sanoen tarttui tukkilainen Pekkaan ja heitti hänet tien viereen niin, että Pekka kaatui ojaan ja peli meni vialle.

"Sulkasatona se on jo näin aikaseen, koska noin siipikynkkiään kohottelee", nauroi eräs tyttö, jolla oli rinkelirihma käsivarrella riippumassa, ja nauruun yhtyi koko tukkilaisten puolue. Siihen jäivät sitte suutansa valjastamaan, mutta Esa ja Kalle jatkoivat matkaansa.

Vähän edempänä käveli Hakkilan nuori Matti Kekkolan Iidan kanssa, käsi kaulassa ja näytti olevan vähän päissään.

"Tuommoisia ne ovat nykyiset rippilapset, kuin tuo Iitakin", huomautti Esa Kallelle ohitse astuttaessa.

"Mitäs se teihin kuuluu", kirahti Iita, mutta kuitenkin koetti irroittaa Matin kättä kaulastaan.

"Elä joutavia riskaa", sanoi Matti Iidalle, "mennään vaan Mankkiselle karamellia syömään, niin kauaksi kuin alkavat kokkojaan sytytellä. Mitä sinä noista vanhoista piittaat!"

"Niin, niin, mitäs katsot kaitanaama, luuletkos nälän olevan", sanoi Iida rohkaistuneena Esalle, mutta Esa ei vastannut enää mitään.

Mankkisen puoti kihisi väestä, kuni muurahaispesä, ettei sieltä Kalle saanutkaan sinä iltana tarpeitaan ostetuksi, vaan siihen sijaan huomasi, että eräs Wuokonkylän poika varasti puodin seinältä setolkan. Siitä nousi koko melu, kun Kalle asian ilmoitti, mutta setolikka saatiin kuitenkin pois ja paha läiske, yhdessä ulinan kanssa, kuului kohta puotikamarista, johon kauppias oli varkaan vienyt.

Kallesta tuntui siltä, kuin hän sittenkin olisi tehnyt paremmin, jos olisi jäänyt kotiin yöksi, mutta minkäs sille nyt enää teki. Huonolla tuulella ja tyytymättömänä itseensä oli hän sentähden mennessään kirkon sivuitse Kössin mökkiin. Kirkon ovi oli auki ja Kallekin pistäysi sisään katsomaan, mitä ne siellä näin iltasella tekivät. Rippilapset ne siellä vaan olivat nimismiehen mamselin ja lukkarin johdolla kuoria koristelemassa ja somalta se todella näyttikin, tuo alttarin ympäristö. Olivat asetelleet sinne koivuja ja kukkia ja vielä vääntäneet semmoisia käsivarren paksuisia köynnöksiä pilareidenkin ympärille. — Ja niin iloisilta kuin ne sitten näyttivät kaikki: "mutta Kekkolan Iita se vaan hällää poikain kanssa", huokasi Kannaksen Kalle kirkosta pois lähtiessään.

Kössiä ei Kalle enää tavannut kotoa; se kun oli jo lähtenyt puolilta päivin kylälle "juhlaa viettämään." "Kyllä kaiketi sen yöllä tapaisi jollakin kokolla, mutta tokko tuosta taaskaan moneen päivään lienee miestä asian toimitukseen", sanoi Kössin vaimo silmät vesikiehteissä.

"On sitä sinullakin kärsimistä, Maija", kuului Kallelle tuttu ääni muurin puolelta, "mutta niinhän meillä on kaikilla, vaimoparoilla, oma ristimme, vaikka sitä tulevaisuuttaan jokainen tyttönä niin koreaksi kuvaili."

Kalle ei tahtonut uskoa omia silmiään, kun näki Katrinsa siellä sivurahilla nyyttiään aukovan, ja ellei Majjaa olisi ollut, olisi Katri joutunut tilille siitä, miksi oli kodon autioksi heittänyt.

Maija huokasi syvään ja sanoi: "onhan sitä, vaan niin oli Hänen hyvä tahtonsa ja tottapa Hän on sen minulle parhaaksi nähnyt, kun salli minun Kössille joutua, vaikka oli parempiakin sulhasia."

"Kukas siellä nyt kotia katsoo", kysäsi Kalle Katrilta äreällä äänellä, "kun sinäkin yökuntiin lähdit?"

"Kiideksen Annihan tuo lupasi käydä lehmät lypsämässä huomen aamuna ja kertoi Kuokkalan emännältä terveisiä, jotta minun pitäisi tulla yökuntiin, sillä uusi rovasti oli luvannut tulla heille tänä iltana selitystä pitämään, niin en raskinut olla lähtemättä Haapapurolaisten kanssa, varsinkaan kun niillä ei ole omaa venettä."

"Hm! Vai jo ne Kuokkalaisetkin nyt ovat siinä villiuskossa", hymähti Kalle.

"Vai villiuskossa!" tiuskahti Katri. "Niinhän maailma aina pilkkaa Jumalan lapsia, mutta missä uskossa sinä itse olet? Menepäs kerran itseesi ja ajattele mitä rauhaasi sopii, niin et suinkaan hauku muita villiuskoisiksi enää. Missä uskossa olet, sanopas?"

"Kristin uskossahan tuota olen, ainakin tähän asti, ollut", vastasi Kalle, "ja käynyt kerran vuoteen ripillä, niinkuin muutkin ihmiset."

"Tuossa näkyy jo rovasti menevän Kuokkalaan", keskeytti suutarin vaimo toisten kinaa ja lisäsi: "pitää tästä meidänkin lähteä, Katri, jotta alkuun ennätämme; vai tuleeko se Kalle kanssa mukaan?"

"Eipä tuolla tämmöisiä kaivattane", sanoi Kalle ja lähti kylälle päin kävelemään.

"Semmoinen pakana se on, eikä antaisi minunkaan käydä sanaa kuulemassa", ajatteli Katri, "mutta enempi tulee kuulla Jumalaa kuin ihmisiä."

Kalle kyseli Kössiä, mutta ei kukaan tiennyt missä hän oli. — Ehkäpä se on todellakin kievarissa ryyppimässä, arveli Kalle ja lähti sinne päin astumaan. Kievarista kuului hirmuinen mökä, niin ett'ei Kalle tahtonut tohtia lähestyä koko taloa, mutta kun näki nimismiehen ja siltavoudin ajavan sinne, rohkasi hänkin mielensä ja meni pihaan.

Siellä oli vieraan pitäjäläisiä ja ne olivat tahtoneet Hakkilan Matilta vallata Iidaa. Siitä oli syntynyt kina ja vähitellen, kun oli joukkoa ehtinyt kerääntyä, tappelu, joksi isäntä oli lähettänyt nimismiestä hakemaan.

Melu ei paljoa nimismiehenkään tulosta tauonnut, ennenkuin siltavouti sai tuttujensa avulla pahimmat telmäjät kuletetuksi läheiseen vankihuoneeseen selviämään. Surkealta tuntui Kallesta, kun näki Kekkolan Iidankin sinne joutuvan huomeista ja ensimmäistä ripilläkäymistään valmistamaan; sillä Iida oli Kallen tädin tyttö. Suurin osa väestä jäi siihen sijaan kievariin ja isännällä näkyi olevan täysi työ kantaessaan kellarista olutkorin toisensa perästä kaikkien janoisten tarpeiksi. "Kyllä täällä kirkonkylässä paljo suolaista syödään, kun noin äärettömästi janottaa", ajatteli Kalle. Ja kyllästyneenä Kössin etsimiseen ja koko menoon, lähti hän Kotilaan yöksi ajatellen, että kylläpähan Katri itse yösijastaan huolen pitää, koska omin lupinsa kirkollekin tuli.

Tuskin oli uni ehtinyt silmään tulla, kun Kallen jo täytyi herätä, sillä Nokkalan Esa, jonka oli saanut vieruskumppanikseen, kuorsasi niin hirveästi, ettei nukkumisesta voinut olla puhettakaan. Kalle tosin herätteli Esaa vähän väliin, mutta ei siitä pitkälti apua ollut. Tahtoi ruveta vähän tuskastuttamaan koko

mokoma yön vietto ja jos ei Esa olisi ollut isäntämiehiä, niin — mutta hän oli isäntämies ja vieläpä rikaskin.

Kalle puki päällensä ja lähti ulkoilmaan, toivoen löytävänsä jonkun nurkan, jossa saisi levähtää. Tallin parvella oli kuivia olkia ja Kalle köllähti niille kylelleen. Tuntui niin hyvältä ja rauhalliselta täällä viileässä ullakossa. Tännehän tuo Katrikin olisi voinut yöksi tulla. Niin Katri, kyllä se on koko ämmä — — lähtee vaan noin omin pasinsa kotoa — — — mutta onhan tuo Kiideksen Anni niin monasti ennenkin kotia katsonut. — Ja ehkä senkin mieli teki näkemään, miten Haapapuron Antti huomenna lukea osaisi, ja kummakos tuo olikaan, sillä Katrihan sille oli katkismuksen opettanut ja lukemaankin neuvonut — — Hyi! — mikäs pamaus se oli — — ja nyt tuli jo toinen!

Pamauksia kuului sitten montakin ja Pekka näki, ettei täälläkään saanut unta. Hän arvasi herrojen ampuvan kokollansa läheisellä Jyskymäellä, sillä niinhän niillä kuului olevan tapana. Mitähän jos olisi kerran käydä katsomassa sitäkin iloa, kun nyt yö on kerran pilalle mennyt kumminkin.

Kalle käveli Jyskymäelle päin ja siellähän oli elämä. Olivat tehneet kokon korkean, kuin tornin ja sen ympärillä hyppivät, kuin surviaiset päivänpasteessa. Talonpoikaista kansaa oli ympärillä edempänä katselemassa, vaan herrat vaan pitivät iloansa ja reuhasivat ja lauloivat. Juomia tarjottiin ympäri, naurettiin ja pappilan nuoret herrat ampuivat aina vähän väliin. Tohtori, vanha tuomari ja mittari istuivat eripäällään hartaassa keskustelussa ja aina tuontuostakin kilistivät lasiansa hekin, vaikka jo punoittivat kuin täysi kuu metsän rinteessä ollessaan. Nuori tuomari, se parooni, koetti talonpoikaistyttöjäkin saada maistelemaan herrasjuomia ja näkyipä nuo muutamille kelpaavankin. Sihtööri Nobody oli jo nähtävästi saanut mitä tarvitsi, koska postiherra talutti häntä pois toisten jaloista syrjemmäksi, mutta kukas se olikaan tuo niin tutulta näyttävä nappi-otsainen nuori mies, joka parhaillaan puhui maanteistä ja kilisti lasiaan nimismiehen kanssa. On se kiesavita Rytilahden Jussi. Kas, kas! ihan sillä jo on kaikki herrojen vehkeet ja hyvä putous kurkussa — noin pohjaan se meni — — ja nyt kätellään, niinkuin vasta tavattaisiin. Kas — nyt laittaa jo toista lasia. — Vieläköhän tuo tuntisi omia torppanaan. Mitähän, jos tyhmyyspäissäni menen tervehtimään. Kalle hiivi lähemmäksi herralistoa ja sai tilaisuuden nykäistä tuttavaansa takin liepeestä.

"Suokaa anteeksi Jussi, — eli tuota maisteri Jussi", sanoi Kalle, kun Rytilahden Jussi vihaisesti tempasi takkinsa nurkan pois Kallen hyppysistä. "Näin teidän jo saapuneen kotipuoleen taas, niin arvelin, jotta pitäähän sitä toki isäntäänsä tervehtiä ja koulukuulumiset kysellä."

"Ei se mitään, ei se mitään", vakuutteli puhuteltu ja jatkoi: "kuinkas kotona jaksetaan?"

"Kiitoksia kysymästä — — kyllähän siellä, ja vanhalla tammalla kun on taas jo kuusviikkoinen orivarsa, oikein riuska orivarsa."

"Vai niin, vai niin", naurahti Jussi ja näytti olevan hieman hämillään, sillä nuori tuomari oli kolmantena keskustelua kuulemassa.

"No te olette tainnut päästä jo ruunun miehiksi, kun on pantu tuommoinen nappi lakkiin", jatkoi Kalle puhetta.

"Ei se ole ruunun kokardi, vaan se on semmoinen lyyra, joka annetaan niille, jotka ovat käyneet kymnaasin läpi", selitti Jussi.

"Hm! Kävinhän minäkin läpi sen Kuopion kymnaasin silloin kuin olin teitä sinne kyydissä toisna syksynä; eikä se minulle maksanut kuin viisikolmatta penniä koko iloa", tuumaili Kalle.

"Hva fan säijer han?" tokasi nuori tuomari ja Jussikin oli hyvin uteliaan näköisenä. Sen huomattuaan vakuutteli Kalle: "ei se vahtimestari määrännyt enempää, vaikka näytteli joka huoneen ja selitteli kaikki."

Molemmat herrat purskahtivat nauramaan ja lähtivät toisten herrain luo, joille varmaan kertoivat asian, koska ne rupesivat kohti kurkkuaan nauraa hohottamaan ja kääntyivät Kalleen päin. Kallea suututti herrain käytös ja hän lähti verkalleen kävellä lönksimään pois päin. Mennessään arveli Kalle, jotta ihan ovat samallaisia nuo herrat kuin muutkin. Toisista ihmisistä puhuvat kuin pahat akat ja ihan mitättömille kaskuille nauraa hohottavat, että vatsa hytisee — — Ja entäs tuo tuomari ja ne muut nuoret herrat! — Niin kiertelevät tyttöjä kuin teeri keväällä koppeloja ja kyllä kieli laulaa; mutta ehkäpä ne paremmat asiansa puhuvatkin ruotsiksi, jottei muutkin viisastuisi.

Semmoisissa mietteissä kulki Kalle Kuokkalan kohdalle, mutta kun sieltä kuului korvaan tutun virren nuotti, arveli hän: "pitää sitä vielä käydä noidenkin juhliä katsomassa, kun on nyt muidenkin ilon nähnyt."

Hiljaa, kuni varas ikään, hiivi Kalle sitten pihan poikki Kuokkalan eteiseen. Veisaamasta tauottiin

juuri silloin kuin hän pääsi pirtin ovelle. Siitä, avonaisesta ovesta, oli hyvä silmäillä huoneessa olevaa seuraa. Puhtaaksi pestyillä penkeillä istui siellä sekaisin yhdellä puolella huonetta noin kolminen kymmentä vanhaa ja keski-ikäistä naista. Pari nuorempaa herras-ihmistäkin oli joukossa, naisten puolella eri päällään, mutta miesten puolella olivat kaikki talonpoikaista väkeä. Pari oli vanhusta, vaan muut, joita saattoi olla kymmenkunta, olivat vielä nuoria ja tanakoita miehiä. — Huoneen seinät ja katto olivat puhtaaksi pestyt ja kukkivia tuomen oksia oli pistelty seinän rakoihin. Lattialle siihen sijaan oli levitelty pihlajan ja haavan lehtiä niin, että huoneessa vallitsi miellyttävä tuoksu, kuin keväisessä metsässä.

Pöydän päässä istui paitahihaisillaan Kuokkalan vakava isäntä ja peräpenkillä, hänen lähellensä, oli rovasti, selailen raamattua, vai mikä lienee ollut muu iso kirja. Perimmäisestä sivuakkunasta levisi pöydän seuduille rusottavaa valoa, lieneekö tullut Jyskymäen kokosta, vaiko punertavalta pohjoistaivaalta. Selvällä, vaikka hiljaisella äänellä tuntuivat nuo ihmiset siinä valoisassa pirtissä puhelevan keskenään, niinkuin kaikki olisivat olleet yhden talon väkeä, eivätkä näkyneet edes kainostelevan rovastiakaan. Tohtipa vielä muudan mies häneltä kysäistä, "eikös se tuo kokon poltto ole marttyyrien luiden polttamista ja pakanallista palvelusta ja huvia?"

Kalle jäi aprikoimaan ennen kuulematontansa marttyyri-sanaa niin, ettei hoksannut, mitä rovasti vastasi, mutta kun hän taas rupesi puhetta seuraamaan, kuuli hän rovastin selittävän, että ihmisessä käy ikäänkuin kaksi virtaa. Toinen käy alaspäin, veltostaa mielen ja rauhattomissa pyörteissään pyörittelee sydäntä yhden hivin ja himon pyörteestä toiseen, kunnes viimein syöksee sen epätoivon kurimukseen. Toinen sydämen virtauksista kulkee ylöspäin, ei niin rajusti kuin tuo ensimmäinen, mutta tyynenä, voimakkaana, vaikka vaivalla, se ponnistaa ylöspäin alkuansa kohden. Siinä virtauksessa, jos sitä ihminen seuraa, sydän karaistetaan ja puhdistetaan niin voimakkaaksi, että se viimein voittaa esteet ja saavuttaa rauhan, joka ylitse kaiken ymmärryksen käy, ja jokainen, joka vaan itse tahtoo, saavuttaa tuommoisen rauhan uskon kalliolla.

Jotain semmoista rovasti puhui. Kalle sai niin rauhallisen mielen tuosta puheesta, vaikka hän ei sanoja täysin ymmärtänytkään, mutta tuossa tyynessä äänessä se taisi olla se rauhoittava vaikutus. Siksi Kalle astui kynnyksen yli ja hänestä tuntui kuin hän jo olisi ollut vanha tuttu täällä ja kuulunut yhteen joukkoon, sillä hän tunsu tarvitsevansa rauhaa, jota täällä näytti olevan.

Viimein lähtivät vieraat pois ja Kalle kuiskasi Katrillensa: "jäädään me tänne yöksi, täällä on niin — — niin —."

"Niin mitä?" kysäsi Katri ja epäillen silmäsi Kallea, "etkös sinä aikonut Kotilaan yöksi?"

"Niin — niin rauhallista, vaan Kotilassa ei saa nukkua silmänsä täyttä ja minua jo alkaa väsyttää."

"Ka jäädään vaan", tuumaili Katri, mutta itsekseen hän ajatteli: "mikähän tuolla nyt on mielessä — — vai olisikohan tuolle tullut ikävä minua." — Se ajatus tuntui niin hyvältä Katrasta, jotta hän emännältä pyysi vaatteita ja teki oikean vuoteen itselleen ja miehelleen, pirtin lattialle. Ilo haihtui kuitenkin pian, kun Kalle, tilalle kytjähdettyään, kääntyi selin Katriin ja hetkisen kuunneltuaan toisen iltarukouksia sanoi: "ole tuossa jo hiljaa, minua väsyttää."

"Itseänsä se vain ajattelee, eikä toisten huolista välitä mitään", mietti Katri ja vaipui aatoksiinsa. Heti kuuli hän miehensä hengityksistä hänen jo nukkuvan rauhallisesti vanhurskaan unta. Katria itseänsä ei vaan nukuttanut, mutta monenlaiset mietteet pyörivät päässä. Hän ajatteli muun muassa rovastin sanoja ihmissydämen virtauksista ja myönsi ne tosiksi. Niinhän hänenkin sydämensä oli rauhaton, varsinkin kun ei väli Kallen kanssa ollut semmoinen kuin se alussa oli ollut ja olisi pitänyt ainakin olla. Vähitellen siirtyivät sitten ajatukset harkitsemaan tuon keskinäisen kylmyyden alkusyytä ja siltä se vaan rupesi tuntumaan, ettei syy yksin ollutkaan Kallessa, niinkuin hän tähän asti oli ajatellut. Olihan Kalle oikeastaan aina ollut hyvä hänelle ja esimerkiksi, hänen toisena keväänä vilutautia sairastaessaan, monet monituiset kerrat keväthölseissä käynyt hänelle naapuripitäjään apteekista horkan rohtoja. — — Oikeastaan oli Kalle muulloinkin aina täyttänyt hänen mielitekonsa ja kuitenkin ei hän ollut pitkiin aikoihin miehensä sanonut yhtään hyvää sanaa, vaan aina ollut tyytymätön.

Yhä useampia vikojaan näki Katri siinä, entisiä aikoja muistella, edessään ja viimein juhtui mieleen, miten Kalle oli hänen tahdostansa ajanut pois maailmaan oman tätinsä tytön, Kekkolan Iidan, joka orpona jo oli monta vuotta ollut heidän luonansa. — "Ja mitä tuo nyt oli, jos tyttö parka, talkoissa koreillakseen, ottikin minun silkkini. Ei suinkaan sillä ollut aikomus sitä varastaa, vaikka minä äissäni koetin asiaa siksi kammata ja sain viimein ihmisetkin siihen uskoon. Eikähän se Iida sittepäivin ole kelvannut rehellisten ihmisten joukkoon ja Jumala ties, mikä hänestä sillä keinoin tulleeekaan." Rupesi vähitellen Katrasta tuntumaan, että hänen on tuomiolla vastattava Iidan sielusta, jos se hukkaan joutuu — ja hukkaanhan se varmaan joutuu, sillä mitäpäs hyvää sitä maailman rantoja kierrellessään oppisi. — — Kyyneleet kohosivat silmiin ja yltyivät vähitellen niihkutukseksi. Teki mieli herättämään rauhallisesti lepävää Kalleakin ja pyytää anteeksi, mutta ylpeys löi vastaan. Ylpeyshän se oli hänen saattanut Iidaa

varkaaksikin syyttämään, "sillä mitäs eroitusta sitten olisi armopaloja syövän orvon ja emännän välillä, jos molemmat samaa silkkiä käyttäisivät", oli hän ajatellut.

Katri taisteli kovaa taistelua ja tunsu todeksi rovestin illallisen puheen, jotta "vaivalla sydämen parempi virtaus saa ponnistaa ylöspäin alkuansa kohden".

Kallekin heräsi viimein vaimonsa nyyhkytykseen ja ihmeissään kysäsi: "no mikäs sinulla nyt on?"

Ääni oli jäly, siksi ei Katri voinutkaan suoraan sanoa surunsa syytä, tuumailihan vaan: "en tiedä, mutta ei kellään ihmisellä ole tänä yönä niin vaikea olla kuin minulla."

"Ole joutavia", sanoi Kalle, "varmaan tuntuu Kekkolan Iidasta tänä yönä vankihuoneessa olo paljoa vaikeammaltakin."

"Herra Jumala! Vankihuoneessa? Mitä hän sitten on tehnyt?" huudahteli Katri.

Kalle selitti mitä asiasta tiesi ja yhä suurempaan tuskaan nousi siitä Katri.

"Herra armahda, Herra armahda! Se on kaikki minun syyni", huudahteli Katri vähän väliin. "Iida parka, Iida parka — — tietäähän sen kun lykätään maailmaan, kuin jäniksen poika. Ja nyt sitä käytetään käräjillä ja sakotetaan ja rääkätään, voi! voi! — — Jos minulla olisi rahaa, niin ihan paikalla menisin nimismiehen luo ja suorittaisin sakot, jotta saisin Iidan pois, ja sittenhän olisi ihme, jos lapsi paran tarvitsisi semmoisille retkille ruveta niin kaukaan kuin palanenkaan leipää itselläni olisi."

"Ei niitä ole rahoja minullakaan siihen liikenemään", puheli Kalle tynesti piippuansa sytyttäen, "mutta mitähän, jos olisi antaa ne ilveksestä kunnalta tulevat tapporahat —"

Kyyneliensä läpi katsoi Katri pitkään Kalleen, ikäänkuin olisi epäillyt, oliko toisella tosi mielessä. Viimein hän kuitenkin epäröivällä äänellä sanoi: "mutta milläs sinä sitten lunastaisit sen Rytilahden varsan, jota niin on mielesi tehnyt?"

"Niin no — kyllähän se on siro ja solakka varsa", sanoi Kalle, "mutta kun tuota on tähänkin asti tultu ilman oriitta toimeen, niin arvelin, jotta eiköhän tuota eteenkin päin —"

Katri ei voinut enää hillitä itseänsä, vaan tarttui Kallen kaulaan ja nyyhkytti hänen rintaansa vasten, kuin lapsi.

"En minä luullut sinun niin paljoa Iidasta pitävän", sanoi Kalle hetkisen perästä, kun ei oikein tiennyt, millä vaimoansa rauhoittaa.

"Ei se ole se", vastasi Katri, aavistaen miehensä ajatusjuoksun, "mutta kun sinä minun tähteni luovut varsasta — — — sitä minä en olisi sinulta ansainnut."

"Tokihan tuota nyt sen verran toisenkin mieltä noudattaa", tuumi Kalle.

"Niinhän sinä sanot — — — mutta milloinka minä olen sinun mieltäsi noudattanut?"

Päivän terä pilkoitti jo tuolta kumpujen ja kunnasten takaa kullaten kastehelmiä heinikossa, ja linnut lehdossa livertelivät ensimmäisiä aamusäveliään, mutta puoliset eivät sitä huomanneet. Melkein kuiskailemalla puhelivat he keskenänsä ja yksi perhe-elämän umpisolmu toisensa perästä aukeni heille niin, että toisinaan täytyi molempain naurahtaa tyhmyydellensä, kun olivat toistensa käytöksen niin nurin kurin itseksensä selittäneet. — Viimein kuului Kuokkalan emännän askelia keittiöstä ja Kalle niinkuin Katrikin pistivät hilpeästi vaatteet päällensä. Emäntä tuli tupaan juhlan kunniaksi kahvia perheellensä oikein pöydältä tarjoomaan, mutta vieraat eivät jääneet sitä odottamaan, vaikka se jo kuului kiehuvan. "Meidän pitää vielä ennen kirkonmenoja käydä vankihuoneella ja koettaa päästä nimismiehenkin puheille", kertoi Katri emännälle ja hyvästellessään kiitteli häntä hyvästä yö-sijasta ja muusta ystävällisyydestä.

Vankihuoneella ei vielä Kallen ja Katrin sinne tullessa oltu ylhäällä, mutta siitä huolimatta röykytti Katri ovea, kunnes pääsi sisään. Vanginvartijan vaimo lasi vieraat Kekkolan Iidan luokse tyrmään ja sanoi nimismiehen käskeneen laskea tyttö aamusella pois, sittenkuin oli selvinnyt, "kun sillä kuului olevan ripille meno muka."

Tyrmässä oli jokseenkin huono siivo ja haju. Iida istui vallan vaaleana yhdessä nurkassa ja itki ääneen, mutta Hakkilan Matti ja pari muuta, tuntematonta miestä makasivat lattialla tietämättä vielä mitään tästä maailmasta.

Sukulaisensa tunnettua kääntyi Iida punastuen nurkkaan päin ja kauan sai Katri tehdä parastansa,

ennenkuin tyttö siksikään tyyntyi, että kykeni pukuansa hiukan järjestämään. Iida oli kuin ihmeissään, kun ei häntä toruttu eikä tuustittu, niinkuin hän oli odottanut. Hän ei näkynyt olevan oikein varma siitä, oliko hän vieläkään selvänä ja hereillä vai ei, sillä Katri hoiti häntä, kuin sairasta lasta.

Sairas hän todella olikin, sillä sydäntä etoi ja päätä poltti niin että olisi luullut sen halkeavan, mutta paljoa tuskallisemmalta kuin pään pakoitus tuntui kärsiä Katrin hyväilyjä ja rohkaisevia sanoja. Hän oli häpeästä aivan pakahtua, kun Katri vielä pyysi vanginvartijan vaimon antamaan hänellekin kahvia, sillä aikaa kuin itse puhdisti luuturievulla vankityrmää, jota Iidakin oli osaltaan pilannut.

Kalle oli saanut vanginvartijan lähtemään kanssansa nimismiehen puheille, sillä yksin ei hän juhlaamuna tohtinut sinne mennä. Sillä välin kertoi Katri Iidan sakot maksettavan ilvesrahoista "niin jotta Iidan ei tarvitse käydä vedellä ja leivällä pitkiä palmikoitansa menettämässä, sillä tottahan ne siellä naisten tukan keritsevät, niinkuin miestenkin", sanoi hän.

Hyvissä ajoin ennen aamukellon sointia tulivat miehet nimismiehen luota takaisin ja vanginvartija selitti nimismiehen sanoneen, "että Kallen vuoksi saa koko yöllinen melu sammua nahkoihinsa, koska Iida on Kallelle sukulainen ja niin nuori, ja vielä ehkä parantaa tapansa, kun pääsee oikeiden ihmisten joukkoon taas."

Kalle lisäsi siihen, puhuen tyrmässä olleille miehille: "tekin kuulutte saavan mennä menojanne, niine hyvinenne, mutta Hakkilan Mattia lupasi nimismies vasta edes pitää tarkalla silmällä, koska sinä olet semmoiseksi heittäytynyt."

Hakkilan Matti katseli kenkäinsä nokkia eikä virkkanut mitään, mutta Katri otti päästään silkkihuivin, antoi sen Iidalle ja sanoi: "pane lapsi kulta edes tuo päähäsi, kun muutenkin olet niin huonossa pukimessa, vaikka on ripille meno; — ja tästä lähin saat sen pitääkin omanasi, sillä mitä minä, vanha ihminen, enää silkillä tekisin."

"Pitäkää te vaan Katri silkkinne", tarttui viimein Hakkilan Mattikin puheeseen ja vetäsi povitaskustaan esiin lompakkonsa. "Tuossa on tytölle kaksikymmeninen silkiksi ja jos miten tuumitaan, niin lopetetaan akkojen lorut hyvin lyhyeen."

Kalle ei tahtonut antaa Iidan ottaa vastaan Matin rahaa, mutta Matti sanoi: "anna tyttörievun se pitää. Ei se ole mitään semmoista kuin sinä pelkää, mutta aatteles, miltä se tuntuisi, jos Hakkilan nuoren isännän papinkirja olisi pilattu — — ja minun syynihän se oli, jotta Iida tämmöisiin tekemisiin joutui, mutta jos meidän ukko tuumaan suostuu, niin ei hänen tarvitse sittenkään pahoillaan olla." Niin sanoen lähti Matti pois ja toisetkin rupesivat kirkkoon hankkiutumaan.

Varmaankin oli rippilapsissa monta, jonka rippilupaukset eivät niin sydäimestä lähteneet kuin Kekkolan Iidan, vaikka hän olikin vankihuoneessa ripille valmistautunut. Kalle ja Katrikin oikein loistivat tyytyväisyydestä nähdessään Iidan hartautta, mutta vieläkin tyytyväisemmät olivat he molemmat kotimatalla venheen hiljaa liukuessa kotilahden melkein rasvatyynellä, kiiltelevällä pinnalla, kun Iida muistista kertoi heille saarnan sisältöä. Hän lopetti sanoilla: "tehkää tasaiset polut erämaassa meidän Jumalallemme, kaikki laaksot pitää korotettaman ja kaikki vuoret ja kukkulat pitää alennettaman, ja mitä on tasoittamatta, pitää tasattaman ja koliat silitettämän, sillä Herran kunnia ilmoitetaan ja kaikki liha on ynnä näkevä Herran suun puhuvan."

"No viimeinkin sitä nyt ollaan kotona", sanoi Katri Kiideksen Annille, joka oli tullut rannalle talon väkeä vastaan. "Mutta kyllä se oli monimutkainen matka, et sitä usko miten monimutkainen."

"En minä sitä kumminkaan kadu", myhähti Kalle, "mutta tuskin siltä toiste yökuntiin lähtenen sinne."

"En minäkään, jos kohta tällä kertaa kaikki kävi hyvin", sanoi Katrikin.

Kuitenkin olivat he molemmat seuraavana Juhannuksena yökunnissa kirkolla, sillä he olivat silloin kummina Hakkilan nuoren isännän ja hänen vaimonsa, entisen Kekkolan Iidan, ensimmäiselle pojalle, jolle, Katrin tahdosta, pantiin oikein kaksi nimeä: Kalle Johannes, vaikka rovasti oli sitä sanonut turhaksi koreilemiseksi.

Vanha maanmittari Hilvonen istui mukavassa asennossa nahkapäälyksisessä karmituolissaan ja veteli pitkiä haikuja vieläkin pitemmästä, helmiletkuisesta piipustaan, jonka hopeasilainen koppa oli lattialla tuolin jalan juuressa. Hän oli nähtävästi joko vaipunut tahti vaipumaisillaan syviin mietteisiin, koska ei näkynyt laisinkaan huomaavan hyväillä isoa ruskeaa metsäkoiraa, joka, nähtävästi hyväilyn tarpeessa, tuon tuostakin hieraisi kuonoaan herransa polvea vasten.

Toinen saman näköinen koira loikoi uunin edessä, ikäänkuin tarkastamassa tuliko kelvon kalua tuon nuoren herran työstä, joka siinä puhdisteli pyssyjä ja oli vain päältä päistärissä. — Se nuori herra oli ukko Hilvosen sisaren poika, ylioppilas Timolin. Hän oli viime keväänä päässyt koulusta ja oli nyt Hilvosen luona opetteleimassa mittariksi, sillä ukko aikoi virkansa jättää perinnöksi sisarensa pojalle, ja oli jo tavallaan ylempää saanut siihen luvankin. Kun ei mitään varsinaisia kiireellisiä töitä tähän tekään kuitenkaan ollut, oli ukko päättänyt aluksi totuttaa sisarensa poikaa metsissä kävelemään. Sitä varten tehtiin tuhkatihettä metsästysretkiä ja semmoiselle sitä oltiin nytkin lähdössä.

"Ei se — tuo Moppe jaksa näin lämpimällä paljoakaan jänistä ajaa", sanoi ylioppilas, hereten hetkiseksi työstään. "Mutta, jos olisi ottaa mukaan kievarin Nalle, niin siinähan nuo ei liiat lihat haittaisi. — Haukkuukoon se otuksia?"

"Kaikkia ilman eroituksetta, aina oksalla tirs kuvasta tiaisesta Torvelan pyörivään tuulimyllyyn asti."

"Sepähän sitten on monipuolinen nero."

Vanhus ei vastannut mitään, eikä hetkiseen kuulunut muuta kuin avonaisen akkunan alla lipiseväin haavanlehtien lipinää. Viimein, saatuansa pyssyt kuiviksi, sanoi ylioppilas: "saisi se Synkeän Matti nyt jo tulla, että päästäisiin lähtemään."

"Mihinkäs aikaan se lupasi tulla?"

"Eihän tuo sanonut muuta kuin pistäytyvänsä ensin hautausmaalla."

"Hm! — Kyllä sitä sitten käskee odottaa", mutisi vanha herra, ja lisäsi heti huoaten: "se rakkaus, se rakkaus!"

"Mitäs rakkaudella on Synkeän Matin kanssa tekemistä? Ei hän ainakaan rakastuneelta näytä, vaan on paremmin nimensä näköinen."

"Etkö sinä vielä ole kuullut Matin rakkaushistoriaa; se on oikea romaani?"

"Mahtaa olla oikein talonpoikainen ja moukkamainen romaani, sillä mitä ne rakkaudesta —"

"Nulla regula sine exceptione (ei mitään sääntöä poikkeuksetta)", sanoi vanhus ja alkoi kertoa:

"Noin puoliväliin kolmattakymmentä vuotta takaperin oli Matti Ilolan talon ainoa poika. Ilolan vanha isäntä oli kirkon kuudennus, rikas ja muutoinkin pitäjään arvokkaimpia miehiä. Emäntä taas oli hiljainen ja sävyisä ihminen, jonka elämän harrastuksena näytti olevan miehensä ja lastensa onnelliseksi saattaminen, ja siinä hän todella onnistuikin.

"Pisti sitten eräänä kesänä Ilolan isännän päähän lähettää ainoa poikansa kouluun, vaikka hän jo oli mieheksi saapa. Hän ei kuitenkaan tahtonut pojastansa saada herraa, joka vaan 'nyrpällä nenin vertaistensa seurassa kärsisi isäänsä', niinkuin ukko itse sanoi; vaan kuitenkin tahtoi hän, että poikansa ymmärtäisi hiukan enemmän kuin hän itse ymmärsi ja tiesi.

"Minä neuvoin hänen toimittamaan Mattinsa maanviljelysopistoon, sillä arvasin talonpoikaisylpeyden vaativan, että ison Ilolan ainoan pojan pitäisi kerran kotitalonsa isäntänä teiskaroida. Ilolainen mielistyi tuumaan ja Matti lähetettiin Mustialaan.

"Muutamia vuosia kului, joina Matti ei kotonansa käynyt ollenkaan, vaan sitten hän viimein palasi. Sillä välin oli kotitaloon muiden muassa otettu palvelukseen Synkeän torpan tyttö, joka vielä Matin lähtiessä oli pieni, pahainen letukka.

"Tilda, se oli tytön nimi, oli nyt keskikokoinen ja Matin kotiin tullessa parhaimmillaan. Oikeastaan ei hän tainnut olla, sanan varsinaisessa merkinnössä, kaunis, mutta jotain tyyntä ja samalla jyrkästi päättävää ilmeni koko hänen olennossaan, ja kuitenkin oli hänen käytöksensä kaino ja naisellinen. Sitä paitsi hänen valkoinen, leveä otsansa, paksut tummat palmikkonsa ja ennen kaikkia nuo tummat, ei juuri suuret, mutta säihkyvät ja eloisat silmät, ikäänkuin väkisin vetivät jokaisen huomion puoleensa, niin että minäkin, vanha poika, usein häntä mieltymyksellä katselin ja enkö tuota liene jo ollut vähän rakastunutkin.

"No niin, mutta kun Matti tuli kotiin, syttyi hän heti ilmituleen ja samoin taisi olla Tildankin laita, vaikka hän osasi tunteensa paremmin peittää. Ainakin siltä minusta näytti, kuin olisi hän aina kaikkia Matin sanoja ja toimia seurannut mielihyvällä ja oikein sydämellisellä innollakin. Taipumus oli molemmin puolinen; sen näki syrjäinenkin.

"Muutamana iltana talvella, sittenkuin Matti syksyllä oli tullut kotiin, tuli Matti minun huoneeseni; minä näet asuin silloin Ilolassa. Hän pyysi minua puhemiehekseen. Suoraan sanoen minä silloin halveksin koko miestä, sillä luulin hänen, isänsä tahdosta, päättäneen naida jonkun perinnöttären, vaikka olikin kiintynyt Tildaan. Sen vuoksi pidin minä ensin pitkät puheet sekä rikkaudesta että rakkaudesta, jota viimeksi mainittua vain korvakuulolta tunsin.

"Matti myönsi kaikkiin ja sanoi juuri niin itsekin ajatelleensa. Minä kysyin vihdoinkin viimein: 'no — kellenkäs minun sitten pitäisi sinun puolestasi puhua?' Kovin minä ällistyin, kun Matti lyhyesti vastasi: 'isälleni.'

"'Ahaa', sanoin minä ja kysäsin morsianta. Punehtuen ja alaspäin katsellen sanoi hän hiljaa: 'piika-Tilda. — — Minä en sille mitään voi, vaan luulen sen olevan Herran tahdon, vaikka hän onkin torpan tyttö.'

"Yht'äkkiä selvisi minulle, ett'ei Iolan ukko kuuna päivänä siihen liittoon suostumustansa antaisi, koska Matti itse ei uskaltanut asiaansa hänelle esittää, vaikka tiesikin isänsä kohtelevan itseensä enemmän veljenä kuin isänä. Kumminkin lupasin puhua asiasta isännälle, kun tilaisuutta sattuisi, ja Matti näkyi pitävän asian onnistumisen ihan varmana. Minä siihen sijaan aloin sitä epäillä yhä enemmän, kuta kauvemmin sitä mietin. Monta monituista päivää tuumailin itsekseni mitä hulluimpia keinoja taivuttaakseni Iloista poikansa naimistumaan, sillä todella minä pidin paljo sekä Matista että Tildasta.

"Oikein minulta katosi yön lepokin tuon samaisen asian vuoksi ja pari kertaa jo menin isännän puolelle asiasta puhumaan, mutta uskallus puuttui. Täytyihän siitä viimeinkin, oman rauhani vuoksi, päästä selville, sillä Matti aina tavatessaan katsoi minuun niin rukoilevasti ja kysyvästi, että hänen katseensa tuntui tunkeutuvan oikein sieluun ja ytimiini asti.

"Semmoisella mielellä kuin pahanteosta kiinni saatu lapsi menin viimeinkin kerran isännän luo, päättäen puhua suuni puhtaaksi, kävipä sitten syvin tahi matalin, ja niin teinkin, miten parhaiten taisin.

"Tyynenä kuunteli Iloinen minua loppuun, eikä yksikään jäntere liikahtanut hänen kasvoillaan. Niin? jo toivoin parasta, kun hän aivan omalla tavallaan, hiukan hymyillen, sanoi: 'ja sitäkö insinööri on niin kauvan hautonut, että minä monasti olen arvellut teiltä kartat kadonneen?'

"Vastausta odottamatta hän sitten huusi Mattia huoneesen ja alkoi tyynenä, kuin kivikuva, kävellä edestakaisin lattialla ja käveli kauan. Matin tultua sisään ei meistä kukaan kotvilleen virkkanut mitään ja minusta alkoi olo tuntua tuskalliselta, niinkuin aina tuommoisissa tilaisuuksissa, mutta en voinut katkaista äänettömyyttä.

"Matti rohkasi itsensä ensiksi ja lujasti katsoen suoraan isänsä silmiin sanoi: 'niin minä olen sen päättänyt, isä.'

"'Kirottu sikiö!' karjasi isä, ja kun Matti aikoi lähteä pois, tarttui hän poikansa rintapieliin ja silmänräpäyksen ajan koetti pudistaa häntä, mutta Matti seiso jäykkänä, kuin seinä. Hirveä oli se silmäys, jonka hän sitten heitti poikaansa sanoessaan painolla: 'sinä nait Kivelän Kaisan, etkä ketään muuta.'

"'Hän-tä mi-nä en nai', vastasi poika pannen painon joka tavulle ja äänellä semmoisella, jota ei voi kuvata.

"Siinä oli nyt uhka uhkaa, tahto tahtoa vastaan ja minua pelotti, että Ilola oli tästä lähtien muuttuva Surulaksi. Ei kuitenkaan koko talvena näkynyt Iolan elämässä mitään muutosta ja sekä isä että poika näyttivät unhottaneen koko asian. Tildan ja Matinkin väli oli aivan ennellään ja minä luulin heidän toivovan, jotta 'kyllä aika kaikki muuttaa, kaunihiksi karunkin pellon.'

"Thmeekseni kuulin sitten, kevätkesällä kirkonkylästä pois ollessani, että Iolan Mattia ja Kivelän Kaisaa oli kirkossa kuulutettu. — Semmoinen mieskö se Matti onkin, ajattelin minä, mutta kotona käydessäni huomasin Matin vielä sukerehtavan Tildan kanssa ihan kuin ennenkin, milloin vaan luulivat muiden silmän välttävän, ja minä päätin vieroittaa mielestäni koko ihmiset.

"Matille kuitenkin toivotin muutamana päivänä onnea. Naurahtaen kysäsi hän: 'mihin?'

"'Mihin? Olithan sinä käynyt pappilassa Kaisan kanssa.'

"En ole käynyt, enkä aio käydäkään."

"No, mutta onhan teitä jo kuulutettu?"

"Niin sanotaan —." Hän rupesi puhelemaan heinänteosta ja sen semmoisista, niin ett'en minä tullut hullua hurskaammaksi ja luulin hänen vaan viisastelulla tahtovan moitteistani päästä.

"Kun ensi kerran taas tulin käymään salomailta kotona, puuhattiin Ilolassa häitä parhaillaan ja tietysti piti minunkin jäädä niihin. Muhkeat häät niistä piti tullakin, ja mikä ihmeintä, Tilda oli epäilemättä innokkain niitä valmistamassa, mutta emäntä, vanhuuttaan syyttäen, ei pannut rikkaa ristiin. Sen vuoksi joutui vanha isäntä hyvin paljon tekemisiin Tildan kanssa ja päivä päivältä näytti hän aina enemmän mielistyvän tyttöön.

"Viimein joutui häöpäivä ja kaikki oli valmista. Kun Kivelästä oli talvella palanut kartano, täytyi vihkiminenkin toimittaa Ilolassa ja sinne sitten kerääntyi väkeä joka ilman suunnalta ja oikein monesta ulkopitäjästäkin. Rovasti ja ruununvouti perheineen tulivat vaunuilla ja heidän saavuttuansa laitettiin heti, isoon tupaan, vihkituoli kuntoon.

"Rovasti asettui paikalleen pitkän pöydän eteen ja lukkari auttoi hänelle kaban hartioille. Tuvassa oli väkeä kutsutuita ja kuokkavieraita, niin että hätimiten morsiusjoukko sisään sopi. Morsian oli puettu jos kuinka koreaksi ja näytti olevan 'seitsemännessä taivaassa', niinkuin sitä sanotaan. Sulhanen oli myös aika uljaan ja ryhdikkään näköinen. Toimitus alkoi pienellä puheella, jonka rovasti, juhlan kunniaksi, oli suomentanut jostain vanhasta saksalaisesta kirjasta ja jossa erittäin liikuttavasti, Tobian kirjan johdolla, kuvattiin avio-onnea niin, että naisten puolelta tupaa alkoi kuulua niiskutusta.

"Viimein kysyi hän tahtoiko sulhanen ottaa 'tämän ihmisen Katariina Kivelän aviovaimokseen rakastaaksensa häntä myötä- ja vastoinkäymisessä.'

"Lujalla ja vapisemattomalla äänellä vastasi Matti: 'en.' Kaisa nyhkäsi Mattia kylkeen ja rovasti, hiukan toinnuttuaan ensi hämmästyksestään, uudisti kysymyksen alusta alkaen. Sama vastaus seurasi, jolloin Kaisa taas nykäsi Mattia ja sanoi: 'eihän sitä niin, — vaan sano sinä: jaa, herra rovasti!'; ja Kaisa itse niiasi jo valmiiksi.

"Matti pysyi vaiti ja hämmästys valtasi koko hääjoukon. Silloin kuului oven suusta pehmeä naisääni: 'Matti, Matti! Sano toki jotta otat; sano minun tähteni, sillä en minä vasten vanhempaisi tahtoa —.'

"En', sanoi Matti äänellä semmoisella, että rovastikin tuli asiasta vakuutetuksi. Hän lisäsi vielä: 'niin olisin sanonut ennenkin, jos minulta olisi kysytty — — — mutta sitä ei, häpeä kyllä, ole tehty.'

"Väki alkoi jokseenkin nolona virtailla ulos tuvasta ja pian oli talo tyhjänä vieraista. Isäntä sulkeutui siksi päiväksi kammariinsa ja emäntä oli ainoa, joka nyt osoitti tavatonta intoa taloa takaisin arkikuntoon asetettaessa.

"Luonnollisesti tahtoi nyt Tilda lähteä talosta, mutta isäntä ei sitä sallinut. Olipa hän pyytännyt Mattiakin puhumaan Tildalle, että hän jäisi paikoilleensa, vaikka muutoin eivät isä ja poika sanoneet toisilleen hyvää eikä pahaa, paitsi mitä töiden tähden välttämättömästi oli puhuttava ja joskus muutenkin vierasten aikaan.

"Samana syksynä muutin minä Ilolasta tähän omaan kartanooni, enkä enää niin joka päivä voinut asioita seurata. — Mattia nuhtelin kuitenkin ennen lähtöäni siitä, kun hän oli asian antanut niin pitkälle mennä ja häväissyt siten sekä isänsä että Kiveläiset, mutta hän vaan vastasi isälleen jo edeltä sanoneensa, jotta hän ei Kivelän Kaisaa ota vaimokseen, ja ensi kerran kuulutettua oli hän Kiveläänkin toimittanut sanan vihillä kieltäytyvänsä, jollei ennen kuulutusta purettaisi. Tilda raukka rupesi siitä päivin kitumaan, eikä oikeastaan nähnyt tervettä päivää enää, vaikka ei suinkaan ollut hoidon puutteessa. Ihmiset ihmettelivät sitä helleyttä, jolla kaikki Ilolassa, yksin isäntäkin, Tildaa kohtelivat.

'Ylpeys se estää Iloista,
Jott'ei kärsi torpan naista
Miniänänsä milloinkaan';

laulettiin suutari Hulkon, Matin häistä tekemässä pilkkalaulussa, jota vuosikaudet loiloteltiin ympäri pitäjältä, mutta mikä esti Iloista laskemasta Tildaa pois, sitä ei kukaan tietänyt. Minä arvelin, että ehkäpä emäntä oikeastaan Ilolassa pitikin ohjaksia, vaikka sitä ei maailma tiennyt; ja sen minä tiesin jotta emäntä piti Tildasta yhtä paljon kuin omista lapsistaankin. Ulko-elämässään rehenteli Ilolainen kuitenkin yhtä mahtavana kuin ruhtinas, eikä kukaan olisi luullut hänen olevan hamevallan alla.

"Seuraavana kesänä kuoli sitten Tilda ja Matin toimesta pidettiin hautajaiset. Ei niissä ollut paljoa väkeä, mutta olihan kuitenkin kotikyläläiset ja murhe oli yleinen. Ilolan emäntä oli sulaa kyyneliinsä,

isäntä ja Matti olivat molemmat hirveän tyyneinä, mutta kun ruumisarkun kantta ruvettiin kiinni naulaamaan, silloin parahti isäntä ja itki, itki kaikkien nähden, kuni pieni lapsi. Kyynelettömänä siihen sijaan lähenei Matti ruumista ja sanaakaan sanomatta vetäsi sormestaan sormuksen, jonka pisti Tildavainajan vasemman käden nimettömään. Me, vieraat, katselimme pitkään toisiimme ja monenlaisia mietteitä näytti pyörivän jokaisen päässä, mutta kaikki pysyivät vai.

"Entistä latuansa kului sitten aika, vuodet vierivät jättämättä sanottavia jälkiä. Ilolan vartalo vaan köyristyi köyristymistään ja hiukset muuttuivat hopean harmaiksi. Matti ei ollut yhtään muuttunut entisestään ja alkoi vähitellen isänsä asemasta ottaa osaa yleisiin asioihin. Näytti kuin aika olisi kaikki haavat parantanut ja hän tyytynyt kohtaloonsa, mutta naimisiin hän ei mennyt.

"Viimein sairastui vanha isäntä ja minäkin kävin usein häntä katsomassa, sillä hänessä oli jotakin selittämätöntä, joka minua aina veti hänen puoleensa.

"Muutamana iltana istuimme Matin ja emännän kanssa isännän vuoteen vieressä. Hän näytti nukahtaneen ja me puhelimme kuiskailemalla, mutta Matti istui ääneti ja jurona. Äkkiä avasi isäntä silmänsä ja näytti ikäänkuin silmillään hakevan jotakin ympäri huonetta. Viimein seisahtivat hänen silmänsä Mattiin, jota hän viittasi tulemaan lähemmä.

"Matti totteli ja väsyneellä, raukealla äänellä rupesi vanha Ilolainen puhumaan. — 'Nyt on loppu käsissä', sanoi hän, 'ja sen vuoksi selitän minä teille yhden asian, jotta ette liian kovasti tuomitsisi — edes te — — — vaikka Jumala niin tehneekin.'

"Minä tahdoin nousta ylös ja lähteä, mutta hän viittasi minuakin jäämään ja minä jäin.

"'Liisa', sanoi hän emännällensä, 'sinä tiedät hyvin kyllä, että minä nuorena tahdoin ottaa eukokseni Synkeän Marin, mutta sitä et tiedä, jotta minä en ole milloinkaan voinut häntä unhottaa, eikä hänkään minua. — —'

"'Ja sinä Matti', jatkoi hän hetkisen kuluttua, 'sinä et tiennyt Tildan olevan sisaresi — — —'

"Ei kukaan meistä tuokioiseen virkkanut mitään. Seinäkello ja silloin tällöin lentoon pyrähtävä kärpänen vaan joskus häiritsivät hiljaisuutta huoneessa.

"Viimein kuoleva isäntä sanoi: 'niin te kauhistutte, mutta semmoinen on maailma — — — ja semmoinen oli Ilolan kunnioitettu, mahtava isäntä!'

"Päätteeksi hän vielä nauroi kamalasti, ja meitä värisytti sitä onttoa naurua kuullessa. Emäntä kuitenkin tointui pian ja alkoi puhella hänelle, kuinka maailmassa aniharvoin todella toisiansa rakastavat joutuvat yhteen; ja sitten hän puhui tosi-rakkaudesta, anteeksi-antavasta, taivaallisesta rakkaudesta ja miten Kristuksen veri voi puhdistaa ihmisen kaikista synneistä.

"Emme tienneet, kuuliko sairas puhetta vai ei. Hän makasi liikkumatta tuskan murtamin kasvoin hyvin kauvan, mutta ei valittanut. Vähää ennen puolta yötä kuului hän kumminkin sammaltavalla kielellä sopertavan: 'kaikistako synneistä, — näinköhän ihan kaikista? — Niistäkin, joista on helvetti rinnassa läpi koko elämämme?'

"Emäntä koetti uudestaan puhua armosta, mutta heti huomasi hänen puhelevan kangistuneelle ruumiille. Matti huokasi syvään ja peittäessään isänsä kasvoja kuului hän kuiskaisevan: 'onneton isäparkani! Jumala olkoon sinulle armollinen!'

"'Hänen tykönänsä on paljon anteeksi-antamusta', sanoi emäntä ja vanhuudesta vapisevalla, lempeällä äänellään alkoi hän veisata virren värssyä, joka alkaa säkeillä: 'jos David tavoitti' armon sult', jos Manassea säästit', ja silloin kimmelsi kirkas anteeksi-annon kyynel hänen silmässään.

"Jonkun vuoden kuluttua antoi sitten Matti talon eräälle lankomiehellensä ja muutti itse äitinsä Synkeän torppaan, joka oli joutunut talolle. — Ei hän ole ollut mikään jorö, vaan päinvastoin tavallansa oikein hupainen kumppani, mutta parhaiten hän viihtyy kuitenkin metsissä ja ne hän tuntee, kuin viisi sormea. On kuitenkin toinenkin paikka, jossa Matti viettää isot osat ajastansa. Se on Tildan ja isänsä yhteinen hauta. Siellä hän kuuluu, ääneti eteensä tuijottaen, toisinaan istuvan yökaudet, eikä hänellä silloin ole silmiä eikä korvia mihinkään muuhun, niin että tuskin hän hyviin aikoihin vielä tulee tänne."

"Minä lähden häntä hautausmaalta hakemaan", lausui ylioppilas päättävästi. "Täytistikö hän siellä uneksi ja aikaa kuluttaa niin, ettemme pääse tänä päivänä lähtemään!"

"Älä mene", varoitti vanha herra. "Haudankaivaja oli kerran häirinnyt häntä hänen tuolla päällä ollessaan, mutta sai monta viikkoa katua tekoansa, sillä Matti oli heittänyt hänet niin kovasti avonaiseen hautaan, että pari kylkiluuta katkesi. — Kerran kävin minäkin häntä, siellä istuessaan, katsomassa, mutta en hirvinnyt ääntäkään päästää, sillä todella jotakin petomaista julmuutta ilmestyi

hänen kasvoissansa ja silmissä paloi outo liekki, vaikka hän muutoin on viisas mies ja rauhallisin ihminen maailmassa. Jokaisen sielussa on tutkimattomia kuiluja ja parasta on, että pysyvätkin semmoisina."

"Saattaa olla", sanoi ylioppilas pitkäveteisesti ja sulki akkunan yöksi.

SURMA-OLLI.

Vanhana ollessaan häntä aina sanottiin Surma-Olliksi, eikä ainoastaan takana päin, vaan edessäkin, mutta ei hän siitä näkynyt olevan moinaankaan. Siihen sijaan suuttui hän ihan silmittömäksi, jos joku sattui häntä vähänkään tarkemmin katselemaan, ja tiuskasi: "mitä tirkistelet? Jumalan luoma sitä minäkin olen, vaikka olen tämän näköinen."

Todella hän olikin jotenkin kamalan näköinen, hirveästi rokonarpinen, leveänaamainen ja paksuhuulinen. Kuitenkin oli hän nuorempaan ollessaan vähältä joutua naimiseen Korpikylän kauneimman naisen, Tyynelän nuoren leski-Maijan, kanssa. Siihen aikaan oli hän monta monituista vuotta peräkkäin renkinä isossa Lampelassa ja Lampelan isäntäkös vasta häntä oikein kehui kaikille.

"Se on oikein miesten mies muutoin, mut kuorsaa, ja nukkuu niin raskaasti, jotta sietäisi olla hänellä rautainen sänky, ha ha ha!", sanoi isäntä. Muutkin ihmiset tunsivat Ollin hyväksi työmieheksi, mutta tytöt häntä pitivät hiukan tyhmän sekaisena.

Lampelaisen kehumiset vai mitkä lienevät kuitenkin saaneet sen aikaan, että Tyynelän Maija lupasi lähteä Ollin kanssa pappilaan kuulutuskirjan teettoon, vaikka hänellä olikin oma mökki Lampelan haassa. — Sen aviohomman vuoksi otti Olli Lampelan emännältä "palkkansa päälle" paitavaatteen ja pitkät sukat, "jotka rovastille kuuluu pitävän kapiosta antaa. Osaisihan se Maija tosin itsekin kutoa", selitti Olli, "mutta kun se lapsi on ollut kipeänä, niin ei sanonut joutaneensa; vaan sidenauhat ja lapaset oli kuitenkin ennättänyt tässä kevätkorvalla valmistaa."

Puhemieheksi aiottiin pyytää haudankaivajaa, jota muutkin renkimiehet siinä virassa pitivät, mutta kun Viiliäis-Risto, talon poikien puhemies, itse oikein tarjoutumalla tarjoutui Maijaa ja Ollia pappilassa käyttämään, niin tietysti hänet otettiin ennen kuin haudankaivaja. — Varhain sitä piti ollakin Lauvantai-aamuna liikkeellä, jos mieli ennen pyhään-soittoa ennättää Rovastin luona käydä, sillä Lampelasta oli kirkonkylään runsaasti pari peninkulmaa vesitietä. — "Ja sitä paitsi pitää vielä käydä kartta hakemassa Riuttalan herrastuomarilta", sanoi Viiliäis-Risto. "Ja onhan sitä Riuttalaan kirkolta vielä kolme hyvääkin neljänestä."

Senpä tähden Olli panikin jo Perjantai-iltana kapiot ja eväät konttiin, jotta "jo varsinkin päivän noustessa lähtemään päästäisiin", eikä hän sittenkään koko yönä saanut kiireeltään unta silmäänsä. Tuskin oli päivän pilkahtanut esiin Kulusärkän takaa, kun Olli jo oli Tyynelän aitan ovea kolkuttamassa ja Maijaa lähtöön kiirehtimässä, mutta Maija vaan itkerehti ja viivytteli niin, että aamu alkoi olla murkinoissa, ennenkuin lähdöstä mitään tuli. Tokkopa hän vielä siksikään olisi joutunut, jos ei Olli vähän kärsimättömästi olisi sanonut: "itke viimeiset itkusi veneessä, mut lähde nyt jo hitoilla, hyvä ihminen, jos kerran lähteä aiot!"

Viiliäis-Risto otettiin matkan varrelta venheesen ja hän vakuutteli Ollille: "kyllä tässä vielä hyvästi tällä tuulella ehditään, kun te vaan riskisti soudatte."

Tuulta ei ollut paljo nimeksikään ja muutoinkin oli päivä kovin helteinen. Aurinko tuntui paistaa hellittelevän sekä ylhäältä taivaslaelta että alhaalta veden kalvosta, joksi soutajat olivat ihan sulaa hikoilemisesta. Ollin teki mieli pyytää toisia hiukan levähtämään Rastaskallion siimeksessä, "mutta eihän tuota ilennyt miehinen mies, kun alaisilla soutava Maija veteli niin innokkaasti, että ei vain paidan selkämys vaan punaraitainen kaulahuivikin oli hiestä ihan märkänä."

Siksi sujuikin matka nopeasti, eikä rovasti vielä ollut noussut päivälliseltoneeltaan, kun Olli puhemiehineen ja morsiamineen jo joutui pappilaan, vaikka hän oli välillä juossut Riuttalasta kartankin hakemassa.

Riuttalasta tultuaan kertoi Olli Maijalle ja Viiliäis-Ristolle: "naimapuhissa se taitaa olla myllyn

Vilppukin, kun oli sekin siellä kartan ostossa. Yhtä matkaa lähdettiin pois, vaan jällelle jäi minusta vanha mies, kun minä oikein huippasin."

"Ei suinkaan se naimapuuhiissa liiku", arveli Viiliäis-Risto. "Nälällähän se visukinttu kiusasi ensimmäistäkin eukkoansa, niin jotta kukapa tuolle uskaltanee enää mennä."

"Eikä edes raskinut hautajaisiakaan pitää, vaikka on niin rikas", sanoi Maijakin. "Ja kyllä oli parasna miesnä juomassa meidänkin häissä ja tulipa vielä Matti-vainajan hautajaisiinkin kutsumatta."

"Kyllähän se aina ilmaiseksi juopi, mutta ei ole vielä milloinkaan minullekaan ryyppyä tarjonnut", todisti puhemies. —

"Thmeen kauanpa se rovasti jaksakin nukkua, niin jotta nukuttamaan tässä jo muitakin rupeaa", tuumaili Olli.

"Kauan nukkuu", myönsi Viiliäis-Ristokin ja haukotteli.

"Menkää odotellessa vähäksi aikaa pitkäksenne tuonne nurmikolle", kehoitti Maija. Kyllä minä tulen herättämään, kun sisältä alkaa liikettä kuulua."

"Eipä taida olla pahemmaksi", arveli Olli ja lähti Viiliäis-Riston kanssa aitovierelle levähtämään. Ei kaukaa kulunutkaan, kun sieltä jo alkoi kuulua Ollin kuorsaus. Ensin se kuului hiljemmin ja kimakammin, sitten kovemmin ja karkeammin. Yht'äkkiä se taas taukosi kokonaan niin, että Maija luuli jo Ollin tukehtuneen, mutta samalla jatkui se jos jossakin äänilajissa. Puhemies heittelehti edes takaisin, mutta mitäs unta siinä semmoisessa jyrinässä olisi saanut, ja päiväkin rupesi suoraan silmiin paistaa räkittämään. Hän nousi istualleen ja aikoi sysätä Ollia kylkeen, että sekin heräisi, kuin samalla kuuli lähellensä kuiskaistavan: "isäntä! — Etteköhän nousisi ja tulisi pikkuisen tänne portaille Maijan luokse?"

Se oli myllyn Vilppu, joka oli hiipinyt aitoviereen nurkan takaa, jossa jo kotveroisen oli morsiusväkeä katsellut.

Viiliäis-Risto nousi ylös ja murahti: "saattaahan tuota tulla, vaikka mitäpä asiaa sinulla Maijalle olisi."

"His, his! Hiljaa, jott'ei tuo hirren vetäjä kuulisi", kuiski mylläri.

Pappilan portaille kuiskuttelivat sitten Maija ja mylläri tuokioisen: mitä lienevät kuiskutelleetkaan. Kuitenkin kuului mylläri viimein vakuuttavan Maijalle niin kovasti, että sen syrjäinenkin kuuli: "jos Leena itse tuossa seisoi, niin hän sanoisi sinulle, että sai aina syödä ryynivelliä mahansa täyteen, milloin vaan minä sitä itsellenikin keitatin; ja näkihän sen muutkin, jotta minä annoin hänen toisinaan käydä aivan itsekseen aitassakin."

Lopuksi tuumaili Viiliäis-Risto: "kyllä se minusta kumminkin on vähän synty, mutta omapahan on asianne; ja onhan tuo niinkin, jotta myllärillä on hevoset ja raavaat — — eikähän ne myllärin hampaat ensiksi ruostumaan jouda."

Nyt alkoi kuulua liikettä sisältä, mutta ei Maija siltä mennyt Ollia herättelemään. Siihen sijaan pistäytyi Viiliäis-Risto sisään Rovastin puheille ja Maija arveli: "mutta jos tuo Olli nyt herää, kun ei enää kuorsaakaan; niin ihanhan se minut tappaa. Eikö sittenkin liene parasta herättää Ollia ja mennä hänen kanssaan?"

"Mitäs joutavia", naurahti mylläri. "Pilkkaisihan sinua vanhat variksetkin, kun saisivat kuulla, jotta otit mökkiisi tuommoisen paholaisen papuriihen permannon, vaikka olisit päässyt myllyyn emännäksi. Nyt sitä paitsi on jo katumus myöhäistä, sillä jo se nyt Viiliäis-Risto on ilmoittanut asian rovastillekin."

Kohta tulikin Viiliäis-Risto kutsumaan Maijaa ja mylläriä sisään ja sanoi siltä näyttäneen, jotta rovastilla "on meininki luettaakin." Olli siihen sijaan jatkoi untansa kaikessa rauhassa ja kuka sen tietää miten kauan olisi nukkunutkaan, jos ei pappilan kukko olisi kapsahtanut aidalle kiekumaan. Se herätti Ollin, mutta kauan hän silmiänsä hieroi, ennenkuin unen tähteet sai niistä karistelluksi pois. Viimeinkin hän muisti, missä oli, ja alkoi katsella toisia, mutta ei näkynyt niitä missään.

"Mihinkä lienevät pujahtaneet, mutta tottapaahan tulevat", sanoi Olli ääneen ja asettausi portaille odottamaan. Pari asiameistä tuli siihen Ollin seuraksi ja kysäisivät, oliko rovastin luona ketään. Olli ei sanonut siellä olevan ketään, jonka takia Hirolan muori lähti sisään, mutta palasi pian takaisin ja sanoi siellä olevan parikunnan "tekeillä, koska eräs nainen itki ja mies koetteli rovastille sommitella Herran siunausta, mutta ei se tuntunut oikein lähtevän käymään."

"Kukahen tuonne jo nyt ennätti", arveli Olli, mutta kohta hän ne sai nähdä, kun Viiliäis-Risto naittilaineen tuli ulos.

"No mitenkä te menitte sisään ilman minutta?" uteli Olli Viiliäis-Ristolta.

"Eipä tuolla sinun näköistäsi kaivattukaan", sanoi mylläri ilkkuen Ollille, mutta kuitenkin astua köpitti portille tavallista vikkelämmin. Maijakin näytti olevan hieman häpeissään ja pyrki uuden sulhasensa jälkeen, mutta Olli tarttuen hänen käsivarteensa pidätti häntä ja tuumaili: "mennään nyt sisään. — Mihinkä sinulle semmoinen kiire nyt tuli?"

Silloin vasta alkoi Viiliäis-Risto selittää asiaa ja sanoi: "Maijalle tehtiinkin kirja myllyn Vilpun kanssa ja huomenna niitä nyt jo kuulutetaan."

"Mitäs peliä se sitten on — myllyn Vilpunko kanssa?"

"Niin — niin. Maija arveli, jotta parempi on mennäkin mylläriin, kun sillä on lehmät ja hevoset ja onhan tuo muutoinkin toista mointa pulskempi mies kuin sinä, jos kohta vähän vanhanpuoleinen."

"Olkoonpa vaan sileä-naamainen", sanoi Olli, "mutta miksi sitten minulla ostatettiin kartat, kapiot ja senkin päläät? Mihinkä minä ne nyt panen? Maija saa ne itse maksaa ja pitää."

"Olikos se sitten Maijan syy?" sanoi Viiliäis-Risto. "Mistäs se Maijakaan ennakoita arvasi, jotta mylläri hänet ottaa — ja voithan sinä tulla tänne jonkun muunkin kanssa, etteivät kampsut joutaviksi jää."

"Kenenkäs kanssa minä tulisin?"

"Vaikka kenen. Esimerkiksi sen teidän piika-Riitan kanssa. Onhan sekin soma tytön kepsaus."

"Eikö tuo jo liene sekin seppä-Kallen kitimissä."

"Voithan tuolta ainakin kysyä, — ja tuskinpa se seppä on siksikään saanut suutansa auki."

Olli ei olisi muutoin enää tainnut koko naimahommasta välittää, mutta olihan tuo hiukkasen ilkeätä nuorelle miehelle tyhjän panttina säilytellä solkea, sormusta, silkkiä ja vielä kapioitakin, kun nuo nyt kerran oli tullut hankituksi. Sen vuoksi alkoi hän aprikoida piika-Riittaa. Parin viikon perästä kävikin Olli Tyynelästä kihlansa pois, eikä enää sen perästä piika-Riitta antanut toisten tyttöjen arkuunsa katsoa. — Seppä-Kallekin oli sitten juomaretkillä pari päivää.

Aivan varmoja ei kuitenkaan asiasta oltu, ennen kuin Lampelan isäntä leikillä Ollilta kysäsi: "no tuntuukos nyt elämä samalta kuin ennen, Maijan kanssa kihloissa ollessasi?"

"Tuntuu se paremmaltakin", hymyi Olli vastaukseksi. "Saapi nyt seppäkin vuorostaan olla kelona, eivätkä niin pääse suutansakaan ihmiset rääväämään, kun noin mestarismies jätettiin kylmäksi työstä."

Silloin oli asia kyläläisille selvänä. Enimmän kaikista se harmitti muurari-Anttia, sillä hänhän se oli koettanut Riittaa serkullensa seppä-Kallelle toimittaa ja siksi oli hän sanonutkin, "ettei Olli ollut vielä Riittaan vihitty — tuskinpa vihittäneenkään."

Sattuipa sitten pikkuista ennen leikkuu-aikaa Lampelan pirtin uuni menemään rikki ja sitä korjaamaan täytyi haettaa muurari-Antti. Päiväkaudet se muurari-Antti nariskoi piika-Riitalle, mutta Riitta ei ollut kuulevinaanakaan. Muutamasti hän kumminkin punastui, kun muurari tuumaili: "kaikki ne tuolle Riitalle kelpaavatkin, kun semmoisetkin, joista ei vanhat lesketkään huoli, vaan ehkäpä ei Riitta olisi parempia saanutkaan."

Kun miehet samana iltana tulivat työstä, kantoi Riitta, kesken taikinan alustuksen, kaikki kihlakalat Ollin syliin. Olli muuttui siitä niin alakuloiseksi, että isäntä pelkäsi hänen järveen menevän. Sen vuoksi toimitti hän Ollin ja Riitan leikkaamaan isoa ruishalmetta salolle ja muun väen lähetti taas toiselle suunnalle. Siellä kun nuoret saivat pitkät päivät olla kahden kesken, muuttui heidän välinsä pian entiselleen; jopa rupesivat yhteisiin vallattomuuksiinkin. Mylläri-Vilpulla oli näet ruista läheisessä suossa ja hänkin sattui samaan aikaan väkinensä tulemaan rukiin leikkukseen. Hänen kanssaan Olli ja Riitta ilkamoivat.

Myllärillä oli nimittäin eri eväät kuin hänen väellään ja niitä säilytti hän lepikossa, erään ison kiven juurella. Metsässä kävellessään löysivät Riitta ja Olli mylläriin kontin ja tekivät lopun hänen piirakoistaan ja voivakastaan. Eipä Riitta vielä malttanut olla ilkkumatta, kun myllärinkin täytyi ruveta yhteen ruokaan päiväläistensä kanssa.

Leikkuusta päästyä käytti sitten itse Lampelan isäntä palvelijoihinsa pappilassa ja pitipä heille vielä kuuliaisetkin. Koko Korpikylän väki kokoontui niihin tanssimaan ja oikein sälot piiskahtelivat Lampelan ison pirtin lattiapalkeista, kun nuoret niillä tanhuelivat. Mylläri-Vilppukaan ei malttanut pysyä poissa kemuista, ja kun isäntä tuon tuostakin antoi pikarin kiertää miesten seassa, rupesi mylläri vähitellen

niin kovaääniseksi, että täytyi taluttaa ulos. Sinne hän nukkui maitohuoneen eteen, mutta heräsi, kun talon naisväki illan suussa meni huoneesta hulikoita lypsylle mennäkseen hakemaan.

Tyttöjen perässä kompuroi sitten myllärikin kesantopellolle, jolla lehmät lypsettiin. Siellä keksi hän viimein Riitankin ja mennä houaili hänen luoksensa. Siinä hän sitten Riitalle riiteli tuon pitkää tämän lyhyttä piirakoistaan ja voivakastaan, mutta sanoi toki käräjittä sopivansa koko jutun, jos saisi Riittaa teiviä ja suudella.

"Tuommoista humalaista tupakka-suutako? hyi!" sanoi Riitta ja torjui pois luokseen pakkeleutuvaa mylläriä; mutta yhä uudestaan se vaan tunkihe lähelle. "Mene Maijaasi suutelemaan muudan viinaratti", tiuskasi Riitta vihasesti ja tuuppasi mylläriin pitkäkseen peltoon, mutta toiset tytöt nauraa kikattivat niin, että ruumis hytisi. Se kiihoitti mylläriä uusiin ponnistuksiin, vaikka vähän väliä Riitan käsissä pellolle kellahti, ja yhä makeammin nauroivat tytöt sille.

"Tuostapahan nyt kiusan heitti", tuskitteli Riitta, "kun ei saa rauhassa hetkeäkään olla."

"Kyllä minä sen opetan", kuului silloin Ollin ääni Riitan takaa. Pirtin ikkunasta oli näet muurari-Antti kotveroisen katsellut Riitan ja mylläriin leikkiä. Viimein sanoi hän ivallisesti nauraen: "jo vie, jo vie mylläri-Vilppu nyt Ollilta toisenkin morsiamen. Katsokaas miten herttaisesti kaulailevat toisiaan tuolla kesantopellolla!"

Kaikki höyähivät ikkunaan ja rähähtivät kohti kulkkuaan nauramaan nähdessään mylläriin vehkeet. Ollikin näki ne ja töytäsi ulos kuin vimmuttu. Mistä lienee mennessään saanut kopatuksi kirveenkin käteensä, mutta semmoinen oli hänellä aseena joutuessaan lypsymiesten luo.

"Kyllä minä sen opetan", kirkasi hän ja mitään arvelematta iski astalollaan mylläriä päähän. Monta monituista kertaa ennätti hän vielä lyödä ennen kuin hätään avuksi joutuneet miehet saivat hänet hillityksi, mutta tuimasti paloivat hänen silmänsä sittenkin kauan aikaa.

Mylläriin sydän tykytti vielä pikkuisen, kun hän verissään saatiin pirttiin kannetuksi, mutta heti taukosi senkin liike. Vasta kuultuaan Vilpun kuolleen, taltui Olli entiselleen ja lupasi istua hiljaa venheessä nimismiehen pateleille vietäessä, joksi ei häntä sidottu, vaan uskottiin irti.

Ollista oli nyt tullut Surma-Olli ja kaikista vastaväitöksistä huolimatta tuomittiin hänet "ikuisen" ja vietiin Siperiaan. Vähitellen, vuosien kuluessa, unohtui sitten sekä Surma-Olli, että mylläri seutulaiden mielestä, varsinkin sittenkuin Riitta oli kuollut keuhkotautiin ja Tyynelän Maija joutunut naimiseen seppä-Kallen kanssa. Vanhat muistot virkosivat taas kuitenkin, kun erään keisarinna kuoleman tähden Ollikin sai armon ja ilmestyi takaisin kotikyläänsä. Alussa kertoivat sitten äidit lapsilleen Surma-Ollin vievän pieniä itkeviä lapsia, mutta kun lapset kasvoivat ja huomasivat Surma-Ollin mitä hiljaisimmaksi mieheksi, katosi Surma-Ollin kammo mielistä ja ihmiset mielellään kuuntelivat hänen kertomuksiaan tuosta kauheasta maasta, jossa hän oli saanut miehuutensa ajan viettää ja sikäläisten ihmisten raakuudesta.

Aikojen päästä tulivat sitten suuret nälkä- ja kuolovuodet, jolloin täytyi laittaa hoitoloita jokaiseen väkirikkaaseen kylään. Semmoinen laitettiin Lampelaankin ja siihen otettiin jo vanha ja heikoksi käynyt Surma-Ollikin. Siellä oli hän, niin kauan kuin terveenä pysyi, hoitolan rauhoittavana enkelinä ja hoiteli huonompiansa. Paljo olikin Surma-Ollilla työtä, sillä hoitolassa oli alituinen riita ja kinastus vallalla, jota paitsi nälkä ja tauti teki tekojaan niin, että joka päivä aina täytyi muutamia ruumiita kuljettaa kirkkomaahan; ja sunnuntaisin niitä aina kymmenittäin sitten maan omiksi siunattiin. Kuitenkin tulvaili lakkaamatta kuolleiden sijaan toisia kurjia "jäkälä-leivällä itseänsä tappamaan" niinkuin kylällä sanottiin.

Viimein Surma-Ollikin kääntyi sairaaksi ja houraili viikkokausia kovan kuumetaudin kourissa. Muurari-Antti, joka myöskin oli hoitolaan joutunut, ivaili Ollia ja sanoi kahden surman Ollin nurkassa painia lyövän. Muut olivat toki vähän ihmisellisempiä, mutta Surma-Olli itse ei tiennyt hyvyydestä enempi kuin ivastakaan, — eli vaan omaa elämistään houreissaan. Eräänä päivänä hän kuitenkin näytti olevan tajussaan ja ymmärtävän, kun hoitohuoneessa kerrottiin, että talon nuori emäntä oli saunaan muuttanut, koskapahan kysyi: "poikako se on vai tyttö?"

"Poikahan tuo kuuluu olevan", sanoi Tyynelän vanha Maija, "mutta ei se ensi kesää näe, kun oli kalman kintaat jo maailmaan tullessa käsissä."

"Elää se, elää se", vakuutti Surma-Olli, "minä en anna sen kuolla."

"Sinunkopa antamisessasi tuo lienee, vaikka oletkin Surma-Olli", sanoi muurari-Antti mahtavasti.

"Eipä sitä salli Jumalakaan semmoista surua niin hyvälle emännälle", puhui Surma-Olli.

"Eihän tämä salli", irvisteli muurari, "eihän se ole sallinut minunkaan joutua tänne nälkään kuolemaan muka! Eihän se salli!"

"Niin no sinun", mutisi Surma-Olli. Muurari suuttui ja rupesi Ollille kiukuttelemaan, mutta vaikeni, kun eräs hoitolainen huomautti, että "mitäs se mestari sen sanoista — houraileehan se."

Yht'äkkiä parkasivat eukot: "Herra Jumala! Sauna palaa, sauna palaa! Eikä ole edes miesväkeä kotosalla ketään!"

"Nainenkos minäkin sitten mielestänne olen?" sanoi muurari-Antti.

"Mitäs meistä vanhoista ja sairaista", selitti joku vaimoista, ja ken vaan kynnelle kykeni syöksi ulos. Kaikki huusivat ja hätäilivät, mutta sammutustoimiin ei ollut älyä kellään ryhtyä, vaikka palavasta saunasta kuului ehtimiseen nuoren emännän hätähuudot. Eukot vaan päivittelivät emäntää ja lasta ja antoivat tulipalon kiihtyä kiihtymistään.

Vihdoinkin viimein kuului yli melun huuto: "käykää hyvät ihmiset toki emäntä liekeistä pois!"

Muurari-Antti kohautti ylenkatseellisesti olkapäitään ja tuumaili: "kukapa sinne tulen keskelle mennee kärventymään."

"Minä menen", lausui äskeinen huutaja, Surma-Olli, "eikä minua kukaan itke." Tuossa tuokiossa oli hän jo kadonnut palavaan saunaan ennen kuin kukaan ehti estää, niinkuin varmaan olisivat tehneet, jos olisivat ehtineet.

"Tapasi se nyt surma surman viimeinkin", sanoi muurari.

"Häpeä konna! ja ole edes vaiti", tiuskahti Tyynelän Maija vihaisesti. "Hän oli sittenkin kymmentä vertaa parempi mies kuin sinä, joka et sormeasikaan nostanut, vaikka olet terve, kuin pukki."

"Kas, kas sitä vanhaa rakkautta, kun on sitkeä", murahti muurari.

"Onhan se", kiusoitteli häntä Maija. "Onhan se, mutta mitäs se sinuun kuuluu?"

Onneksi joutui viimeinkin lähitaloista apuun kyläläisiä, jotka pelastivat saunassa olijat ja kantoivat asuinrakennukseen.

Surma-Ollin ryysyt olivat pahasti palaneet ja tukka kokonaan kärventynyt, mutta kuitenkin oli hän, tempaisemalla saunan oven auki, pelastanut emännän ja lapsen savuun tukehtumasta. Itse oli Olli pyörtenyt kiukaan eteen, eikä enää sitten tuntoihinsa tullutkaan, vaikka tietysti kivut olivat kauheita, koska iho irtosi monesta paikasta vaatteiden mukana. Kaikki koettivat sitten hoidella Surma-Ollia, niinkuin hän olisi ollut kaikkein isä. Hän vaan kuitenkin houraili nuoruutensa ajoista, mutta houreissaankin tunsu Tyynelän Maijan äänen.

"Niin — niin Riitta! Kyllähän minä tulisin, mutta ei tuo mylläri laske. Näethän, miten se minua näpistelee. Mylläri! Mylläri! Älä polta minua! Paha mies, paha mies! Aja Riitta-kulta pois tuo mylläri-Vilppu! Katsos, kun rovasti seisoo messupuvussa ja päivä paistaa niin helakasti siihen, mutta ei vaan päästä tuo paha mies!"

Maija purskahti itkuun, istuessaan hourailevan vieressä kääreitä muuttamassa ja oikein säikähti, kun Olli sanoi: "älä itke Maija, älä itke! Otanhan minä sinutkin — minä otan teidät molemmat; älä itke!"

Seuraavana aamuna, päivän valjetessa, huusi sairas: "muurari-Antti! Varo itseäsi, nyt mylläri tulee sinun luoksesi, noin verisenä ja nauraa — tulee se! — — Nyt Riitta ja Maija! Nyt mennään — kuulkaas kuinka virsi soi. — — Se on varmaan itse kanttori — — ei muilla ole niin heleätä ääntä — — nyt mennään, hei!"

Hymyyn vetääntyi Surma-Ollin suu ja hymy näytti vähitellen jähmettyvän hänen huulilleen ja jäi niille ainaseksi.

"Autuaasti se lähti — — autuaasti varmaan, koska suu jäi noin nauruun", nyhki Tyynelän Maija kuollutta Ollia katsellessaan, eikä muurarikaan häntä nyt enää vastustanut.

VELJEKSET.

Ompelija Aaro Liuhanen, eli laiha Aaro, istui pitkällä ompelupöydällensä paljaspäisenä, hikisenä ja kulmikkaana. Hän käytteli joutuisasti neulaansa, sillä vanhoillaan olijana ei hän kärsinyt ompelukonetta, ja kiirettä piti pitää, jos mieli jotain, tänä koneiden aikana, saada valmiiksi. Sitä Aaro ajatteli, ja ajatteli muutakin tämän maailman monimutkaista ja muuttellehtavaa menoa.

Aaron toinen jalka oli taivutettu tyynyksi alle, toinen riippui vapaana alaspäin pöydän laidalta. Se riippuva jalka se aina antoi tuntevan potkauksen lähellä olevalle kätkyelle joka kerta kuin siinä nukkuvaa pikku Matti pikkuisenkaan nirahti.

"Kärpäisten käsissä se mahtaa kiukutella", tuumaili Aaro itsekseen, "ja ihmekös se onkaan. Ovat heittiöt syödä minultakin koko päälaen. Hyvin ne nyt ovatkin äkäisiä. Eikö tuosta vielä noussekin iltapuoleen oikein aika ukonilman myräkkä, kun on niin hikistä. — Kas kun rillitkin ihan hiestyvät tässä helteessä."

Aaro otti pois nenältään vaskisankaiset ja pyöreälasiset rillinsä, jotka olivat kiinnitetyt paksuun, pään ympäri kulkevaan punonaiseen, ja hankasi niitä kotveraisen muutaman keskentekoisen, vaatenuoralla riippuvan verkatakin helmaan.

Sitte hän taas asettui entiselle paikallensa ja entiseen asemaansa ompelemaan.

"Niin, niin!" huokasi Aaro ja mietti; "kummallista se on, vaan totta; ihan totta. — — — Seitsemäntoista vuotta ollaan yhdessä, eikä oltu liika nuoria yhteenkään mentäessä — — — seitsemäntoista vuotta, eikä ole sukset sinne päinkään — — — ja nyt on kumminkin tuossa kehossa miehen alku. Pulska poika onkin — — — ja sanovathan ne sitä ihan minun näköisekseni. — — — Kyllä se Matti on pantava oikein kaupungin oppiin, jos elää ja miestä näyttää rupeavan tulemaan. Miksipä siitä ei mies tulisi? Tulihan tuo Ketolan Ellustakin oikein kauppuuuhollari kirkonkylän kaupiamiehelle, vaikka ei ollut kuin parisen vuotta siellä Mustialan maanviljelyskoulussa.

"Ja entäs Kalliolan Pertusta? Kun mies nyt kopeilee oikeana metsäherrana ja seisottaa meikäläisiä lakki kourassa pihamaallaan saarnatessaan keisarin armosta, niinkuin pappi Jumalasta. Kyllä on tullut Pertusta herra, vaikka lapsena oli ollut semmoinen vetelys, jotta ei ollut muuhun kyennyt kuin syömään ja maata. Aivan se onkin mahtiherra, mutta paljon se on rahaakin maksanut. Kalliolan talo meni kokonaan siihen koulun käyntiin ja vähänkös se Pitkä-Risto muutenkin on hänen vuoksensa kulunut! Mies sai parhaan miehuutensa ajan raataa ja möyriä sydänmaan soita ja rämeitä, jotta vaan rahaa herrasveljelle riittäisi. Sieltähän siihen Ristoon on sekin keuhkotauti tullut, ja sitä paitsi monasti sai hänen oma perheensä, petäjän kuorta nakertaen, puutetta kärsiä, mutta Perttu se vain herraliston kanssa tuhlaili tuhansia, niinkuin niitä olisi taivaasta satanut.

"Mitähän hyötyä luuli Risto-parka kaikista vaivannäöistään ja kärsimyksistään saavansa? Veljen veloista myytiin Kalliolan talo ja menikin oikein näppiä nuollen; ja minkälainen talo sitte! Toistakymmentä lypsävää oli kyttyessä huonoinakin aikoina ja siihen vielä varsat ja hevoset. Omaankin niskaansa otti vielä Risto-hupsu Pertun asioita, eikä nyt Perttu enää kuulu olevan veljeensä paljo tuntevinaankaan. Saunaan oli laittanut maatakin, kun Joulun aikaan Risto kävi siellä, orpanoimassa muka.

"Olisin minä antanut Riston asemassa mokomalle veljelle sen tulen taivaallista, enkä rahoja. Panna oma veljensä ruotilaisen kanssa saunaan, jotta saisi jouluyönä rauhassa pelata korttia käräjäherrain ja muiden renttujen kanssa. Ja kuitenkin elätti Risto tuota 'Hänen Majesteettinsa armoa' kuusi vuotta ihan omin kustinsa akateemiaankin ja monta vuotta sitte vielä sinne metsäherran kouluun.

"On, on siinä Riston käskenyt neuvoja pitää, kun sai kolmattakymmentä vuotta oman joukkonsa ohella vetää veljeensä kuin kiviriippaa perässensä. Mahtaakin sillä Perttu-paralla olla koko kova pää. — Lukihan tuo pappilan Kunnari kahdessatoista vuodessa papiksi ja tältä meni kolmattakymmentä tullessaan metsäherraksi — — — ja olihan pappi kumminkin jotakin toista kuin tuommoinen tukkitokkari, tuommoinen 'Majesteetin armo.' Ei ole nytkään neljään vuoteen käynyt täällä virkapiirissään, vaikka oma veli on metsänvartijana. Mut mitäpä hän täällä kävisikään? Osaahan se Kaikkivaltias kasvattaa honkia hänettäkin."

Pikku-Matista alkoi kaiketi aika tuntua pitkältä, koska hän parkasi kovasti ja koetti pyrkiä ylös. Ei asettunut enää, jos kuinka olisi hyssyttännyt, vaan Aaron täytyi ottaa syliinsä ja ruveta lattialla edestakaisin kantelemaan. Tuossa viihtyi vähän aikaa akkunan edessä katselemassa, miten porsas pihapihlajain juurella viattomain unta veteli, mutta pian rupesi jo sekin vanhalta tuntumaan.

Aaro koetti sitte kiinnittää poikansa huomioa lahden toisella puolen puuhaileviin viertomiehiin, jotka

paitasillaan siellä hyörivät saadaksensa heinittynyttä ja myöhästynyttä ruiskaskeansa palamaan, mutta eipä poika näyttänyt heistä mitään piittaavan. Hiukan enemmän tuntui häntä miellyttävän Kalliolan karja, kun se, varmaankin paarmoihin kyllästyneenä, kiirehti keskellä päivää kotiinsa. Soma sitä oli katsellakin, kuinka kellokas edellä, muut lehmät ja mullikat hännät suorana jälessä juosta vohkasivat pitkin kukista kirjavaa, kumpuraista ahoa. Pian katosi kumminkin karja näkymättömiin, eikä isällä enää ollut muuta näytettävää, kuin vesikalvossa molskivan ahvenparven röyheltämä järvenpinta.

Aaro ajatteli, ettei Matista maanmiestä tule, koska ei viertomiehiin mieltynyt, ja alkoipa häntä hieman harmittaakin, kun kallista aikaa piti nyt menettää lapsen katsontaan. Voisihan hän nyt helposti joutua sanansa syöjäksi, niinkuin muutkin ompelijat tavallisesti ovat; sillä hän oli luvannut kirkkastus-sunnuntaiksi laittaa valmiiksi Aholan laiskan Matin verkavaatteet, että Matti saisi kirkkomäellä niillä "tyttöjen päät pyörälle panna."

"Kyllä minä jo kymmenestikin olisin ehtinyt Ristolassa käydä", murisi Aaro äkeissään. "Eihän tästä ole matkaa, jos puolikymmentä pyssynkantamaa; mutta kyllähän sitä eukkoväellä rupattamista kestää. — Ihminen lähtee koko päiväksi hölmyilemään ja heittää pojan minun ristikseni!"

Viimeinkin luuli mies keksineensä keinon lapsen viihdyttämiseksi. Hän otti nuoralta Aholan laiskan Matin liivit, joihin äsken juuri oli saanut ommelluksi uusmuotiset siniset lasinapit. Ne välähtelivät päiväpaisteessa niin äkeästi, jottei niihin tahtonut katsoakaan kärsiä. Pikku Matti oikein ärjähteli ilosta saatuansa liivit leikkikaluikseen ja isä pääsi taas syväytymään työhönsä.

Tuokioisen kuluttua täytyi Aaron kuitenkin kääntyä väkisinikin katsomaan, mitä lapsi oikeastaan askarteli. Silmänräpäyksessä lennätti hän rässirautansa hiilokseen ja tempasi liivit lapselta pois.

"Kyllä ne nyt ovat koko näkemykset", mutisi Aaro hammasta purren. "Voipas perhana! kun en tullut tuota ensinkään ajatelleeksi, eikä nyt tule edes sekään Annaleena kotiin, jotta saisi sen edes pestyksi."

Tulihan se Annaleena viimein. Oikein läähätti eukko parka, kun oli niin kovasti juossut. Maitoakin oli roiskunut esiliinalle ja hameelle siinä kiireessä niin ettei ollut enää kuin puolillaan maitopurakko, jonka Annaleena sisään päästyään laski pankolle.

"Missäs hiidessä sinä olet maleksinut koko pitkän pituisen päivän?" tervehti Aaro vaimoansa, silmiänsä uhkaavasti rilliensä takana muljautellen. "Ja kaikki maidonkin olet vielä päällesi ajanut juostessasi."

"Ole äystäämättä tuossa ja kuule ensin — — mutta hyvä isä nähköön! Miksi sinä et ole siivonnut lasta?"

"Miksi ja miksi? Enhän minä tässä kaikkea ennätä. Vielä Aholan laiskan Matin uudet liivitkin pilasi, jotta on pitänyt puhdistella niitäkin", selitti Aaro.

Annaleena siisti ensin lapsen ja vasta ruvettuaan sitä kätkyessä liekuttamaan alotti puheen. — "No nyt se Pitkä-Ristokin jo heitti hyvästit tälle maailmalle."

"Jottako kuoli?" tiedusti Aaro.

"Kuolihan se. Minä jouduin sinne yht'aikaa papin kanssa. Kunnari sitä oli ripittämässä. — Ei ollut ukko pappa jaksanut itse lähteä yötä myöten kulkemaan. — Parahiksi satuin minä hengen lähdölle, ja kaunis lähtö sillä olikin. — Toista se on katsoa uskovaisen kuolemaa, kuin semmoisen syntisen kuin sen Syrjän Kallen, joka meillä viime talvena kuoli. Täydessä tunnossaankin oli Pitkä-Risto ihan loppuun asti ja se kun vasta osasi puhua kauniisti jälkeensä jääville. Hymyyn sillä jäi suu vielä kuoltuakin, niin jotta kyllä varmaan se pääsi parempaan elämään, jos vähänkään ihmiselle annetaan oikeutta tuolla puolen haudan."

"Totta kaiketi se pääsi", myönnötti Aaro. "Ristohan tuo tällä pohjalla olikin ainoa vartonainen kirjamies. Sanan selityksiäkin piti joka pyhän seutuna, jotta kaiken maailman akat aina kerääntyivät Ristolaan ratisemaan, niinkuin harakat teurastusperkeille."

"Et puhuisi niin, Aaro-kulta, jos olisit kuullut Riston jäähyväiset. Marjaa ja lapsiansa neuvoi hän siinä vielä kuolinhetkellään pysymään puhtaina maailmassa ja uskossa vahvoina, niin silloin ei heillä olisi mitään hätää kohtasipa heitä sitte joko surut tahi ilot. Hurskaan sanoi hän pysyvän tiellänsä ja jolla on puhtaat kädet synnistä, se pysyy vahvana, vaikka tuhannet lankeisivat hänen sivullaan. — Sitte kysyi Kunnari pappi pelkäsikö hän kuolemaa, mutta naurahtaen vastasi Risto: minun päiväni ovat kuluneet, minun aivoitukseni, jotka sydämessäni olivat, ovat hajoitetut, mutta vanhurskauden tiellä on elämä ja hänen poluillansa ei ole kuolemata. Minuakin kehoitti Risto menemään ahtaasta portista sisälle, — minuakin ja palvelusväkeään — —"

Itku tyrehtyi hetkeksi Anna-Leenan äänen ja miettiväiseltä näytti Aarokin.

"Sittekuin oli ehtoollisen saanut", jatkoi Annaleena tyynnyttyään, "sitte Risto kiitti Jumalaa kaikesta hyvästä, mutta silloin taas tapasi häntä yskän kohtaus ja verta pullahti ulos suun täydeltä. Pappi sanoi pieniä keuhkon murujakin tulleen ylös rykiessä. Ei sitte enää huoaisutkaan, kuin moniaan kerran ja vaipui hiljalleen, niinkuin lapsi uneensa. Sillä tavoin se loppui se mies, joka oli ollut niin suureksi siunaukseksi meille kaikille, vaikka olikin vain pienen torpan mies."

"Niin oli", myönsi Aarokin ja ajatteli, miten Risto-vainaja oli Kalliolasta pois jouduttuaan synkkään korpeen perustanut ihmisasunnon ja vuosi vuodelta sitte aina enemmän raivannut maata ympäriltään. Ilman hänettä olisi varmaan avara Viursuo vieläkin kontioiden asumana nevana ja rämeenä, mutta hän oli ollut miehenä ensimmäisenä sen kuivaamisessa. Olipa hommannut valtioltakin apua sen viljelemiseksi, joten nyt ennen aution Viursuon sydänmaasta sai leipänsä kaksi kinkerikuntaa, joihin kuului kolmatta sataa henkeä, niinkuin rovasti oli viime lukusilla kertonut. — — "Kyllä se todemmastaankin oli suureksi siunaukseksi meille kaikille se Risto-vainaja, vaikka olikin vain pienen torpan mies, eikä hänen puuhainsa tulokset meihinkään lopu, vaan kestävät niinkauan kuin maa seisoo, vaikka sitä ei miehen eläessä tullut ajatelluksi."

"Mitä sinä nyt niin toimestasi tuumaillet?" kysäsi Annaleena Aarolta.

"Sitäpähän aprikoin, jotta oli se Risto-vainaja todellakin suureksi siunaukseksi."

"Niin, eikös ollut? Ihanhan täällä olisi pakanallinen pimeys ilman hänettä vallalla koko Viursuon sydänmaassa. Viinaahan ne vaan olivat ennen aikaan täällä ihmiset polttaneet, mutta Luojan kiitos! eletäänhän täällä nyt jotensakin ihmisiksi ja jotkut ovat tulleet valkeuteenkin. — — — Taannoin kotiin juostessani minäkin ajattelin, jotta pitäisi sitä meidänkin parantaa elämämme, kun jo molemmat ollaan näin ikä-ihmisiä ja kun meille vielä vanhalla ijällämme annettiin tuo lapsi, niinkuin Johannes Sakarialle, ikäänkuin muistutukseksi ja ihmeeksi."

"No onkos me sitte niin jumalattomasti eletty? Onhan tuota käyty kirkossa tuhka tiheään ja ehtoollisellakin varsinkin kerran vuoteen. Enkä minä puolestani muutenkaan tiedä ihmeempiä tehneeni kuin muutkaan, miten sinäkin lienet?"

"Jospa kohtakin, mut siltä se vaan minusta tuntui Riston lähtöä nähdessäni, jotta en minä voisi niin tyynesti tästä elämästä erota. Enempi siihen semmoiseen lähtöön tarvitaan, kuin meillä on kumpaisellakaan, paljoa enempi! Ei minun luonnollani olisi Marjaakaan käsketty ilman aikojaan antamaan pois metsäherran velkakirjaakaan, niinkuin Risto vainaja käski. Illalla oli vainaja vielä surkutellut veljeänsä, kun se on niin taipunut korttipeliin, juominkeihin ja joutaviin kestinkäymisiin, jottei niiden tiimalta muista itsellään sielua olevankaan."

"Tekeehän sitä joutava aikansa kuluksi jotakin", murahti Aaro.

"En minä kuitenkaan Marjan sijassa antaisi paperia pois", penäsi Annaleena. "Tarpeen nuo olisivat pennit omillekin lapsille, etenkin kun nyt mahtaa pitää torppakin antaa toisiin käsiin. Ensi pyhänä, hautaustiellään, aikoi Marja kyllä käydä kytymiehellensä puhumassa, jotta saisi vanhimman poikansa metsänvahdiksi Risto-vainajan sijaan, mutta tietäähän sen, ettei se ota. Syyttää vain 'Hänen Majesteettinsa armoa' ja ajaa Marjan tiehensä torpalta."

"Saattaapa tehdä niinkin", arveli Aaro. "Mutta", puheli Annaleena, "johan Esa tuon verran osaisi toimittaa, — onhan se silkava poika."

"Kyllä kaiketi. Eikähän tuota siinäkään virassa näytä olevan muuta työtä kuin palkkansa kantaminen, niinkuin muillakin metsäherroilla, ja sitte vanhoina päivinään eläkkeen syöminen."

"Niin, niin! — ja toiset raukat saavat rehmiä yönsä päivänsä, eikä tahdo kokoontua siksikään, ettei joutuis loppuiäkseen kunnan armoille", paipatteli Annaleena. "Saas nähdä", jatkoi hän, "saas nähdä tokko tuon Perttu-herran arvo antaa myöten tulla veljensä hautajaisiinkaan, arvatenkin sitä kumminkin Marja kutsuu. — — Niin Marjahan se vakuutti kaikin mokomin meitä molempia tulemaan jo haudalle, ja tottahan sinä kantomieheksi rupeat?"

"Eihän tuossa ruumis paljoa vaivaannu", tuumaili Aaro ja jatkoi työtään.

Seuraavina päivinä sateli hienosestaan, mutta kirkastussunnuntaiksi kirkastui ja yleni ilmakin. Jo varhain, auringon koitossa saapui Ristolasta ruumissaatto Liuhalan rantaan, jossa Viursuolaisten pitkät, monihankaiset kirkkovenheet olivat valkamassa. Riston ruumisarkku asetettiin isoimpaan venheeseen ja vähitellen alkoi eri venhekuntalaisia kerääntyä rannalle.

Siinä, viipyviä odottaessa, vietti kukin aikaansa omalla tavallaan. Muudan pesi rannalla hikeä kasvoiltaan, lapset heittelivät Huskakivillä voileipiä ja munalukkoja järven pinnalle tahi kiusailivat aitejänsä jo avaamaan kirkkoeväitä. Kaikkialla kuului vilkasta ja tyytyväistä puhelun porinaa.

Reippaat, solakkavartaloiset poikamiehet, joista uljainna keikaili Aholan laiska Matti uusissa verkavaatteissaan ja sahviaanisuisissa saappaissaan, joko tupakoivat istuskellen pienissä ryhmissä siellä täällä ruohoisella rantaäyräällä, tahi puhelivat kirkkovaatteisten, rusopoksisiksi päivettyneiden tyttötyllyköiden kanssa. Heleä, iloisa nauru, jonka joku kompasana tuontuostakin synnytti, todisti nuorten raittiutta ja nekoisuutta.

Leski-Marja pienempine lapsineen oli parin kolmen vanhuksen seurassa muusta joukosta erillään, ja puoleksi kuiskutellen tuntui toisten vanhojen kera keskustelevan elämän vakavista puolista ja muutoksista, joita ei kukaan edeltäpäin tunne eikä tiedä.

Viimeinkin oli kaikki hautajaisseuraan kuuluvat venhekunnat koolla. Miehet paljastivat päänsä ja tytötkin asettuivat kädet ristissä yhteen ryhmään seisomaan. Ketolan vanha Markku alotti sitte vapisevalla äänellä lähtövirren ja vähitellen muittenkin siihen yhdyttyä kohosi voimakkain sävelin korkeuteen:

Sä kuolo viet mun elämään juur' Herran tykö ijäiseen; mun Kristus puhdist' synneistän', siis korjaa, Herra, sieluisen!

Veisuun loputtua lykättiin venheet vesille ja Aaro Liuhanen asettui ruumisvenheen peränpitäjäksi, sillä Pitkän-Riston kuoltua hänellä, pitäjään mestarina, oli siihen kunniatoimeen kieltämättömin oikeus.

Kohisten ja hyrskyen halkeili veden pinta nopeasti liukuvien venheiden kokan edessä ja kauas rantaruohostoihin pakenivat soudannasta syntyneet väreet. Vauhdilla kulkivat venheet, joita nuorien tarmokkaat käsivarret voimakkain, notkein vedoin jouduttivat eteenpäin. Matka edistyi edistymistään ja ennenkuin huomattiinkaan oltiin jo Neitsisalmella.

Vanhan tavan mukaan muutettiin siinä soutajoina, vaikeivätkään sanoneet vielä väsymystä tuntevansa. Heti rupesi sitte etäisyydessä kaukaisen Kortevaaran sineä vasten siintämään vaaleankeltaisen kirkon korkealle törröttävä torni. Kun hetkiseksi hiljaisuus sai vallan, kuului jo tuolta Kotalahden pohjukasta päin Myllykosken vienoinen kohinakin.

Taivaskin oli kirkas, korkea ja sen kuultava kumpu heiastui juhlallisesti veden päilyvästä, tynestä pinnasta. Tuoreina ja mehevinä nuoret lehdikot rantamalla kuvastelivat raitista vehreyttänsä veden kalvoon, samalla kuin tummat, suuret kuuset ikäänkuin uittelivat latvojansa äärettömässä, loistavassa valomeressä. Päivän lämpymästi paistavat säteet kultailivat korkealla ilmassa verkalleen liiteleviä lintuja ja pienet valokipenet näyttivät yhdessä leijailevain tuoksu-esineiden kanssa karkeloivan kauempana kohoavien vaarojen ja mäkien valoisilla rinteillä.

Kaunis oli sunnuntai-aamu ja kauas vesille kuului kirkolta kumpujen välillä kiertelevä aamukellojen ääni.

Kirkolle päästyä jäivät muut rantaan pukeutumaan, mutta leski-Marja kiirehti kytynsä, metsäherran asuntoon. Jonkun ajan kuluttua näkyi hän hietaista tietä palaavan sieltä kirkolle päin takaisin ja kolme herrasmiestä seurasi häntä vähä jällempänä. Yksi noista herroista oli pulleavatsainen, naamaltaan vaskipunainen ja hiukan harmahtava mies, joka, kuni juhlallisuutta teeskennellen, hitailla askelilla astuskeli lähinnä leski-Marjaa. Se oli metsäherra Berndt Bartholdus Calliolani, niinkuin hän itse nimensä kirjoitti. Tuon mietteisiinsä vaipuneen, äänettömän miehen perässä käveli hänen vanhin poikansa, vaaleapukuinen ylioppilas Thor Jeiking Calliolani enonsa, vanhan vänrikki Koikkelinin rinnalla. Ruotsia puhuivat herrat keskenään ja ylioppilas innokkaasti selitteli enollensa, että Calliolanien vanha suku oli kotoisin Itaaliasta. Sieltä se oli Kuningatar Blanka Namurilaisen seurassa pyhän Brigitan aikoina saapunut Ruotsiin, vaikka tyhmä rahvas luuli heidän olevan peräisin näillä tienoin olevasta Kalliolan talosta. — Ruotsissa oli suku sitte aina luettu valtakunnan ylimyksiin, oikeihin "meliores regni", kunnes se viimein sattuman kautta oli sortunut tänne Karjalan saloille, "niinkuin genealogia Calliolana selvästi todistaa."

Ruumista hautaan saattamaan oli läheltä ja kaukaa kerääntynyt ääretön kansan paljous. Herrojen perille ehdittyä lähti tuo suunnaton saattojoukko liikkeelle Kunnari-papin ja lukkarin johtamana ja monen, niinhyvin rikkaan kuin köyhänkin silmissä kiilsi kyynel, kun hautausmulta kolkosti komahtaen putosi papin lapiosta Pitkän-Riston ruumisarkulle.

Haudan täytettyä hälveni väki vähitellen kirkkoon, mutta nuo kolme herraa, jotka eivät sanoneet oikein ymmärtävänsä saarnaa, lähtivät kävelemään kotiinsa. Kuitenkin lupasivat he vaivoista kiittelevälle ja nyykistelevälle Marjalle iltapuoleen yhtyä hautajaisjoukkoon ja lähteä kerran "huviksensa katsomaan, kuinka siellä sydänmaassa oikeastaan eletään."

Kotiin kävellessä puhkesi ylioppilas kuni itseksensä lausumaan: "miksihän suuri äiti, luonto, synnyttää tuollaisiakin sikiöitä kuin tuo hautaan laskettu? Mitähän hyötyä heistäkin on ihmiskunnan suurelle kulttuurilyölle?"

"Sanos muuta, rakas Thor", myönsi vänrikki, "eivät he elämässään saa maistaa mitään oikeata iloa, jos kohta eivät hienoihin nautintoihin kykenisikään. Ei heiltä ole nuoruudestaankaan jälellä mitään hupaisia muistoja; — työtä ja kurjuutta vaan. Ja kun viimeinkin kuolevat, mitä jälkiä heidän elämästään näkyy?"

"Niin on, hyvät herrat", puuttui metsäherrakin puheeseen. "Eivät ne tuommoiset askeltakaan edistä ihmiskuntaa sen suuressa ja jalossa sivistystyössä. He elävät vaan, niinkuin luontokappaleet syöden, juoden ja kärsien. Mutta toista on meidän valtojen ja virkamiesten laita. Me metsäherrat esimerkiksi olemme välttämättömät, olletikin taloudellisessa suhteessa. Mitä olivat suomenmaalaiset metsät, ennenkuin metsäherroja oli, ja mitä ne ovat nyt? Eroitus on suuri, hämmästyttävän suuri! Ja mitä uhrauksia me saamme joka päivä tehdä? Minäkin esimerkiksi olen uhrautunut elämään täällä talonpoikain keskellä enimmänsä osan ikääni; mutta ei minun tosin sivistyneenä miehenä sovi nurista. Hänen Majesteettinsa on armossa ottanut näet ansioni korkeaan huomioon ja korottanut, kaikki armossa, minut ritariksi sekä P. Stanislain että P. Annan ritaristoihin. Vielä on alammaisin toivoni, että kun jonkun vuoden jaksan raskaita toimiani hoitaa, armossa minulle myönnetään, täysinpalvelleena, virkaero neljän tuhannen vuotuisella eläkkeellä. Tahtoisinpa silloin tietää, mikä voisi paremmin todistaa elämäni olleen hyödyksi ja menestykseksi maalle ja hallitukselle; koska luonnollisesti ei ansiotonta Hänen Majesteettinsa armo palkitse, mutta semmoinen saa itse eläkkeensä työllään hankkia vanhana, niinkuin nuorenakin, ja säästää ja rehmiä."

"Totta on, että sinulla hyvä veli", selitti vänrikki hymyillen, "on todisteita kunnostasi, mutta onhan minullakin jo P. Stanislai ansioideni todistajana, — vaikka eläke meni tuon sinulle tunnetun tuhman sotamiehen kuritus-affeerin vuoksi." — Niin saapuivat herrat ansioistaan puhellen kotiin.

Herrat pitivätkin sanansa sydänmaalle lähdön suhteen, mutta kauan saivat kirkkomiehet odottaa, ennenkuin herrojen päivällisunet olivat päähän maatut, eväspullot laitettut ja metsäpukimet päälle saadut. Siksipä muut venhekunnat jättivät Ristolain matkueen, joka vasta auringon maille mennessä pääsi lähtemään. Alliselällä tapasi jo kulkijat ilta ja ihmetellen katselivat vänrikki ja ylioppilas kesäistä, laskeuvaa aurinkoa, joka punertavaan vaippaansa kääri hiljaisen maiseman ja täytti sydämen oudoilla rauhan kaipion tunteilla.

Herrojen tähden ei nyt venheissä kukaan tohtinut hiiskahtaakaan, vaan Kotalahden kohdalla kuului metsästä piika Leenan sointuisa laulu. Karjaa kotia ajaessaan lauleli tyttö, kuulijoista tietämättä, suruisella sävelellä Kunnari papin uutta laulua:

"Milloin koittaa päivä tuo,
maa ettei ihmisverta juo
kädestä oma lastensa?
Milloin — milloin?"

Milloin kuivuu kynelet,
milloin oppivat ihmiset
säännöt oikean rakkauden?
Milloin — milloin?"

Taivaassa se tapahtuu; —
siellä ne vaivat unhoittuu,
ja sielu viimein riemastuu.
Silloin — silloin."

"Hyvä, hyvä!" kiljasi vallaton ylioppilas ja sitte vaipui taas kaikki hiljaisuuteen. Vaalea kuun puolisko kuumotti heikosti kuulakalla taivaalla ja kalveni sitä mukaa, kuta tummemmaksi kävi yö. Ikäänkuin uinailien lepäsi kalpea kuunvalo Liuhalan lehdiikkäällä kunnaalla hopeoiden lahden värähteleviä laineita, silloin kuin venhe vihdoinkin jäsähti valkamaan, josta se aamusella oli lähtenyt. Yö oli niin hiljainen, että tuskin tohti tuulen henki suudelmillaan kosketella norean haavan helposti lipiseviä lehtiä. Taivaan sinestä pilkistä kainosti yksi ja toinen kirkassilmäinen tähti, juurikuin ihailakseen luonnon yleistä rauhaa ja sopusointua.

"Tämä on milt'ei kaunista", kuiskasi vänrikki ylioppilaalle.

"On — onpa todellakin", vastasi toinen, "mutta aatteles, hyvä eno, millaiset maisemat ja luonto mahtavat ulkomailla, varsinkin ihanassa Itaaliassa olla, kun raakain suomalaisten talonpoikainkin

sallitaan tällaista nähdä!"

KOSTO.

Lahjoitusmaiden lampuotien kartanot ja rakennukset Karjalassa ovat tavallisesti mitä kurjimmassa kunnossa, samoin kuin viljelyksetkin. Eikä ihmekään, sillä jos "herrain alla" oltaessa joku olisi hiukankaan viljelyksillään rikastumaan ruvennut tahi kyennyt kartanoaan korjailemaan, niin pian olisi hänen veronsa suunnattomiin summiin nousseet, tahi hänet kokonaan laitettu talostaan mieron tielle. Sillä keinoin kasvatettiin kansaa velttouteen ja pakoitettiin henkensä piteiksi kuormain kuljetuksesta leipäänsä etsimään. Kansa tunsu kipeästi kurjuutensa, vaan ei voinut sitä ahkeruudellaankaan auttaa. Senpä vuoksi riemulla tervehdittiin sitä uutista, jonka Mahikkalan pappi saarnastuolista eräänä pyhänä kuulijoilleen kertoi, että Mahikkalan mannut ja mantereet olivat nyt oston kautta tulleet Suomen kruunun haltuun. Aivan toiselta tuntui kirkkomiehistä ilmakin, kun he kirkosta tulivat. Nuo tutut kentät ja kunnaat, joiden välillä läikkyvät lammit rauhallisina lepäsivät, näyttivät nyt heistä tuhat kertaa ihanammilta ja tuntuivat rakkaammilta, ihan omalta maalta. Vapauden tunteesta paisui rinta ja harva taisi olla, joka ei kotimatalla jonkinmoisia loistavia tuulen tupia olisi rakennellut. Parempien aikojen toivo elähdytti kaikkia. Tavaton kiire näkyi jokaisella olevankin kotiin, eikä miehilläkään nyt ollut aikaa pistäytyä kestikievariin kirkkoryyppyä ottamaan ja savuisessa kapakkatuvassa rahtimatkoista lopertelemaan. Telkiälän emäntäkin yksin unhotti kokonaan, "ettei kotona ollut kahvinpapaakaan", ja ihan kauppaudon editse hän riensi Mattinsa nelipyöräiselle "telehkalle."

Hymyillen sivuuttivat Telkiäläiset Vaittilan vanhan Yllön, jota ei nyt kadotuksen kauhistukset näkyneet laisinkaan rasittavan, vaan päinvastoin kuului hän hyräilevän nuottia: "mustalaiselta ostan tamman, jolla peltoni kynnän."

"Onpahan Vaittilan Yllökin kerran iloinen", sanoi Telkiälän Kaisa miehelleen, kun oli onnellisesti ohitse päästy; "vaan kauniistihan tuo pastori tänä päivänä puhuikin. Kuulitko sinä kun hän esimerkiksi selitti kristityn vapautta — oikein se saarnasi evankeliumia?"

"Saarnasi", myönsi Matti ja piippunsa sytytettyä jatkoi, "ja sitt' on kumma jos Telkiälää vielä kovin kauan laholinnaksi haukutaan. — Ehei? ihan jo ensi talvena vedätän puut ja rakennan talon, muhkean kuin Kuopion pappilan, jossa on 'huoneita kohtalaisesti pienelle perheelle', saneli entinen rovasti."

"Hätäkö on rakentaa, kun ihan pellon ait'vierestä alkaa hongikko — — ja semmoinen hongikko", tuumaili Kaisa, silmät ilosta kiiluen, "ja navetta tehdään kanssa kaksinkertainen, kun kerran metsää on."

"Niin", myönsi Matti, "ja sitä metsää ei suinkaan voida muiden maalle lohkaista."

"Ei kaiketikaan, vaan olisithan tuon jo ennenkin saanut kartanosi korjatuksi, kun olisit antanut hovin pehtoorille jonkun satasten ruplaa, — — ja olisihan tuota meillä rahaa ollutkin."

"Vai minä tässä olisin ruvennut herroja lahjomaan! Ei eukkorukka! Ennen olisin heittänyt taloni tavaroineen ja mennyt muuanne, — paljon ennenkin kuin venäläisen kukkaroa olisin lihoittamaan ruvennut. — Sooh ruuna, lippaa paremmin, kyllä tästälähin Telkiälässä kauroja riittää."

Seuraavana pyhänä luettiin taas kirkossa uusi kuulutus. Siinä ilmoitti ylimetsäherra Rasmus von Waldheim, "ettei lampodi millään vilkkurilla saapi otta kapulakan puuta valtion metsä, mutta hän pööraa tulla sitä niin hyvin muurin palamispuuta, kuin rakennustimmeriä pyytämään Siltalan hovista, jossa mine asuu ja rakenusten tähden käypi syyni, josta palkan lampodi velkapää on maksaa." Lopuksi huomautettiin paperissa, että Mahikkalan "kirkkokylästä" ei ole Siltalaan kuin 80 verstaata."

Mahikkalaiset aavistivat sen kuultuaan, että olivat nuolaisseet, ennenkuin oli tipahtanut. Telkilän Matti heitä kuitenkin lohdutteli selittämällä, "mitäs se nyt tekee? Ei sitä kestä kuin isoon jakoon asti ja varmaanhan se jo tänä kesänä toimeen pannaan, kun muu Suomi on jo satoja vuosia ollut orjuudesta vapaana."

"Ei niiden herrojen mutkia tiedä lempokaan", arveli muudan joukosta, "kunhan taas ei niillä vaan olisi joku uus mutka mielessä."

"Jottako luulet yhä aiottavan meitä nylkeä?" kysäsi Matti. "Ehei velikulta. Meille koittaa nyt uudet ajat ja saadaan ruveta elämään omaa elämää, niinkuin muutkin Suomen miehet."

"Kyllä minua yhä peloittaa", mutisi Waaitilan Yllö, "ja työlästä meidän on potkia tutkainta vastaan."

"Turha pelko", penäsi Matti. "Minä aion jo tältä tieltäni lähteä Siltalaan ja saattepas nähdä; tullessani on minulla yllin kyllä sekä rakennus- että polttopuita. Kyllä minä Suomen kruunun tunnen — se on toista kuin ryssä."

"Tarvitsisi se meidänkin navetta parsimista, jos siihen on mieli ensi talvenna elukoita sisään panna", sanoi Rankolan raharintainen herrastuomari. "Matti, otas minut parveen, niin minä maksan ruflan rokonaksi (kyytipalkaksi)."

"Tulkaa vaan, kyllä meidän ruuna huipata jaksaa."

Rankolan herrastuomari ja Telkiälän Matti lähtivät ja joutuivat seuraavana päivänä päivän laskuille Siltalaan, mutta eivät enää niin myöhään pyrkineetkään metsäherran puheille. Yösi ja saatiin ja sitte nukuttiin pirtin penkillä tapellen kiukkuisten kärpäisten ja muiden syöpäläisten kanssa. Mattia alkoi siinä hiukan kaduttaa, ettei jo iltasella ollut lähtenyt herran pakinoille, mutta minkäpä sille nyt voi.

Viimeinkin alettiin talossa liikkua ja vieraatkin laittautuivat parhaasen reilaan. Herrastuomari kiinnitti rahan rintaansa ja Matti juoksi kauppamiehestä itselleen ostamassa uuden rintapaidan. Tuossa sitte sikaria poltellen ja tämän puolen asioita silloin tällöin pirtissä pistäytyviltä palvelijoilta kysellen odoteltiin metsäherran ylösnousemista. Viimeinkin alkoi aika pitkäksi käydä ja päätettiin käydä keittiössä kysymässä, joko herra on ylhäällä.

Vihaisin silmin siellä sisäpiiat vieraita katselivat ja tiuskasivat, ettei herran luokse "yöllä pääse." Eihän siinä muu auttanut, kuin lähteä ajan kuluksi kylää katselemaan. Vasta puolenpäivän rinnassa palasivat miehet kylästä takaisin Siltalan hoviin ja Telkiälän Matti mielti, että "kyllä se jo nyt varmaan on ylhäällä, sillä johan Harjulan lukkarikin tähän aikaan on valveilla."

Keittiöstä kävi taaskin Rankolainen kysymässä, joko herran pakeille saisi mennä, mutta siellä tiedettiin, ettei "herralla nyt ole aikaa."

Miehien hätäisesti varustama eväs alkoi jo loppua ja, mikä pahempi, ei ollut rahaakaan otettu matkaan kuin pikkuisen kirkon kukkaroa varteen ja mitä muutoin kukkaron pohjalla sattui olemaan. Pitkään syletti sen vuoksi miehiä ja Rankolainen hiljakseen kiroili, kun oli vielä sikariin vähätkin rahansa pannut. Päivällinen oli jo kahdelle suulle riittämätön, eikä Matilla ollut rahaa yhtään, kun rintapaitaan oli kaikki mennyt. Rankolaiselle oli jäänyt puolitoista kopeekkaa, mutta särvintäkö sillä osti vai leipää; ja hävettihän tuo raharintaista miestä kerjäämäänkin ryhtyä.

Sitä runsaamman aterian piti metsäherra ja ottipa vielä päälle parin tunnin pituisen ruokalevonkin. Miehiä ei siihen sijaan ruoka painustanut, joksi he joutuivat katselemaan talon tapoja ja tavaroita.

"Kylläpä on aika pelkuri, koska on tikapuihinsakin panettanut puumerkkinsä", tuumaili Rankolainen, katsellen kartanon katolle meneviä tikkaita.

"Olihan tuo puumerkki kaivokapassakin", murahti Matti, joka jo kauan aikaa oli ollut hyvin nyrpällä nenin. "Ei mahda sillä miehellä olla hyvä omatunto, kun noin varkaita varoo."

Silloin sattui Rankolainen varomattomasti käännältämään palokoukkua. Se alkoi rymisten tulla alas ja koukun vitjat pitivät aika räminätä. Silmänräpäyksessä lennähti siitä läheinen akkuna auki, ja viepäs vitsahinen sitä sanatulvaa, joka sisästä alkoi kuulua. Kuulivat siinä nimensä miehet ja niine hyvineen täytyi heidän, metsäherran käskystä, tallustella ulos portista.

Hevosta valjastaessaan kuuli Telkiälän Matti erään tytön pihamaalla puhuvan rengille, "tyhvät miehet, kun eivät älynneet tulla keittiön kautta", ja kertoi sitte kuulemansa herrastuomarille.

"No, sieltähän tuota käytiin senkin seitsemästi utelemassa", tuumaili Rankolainen.

"Vaanpa ei tuomisten kanssa", puhui Matti, "ja taitaa kotvemman saada odottaakin, ennenkuin minä hänelle lähden lahjuksia viemään."

"Mutta, jos minulla olisi rahaa mukana, niin het'paikalla kävisin kauppamiehestä sokeritopan, jott'en tarvitsisi toiste tänne raahautua", sanoi Rankolainen.

"Se on teidän asianne", arveli Matti ja niin lähdettiin nälkäisinä ajaa köryyttämään kotiin.

Palausmatkalla sai Matin ruuna tehdä parastaan, eikä monta sanaa miesten kesken vaihdettu. Mattia

harmitti niin, että sydäntä pakotti; ei niin paljo turha matka ja ajan hukka kuin se, että oli "Suomen kruunuun" luottanut. Hän sepitteli mielessään kostohankkeita yhden toisensa perästä, mutta herrastuomari aprikoi, olisiko metsäherralle tuomisiksi mieluisempi maamiehen tavara, vaiko kauppiaan rihkammat.

Kesä kului ja talvi tuli, mutta Telkiälän Matti ei enää kelienkään kehunut Mahikkalan mainiota tulevaisuutta. Hän vain pysyi äänetönnä, kuin hautova kana. Näyttipä hän todellakin hautovan jotain mielessänsä, mutta ei joutanut tuumiaan toimeenpanemaan, jos jotakin olisi keksinytkin. Aika meni näet polttoainesten keräilemiseen, sillä Telkiän Matti ei ollut saanut eikä pyytänyt talvekseen edes polttopuitakaan. Syksyllä oli kumminkin jotakuinkin tultu toimeen, kun lapset olivat pelloilta havupulikoita kokoilleet, mutta nyt, talven tultua, oli sekin ilo lopussa. Ei auttanut muu kuin ruveta lämpimikseen polttamaan erästä vanhaa latoa, josta heinät pantiin taivasalle pielekseen.

Sitkeitä ladon hirsiä sahaili sitte Matti renkineen muutamanakin päivänä takapihalla, kun alkoi kuulua etäältä aisakellon iloinen helinä. Ääni läheni lähenemistään, sillä talvitie kulki Telkiän pihatse. Jopa pujahti huoneiden solaan reki, jonka ajolaudalla istui metsänvartija Kuulijainen ja perästä näkyi, turkkien sisästä, metsäherra von Waldheimin musta parta.

Kova onni satutti reen nurkkaan ja tanterella kierivät kohta sekä herra että ajaja. Heille avuksi joutui Mattikin ja ryhtyi katkennutta aisaa korjailtaessa lakki kourassa puheisin metsäherran kanssa.

"Tämmöinen harakan pesähän tämä on meidänkin talo, niinkuin kunnian herra itse näette. Kyllä tähän tarvittaisiin pian apua, niinkuin kunnian herra itse näette, jos tässä aikoo elää. En ole kymmeneen vuoteen saanut —."

"Sinä olet ylpiäs mies — ei mine näke mittään," tiuskasi metsäherra ja kiipesi nahkaisten alle rekeen. Vielä jäähyväisiksi huusi hän: "Sine niskoittelet esivalta vastaan."

"Mihinkään ne menivät?" kysäsi Matti rengiltään vierasten mentyä.

"Metsän vahti sanoi mentävän Rankolaan navetan tarkastukseen."

Matti kävi äänettömäksi, vaan hetkisen kuluttua kirkastuivat hänen kasvojensa juonteet, niinkuin olisi niille päivä paistanut, ja hymyily väikkyy huulilla.

"Kuules Mikko, pidä silmällä milloin ne palaavat, jos minä en hoksaisi, ja tule minulle sanomaan." Niin sanoen lähti Matti huoneeseen. Sitte hän ajeli partansa sitä varten lämmitetyssä saunassa, putsaili ja ruokki ruunaansa, kuni kosimaan lähtijä, mutta ei emännällensääkään sanonut mihin aikoi. Tyttöjen piti silittää vielä rintapaita ja käydä aitasta "lämpenemään" isännän verkaturkkikin, jota hän ei pitänyt kuin jouluna kirkossa ja kylänluvuilla käydessään.

Iltahämärissä nähtiin metsäherran tulevan pois Rankolasta ja nyt luultiin Telkiän isännänkin lähtevän. Hän odotti kuitenkin aamua ja sitte vasta valjastettiin ruuna matkalaitojen eteen. Matti ei ottanut matkaansa muuta kuin punaisen vyön, pikkuisen evästä ja ison puhtaan raidin. Emäntä koetti oikein toran pakolla saada selville mihinkä nyt matka piti ja varotti väkivaltaisuuksiin ryhtymästä, mutta Matti vain hymyili vastaukseksi.

Huomenaamuna kuuli sitte metsäherra von Waldheim kummallista kuhjetta akkunansa alta ja akuttimen nostettuaan näki ihmeekseen Telkiälän Matin sitovan hevostaan hänen tikapuihinsa. Hän aikoi juuri ruveta täryyttämään akkunaa Mattia siitä työstä kieltääkseen, kun huomasi suunnattoman suuren saavin Matin reen ketaralla. Hevonen näytti hikiä ja metsäherra päätti Matin saavin olevan voita täynnä ja arveli siinä ainakin kymmenen leiviskää olevan, kun se oli raidilla peitetty ja vyöllä köytetty, niinkuin piripinta voisaavi konsanaankin.

"Pehmenitpäs, kun ei annettu perään", puhui metsäherra itsekseen, vaan jo kuului kopinaa etehisestä ja sisään astui Telkiälän Matti kuuraisena ja täysissä tamineissaan.

"Ohoh! eihän tämä tie keittiöön vienytkään, — kun harvoin käy, niin ei muista", lausui Matti hyväksi huomeneksi kumarrellen ja kopistellen lunta jaloistaan lattialle.

"Ei se mitään, ei se mitään", vakuutteli metsäherra ja tervehti Mattia oikein kättä antamalla. "Isäntä on hyvä ja istuu, onhan siinä stuoli."

"Kiitoksia paljon, onhan tuota saanut reessäkin istua", tuumaili Matti, mutta istui kuitenkin ja kohensi vähän turkkinsa rintaa, joka oli hyvin pullallaan.

"Metso sillä on vielä tuolla turkin povessa", ajatteli metsäherra ja hymyili partaansa.

Sitte hän pyörähti sisähuoneisiin ja kohta tuotiin Matille kuppi kahvia oikein leivän kanssa. Sen

juotuansa sanoi Matti: "olisihan minulla vähän asiakin kunnian herralle. Kun se meidän talo näet on niin rapistunut, niin ajattelin pyytää syyniä, jotta saisi rakennustarpeita. Jos suinkin laatuun kävisi, vaikka jo tällä viikolla, niin ennättäisi talven aikana puita hakata."

"Jaha, ettekös te ole Telkiälän isäntä?"

"Sehän minä olen Telkiälän Matti."

"Jaha, kyllä se näytti rapistuneelta se teidän talo ja Rankolan herrastuomari sitä myös minulle puhui. — Paljokohan siihen luulisitte puita tarvittavan?"

"Paljohan siihen menee." — Matti kurkisti akkunaan ja tuumaili: "seisookohan se ruuna siellä paikoillaan —."

"Joo kyllä se seisoo", vastasi metsäherra silmäten ulos akkunasta.

"Paljohan siihen menee, kun olisi perin pohjin uusittava, vaan eihän sitä syynittä voi niin hirren päälle sanoa", jatkoi Matti keskustelua.

"Minulla ei nyt olisi aikaa syyniäkään pitää, mutta totta on, että korjausta se kaipaa."

"Kun eivät olisi teidän kunniaanne petkuttaneet", sanoi Matti ja viekkaasti silmäili metsäherraa, "niin voisihan metsänvahdin käskeä merkitsemään puita tarpeen mukaan ja ehkäpä siitä ei kellekään katumista perästäpäin tulisi."

"Jaha — ei se ole oikein — — — mutta yksi kaikki; te näyttätte niin rehelliseltä silmistänne."

Metsäherra istahti nojatuoliinsa ja kirjoitti Kuulijaiselle käskyn: Matti Telkiäisen sekä asuin- että ulkokuoneitten korjaamiseksi merkitä metsästä rakennus- ja polttopuita niin paljo "kuin mainittu Matti Telkiäinen tarvitsisi ja tahtois."

Mitä nöyrimmästi kiitellen ja kumarrellen otti Matti tuosta käskykirjeen vastaan ja heitti hyvästit. Lähtiessään tuumaili hän vielä: "on niin kipakat ilmat, jotta otin oikein karvarukkaset käsiini", ja pisti kätensä suuriin sudennahkasiin rukkasiin, jotka povestaan kaivoi esille.

Metsäherran kasvoilla vilahti kummallinen väre, vaan vieläkin pitemmäksi venyi hänen naamansa, kun akkunasta huomasi Matin sangen kevyesti siirrättävän reestään luullun voisaavin ja näki sen korvassa oman puumerkkinsä, sitte kun Matti oli sen päältä raidin ja vyön riisunut.

Iloisesti hyräillen ja naurussa suin ajoi Matti pitkin tietä kotiinsa päin ja parin vuoden perästä oli Telkiälän kartano pulskin ja mahtavin koko Mahikkalan pitäjässä, pappilakin lukuun otettuna. Muut talon miehet taas ihmettelivät millä ihmeellä Matti oli metsäherralta niin paljo puita irti saanut.

"On sen pitänyt lähemmä tuhat ruplaa antaa", arvaili Rankolainen, "koska sadan paikoille meni minultakin, ennenkuin navetan hirret heltisi."

KILPA-AJOT WANULASSA.

"Viuh — — naps!"

Piiska se oli, joka niin pani.

"Viuh — naps, viuh — — naps! Ptruu! Soo Poikah! Ptruu — — etkö sinä sen — — ptruu! Ei neliä — — muista se! Viuh — — ptruu poikah!"

"Taas pieksää Kankkulan rusthollari hevostaan tuolla radallaan", mutisi Hokkalan Karliina Kippa-Leenalle, nostaessaan vieressään olevasta pesukorvosta ison tukun miesten riihiryysyjä edessään olevalle rahille ja alkoi pesinkartulla antaa niille "aika kyytiä."

"Niinpähän näkyy", vastasi Leena katsoa tuijottaen avantoon, jossa parhaillaan huuhteli joitakin poukkuja.

Naisten puheista mitään välittämättä ajaa tuhautteli Kankkulan isäntä kerta toisensa perästä heidän ohitsensa pitkin soikeaa välähtelevää rataa. Hevonen höyrysi vahvasti ja tuhutuksesta päättäen näytti jo olevan aivan uupumaisillaan.

"Kauanpa se nyt yht'myötään riskaakin hevostaan", alotti Karliina taas puheen.

"No, kun eilen kuulutettiin kirkossa kilpa-ajot tänne Wanulammin jäälle", tiesi Kilppa-Leena.

"Kuka ne kuulutti?" kysäsi Karliina, hereten työstään.

"Kuka? — — Rovasti tietysti."

"Rovasti — — vaikka hän sanoo, jotta vanhurskas armahtaa juhtaansakin."

"Armahtaakos se itse sitten? Hänhän se nytkin kuuluu puuhaavan niitä kilpa-ajoja."

"Itsekös se rovasti eilen saarnasi?" uteli Karliina taas hetkisen kuluttua.

"Itsehän tuo — — kuului lähettäneen apulaisensa hevosten kanssa jo edeltäpäin Hämeenlinnan markkinoille."

"Mikä sillä oli tekstinä?"

"En minä muista, kun ennätettiin vasta keskellä saarnaa kirkkoon. — — Eikähän tuota oikein kuulekaan, kun se on käynyt niin ahdashenkiseksi koko ukko."

"Onhan se jo vähän, eikä jaksakaan enää paukuttaa, niinkuin ennen nuorempana, vaan kyllä sen sanat silloin tepsivätkin. — Hohoi! selkää rupeaa pakottamaan. — — Vanhuus se tulee hänellekin ja voimat jo varmaan vähenevät ukko-pahalta. Ja harmaassahan tuo jo onkin, niin jotta kummako on, jos ei jaksakaan."

"Jaksapaan hevosten kanssa reistata ja markkinasta markkinaan kulkea. Kyllä se vielä mahtaisi jaksaa saarnatakin, vaan taitaa olla laiskan-sitkeä, jotta ei viitsi."

"Vai laiska? Ehei, — — joka kuuluu yölläkin tallissa pistelehtävän vähän väliin ja itsehän se kaikki kesäkaudet kulkea kuuppaastaa heinäniityillä väkensä kanssa. Olihan tuo vielä viime kesänä itse ollut ruispaloakin kyntämässä, jos totta lienee."

"Niin kyllähän se semmoisiin, vaan minä arvelinkin virkansa toimiin."

Puolenpäivän rinnassa lähti Kankkulan isäntä vihdoin pekunoimasta. Rantamäessä seisahdutti hän hevosensa puhutellakseen vaatteenpesijöitä.

"Päivää Karliina! Onko se teidän Matti kotosalla?"

"Päivää, päivää. Kotonahan se on. Tekevät par'aikaa tunkioa aluspellolle."

"Sanoppas sille, että niinkuin kolmen viikon päästä tästä päivästä pidetään tuossa Wanulammissa kilpa-ajot. Jos tahtoo ruunikollaan siellä koettaa, niin saapi ajaa tuolla minun radallani ja syöttäkään kovasti kuroja, ettei meidän kylän miehille tulisi häpeätä — — ptruu!"

"Kyllä, vaan tokkopa se meidän ruunikko —"

"Miks'ei? Siellä on neljä palkintoa, eikä viimeiseen tarvitse juosta kuin 6 minuutissa 17 sekunnissa. Niin me päätimme viime kokouksessa, että näetsen useammat uskaltaisivat koettaa. — — Noo, — — hih Poikah!"

Kankkulan isäntä jatkoi matkaansa, mutta seisahdutti taas pian, kääntyi reessään ja huusi, "älköön pariin päivään, kilpa-ajojen edellä, antako ruunikolle muuta kuin noin pari naulaa sokeria päivässä. Se tekee hevosen niin kevyeksi. — — Noo, — hih Poikah!"

"Sokeria hevoselle!" huudahti Kilppa-Leena. "Herra siunatkoon! Onko se tullut hulluksi, niin rusthollari kuin onkin!"

"Sanos muuta. — Sokeri maksaa 65 penniä naula Snolénissakin ja sitäkö tässä vielä pitäisi ruveta hevosilla syöttämään! Hahahaha! Ei lyö leiville, ei lyö leiville!"

"Ilmanko ovat Kankkulan Liisankin kymmenettuhannet jo tiessään, ja Liisa raukka saa yöt ja päivät rehmiä, kuin orja, taloutta vähänkään kohdallaan pitääkseen."

"Mutta kyllä se kehuu aina hevosilla voittavansa, vaan muutoin nuo lienevät asiat rappiolle menneet", puolusti Karliina.

"Mitä se voittaa? Oli toissakin vuonna saanut kaksi tuhatta hevosistaan, vaan niinpähän Liisa valitteli, jotta ei se puoleksikaan piisannut elon oston, kun kaikki vuositulokset hevosille syötettiin. Mutta annas, jos siinä talossa emäntä lehmänpuolille jauhönäpin antaa, niin kyllä saa nimensä kuulla, vaikka voi-rahoilla kuitenkin pankki-korot maksetaan joka ainoa syksy."

"Kyllähän ne mahtavat paljo joutilaat hevoset syödäkin, mutta entäs se kunnia? Saa syödä ja juoda herrain kanssa ja kaikenlaista kestinkiä pitää. Oikeinhan nuo kuuluvat sanomiinkin Kankkulaisen hevosista kirjoittavan."

"Pyh! — — minä viis' semmoisesta kunnia, joka akat ja lapset mieron tielle saattaa", tuumaili Kippa-Leena ja lähti vaatevasua kotiinsa vetämään.

Seuraavina viikkoina oli melua ja touhua Wanulammin jäällä. Siellä kävi nimismies rataa mittaamassa ja päiväkaudet siellä Wanulan kylän isäntämiehet hevosilleen äystäsivät. Rovastikin nähtiin siellä renkinensä joka ainoa päivä, eikä ruoskan läiske koskaan kuulumasta lakannut. Hokkalan Mattia ei vaan ruunikoineen jälle saatu, vaikka kyllä houkuteltiin.

Matti sanoi talonmiehillä olevan "parempaakin tehtävää kuin hevosen räakkäämisen, eikä ymmärtänyt, mitä hyvää siitä liikanaisestä kiireestä on."

Koko pitäjäänkin oloihin vaikuttivat kilpa-ajot tuntuvasti. Naisväki ompeli ja pesi yökaudet vaatteita, joissa aikoivat kilpa-ajoihin saapua. — Viikkokautta ennen niitä keskeytti rovasti kylänluvutkin, vaikk'ei hän itse ollut niillä käynyt moneen vuoteen. Kauppamiehillä kävi siihen aikaan erittäin vilkas kauppa, eivätkä ostajat yhtään tinkineet, vaikka olisi millaisen hinnan tavaroille määrännyt.

Kankkulassa kumminkin oli suurin ja paras puuha. Siellä ei kukaan ollut jouten, ei edes Makkara-Kaisakaan. Emäntä muutettiin puolitoista viikkoisen lapsensa kanssa kammarista muonamiehen pirttiin, josta muonamies puolialastomine lapsineen ajettiin kylälle "siksi aikaa." Paras lehmä kytkyestä teurastettiin ja kymmenen kuormaa siemenrukiita toimitettiin kauppias Pettosen luokse. Hän antoi niistä kahvia, sokeria, vehnäjauhoja ja jos jotakin kokonaisen kuorman, jossa muun muassa oli pari ankkuria parasta lajia oikein "extra fiiniä" konjakkiaakin. Sitä oli Pettonen tuottanut kaupungista "ainoastaan omiksi tarpeikseen", niinkuin hän juhlallisesti Kankkulaiselle vakuutti.

Kaupungin seurahuoneelta haettiin Kankkulainen ruoanlaittajaksi parhaan "kuukerskan", joka osasi sekä keittää että paistaa. Se mursi ruotsiksi ja kuului olevan "parempain ihmisten lapsia", kotoisin Kuopion tienoilta.

"Kuukerska" piti nyt emännyyttä Kankkulassa ja olikin hänessä emäntää kerraksi. — Oikein tytöt ja torpparien vaimot vapisivat uuden emännän edessä, eikä hänen talossa ollessaan nähty yhtään harakkaa koko Kankkulan kartanolla. — Uusi emäntä ehtikin joka paikkaan. Juurikuin hän oli pöllyyttämässä tukasta keittiössä tiellä olevaa pikku Taavettia, muisti hän leivokset ja lensi päätä suoraa leivintupaan katsomaan, etteivät siellä uunissa "paakelsit" palaisi.

Sillä välin luuli torpan Eeva ennättävänsä rauhassa maistella muurainhilloa, mutta ennenkuin ehti ensimmäistä lusikallista suuhunsa pistää, seisoi jo "kuukerska" edessä riuskaamassa: "ihmine, mike sinu o suussa?"

"Kieli", vastasi Eeva hämillään ja paremmaksi vakuudeksi näytti sitä.

"Fyi? kuinka sine ole duhma, kuin yksi katupoikke", porusi "kuukerska" ja kääntyi kattiloihinsa.

Viimeinkin olivat paistokset paistetut ja kaikki reilassa sekä jäällä että talossa. Joutui niin kilpa-ajojen määräpäivä. — Jo pimeällä saapui Kankkulaan vanha rovasti yhdessä Metsäpirtin kirk'herran kanssa. Hämärissä tulivat tohtori, nimismies ja molemmat kauppiat rouvineen ja tyttärineen.

Viimeiseksi herralistosta ehti perille kansakoulunopettaja johtamiensa soittoniekkujen kanssa. Niinä olivat pitäjään urkuri, kärjäkirjuri Smalspink, kaksi kansakoulun oppilasta ja unilukkari Katarri, joka viimeksimainittu ei osannut soittaa eikä laulaa, vaan oli mukana "hauskuudeksi."

Muuta väkeä oli Kankkulan pihamaa täynnä. Siinä oli sekaisin sekä hevois- että muita miehiä, nuoria tyttöjä, vanhoja naisia, hevosia ja herrain koiria. Kaikessa siinä sekasotkussa piti järjestystä voimassa siltavouti Pulska. Jäällä oli taas kurinpitäjänä Kelsin herrastuomari.

Päivän valjettua ilmestyivät Kankkulan portaille sisällä ryypiskelleet herrat. Nimismies huusi kumisevalla äänellä, että hevoset, joilla "oli aikomus" ottaa osaa kilpailuun, olivat nyt tuotavat esille tohtorin tutkittaviksi, ja oli niiden sisäänpääsöksi maksettava viisi markkaa kullassa. Vielä kuului hevosen omistajan pitävän "totuuden mukaan tohtorille ilmoittaa hevosensa sukupuoli, ikä, nimi, raasi eli kantalaaji ja oliko sillä ennen palkinnoita saatu."

Ensiksi ajettiin esiin Metsäpirtin kirk'herran musta ori: Hei, 11 korttelia korkea, "mainion juoksijan Alarikin vävyn poika."

Tohtori tähysteli sitä portailta ja mutisi partaansa: "mainion juoksijan Alarikin — —, jaha, näkeehän sen. Vähän liika jyrkät lautaset, ohuet vuohiaiset ja pitkät kyljet." Sitte huusi hän kovasti: "hyväksytään, numero yksi!"

Smalspink merkitsi jotakin taskukirjaansa ja puhalteli hyppysiinsä. — Lukkari Kronström, jolla oli muutamia "satseja" virsinumeroita taskussaan, ripusti ykkösen Helin päitsiin, oikean korvan kohdalle, ja sitte Smalspink omistajan sanelemisen mukaan pani muistiin muut Heliä koskevat "tärkeät asiat."

Nyt talutettiin portaiden luo nimismiehen verkaloimella peitetty, netkaselkäinen tamma: Valkyria. Se kuului myös olevan 11 korttelinen, vaikka silmämitalla näytti ainakin korttelia matalammalta edellistensä. Valkyria oli jotakin kaukaista sukua Jomsviikingeille, eikä tohtorilla ollut mitään muistuttamista sen ruumiin rakennusta eikä mainettakaan vastaan.

Kankkulan särmikäs ja korkeakoipinen liinakko, nimeltä Poikah, kuljetettiin ensimmäisenä talonpoikaisista hevosista nähtäväksi. Tohtori pudisteli päätään ja nyripisteli nenäänsä, mutta murahti lopuksi ruotsiksi jotakin Smalspinkille, joka pisti Kankkulan oriin kirjaansa pappilan isopäisen Piijun rinnalle. — Muita talonpoikien hevosia sitte mittailtiin, koeteltiin ja taputeltiin sekä edestä että takaa. Toisia niistä hyväksyttiin, toisia hyljättiin joko litteiden kavioiden tai leveiden vuohiaisten vuoksi, ja lukkari asetti viimeisen hyväksytyyn hevosen korvan juureen numerot 1 ja 2 ja huusi: "täysi tusina!"

"Olisi täällä vielä Hokkalan Matilla ruunikko", selitti Kankkulainen tohtorille.

Tohtori nosteli kärsimättömästi olkapäitään ja huusi tuimasti: "Hokkalan Matti-tomppeli, suoriudu tänne!"

Matti tunkeutui väkijoukosta portaiden viereen ja lakki kourassa nöyrästi kumarteli tohtoria.

"Ei ruunia oteta", ärähti tohtori, "ne eivät jalostuta rotua."

"Eihän minulla ruunaa — — — orihan se meidän ruunikko onkin, mutta enhän minä koko ajatellut sitä — —"

"Ori? Jassoo, se on yksi toinen asia. — Hoi! Ajakaa, tomppelit, esiin se Hokkalan Matin ruunikko ori", karjui tohtori.

Sillä aikaa kehoitteli Kankkulainen Mattia: "koettele vain pois. Nythän on tilaisuus herroillekin näyttää, kestäkö se ja joutuuko se, niinkuin sitä jouluna kirkolla kehuut."

"Mitäs viinapuheista", tuumaili Matti. "Eikähän sitä ole sitä varten koulittukaan."

"No niinhän tuota kerskuut, että se ruoskatta sen ehtii minkä meidän Poikah ruoskan kanssa", selitti toinen. "Näytä nyt, ehtiikö se ja eikö se varasta."

"Enkä minä — — — se maksaa niin paljo."

"Viisi markkaa, onko se paljo? — — Sano suoraan, että sinä et uskalla ja sillä hyvä."

"No jos se nyt niin uskalluksen päälle käy, niin kyllä minä poika uskallan", sanoi Matti mahtavasti ja kaivoi kukkarostaan viisimarkkaisen.

Silloin juoksi joku talon palvelustytöistä ja kuiskutti isännän korvaan, kuitenkin niin kovasti, että lähimpänä seisovat sen kuulivat: "lapsi jo kuoli ja emäntä rukousta, jotta te ja rovasti tulisitte nyt heti häntä katsomaan."

"Ei me nyt joudeta. Rovastillakin on muita toimia, vaan odottakoon siksi kuin jäältä tullaan", lausui Kankkulainen ääneen.

Rovasti, joka seiso i taampana portailta eikä oikein kuullut mitä tahdottiin, mutisi: "eikö niiltä saa rauhaa täälläkään."

Kippa-Leena oli tuonut tutkittavaksi Hokkalan Matin ruunikon ja kysäsi palvelustytöltä: "mikä tauti siinä on?"

"Rintaruusuhan se oli, mutta nyt se on jo noussut päähän, kun sattui vilustumaan muutettaessa", selitti tyttö ja meni menojaan.

Ylpeästi kuopi Hokkalan ruunikko iljanneista tannerta, vaikka oli jokseenkin huonossa asussa ja

valjastettu tavallisen reslaren eteen. Hyvin hoidetulta ja virkeältä se kuitenkin näytti. Kaikki herrat olivat kerääntyneet sen ympärille ja pappilan Yngve tuumaili silittäessään hevosen kuonoa, "hienoa ja pehmeää, kuin silkkisametti tahi niinkuin naisen käsi."

"Niinkuin valettu kuva, niinkuin valettu kuva", vakuutteli Metsäpirtin kirk'herrakin.

"Joo, joo, noin talonpoikaishevoseksi", myönsi vielä nimismieskin ruotsiksi.

"Mutta vähän liiaksi tiukkaluinen", arveli rovasti, "ja sitä paitsi on sillä kyljet pyöreät kuin tynnyri."

"Ja milt'ei liian leveä rinta", uskalsi Smalspink huomauttaa.

"Jaa, jaa, mutta erittäin siro pää ja vilkkaat silmät", kehui kauppias Snolén.

"Pään suhteen olemme ylimalkaan yksimieliset, koska se, perusteellisesti asiaa punnittaessa, on sopusoinnussa niin hyvin varren kuin liikkumiskoneidenkin kanssa", selitti kansakoulun opettaja, joka osasi hyvästi eläintiedettä ja puhui kirjakieltä oikein ruotsalaisen d:n kanssa. — — "Mutta", jatkoi hän, "huomioon on tässä otettava pääasiallisesti tarsit ja metatarsit eli kintut, mitkä ovat lyhyet ja suorat; toiseksi: etupuolisten liikkumiskoneiden ylimääräinen suoruus. Se häiritsee eläimen yleistä suhtahuomioa, olletikin koska lavat, ollen rintakehän yläpuolella ja kuitenkin kallistuen taakse päin, ovat pontevan jäntevät, joten eteenpäin rientäminen välttämättömästi tulee olemaan perin koneellista, ja koneellisuus, kuten tunnettu, sielun voimia masentavana, on kokonaan poistettava yhtä hyvin eläintieteen kuin kasvatustieteenkin alalta ja siihen sijaan havaannollinen kykyisyys korkeimmilleen kehitettävä; mutta siitä taas ei tässä tapauksessa voi olla puhettakaan, ellei joku erinomainen luonteen jalous saata eläintä kilpailuun hyväksyttäväksi."

Voittoriemulla katseli opettaja toisia herroja ja kuuli mielihyvällä, miten nimismies kuiskasi tohtorille: "se on h——tin oppinut mies tuo Pekka Kust'-Heikkilä, vaikka on synnyltään suomalainen."

"Ja millainen puhuja sitte!" myödytti tohtori.

"Minkä luontoinen se on — tuo sinun hevosesi", kysyi kauppias Pettonen Matilta.

"Eihän sitä vielä ole käräjissä käytetty akkansa kanssa tappelemisesta", vastasi Matti, jota jo näytti alkavan työlästyttää tuossa ihmisten silmätikkuna seisominen.

Kauppias ei ollut kuulevinaankaan sillä korvalla, vaan esitteli tohtorille, että mentäisiin sisään: "sillä tuo hevonen ei täytä mittaakaan."

Metsäpirtin kirk'herran erityisestä pyynnöstä tuotiin kumminkin mittapuu ja se näytti ruunikon olevan kenkään verran päälle 10 korttelia.

Enemmän kohteliaisuudesta vierasta kirkkoherraa kohtaan kuin muuten, hyväksyttiin viimeinkin Hokkalan ruunikko numero kolmanneksitoista ja lukkari ripusti numerot päitsiin.

"Miten se on vanha?" tiedusti tohtori vielä.

"Nauriin teosta kuudennella", kuului väkijoukosta Kippa-Leenan kimeä ääni.

"Fyi! miten raaka nainen", supatti Snolénin rouva pappilan Yngvelle.

Ikä saatiin selville ja tohtori kysyi: "mikä sen on nimi?"

"Ei sitä vielä ole ristittykään", sanoi Matti, "mutta pankaa miksi vaan itse tahdotte."

Ruunikko pantiin Paarmaksi. Sitte ilmoitti nimismies kilpa-ajojen alkavan tunnin päästä ja luetteli hevoset, niiden omistajat, ajajat ja järjestyksen, jossa niitä oli ajettava. Nimismies luki vielä kirjasta: "ensimmäinen palkinto, hopeapokaali, annetaan sille, joka juoksee radan kolmasti 6 min. 10 sek; toinen 20 markkaa, viittä sekuntia hitaammalle; kolmas — kannu konjakkia — viittä sekuntia hitaammalle; neljäs eli kunniapiiska taas viittä sekuntia hitaammalle, ja sitte vielä ylimääräiseksi palkinnoksi annetaan viimeiselle hevoselle kiitoslause, jonka saa käydä hevosityhdistyksen sihteeriltä, herra Smalspinkiltä perimässä."

"Silloin minä otan pois viis'markkaisen", huusi Hokkalan Matti.

"Eihän se ole tarkoitettu kuin viimeiselle eli viidennelle juoksijalle", selitti nimismies.

"Vai niin. Olkoon sitte; se on — Sykyn Pietin kiplo", sanoi Matti.

Wanulammilla oli väkeä ihan pilvenään. Torpparit ja muut vähävaraiset pysytteleytyivät edempänä palkintotuomarien lavasta, mutta rustitilalliset ja muut mahtimiehet tunkeilivat sen lähistössä. Sikarit hampaissa ja kellot kourassa kuljeksivat isäntämiehet tuontuostakin kouransa tirkistellen. Naisväki ja nuori kansa häilyi missä sattui, kaikki koettaen päästä etumaisiksi radan viereen.

Muutamassa kohden puheli supiturkkinen rustitilallinen bisamnahkoihin puetun suntion kanssa, heilutellen viheriäkirjaisen vyönsä päitä. Hän näytti halveksien katselevan toisen vanhoja kalosseja, kun hänellä itsellään oli aivan uuden uutukaiset ja välkkyvät nauhalliset päällyskengät. Tuossa kiinnitti Kiusa-Kalle lammashahkoja ympärilleen nimismiehen entisellä, korealla pyssynhihnalla; ja tuolla radan reunalla taas seisoivat velkaisen Piippalan nuori isäntä skunkin nahkoja pään peitteenä. Hän syötteli likaisia Wenäjän renikoita Tuiskuvuoren rikkaalle, nykeränenäiselle tyttäreille, joka nauroi joka toiselle kuulemalleen sanalle ja arveli näissä kilpa-ajoissa olevan "niin hiiden lystiä."

Ilmakin oli ihana, kuin koreimpana kevätpäivänä. Puhdas lumi oikein loisti päivän kirkkaudesta ja vieno, vaan raitis tuulen henki hiveli niin miellyttävästi ihmisten punottavia poskia. Hiljakseen liehahteli palkintotuomarien lavan päällä höyryvenhe "Wilkkaan" viime kesäinen, vähän nuhraantunut lippu. Toinen samanlainen leuhui soittolavan reunalla, ja iloisesti porisi teekeittiö kuusikkomajassa sen takana. Viimeinkin pääsivät palkintotuomarit paikoilleen lavallensa. Pappilan Yngve asetteli rillää nenälleen ja mielihyvällä tarkasteli pulleaposkisia talonpoikaistyttöjä. Hän keksi joukosta Tuiskuvuoren valkohuntuisen Iitan ja asettaen huulensa hienoon herras-hymyyn koetti vetää Iitan huomioa itseensä.

"Yngve", ärjäsi yht'äkkiä rovasti, "Yngve, mitä siinä töllistelet? Vedä nyt jo veikkonen nuorasta ja aukaise kronomeetteri."

Yngve totteli ja heti helähti patsaiden päähän asetettu Kankkulan kaileaäninen ruokakello.

"Jo soitetaan vellille", kuului ääni ihmisjoukosta. Tukahdutetun naurun hihityksen sieltä täältä kuullessa alkoi soittolavalta kaikua römäkkä ja epätasainen torvien sävel. Se oli "hoosianna", jota joulun edellä oli kirkossa soitettu. Opettaja yksin puhalsi maamme-laulun nuottia, mutta pojan "pahuukset" olivat erehtyneet. Smalspink, jolla oli huono laulukorva, seurasi toimestaan poikien soittoa, ja unilukkari polki vain tahtia. Urkuri oli harmista haljeta, mutta ei taitanut muuta kuin löi rumpua niin, että lava tärisi.

Soittokappale loppui. Opettaja kiroili — — kiroili niin, jotta unilukkaria oikein "hivitti". Snolénin rouva tuumaili kappaleen menneen aivan hyvin "katsoen niin lyhyeen harjoitusaikaan", ja Tuiskuvuoren Iita sanoi sen olleen "niin hiiden lystiä."

Taaskin soitti rovestin Yngve ruokakelloa ja sysäsi juutalaiselta tilaisuutta varten ostetun kronomeeterin liikkeelle. Metsäpirtin Heli syöksähti radalle. Sitä ajoi kuuluisa sporttimies Huju-Heikki, joka koetti oikeanpuolisella ohjaksella kyljelle räppäämällä lisätä Helin vauhtia samalla kuin vähän väliin karjahteli: "ääh!"

"Olisi pitänyt ensin kassuuttaa sen jalkoja, niin olisivat keventyneet", tuumaili muudan suupalto, mutta palkintotuomarit ihmettelivät Helin "tulista vauhtia."

Heli varasti pikkuisen takasillaan, mutta ei tehnyt kuin yhden rikkeen ja kolme pitkää laukkaa, niinkuin sittemmin "Uljaassa" reippaasti kerrottiin, ja se viipyi matkallansa vähän vaille 7 minuuttia.

Valkyria nelisti ensimmäisen virstan ja herrain puolen toisestakin. Sitte se muutti kulkunsa hölkkäjuoksuksi, vaan väsyi siihenkin ja rupesi kävelemään. Silloin oli se matkalla viipynyt kronomeetterin mukaan 21 ja 1/2 minuuttia.

"Katsos kuinka se huippaa", ihmetteli väkijoukko, kun Valkyria ehti perille. "Ei siinä kyydissä joutanut syrjään sylkämäkään", sanoi unilukkari, ja nimismies syytti renkiänsä "koko skandaalista", kun renki ei ollut ottanut pois aisakelloa, jota Valkyria varmaan oli peljännyt.

Pappilan Piiju juoksi puhtaasti "ihan kuin polkka-askelilla", niinkuin sitä arvosteltiin, vaan siitä ei päästy ihan selville, kuluiko aikaa 8 min. 11 sek., vaiko 8 min. 11 ja 1/2 sekuntia.

Sitte tuli Kankkulaisen vuoro. Poikah oikein vapisi "innosta", niinkuin sen isäntä sanoi, mutta ei laisinkaan tahtonut lähteä liikkeelle, vaikka itse rovastikin helyytti ruokakelloa.

"Kaada viinaa korvaan", neuvoi Kelsin herrastuomari.

"Lyö peijakasta", kehoitti nimismies, mutta Kankkulainen ei lyönyt. Hän vaan helisytti povessaan olevia rautariimuja ja niin lähti Poikah eteenpäin ja häntä sillä pyöri, kuin väkkärä. — Milloin oli Kankkulainen etunojassa, milloin selkäkenossa ja sen mukaan Poikah joko nelisti tahi ravasi.

"Synti on, jos ei Kankkulainen saa palkintoa, kun noin reuhuu", nauroi unilukkari ja siihen yhtyi herra Smalspink myös.

Ensimmäinen virsta oli päästy, kun ohimennessä pappilan Yngve kiljahti: "hurraa! hurraa! Ei sekuntiakaan."

Hän oli näet, tyttöjä tarkastellessaan, unhottanut sysätä kronometteria käymään ja Poikah oli jo toisella virstalla matkojen päässä ennen kuin kello liikkeelle saatiin.

"Hurraa! hurraa!" riemuitsi väkijoukkokin.

Siitä ihastuneena heittihe Kankkulainen taas selkäkenon, pani ohjakset ristiin, nosti jalkansa reen seville ja käännettyään pänsä sivulle karjahteli: "hih Poikah!"

Ihan määrän päähän päästessä sattui kuitenkin hevonen livistymään ja kyljellään tuli se viimeiset sylet palkintotuomarien lavan eteen.

"Jo yksi ruotsi röntsähti", arveli unilukkari.

"Hurraa, hurraa", huusivat ihmiset ja koettivat keksiä jotakin tilaisuuteen sopivaa sukkeluutta.

"Sen lehmä — — ei katso jalkoihinsa", pauhasi Kankkulainen ja potki orittaan.

Kronometteri oli Kankkulaisen ajaessa ehtinyt kulkea vaan 6 minuuttia 19 sekuntia, mutta Kelsin herrastuomarin pintelikello oli jo mennä huristanut melkein 11 minuuttia eteenpäin.

Jokainen hevospies ajoi sitte omalla tavallaan ja pitäen omat metkunsä, mutta Tappurainen yksin ajoi polvillaan ja kiirehti Tarmoansa sanoilla: "sooh ruuna viinapaikkaan." Sykyn Pieti oli ajaessaan paljain päin ja hätisteli pois Piippalan mustia, joka haukkua räventäen juoksi rinnalla koko ajan.

Viimein piti Paarman lähteä onneansa koettamaan. Matti istui tanakasti reslansa perässä ja aina palkintotuomarien kohdalla ärjäsi: "heleijaa, näin sitä mennään!"

"Surisee se palkintoon asti", tuumaili rovasti ja nauraa röhäytti päälle.

"Heleijaa! näin sitä mennään", kuului taaskin ja niin sitä mentiin neljästi ympäri, kolmen kerran asemasta; mentiin viimeisellä virstalla kymmenkunta askelta neliäkin, mutta ei kuitenkaan kaikkiansakaan viivytty paljo päälle 8 minuutin.

"Enpä perhanaksi pane toista kertaa orittani siihen rääkkiin", tuumaili Matti. "Oli itseltänikin jäädä nokka taipaleelle, kun se niin vimmaantui menemään."

"Sen hevosen ostan minä", päätti Metsäpirtin kirk'herra.

"Kyllä minun Poikani sentään on parempi menemään", selitti Kankkulainen, "vaikka sitä nyt sattui livettämään. — Täällä ei saa hevosta koskaan oikeaan kenkään, kun ei koko pitäjäässä ole kelpo seppää."

Palkinnot jaettiin ja ensimmäisen sai luonnollisesti Metsäpirtin Heli. Toinen joutui Hokkalan Paarmalle, jonka omistaja lahjoitti siitä puolet pitäjään vaivaisille. Nimismies luopui jalomielisesti kolmannesta palkinnosta, joten se joutui Kankkulaiselle. Neljäs palkinto annettiin Sykyn Pietin Kiplolle, jolle se olisi ollut hyvään tarpeesen, mutta Pieti myi sen kuitenkin markasta Yngve-herralle.

Kiitoslausetta käskettiin Tarmon omistajan perimään herra Smalspinkiltä, mutta hän sanoi tuntevansa Smalspinkin "huonoksi maksajaksi" ja tinki takaisin viittä markaansa. Hänen, "juopuneen", räyhystänsä ei kuitenkaan pidetty lukua ja se haihtuikin heti Maamme-laulun säveliin, jotka nyt häiritsemättöminä alkoivat soittolavalta kuulua.

Kaikki herrat palasivat sitte takaisin Kankkulaan, jossa rovasti huomautti isännälle, että nyt, ennen päivällisiä, sopisi kastaa se "nuori hevospies."

"Juu herra rovasti," vastasi Kankkulainen, "kyllä, kyllä, mutta se kuului jo kuolleen."

"Jassoo!"

"Mutta herra rovasti", Kankkulainen kumarsi nöyrästi, "älkää pahaksi panko, mutta vaimoni oli halunnut puhutella vähän herra rovastia."

"Jassoo! Onko emäntä sairaana?"

"Juu herra rovasti, kyllä se on vähän sairaana."

Rovasti, isäntä ja pappilan villakoira menivät yhdessä muonamiehen pirttiin, mutta emäntä ei ollut enää tunnoissaan, joten päästiin päivällisille syömään ja juomaan Suomen hevosrodun parantamiseksi.

Ensimmäisen maljan esitti opettaja isänmaalle ja puhui siitä tulesta, joka hehkuu isänmaan ystävän povessa ja joka oli saattanut hänetkin lähtemään opin tielle ja uhraamaan kuntonsa isänmaan alttarille — — niin, joka oli nytkin koonnut nämä arvoisat kansalaiset "tämän maljan ympärille."

Isänmaan puolesta vastasi, pitkien verukkeiden ja kehoitusten perästä, herra tohtori. Hän toivotti, että isänmaa edistyisi 3 minuutin 10 sekunnin vauhdilla ja "uhraisi kuntonsa a-a-alttarilla."

Yngve-herra puhui naisille, joita ei enää ollut yhtään saapuvilla, enempää kuin "Suomen hevosiakaan", joille Kankkulainen illemmalla esitti maljan. "Pääasiallisesti on meidän kiittäminen Suomen hevosta isänmaamme maineesta ulkomailla", sanoi puhuja. "Saksan suuressa sodassa hankkivat ne voiton Suomen aseille ja nykyään ovat ne Ruotsissa osoittaneet, että hekin ovat ihmisiä. Ei siis olisi liikaa, jos Suomenkin hevosille hankittaisiin kunnollisia gummikenkiä, ettei heitä livettäisi, ja silmälasia lähinäköisille. Eläköön!"

Yöllä vasta erosivat vieraat talosta. — Smalspink ja Yngve-herra kannettiin nukkuneina rekeen. Tohtori ja nimismies lupasivat mennä kirkonkylän kestikievariin "keskusteluita jatkamaan" ja heitä saattamaan lähti Kankkulan kohtelias isäntä. Muut vieraat menivät luultavasti kotiinsa, ja sitte alkoi taas Wanulan kylän elämä mennä entistä, tavallista menoansa, vaan kauan puhuttiin niillä seuduin Wanulan kilpa-ajoista, joissa oli ollut "niin hiiden lystiä."

RÄÄTÄLI-KALLE.

Harvoin on muissakaan miehissä, sitä vähemmän kyläräätäleissä niin perin pulskaa poikaa kuin Kalle Kelvoton oli. — Kelvoton ei tietysti ollut hänen oikea sukunimensä. Kirkonkylän joutilaat tyttölipakot ne vain olivat hänelle semmoisen nimen panneet, sen vuoksi muka, kun Kalle ei ketään heistä hennonut hyväilemättä heittää.

Kelvottoman nimellä olikin räätäli-Kalle yleisimmin tunnettu koko pitäjäässä, mutta tuo sana ei hänen liikanimenänsä merkinnyt lähestulkoonkaan samaa kuin tavallisesti. Päin vastoin oli Kalle kaikkien sekä nuorten että vanhain ja varsinkin naisväen yleinen suosikki ja mielitetty. Sen huomaa jokainen jo siitäkin, kun itse lukkari-vainajan raihnainen Reetakin nimitti Kallea "oikein miellyttäväksi nuoreksi mieheksi," vaikka hänellä ei suinkaan ollut tapana ihmisiä ylistellä.

"Mutta", lisäsi Reeta tavallisesti edellisiin sanoihinsa huoaten: "Kalle on vain suruton maailman lapsi, niinkuin useimmat muutkin, eikä vähääkään välitä vakavammista asioista. Pahasti minä pelkäänkin kauneuden lahjan olevan hänelle annetun uskovaisten ihmisten koetuskiveksi, eikä muuksi."

Mitä varten kauneuden lahja oikeastaan lienee Kallelle annettu, sitä ei kukaan aivan tarkkaan tiennyt, mutta kaunis hän oli, vieläpä hutikassakin ollessaan. Silloin tosin hänen suurista tummista silmistään katosi niiden tavallinen vilkkaus ja loiste, mutta siihen sijaan nousi poskille semmoinen heleä puna, että sehän vasta oli jotakin, ainakin tyttöjen mielestä.

Toiset sanoivat Kallea kauniimmaksi vesipäällä, toiset taas hänen hieman hieprakassa ollessaan. Laukkalan molemmat piikatytöt olivat kerran siitä seikasta riidellessään olleet ihan tukkanuottasille joutua. — Se on aivan totta, sillä Laukkalan muori oli riidan omin korvin kuullut ja kertoi sitte lukkarin Reetalle esimerkkinä nykyajan nuorten jumalattomuudesta.

"Niin, niin! Kyllä ne aina edessäpäin Kallea haukkuvat", arveli muori, "mut ei sitä uskoisi mitä kuitenkin mielessä on. Ihan ne jok'ikinen ottaisivat hänet, vaikka ovatkin muutoin niin olevinaan. — Jaah, jaah sentään tätä maailmaa ja sen kavaluutta! Ei sitä uskoisi, jos ei omin silmin näkisi."

"Miksipäs sitä ei uskoisi", tarttui lukkarin Reeta puheeseen. "Näkeehän tuon jo kirkonmäelläkin. Kyllä on tyttöjen kaulat kenossa, kun Kalle kirkonmäelle ilmestyy; ja mikä silmän isku silloin aina syntyy! Ihan toki ovat nauruun tikehtyä, kun Kalle jumalattomuuksiaan laskettelee, eivätkä ajattele, tyttöparat, että heidän naurunsa pitää itkuksi kääntyä, niinkuin ukko-Paavo sanoi."

"Eivät ajattele, eivät ajattele, vaikka virressäkin veisataan: 'o ihminen ain' ajattele.' — Eikä se minusta

vielä niin ihme olisikaan, jos eivät piikatyöt ja muut semmoiset ajattelisikaan, vaan kun talonkin tytöt, niinkuin tuokin Rekulan Riitta." —

"Mitä?" huudahti Reeta ja lasi pöydälle kahvivadin, jota juuri oli huulillensa nostamaisillaan. "Joko se Rekulan Riittakin nyt on Kallen kimpussa? Sitä en olisi uskonut sellaisen äidin tyttärestä, mutta ketäpä se paha säästänee."

"Ei ketään, ei ketään", vakuutteli muori. "Ei se näy säästävän, vaikka pitäisihän sen Riitan jo äidistäänkin vihollisen vehkeet nähdä, mut eipäs näe. Sanokaa minun sanoneeni, että ei siitä vielä lopuksi Riitallekaan kunnian kukko laula, kun niin imelästi Kallen kujeille nauraa. Kun oikein muistan, niin hänhän se yötsy-yönä pyysi Kallen meidän saunassa kielillä-puhujoitakin matkimaan. Veiterähän se onkin Kalle semmoisiin, niin että oikein se meitä kaikkiakin nauratti, kun Kalle tirtatti puita heiniä ihan niinkuin tekin kokouksissanne."

"Vai niin! vai niin, jotta se Riittakin jo juoksee niissä paikoin, joissa lihaa palvellaan."

"Eihän Reeta-kulta, siellä lihaa palvattukaan. Piika-Miinan pellaviahan siellä vain loukutettiin", selitti muori.

"Palvattu? Enhän minä sanonutkaan palvattu", tiuskasi Reeta, "minä vain tarkoitan, jotta joko se nyt Riittaraukkakin juoksee tanssipaikoissa ja muilla synnin retkillä, — semmoinen keskenkasvuinen letukka! — Ja tuskinpa Rekulan Kaisa itse tietäneekään, että hänenkin tyttärensä jo on sillä tiellä. 'Ne vanhempain synnit ne pohjustavat', sanoi ennen ukko-Paavo. Nehän ne pohjustavat, vaikka Kaisa itse on jo tehnytkin katumuksen, eikä kahteenkolmatta vuoteen ole pannut päälleen muuta kuin tummansinistä ja suorarantuista."

"Mut olipahan Riitalla siihen sijaan muutakin ja niin äleätä punaista olikin, jotta oikein se pärerompsunkin valossa silmiä huikasi."

"Mikä? Röijykö sillä oli punainen?"

"Ei, vaan es'liina — eli kyllä se itse es'liina oli valkea, mutta siinä oli punaisia kukkia helmassa ja kummallakin kupeella semmoiset helakat valetaskut, jotta oikein se oli ihmettä."

"Kas sitä kummaa ihmettä.
Kuinka se paha yllyttää!"

hyräili Reeta Sionin virsien nuotilla ja nyökytteli ruumistaan. Yht'äkkiä keskeytti hän kuitenkin virtensä ja kysäsi: "no, mutta mistä kummasta se Riitta on sellaisen hekkuman helon käsittänyt? Kunhan ei vaan Rekulan eloaitassa olisi taas hiiret käyneet?"

"Eihän sitä tiedä", mutisi muori vastaukseksi. — "Niin todellakin, — Miinahan se sanoi kylällä kuulleen, jotta Kallen olisi muka pitänyt se Riitalle laukkuvenäläiseltä ostaa."

"Kenen? Kalle Kelvottomanko? Ei ikinä", huudahteli lukkarin Reeta ja muuttui vieläkin enemmän Venäjän nahan näköiseksi kuin tavallisesti olikaan. "Ei ikinä, sanon minä, sillä sehän jo olisi selvä kihlaus! Ja Kalleko saisi Riitan kihloihinsa, ohoh! Mitenkä se Kaisa antaisi ainoan lapsensa ja sen kanssa Rekulan talon semmoiselle suruttomalle kylänratille, jota kunnan kristitty ei kartanoltaan korjaisi?"

"Ei suinkaan se annakaan, vaikka ahkerasti se Kalle kuuluu tätä nykyä Rekulassa pisteleytyvän", tuumaili muorikin ja lisäsi: "mut eihän sitä Kallea ole vielä milloinkaan taidettu oikein sikana nähdäkään."

"On se jo nähty jonkin näköisenä hänkin. Ukko-Paavo sanoi aina eläessään, jotta lähimmäisensä vikoja tulee painaa ja peittää, enkähän minä sitä Kallea alentaakseni sanokaan, vaan voinhan sen kuitenkin teille kertoa."

"Voitte, voitte. Enhän minä ole mikään kylän kello", vakuutti muori uteliaisuudesta kiiluvin silmin.

"Ni-niin, ettepä suinkaan. — Silloin Havukkalan häiden jälkeisenä päivänä — ne olivat olleet oikeat syntihäät tanssineen ja tappeluineen — silloin kellotti Kalle tuossa peuran taljalla koko pitkän pituisen päivän. Minä häntä hoitelin, kuin omaa miestäni ja arvelin, että sattuuhan se vahinko viisaallekin ja sattuihan tuo joskus ukko-Paavo -vainajallekin. Silloin lohduttelin minä Kalle parkaa jos jotenkin ja kun luin hänelle 'saatanan vimman' ja 'sanan syntisille', sain hänen luontonsa helymään niin paljo, että kirosi kaikki karhukupit ja lokarit. Silloin oli minulla hänestä jo hyviä toiveita, mutta tuommoista pitää nyt kumminkin hänestä kuulla, poikaparasta."

"Vai oli siinä siis kuitenkin perä", lausui muori, "ja minä kun sitä kaikille ihmisille valheeksi penäsin."

"Missä niin? Siinäkö Kallen katumuksessa?"

"Ei, vaan siinä, jotta te olitte täällä koko päivän kahden kesken olleet. Silloin kaiketi te pyysittekin Kallea kanttorivainajan seuraajaksi? — Niin, niin — te olette vielä nuori, ainakin kymmentä vuotta nuorempi minua, enkähän tuota vielä minäkään ole seitsentäkymmentä täyttänyt."

"Minäkö? Ja Kallea! Kaikkea ne kehtaavat puhuakin, ja tekin vanha ihminen uskotte tuommoisia juoruja."

"Enhän minä tuota uskonutkaan, vaan niin sitä kylällä huhutaan."

"Ne puhuvat suunsa mauksi mitä sattuu, vaan ei siinä ole tikuistakaan perää", intti Reeta ja hänen silmänsä vilkkuivat rauhattomasti ympäri huonetta. "Minähän olen herännyt leski, semmoinen, josta huoneentaulu sanoo: se on oikea leski, joka yksinänsä on —"

"Hm, yksinänsä", hymähti muori, "mut nepä sanovatkin teidän olleen kahden kesken, ja kyllä siitä Kalle sitte on saanut toisenkin kerran kuulla, kun nyt kaikki vetelevät teitä hänelle."

"Voi noita hupsuja!" sanoi Reeta ja oli hiukan naurahtavanaan. "Mikä pakko minun on ottaa semmoista huoneristiä nyt vanhoilla päivilläni? Ei, onhan minun yhtä hyvä yksinänikin syödä kruunulta juoksevaa pemiisoniani ja sitä paitsi johan minä olen sivuitse siitä iästäkin. Ensi Vappuna täyttyy minulle näet jo neljäskymmen."

"Vai vasta neljäskymmenes? Kumma kuinka ne muutamat pysyvät kauan nuorena! Tehän jo olitte ilähtänyt ihminen, kun kanttorivainaja teidät otti, sitte viisitoista vuotta naimisessa ja nyt taas jo viidettä vuotta leskenä ja sittenkin vasta ensi vappuna." —

"Elkää muorikulta jäähdyttäkö kuppianne, ei se enää ilmankaan liian kuumaa ole", kiehitti Reeta väliin äänellä, joka ei oikein tuntunut sopivan yhteen tuon ystävällisen tarjouksen kanssa.

"Suuri kiitos, kost' Jumala!" kiitteli muori ja rupesi härppimään höyryävää kahvia.

Siten hämmennettyänsä muorin luvunlaskuharjoitukset, kysäsi Reeta aivan viattoman näköisenä: "no, mitäs se Kalle itse semmoisista hullutuksista tuumii?"

"Mitäs se — alussa löi vain kaikki leikiksi ja lauleli: 'ennenhän elätän lehmän ja lampaan, ennenkuin eukon harvahkohaampaan', mutta nyt kuuluu jo siitä suuttuvan silmittömäksi. Oli meidän tytöille uhannut, jotta jos eivät jätä häntä teistä rauhaan, niin hän vielä tekee teille pitkän nenän ja uhallakin viepi teidät vihille, käyköönpä sitte syteen tahi saveen. — Kyllähän siltä veitikalta voisi sekin syntyä, sillä mitäpä se semmoinen velikulta itsestään välittää?"

"No, ja tytöt tietysti sitä uhemmin häntä näärivät?" uteli Reeta.

"Tytötkö? Eikös mitä — ne eivät enää uskalla hiiskahtaakaan koko jutusta, vaan pojathan ne siitä vielä pitävät puhetta. — Johan se Kalle oli siitä samasta seikasta Nokkalan renkiä hiukan kurittanutkin niin, jotta eikö tuo nyt siihen jääne koko juoru", kertoi muori.

"Hm hm", arveli Reeta ja näytti vaipuvan hyvin syviin ajatuksiin.

Laukkalan muorikin istui ääneti ja katseli pöydällä olevaa, mustakylkistä kahvipannua, ikäänkuin olisi silmillänsä mittaillut sen kokoa ja miettinyt oliko siinä enää jällellä yhtään kuppia, vai joko hän joutaisi lähtemään.

Tuokioisen kuluttua näkyi Reeta heräävän ajatuksistaan ja loi silmänsä Laukkalaan päin olevaan akkunaan.

"Hyväinen aika!" huudahti hän, "hyväinen aika, kun taas ovat laskeneet kaikki kylän porsaat teidän perunamaahanne!"

Ketterästi nousi muori istuimeltaan ja riensi akkunan luo päivitellen: "voi noita riiviöitä, minkä taas tekivät!"

"Missä, missä? Enhän minä näe mitään?"

"Tuolla, — ettekö näe tuolla aitovarrella — nyt jo taas painuvat penkkien väliin."

"Kiviähän ne ovat."

"Niin nuo kaksi, mutta entäpäis nuo toiset!"

"Mitkä toiset? Enhän minä siellä eroita mit'ikään, vaikka minulla on vielä niin tarkat —"

"Vai jo teidän silmänne niin hämärtävät, jotta ette enää tältä matkalta —"

"Jahah tuolla! Jo minä ne nyt näen. Kas, kun en alussa niitä hoksannut, vaan kun silmä ei satu siihen kohti, niin eihän sitä — — — vaikka ihanhan nuo selvästi — vaan nyt minun pitää joutua kotiin, jotta eivät ennätä koko maata pengostella. Ne nykyiset ihmiset ovat aina semmoisia — — veräjät vain aina auki, kuin kirkon ovet — — mutta hyvästi nyt vain. Hyvästi ja suur' kiitos, kost' Jumala kahvista! Se aina niin lämmittää vanhaa sydäntä; — kyllä minä vielä huomennakin täällä teidän rattonanne pistäydyn."

"Minä en huomenna taida olla kotona", sanoi Reeta.

"Vai ette? Mihinkäs teitä huomenna viedään?"

"Olen vähän aikonut käydä Rekulassa pyytämässä Kaisaa ensi sunnuntaina kumppanikseni Vuokkoon. Sinne kuuluu ukko Pyykkö silloin tulevan seuroja pitämään ja samalla tielläni minä hierottaisinkin."

"Vai vielä se Antti yhä jaksaa kulkea seuroja pitämässä. Ilmankos jääpikin talo rappiolle, kun aina on maailmalla", sanoi Laukkalan muori ja lähti viimeinkin.

Muorin lähdettyä paiskasi Reeta ovensa lukkoon, niinkuin hänellä aina oli tapana, kun otti "Madakaskariviinaa" raihnaisten ruumiinsa vahvistukseksi. Sitte hän vielä vilkasi akkunasta ulos ja kuunteli hyvin tarkkaan.

Laukkalan kesantopellolla huusi renki Heikki "sooh! vaolle sen vietävä"; akkunassa surisi pari kärpäistä, kaappikello nurkassa käydä raksutteli harvakseen ja Mirri kehrätä hyrritteli hiljoikseen vuoteen jalkopuolella. Muuta erinomaista ei kuulunut.

Reeta otti vyöltään, avainkoukusta, nurkkakaapin avaimen ja aukasi varovasti kaapin oven. Syrjään siirsi hän sillä kertaa tuohipäälyksisen rohtopullon ja siihen sijaan kaivoi kaikenlaisen rojun takaa vanhan ja vanuneen villasukan.

Se oli köytetty kiini kyllä kymmenelläkin siteellä ja solmulla, joten kului hyvä aika, ennenkuin Reeta sai sukansuun auki. Aukesihan se vihdoinkin ja Reetan eteen lattialle ilmestyi siitä koko joukko kolikoita, sekä Ruotsin riksiä että Venäjän ruplia. Reeta laski niitä sitte monta monituista kertaa, mutta kyllästyi viimein ja pani kaikki takaisin paikoilleensa.

Kirjakopasta otti Reeta vielä pienenlännän puupuitteisen kuvastimen ja katseli kauan siitä näkyvää kuvaa. Kuta kauemman hän sitä katseli, sitä sileämmäksi kävi hänen otsansa — ainoastaan suupieliin ja silmäin nurkkiin jäi muutamia huomattavia ryppyjä.

"Sata kahdeksantoista on niitä, ja" — silloin siveli hän hiuksiaan — "ja tässähän ei vielä sanottaviksi ole harmaata, ja kun milloin joku ilmestyy, niin saahan tuon poisikin. Kasvojen hipreys ei tosin enää taida olla ennellään, mutta kukas kumminkaan voisi uskoa minun ja olevan kuuden kuudetta? Ei kukaan, vaikka se muorin räähkä arveli: 'mitäs se semmoinen velikulta itsestään välittää', ikäänkuin minä jo olisin ihan ikäloppu. — Niin, jospa minäkin voisin olla hänestä välittämättä, mutta hän on kuin Herran enkeli ja minä olen niin itsekseni. — Kyllähän Kalle juopi ja katselee tyttöjä, mutta vielä hän sittekin on parempi kuin muut, enkä minä muista huolisi, vaikkas nah, eneh! — Köyhä poika ja ihan yksinään maailmassa — — kumpahan vaan älyäisi oman etunsa, mut ehkä se viimein älyääkin ja suostuu tuumaan. Hätäkös olisi suostuessaan, sillä vielä minä vuotta parisenkymmentä; — vaikka se muori aina on semmoinen kiusankappale, mutta semmoisiahan ne ovat kaikkikin. Mesi kielessä, myrkkymielessä on muorilla, kuin muillakin, mut mahtaa, muoriparka, kurkkusi saada minun kahviini nähden hyväksikin kuivaa."

Sillä tavoin mietiskeli Reeta yksinään kuvastimen edessä istuessaan ja päästi viimein kalkkuväkkärän pyörimistä muistuttavan äänen, kun mieleen juohtui, miten sukkelasti hän olemattomilla porsailla oli muorin saanut pois lähtemään narratuksi.

Seuraavana aamuna ei lukkarin Reeta lähtenytäkään Rekulaan, niinkuin Laukkalan muorille oli sanonut, vaan, aamuaskareiden toimitettua, istahti akkunaa poskeen ja silmäili siitä Laukkalaan päin. Siellä, Laukkalan pihamaalla, liikkui ihmisiä edestakaisin, niinkuin muinakin aamuina.

Piiat pesivät rannalla vaatteita ja sitä mukaa kuin hierotuksi saivat asettivat niitä kuivamaan joko nurmelle tahi pajupensaille. Pesutulen luona leipoi paljaspaitainen Anni savileipiä naatikkasavesta ja koetti paistaa niitä rikkonaisella aironkappaleella. Pikku-Matti, Annin vanhempi veli, seisoi polviaan myöten vedessä, housujen lahkeet käärittyinä, ja koki narrata neulaonkeensa nuottakodan edes leikkiviä sären poikia. Tuolla lahden toisella puolen taas ruotiukko, ruuhesta käsin, käesteli päivää paistattamaan nousseita haukeja ja väliin näytti kuuntelevan mäkirinteeltä kuuluvaa karjan kellojen klikatusta.

Pihakoivussa visertelivät pikkulintuiset samalla kuin eräs pääskynen istui kaivon vivun nenässä katselemassa, miten toiset avossa suin ajelivat navetan ympärillä surisevia hyönteisiä. Laukkalan isäntä ja renki Heikki kyntivät vielä tulevaa ruismaata ja emäntä näkyi olevan leipomapuuhissa, koska vei puita pirttiin ja kävi kopsan kanssa jauhoaitassa. Tuolta peltojen periltä kantoivat vanhukset takkavitsoilla lehtikerppuja ja laittelivat niitä kuivamaan aidan seipäisiin. Lämpymän näköinen, hiilakka taivas katseli tuota kaikkea aivan pilvettömänä, liikkumattomana.

Sanalla sanoen, kaikki oli muutoin niinkuin tavallisesti, vaan Laukkalan muori ei nyt, niinkuin tavallisesti, tullut Reetan luona pistäytymään.

"Ei se nyt tule", huokasi Reeta, "ja kenen kanssa minä nyt saan puhella Kallesta. Jos hänestä muille sanankaan sattuu virkkamaan, niin hetihän ne ovat asian perillä, mutta muori ei arvaa mitään. Sen toki saa vaikka sormensa ympärille kääriä, ei se sittekään älyä mitään, mutta ei se nyt tule. Suuttuikohan tuo siitä eilisestä niin pahasti?"

Pitkä äänettömyys seurasi, jota kellon naksutus ja mirrin hiljainen hyrinä vain hiukan häiritsivät. Viimein nousi Reeta akkunan poskesta ja läheni kissaa, joka silityksen toivossa köyristi hieman selkäänsä ja raukeasti longahdutti silmiään. Pahasti pettyi kuitenkin mirriparka, sillä Reeta otti sen syliinsä, tempasi seinän huolaimesta aidan avaimen ja riensi ulos. Vähän ajan perästä kuului jo pimeästä aitasta mirrin surkeasti valitteleva: "miau, miau!"

"Ole nyt vaiti, vanha mies", lohdutteli sitä Reeta, "ole vaiti ja pysy koreasti siellä, niin iltasella saat lillii". Sitte lähti Reeta astua lekertämään Laukkalaan päin ja pääsikin onnellisesti perille. Ennenkuin Reeta uskalsi sisään astua näytti hän ikäänkuin miettivän, miten olisi paras talossa käyttäytyä, ja sitte rohkeasti astui pirttiin.

"Hyvää päivää", tervehti tulija.

"Mitäh?" kysäsi muori karsinanurkasta, jonne ovensuun puoli ei sopinut näkymään.

"Jumalan terveeksi!" lausui Reeta ja meni muoria oikein teivimällä tervehtimään, sittenkuin emännälle ensin oli kättä tupannut.

"Ka! ettehän te ole mennytkään Rekulan emännälle kielimään, vai ettekö uskaltaneet perunamaatanne jättää", alotti muori jokseenkin äreänä.

"Enhän minä uskaltanut lähteä", vastasi Reeta liukostellen, "minulla on taas niin raskas elämä ja ruumistakin pakottaa, jotta en kyenny. Eikö tuota taas lienekin ukkosta ilmassa, kun niin vaikealta tuntuu."

"Sitä minä jo tän'-aamuna tytöille sanoin", puhui emäntä uunia luutiessaan, "mut tytöt vain inttivät, jotta ei siitä vielä tällä viikolla sada. Saapihan nähdä eikö sada, kun pilvet illalla näyttivät niin ruskeilta ja koirakin söi heiniä."

"Mirri kanssa", toimitti Reeta. "Ei sitä mirriä ole taitanut täälläkään näkyä? Minä lähdin sitä kyselemään, kun ei koko päivänä ole näkynyt. Se on semmoinen metsämies, ettei yhtään kestä kotosalla, vaikka korvatkin ovat leikatut."

Reetan puhe oli hätäistä ja hänen kasvonsa lohen karvaiset, mutta emäntä ei huomannut mitään ja selitti sen vuoksi, jotta ei mirriä ole heillä nähty sittenkuin koira taloon tuotiin. Reetalla ei kuitenkaan näkynyt kiirettä olevan. Hän vain istui muorin luona ihmettelemässä, miten tasaista nauhaa muori vielä vanhoillaankin sai syntymään, ja sai kuin saikin muorin niin hyvälle tuulelle, että muori lähti viimein Reetaa "kotiin saattamaan."

Reetan mökille päästyä löytyi tuo pahankurinen mirri kumpaisenkin ämmän ihmeeksi aitasta, jossa se pilkkaisen pimeässä surkeasti huuteli "miautansa." Sitä oli mahdoton käsittää, miten mirri oli aittaan päässyt, kun ei ovesta ollut katin reikää, mutta siellä se vain oli.

"Se raukka ei ollenkaan tahdo viihtyä pimeässä", selitteli Reeta muorille, "ja nytkin, kun yöt taas alkavat pimetä, valittelee se jo usein, mitä sitte talvella, joka taas kohta on käsissä."

"Ei se nyt toki niin aivan kohta tule", sanoi muori, "koskapahan ei vielä vilustele minuakaan, vanhaa ihmistä."

"Kyllä yöt jo ovat paljoa viileämmät kuin alkukesästä, eikähän nyt enää iltasella tahdo tuletta kirjaakaan selittää."

"Vai niin jo alkaa teidänkin näköänne hämärtää, vaikka vasta ensi vappuna täyttyy neljäskymmen. Minä vielä niillä ajoin näin —"

"Ainapahan se on ikä kulumassa", sanoi Reeta keskeyttäen ja mytisteli huuliaan, ikäänkuin olisi niitä asetellut hienoon hymyyn. "Niin se on kuin Ruotsalais-Paavo sanoikin: 'lyhykäinen on meidän menom' ja kaikk' elom', tääll' surkiass' surun alhoss' — ja lyhyt se on kesäkin. Minunkin pitäisi tässä ennen talvea saada turkkiini kaulus korjautetuksi, jotta sillä edes kirkossa tarkenisi, mutta eihän tuota räätäli-Kallea saa siksikään käsiinsä. Missähän se nyt taas lieneekään?"

Kärsimättömänä katseli Reeta Laukkalan muoria, mutta se vain rauhallisesti puhalteli höyrypilviä sormiensa nenillä olevasta kahvivadista, ikäänkuin ei olisi kysymystä kuullutkaan. Vasta viimeisen pisaran suuhunsa saatua vastasi muori: "Saviniemen pohjalla se nyt on. Viime viikolla käytti meiltä viulunsa ja oli arvellut siellä riittävän työtä ihan jouluun asti. Tottapahan ne sen kuitenkin talkoiden ajaksi kirkolle hankkivat, sillä mistäs se muutoin peluri niihin saataisiin."

"Niin, se Kalle-parka kuuluu senkin konstin oppineen — eikä tiedä, että kadotuksessa vihollinen vielä häntä itseäänkin viulunansa käyttää, niinkuin ukko-Paavo sanoi pelureille käyvän", arveli Reeta.

"Siitä ukko-Paavosta te vain aina puhutte, mutta provasti sanoo itse Taavetinkin soittaneen."

"Ei tuo toki liene", arveli Reeta, "ja jos onkin, niin ei se varmaankaan ole soittanut muuta kuin virsikanteletta, eikä semmoisia synnin helistimiä."

Laukkalan muoria tultiin nyt hakemaan kuppisaunaan ja Reeta pääsi viimeinkin Rekulaan lähtemään tiedustelemaan, "lähtisikö Kaisa ensi pyhän tienoissa Wuokkoon seuroihin?"

Kaisa ei joutanut seuroihin lähtemään, vaikka kyllä sanoi mielensä tekevän. — "Mitenkäs sitä tästä joka mielitekoonsa pääsee", sanoi Kaisa, — "mitenkäs pääsee, kun heinäntekokin on vielä vähän kesken, ja johan sitä ensi viikolla pitäisi ruveta rukiinkin panoon. Tuosta meidän ukon-kutuksesta ei taas siksikään aikaa ole isännäksi; — sen tosin tekee, min käskee, mutta itsestään ei ymmärrä mitään."

Kuitenkaan ei lukkarin Reetan Rekulassa käynti aivan hukkaan mennyt, vaan jo samana iltana nähtiin sen seuraukset. Iltaruualta päästyä kutsui näet Kaisa-emäntä Riitan etehisen pohjakammariin ja sieltä kuului sitte hyvän aikaa semmoista ääntä, ettei väki perheentuvassa uskaltanut liikahtakaan. Isäntä istui hiljaa pöydän päässä katsoa tuijottaen edessään olevan kaljahölkin uurretta; rengit sivuseinän rahilla ja piit karsinapuolella näyttivät kilpaa lukevan oksan kohtia lattiapalkeista, mutta kaikki olivat he ääneti, kuin kirkossa.

Viimein tuli Riitta takaisin tupaan ja pyysi piika-Leenan nyt arkustaan tuomaan sen "Kallen antaman esiliinan."

"Hyvä isä nähköön!" supisi Leena kalveten, "joko se emäntä nyt senkin tietää."

"Minä en enää toiseksi vuodeksi jäisi tähän taloon, vaikka en leipää missään näkisi", sanoi Taavetti juhlallisesti, ja Mari kuului nurkassa itsekseen jupisevan: "koita, koita kekriaamu!"

Sitte hiipivät palkolliset tuvasta pois hiljaa, kuin varkaisin menijät ja lähtivät jokainen vuoteelleen aittoihin ja ylisille. Isäntä yksin jäi paikoilleensa toisten lähdettyä ja huokasi syvään, mutta heti kutsui emäntä hänetkin levolle ja rauha vallitsi taas Rekulassa.

Lukkarin Reetan mökissä vallitsi myös ulkonainen rauha, mutta Reetan sydän oli levoton. Hän ajatteli: "tähän asti se Kallen tyttöjen kanssa narikoiminen ei ole kovin vaarallinen ollut, mutta nyt on vaara tarjona, koska hän on kerran silmänsä yhteen iskenyt. Millä ihmeen tavalla hänet taas saisi kahdenkeskiseen?"

Sitä pulmaa mietti Reeta monta monituista viikkoa, mutta turhaan. Vihdoin tapasi Reeta Kallen eräänä sunnuntaina Laukkalassa, mutta siellä ei kahenkeskisestä voinut olla puhuttakaan. Viimein keksi Reeta keinon ja pyysi sekä muorin että Kallen luokseen katsomaan, "vieläkö hän tohtisi turkillaan talvelle lähteä."

Kalle oli kuin kahden tulen välissä, ei uskaltanut ihmisten naurun tähden kieltäytyä, eikä kuitenkaan olisi tehnyt mieli kuulemaan Reetan tuumia yhteenmenosta. Viimein hän kuitenkin lähti arvellen, ettei Reeta muorin kuullen ilkeäisi oikeasta asiastaan ruveta puhumaan, ja astui edelläpäin. Ikäänkuin Reetan kiusaksi hyräili hän:

"Ennenhän elätän lehmän ja lampaan,
Ennenkuin eukon harvahkohampaan,
Lehmä syöpi heinää ja lammas syöpi lehtii,
Eukost' on kiusaa enemmän kuin ehtii."

Tuskin oli päästy perille kuin Reeta jo kuiskasi muorin korvaan: "heittäkää muorikulta meidät vähäksi

aikaa kahden kesken! — Minä puhelen hänelle hänen sielunsa tilasta, eikä hän ehkä tahtoisi, jotta muut sitä kuulisivat, vaan minä —"

"Kyllä minä yskän ymmärrän", lausui Laukkalan muori ja pistäytyi Kallen huomaamatta ulos, jolle tielleen jäikin.

Reeta antoi turkkinsa Kallelle ja sanoi ottavansa kaapista laukkuvenäläiseltä ostamansa uuden kaulusnahana. Ikäänkuin itsestensä ilmestyi sieltä kuitenkin rahasukka ja vahingossa luiskahti sen sisällys lattialle, ennenkuin Reeta "osasi aavistaakaan."

Yhdessä keräilivät sitte Reeta ja Kalle kolikot kokoon, ja luonnollisesti piti Reetan laskea olivatko ne kaikki tallella, vai oliko niistä joku päässyt "lattian raosta sillan alle pyörähtämään."

"Sata ja kahdeksantoista", sanoi Reeta lopuksi terävästi katsoen Kallea silmiin, "sata ja kahdeksantoista niitä on. On minulla sitäpaitsi vielä hopeainen pikarikin, pemiisiooni kruunulta, tuo kaappikello ja lehmä ja — kaikki mitä tässä näkyy."

Kalle hymyili pilkallisesti, mutta ei virkkanut mitään.

Reeta, ajatellen hopeiden jo hiukan lämmittävän Kallen kylmää sydäntä, jatkoi entistä rohkeammin: "mitäs olet tuumailut?"

Kalle ei vastannut mitään, joten Reeta yhä jatkoi: "täällä on yksinään niin hirveän ikävä olla, mutta kahdenhan meillä olisi hauska sukerehtaa. Sinä tekisit täällä kotona räätälin työtä, eikähän se mitään olisi, vaikka et aina työtäkään tekisi. Tarvitsehan sitä ihminen välistä levätäkin, ja mikäpä pakko sinun olisikaan itseäsi työllä tappaa."

Reeta tuli lähemmäksi Kallea ja myhäillen selitti: "tuonne oven päälle pantaisiin merkiksi sakset, niinkuin kaupungissakin räätäleillä kuuluu olevan, tahi jos ei saksia raskittaisi panna ruostumaan, niin vaikkapa pantaisiin minun keritsimeni. En minä ymmärrä" — tässä Reeta leikillisesti nykäsi Kallea kädestä — "en minä ymmärrä mitä sinä vielä emmit. Mikä meillä tässä olisi hätänä; vai pidätkö sinä jo minut liian vanhana? En minä vielä niin kovin iäkäs ole, vaikka ehkä jo näytän vanhemmalle kuin olenkaan. Tietysti olenkin vanhempi kuin nuo keskenkasvuiset tyttöletukat, joiden joukossa sinä niin mielelläsi oleksit, mutta ajattele kauanko se nuortenkaan kauneus kestää! Tuossa on nyt esimerkiksi' tuo Laukkalan emäntä, joka tyttönä ollessaan oli jos kuinkakin impakka, mutta missä on nyt se ihanuus? Jos taas, niinkuin minut ottaisit", — Reeta rykäsi vähän ja loi silmänsä maahan — "jos minut ottaisit, niin saisit nähdä, jotta vanhast' on vara parempi, vaikka nuori aina hempeämpi, ja saisithan sinä, ummistettuasi minun silmäni, vielä nuoriakin koetella. Sen minä kuitenkin sanon, jott'eivät ne nuoretkaan ole sen kummempia, vaikka ne vain ovat enemmän ujostelevinaan miesväkeä. — Ja mitä niillä on sitte talon alkuakaan? Huivirepale tahi kaksi — siinä kaikki, mutta tässähan tuota jo olisi yhtä ja toista valmista. — Niin mitäs arvellet?"

"Sitäpähän arvelen", vastasi Kalle, jotta ei tässä turkissa olijan vielä ensi talvena tarvitse kävellä nenä kourassa ja hartiat korvissa."

"Mitäs turkista", keskeytti Reeta, "mutta mitäs tuumaillet siitä meidän yhtymisestä?"

"Ei se taida sopia pastihuivi silkkisaalin rinnalle."

Reeta kävi kasvoiltaan tuhkaharmaaksi ja paremmin huusi kuin puhui: "kyllä minä tiedän sinun toivovan Rekulan Riittaa, mutta häntä et saa niin kaukaan kuin Kaisan peukalot liikkuvat, — sen lupasi hän minulle itse. Vai annettaisiin semmoinen perintöläinen tuommoiselle tyhjälle viinaratille! Yhyh kaikkiakin! Minäkin olisin sinut vain säälistä ottanut, mutta nyt en enää huolisi, vaikka maassa edessäni ryömisit."

"Ettehän vain", tuumaili Kalle, kumarsi pilkallisesti ja heti kuuli Reeta hänen mennessänsä kujoisilla kaileasti laulavan:

"Ei oo lesken syytä, vaikka leski pyytää, jokaisella leskellä on palavainen sydän."

Reetaa harmitti kovasti tuo Kallen pilkka, niin kovasti, että kyöneleet tillahtivat silmiin, mutta mitäs se auttoi. Heti joutui Kalle itsekin irvihampaiden pilan esineeksi. Seuraavana päivänä pidettiin näet Havukkalassa leikkuutalkoot, joihin Kalle oli kutsuttu soittomieheksi. Siellä hänen ihmeekseen kyselivät pojat häneltä: "paljonko lukkarin Reetalla oli rahoja" ja muuta semmoista. Varsinkin oli Nokkalan Esa Kallen kimpussa, kuin takiainen, milloin tarjoutuen puhemieheksi, milloin ihmetellen, äidikseenkö vai ämmäkseenkö Kalle rupeaisi Reetaa kutsumaan.

Laukkalan muori oli näet, suutuksissaan siitä, kun Reeta hänet suunavauksetta mökistään pois toimitti, kuunnellut oven takana ja kertonut siitä kylällä. Kallea harmitti hiukan tuo toisten

naljaileminen, mutta hän päätti olla välittämättä toisten pilapuheista mitään. Illemmalla ei Kalle kuitenkaan voinut aivan välittämättömänä olla, kun hän kauli tyttöjen kertovan eilistä kohtausta Rekulan Riitallekin. Se saattoi Kallen alakuloiseksi, ja yhä alakuloisemmaksi hän tuli Riittaa tarkastellessaan. Riitta tuntui nyt hänestä olevan liian korkealla, ja melkein näytti siltä kuin tyttö itsekin olisi tahtonut Kallelle sitä huomauttaa. Eihän hänellä nyt edes ollut päällensä tuota esiliinaakaan, vaikka olihan hän luvannut sitä aina nuorten kisoissa pitää. Selvästihän sitä paitsi näkyi koko tytön olennosta, että hän tahtoi vältellä Kallea.

Päästäkseen noista masentavista ajatuksista kulahdutti Kalle ryypyn toisensa perästä ja siten tultuaan rohkeimmilleen koetti pyörötanssissa halata Riittaa, niinkuin oli muitakin tyttöjä halannut. Silloin se Riitta Kallen mielestä teki päätempunsa. Hän ei tosin muiden tyttöjen tavoin Kallea sättinyt eikä soimannut, vaan katsoi häneen niin pitkään ja kummallisesti, että Kalle heti selvisi viinahöyryjen huumauksesta.

Oliko tuo Riitan silmäys hellä vai vakava, sitä ei Kalle tiennyt, mutta siinä oli jotakin, joka pani koko sydämen levottomaksi; sen Kalle sekä tunsikin että tiesi.

Ei ollut sinä iltana Kalle Kelvottomassa miestä, niinkuin ennen, kompasanoilla toisia huvittamaan. Pari kertaa hän koetti pinnistää jotakin sukkeluutta ilmi, mutta koetus onnistui niin huonosti, että Riitan kanssa tanssiva Nokkalan Esakin sen tyhmyydeksi huomasi, mitä sitten muut.

Yhä huonommalle tuulelle joutui Kalle tuosta, eikä hänen alakuloisuutensa vielä seuraavina päivinäkään ollut haihtunut. Hän vain jurotteli yhtenänsä ja vastasi nenäkkäästi jokaiselle, joka häntä koetteli puhutella, eikä edes itsekään saanut selväksi, minkätähden hänellä oli niin tukala elämä.

Ei työkään tahtonut enää häneltä oikein sujua, eikähän se ollut ihmekään, kun ommellessa vain aina pyöri Riitta silmien edessä ja tuo kummallinen katse tuijotti Kalleen milloin saksien peristä, milloin muualta. Usein lähti Kalle Rekulaan, että saisi Riittaa puhutella ja pääsisi aivan selville siitä, mitä tyttö hänestä ajatteli, mutta mikä lienee aina rohkeuden lopettanut, jotta ei ilennyt sisään mennä. Kalle jo arvelikin jättää pois mielestään koko tytön, sillä "Nokkalan Esahan sen kuitenkin saa", päätti hän, mutta tyttö ei niin hevin mielestä lähtenytäkään.

* * * * *

Eräänä lauantai-iltana huomasi Rekulan emäntä Kallen kirkkomiesten joukossa talonsa pihamaalla ja erittäin ystävällisesti pyysi Kallen tulemaan sisään, kun hänellä muka oli Kallelle tärkeää sanottavaa. Mitään pahaa aavistamatta seurasi Kalle emännän kutsumusta, mutta tuskin oli hän päässyt perheentupaan, kuin Kaisa-emäntä salaman tavoin leimahti hänen eteensä ja viskasi punakukkaisen esiliinan vasten vieraansa silmiä.

Silloin sekä jyrisi että paukkui niin, että ihmisiä joka suunnalta riensi sitä melua kuulemaan, vaikk'ei se mitään erittäin harvinaista Rekulassa ollut. Eräs kirkkomies arveli siitä jälkeensä, että "eipä syysmyrsky taivaslakisessa kuusikossa usein pidä pahempaa pauhua kuin Rekulan Kaisa Kallelle piti." Kuitenkin jaksoi Kalle kotveroisen aivan tyynenä kuunnella emännän sanatulvaa, mutta kun ihmisiä yhä saapui lisää kuulemaan miten häntä häväistiin, suuttui Kallekin viimein.

Hän oikasi suoraksi mittavan vartalonsa, ja nuo suuret, tummat silmät näyttivät hehkuvan kuin hiilet, kun hän ryhtyi vastustamaan Rekulan kiukkuista ja peljättyä emäntää. Ei ainoastaan emäntä itse, vaan kaikki muutkin hämmästyivät tuollaisesta rohkeudesta, sillä Kaisa emäntää ei luultavasti vielä sitä ennen kukaan kuolevainen ollut tohtinut vastustaa.

"Ei emännän tämän rievun tähden tarvitse pedoksi ja peijakkaaksi suuttua", sanoi Kalle, antaen takaisin sanan sanasta ja kaksi parhaasta. Sitte hän jokseenkin elävästi kuvasi, kuinka Kaisakin oli "samaa syntistä lihaa ja luuta, kuin muutkin ihmiset, vaikka hän kävikin körttiröijyssä." Vielä lisäsi Kalle: "Sitäpaitsi Riitan oma isä näki sen, kuin tuon esiliinan tyttärellenne annoin."

"Ja mitä varten sen hänelle annoit; — sinunlaisesi ei minun tytölleni tarvitse mitään antaa", tiuski emäntä.

"Minä näin Riitan mielen sitä tekevän", vastasi jo vähän tyyntyneenä, "ja Riitta on niin hyvä tyttö, jotta hänelle antaisin, vaikka mitä — itsenikin, vaikka hänen äitinsä onkin tuommoinen papumylly."

"Entäs sitte sinä, herra ja mestari? Mikäs sinä olet muu kuin renttu ja narri, joka kaikkien kometiiana kyliä kiertelet", sanoi emäntä.

Kalle punastui hiukan, mutta näytti malttavan mielensä ja melkein ystävällisesti vastasi: "eihän sitä juuri taida olla kehumisen varaa minussakaan, mutta antakaapa koetteeksi suostumuksenne Riitan ja minun tuumiini, niin tulee minusta ihan toinen mies. Sitte en minä enää tappele, en hurjastele, enkä

edes ryypikään, vaikka eihän se taida ollakaan synti. Uskokaa pois, minusta saatte oikein siivon vävyajan ja teette vielä hyvän työn pelastaessanne minut hurjuuden retkiltä. Mutta ymmärrättehän, minkäs mies tekee, kun lapsuudesta pitäen on enimmäkseen veitikoimalla täytynyt leipänsä ansaita, eikä paremmista päivistä ole toivoakaan. — Tuskinpa tuttavaniakaan antaisivat minulle työtä, jos eivät samalla toivoisi saavansa jotain hauskuutta taloonsa — sitä se tottumus tekee, emäntä-kulta."

Kaisa-emäntä ei oikein tienyt, tekikö Kalle hänestä pilkkaa vai puhuiko hän aivan tosissaan, sentähden hän vähän hämillään päätti vastatakin pilkalla ja sanoi: "olkoon menneeksi! Ei suinkaan minusta vastusta ole, kun vaan ensin näytät minulle talosi perintöpäätökset tahi lyöt pöytään pari tuhatta omaa, rehellisesti ansaitsemaasi hopearuplaa."

"Rekulan Riitta myytäisiin kahdesta tuhannesta," huudahti Oksa-Heikki väkijoukon takaa. "Pahuus, kun minulle ei tällä kertaa sattunut kuin puolitoista riunaa!"

Useimmat joukosta uskalsivat purskahtaa äänessä nauramaan ja toisetkin pureksivat huuliaan tuon sukkeluuden kuultuansa. Emäntää näkyi harmittavan niin, että kyynleet väkisin pyrkivät silmänurkkiin, ja hän uhkasi vielä "roistoille näyttää —"

"Jätetään nyt jo pois koko tora", sanoi Kalle säälivällä äänellä ja jatkoi ojentaen emännälle kätensä, jota se ei kuitenkaan huolinut, "jätetään pois koko tora, muutoin tässä vielä tekin joudutte 'kaikkien kometiiksi'. Hyvästi nyt siis ja erotaan sovinnossa, kun on toisillemme niin ystävällisesti selitetty millaisia olemme!"

Oksa-Heikki ja joitakuuta muitakin lyöttäytyi Kallen seuraan hänen Rekulasta lähtiessään. He ylistelivät Kallea oikein miesten mieheksi, eivätkä enää itsekään sanoneet pelkäävänsä Rekulan Kaisaa, kun nyt olivat nähneet, ettei se todellakaan ollut "muuta kuin papumylly, koko Kaisa."

Masentunein mielin kuunteli Kalle heidän liehakoima-lörpötyksiänsä ja näkyi miettivän ihan toisia asioita. Viimein istahti hän kivelte tien viereen, ikäänkuin levähtämään, ja mutisi siinä itsekseen sormiansa lukien: "jos vaikka saisi kaksi ruplaa viikossa, niin se ei olisi kuin — — kuin — — sata ja neljä — — ja siitä vaatteisiin — — kymmenessä vuodessa — — perhana! Siinähän menisi kolmattakymmentä vuotta — ja olisikos se sitte enää saatavissa?"

"Mikä olisi saatavissa?" kysyi Oksa-Heikki.

"Eipähän paljo mikään, mutta soma olisi panna Rekulan emäntä kimmille, kun kellä olisi kaksituhatta ruplaa."

"Mutta kun sitä ei ole, niin heitä sinä Rekulan emännät ja Riitat oman Jumalansa nimeen, ne eivät ole köyhän kukkasia", neuvoi Oksa-Heikki.

"Ja lähtään nyt miehissä Havukkalaan huuhtomaan kaikki huolet hunnikolle ja laitetaan siellä hupainen ilta", esitti muuan joukosta.

"Ka lähtäänpä vain", sanoi Kalle hypäten ylös ja alkoi astua toisten edellä täyttä kulkkua huutaa hoilottaen:

"Köyhä mies on viisas mies, kun se viinaa juopi, viinakulta se surussakin huojennuksen tuopi. Hei rallin lallin, lallin lallin! ja huojennuksen tuopi."

Havukkalaan mentiin, ja varmaankin oli siellä pidetty hupainen ilta, koska se oli jatkunut niin pitkäksi että vielä kirkkomiehet, seuraavana aamuna kirkkoon mennessään, kuulivat saunasta käheä-äänistä renkutusta sekoittuneena kirouksiin ja omituiseen ärinään.

Räätäli-Kalle ei siellä enää kuitenkaan ollut. Hän oli jo ennen puolta yötä kyllästynyt toisten seuraan ja lähtenyt kävellä toikkaroimaan kylään päin. Viimein saapui hän Laukkalaan ja kompuroi tallin parvelle maata. Oli kuitenkin niin paha elämä, ettei uni tahtonut tulla silmään, vaan ajatukset häilyivät sinne tänne, jotta ei oikein tiennyt missi ne kävelivätkään. Viimein seisahdivat ne tuonne Rekulan perheen tupaan ja alkoivat kulkea paremmin yhdessä jaksossa. Tuntui niin hyvältä, kun oli näyttänyt Rekulan Kaisalle, ettei sitä niinkään hätäpoikia olla, ja huulet vetäytyivät itsestään hienoon hymyyn. Hymy poistui kuitenkin, kun mieleen juolahti, että se sanoi rentuksi ja roistoksi. — — "Mitähän jos olisi oikeuteen vetää? Ei, ei, siellä voisi itsellenkin käydä ohraisesti". lausui Kalle itsekseen puoliääneen.

Siitä ne ajatukset sitte siirtyivät entiseen elämään, niihin monen monituisiin toiveisiin, joita oli tuolla rinnassa aika ajoin oleksinut ja sitte haihtunut tietämättömiin, jättäen jälkeensä sydämen niin tyhjäksi ja kolkoksi. Mitäpä sitä kumminkaan huolisi välittää koko elämästä, kun se on semmoista sekasotkua; parasta on antaa päivän mennä toisen tulla! Kun tuntuu elämä autiolta, niin tuntukoon; minkäpä sille voi? — Varmaankin olisi kaikki toisin, jos saisi Riitan — — niin, kun saisi, mut otappas!

Sitte koetteli Kalle olla ajattelematta ihan mitään ja päätti nukkua viimeinkin, vaan silloin rupesi renki Heikki kuorsaamaan tuolla parven toisessa päässä. Ei saanut unen päätä käsiin eikä edes päässyt noistakaan ajatuksista; niitä vaan tuli ja lähti. Niinhän hän teki itsekin, tuli johonkin, oli aikansa ja lähti. Miltään tuo tuntuisi, kun ei tarvitsisi lähteäkään. Miltäpä se. Samallaista se mahtaisi olla sittenkin, autiota ja tyhjää vain.

Sanoihan se Reeta: "tekisit täällä kotona työtä." Melkein taitaisikin olla parasta taipua Reetan tuumiin. — Oikein se nauratti tuo ajatus alussa, mutta sitte ei naurattanutkaan. Sehän olisi Rekulan emännälle parahiksi. Luonto kyllä löi vastaan, mutta Kalle pakotti ajatuksensa takaisin Reetaan.

Eihän se Reeta vielä todellakaan ollut kovin harmaassa, ja kuta enemmän sitä parempi. Mutta entäs Riitta ja muut tytöt? Riitta — no niin; onhan Nokkalan Esa ja paljon muitakin rikkaita maailmassa — ja sitä paitsi, mitäs siitä muutenkaan tulisi, sillä mitä Kaisa-emäntä sanoo, se on kuin "taivaasta pudonnutta", niinkuin koko maailma tietää. Vai ovatko ne tytöt sitte oikeastaan parempia? Vielä mitä, Reeta on oikeassa ja tohtii sanoa suoraan, mitä muutkin miettivät mielessään. Niin, ehkäpä se Reeta on muita hiukan parempikin. Tuntuihan hänkin mielestään paremmalta siiloin kuin ei Kaisa-emännälle liukastellut, vaan lauloi selvän totuuden. Kun sitä oikein mietti tuota asiaa, niin ei se niinkään hullua ollut se Reetan tuuma kuin se alussa näytti; ja mikäpä hänestä kuitenkin viimein tulisi?

Renki-Heikki kuorsaeli vielä yhtä mittaa, ja Kalle vaan ajatteli, ajatteli läpi kaikki ajatukset, mitkä milloinkin ajateltaviksi tulivat. Lopuksi hän tuumaili, että se ihminen on mitä kurjin narri ja pelkuri nahjus, joka ei uskalla sitä ei tätä; mutta hän tahtoi uhallakin uskaltaa, sanokoon maailma mitä tahansa! Reeta olikin aina ollut ystävällinen ja hyvä hänelle. Jo pikkupoikana, kun hän vielä kerjäten kulki, johan Reeta silloin oli hänelle ollut parempi kuin muut, antanut vaatteita, neuvonut, varoitellut, vieläpä opettanut hiukan lukemaankin.

Renki-Heikki heräsi ja alkoi kysellä illallisesta metakasta, josta kirkkoväki oli kertonut.

Lyhyesti ja vastenmielisesti teki Kalle siitä selon, sillä häntä inhotti koko juttu. Sitte lähti Kalle Heikin luota suoraan lukkarin Reetan mökille. Päivä oli juuri noussut ja oikein sunnuntaipäiväpä olikin, mutta Kalle ei uhallakaan katsellut luonnon kauneutta eikä päivän kirkkautta, joka häntä muulloin suuresti viehätti. Nyt hän ei siitä välittänyt, sillä hän oli päättänyt syöksyä suoraan kohtaloansa kohden, vaikka tuolla sydämen pohjalla säräsi niin kummallisen ilkeästi, ikäänkuin olisi siellä joku kieli katkennut.

Mietitti Kallea kuitenkin vähän, kun piti tarttua Reetan oven ripaan, mutta ikäänkuin sisällisestä pakosta ojentui käsi ja ovi aukesi. Ihmetellen katsahti Reeta vieraasensa ja hiukan hämillään kysäsi: "no mitäs sille Kallelle nyt kuuluu?"

"Nyt minä olen sitä asiaa tarkemmin aprikoinut ja tullut siihen päätökseen, että —"

Lieneekö Kallen sitte tarvinnut Reetan edessä maassa ryömiä, sitä ei tarkkaan tiedetty, mutta epäiltiin yleisesti. Varmaa vaan oli, että Reeta oli suostunut, koska seuraavana lauantaina Reeta ja Kalle yhdessä kävelivät pappilaan kuulutuskirjan teettoon. Laukkalan isäntä, puhemies, oli sinne jo edeltäpäin mennyt hevosella, kun hänellä oli syysaatavatkin rovastille vietävät; siis yksi tie kaksi asiaa.

Kevästi ja iloisesti kävellä kepsutteli Reeta, kuni morsian muulloinkin. Hän oli pukeutunut parhaasen pukuunsa, tykkimyssyyn ja vihtorinihameeseen. Siihen sijaan astui Kalle tavallista hitaammin, sillä hänestä oli kuin jokainen askel veisi häntä onnettomuuteen. Reeta tervehti vastaan tulijoita hymyhuulin, mutta Kalle käänsi aina silmänsä toisaalle, kun joku saatavan maksaja tuli vastaan, ja niitä tulikin monta, ihan lakkaamatta.

Riutta-ahteella sattui Kalle ja Reeta kohtaamaan pari laukkuvenäläistäkin. Ne nähtyään seisahtui Kalle äkkiä, ja tuskin ehti Reeta kääntyä katsomaan, mikä hänelle tuli, kun Kalle jo juosta vilisti pois metsään.

Turhaan huhuili morsian: "Kalle mihin sinä menet?" Turhaan rupesi hän vielä tien vieressä odottamaan sulhoansa, luullen hänen piankin metsästä palaavan. Kului hetki, kului toinen. Yhä harvemmiksi kävivät pappilasta palaavat saatavan maksajat ja yhä lähemmäksi kulki päivän terä. Puiden varjot alkoivat venyä yhä pitemmiksi ja pitemmiksi. Sitä mukaa synkkeni Reetankin mieli. Hän muisteli mökkinsä tyhjyyttä, muisteli niitä suloisia kuvia, joita hän vielä hetki sitte oli mielessään kuvitellut, ja nyt olivat jo kaikki toiveet rauenneet. Kalle oli pettänyt hänet ja saattanut yleisen naurun alaiseksi.

Tuhatta tyhjemmältä tuntui nyt tästälähin mökkikin. Kyyneliensä lävitse oli Reeta näkevinään mökkinsä ja kuolinvuoteensa siinä. Aivan yksinään oli hän vuoteellansa murtuneena, masennettuna. Ei tullut kukaan häntä katsomaan, ei Laukkalan muorikaan, sillä Reeta ei enää jaksanut nousta muorille kahvia kiehauttamaan. Luurankomies yksin tuli. Se lähestyi vuodetta ja kohotti viikatteensa. Maailma musteni silloin Reetan silmissä. Hän ei voinut ajatella muuta kuin ulkokullaisuuttaan, jolla aina oli

koettanut ihmisiä pettää. Nyt ei teeskentely enää auttanut. Ihmeen selvinä ja kirkkaina väikkyivät hänen muistissaan kaikki ne valheet, joilla hän oli kokenut Kalle Kelvotonta pauloihinsa kietoa. — Miksi oli hän niin tehnyt? — Ensi kerran juohtui mieleen, ettei suinkaan Kalle olisi voinut olla onnellinen hänen kanssaan, vaan hän oli vain tahtonut saada Kallen leikkikalukseen.

Reeta päätti ruveta aivan toisenlaiseksi ihmiseksi tästälähin, mutta silloin — oi hirmua! — silloin jyrähti taivaan pilvissä tuomiorven hirveä ääni. Ympärillä välähtelivät kirkkaat, häikäisevät liekit ja Reetan korviin kuului edempää ilkeää ääntä, juuri kuin naurun räkätystä.

Kamalalla äänellä parkasi Reeta sielunsa tuskissa. Hän painautui pitkäkseen maata vasten odottamaan, mitä nyt tulisi. Ei tullut muita kuin Laukkalan isäntä, joka vaivoin sai seisautetuksi Reetan kiljaisemista ja ukkosta säikähtäneen kimonsa.

"No, siinäkö te olettekin, ja narrasitte minun koko päivän odottamaan itseänne pappilassa", lausui isäntä.

Reeta alkoi hiukan tointua. Hän huomasi jo illan olevan käsissä ja ankaran ukkosen käyvän. Tuntui kuin olisi raskas taakka pudonnut hänen sydämmeltään, kun näki, ettei armon aika vielä ollutkaan lopussa.

Isäntä pyysi Reetan nousemaan rattaille ja selittämään, mihin Kalle oli joutunut ja miksi eivät pappilaan tulleet.

Unohtanut oli Reeta äskeiset aikeensa ja matkalla selitteli isännälle arvelleensa, että hän jo oli liian vanha Kallelle vaimoksi, koska ei suinkaan olisi liian nuori hänelle äidiksikään. "Sen tautta sitä ei pappilaan tultu, vaan minä en jaksanutkaan tulla pappilaan asti teille sanaa tuomaan", lopetti Reeta puheensa.

Läpimärkänä pääsi Reeta mökkiinsä, tuohon autioon mökkiin ja kiitteli Laukkalan isäntää kyydistä. Isäntää säählitti Reetan kohtalo ja hän päätti hyvästi läksyttää Kallea, kun oli antanut kujeensa niin pitkälle mennä. Siksi isäntä kysäsi kotiin päästyänsä, oliko Kalle siellä kotona käynyt.

Kului päiviä, niistä tuli viikkoja ja kuukausia, mutta Kallea ei nähty Laukkalassa eikä missään; hän oli kadonnut kuulumattomiin.

Kallen katoamisesta ajattelivat ihmiset yksi yhtä, toinen toista. Viimein vuoden parin perästä ei hänestä paljoa kylällä enää puhuttu, Sitte tapahtui kuitenkin pieni seikka, joka vähän virkisti muistoa Kallesta ja hänen katoamisestaan.

Muutamana Elokuun iltana, vähää ennen maata menoa, kulki näet kylän lävitse kummallinen kuorma. Näytti siltä, kuin olisi siinä ollut paljaita matka-arkkuja, ja paljo niitä oli, mutta kun mustat polstat tiivistä peittivät koko kuorman, niin ei voinut selvästi erottaa, mitä siinä mahtoi olla. Vielä sattui, kuorman kylän kohdalla kulkiessa, pilviä kuun eteen, että oli jotenkin hämärä, mutta sen näki jotta ei se tavallinen kuorma ollut. Hevonenkaan ei ollut tavallinen rahtikoni, vaan uljas ja vahvannäköinen, kuin paras syöttiläs. Mies se kuitenkin kaikista merkillisin oli, pitkä, solakka ja muutenkin pulskan näköinen. Ruumiin mukainen puku teki vielä hänen tarmokkaan vartalonsa erittäin huomattavaksi.

Muuan kyläläinen huomasi miehen leveälaitaisen huopahatun alta kiemurtelevan esiin aivan samanlaiset kiharasuortuvat kuin Kalle Kelvottomalla "aikoinansa oli ollut". Kalleksi ei kuitenkaan kukaan matkalaista uskonut, sillä ensiksikin oli hänellä parta ja toisekseen ajoi hän kylän lävitse virkkamatta pienintäkään pilapuhetta ihmisille, joita vielä oli kylliksi liikkeellä, että olisi voinut leikkiä laskea.

"Ei se ollut Kalle", päätti Oksa-Heikkikin, "sillä mistä se Kalle olisi niin hyvät vaatteet saanut, kun oli kengätkin semmoiset poimuarret kuin kaupungin sotaherroilla."

Laukkalan pihaan se meni tuo eriskummainen kuorma. Talon isäntä tuli juuri tallista syöttiläsorittansa illastamasta, kun matkamies kartanolle pääsi ja pyysi yösiijaa.

"Mielellänsähän se isäntä yösiijan antoi, ja kuormakin kuletettiin ylisille lukon taakse", kertoi Laukkalan Miina jälkeinpäin lukkarin Reetalle, ja lisäsi: "ei siinä siis mahtanut paljaita ruumenia olla. Eipä se itse vieraskaan tavallisia rahtimiehiä ollut, koska sille tehtiin tila kammariin ja emäntä itse hilasi sinne ruokaakin niin, jotta ei tuolle meikäläiset piikatytöt passariksikaan kelvanneet. Aamusella kysyi sitte renki-Mikko isännältä, että: mikä se meidän viimeinen yövieras oli, mut isäntä vain sanoa toksautti: se oli niitä kaupungin saksoja. Ei se kuitenkaan saksoja ollut, vaan mikä lie ollutkaan herra."

Samana yönä oli Rekulassakin ollut vieraita, kummituksiako lienee ollut vai muita. Kaisa-emäntä itse

oli näet yhteen aikaan ollut kuulevinaan jyskettä tyttöjen aitoista päin. Eräs piiosta taas väitti selvään kuulleensa Riitan aitan ovea "auvottavan", ja kun hän oli koettanut ylä-ikkunasta sinne päin katsoa oli portailta liikkunut jotakin mustaa ja kuulunut sipinää ja naurun hihitystä, mutta hän ei ollut uskaltanut ulos katsomaan lähteä.

Riitta itse ei tietysti ollut aittansa portailta nauramassa käynyt, sillä eihän hän vuosikausiin ollut edes huuliansakaan hymyyn vetänyt, sitä vähemmän nauranut, eikä hän sanonut mitään tavatonta nähneensä eikä kuulleensa, vaan oli nukkunut yönsä rauhassa, "niinkuin tavallisesti."

Katsellessaan tyttärensä kalvenneita kasvoja, joilla nyt kuitenkin heikko punerrus näkyi, alkoi Rekulan Kaisa pelätä, ettei tuo yöllinen tapaus hyvää merkitsisi. Riitalle ei kumminkaan tapahtunut entistä enempää, eikä hänen sairautensa entisestään yrtynyt ei ärtynyt, milt'ei vaan liene ollut paremmin paranemaan päin.

Sitte kului taas vuosi vuotensa perästä tavallista hiljaista latuansa ilman erityisittä iloitta, jos huolitinkin, mutta eräänä talvena ilmestyi Rekulan emännälle taas huolta. Naapurin Matti oli näet vihdoinkin saanut hurjalla elämällään talonsa vasaran alle. Kirkossa kuulutettiin muutamana sunnuntaina, että Harjulan maa myydään kansselissa silloin ja silloin kruunun "rästeistä ja ulosteista." Siitä päivästä oli Rekulan Kaisalla rahahuolia, sillä hänen mielensä teki ja oli jo kauan tehnyt Harjulaa, kun se mukavasti olisi sopinut yksiin viljelyksiin Rekulan kanssa.

Nokkalan Esallahän niitä olisi rahoja ollut käsissä, mutta se ei ruvennut antamaan muulla keinoin kuin sillä, että Riitan olisi pitänyt taipua hänen kosimistuuksiinsa. Riitta taas teki puolestaan semmoisen tenän, ettei häntä hyvällä eikä pahalla saatu Esaan suostumaan. Papit ja Kaisan tuttavat heränneetkin kieltelivät häntä tytärtään pakottamasta, ja yksin hänen oma miehensäkin uskalsi siinä asiassa vetää Kaisalle vastakynttä. Sanalla sanoen "koko maailma" oli noussut kapinaan Rekulan emäntää vastaan aina siitä asti kuin Kalle Kelvoton oli hänet kerran masentumaan saanut.

"Kova onni", ajatteli Kaisa, "kova onni, kun minun poikani piti kuolla niin nuorena! Hän kyllä olisi heidät saanut tottelemaan, vaikka olikin synnin lapsi."

Poika oli kuollut, eikä emäntä saanut rahoja. — Harmillista se oli, varsinkin kun naapuriksi voisi sattua vieläkin heittämpi mies kuin Matti oli ollut. Kuitenkin rauhottui Kaisa-emäntä hiukan, kun saatiin tietää Harjulan omistajaksi tulleen erään teurastajan kaupungista, sillä "sehän ei toki itse viitsine ruveta tänne salon sydämeen asumaan, vaan ehkä antaa talon arennille", ajatteli Kaisa.

Sekin toivo petti, kun jo kevähölseissä rupesi Laukkalainen, jolle omistaja oli lähettänyt sitä varten rahaa, parannuttelemaan Harjulaa. Laukkalainen kertoi vielä omistajan itsensäkin muuttavan Harjulaan, kun vaan saa asiansa kaupungissa järjestetyiksi. Ei sitte kovin kaukaa kulunutkaan, kuin Harjulan omistaja jo muutti taloonsa asumaan ja innolla ryhtyi sitä korjailemaan.

Melkein ensimmäisiksi töikseen pani tuo uusi isäntä miehiä purkamaan peltojensa välitse kulkevia Rekulan karjakujoisten vierusaitoja. Nähtävästi oli sillä aikomus tuketa koko kujoiset.

Tavallista joutuisammin kiiruhti Rekulan Kaisa aidan purkajain luo ja kysyi heiltä, kenen luvalla he hänen karjaltansa tietä tukkesivat. Miehet vain nauroivat Kaisan kiivaudelle ja pilkallisesti käskivät hänen menemään "äystäämään" Harjulan isännälle itselleen, se ehkä pelkäisi "eukkojen toria", mutta heidän täytyi tehdä työtä käskettyä ja syyttömiähän he siihen olivat.

"Mutta mistäs kautta minä sitte karjani kuletan?" tiuski Kaisa.

"Luultavasti ympäri järven eli minusta nähden vaikka venheellä", vastasi muuan vintiö miehistä.

"Ympäri järven? Kuusi pitkää virstaa? Hulluk—" Kaisa huomasi olevansa pilan esineenä ja lähti nolona kotiinsa.

Hetken perästä nähtiin Rekulan emäntä taas matkalla Harjulaan, mutta nyt hän oli kirkkovaatteissaan. Perille päästyänsä ei Kaisa tahtonut uskoa silmiänsäkään, sillä portaille häntä tervehtimään tuli tuo jo aikoja sitte kadonnut Kalle Kelvoton ja ihan ilmielävänä. — Millaiseksi se sitte vielä oli paisunut tuo Kalle! Nyt hän ei enää ollutkaan mikään humalaseiväs, vaan harteava ja tukeva kuin kangashonka ja kuitenkin solakka. Kasvoilta oli kadonnut niiden entinen kalpeus ja nyt niillä näkyi miellyttävä ruskeus. Kaikki hänen liikkeensäkin olivat niin mahtavia, että Kaisakin ikäänkuin sisällisestä pakosta totteli, kun Kalle viitaten käski häntä vierashuoneeseen. Kaisa tunsu, että Harjulan uusi isäntä oli jäykkä naapuri, mutta samalla oikea isännän malli, eikä hänellä ollut vähääkään voimaa vastustamaan tuota miestä.

Ennenkuin emäntä ehti asiaansa alottaakaan, sanoi jo Kalle: "minä juuri odottelinkin emäntää tänne?"

"Minua? Mistä sinä minua tiesit odottaa?"

"No tuon kujoisjutun tautta —"

"Niin, niitä sinä et saa tuketa", sanoi Kaisa, ja ensi hämmästyksen haihduttua alkoi hänessä taas entinen voima ilmestyä.

"Kyllä minä saan", naurahti Kalle. "Minä saan mitä ikänä tahdon, kun en koskaan mahdottomuuksia tahdokaan. Mutta, jott'ei meidän taas tarvitse riitelemään ruveta, selitän minä teille tuon kujoisjutun, sillä riidassa te varmaankin tappaisitte."

Kalle avasi vahvasti raudoitettun kirstunsa ja nosti siitä ensin pöydälle punakukkaisen, raskaan näköisen nyytin ja sitte pitkän paperitorven, jonka avattuansa levitti pöydälle.

"Katsokaas", sanoi hän, "tässä on minulla sekä Harjulan että Rekulan kartat. Tässä on Harjulan maa, ja niinkuin näette ei koko tiluksilla ole muuta tietä kuin tuossa on tie rantaan ja tuossa teidän kirkkotienne. Mutta tässä on vielä toinen seikka. Teidän uusi riihirakennuksenne on näette sen kokonaan minun puolellani ja se on teidän heti siirrettävä pois —"

Se oli Kaisalle liikaa ja vihasta aivan tulisenä huusi hän: "sinunko tähtesi minun pitäisi siirrellä omia huoneitani, ohoh — en kuuna päivänä!"

"Kyllä teidän pitää", vastasi Kalle Kelvoton peloittavan tyynesti, "kyllä teidän pitää, jollette myy minulle koko taloanne. Minä maksan teille Rekulasta hyvän hinnan, kun tämän talon sain niin helpolla ja nämä talot sopivat niin hyvin yhteen käteen."

"Haha haa! Millä sinä voisit Rekulan ostaa?"

"Eiköhän tuota rahalla saisi, ja ehkäpä voisin teidät pakoittaa antamaan sen rahattakin, jos tahtoisin", vastasi Kalle. Osoittaen pöydällä olevaa nyyttiä lisäsi hän: "jo tuossa esiliinassakin luulisin olevan Rekulan hinnan, vaikka siinä onkin vain liikerahoja karjan ostoksi."

Kaisa-emäntä ei kyennyt vastaamaan sitä ei tätä, katselihan vaan kummastuneen näköisenä pöydällä olevaa nyyttiä.

Kalle katkasi äänettömyyden kysymällä: "paljoko te vaaditte Rekulasta?"

"Mutta en minä ymmärrä", vastasi Kaisa kierrellen, "en kuolemakseni ymmärrä, miten sinä puoleen kymmeneen vuoteen olet voinut niin paljon rahaa säästää?"

"Siitähän onkin jo lähes kymmenen vuotta, sillä kohtahan teidän Riittanne täyttää seitsemänkoltmatta", selitti Kalle. "Enkä minä muutoin ole säästänytään, vaan ansainnut." Sitte kertoi hän vielä emännälle laukkuvenäläisten tavoin ruvenneensa kyläkauppiaksi ja kulkeneensa ympäri maata. Vähitellen oli hän saanut niin paljon kokoon, että voi ruveta pitämään teurastajan tointa ja hevoskauppaa.

"Niillä toimilla en minä kuitenkaan olisi aivan äkkiä päässyt vaurastumaan, kun piti voidella kruunun miehiä ja senkin seitsemiä, vaan sitte sain urakatöitä sekä kruunulta että yksityisiltä ja niissä voitoin enemmän kuin edeltäpäin aavistinkaan. Sillä tavoin kertyi siksi varoja, että nyt tuota jo pääsee rauhassa leipäänsä syömään."

"Varmaan olet sinä ryyppimisenkin jo pois heittänyt?" sanoi Kaisa ja katsoi terävästi Kallea silmiin.

Kalle naurahti hiukan ja tuumaili: "konstikos sitä oli heittää, niinkuin muutakin vallattomuutta, sillä en suinkaan minä ryyppimällä olisi tarkoitusteni perille päässyt."

"Et — et suinkaan! — — Kyllä sinä Kalle näyt olevan toimen mies, mutta etköhän kuitenkin heittäisi noita kujoisia auki?"

"Ei se oikein kannata, sillä pelto menee hukkaan", vastasi Kalle, mutta vähän mietittyään jatkoi: "naapurisovun vuoksi olkoon auki siksi kuin ehditte teettää takapalstallenne karjamökin, esimerkiksi yhden kuukauden."

"Yhden kuukauden!" huudahti emäntä, "eihän siihen ehdi mitään —"

"Siihen ehtii hyvinkin paljon," sanoi Kalle, "kun vaan ihmisellä on hyvä tahto."

Kotiin tultuansa ei Rekulan emäntä enää oikein itseänsä ymmärtänyt. Tavallansa häntä harmitti ja tavallansa oli hän iloinenkin. Pitkiksi ajoiksi jäi hän sitte yhteen kohti istumaan, eikä pannut rikkaa ristiin pitkinä päivinä, van näytti miettävän, — mitähän lienee miettinytkään. Ei hän edes väelleenään

virikkanut hyvää, ei pahaa, vaan jokainen sai tehdä, mitä itse tahtoi. Riittaa hän usein katseli pitkään, kun luuli, ettei tyttö huomaisi. Silloin näki hän tytön kokonaan vieraantuneen hänestä, ja se koski äidin sydämelle. Juontui mieleen paljon kaikenlaisia pikku tapahtumia menneiltä ajoilta, ja silloin selvisi Kaisalle, että hän oli elänyt ikänsä pelkkänä Rekulan emäntänä, kylmänä, kolkkona käskijänä. Kuulipa vieläkin talossa oleva piika Leena emännän kerran itsekseen puhelevan "jotain semmoista, ettei hän ollut rakastanut mitään eikä ketään." Ei kukaan rakastanut häntäkään, vaan sama jäykkyys, jota hän oli ympäristöönsä levittänyt, henki nyt häntä itseäänkin kohtaan. Perheensä keskellä tunsu hän olevansa kuin yksinänsä kaukana synkässä erämaassa. Niin kertoi Leena Oksa-Heikille ja sanoi: "ihan varmaan emäntä nyt tulee hulluksi, kun on ollut niin hyvä meille kaikille."

Ikävät päivät olivatkin Kaisalla käsissä. Hän katseli kirjojaan, jotka jo vanhastaan olivat hänelle tutut, mutta nyt olivat nekin tuntemattomat, vieraat. Ihan toista kuin ennen oli nyt niiden lehdillä. Niissä puhuttiin rakkaudesta, toisten hyväksi uhrautumisesta, sydämen, eikä vaatteiden uudistamisesta, anteeksi antamisesta, eikä tuomitsemisesta. Tuo oppi oli valoisaa ja lämmintä, siihen nähden jota Kaisa ennen oli tuntenut ja tunnustanut, mutta vaikeaa oli äkkiä muuttaa mielipiteitään. Vanha ja uusi käsitys taistelivat Kaisan sydämässä vallasta, eikä ollut ketään, jolta olisi kysynyt neuvoa. Olisihan se tosin ollut tuolla Harjulassa mies, joka näytti olevan selvillä kaikesta, joka olisi kyennyt neuvomaan, mutta se oli siellä eikä tullut edes käymäänkään Rekulassa. Niin, nyt se ei varmaankaan enää välitä Riitastakaan, koska ei tule. Eikähän äidin sovi mennä tytärtänsä tarjoamaan, vaikka nähtävästi Riitan onni riippui kokonaan tuosta miehestä, sillä Kallen kadottuahan hän rupeasi näivettymään ja kuihtumaan.

Kaisaa kadutti niin, että kyöneleet tahtoivat pyrkiä silmään, ja taisipa ne joskus päästäkin esiin, kun hän katseli Harjulaan päin ja mietti kaikkea, mitä oli tapahtunut ja mitä olisi voinut tapahtua.

Renki-Pekka sanoi emännän jo alkavan käydä vanhaksi, mutta tytöt arvelivat hänen vain olevan äkeissään, kun oli naapurikseen saanut Kalle Kelvottoman eikä saa Kallea tanssimaan pillinsä mukaan, niinkuin muita. "Eikä Kalle enää kuulu Riitastakaan huolivan", lisäksi joku.

Siitä, mitä väki ajatteli, ei Kaisa välittänyt vähääkään, vaikka hän useinkin huomasi toisten ilkkuvat tai surkuttelevat katseet. — Sillä tavoin toimetomuudessa ja sisällisissä taisteluissa kului Kaisalta päivä päivän perästä, ja jo oli joutunut käsiin viimeinen viikko Kallen määräämästä kuukaudesta. Kaisa yhä tuijotteli Harjulaan päin, ikäänkuin olisi sieltä lohdutusta odottanut, mutta ei sieltä mitään tullut. Sen vuoksi käski Kaisa-emäntä eräänä päivänä miehensä mennä Harjulaan ja pyytää "Harjulan isäntää" toki kerran heilläkin käymään. Ihmetellen katsahti mies vaimoonsa, mutta kun tuo käsky kuului nöyrältä pyynnöltä, lähti hän sitä täyttämään. — Vähän ajan perästä tulivatkin molemmat isännät yhdessä Rekulaan, ja sekä Kaisan että Riitan silmät välkkyivät niin somasti nähdessään heidän tulevan.

"Nyt kohta jyrisee", kuiskasi piika-Anni karjakolle, kun Kaisa-emäntä meni portaille tulijoita vastaan. Uteliaina kuuntelivat sitte tytöt vierashuoneen oven takana, milloin myrsky nousisi Kallen ja emännän välillä.

Eipä huoneessa näkynyt myrskyn enteitäkään. Iloisesti keskusteli siellä vieras talon vanhusten kanssa, kertoen heille näkemiänsä ja vaiheitansa. Emäntää kyllä näytti painavan jonkunmoinen levottomuus, niinkuin jotakin erinomaista odottaessa on tavallista, mutta vieras ei siitä näkynyt huomaavan mitään. Aikansa oltuaan nousi Kalle ja aikoi lähteä pois, kuni muutkin vieraat. Ennen jäähyväisiä hän vielä kuitenkin kääntyi emäntään ja sanoi: "meidän pitäisi rakentaa Juokoskeen yhteinen mylly; se varmaankin kannattaisi hyvin."

"Rakenna sinä vaan, jos tahdot", lausui Kaisa.

"Toinen puoli on teidän maata, enhän minä yksin voi miten rakentaa."

"Sinä näyt kostavan ankarasti", lausui Kaisa, "sinä saatat onnettomaksi meidät — — vaan, se — — onkin minulle parahiksi." —

"Minäkö, ja miten?" kysyi Kalle erittäin ystävällisesti.

Vastaamatta pistäytyi Kaisa ulos, josta vähän ajan perästä palasi Riitan kanssa.

"Jos et todella tahdo meitä onnettomiksi, jos et ole kokonaan unhottanut entisiä aikoja, niin tuossa on Riitta", soperteli Kaisa melkein pyörtyneenä ja liikutuksesta vapisevalla äänellä.

"Nyt äitisi antaa sinut minulle, niinkuin sinä tahdoitkin", sanoi Kalle iloisesti puristaessaan Riittaa rintaansa vasten.

"Enhän minä aivan näin perinpohjaista antamista tarkoittanutkaan", sanoi Riitta lempeästi, onnellisena katsoen Kallea silmiin. "Vaan tämä on vieläkin parempi."

Seuraavassa silmänräpäyksessä saivat Rekulan isäntä ja piikatyöt nähdä mielestänsä ihan ilmeisen ihmeen. Kaisa-emäntä itse näet riippui Kalle Kelvottoman kaulassa ja itki, itki ihan kuin pieni lapsi.

"Sinä, sinä", tyrski Kaisa-emäntä, "sinä et ole nahjus mies, vaan aukasit minun silmäni, sillä minä olin sokea, mutta kun naiselle jää kaikki hallitus, niin muuttuu hän väkisinkin 'pedoksi' — — ja sitte on sydän haleta — — mutta nyt on taas kaikki hyvin. — — Voi Kalle-kulta! Et usko, miten onnellinen nyt olen, niin onnellinen että — että, — kun taas voin luottaa johonkin."

"Niin mekin", sanoi Kalle likistäen Riittaa rintaansa. "Riitta arvasi oikein, kun sanoi, jotta te vielä suostuisitte kerran."

"Oletko sinä sitte Riittaa tavannut?"

"Enpä oikeastaan moneen vuoteen, mutta kerran kävin katoamiseni jälkeen hänen puheillansa ja silloin tuumimme kaikki valmiiksi, mutta isäntä neuvoi kovuudella pehmittämään teitä, jos mieli teitä saada taipumaan."

"Kaisa", sanoi isäntä, "anna anteeksi, mutta minä luulin, ettei sinulla enää olisi sydäntä, ja sentähden —"

"Oli sinulla siihen syytäkin", vastasi Kaisa, "mutta sinun toimeesi nähden olisi jo aikoja sitte oltu mieron tiellä, eikä arvattavasti nähty tätä siunattua hetkeä."

"Eiköhän?" arveli Kalle.

"Tuskinpa todellakaan", mutisi Rekulan isäntä mieltävästi.

"Kas kun toisinaan sataa, vaikka ei ole yhtään jyrissyt", kuiskutti piika-Anni taas karjakolle ja salavihkaa oven raosta tirkistellen osotti sormellaan ilosta kyynelöivää emäntää, jonka kasvoilta entisen jäleiden asemesta loisti tyytyväisyys ja ilo.

* * * * *

Paria vuotta myöhemmin oli Rekulan talon väki ja muutamia vieraitakin koolla tuvassa katsomassa erään sairaan hengen lähtöä.

Vuoteella lepäsi vanha, kurttuinen ja aivan hopeanharmaa ämmä. Hänen rintansa kohoeli harvaan ja hengitys kävi raskaasti.

Viimein avasi sairassaan silmänsä ja puhui vaivaloisesti: "Kalle, kiitos, että — otit minut tänne, — siellä mökissä yksin oli niin tyhjää ja — — pelottikin, kun minä olen ollut — — — niin ulkokullattu. — — Mutta, Kalle, luuletkos kaikki annettavan anteeksi?"

"Kaikki, jos vaan Häneen turvaatte", sanoi Kalle lohduttaen.

"Mutta minä tein niin paljo — paljon pahaa — — ja olin kuin käärme —"

"Mutta Hän ei tahdo syntisen kuolemaa", selitti Kalle taas.

"Sanoikos ukko-Paavokin niin?"

"En tiedä, vaan Hän itse sanoo, ja Hän on totuus."

"Niin, niin Hän itse sanoo, — nyt minä sen us—kon, kun sinä — — sen sanot — Kalle."

Seurasi sitte hetkisen äänettömyys, mutta viimein puhui sairassaan taas änkyttäen: "siellä — — sinä tiedät — Kalle — siellä — — villasukassa — — on ne — kahdeksan—toista — — ne — — ne pienelle — — Reetalle — — muis—toksi — — kum—mistaan. — — Hyvästi — — en jaksa — — kiitos! Siunatkoon teitä —"

Sairas vaipui jonkunlaiseen horrostilaan, jota kesti kotveroisen. Viimein aukenivat taas hänen silmänsä ja yhteen jaksoon puhui hän: "täällä ei ole tyhjää, kun sinäkin olet täällä, Kalle. Tule Kalle! Tanssitaan, nythän ovat meidän häämme. Tie auki morsiamelle! Hei!"

Silmänräpäys kului, eikä morsiammen rinta enää kohoellut. Kaikki oli lopussa, ja kyyneleet kiiluivat Riitan silmissä, kun hän ummisti lukkarin Reetan silmät. Kalle koetteli silloin siellä jotakin, joka ei oikein ottanut mennäksensä alas. Samassa alkoi vanha isäntä veisata: "maailma, sinun jätän", johon Kaisa-emäntä vapisevalla äänellä ensiksi yhtyi. Vähitellen tarttuivat virteen kaikkikin tuvassa olijat, paitsi pikku Reeta, joka vielä kuunteli lattialla isoäitinsä jalkojen juuressa.

IISAKIN ROMAANI.

"Taivas se on sininen, ja lintuiset on pienet: nepä ne oksilla laulelevat".

Vienon suruisella ja pelonalaisella lapsen äänellä laulettuina tunkeutuivat nuo sanat jostakin kaukaa Iisakin korviin. Hän loikoi silloin vielä vuoteellansa kaupungin parhaan ravintolan viidennessä numerossa ja aukasi silmänsä. Iisakki ei oikein tiennyt, oliko hän jo ollut hereillä ennen laulua, vai siihenkö hän vasta heräsi. — Kaiketikin mahtoi vielä olla liian aikaista nousta ylös, koska suu maistui vielä niin unelle. Hän kääntyi seinään päin mukavassa rautavuoteessaan ja aikoi nukkua vielä jonkun tunnin.

Unta ei kuitenkaan kuulunut tulevaksi, eikä voinut olla ajattelematta. Ei tuo ajatus niin erinomaista mitään ollut, eikä tärkeäkään, vaikka se tunkeutui esiin niin voimakkaasti, että häiritsi nukkumisen ja tahtoi suututtaa oikein.

"Niin, on sekin luuloa, että uni muka joltakin maistuisi ja vielä suussa! Se on vaan semmoinen sanantapa ja merkitsee sitä, että vatsa ei ole kunnossa. No, mutta minussa se nyt merkitsee sitä, että tässä talossa on huonoa viiniä ja nuo naiselliset Dagmar-sikarit eivät sovellu miehille suulle, vaikka se neiti illalla niitä niin kehui."

"Poissa on armas, ja siksi puhkee kaihoni kyyneliksi; siitä hiukan on toki hoivaa —"

kuului taas tuo surullinen ääni korviin.

"Kaikkiakin, kun antavat noin häiritä matkustavaisia. Voi näitä pikku kaupunkeja! Kaupunkeja — hm! Mitä kaupunkeja nämä ovat? Mennään maata päivän kanssa ja kiivetään ylös kukon kerällä — mut mitähän nyt jo kello lienee?"

Olisi se tuolla pöydällä kellokin. Kuuluihan sieltä oikeaan korvaan ihan selvästi sen tikittäminen, ja kun käännähti ja hiukanakaan silmiään raotti, niin näki, miten päivän punertavat säteet, kaihtimien lomitse luikahtaen, ikäänkuin hypiskellen, kisailivat kellon kultaisella kuorella. Olisi sitä pitänyt oikeastaan nousta kelloa katsomaan, mutta pitkin kaikkia hermosäikeitä tuntui hiiviskelevän semmoinen autuaallinen raukeus, että ei hennonut sitä nousemalla häiritä.

Jopa tuo taisi tauota tuokin laulu, jotta saa tässä vielä hetkisen rauhassa uinailla ja odotella aamukahvia. Myöhäänpä ne sitä tuovatkin, vai eivätkö tuonekaan tilaamatta. Kas, eihän vielä ole tuotu oven ulkopuolelle kiillotettaviksi jätetyitä saappaitakaan, vai eivätkö ymmärtäne niitä edes kiillottaakaan. Ei, kyllähän ne toki kuitenkin sen verran — ja sanoihan se anniskelijanainen olleensa Helsingissäkin. Lienee tuo ollutkin jos jossakin hänkin. Sen ainakin oli näköinen, jotta —

No nyt se laulu taas alkaa uudestaan. Ahaa! se kerjää laulamalla. — — Onkohan tuo olevinaan virttä vai oikeaa laulua, jota se nyt vetelee. Kirottua, kun rupesi taas ynisemään! — Nyt kävi ovi. Hyvä — ne ajavat sen pois nyt — siivoojattaret. Olisivat ne sen kuitenkin minusta nähden saaneet antaa laulaakin. Kuka sen tietää, jos on hyvinkin suuressa avun tarpeessa, ja vaikka ei olisikaan, niin onhan tuo ainakin yhtä hyvä kerjäämistapa kuin sirkukset ja posetiivit. Niiden kyllä annetaan kaikessa rauhassa joka paikkaan tunkeilla, mutta annas, jos omamaalainen, köyhä ja orpo raukka tohtii tämmöiseen, muka parempaan ravintolaan nenänsä pistää, niin huudetaan heti: "ulos, ulos!" Jos toinen ei sitte kyllin pian ennätä luitaan raikota, niin kohta saa sekä kuulla että tuntea "kuka käsä."

"Kiitoksen, Herra, sinull' täll' huomenhetkellä, tuon iloisella veisull' —"

"Tuo vaan", ajatteli Iisakki, "mutta ei oikein sattunut paikalleen, kun minulle virren säästit. Samapa se."

"Tule sisään!" huudahti Iisakki jyrisevällä äänellä sitte.

Äkkinäisesti kuuluttiin nyt ramuuttelevan lukkoa kotveroinen, mutta ei saatu auki.

"Minä lienenkin sen väännältänyt salpaan sisäpuolelta", tuumaili Iisakki ja hypähti ketterästi ylös vuoteelta. Hän kietasi kiireesti peitteen ympärilleen ja katsahti lattialle vuoteensa viereen, mutta kun siinä ei mitään tohvelia näkynyt, harppasi hän mattoa myöten muutamalla askeleella ovelle.

Pian oli ovi auki ja siitä astui sisään pitkän huiskea, mutta tavattoman laiha ja kalpea tyttö. Olisi sen, koosta päättäen, luullut olevan noin viisissätoista, mutta nuo lapsen kasvot näyttivät korkeintaan kaksitoistavuotisilta. Ei tuota tyttöä saattanut mitenkään kauniiksi sanoa, mutta jotakin omituisesti viehättävää hänessä kumminkin oli. Olivatko ne nuo isot, teräsharmaat silmät, jotka niin puoleensa tuntuivat vetävän? Eikö mitä — nehän olivat siksi liian elottomat, milt'ei älyttömätkin, eikä

valkuainenkaan ollut kirkas. Tummanruskea tukkakin näytti karkealta ja kovin tavalliselta, niinkuin tuo suora nenäkin, ja muotopiirteet olivat liian veltot. Mikähän lienee ollutkin, mutta katsella häntä vaan piti. Kenties ei tytössä itsessään ollutkaan mitään katseltavaa, vaan ehkä ne nuo akkunaverhojen himmentämät auringon säteet antoivatkin hänelle tuon viehätysvoiman ja niin omituisen sulouden.

Kuta kauemman Iisakki katseli outoa, hämmästyntä ja punehtuvaa lasta, sitä rajummin tunsi hän valtasuonensa tykkivän, ja yht'äkkiä pudotti hän peitteen hartioiltaan alas. Tyttö ei osannut mitään sanoa, vaan itku näkyi tahtovan tunkeutua hänelle kurkkuun ja silmät saivat omituisen, kostean kiillon. Silloin Iisakki, tietämättä mitä teki, tempasi tytön syliinsä, kierrälsi kätensä hänen ympärilleen ja tulisilla suudelmilla peitti hänen kasvojansa.

Tyttö pelästyi ja näytti tahtovan juosta ulos, mutta vaieten ja väsyneenä raukesi kuitenkin läheiselle pehmeälle istuimelle.

"Älä itke, älä rakas lapsi — — en minä sinulle mitään pahaa tee", sammalteli Iisakki. Sitte hän haki takkinsa taskusta lompakon, josta otti setelirahan. "Kas tässä tyttöseni, mutta älä — —"

Iisakki unohti sanottavansa kokonansa ja ääneti vaan yhä katseillaan nieli tuota tuntematonta tyttöä.

Kuului sipsuttavia, hiiviskeleviä liikkeitä käytävästä. Ne herättivät Iisakin lumouksesta, ja tyttökin kimmalti ylös, kuni sähköitettynä. Hän kiirehti ovelle ja silmiänsä pyyhkien puikahti siitä ulos. Silmänräpäyksen ajan katsoa tuijotti Iisakki ovelle, hiivi sitte vuoteellensa takaisin ja vetäsi peitteen päällensä. Henkeänsä pidättäen hän sitten odotti siinä jotakin ja toivoi, että taas olisi alkanut kuulua tuo värähtelevä, vienon surullinen ääni. Hänen jokainen hermonsa tuntui pitkin pituuttaan olevan jännitettynä ja valtimon sykintä kuului selvästi korvissa. Muuta ei kuulunut kotvilleen.

Sitte kuului jotain räminää ulkoa, ja jo vähitellen alkoi taas kellon käyminenkin kuultavaksi selvetä. Hermojen pinnistys höltyi ja sydänkin alkoi levollisemmin lyödä, mutta ei vielä kuitenkaan kyennyt mitään selvästi ajattelemaan.

Kului hyväkin hetkinen siinä, ennenkuin Iisakki huomasi yhä puristavansa kourassansa äskeistä seteliä. Pahan mielen välähdys vilahti sielussa, kun ei ollut tullut antaneeksikaan tuota tytölle. Miksi hän ei ollut sitä antanut? Siksi vaan, kun oli tuntunut silloin siltä, kuin sen antaminen olisi ollut samaa kuin häväistys tytölle. Mutta olihan hän suudellutkin tyttöä, ja sehän nyt toki lienee häväistystä, jos mikään. — Kyllähän saattoi niin olla, mutta ei se vaan siltä tuntunut. Päinvastoin omatunto tuntui niin rauhalliselta, vaikka kuin olisi tahtonut sitä ahdistella ja rauhattomaksi saattaa. Eikä vain omatunto ollut levossa, vaan koko olentokin tuntui niin pirteältä, tuoreelta ja puhdistuneelta, kuin kasteinen nurmi kesäpäivän noustessa.

"Miltähän kannalta tyttö-riepu mahtoi asian ottaa? Kunpa hänkin tuntisi samaa puhtautta ja rauhaa! tyttöparka! Minkähän tähden hän lienee itkenyt? Varmaan pelotin hänet ihan pahan päiväiseksi, vaikka aikomukseni oli vain antaa hänelle pieni lahja. Kyllä hän saikin koko lahjan! Ha ha ha — — — pari kolme muiskua, ja ne eivät suinkaan häntä lihota.

"Mikähän pahuus minut panikin häntä suutelemaan? Varmaankin on hermostoni jollakin tavoin vialla. — Ehkä väsyin liiaksi matkalla tai valvoin liian kauan lörpötellesäni illalla tuon kiekaille vanhan puhvettinaikkosen kanssa ja kuunnellesani humalaisten herrojen loruja. Kun voisi vielä nukkua hetkisenkään edes!"

Kärpäset surisivat häiritsevästi tuolla viinalla täytetyssä lasipyydyksessä, ja kaikenlaista kapsehtimista alkoi yhä tiheämmin kuulua talossakin. Väkisinkin täytyi avata silmiänsä, ja katse alkoi harhaila pitkin seiniä, kuitenkin mihinkään seisahtamatta. Viimeinkin pysähtyi se tuonne akkunaverhojen hienoihin reunuksiin. Niissä oli kaikenlaisia luonnottomia kukkien kuvia ja kummallisia koukeroita. Alas huoli, on tuo tuossa kuitenkin jonkun näkemäni kasvin näköinen, mutta minkä? "Capparis — capparis" — — — Kiusasi vähän, kun ei jaksanut muistaa lajinimeä, mutta siihen se unohtui sitte koko kasvi, ja kukista muodostuivat ensiksi silmät, suuret, harmaat ihmisisilmät — tyynt, kuni umpilammin pinta kesäisenä iltana.

Silmien ympärille kasvoi sitte vähitellen kalpeat, lapselliset kasvot; ja nuo silmät ne niin ujosti, mutta kuitenkin luottavasti katselivat Iisakkiä. Tietystikään ei siinä ollut mitään, mutta kuitenkin täytyi vaan silmiänsä siinä kohden pitää, ja pahalta olisi tuntunut, jos ne olisi pitänyt pois kääntää. Mitäpä niistä kääntäisi? Haaveksi häntä nyt kerran aikuinenkin mies.

Tornikello löi harvaksen jossakin päin. "Yks — kaks — kolme —." Kauan sen ääni väräsi ilmassa, mutta ei se lyönyt enää. — Siis neljännestä vaille. Neljännestä vaille montako? Mikäs se nyt siellä käytävässä rupesi ripisemään, vai tuleeeko se tyttö toki viimeinkin takaisin? Ei, ne vaan lakaisevat siellä.

Ihanhan minä olen rutihullu, kun nyt vaan odotan tässä tuota tyttöä. Lapsellista, narrimaista, — —

mutta, jos hän vielä kuitenkin tulisi! Eihän se mitä; parhaillaan ehkä kertoo kotonaan, miten muuan herra — — ja sitte leviää suuteluhistoria kaupungille, sitte pannaan se sanomalehtiin ja sitte sitä kauhistutaan ja niin edespäin; eikä kukaan käsitä sitä oikealta kannalta. Jos minä puolustautuisin — — ei, kuka sitä sitte uskoisi, ja mitäpä minä voisinkaan puolustukseksi sanoa. "Hullu taikka hävytön", se on tietysti päätös, ja jotakin hulluuden tapaista se mahtanee ollakin. Siis ei minullakaan ole ihan säännölliset aivot, mutta kennelläpä ne oikeastaan lienevätkään. Parasta on pyrkiä pois täältä, mutta hitto sen tiesi milloin se niiden laiva lähtee.

Iisakki nousi ylös ja hitaasti pukeutui peilin edessä, mutta kuitenkin huolellisesti. Sitte hän painoi oven pielessä oleva kellon nastaa, ja heti ilmestyikin joku naisihminen ovelle. "Kahvia, olkaa hyvä." "Paikalla, hyvä herra."

Iisakki asetteli vielä kravattia kaulaansa, ja siinä näkyi olevan tavattoman paljo tekemistä. Saihan sen viimeinkin valmiiksi paikoilleen ja kohta aukeni taas ovi.

"Hyvää huomenta! Vai jo maisteri on noussut ylös?" lausui teeskentelevä nainen, imelästi hymyillen ja asetellen tarjotinta pöydälle.

"Jo, niinkuin näette", vastasi Iisakki hiukan ynseästi, sillä näin päivänäöllä inhoitti häntä tuon naisen teeskentely. Nainen ei sitä ollut huomaavinaan, vaan ilmoitti tänään olevan erittäin herttaisen ilman ja iltasella soitantoa kaupungin puistossa.

"Mikäs laiva täältä tänään lähtee eteläänpäin?"

"Aallotar; mutta se on niin roskanen, vaan huomenna lähtee Stjerna, ja se on kerrassaan fiini laiva."

"Voiko rouva sanoa, mihin aikaan se Aallotar lähtee?" kysäsi Iisakki.

"Hyi! Enhän minä mikään rouva ole, mutta Aallotar lähtee kello 12 päivällä."

"Vai ette te olekaan rouva", lausui Iisakki. "Olisihan minun pitänyt se huomatakin, mutta en tullut niin tarkkaan katsoneeksi."

Ovi paiskattiin kiini vihaisesti, ja Iisakki hymähti itsekseen. "Toista oli tuon lapsen käytös", ajatteli hän sitte. "Niin pehmeää, niin kainoa ja lämmintä. Eiköhän häntä sattuisi vielä näkemään, jos lähtisi kävelemään kaupungille."

Iisakki joi kahvinsa hätäisesti, laitteli hiuksensa ja partansa peilin edessä kuntoon ja valmistui lähtöön. Hän heitti huolettomasti hienon päällystakin käsivarrelleen, otti nurkasta toiseen käteensä tiukkaan kierretyn silkisen sateenvarjonsa ja varastautui ulos ravintolasta. Oli näet kuin olisi hän tehnyt jotakin luvatonta, ja mielessään täytyi puolusteleutua sillä, että pitäähän sitä toki kaupungin merkillisyyksiäkin katsella: kirkkoa, raastupaa ja muita rakennuksia. Eihän sitä muutoin tietäisi täällä käyneensä.

Tuolla se näkyi kirkon torni töröttävän kellotauluineen ja sen kullatut numerot loistivat niin somasti päiväpaisteessa. Ei sitä kuitenkaan voinut kaukaa tuonne ylös katsella, kun kilo kävi niin kipeästi silmiin, eikä tuo kirkkokaan liene mikään mestariteos. Iisakki käveli kuitenkin verkoilleen sinne päin. Yht'äkkiä hän kumminkin muutti matkansa suuntaa eräässä kulmassa ja rupesi astumaan kiireemmin. Kasvot näyttivät kirkastuvan, mutta synkkenivät taas, kun hän oli sivuuttanut erään vaatepussia kantavan naisen, ja kulkukin hidastui taas. Umpimähkään hän sitte kulki katuja pitkin ja tarkkaan tähysteli jokaista hiljaisilla kaduilla liikkuvaa kulkijaa, muistamatta edes luoda silmäystä kirkkoon, jonka ohitse hän parikin kertaa astui. Kun joku kauempana kulki, niin silloin aina kiihtyi Iisakin kulkukin kiireemmäksi, mutta lähelle päästyä hidastui se taas ja silmät ilmasivat aina jonkunmoista pettymyksen sekaista tunnetta.

Viimein päätyi kävelijä kauppiatorille. Siellä oli vähän vilkkaampi elämä kuin muualla kaupungissa. Pari puolivillaista rouvaa puheli kiivaasti tuossa lihamiehen pöydän edessä, ja äänetön, unisen näköinen poliisimies oli vieraana miehenä riidassa. Tuossa taas joku hienompi nainen tinki voiminnasta nuoren solakkavartaloisen ja päivettyneen talonpojan kanssa, huomaamatta, että hänen valkoliinainen, tyhjää kehloa kantava piikkansa sillä aikaa iski silmää myyjälle, ikäänkuin kehottaakseen häntä pitämään puoltansa. Siinä vieressä koetti repaleihin puettu työmiehen vaimo uskotella eräälle kaloja kaupitsevalle maanmiehelle, että hänen kalansa olivat liian kalliita ja "varmaankin jo viikkokauden vanhoja."

"Ovat ne vanhempiakin", myönsi mies tyynesti. "Ainakin tuo hauki, joka tuossa kitaisiaan aukoo ja haukottelee." Ympärillä olevat remahtivat äänekkääseen nauruun, ja eukko sanoi ottavansa noita pienempiä viisi naulaa, jos mies panisi kahteentoista penniin.

"Ostakaa hyvä herra sikaria, oikein maailman parhaita sikaria, joita itse pormestarikin polttaa", sanoi ontuva sikarinmyyjä Iisakille.

"Mene hiiteen sikarinesi ja pormestarinesi," mutisi Iisakki jatkaen matkaansa nurpeana. Ei sekään häntä näkynyt ilahduttavan, vaikka selvään kuuli muutaman pyylevän piikatytön toiselle tuumivan: "vaan onpas siinä kerrassaan pulska poika!"

"Onpa todellakin, mut se varmaankaan ei ole kaupunkilaisia, jos ei liene se Wahlmannin uusi konttoristi", sanoi toinen. Iisakki ei ollut niitä arvosteluita kuulevinansakaan, vaan jatkoi matkaansa. Perunakuormien kohdalla hän kääntyi takaisin päin ja kulki suoraan ravintolaa kohti, sillä rannasta kuului jo Aallottaren ensimmäinen vihellys.

Laivasillalla oli "koko kaupunki" katsomassa Aallottaren lähtöä, jota ei saanut nähdäkään kuin kolmasti viikossa ja tästä puoleen tuskin enää niinkään usein, ennen kuin ensi kesänä.

"Onhan sitä ihmettä siinäkin, kun kenellä ei ole muutakaan katsottavaa", ajatteli Iisakki laivaan noustessaan ja asettui sitte peräkannelle katselemaan, eikö koko tuossa joukossa olisi yksiäkään tuttuja kasvoja. Hän punehtui hiukan, sillä tuollahan seisojia tyttö. — — — Ei, ei se ollutkaan hän, vaan joku vanha akka.

Koppia ja matkalaukkuja nosteltiin nyt hätäisesti laivaan, ja iloista, sekavaa sorinaa kuului väkijoukosta laivaan. Eri ryhmiin oli laiturin reunalle asettunut paljo ihmisiä, nuorta väkeä erittäinkin. Iisakkia muistuttivat ne kirjavine pukuineen ja helakoine päivänsuojineen joulunäyttelyyn asetetuista nukkeparvista, vaikka nuket pysyivät vaiti, mutta nuo tuon tuostakin nauraa kikattivat oikein sydämellisesti ja olivat niin ihmeen iloisia ja vallattomia. Tervettä ja miellyttävää väkeä se oli, vaikka vähän kömpelöistä ja tapoihin sidottua, tuo tyttöjen joukko. Nuoret, enimmäkseen tyhjän näköiset ja pincenez-nenäiset herrasmiehet kumartelivat nöyrästi naisia ja käsiään hykerrellen koettivat olla heille kohteliaita.

Tuossa seisojia syrjämpänä pari suuren maailman miestä, pari valkolakkista ylioppilasta vaaleissa kesäpuvuissa, ja näyttivät tuntijan silmillä, vaikka välinpitämättömästi, tarkastelevan kauniimpaa sukupuolta. Kohta yhtyi heihin kolmaskin, vähän vanhemman näköinen, jonka olento oli vapaampi ja luonnollisempi. Se huomasi Iisakin katonkannattajaan nojaamassa ja kohotti hänelle lakkiaan, noin puoliksi tutunomaisesti. Iisakkikin muisti joskus ennenkin nähneensä tuon muodon ja vastasi tervehdykseen, mutta hänen silmänsä harhailivat kuitenkin väkijoukossa yhdestä toiseen.

"Ei suinkaan maisteri vielä ole Helsinkiin menossa?"

"Olen minä. Kuului olevan aasiksella työtä saatavana, niin täytyy mennä, ennenkuin muut ennättävät."

"Niin — maisterihan onkin medisiinari", sanoi ylioppilas.

"Niinhän minä olen", myönsi Iisakki.

Pikkusen äänettömyyden perästä kertoi ylioppilas kohtapuoleen hänkin aikovansa lähteä, mutta ei keskustelu ottanut sittekään oikein kulkeakseen. Täytyi turvata vanhaan tapaan ja ilmoittaa Iisakille, että "oikein nyt onkin kaunis matka-ilma."

"Kaunishan nyt ilma on", vastasi Iisakki yksikantaan.

Ylioppilas kävi hiukan hämilleen, mutta onneksi vihelsi silloin laiva viimeisen kerran. Hän nosti lakkiansa jäähyväisiksi ja kääntyi puhelemaan kumppaniensa kanssa.

Hiukan ivansekaisia tunteita oli risteillyt yhdessä harmillisten kanssa Iisakin rinnassa, kun hän tuossa oli pikkukaupunkilaisia katsellut, mutta nyt ne äkkiä katosivat. Kun näet laiva liikaa, niin sattui silmät aivan lähelle sen laitaa, ja siinä hän, lyhtytolpan vieressä se seisoikin se tämän aamuinen tyttö, kiinteästi, vaan ujosti Iisakkia katsellen. Hänen silmänsä olivat vesikiehteissä, ja hieno punerrus peitti nyt noita kalpeita kasvoja. Ehdottomasti tempasi Iisakki pois hatun päästään, ja hänestä näytti siltä kuin olisi tyttökin nykistänyt vastaukseksi ja punehtunut kovemmin.

Iisakki melkein huokasi ja hänen olisi tehnyt mieli ojentaa kätensä tytölle, nostaa hänet laivaan, sulkea syliinsä ja lähteä. Sitä ei hän kuitenkaan voinut tehdä, vaan täytyi tyytyä herkeämättä katselemaan tyttöä. — Sillä välin irtaus laiva laiturista ja alkoi siitä etenemistä edetä. Jo liehuivat nenäliinat ilmassa ja lakit tekivät lyhyitä kaaria päiden päällä. Iisakkikin huiskutti nenäliinaansa innokkaasti, ja ylioppilas liehutti lakkiansa vastaan hänelle.

"Leikkisä mies tuo maisteri Norén, vaikka se niin juroilta näyttää, — ja aika koiranhammas", sanoi ylioppilas nauraen tovereilleen. "Näittekö, miten hän heitti lentomuiskun minulle, niinkuin nuokin

hupsut rouvasihmiset tuolla komentoräkillä toisilleen ja jääville nakkelevat?"

"Eiköhän tuo suututtanut Maikki Sellman'ia, sillä minusta näytti hän suoraan Maikkiin katsovan silloin", sanoi toinen ylioppilas. "Maikki se onkin niin olevinaan uudessa hatussaan."

"Mieleen kai se Maikista olisi ollut", lausui Iisakin tuttu, "mutta minulle se veitikka muiskun heitti."

Vähitellen lähtivät laiturilta kaikki kaupunkilaiset pois, mutta kauan istui siellä vielä keskenkasvuinen tyttö yksinään pollarin päässä ja katseli kauas tuonne pitkin siintäviä selkiä, joiden pintaa laiva parhaillaan viilteli. Nopeasti lipuikin se eteenpäin niemien ja saarien lomitse, ja useimmat matkustajat olivat kerääntyneet sen kannelle luontoa ihailemaan. Kaunis oli näköala laiturillakin istujalla, vaikka hän sitä tuskin huomasi, kun näytti niin mieltiväiseltä ja murheelliselta.

Matkustajain seassa seisoi Iisakkikin peräkannella mietteisinsä vajonneena. Hän näki, kuin unessa, nuo päilyvät vedet monine salmineen ja lahdelmineen, näki nuo tuon tuostakin ohitse liukuvat, kukkaterttuja muistuttavat saaret ja näki tuolla rannoilla vihreiden puiden sekaan alkavan jo ilmestyä joitakuita kirjaviakin tovereita. Hän ei kuitenkaan huomannut niitä enempää kuin höyrykoneen puhkutukseen sekaantuvaa laineiden loiskettakaan laivan kylkiä vasten. Iisakin ajatukset olivat toisaalla. Hän vaan näki edessään yhä tuon pitkänhuiskean, pumpulipukuun verhotun, kalpean tytön ja oli kuuntelevinaan hänen lauluansa sinisestä taivaasta ja kadonneesta armaasta.

Täytyi hänen joskus oikein hymähtää omille ajatuksillensa ja pilvilinnoillensa, sillä eihän tuo tuntematon tyttö voinut olla mitään hänelle, eikä hänkään tytölle. Kuitenkin tuntui silloin aina niin tyhjältä ja onealta jossakin tuolla rinnan alla. Ei, paljoa hauskeampi oli haaveilla tässä ja rakennella tuulentupia huvikseen, kuin ajatella, että ne eivät toteutuisikaan koskaan.

Tuolla hääri salongissa muutamia hienopukuisia naisia. Mitähän, kun olisi ruveta noita tarkastelemaan, sillä hulluksihan tässä tulee yhä yhtä ja samaa aina ajatellessaan.

Iisakki alkoikin salaviihkaa tarkastella naisia. — Tuo niistä on mehevin ja kaunein, tuo pitkä tuossa, joka ottaa sanomalehden nyt eteensä. Huomasikohan tuo, näinkin lasin läpi, itseänsä katseltavan? Huomatkoon sitte, mutta kaunein se sittekin on, vaikka tuo toinen on iloisempi ja aistikkaammin puettu, ehkäpä herttaisempikin.

Iisakki koetti väkisinkin kiinnittää huomionsa noihin tyttöihin ja keksi vähän ajan perästä olevansa ajattelemassa, miltä se tyttö, "minun tyttöni" näyttäisi tuollaisessa hameessa, miltä hänen kätensä näyttäisi tuommoisessa, moninappisessa hansikkaassa. Soma olisi nähdä rannerenkaan tuolla tavoin soljahtavan hänen ranteellaan ja hatun valahtavan takaraivalle, ett'ei olisi tiellä suudellessa ja hyväillessä.

Ei — ei sitä jaksanut taistella vastaan tuota yhtä ja samaa ajatusta. — Tämä se nyt mahtoi olla sitä sielun sympatiaa, josta joskus puhutaan. Vai olisikohan sitä Renqvistiläisten sisarusrakkautta, jota setä-ukko uskoo täydellä todella olevan olemassa heidän seuroissaan, vaikka ei sano sitä itse koskaan tunteneensa? Olipahan mitä oli, mut nyt se jo saa riittää minun osaltani, muutoin minusta tulee narri — suora narri.

Ei se kuitenkaan riittänyt. Työ ja toimet tosin vuosien vieressä vaalensivat vähän tuntemattoman tytön kuvaa, mutta hienonsivat sitä samalla ja saattoivat sen henkisemmäksi. — Iisakki tottuikin kuvaan, eikä enää koettanutkaan sitä ajaa pois mielestään. Päinvastoin vuosi vuodelta mielistyi hän yhä enemmän tyttöönsä. — Toiset toverit menivät naimisiin ja perustivat perheitä, mutta Iisakki oli onnellinen "oman tyttönsä" kanssa eikä kaivannut muuta naisseuraa. Eihän sillä hänen tytöllään tosin ollut lihaa eikä luita, mutta sittekin oli hän parempi kaikkia muita naisia. Nuo toiset olivat joskus pahalla tuulella ja kiusasivat miehiään. Iisakin "tyttö" siihen sijaan oli aina niin iloinen, nöyrä, taipuisa ja ymmärtäväinen. Hänen ei koskaan kuultu sekaantuvan asioihin, joista ei ymmärtänyt mitään, ei koskaan valittavan piiosta eikä palvelijoista. Tyttö oli sanalla sanoen oikea naisen perikuva, ja Iisakki eli onnellisena monet vuodet hänen kanssaan. — Pieniä perheriitoja tosin sattui joskus, mutta sitte taas oli sovinto sitä suloisempi. Ainoastaan kerran oli sovinto ollut ikipäiviksi rikkaantua, ja Iisakki aikoi täydellä todella silloin rikkoa välinsä "tyttönsä" kanssa, mutta ei kuitenkaan hennonut hänestä erota.

Kalle Kilpi oli näet saanut urkituksi Iisakilta tietoonsa Iisakin salaisuuden tuon tytön kanssa. Sitte oli se Kalle ottanut selon siitä, että "tyttö", se oikea laulava tyttö oli suostunut koko iäkseen rupeamaan torakumppaniksi muutamalle juopolle suutarille siellä kaukana sydänmaan kaupungissa. Kun Kalle vielä asettui asumaan paikkaan, jossa "tyttökin" asui, niin hän joka kirjeessään oikein realistisesti kuvaili, "millaiseksi paradiisiksi tuo tyttö olisi sinunkin kotisi tehnyt."

Iisakkia kauhistutti ja inhotti ja hän aikoi hylätä koko tytön. Mutta toisekseen, mitä yhteistä suutarin vaimolla oli hänen tyttönsä kanssa? Suutarin vaimo oli siellä pikkukaupungissa kasvanut otus, mutta hänen tyttönsä oli hieno ja sivistynyt nainen, niin miellyttävä ja suloinen, ja sitte entäs se ääni!

Muut juoksivat oopperoissa ja laulajaisissa kuulemassa yhtä ja toista, mutta Iisakki pysyi tytöllensä uskollisena. Hänen tyttänsä se laakeria niitti yleisöltäkin, vaikka laulu oli aiottukin ainoastaan Iisakille. Sanomalehtienkin täytyi tyttöä ylistää ja keksiä hänelle aina uusia nimiä. Mitäs ne nimet tekevät? Tyttöhän se kuitenkin oli tuo yleisön lemmikki, pysyväinen lemmikki, vaikka hänelle annettiinkin eri nimiä. Tyttänsä näki Iisakki näyttämöllä ja konserttialissakin, tyttänsä aina, eikä koskaan muita. — Synti olisi ollut hylätä häntä, josta oli niin paljon huvia. Se olisi ollut samaa kuin potkaista onnensa soppeen, mutta sitä ei Iisakki tehnyt, vaan eli onnellisena, hyvin onnellisena.

KUMISEVANMÄEN MÖKKI.

"Hyvä isä nähköön! Vieläkö sinä pattio vuoteella venyt, ja minä jo olen astunut kolme virstaa edestakaisin — Kulmalan kauppamiehestä kahvin ostossa!"

Sillä tavoin tervehti eräs nainen pitkää, luisevaa miestä astuessaan ovesta Kumisevanmäen mökkiin. Mies ojensihe vähäsen vuoteellaan haukotellen, mutta ei antanut mitään vastausta. Tuskinpa sitä nainen lienee odottanutkaan, koska hän vaan ihan rauhallisesti rupesi kahvinkeitämispuuhiin.

Tyytymättömän näköisenä ja tylsin katsein katsoa tuijotti mies oveen, jonka vaimo oli jättänyt auki. Siitä syöksi sisään voimakas valovirta, seisautui hiukan, mutta alkoi sitte taas rohkeasti tunkeutua joka soppeen. Päreillä paikattujen, likasen kirjaviiden akkunaruutujen läpi tunkeutui toisia valonsäteiden joukkoja, ja ne panivat noesta mustuneet katon alaiset paikoitellen oikein kiittelemään. Ikäänkuin pikkuisen suuttuneena tuosta parsien ja orsien välähtelemisestä, lähetti mies laipioa kohden suustaan oikein paksun, vaalean harmaan savupilven. Se taas pian muuntui hienoiksi, kiemurteleviksi säikeiksi sekun, ja säikeet yhtyivät valon kanssa vallattomasti kisailemaan lattian ja laipion välillä.

Mies katseli vähän aikaa tuota, mutta se rupesi häntä väsyttämään. Täytyi siirtää silmänsä katsomaan, mitä se eukko nyt niin hartaasti häärii. — Paljo se jaksakin puuhata tuo Maija Liisa, ja kekseliäs se on kuin kettu. Eikös nytkin vaan ole riuhtonut irti kahvinaulaa, vaikka koko talossa ei ole niin penniä, rahan tapaista.

Pulsa se on kanssa näköjäänkin. Olisipa ehkä pulskempikin, jos sillä olisi pikkuista pienempi tuo mahan kellukka ja leveämpi otsa. Saisi se kentiesi tuo nenänykerökin olla hiukkasta kookkaampi, mutta on siinä semmoisenaankin paljon kauniita paikkoja. Leuka on pyöreä kuin kerä, ja hampaat ovat terveet niin jotta saavat selvän kovastakin kannikasta. Silmät sillä kumminkin ovat kaikista paraat, niin kiiltävät ja vilkkaat. On minulla kuin onkin kerrassaan pulsa muija ja muutoinkin kaikin puolin terve työhminen, kun vaan ei olisi niin kahviin menevä.

"Kuules Maija Liisa! Minkätähden sinä menit Kulmalasta asti niitä kahvia hakemaan?"

"Vielä häntä kysyy, vaikka tiedäthän sen sinäkin, jotta eivät kirkonkylän kauppiat meille enää papuakaan velaksi uskoisi", vastasi Maija Liisa.

"No, antoiko se Kulmalainen mielellään?"

"Tinkihän se alussa vähän vastaan sekun, kun sattui Kotilan emäntäkin puotiin, mutta antoihan tuo sitte kumminkin, kun kahden kesken jäätiin."

"Paljonko se noista kahvistaan nyt ottaa?"

"Eihän tuo ottanut mitään, vaan minun piti luvata sinut ensi yöksi soutamaan hänen viinavenettään Kiirkinieimestä."

"Ole nyt! En minä sinne lähde, enkä jaksakaan nyt soutaa."

"Mikäs sinua sitte vaivaa? Kyllä sinä jaksat, kun vaan tahdot. Teethän sinä työtä, kuin kaksi, jos vaan milloin viitsit."

"Kyllähän minä, kun terveenä olen, mutta kovin nyt tuntuu ruumis levottomalta ja hellältä tällä kertaa", sanoi mies.

"Niinhän tuota valitat aina, kun pitäisi työhösi lähteä, vaan pitäähän sitä toki jotakin tehdä, varsinkin näin huonoina aikoina. Mitenkäs se henki muutoin mielen hyvinä pysyisi?"

"Ei kai se, vaan en minä kuitenkaan sinne viinaveneen soutuun lähde", tuumaili mies. "Sattuisi tulemaan vielä vallesmannin korville, niin saisi vaan ilman edestä käräjissä kulkea ja joutuisi ihmisten vihoihin suotta."

"Mistäpä se vallesmanni sen saisi tietää", vastasi vaimo. "Tee muutoin, niinkuin tahdot, vaan minä arvelin silloin kuin Kulmalainen siitä puhui, jotta sinä menisit mielelläsikin — — ja ehkä neuvottelisit jonkun ankkurin itsellesikin."

"Milläpä sitä köyhä niin paljo irti saisi, vaikka hyvähän se viina olisi olemassa, kun tuota on kerran niin raihnaiseksi käynyt."

"Niin, ja kun taas tukkilautat tälle kohdalle joutuvat, niin voisihan sitä toisellekin antaa. Kyllä tarvitsisivat tukkilaisetkin ryydyn lämmikkeekseen, kun saavat päiväkaudet märkinä vedessä rypläästää, — vaan tulehan nyt ottamaan sinäkin lämmin kuppi sydämeesi."

Ensimmäisen kupin juotua kysäsi vaimo: "miltäs maistui?"

"Ka, miltäpä muulta kuin hyvältä", sanoi mies.

"Sitähän minäkin", jatkoi vaimo puhetta, "mutta olisi taitanut olla vieläkin parempaa, jos kermaksi olisi ollut pikkuisen karvaampaa sekaan —."

Mies ei ollut kuulevinaanakaan, puhdistelihan vaan piippuansa. Sentähden jatkoi vaimo: "kyllä tässä pitäisi keksiä keinoksi jotakin, jolla aina rahapennin irti saisi. Oikein minua säälistää se Perttakin, kun kuuluu hoituhuoneella pitävän olla työssä aivan aamusta iltaan, ja tietäähän, sen minkälainen sillä on hoitokin siellä, ihan vieraisa ihmisissä. Eikä edes osaa mykkäparka vieraille puutteitaankaan valittaa. Voi, voi, kuin saikaan poika sinne annetuksi!"

"Milläs sitä olisi täälläkään kotona elätetty", örähti mies. "Vai luuletko sinä, jotta meille maa itsestään leivän kasvaa, niinkuin talonpojille; ja valittelevathan nuo nekin, jotta heidät häviö perii. Kotilaankin oli kuulutettu sunnuntaina taas huutokauppa kappamiesten rästeistä, vaikka mies raataa yön päivän kanssa niin, jotta tuskin on jouten joulunakaan."

"Kyllä kai sitä on huolta heilläkin, kun on maksettava pipit ja papit, kanttorit ja senkin seitsemät sästyt", myöns vaimo. "Mutta surkealta se äidin sydäimestä tuntuu, kun tietää ainoaa lastansa vennon vieraisa niin rääkättävän. Ei sitä ole köyhällä puolta eikä oikeutta maailmassa. Ei ole, sen minä sanon. — Vastaani tuotiin Sirviön Mattiakin äsken ja ihan oli pantu jalkarautoihin. Oikein ajattelutti minua, kun hänen täytyy linnaan lähteä siitä, jos on jos lähimmäistään auttanut, kun siihen sijaan Kulmalainen ja muut kauppamiehet vaan herrojen kanssa kestiä käyvät eikä heidän viinakauppaansa olla näkevinäänkään."

"Mitäs kun ei saada toteen", selitti mies keskeyttäen.

"Onhan tuo niinkin; ja tuhmastihan se Matti sitä myikin", tuumaili vaimo. "Kun olisi minun ottanut yhteen juoneen, niin ei olisi ollut —"

"Mutta kun sinuakin olisi sakotettu ja olisit saanut käydä vettä leipää popsimassa", pisti mies taas väliin.

"En kies'avita olisi käynytään!" penäsi vaimo vastaan.

"Ethän vain," lausui mies epäillen, "minkäpä siinä olisi auttanut muu kuin totuus."

"Sepähän sitte olisi nähty. Minä kun olisin Pertun opettanut viinaa antamaan, niin minkä selvän olisivat ottaneet."

"Olisivat pilanneet meidän molempain vanhusten papinkirjat niin jotta ei olisi saatu kunniallista hautausta kuoltuammekaan", väitti mies vastaan.

"Johan olisivatkin! Pyh ja viis! Olisi antanut ostajien antaa rahan pojalle, ja sitte Perttu olisi ollut sitä jostakin kylältä juoksevinaan", intti vaimo ja kavala hymy huulilla katseli syrjästäpäin äänettömäksi käyntyttä miestään.

Pannu oli sillä välin juotu kuiviin, ja mies lähti aamiaisen syötyä työnsä sanaakaan vaimolleen virkkamatta. Vaimo sitte toimitteli kotiaskareita, niinkuin tavallisesti, mutta näytti kuitenkin vähän levottomalta. Päivällispöydässäkään ei sanaa vaihdettu, mutta vasta puukkoaan tuppeen pistäessään tuumaili mies: "minäkin olen nyt asiaa aprikoinut, ja niin se on minustakin, jotta synti se on meille

vanhemmille, jos kauemmin antaa Perttupojan siellä hoitohuoneessa olla. Jos tahdot, niin käy yön seutuna poika pois kotiin, eikä tuolla kuitenkin liene siellä ikäväkin — — vieraisa."

Mies katseli alaspäin pitkin sillan rakoa, eikä vaimo hänen mielteistään sen parempaa selkoa saanut, mutta ei hän mitään kysynytäkään. Vasta nähdessään miehen jo lähtemään hankkiutuvan kysäsi vaimo: "hankinko minä putelia yksin tein?"

"Jospa heitä hankit joitakuita", puhui mies puoliääneen, "vaikka kyllä minua vähän peloittaa, jotta Kulmalainen nostaa melun, jos nassakat eivät ole kaikki tallella."

Vaimo ei ollut kuulevinaankaan miehensä sanoja, vaan akkunasta tielle päin katsellen alkoi kertoa: "kyllä se on hyvä ihminen tuo Kotilan emäntä. Sanoi tän'aamuna, jotta hänellä olisi ihan selvät näytökset Kulmalaisen viinan myynnille, vaan kun ovat niin naapurukset, niin ei sanonut ilkiävänsä. Kun olisi pahempi naapuri, niin pian taitaisi olla se Kulmalaisen kaupppamiehen 'vulumahiti' ruununmiesten käsissä."

* * * * *

Yhä tiheämmin ja tiheämmin alkoi siitä lähtien pisteleytyä vieraita Kumisevanmäen mökissä. Eivätkä ne vieraat siellä tavallisesti kaukaa viipyneet, jolleivät Maija Liisalla keitättäneet itsellensä kahvia ja pyytäneet talonväeltä lupaa saada siellä pikkuisen "eväitään" maistella, johon lupa tavallisesti annettiin. Saipa itse mökin mieskin silloin aina "vierasten eväistä" joko "pikku paukun poskeensa", tahi "pienen silmänkääntäjän." Toiset taas ystävällisesti tarjosivat hänelle "kylmästä tultua" taikka "kello kuutta" tahi "kahvinaulan", ja jotkut myöhäisimmät, iltaisin mökissä kävijät oikein pakoittamalla pakoittivat isännän ottamaan "kirppuryypynkin." Sen päälle kuului niin makeasti nukkuvan.

Maija Liisa nuhteli joskus noin puolin sanoin miestänsä ja sanoi pelkäävänsä hänen "ruvenneen juomaan näinä viime aikoina." Mies väitti kuitenkin kiven kovaan sitä vastaan ja selitti, että hän ei milloinkaan ollut jaksanut niin hyvin kuin "juuri näinä viime aikoina", jos kohta syöti ei tahtonut oikein käydä.

Arvattavasti olikin mies terveempi, sillä nyt hän aina oli päivillä erittäin iloinen ja vilkas ja nukkuikin erinomaisen sikeästi yöllä. Mökin varatkin olivat paranemaan päin ja kaikenlaista uutta kalua oli siihen alkanut ilmestyä, vaikka velatkin oli kaikki tyyni saatu maksetuiksi. Siihen sijaan oli mökin väellä jo pieniä saamisia yhdeltä ja toiselta, varsinkin renkimiehiltä.

Kumisevanmäen mökki se aikojen kuluessa muodostuikin monen kyläkunnan nuorten miesten yhteiseksi kokouspaikaksi, vaikka kävi siellä paljo vanhempaakin väkeä. Eipä sillä, että se olisi ollut mikään siisti taikka soma paikka, vaan paremmin päinvastoin, mutta kuitenkin istuskeli siellä ihmisiä iltakaudet. Siinä oli isäntämiehiä ja käsityöläisiä kammarissa tahi perän puolella pirttiä, tukkilaisia, loisväkeä, kulkevia mustalaisia, laukkuvenäläisiä ja jos joitakin muu mökki täynnä. Täydellinen veljellisyys, vapaus ja yhdenvertaisuus vallitsi Kumisevanmäen mökin katon alla, jos kohta sopu ei siellä aina asunutkaan eikä ilmakaan ollut kaikkein raittiinta. Tupakan savu lepäsi aina iltaisin pilvenä parin kyynärän korkeudessa lattialta, ja varsinkin oli se paksua eräänä iltana, Keyrin tienoilla, jona pirtti oikein kuohui vieraista. Mökkiin olivat näet nuoret miehet toimittaneet tanssiaiset siksi illaksi. Yksi talikynttilä paloi silloin rätisten pöydällä ja toinen oli asetettu uunin korvalle "pelimannin" viereen. Lattia oli likainen ja kostea syksyisestä loasta tai sylestä ja pöytä huleisillaan jotakuta löyhkävää nestettä, joka ei varmaankaan ollut vettä. Kähisevät mies-äänät sekaantuivat vähän väliin tuolla täällä remahtaviin naurun hohotuksiin. Puolikymmentä paria pyöri viulun äänen mukaan keskellä huonetta, toisiaan survien, ja kaikki olivat mitä herttaisimmalla tuulella, niin naiset kuin miehetkin.

Kun riemun remakka joskus liian korkea-ääniseksi kohosi, silloin kajahti aina melun yli Maija Liisan kimeä ääni tuolta hiiloksen luota, jossa hän pannujensa kanssa puuhasi. Silloin aina örähti hiukan joukkoon Kotilan vanha isäntäkin, joka oli varovaisuuden vuoksi nostettu nukkumaan uunille, "pelimannin" taakse, ja sen kuultuaan nauroivat hattupäiset miehet niin, että piipunysät hampaista toisten jalkoihin tipahtelivat.

Holkkilan silmäpuoli Leena, joka tanssi paraikaa Lusikka-Kustin kanssa, sattui muutaman tuommoisen naurupuuskan aikana sysäämään mökin mykkää Perttua niin kovasti, että Perttu kaatua rojahti pitkälle pituuttaan lattialle. Perttu luuli Lusikka-Kustin häntä puukanneen ja kävi julmaksi. Hän tempasi halon äitinsä edestä ja nähtävästi aikoi sillä iskeä Lusikka-Kustia takaapäin. Äiti hyppäsi säikähtyneenä väliin, sai kolahduksen päähänsä, ja veri alkoi hänen päästänsä pulputa ihmisten jalkoihin, mutta mykkä töytäsi kuitenkin eteenpäin Kustia kohden. Useita käsiä ojennettiin mykkään päin, korvapuusteja vaihdettiin, kirouksia, itkua ja ulinaa kuului sekaisin, ja viimein sammuiivat molemmat kynttilätkin.

Silmänräpäyksen ajaksi pääsi silloin hiljaisuus vallalle ja "pelimanni" käytti tilaisuutta huutaakseen:

"olkaa toki rakkaat kristityt vähän siivommalla!" Mykkä-Pertun kauhea ölinä haihdutti kuitenkin heti pelimannina sanojen vaikutuksen, ja vasta paikalle haettu nimismies sai järjestyksen kuntoon, kun uhkasi ampua, jos eivät olisi hiljaa.

Maija Liisan ruumis korjattiin kammariin; Perttu pantiin rautoihin, vaikka hänestäkin vuoti verta, kun oli saanut puukonpiston toiseen käsivarteensa, ja Holkkilan silmäpuoli Leena vietiin pöydällä kotiinsa, sillä häneltä oli jalka niukahtanut ja kovin paksuksi turvonnut.

Huomenna purettiin oikein talkoolla koko mökki maan tasalle, eikä sen entinen isäntäkään ollut sitä vastaan. Hän vaan itseksensä mutisi: "vaikka Maija Liisa oli niin viisas; vaikka Maija Liisa oli niin viisas!"

PAPPILASSA.

"Ohhoijaa!" huokasi Pallassalmen vanha Heta-muori noustessaan kyykyltään ylös puutarhan kukkapenkkiä välistä. "Kyllä se ottaa vanhaan selkään, kun tuntikausia kitkee noita joutavia. — — Ja mitä siitä sitte on edes hyötyä? Panisivat peltonsa perunaksi, niin olisi toista, mutta niillä herrasihmisillä on aina omat mielitekonsa. Eikä noiden neitihupakoiden mieltä henno pahoittaakaan, kun näkee, miten ne itsekin ovat innoissaan kukkiensa kanssa puuhaamisesta. — — Eikös totta toisen kerran Fanny ole nyt taaskin tuolla georgiineja sitelemässä. Hm! Niin se on kuin sanotaankin: lapsi on lapsi kuninkaankin, minkä rovastinkin lapsi."

Heta-muori kyyristyi uudestaan työhönsä, mutta kohosi taas heti pystyyn, kun kuuli kärryjen jyrinää maantieltä päin. Hän varjosti silmiänsä oikealla kädellään ja uteliaasti näytti tirkistelevän tulijoita. Yht'äkkiä hän kuitenkin laski kätensä alas ja huudahti: "Fanny! — — Fanny-neiti kuulkaas! Katsokaapas tuonne!"

Nuori, kesäpukuinen neiti lähenei Heta-muoria, astuessaankin kukkaiskimppua sitoen.

"Mitä siellä niin erittäin katsottavaa nyt on?" kysyi neiti huolettomasti.

"Mitä? Eikö Fanny-neiti näe, että siinä ne nyt tulivat Kivelän isäntä ja Kokon Kalle?" tuumaili Heta-muori hiukan nurisemista osoittavalla äänellä.

"Kyllähän minä nuo näin. Niillä on varmaan papalle jotakin asiaa", arveli neiti.

"Varmaan", toisti Heta-muori painolla. "Ne varmaankin tulivat ottamaan kuulutusta Kallelle ja sille mukanaan olevalle naiselle; ja eikös se ole synty ja surkeus?"

"Mikä se nyt Heta-muorista on semmoinen synty ja surkeus?" kuului samassa iloinen ääni, ja vanhus tunki pienten, pehmoisten käsien vallattomasti tarttuvan häneen kiinni takaa päin. Ennenkuin Heta-muori kumminkaan ennätti vastata, pyörähdetti tuo huomaamatta luokse päässyt tyttönen muoria ja veitikkamaisesti nauraen kuiskasi hänelle korvaan: "pappilan muori käski paistiaan pyöräyttämään!"

"Se Hanna se on aina semmoinen villikko, että siitä pitää vielä rovastille kieliä", sanoi Heta-muori, mutta oli nähtävästi mielissään leikistä.

"Sitä ennen sanokaa kuitenkin, — sanokaa Heta kulta, mikä se Hetasta oli niin surkeaa äsken!" uteli Hannaksi puhuteltu neiti.

"Ilmanhan minä tässä vain Fannyneidelle paipatin sitä, kun Kivelän isäntä toi Kokon Kallea kuulutuskirjan teettoon."

"Onkos se sitte niin surkeaa? Antakaa nyt, Heta kulta, Kokon Kalienkin saada emäntä", puheli Hanna. "Onhan teillä itsellännekin aikoinaan ollut mies."

"Onhan niitä ollut kaksikin, jos yksittäin luetaan, mutta sehän se minua suututtaa, kun ei Mikkolan Karlina lähtenytäkään Kallen kanssa liittoon. Ja nyt tuotiin Kallea toisen kanssa pappilaan! Kuka lienee ollutkaan, ihan tuntematon, — ja köyhältäkin tuo näytti."

"En minäkään sitä tuntenut", selitti Hanna. "Riikaksi ne sitä puhuttelivat ja vesipuolelta pitäjästä kai tuo lienee, koska oli niin päivettynt."

"Vai Riikka, vai Riikka se on! No, oli se sille Riikalle onni, kun sai semmoisen miehen — — — ja arvatenkin niin köyhä tyttö, että sillä ei ole muuta kuin kaksi tyhjää kämmentä", jahkaili Heta-muori. "Sanon vieläkin, oli se onni sille tyttö-rievulle."

"Onko se Kokon Kalle sitte niin miesten paraita?" kysäsi Fanny.

"Onhan se jälilleenkin. On se erinomainen mies? — Voi, voi sitä Karliina hupsua, kun ei älynnyt ottaa Kallea!" päivitteli Heta-muori edelleen.

"Teidän olisi vanhempana ja kokeneempana ihmisenä pitänyt sitte neuvoa Karliinaa", pisti Hanna ilakoiden väliin ja hymyili sisarelleen.

"Neuvoako? Vähäkös minä sille roinusin, mutta pysyköös se kantovesi kaivossa! Sanoi vaan, jotta: ei antanut luonto myöten. — — — 'Ei antanut luonto myöten', vaikka Kallella on hevonen ja kaksi lehmää", lisäsi Heta-muori halveksivasti päätänsä puistaltaen.

Sillä aikaa oli sulhaismatkue mennyt sisään ja päässyt rovastin puheille. Vähän ajan perästä huusi rovasti avonaisesta akkunasta Heta-muoriakin virkahuoneesensa "vieraaksi mieheksi." — "Täällä on nimittäin pariskunta taas tekeillä", ilmoitti rovasti Hetalle.

Heta-muori pyyhkäisi hätäisesti käsiään nurmeen ja lähti astua köpittämään rovastin huoneeseen. — Siellä istui rovasti keinutuolissaan puhallellen paksuja savupilviä eteensä. Todistajain kuullen hän — ensiksi saatuaan selville, että niin hyvin sulhasella kuin morsiamellakin oli "vapaaehtoinen ja kenenkään pakoittamaton aikomus mennä keskenään pyhään aviokäskyn säätyyn", — alkoi pitää puhetta kristillisestä avioliitosta. Kauniisti ja elävästi kuvailikin rovasti noille nuorille, kuinka avioliitot taivaassa päätetään, kuinka avioliitto on perheen ja perhe yhteiskunnan perustus, ja kuinka koti on Herran taimitarha.

Niin liikuttavasti puhui rovasti, että Heta-muorin täytyi tuon tuostakin pyyhkäistä silmänsä nurkasta kyynelkarpalo mukaiseen esiliinaansa. Olisi sitä puhetta kelvannut kauemmankin kuunnella, mutta äkkipikainen loppu sille kumminkin tuli.

Rovasti näet kääntyi puhumaan rakkaudestakin, mutta ei päässyt vielä oikein alkuunkaan, ennenkuin Kivelän isäntä jo keskeytti hänet. Keskellä lausetta kiepsahti näet isäntä ylös sohvalta, jolla oli istunut, ja alkoi kohteliaasti kumarrella rovastia. — "Mitäs isännällä olisi ollut lisättävää?" tiedusti rovasti kesken puheensa.

"Sitähän minä vaan", lausui Kivelän isäntä, "jotta ei herra rovastin millään tavalla pidä luulla, jotta tässä olisi mitään rakkautta mukana. Minä tiedän ihan vissiin, että eivät nämä nuoret ole toisiaan ennen tunteneetkaan. Vastahan nämä eilen toisensa ensi kerran näkivätkin Jämsän markkinoilla, niin että ei tässä tarvitse ollenkaan luulla rakkautta olevan, tässä pelissä."

Rovasti kävi tuntuvasti hämille, kun ei ollut selvillä siitä, tekikö puhemies naittilaistaan pilkkaa, vai ymmärsikö hän rakkaudella jotain muuta kuin tavalliset ihmiset. Sentähden ilmoitti hän vaan lyhyesti aviokuulutuksen maksavan karttoineen 6 markkaa 60 penniä ja varottavasti katsahti toisen pöydän ääressä kirjoittavaan kappalaiseen. Sitte molemmat papit toivottivat onnea nuorelle parille ja hyvästelivät oikein kättä lyömällä sulhasta morsiamineen.

Ovessa tuli sulhaisväkeä vastaan Kotilan ontuva nuori isäntä, joka äskettäin oli isältänsä perinyt lautamiehen viran ja arvon ja jota pidettiin erittäin ymmärtäväisenä miehenä.

"Hyvää päivää, nuori herrastuomari!" tervehti rovasti tulijaa ja pyysi hänen "painamaan puuta" sillä aikaa kuin hän kävisi kutsumassa sisään kahvia.

Vieras istahti oven suuhun ja miettivän näköisenä pyöritteli siinä lakkia polvillansa. Kappalainen ei saanut puhetta oikein sujumaan, mutta heti tuli rovasti uudestaan sisään kahvintuojan kanssa ja alkoi kysellä kuulumisia vieraaltansa.

"Kiitosta vaan", vastasi lautamies. "Kuuluuhan sitä nyt yhtä ja toista ikävää."

"Vai niin", mumisi rovasti. "Eikös otakaan asiat oikein luistaakseen, kun vanhan isänne pää kallistui?"

"Mikäpäs niitä asioita riskaisi, mutta niistä sisaristahan se nyt meille kiusan ja ristin heitti", sanoi vieras vähän katkerasti.

"Kuinka niin ristin?" uteli rovasti. "Olivathan ne rippikoulussa siivoja tyttöjä."

"Kyllähän ne nyt muuten vieläkin, mutta kun se Kaarelan Hermanni ei lähdekään Mantan kanssa vihille. — Eikä taas Annikaan ota mennäkseen Toppolaan emännäksi, vaan väen väkeen inttä"

lähtevänsä Kuuselan torppaan — nälkää näkemään."

"No, no!" huomautti rovasti, "eihän Kuuselan emännän tarvitse nälkää nähdä. Onhan se elävä torppa ja Pekka on siisti nuorimies."

"Onhan tuo, mutta torppa on aina torppa. Eikähän siinä ole kartanoakaan. Ei lämmintä huonetta koko paikalla muuta kuin yksi ainoa tupapahanen — ja sauna ja riihi", sanoi vieras naurahtaen ylönkatseellisesti. "Sitä vartenhan minä nyt oikeastaan lähdinkin teidän puheille, että eikö sitä Annia voisi niinkuin pakoittaa Toppolaan menemään?"

Kun rovasti ei vastannut mitään, jatkoi lautamies: "äiti sanoi, jotta ei hänkään ollut aikunut isävainajalle tulla, mutta minkäs sille voi, kun vanhemmat sen kerran olivat niin keskenänsä sopineet. Vielä oli äiti riskannut vastaan vihille lähtiessäänkin, mutta kun tätinsä oli oikein tukasta jutuuttanut ja sanonut että 'selekääs tarvihteisit', niin olipas pitänyt lähteä, vaikka kyllä oli itkettänyt. Äiti sanoi vielä, jotta olisihan tuo häpeä koko meidän suvullekin, jos torpan mies sukuun tulisi — varsinkin kun ei ole pelkoa naimattomaksi jäämisestä, vaan Anni pääsisi taloonkin emännöimään."

"Vaikea sitä on pakottaa", sanoi rovasti, "varsinkin kun Toppolaisella on jo ennestään melkein Annin ikäisiä lapsiakin."

"Vaikeatahan se on", myönsi vieras. "Kyllä sitä on koitettu parastamme mekin — minä ja äiti — mutta ei sille saa mieltä päähän. Enkä minä ymmärrä, mikä sen Annin onkaan semmoiseksi vimmannut, vaikka Toppolassa on niin suuri kartanokin."

"Onhan siinä isot rakennukset", tiesi rovastikin, "mutta eihän niitä tyttöjä kartanoihin vihitäkään, vaan miehiin."

"Ei suinkaan kartanoihin, ei suinkaan", tuumaili lautamies, "vaan kovin se on kuitenkin jälyä se Annin menettely. Ette te voi arvata, hyvä rovasti, mitä Anni sanoi minulle, kun minä sanoin hänelle, jotta Kuuselassa ei ole kuin tupa asuinhuonetta?"

"Mistäpä minä sen", arveli rovasti, "ehkä sanoi rakastavansa — — tahi tuota — — mieltyneensä Pekkaan?"

"Ei se siitä mitään virkkanut, vaan niin sanoa mäjäytti, jotta 'vaikka ei olisi tupaakaan', — — aatelkaas — — 'vaikka ei olisi tupaakaan', sanoi."

"Tahtookos se sitte Toppolan isäntä niin mielellään Annia?" kysyi rovasti. "Annihan on vielä ihan nuori tyttö ja hän jo harmaapäinen — ja vielä päälle päätteeksi leskimieskin."

"Miinaahan se oikeastaan tuli Toppolainen katsomaankin, mutta kun Miina ei enää ollut joutilaana, niin viittasi Anniin ja sanoi, että ihminenhän se on tääkin."

"Mutta eikös teidän sopisi ottaa Kuuselan Pekkaa vävyksi Kotilaan. Minusta — — —"

"Me jo myytiin Kotila tässä toisella viikolla."

"Vai jo myitte! Mistä se ostaja niin äkkiä ilmaantui?"

"Tuoltahan se on Hämeen puolelta", vastasi lautamies.

"Vai niin. No paljokos te Kotilasta saitte?"

"Kymmeneen tuhanteen se nyt meni", sanoi vieras.

"Mutta olisihan Särkän Joonas muistaakseni antanut siitä kaksitoistakin tuhatta", ihmetteli rovasti.

"Kyllähän se olisi, mutta nyt siinä meni sisar Miina mukana yhdessä kaupassa", selitti lautamies. "Sitäpaitsi saamme äiti ja minä eläkkeen, kun tuota minussa ei kuitenkaan ole miestä työn tekoon."

"Mutta suostuikos Miina semmoiseen kauppaan?" kysyi rovasti hymyillen.

"Mikäs siinä? Suostuihan se toki. Oli sitä Miinalla ollut vähän puhetta yhteen menemisestä Takkulan Matin kanssa, mutta sitte hän kumminkin arveli, että samahan tuo on kelle sitä menee, kun vaan taloon pääsee. Mutta eipäs vain Anni ole niin viisas kuin sisarensa oli."

"Hm, hm!" mutisi rovasti ja neuvoi sitte: "kyllä se on parasta, että annatte Annin noudattaa oman sydämensä vetoa. Ei pidä pakottaa ketään väkisin vihille. Siitä on kallis edesvastaus vielä viimeisellä tuomiollakin, jos sattuu tulemaan toinen onnettomaksi meidän tähtemme."

"Niin kai siitä lienee", tuumaili Kotilan lautamieskin, mutta näpelöi yhä lakkia käsissään. Viimein hän kuitenkin rohkaisi mielensä ja eperoiden kysäsi: "ei siitä sitte taida tällä kertaa tulla mitään siitäkään Kaarelan Hermannin vihkimisestä?"

"Jaa, se on tykkönään toinen asia", arveli rovasti. "Hän on jo Mandan kanssa täysissä kuulutuksissa, ja johan se Manda on taitanut asuakin Kaarelassa?"

"Johan se Marian päivästä asti on siellä ollut vaalissa. — — Montako viikkoa siitä jo tulleekaan", sanoi lautamies.

"Tuleehan siitä jo kolmisen kuukautta. Ja se yksissä oleminen ennen vihkimistä on vasten lakiakin, niin että kyllä minun, virkani puolesta, pitää ruveta Hermannia vihille ahdistelemaan", selitti rovasti. "Minä kutsutan hänet puheilleni siitä asiasta."

"Täällä se Hermannin jo onkin, — tuolla tuvan puolella", ilmoitti lautamies. "Minä en jättänyt häntä rauhaan ennen kuin sain mukaani, että jos hyvinkin saataisiin hänet vihille yksin tein — ja Manta lähti kanssa siinä toivossa."

"Kutsukaa heidät sitte tänne", käski rovasti. "Minä sillä aikaa hankin vihkimätodistajat ja pistän kapan päälleni."

Kun Kotilan lautamies saapui takaisin rovastin virkahuoneeseen, oli siellä jo lattialle levitetty punainen matto ja sille vierekkäin asetettu pari kirjavaa sohvatyynyä. Fanny-neiti istui harmooniumin edessä koraalikirjaa katselemassa sillä aikaa kuin Hanna taas auttoi papin kappaa isänsä selkään. Heta-muori ja pari piikaa seisoivat ovensuu-seinällä, hyvin hartaan näköisinä, toimitusta odottamassa.

"Noo Hermannin! Asetupas nyt vaan koreasti tuohon oikealle puolelle ja Manda seisoo tässä vasemmalla. Minä annan merkin silloin kuin teidän pitää polvillenne laskeutua", selitti rovasti.

"Jottako vihille?" tiedusti Hermannin pitkäveteisesti.

"Niin tietysti, kun rovasti käskää", kiehitti Manda vastaukseksi ja alkoi vetää sulhoaan osoitetulle paikalle.

"Ei herra rovasti", ähkyi Hermannin kumarrellen ja tempoen käsivarttaan pois Mandan käsistä. "Kyllä minä en voi ruveta vihille tämän ihmisen kanssa."

"Mutta sinun täytyy, kun nyt kerran olet narrannut tyttöä niin pitkälle", lausui rovasti pontevasti.

"Enhän minä, herra rovasti, ole narrannut. Setähän se pani alkuun koko asian. Ja siksi toisekseen, nämähän ne Kotilaiset ovat petkuttaneet minua pitkin matkaa."

"Punnitsepas mies sanasi. Mitenkä me olemme sinua petkuttaneet?" tiuskasi lautamies kärsimättömästi.

Hermannin siihen sijaan selitteli rovastille hyvin tyynenä: "nämä lupasivat tehdä talonsa kaupat minun kanssani, ja setäkin sen tähden rupesi koko tähän hommaan; mutta nyt nämä ovatkin myyneet talonsa toiselle."

"Mutta hyvä ihminen!" huudahti rovasti. "Onhan sinulla jo hyvä talo ennestäänkin."

"Onhan se, mutta isä oli ryyppypäissään tässä tuonoin luvannut ottaakin sisar Eliinalle Kekkolan Matin kotivävyksi — —"

"Mutta Matillahan on vielä vaimo elossa", sanoi rovasti.

"Niin vanhalla Matilla, vaan poika Matinhan se isä oli luvannutkin vävykseen ottaa sitte kuin se mieheksi kasvaa", tuumaili Hermannin. "Ja montakos vuotta siihen enää meneekään."

"Ei, Hermannin kulta, ei se poika-Matti sitte enää sisarestasi huoli, vaan ottaa ennen jonkun Ylätalon tytöistä", väitti Manda,

"Niitäpä sitä olen minäkin meinannut odotella, ja niillä onkin talo joka työllä", sanoi Matti. Kääntyen rovastiin jatkoi hän vielä: "ei tästä Mantasta muutenkaan ole minulle, kun tämä on niin huusava."

"Huusava — mitä se on?" kysyi rovasti tyttäriltään.

"Tuhlari", vastasi Hanna ja juoksi ulos.

"Ei suinkaan se tuhlari olisi, kun oikein oman talouden saisi — — ethän sinä olisi Manda?" sanoi rovasti morsiamen katsahtaen.

"Enhän minä sitte enää olisi", vakuutti Manda syvään nyykistäen.

"No nyt sen kuulit Hermanni", puhui rovasti. "Tottahan nyt toki tulet vihille?"

"Ei herra rovasti, ennen minä mennen vaikka Wenäjälle."

"No ota nyt kerrankin järkesi vangiksi ja ajattele mikä häpeä — — mikä häpeä se olisi niin rikkaan ja arvokkaan talon tyttärelle kuin Kotila on", puhui rovasti.

"En minä voi — — se ei minusta tunnu ollenkaan käyvän laatuun. Ei se tunnu käyvän minun verilleni", penäsi Hermanni.

"Puraise vaan luontosi, niin kyllä se käy", rukoili Manda.

"No, koska ei hyvä sana auta", lausui rovasti, "niin tiedätkös mies, mitä sinulle vielä tästä itsepäisyydestäsi seuraa? Sinä saat ensin tulla kirkkoneuvoston eteen, sitte matkustaa tuomiokapitulin tutkittavaksi ja juosta käräjillä — ja lopuksi menee sinulta talot ja tavarat kulutuksista ja palkkioista."

"Menköön sitte, jos niikseen tulee", päätti Hermanni, mutta silloin julmistui rovasti.

"Vai niin", puhkesi hän tuimasti lausumaan. "Vai niin, että sinä turhan päiten aiot toimittaa kunnialliset vanhempasi vanhoina päivinä mieron tielle. Ett'es jo häpeä! Minä annan nimismiehen jo ihan ensi käräjissä sakottaa sinua Mandan kanssa yhdessä asumisesta ja elämisestä. Ja sitte et enää saa itsellesi kunniallista vaimoa, vaikka maan alta etsisit. Se on varma se."

"Sakotetaankos sitä siitäkin?" kysyi Hermanni pelästyneenä.

Rovasti otti kirjakaapista lakikirjan ja selaili sitä hyvän hetkisen. Sillä välin kääntyi Hermanni lautamiehen ja kysyi: "antaisitko sinä lisäksi sen teidän mustan ruunan?"

"Lupaa, lupaa", kuiskutti Manda veljensä korvaan, mutta lautamies pysyi vaiti. — Viimein löysi rovasti mitä haki ja luki ääneen muutamia pykälöitä lakikirjasta.

"Tuletkos nyt vihille?" kysyi rovasti sitte tiukasti Hermannilta.

"No yks'kaikki, koska rovasti niin tahtoo ja tämä Aukusti antanee entisten lupaustensa lisäksi sen mustan ruunan", sanoi Hermanni.

"Voipihan tuon juuri antaakin", sanoi lautamies harvakseen.

Vähän ajan perästä kuuli sitte puutarhassa istuva Hanna isänsä juhlallisella äänellä vihkimälukuja lukevan. Hän ei siitä välittänyt kovin paljoa, vaan katseli tarkasti, miten pari köyhää pääskystä yksituumaisesti räystään alle pesäänsä rakentelivat. Mietteistään herätti Hannan vasta vihkimävirren sävel ja sitä kuullessaan hän tillahti itkemään. Sisällä laulavan Fanny-neidenkin ääni tuntui vapisevan vähän, mutta ihmeen selvästi ja voimakkaasti veteli Heta-muori sanoja:

"Vihollinen karkoit' kauas;
Suo meidän myös olla rauhass'".

YLEINEN SURU.

Oli tyyni ja rauhallinen keväinen aamu. Yöllä oli tosin vähän kylmänyt ja maa oli yhä valkoisena niissä paikoin, joihin ei päivän säteet vielä olleet ehtineet lämpöä levittämään, mutta ilma tuntui lämpöiseltä. Kaupungin kadut olivat jo lumesta ihan paljaat, mutta maantiellä oli vielä hieman iljannetta jälellä ja aitivieret täynnä talvellisten nietosten jätteitä. Kärryillä kuitenkin jo ajettiin, ja maalaisten vierittömät rattaat pitivätkin aika jyrinää jäisellä tiellä ja rouaantuneella kadulla.

"Tuohon rymäkkään se kauppaneuvoksetar nyt taas varmaan herää ja on sitte ruppastuulella koko pitkän pituisen päivän", mutisi itsekseen Erlingin vanha Anna-Maija muutaman, kaupungin reunassa olevan talon keittiössä. "Mutta ruvetkoonpashan tässä hyvin äkäilemään, niin pian hän minusta pääsee, niinkuin jo senkin seitsemästi olen hänelle sanonut. — — Jaa, jaa! Kyllä se syntisen ihmisen luontoa

toisenkin kerran koettelee, kun viisikäänkolmatta vuotta tässä paikassa palvelee. Kauppaneuvoksen itsensä aikaanhan tuo kuitenkin meni jonakin, mutta entäs nyt, kun eletään kuin viimeistä päivää. Hyvät ihmiset sitä illallistakin siivoa! Eikä sitte muka mokomille välttä vähempi kuin viinimarjain mehu!"

Anna-Maija työkkäsi suutuksissaan auki ruokasäiliön oven ja pujahti sinne. Hän katseli hyllyjä, nosteli pulloja ja purkkia yhden toisensa perästä ja jatkoi yksin puhettaan.

"Arvasinhan minä sen. Kallista karpalohilloa ei ole enää jos kolmelle hengelle, vaikka kuvernööri tulisi taloon, ja valkeiden viinimarjojen mehu on ihan lopussa! — Ei tässä tule hiljankaan eteen muuta kuin konkurssi, ja mihin minä onneton sitte vihdoinkin viimein joudun? Voi, kun en kuitenkaan ottanut sitä sepän retaletta silloin elätettäväkseni, mutta — hm! — — Ja nyt niiden pakanoiden tähden pitää tässä kristityn ihmisen vielä vanhoillaan kaupungin elätiksi joutua. Kyllä kai ne alastomat pakana-raukat siitä paljonkin lämpenevät, kun kaupungin rouvat käyvät täällä syyttömät ihmiset mieron tielle syömässä ja juomassa. — — Niin, oikein minua naurattaa niiden ompeluseurat. Karttuunirääpäleitä tehdään ja köyhiä panetellaan. Ostaisivat markkinoilta lammasnahkoja ja teettäisivät Tikais-Mikolla turkkia; tahi laittaisi kauppaneuvoksetar sinne Afriikkaan kauppaneuvos-vainajan suuren supiturkin. Ei silloin ainakaan yhtä miestä palelisi, vaikka hänessä olisi vielä kylmempi kuin onkaan, ja saisivat ihmisten ruoat olla rauhassa ja kunnia tallella."

"Anna-Maijaa! Herran tähden, Anna-Maijaa!" kuului silloin vinkuva ääni jostakin sisähuoneesta.

"Mikähän sillä nyt on hätänä, kun niin surkeasti uikuttaa", tuumaili Anna-Maija kiirehtien sisähuoneisiin.

Kauppaneuvoksetar, lempeän näköinen ja harmaatukkainen vanhus oli huoneessaan sohvan edessä ja parhaillaan hajuvedellä valeli sohvalla olevaa pientä rakkikoiraa.

"Anna-Maija! Juokse, Anna-Maija kulta, nyt ihan paikalla tohtoriin ja sano — kuuletko sinä — sano minulta terveisiä, että — — että — — ihan siinä on henki kysymyksessä; — — ja että hän on niin huono; ja että hän olisi hyvä ja nyt kohta tulisi tänne. — Kuuletko sinä Anna-Maija? Juokse nyt hyvä Anna-Maija! Juoksethan sinä Anna-Maija."

"Kiitos, kiitos rakas kauppaneuvoksetar — —"

"Juoksehan nyt Anna-Maija kulta", keskeytti emäntä.

Anna-Maija paiskasi kiireesti oven kiinni ja tuumaili mennessään: "tokihan minä tok' juoksen ainoan sisareni tähden, ja kyllä hän todellakin on kovin huono."

Pian olikin Anna-Maija matkalla lääkärin luo. Kiireesti hän kulki, eikä ollut näkevinäänkään "Malinskaa" ja "Häyryskää", vaikka ne kulkivat torille, tuolla kadun toisella puolen. Sitte vasta täytyi "silmänräpäykseksi" seisahtua, kun Silénin matami sattui kadulla "ihana palliksi vastaan."

"Huomenta Anna-Maija!" sanoi Silénin matami ja asetti koppansa kadulle, seiniviereen.

"Huomenta, huomenta", toisti Anna-Maija. "Minulla on kovaksi onneksi hirmuisen kiire nyt, vaikka olisi ollut hupaista kuunnella, miten teillä jaksetaan. En jouda nyt edes — — — mutta, ette te hyvä matami usko, kuinka herttaisen hyvä se kauppaneuvoksetar sittekin on pohjaltaan."

"No eihän se taida juuri kaikkein pahimpiakaan olla, mutta kukapas sitä nyt Anna-Maijalle ilkiäisikään — —"

"Niin, vaanpa muillekin. Tiedättekös, että nytkin minä olen menossa tohtoriin, ja kauppaneuvoksetar kaskikin oikein juoksujalassa menemäänkin."

"Herranen aika!" huudahti Silénin matami. "Onko hän sitte niin sairas? Ihanko se on vuoteen omana?"

"Onhan se jälilleenkin ja verta sylkee."

"No, kyllä teillä, Anna-Maija parka, sitte on huolta ja hommaa — huolta ja hommaa. Ja lisää surua sitä vaan tulee, sillä tietänettehän, että Tikais-Mikon tyttö, sisarenne tyttö, on ajettu pois viskaalista tänä aamuna?"

"Annako?" kysyi Anna-Maija säikähtyneenä. "Ja minkä tähden?"

"Kukapa sen tietää, mutta Korhosen eukko sitä kävi tän'aamuna meillä toimittamassa, jotta illalla, kun rouva oli tullut ompeluseurasta, oli hän tavannut viskaalin kyökistä, Annan luota, vaikka oli ollut talo vieraita täynnä. Sitte oli rouva nostanut semmoisen metakan, että olivat herrat neuvomatta ulos osanneet, ja nyt on Anna pantu pois", selitti Silénin matami.

"Mutta, mitäs viskaali oli sanonut?" uteli Anna-Maija.

"Viskaali? — Niin mitäpä sillä viskaalilla olisi sanomista. Rouvahan se kaikki päättää, ja viskaali saa kiittää, että ei — — mutta tuolla menee torille jo heinäkuormia, niin että hyvästi! Hyvästi Anna-Maija! Kyllä teillä nyt on huolta ja hommaa, kun ihan verta sylkee, niinkuin sisarennekin."

"Niinkuin sisarennekin", mietti Anna-Maija. "Mitähän se sillä tarkoitti. Sisarenihan se juuri verta sylkeekin, mutta se on hupsu koko matami. Sanoo Annan joutuneen pois paikastaan. Annan, joka on sievä, siveä tyttö ja minun oma opettamani ja osaa sekä keittää että paistaa. Ei kuuna päivänä, ei kuuna päivänä sitä tyttöä paikastaan pois ajeta. Mutta kohtahan tuon saan nähdä, kun kotiin joudun."

Anna-Maija tapasi lääkärin kotoa ja kohta ajoi hän tohtorin rinnalla kotiinsa päin. Kauppaneuvoksetar Erlingin tuparakennuksessa asui näet ompelija Mikko Tikkanen, jonka vaimo, Anna-Maijan sisar, oli sairaana. Sisarensa luo johti Anna-Maija tohtorin, mutta tohtori ei sanonut sairaan enää lääkkeitä tarvitsevan ja valitti sitä, että häntä ei oltu ennen tultu hakemaan.

"Milläpä varoilla sitä köyhä — —", mutisi sairaan mies, mutta tohtori ei ollut kuulevinaankaan sillä korvalla, vaan lähti pois.

Anna-Maija siihen sijaan tiuskasi Mikolle: "joisit sinäkin vähemmän, niin ei eukkosi kuolisi nälkään."

"Täti, täti", kuului nurkasta itkevä äiti, "eihän isä nyt enää moneen vuoteen ole ryyppinyt."

"Ole vaiti", sanoi Anna-Maija, "kun ei olisi juonut, niin olisi versta miehellä jälellä, eikä minun sisareni tytön olisi tarvinnut viskaalin — —. Voi hyvä isä tätä elämää! Ja sinä Anna! Hyi, että et häpeä vielä näyttäytyessäsi kunniallisille ihmisille, letukka! Jos minut kadulle potkaistaisiin, niin en toki tulisi ihmisten ilmoihin enää milloinkaan."

"Täti, — — eihän se kuin totivettä, mutta se rouva kun on ihan hurja", nyyhki Anna, "ja niin luulevainen."

Sairaana valitus kiinnitti kaikkien huomion, ja Anna-Maija ei joutanut ajattelemaan mitään, sillä hänen sisarensa kuolintaistelu oli jo alkanut. Ei sitä kaukaa kestänytään, mutta kovaa se oli, niin kovaa, että ei Anna-Maija jaksanut sitä katsella loppuun, vaan itkien kiiruhti omalle puolellensa. Siellä hän ihmeekseen tapasi sisarensa pojan kauppaneuvoksettaren huoneessa ja jäi hämmästyneenä vastineettomaksi, kun emäntänsä alkoi häntä viipymisestä torua ja vielä pojan kuullen.

"Pollyn kuolema jää Anna-Maijan omalletunnolle raskaaksi taakaksi, — jos se kuolee", lopetti kauppaneuvoksetar arvokkaasti ja hieman halveksivastikin puheensa Anna-Maijalle.

"Poika, mitä sinä täällä teet, vaikka äitisi on kuoleman kielissä?" tiuskasi Anna-Maija sisarensa pojalle.

"Antakaa hänen olla", käski kauppaneuvoksetar ja kääntyen poikaan sanoi hän: "eläinlääkäri asuu Puttoliinin talossa, ensimmäiset portaat portista."

"Kyllä minä tiedän", sanoi poika, "siinä se asuu konitohtorikin."

Poika lähti, ja vanhukset jäivät kahden kesken.

Anna-Maija puolusti parhaimman mukaan itseänsä, ja sanoi ajatelleensa oikeaa tohtoria, kun ei rouva ollut Pollystä mitään puhunut, ja sanonut vielä hengen olevan kysymyksessä — "eikähän koiralla henkeä ole."

"Te olette aina vihannut ja ylönkatsonut Pollyä", sanoi kauppaneuvoksetar ja viittasi Anna-Maijaa menemään ulos. Ei auttanut siinä Anna-Maijan selitykset, vaan hänen täytyi lähteä keittiöön ja kauppaneuvoksetar jäi kahden kesken Pollyn kanssa. Polly vikisi surkeasti jonkun aikaa, tyyntyi sitte vähitellen ja oli lopuksi aivan hiljaa. Kauppaneuvoksetarkin alkoi tyyntyä, mutta kun eläinlääkäri tuli ja ilmoitti Pollyn jo kuolleen, alkoi hän katkerasti itkeä. — Sillä välin oli torilla levinnyt huhu, että kauppaneuvoksetar oli kuollut. Ompeluseura oli sen johdosta kokoontunut pormestarinnan luo neuvottelemaan, mitä nyt olisi tehtävä, sillä kauppaneuvoksetar oli aina seuralle ilmaiseksi kaikki vaate- ja muut tarpeet antanut. Aluksi ei kuitenkaan päästy muuhun päätökseen kuin siihen, että pormestarinnan esityksestä, päättivät rouvat pukeutua mustiin. Onneksi olikin pormestarinna edellisenä päivänä saanut uuden mustan puvun.

Kaupungin herratkin kävelivät alakuloina ja toisiaan tavatessaan, tervehdyksen asemasta, sanoivat vaan lyhyesti: "kauppaneuvoksetar on kuollut."

Malinska taas kertoi torilta tullessaan Häyryskälle: "nyt tässä kohta saadaan hyvää tavaraa

kelihinnalla, kun kauppaneuvoksetar on kuollut. Saa sitä nyt köyhempikin kerran jotain itsellensä."

"No, mutta eihän sillä puotia ollut", vastasi Häyryskä.

"Ei puotia, vaan kun kaikki kauppamiehet ovat hänelle velassa, niin kuuluu tulevan konkurssi kaikille eteen. Ei se vanha Erling niille omiaan heitä, vaan sanoi meillä käydessään, jotta kun hän saapi velivainajansa omaisuuden käsiinsä, niin paistaa se vielä päivä köyhällenkin kansalle. Niin sanoi tässä tuonoin, ja niin se käypikln."

"Saisi paistaakin", myönsi Häyryskä. "Toisella viikolla kävin minäkin pyytämässä lainaksi kymmentä markkaa nimipäivikseni, niin oli kauppaneuvoksetar vaan käsenyt Anna-Maijan sanoa, jotta hänellä ei ole."

"Semmoinenhan se oli aina köyhille", tiesi Malinskakin, "vaan nyt saa hänkin tehdä tiliä siitä, mitä se on: taita isoovalle leipäs."

Sanomalehden toimittaja ja postimestari tulivat eukkoja vastaan, ja postimestari kuului ehdottavan, että sanomalehti ilmestyisi sinä päivänä "mustareunaisena, yleisen surun merkiksi."

Kauppaneuvoksettaren talossa oli kohta koko ompeluseura koolla. Kauppaneuvoksetar olikin hyvin liikutettu siitä yleisestä osanotosta, jota hän sai osakseen, ja kiitteli kaikkia Polly-vainajan puolesta. Vasta iltapäivällä sai hän tietää, että hänen itsensäkin oli jo sanottu kuolleen. Se oli hänestä hirveintä mitä ihminen ajatella taisi, ja hän lupasi palkinnon sille, joka ilmoittaisi "kuka tuon huhun oli alkuun pannut." Varmuudella ei sitä kuitenkaan kukaan tiennyt, mutta viskaalin rouva sanoi Silénin matamin itsellensä kertoneen, että Anna-Maija oli sanonut kauppaneuvoksettaren olevan "ihan henkitoreissa."

"Ajatteles Selma kulta, sanoa 'henkitoreissa' ja vielä omasta emännästään! Paljo minä kärsin, mutta sitä en minä Selmana jaksaisi kärsiä. En kärsisi semmoista omalta palvelijaltani, ja kuka sen tietää, mitä niillä, vanhalla Erling'illä ja Anna-Maijalla mielessä onkaan. Ei se suotta aikojaan Anna-Maija sellaisia juttuja liikkeelle pane."

Kauppaneuvoksetar kauhistui, itki ja vapisi. Viskaalin rouva arveli vielä, että "Selma kulta" saa kiittää Jumalaa siitä, että Polly pelasti hänen henkensä. "En minä tietysti ole teidän kyökissä käynyt, mutta vaikea on minun uskoa, että niin hyvä toveri kuin Polly olisi kuollut luonnollisen kuoleman", sanoi hän.

Viskaali tuli vähän ajan perästä itsekin kahden poliisimiehen kanssa eroittamaan Anna-Maijaa palveluksesta, ja ompeluseuran hämmästykseksi tavattiin vanha Erling Anna-Maijan tyköä keittiöstä. Kauppaneuvoksetar ei jaksanut tulla jäähyväisillekään, eikä sanonut enää tahtovansa "nähdä koko Anna-Maijaa silmänsä edessä, ei koskaan", vaan lähetti palkankin viskaalin kautta.

Vanha Erling haki Anna-Maijalle kaupungista hevosen, ja yhdessä he sitte lähtivät ajamaan. Kauppaneuvoksetar ei näet sallinut, että Anna-Maija olisi muuttanut päiväkseen Tikais-Mikonkaan puolelle, vaan kuului senkin perheen pitävän ruveta katselemaan itselleen uutta asuntoa.

"Nyt on tati parkakin kadulle potkaistu", ajatteli Tikkasen Anna auttaessaan Anna-Maijan vaatearkkia issikan rattaille. Hän ei kuitenkaan virkkanut mitään siitä, vaan toivoi saavansa pitääkin tätinsä paikan, johon nyt oli väliaikaisesti otettu.

Sanomalehti oli ilmestynyt mustareunaisena, ja sen toimittaja istui hiljaksen kiroillen seurahuoneella, höyryävä tuutinki edessään. Toisessa huoneessa oli kaupungin herroilla salainen kokous, johon ei sanomalehden toimittajaa laskettu. Silloin tällöin kuuli toimittaja sieltä ainoastaan muutaman sanan, mutta huomasi herrojen olevan hyvin äkäisellä päällä. Viimein tuli hänen luokseen kolme neljä herraa, ja neuvosmies Huldén pyysi "nöyrimmästi" saada tietää: "minkä tähden herra Pilander tänään on sanomalehden varustanut surureunuksilla, jollei se nimittäin ole toimituksen salaisuuksia?"

"Kyllä minä sen sanon", vastasi sanomalehden toimittaja painolla, "kun te, neuvosmies Huldén ja muut ensin ilmoitatte, minkä vuoksi teidän rouvanne tänään aamupäivällä kävelivät surupuvussa ja te itse kirjoittelitte konkurssianomuksia. — — Vai tapahtuiko tuo kaikki rouva Erling'in sylikoiran kuoleman tähden?"

Toimittaja tyhjensi lasinsa, kumarsi herroille ja lähti.

"Kuulitteko sitä hävytöntä!" huudahti neuvosmies Huldén.

"Vai pitäisi meidän tehdä hänelle selkoa vaimojemme puvuistakin", säesti postimestari. Pormestari taas arveli sen olevan liikaa, ja viinatehtailija Wallerskjöld päätti olevan parasta ruveta kuulustelemaan toista miestä sanomalehden toimittajaksi, "sillä Pilander on jo liiaksi leipääntynyt täällä ollessaan."

Pilander istui jo silloin kotonaan miettimässä oikein salamoivaa pääkirjoitusta "poroporvarillisuudesta", mutta häntä häiritsi kadulla teikkaavien poikien melu. Muut pojat siinä olivat repaleisia, mutta yksi oli siististi puettu. Se oli Mikko Tikkasen Kalle. Hänen oli nyt vuoro nappia heittää. Hän heittikin, mutta ei mennyt lähellekään kuoppaa. Jäi varmaankin puolentoista kyynärän päähän.

Teikkaaminen alkoi innostuttaa Pilanderiakin ja hän odotti uteliaasti, onnistuisiko Tikkasen poika näpähdyttämään nappia kuoppaan. Soma oli nähdäkin, millä hartaudella Kalle nappiansa näpähdytti. Nappi siirtyi noin korttelin verran ja nyt oli toisen kerran näpähdytettävä. Poika sihtasi kauan ja nyt —. Ei, napsautti liian kovasti. Nappi nousi pystyyn ja vieräsi syrjään ainakin sylen verran. Kaikki toivo oli siis lopussa, ja kyyneleet kohosivat Kallelle silmiin.

Pilanderia säählitti pojan vahinko, mutta häntä samalla harmitti se, kun poika itki tuon vertaisesta. Eihän hän itse itkenyt, vaikka uhattiin leivättömäksi jättää. Pilander avasi akkunan ja kysyi: "mitä sinä itket, Tikkasen poika?"

"Kun se oli", nyhykytti poika, "kun se oli viimeinen nappi — oikea tinanappi, ja äitikin on kuollut, niin jotta mistä minä nyt toisen saan?"

Poikien peli loppui siihen, mutta Pilander istui kauan akkunansa vieressä ja ajatteli sanoja: "mistä minä toisen saan". Niin kauan hän niitä ajatteli, että kyyneleet nousivat hänellekin silmiin. Hän pyyhkäsi kuitenkin ne pois kädellään, sillä vaimonsa kuului toisesta huoneesta kutsuvan häntä iltaruualle ja nuorin poika siellä tinkasi itsellensä enemmän maitoa, mutta äiti selitti, ett'ei hänellä ole rahaa lähettää ostamaan.

VIERASMIES.

Heinävaaran liepeillä, Ruokosuon ja Särkijärven välisellä kannaksella oli Kuittis-Tahvon mökki. Pikkuiset olivat vielä viljelykset siinä ja huoneet vieläkin pienemmät, mutta hyvästihän noissa kuitenkin näytti rupeavan tulemaan toimeen. Mökin ei tarvinnut tehdä päivätoitäkään taloon, mutta piti sen asukkaiden siihen sijaan, kesäiseen aikaan, hoitaa suurin osa toisella puolen järven olevan talon karjasta, joka aina Juhanuksen seuduissa tuotiin Heinävaaran puolelle kesäsyöntiin. Vaaran lehtoisilla ripeillä olikin karjanlaidun ihan mainio. Senpätähden ei mökin oma, kirjava-kylkinen "Kyyttökään" tahtonut koskaan malttaa sieltä oikeaan aikaan iltasella kotiin tulla, vaikka selvästi kuuli sinne ylös vasikkansa ikävöivän nyisemisen rantahaasta.

Tuo haka ei ollut suurimpia, mutta se oli ihan parahiksi iso paimenelle. Pikku Niilo oli näet saanut päähänsä, että hänen ihan välttämättömästi piti saada käydä paimenessa, ja kun ei häntä päästetty koko karjaa paimentamaan, niin päätti hän paimennella vasikoita, joita pidettiin rannalla pienessä aitauksessa. Alussa olikin Niilosta tuo toimi sangen miellyttävä, mutta rupesihan sekin ajan pitkään käymään hiukan yksitoikkoiseksi. Se oli kuitenkin Niilon oma syy, ja Niilo huomasi sen itsekin.

Miksi hän aina niin innokkaasti ajoikin pois porsasta, jonka mieli näkyi hartaasti palavan vasikoiden ja hänen seuraansa. Porsas kyllästyi viimein rantahakaan pyrkimiseenkin ja lyöttäytyi ison karjan kumppaniksi. Lehmät antoivatkin mielellään pienen toverin itseään seurata, ja kaihoavin katsein sai vain Niilo nähdä, miten palleroinen porsas lehmien perässä juosta lekerti tuonne ylös vaaralle, jonne pääsö oli pojalta kielletty. Kyllä se harmitti vähän, kun porsas noin vaan sai juoksennella missä tahtoi, mutta minkäs sille voi. Täytyi tyytyä, kun äiti kerran oli kieltänyt, eikähän tuo karjan katsontaan avuksi tullut talon tytär, Anna-Maijakaan sanonut huolivansa Niiloa kanssaan, vaikka kuinka aina olisi pyrkinyt iltasella lehmiä hakemaan.

Ikävä oli Niilosta sen takia koko kesä, jonka tulemisesta hän kuitenkin edeltäkäsini oli niin suuresti iloinnut. Talvellahan tuota kumminkin oli saanut olla muiden ihmisten ilmoissa, mutta nyt oli isä aina paloa kyntämässä tahi suota ojittamassa, eikä äitikään joutanut Niilon kanssa olemaan muulloin kuin päätä kammatessa. Kukkuva kähkönen ja lehdoissa livertelevät linnut eivät taas taipuneet tulemaan leikkisille, vaikka Niilo koetti niitä mansikoillakin luokseen maanitella. Ne vaan peippelehtivät oksillaan ja keskenänsä kisailivat, välittämättä Niilosta yhtään enempeä kuin ihmisetkään.

Päiväläis-Risto se kuitenkin toki vähäsen piti Niilosta, vaikka se oli niin harvapuheinen ja

enimmäkseen vaan istuksi joutoaikoinaan maito-aitan portailla katselemassa, miten talon Anna-Maija maidon kanssa puuhasi. Risto se yhtenä ettone-aikana teki Niilolle pihamaalta löytämästään nuppineulasta ongenkin — oikein väkä-ongen, ja sitte täytyi äidin luvata, että Niilo saisi iltasella mennä Anna-Maijan kanssa vaaralta itsellensä hakemaan oikean pihlajaisen onkivavan. Ei se näyttänyt Anna-Maijasta olevan ihan mieluista, kun Niilo hänelle lähti kumppaliksi lehmän hakuun, vaan Niilo ei siitä lukua pitänyt, kun "äiti kerrankin lupasi."

Olikin se hupainen matka, mutta mitähän varten se Anna-Maija kiipesi tuonne ylös sivu lehmistä? No ehkäpä siellä kasvoi parempia pihlajoita, ja olihan tuo muutenkin soma katsella, miten paljo maailmaa sinne ylös näkyi.

"Niilo, tuossahan on sinulle oikein hyvä ja suora vapa", sanoi Anna-Maija poikaan kääntyen. "Ala nyt vaan nihrata sitä poikki ja kuori kanssa tällä samalla paikalla, niin minä sitte tulen sinua hakemaan."

"Minnekäs sinä menet?" kysäsi Niilo.

"Minä menen tuonne ylemmäksi katsomaan, mihin ne lehmät taas ovat joutuneet."

"Tuollahan ne olivat alaalla, tuon ison koivun toisella puolen", selitti Niilo. "Etkö sinä niitä nähnyt, vaikka aivan vieritse kulettiin."

"Näinhän minä nuo, mutta 'Viikuna' ja 'Lauvikki' olivat taas pois", sanoi Anna-Maija.

"Ei, kyllä se Lauvikki oli siinä Kyytön rinnalla,"

"Eipähän ollut kuin Heluna", väitti Anna-Maija ja alkoi vain kohota yhä ylemmäksi.

Työllä ja tuskalla sai Niilo auki äidin jäykkäniskaisen linkkuveitsen ja valitsi sitte mieleisensä pihlajan tarvispuukseen. Kyllä siitä tulee hyvä vapa tuosta, — ajatteli hän — ja on niin sitkeätäkin, että ei tahdo poikki saada. Ei se katkea, vaikka sattuisi suurempikin kala tarttumaan, ja suuria kaloja minä onginkin, niin suuria että — — Ja äiti ja Anna-Maija niitä sitte siivoavat rannalla, ja sitte minä vaikkapa niitä vien kirkollekin, niinkuin isäkin talvella mateita vei.

Onkivapa oli jo aikoja sitte valmis, mutta Anna-Maijaa ei kuulunut. Mitähän jos se ei tulekaan? — Alkoi pelottaa, jos ei täältä kotiin osannekaan. Missähän päin tuo koti lieneekään. Olikoon se tuolla, jossa ruisrääkkä karnutti, vai tuolla, jossa kuhankeittäjä "huhhahheitä" huusi. Ei se ole, vaan tuolla, josta kuului karjan kellojen kalkutusta. Sieltä päinhän sitä tultiinkin. Kyllä minä itsekseniikin kotiin osaan, mutta pitää se Anna-Maijakin käydä mukaan kuitenkin, jotta hän ei vielä eksy.

Niilo lähti nousemaan vapoineen ylöspäin Anna-Maijaa etsimään. Oikein tahtoi hengästyttää kapuaminen, mutta tuollahan jo näkyikin vähän matkan päässä, kallion rinnassa, Anna-Maijan punarantuinen huivi. Onhan siellä toinenkin, ja kas kas, miten ne teivivät toisiaan — ja nyt painavat nenäänsä yhteen, ja taas — — ja vieläkin.

"Anna-Maija, tule jo pois!" huusi Niilo.

Kuin ukkosen iskeminä kimmahivat kumpikin ylös, ja Anna-Maija alkoi kiireesti juosta alamäkeen.

"Riitalan Mattihan se vain näkyy olevankin", tuumaili Niilo itseksensä, katsellen miten Matti hätäisesti lähti toisaanne päin juoksemaan.

"Ethän sinä pysyntykään siellä paikallasi vapaa vuoleksimassa", sanoi Anna-Maija Niilolle nuhtelevasti lähemmäksi tultuaan.

"Enhän minä, kun sinä aloit niin kauan viipyä", tuumaili Niilo ja ajatteli ihmeissään sitä, miksi Matti oli nenänsä Anna-Maijan nenää vasten painanut. Ei hän kuitenkaan tullut sitä tytöltä itseltään kysyneeksi, mutta aikoi kotona kysäistä äidiltään. Unehtui se kuitenkin kysymättä äidiltäkin, sillä kotona oli Lintulan isäntä sanomassa, että Anna-Maijan piti huomen iltana, kun oli lauantai, lähteä päiväläis-Riston kanssa viemään rovastille voisaatavia. Niilo pyrki mukaan kirkolle, ja äiti lupasikin hänet, jos vaan Risto ottaisi ja laskisi.

Risto lupasi ottaa, ja lauantai-iltana kylvettiin sitte mökissä tavallista aikasempan, että ennätettäisiin käydä samana iltana voisaatavat rovastille viemässä. Niilo oli miestä mielestään, kun kirkkoon pääsi ja sai vielä isältään asiaksi tuoda hänelle naulan tupakkaa, ja jos rahoja tähteiksi jäisi, ostaa vielä itselleen "enkeliska" onkiakin kaupparmiehestä.

"Niin te olette nyt kuin sulhasmatkue", sanoi isä rannalle jäädessään, "ja Niilo istuu keskellä, kuin puhemies ainakin."

Kaikessa hiljaisuudessa tehtiin sitte matkaa pitkin Särkijärven kimmeltävää pintaa, mutta jo alkoi

kuulua Juurtiskosken kaukainen kohina. Vähitellen se kävi selvemmäksi Anna-Maijan soutuessa ja Riston meloessa. Jo alkoi virta tuntuvasti vetää koskea kohden, ja Niiloa rupesi pikkusen pelottamaan.

Silloin kuului Riston ääni perästä: "Anna-Maija! Äläpäs souda." Tyttö taukosi soutamasta, ja Risto jatkoi: "jos et sinä tule minulle, niin minä pyöräytän veneen koskessa kumoon, jotta hukutaan yhdessä. Ymmärrätkö, — minulla on tosi mielessä — ihan tosi?"

Anna-Maija kävi kalpeaksi, tarttui veneen laitoihin kiinni ja itkusuin rukoili: "älä, älä Jumalan luoma kaada!"

Koski oli onnellisesti ohitse, mutta Anna-Maija itki yhä. Risto alotti taas puheen ja lupasi kirkolta tultua käydä sopimassa asiasta Anna-Maijan isän kanssa, "sillä kyllähän se asia ei kuitenkaan muutoinkaan kaukaa salassa pysy."

"Ei, älä Risto-kulta enää mene isän puheille. Voi, kun et minulle ennen mitään sanonut, ja minä luulin sinun vain narrailevan", tyrski Anna-Maija. "Voi tokkiisa, kun et ennen mitään virkkanut!"

"Mitäs se tekee, kun nyt sen tiedät kumminkin?" sanoi Risto.

"Niin, vaan — — kunpa minä jo lupauduin Riitalan Matille."

"Mitäs semmoisista luvista", arveli Risto taas, "mokomalle miehelle!"

"Vaan mepä jo suudeltiinkin", selitti Anna-Maija. "Ei heittänyt, eikä sanonut uskovansa muuten, kun on liikkaava mies — Matti."

Risto kalpeni nyt vuorostaan ja kuului mutisevan: "no eihän sitä sitte enää miten."

"Niin eihän sitä sitte enää käy purkaminen", myönsi Anna-Maijakin, "vaikka kyllähän minä ennen olisin sinulle tullut, ja paljoakin ennen."

Kului siitä viikkoja muutamia tavallista latuansa, mutta eräänä sunnuntai-iltana tuli Riitalan Matti Kuittis-Tahvon mökille ja pihalla kiusaamalla kiusasi Anna-Maijaa kanssaan lähtemään kotiin toiselle puolen järveä. Anna-Maija ei kuitenkaan sanonut lähtevänsä, jonkatähden Kuittis-Tahvo huoneesen tultua tiuskasi Matille: "nyt sen näet, niinkuin jo sanoin, että ei se sinulle tule, vaikka sinä sen varmaksi penäsit minua puhemieheksesi pyytäessäsi."

"Kyllähän minä sen varmana pidinkin", tuumaili Matti korvallistansa raapien. "Kyllä se Anna-Maija lupasi itsekin, ja me jo suudeltiinkin sen päälle tässä tuonnoisella viikolla."

"Älä valehtele", sanoi Kuittis-Tahvo, "totta kai se sitte lähtisi, sillä kukapa muukaan se enää toisen suutelemasta huolisi."

"Suutelivat ne", äännähti silloin miesten huomaamatta huoneessa ollut pikku-Niilo. "Minäkin näin sen, kun olin onkivapaa Heinävaaralta hakemassa. Kyllä ne suutelivat ja niin hieroivat neniänsä vastakkain."

Tahvo kutsui nyt Anna-Maijan sisään, mutta hän kieltäytyi vieläkin. Puhemies silloin muistutti häntä muiskusta, mutta ei sanonut tyttö muistavansa sitä — "ei ollenkaan."

"Mutta minäpä muistan", selitti pikku-Niilo. "Minä näin, miten te Heinävaaralla hieroitte neniänne vastakkain, ja sanoithan sinä itsekin Ristolle venheessä, jotta 'me jo suudeltiinkin', kun ei Matti muuten uskonut."

"Hyi, Anna-Maija", lausui Tahvo vakavasti silloin. "Mitäs teeren peliä sinä pelaat — — — vai kutsutaanko Ristokin sisään?"

"Ei tarvitse", sanoi Anna-Maija, "kyllä minä lähden, vaikka lupasihan se Risto minut siltä ottaa, mutta ei kait se nyt enää huolisi, kun koko maailma sen jo tietää."

"Parasta onkin, että lähdet", sanoi Kuittis-Tahvo, "sillä isäsi on rehellinen mies ja suuttuisi varmaan, jos tietäisi sinut monihyväiseksi."

Vihaisesti silmäsi Anna-Maija pikku Niiloa rantaan astuessaan, mutta äiti sanoi Niilosta tulevan "suoran miehen", ja hänen silmänsä oikein kiilsivät sitä sanoessaan.

Anna-Maija siihen sijaan ylpeästi mutisi: "mokomakin vierasmies", vaan Riitalan Matti sanoi Niilon hyvin teräväksi miehenaluksi ja lupasi tulevaisuudessa ruveta Niilolle puhemieheksi.

HERRASMIES.

Monta monituista päivää oli jo vallinnut tavaton kuumuus. Nurmikko näytti hyvin nuivealta ja savikko irvisteli aika tavalla helteen tähden. Kärpäset, paarmat, perhot ja päiväpaisteessa monivärisille välähtelevät sudenkorennot olivat ainoat, jotka näyttivät olevan oloonsa tyytyväisiä. Muut, sekä ihmiset että eläimet kärsivät nähtävästi paljon kuumuudesta, mutta taivas oli ja pysyi kirkkaana, kellertävänä kumpuna, jolta aurinko kuivana, punaisena ja välinpitämättömänä silmäili janoon nääntyvää maata.

Räyhylän nimismieskin kärsi janoa. Vaikka oli jo melkein puolenpäivän aika, ei hän vielä ollut koskenutkaan aamukahviinsa, joka oli kupissa, istuimella, kokoamattoman vuoteen vieressä, ja kumma kyllä, lämpimästä huolimatta, näytti jääntyneen kuppiin. Tusinan verta kärpäsiä vietti makean leivän päiviä siinä parin sokeripalan ympärillä. Niiden tointa seurasi nimismies hajamielisesti silmillään, sammunut paperossi nojatuolin karmilla olevan vasemman käden koukkusen ja etusormen välissä.

Viimeinkin kävi viereisen huoneen ovi; sieltä kuului sipsuttelevia askelia, kun väli ovi oli raollaan, ja jotain kilinää kuului sieltä myös.

"Lottako se?" kysäsi nimismies.

"Niin on."

"Saitko sinä seltteritä ja amonjakkia?"

"Ei ollut seltteritä", vastasi naisen ääni. "Herrat kuuluivat yöllä juoneen kaikki, vaan sainhan minä amonjakkia — — ja kauppanehestä ostin puolitusinaa olutta."

"Onko se edes kylmää?" uteli nimismies huuliansa maiskahduttaen, "kuivaa suuta niin vietävästi."

"Kellarista hakivat", sanoi Lotta, tullen makuuhuoneeseen tilaa korjaamaan. "Ja pappilan renki toi tämän tänä aamuna, vaikka en muistanut sitä äsken antaa teille."

Nimismies otti Lotan kädestä kolmikulmaisen, kirkon sinetillä suljetun kirjeen ja siirtyi viereiseen huoneeseen, josta kohta kuului pullon avaaminen ja oluen pulputusta.

Sitte rupesi nimismies ääneen lukemaan: "h. v.! suntio Ukkelin kertoi sakastissa, eilen, herrastuomari Kososen heillä jutelleen, että Häivelän isäntä taas on kaupungista tuottanut kuorman viinaa, ja jo kuuluu sitä lauvantai-iltana myyneenkin kyläläisilleen. Ajattelin siksi, että ehkä hänet nyt kerrankin saisi asiasta kiikkiin, sillä Kosonen ei ole mies, joka turhia puhuisi. Veli tekee siis, niinkuin hyväksi näkee, mutta pidin velvollisuutenani asiasta ilmoittaa toivossa, että ehkä Häiveläinen vihdoin saataisiin asiasta langetetuksi ja vallattomuudestaan lakkaamaan. Ystävällisesti tuissimus: J. Ellonen."

Nimismies oli hetkisen ääneti, mutta puhkesi sitte kärsimättömänä mutisemaan: "nyt ne ovat raittiushulluina kaikki — Kososet, Elloset ja muut! Mutta kiitoksia paljon, hyvät herrat! — — Vai pitäisi minun tässä helteessä lähteä ajamaan Häivelään asti — — 3 peninkulmaa edestakaisin! — — ei sanottu passaavan! Ruuna on Kujalan haassa, ja Pollen jalka on kipeänä, ja sitte on vielä tällainen päivä, jotta on ihan sulaa. Menköön rovasti itse, jos tahtoo."

Hän tyhjensi toisen olut-lasin ja nousi edestakaisin virkahuoneessaan kävelemään. Hiki tuli siinä kävellessä päähän, vaikka mies oli jotensakin kelteisillään, ja katse synkistyi synkistymistään. Monenlaisia mietteitä mahtoi vieriäkin tuon ryppyyn vetäytyneen otsan alla, sillä kovin oli tuikea katse silmissä, mutta ei hän mitään puhunut. — Jo oli toinen olutpullo vähitellen tyhjentyneenä ja siirtynyt pöydältä vaatekaapin nurkkaan, mutta yhä jatkoi nimismies kävelemistään lattialla. Viimein kirkastui kuitenkin hänen katsantonsa ja hän alkoi hiljaa itsekseen puhella.

"Niinpä minä teenkin — teen perhanaksi! Minä panen p:n moisten raittiuspuihin eteen. Ne luulevat, että ei ihmisellä ole täällä muuta tekemistä kuin nuuskia salakapakoita ja käydä käräjiä, mutta minä sanon 'stopp' ja se pitää — — se stopp. — — Mutta kummanko minä panen ilmiantajaksi, rovastinko vai suntion?" — —

"Kyllä hehkuisi mieleni tanssittamaan rovastia itseään käräjissä, mutta ehkä ne ihmiset ottaisivat sen kovin pahakseen. Mutta entäs jos Häiveläinen suuttuu ja vielä tekee minulle mitä?"

Voimattomana heruahti nimismies istumaan pöytänsä eteen ja vaikeri: "mitä minä onneton teen, mitä minä onneton teen, jos se Häiveläinen vielä ampuu minut? Kyllähän se sen tekee, — — — kyllähän se sen tekeekin — — ja tuo kirottu pappi on toisella puolen!"

Hetkisen ähkäilytyään alkoi nimismies huutaa Lottaa. Tytön sisään tultua käski hän Lottaa juoksemaan

kiireesti räätäri Raukkelinin luo ja kutsumaan räätäriä aivan paikalla hänen puheilleen. "On näet, Lottakulta, taas semmoinen vaikea pulma selvitettävänä, että tarvitaan siihen kahdenkin miehen päätä", selitti nimismies, kun Lotta näytti vastahakoiselta tottelemaan käskyä.

"On niillä nuo oluet selvitettävänä", supisi Lotta kärtyisesti mennessään asialle, mutta hän meni kuitenkin.

Ei viipynytkään kaukaa Lotta asialla, ja heti sen perästä ilmestyi räätäri Raukkelin nimismiehen virkahuoneeseen, jo ovesa tullessaan syvään kumarrellen. Nimismies viittasi käskevästi vierasta istumaan lavitsalle ja sanoi: "huomenta, huomenta Raukkelin!"

"Kiitoksia paljo, herra nimismies", sanoi Raukkelin, istahtaen ovensuuhun, ja katsellen halukkaasti olutpulloja pyöritteli hattua käsissään.

Lotta sai tuoda sisään toisen juomalasin, ja sitte ojensi nimismies räätärielle rovastin kirjeen. Vaivaloisesti tavaili räätäri sen lävitse ja laski sitte varovasti, melkein kunnioittavastikin pöydälle nimismiehen eteen, mutta ei virkkanut mitään.

"Mitäs Raukkelin siitä sanoo?" kysäsi nimismies lempeästi.

Räätäri katsoi ensin tutkivasti esimieheensä ja arveli lopulta: "mitäpä minä siitä."

"Niin mitä nyt mielestänne olisi paras tehdä?" tiedusti nimismies.

"Jaa, mitenhän olisi paras", tuumaili räätäri.

"Jos lähdetään Häivelään, niin menee päivä, jos taas ei lähdetä, niin voi rovasti panna pahakseen", tiesi nimismies.

"Kyllä kai se niin on, kyllä kai se niin on, herra nimismies."

"Ja jos ei löydetäkään viinoja", sanoi nimismies.

"Ei siitä ole pelkoa", pisti räätäri vastaukseksi. "Kyllä sillä Häiveläisellä aina on takanaan joitakuuta kymmeniä kannuja. Eikös se äskettäinkin käynyt taas herra nimismieheltä rahaa lainaamassa."

"Niin — voipihan sillä ollakin, mutta jos se suuttuu ja tekee meille vielä mitä kostoksi", sanoi nimismies vastaamatta kysymykseen.

"Kyllähän se suuttuu tietysti, suuttuuhan se, mutta mitäpä hän voisi kruunun voimaa vastaan", lausui räätäri tyytyväisesti hymyillen.

"Esimerkiksi ampuu jonakuna pimeänä yönä, kun se kuuluu olevan niin raaka mies."

"Raakahan se mies on", tiesi räätärikin, "mutta näinköhän tuo uskaltaisi kuitenkaan."

"Vai ei uskaltaisi! Kyllä ne pedot uskaltavat jos mitä. Uskalsihan tuo Tikka-Nikukin mennä hovioikeuteen siitä viimeisestä viinan otosta. Ja tietääkö Raukkelin, miten asia siellä päättyi?"

"Ei — en minä muista kuulleen, mutta totta kai viinat ja hevonen menee, niinkuin kihlakunnassakin tuomittiin."

"Vai niin Raukkelin luulee", sanoi nimismies ivallisesti. Päinvastoin hovioikeus sanoo, että meillä ei ollut oikeutta ottaa viinoja maantiellä pois, ja että pää-asiana ei kuormassa ollut viina, vaan mies itse — Tikka-Niku itse näettekös."

"Ja Tikka-Niku siis voitti asian?" sanoi räätäri epäilevästi.

"Voittihan lempo, kun sai herrassyötinki Toukkasen asianajajakseen ja lupasi antaa hevosen jos voittavat."

"No, mutta sitä ei olisi kukaan uskonut", päivitteli Raukkelin nöyrästi.

"Sanokas muuta", jatkoi nimismies. "Sanokaas muuta — — — ja mene näitä sitte, viinoja, meidän sijassa keltään pois korjaamaan."

"Vaan, kunpa ne aina käyvät niitä ilmiantamassa", tuumaili räätäri lasinsa tyhjennettyään. "Täytyyhän sitä viran puolesta, kun ilmoitetaan kerran."

"Sehän se juuri on", myönsi nimismies, "mutta minäpä aionkin nyt tehdä lopun koko ilmi antamisesta, vaan arvatkaapas miten."

"Mitenpä minä koulun käymätön sitä osaisin arvata."

"Vasta nyt justinsa sen minäkin keksin, kun Lotta antoi tuon rovastin kirjeen", selitti nimismies nauraen. "Minä panen — nähkääs, suntio Ukkelinin ilmi-antajaksi ja herrastuomari Kososen kanssa, ja jään itse vain sivusta katsojaksi."

"Niin. niin — kyllä minä nyt ymmärrän", puhui räätäri. "Niin, kyllähän sen Häiveläisen silläkin tavoin saa edes-vastaukseen ja sen kiukku kääntyy suntioon ja naapuriinsa, mutta voipi se äkäillä siitä kuitenkin teillekin. Voipi se äkäillä ja heittää vielä saatavanne maksamatta. — Ja onhan se teille paljo velassa?"

"Onhan sitä summaa karttunut", sanoi nimismies, "mutta minä kutsutinkin Raukkelinin tänne siksi, jotta te salaviihkaa kuulustelisitte, ketä ne aikovat, suntio ja Kosonen, tuoda vierasmieheksi Häiveläistä vastaan."

"Saadaanhan ne muutoinkin tietää", vastasi räätäri vähän hämmästyksissään. "Eikös niitä kuitenkin pidä kutsuttua käräjiin — — niitä vierasmiehiä?"

"Pitää tietysti", nauroi nimismies, "mutta teidän on narrattava nuo vierasmiehet jo ennen käräjiä puhumaan tietonsa jollekin, ne eivät sitte kelpaa todistamaan. Minä annan oikeudessa tuomarin kysyä, että ovatko he asiasta jo ennen kellekään puhuneet, ja tietysti ne äimät sen myöntävät — ja silloin minä yks'kaks' teen niistäkin ilmi-antajia. Eivät ne niin hupsuja ihmiset ole, että ne käräjistä käräjiin rupeaisivat suotta aikojaan tyhjän tähden juoksemaan ja — ilman palkatta."

"Eivät kaiketi ne rupea", arveli räätäri Raukkelinin, "ja siitä saa herra nimismies olla varma, jotta kyllä minussa olisi miestä saamaan ihmisten suut auki, vaikka täytyisi koko pitäjään väkeä puhuttaa. Sanovat ne minulle tietonsa toki."

Nimismies nyykäytti päätään myönnittävästi. Räätäri siitä rohkaistuneena jatkoi: "mutta ne kielikellot voivat ruveta juoksemaan yhä enemmän rovastin puheilla, ja se sitte aina kirjoittaa noita — — miten sanoisin — — -noita lappujaan, niin jotta tuskin niiltä sittekään rauhaa saapi."

"Kyllä minä Ellosesta sen taudin parannan", kehäsi nimismies.

"Mutta", väitti Raukkelin yhä, "jos ilmoittavat kylänluvuilla, niin täytyyhän sen rovastin virkansa puolesta. — — Ja ilmoittavathan ne, kun ne nyt kaikki ovat nousseet sellaiseen vimmaan viinaa vastaan."

"He he he!" naurahti nimismies. "Ehkä ilmoittavat, mutta rovasti ei ota kuuleviin korviinsakaan, kun annetaan ukon itsensä parikaan kertaa käydä käräjissä, ilmiantajana viinajutussa."

"Onhan tuo niinkin, mutta jos kirjoittavat kuvernööriin?"

"Paraalle!" huudahti nimismies. "Uskokaa pois Raukkelin, kun kuvernööri ensi kerran käy täällä, niin hän kiittää meitä molempia ja sanoo, että Rähylässä on kerrassaan kelpo virkamiehet, jotka eivät omaa etuansa katso. Kyllä minä sille asian osaan maalata."

"Kyllä kai se niin on, kuin herra nimismies sanoo", tuumaili räätäri. "Ja niinhän se onkin, kyllähän te lain ymmärrätte."

"Luulisin ymmärtäväni, luulisin ymmärtäväni", vatkutti nimismies. "Ilmankos sitä olisi oltu kymmenen vuotta 'tings-notariuksena' ja kuusi vuotta kansselissa. Mutta kirjoitetaan nyt rovastille, että hän toimittaa suntion tänne vieraita miehiä ilmoittamaan, sillä sen minä sanon, että ilmi-antajan ne on puuhattava. Ja jos hän ei saa asiaa selväksi, niin joutaa saada rapsauksen väärästä ilmiannosta. Minä en tästä edes ota yhtään viinajuttua omasta puolestani ajettavaksi. Ei siitä ole kuin vaivaa ja vihoja, mutta ken tahtoo niihin sotkeutua, niin koettakoon parastansa."

Nimismies istahti kirjoituspöytänsä ääreen ja kirjoitti hetkisen. Sitte sai Raukkelin lähteä sitä kirjoitusta pappilaan viemään, mutta nimismies arveli: "kyllä nyt kannattaa hiukan levähtää, sillä luulen tämän jo välttävän päivän työksi — vai mitä Raukkelin ajattelee?"

Raukkelin ajatteli: "kyllä kai se jo välttää."

"Sitähän minäkin", sanoi nimismies. "Se olikin niin sekava vyyhti, että oikein se tahtoi ruveta päätä pakottamaan."

"Rupeaahan se semmoinen", niinsi räätärikin. "Minunkin tuntuu pääni vähäsen raskaalta, vaikka en ottanut kuin pari lasia."

"Rupeaa se", toisti nimismies, "eivätkä nuo raittius-hupsut soisi ihmisen sittekään saavan virkistää"

itseään edes pienellä ryyppyllä. Mutta sen minä sanon Elloselle ja vaikka kenelle, että ihminen tarvitsee aina jonkunmoista stimulusta, — stimulusta — kiihoitusta, ymmärrättekö te Raukkelin?"

"Kyllä minä ymmärrän, kyllä minä ymmärrän — — pikku hutikkaa, herra nimismies", selitti räittäri Raukkelin jäähyväisiksi kumarrellessaan. "Pikku hutikaksi sitä kansan kesken sanotaan."

VAIMON KUOLTUA.

"Tuolla ne nyt menevät rinnettä ylöspäin viimeisetkin hautajaisvieraat", sanoi Halolan piika-Riikka talon ruotuvaivaiselle. "Tuolla ne menevät, mutta milloinhan talo lienee taasen entisellään ja kaikki paikat paikoillaan."

"Sanos muuta Riikka kulta", vastasi puhuteltu. "Sanos muuta, kun kaikki on mullin mallin, niin jotta kyllä tässä taas on huolta ja toisenkin kerran saa otsaansa pyyhkäistä ennen kuin kaikki on ennallaan ja asemillaan."

Huoneessa, avonaisen akkunan edessä seisova, keski-ikäinen mies hymähti hiukan kuullessaan kiikkulaudalla rauhassa istuvan ruotuvaivaisen puhetta huolista ja tulevista hommista.

"Saa nähdä, ottaako herra vielä toisen rouvan?" kuului taas joku naisääni tuumailevan keittiön puolella pihaa.

"Miksikäs se ei ottaisi", selitti ruotuvaivainen. "Johan tuota sananlaskussa sanotaan: uudeksihan pirtti palaa, nuoremaksi nainen kuolee — — ja kyllä nuo lapsiparat vielä tarvitsevatkin äidin."

Jonkunlainen vastenmielisyyden väre väikähti miehen kasvoille, ja hänen silmänsä alkoivat harhailla sinne tänne. Synkkä ja toivoton oli miehen katse, eikä se näyttänyt aikovan varsinaisesti kiintyä mihinkään. Pieni tyttö ja vielä pienempi poika leikkivät, nähtävästi "vieraisilla", pihamaan jo vähän kellahtaneella nurmikolla ja tuontuostakin huusivat jotakin heitä silmällä pitävälle ruotuvaivaiselle.

Hetkisen seurasi miehen katse leikkiviä lapsia, mutta huomaamatta siirtyi se sitte niistä ulommaksi syksyiseen luontoon ja alkoi hajamielisesti harhailla, ikäänkuin etsien itselleen lepopaikkaa jossakin. Milloin se nyt silmänräpähdysten verran kulki tuulen hengen siellä täällä kellastuneista koivuista irti tempaaman lehden perästä, milloin taas näytti tunkeutuvan yhä syvemmälle ja syvemmälle sekä marjoista että hallan panemista lehdistä punaiseksi käyneeseen pihlajaan.

Ei viihtynyt katse kaukaa siinäkään, vaan rauhattomana hapuili se yhä edemmä ja edemmä. Nyt näki silmä, miten koskeloparvi ajeli pieniä kaloja tuolla päiväpaisteen kirkastaman lahden läikehtivällä pinnalla, mutta huomaamatta kohosi katse niistäkin seuraamaan paria raakkuvaa varista, jotka lensivät lahden yli ja katosivat loitos havumetsään lahden tuonpuoleisella rinteellä. Rinnettä myöten silmät siirtyivät sitte ylemmäksi, yhä ylemmäksi. Katse alkoi tylsistymistään tylsistyä, kunnes se viimein ilman määrättä jäi tuijottamaan kylmänharmaasen, laajaan avaruuteen.

Jälyltä ja tyhjältä näytti tuo hattaraton, aivan yksivärinen taivas. Päiväpaiste kyllä koetti sille eloisuutta antaa, mutta ei se saanut ilmaa vähääkään värehtimään. Päinvastoin, ilma jo tuntui sangen raa'alta ja siinä vallitsi, päivän ponnistuksista huolimatta, jonkunlainen hermoja karmiva kolkkaus. Ajatuksetkin alkoivat käydä apeiksi tuossa kolkkoa taivasta tähyillessä, ja sydän rupesi siinä tuntumaan niin tyhjältä ja autiolta. Hän mietiskeli:

Tuo yksitoikkoinen avaruus on aivan kuin elämä — aikuisen ihmisen elämä. Lapsen elämä on toista. Se on niin rikasta, ehyttä ja täysinäistä, vaikka niin vähän kestävä. Tuulentuvat ovat sille totuuksia, mutta katsoipa aikuinen ihminen mihin päin hyvänsä, niin ei näy hänelle missään täysinäistä iloa. Kaikkialla on vain häviämistä, surua, työtä, tuskaa ja kyyneliä. Ruotuvaivainenkin pelolla katsoo tulevaisuuteen, vaikka oikeastaan luulisi hänen tuntevan itsensä onnelliseksi, kun viimeinkin on kaikista toimeentulohuolistaan päässyt vapaaksi koko iäkseen. Mutta oikeastaan ei kukaan taida voida toista kaikista huolista ja murheista vapauttaakaan. Olivathan ihmiset, sukulaiset, ystävät, tutut ja ventovieraatkin näinä aikoina panneet parastaan häntäkin lohduttaakseen, poistaakseen hänen murhettansa, mutta olivatko he lainkaan onnistuneet siinä? Eikö mitä. Vielähän tuntuu mieli yhtä alakuloiselta kuin ennenkin, milt'ei raskaammaltakin kuin heti vaimon kuoltua. Ja koko elämä on niin niuhtunutta, vaikka kauniita lohdutussanoja ei suinkaan ole puuttunut. Tuota orpouden tunnetta, tuota

sydämen syvää tyhjyyttä eivät lohdutussanat ole saaneet yhtään poistumaan, mutta se se juuri olisi poistettava ennenkuin voisi itsensä lohdutetuksi tuntea.

Sitähän kyllä lohduttajat kaikki ovat olleet poistavinaankin, vaikka jokainen omalla tavallaan, mutta suru vain yhä on yltynyt lohdutuksista.

Postimestari tuumaili silmää iskien: "nyt ei muuta kuin lapset johonkin tätilään ja sitte ruvetaan täällä elämään vähän rennommasti. Onnittelen, onnittelen veljeä, että on taas vapaa mies, ja toivotan tervetulleeksi meidän, nuorten miesten pariin, ha ha haa!" Se oli sellaista lohduttamista, se. — Tuomari, joka piti juhlallisen puheen hautajaisissa ja oli niin vakavan näköinen, ei myöskään tiennyt muuta keinoa murheen poistamiseen kuin huvitukset. Miksi hän muutoin olisi lähtiessään maininnut jotain vistipelistä ja jänisjahdistista. Rovasti taas oli kehottanut häntä muistamaan, että kivuloiselle vainajalle oli ollut onneksi, kun Herra armossaan oli hänet päästänyt kärsimyksistä ja siirtänyt rauhan majoihin. Sitä paitsi olihan vainajalta jäänyt muistoksi kaksi "niin suloista ja toivehikasta lasta."

"Niin, ajattele, mitä sinulla vielä on jälellä, äläkä anna surun mieltäsi murtaa", oli silloin nimismieskin tarttunut puheeseen. — Semmoisia olivat olleet miesten lohdutukset, ja naiset taas olivat vain yleiseen vakuuttaneet ottavansa osaa suruun. Sisar Miila yksin oli neuvonut olemaan "ajattelematta koko asiaa" ja vakuuttanut ajan parantavan kaikki haavat.

Oli selvää, että kun Miila itse ei koskaan ollut kärsinyt "lasivauvaa", joksi hän veljensä vaimovainajaa nimitti, niin ei hän luullut hänen kuolemansakaan kehenkään koskevan. Mutta niinhän taisivat kaikki muutkin ajatella, että lesken suru oli enemmän jotakin ulkonaista kuin todellista ja sisällistä sydämen surua. Niin ainakin tuntuivat ajattelevan, koska eivät osanneet sen parempia lohdutuksia antaa kuin antoivat. He koettivat vain saada kyöneleet silmistä kuivatuiksi, mutta eivät ymmärtäneet sydämen haavoja parantaa.

Mutta miksi olikaan hän niin murheellinen, miksi tuntui elämä hänestä niin kuivalta, autiolta, kuin matkamiehestä palanut kangas?

Olihan hän jo vuosikautia hyvin tietänyt, että kerran tulisi asia näin päättymään. — Kyllä hän oli tiennyt kerran leskeksi jäävänsä, mutta hän ei ollut ennen tullut sitä ajatelleeksi, ja sentähden oli tuo kuolema tullut niin odottamatta. Hän oli luullut joutavansa sitä ajattelemaan sitte, kun se alkaisi lähestyä, ja hän oli luullut kuoleman tulevan jollakin toisella tavalla, kuin se viimein oli tullut. Millä tavalla? — Niin millä? No, jollakin toisella ja huomattavammalla tavalla; mutta nyt oli se tullut salaa, ihan varkein. Se oli varastanut, aivan varastanut hänen vaimonsa. Yöllä, kenenkään kuulematta oli kuolema hiipinyt sairaan vuoteen viereen ja muuntanut jäykäksi, elottomaksi ruumiiksi tuon ennen niin kukoistavan naisen. Aamusella oli vielä vaimovainajan silmät auki, mutta niiden säihky oli ainiaaksi sammunut. Inhoittavaa oli ollut nähdä, miten karpäset pörisivät kuolleen ympärillä ja kuleksivat hänen kasvoillaan, eikä vain kasvoilla, vaan silmän kuultavalla sarvikalvollakin. Silloin se oli laskeutunut tuonne rinnan alle se outo tunne, joka siellä nyt alinomaa kalvoi. Mutta oliko hän sitte niin hellästi ja hartaasti rakastanut vaimovainajatansa? Täytyi oikein ruveta asiaa ajattelemaan.

Kyllä kai hän alussa oli vaimostaan paljonkin pitänyt, koska tunsikin itsensä niin onnelliseksi häällänensa, mutta elämän varrella olivat sitte tunteet jäähtyneet, väljähtyneet. Epäjärjestys, kodin likaisuus ja toisiinsa tottumus oli muuntanut heidän välinsä. Joskus sykähti sydän vielä nuoruuden innostuksesta ja teki mieli sulkemaan syliinsä nuoruutensa rakastettua, mutta senlainen tunteiden kuohu sammui kuitenkin taas heti. Olisi tuntunut ulkokullailemiselta, valheelta, teeskentelyltä hemmoitella vaimonsa, jonka aina näki, ja joka ei ansainnut miehensä kunnioitusta, vaan oli saamaton raukka, todellakin "lasivauva" tai "kyynelsalava." Ja sitte tuli vielä tuo näivettävä keuhkotauti. —

Nyt katosi vaimosta kaikki viehätyks. Ulkonainen kuorikin kuihtui, kuni tuoreutta kaipaava kukka pitkällä poudilla, kunnes se, viimeisenkin elinkipunan sammuttua, nuiveana retkahtaa maahan mätänemään.

Ei, ei hän ollut enää pitkiin aikoihin rakastanut vaimoaan, mutta mitä ihmettä on sitte tuo yleinen alakuloisuuden ja tyhjyyden tunne, joka koko olennon on haltuunsa ottanut? Miksi, nytkin parhaillaan, kun hän katselee syksyistä, kuoleentuvaa luontoa — niin miksi nytkin samalla hänen eteensä aivan selväksi kuvastuu vaimonsa sairasvuode ja nuo tyynet, kuihtuneet kasvot? Tuleeko tämä kaikki tottumukselta? Jos niin on, niin miksi sitte on alinomaa kuin kaikuisi korvissa vaimonsa salainen ruikutus, jonka hänen silmistänsä voi lukea. Miksi aina kuulee korviinsa: "minusta ei kukaan enää mitään välitä, eikä edes tule kuolemakaan." — Hän, mies itsekin, oli usein vuosien vieressä toivonut, että kuolema tulisi vapauttamaan tuon ikävillä mielikuvituksilla suotta itseään rasittavan sairaan, mutta kun nyt niin oli käynyt, tunsiko hän itsensä vapaaksi? Ei, ei — vaan hän tunsikin itsensä onnettomaksi. Oli kuin painajainen yöt ja päiviä hänen rintaansa ahdistaisi, eikä hän hetkiseksikään saanut silmistään tyyten haihdutetuksi tuota kalpean naisen kuvaa, jonka suupielissä aina näkyi pieniä, äkkipäisiä nytkähdyksiä, niinkuin itkuun pillahtavalla lapsella. Tuntui siltä kuin tuo näky tulisi aina salaisesti, vaan

kiinteästi kuin varjo häntä seuraamaan.

"Minä unohdan hänet, unohdan kokonaan ja ajattelen muita asioita", päätti mies. Kuitenkaan ei hän voinut sitä tehdä. Ajatellessaan vuoden tuloa, sängyn kyntöä ja tuhansia muita seikkoja, kuitenkin samalla vaimovainaja oli ikäänkuin kaikkien muiden ajatusten pohjalastina, ja rinnan alla tuntui niin pahalta. Tuntui melkein siltä kuin ennen oli tuntunut kouluun mennessä, jos milloin läksyt olivat jääneet lukematta.

"Mutta sehän oli syyllisyyden tunne silloin", ajatteli mies. — Päivä oli laskeutunut, ja vaaleata sumua alkoi nousta rantaniityltä. Se levisi levenemistään. Nyt oli se jo peittänyt koko lahden, ja metsä häämöitti enää hyvin hämärästi sen läpi. Jo kietoi sumu keskeensä ulkokuoneetkin, ja kosteana laskeutui se miehen hiuksillekin. Tuntuipa se laskeutuvan suoraan hänen sydämeensäkin, ja inho oli nyt astunut hänen kasvoilleen entisen synkkyuden sijaan.

Mies kuului mutisevan itsekseen: "niin se on, niin se on. Minä en surekaan siis häntä, mutta kaikki on pelkkää itsekkäisyyttä. Koko suru lähtee siitä, että en puhtaalla omallatunnolla voi ajatella vaimovainajani. Minä en ollut hänelle mies. Olen katkeroitannut tarpeettomasti hänen mieltänsä, olen tehnyt väärin, ja ylpeyteni on saanut kolauksen, kun hän oli parempi minua. Hän rakasti, rakasti loppuunsa asti — minä en; eikä minussa ollut miestä sitä hänelle sanomaan, vaan valehtelin, — valehtelin, kuin konna. Hän oli suurempi, jalompi, parempi kuin sisar-Miila ja minä yhteensä. — Minä inhosin häntä hänen sairautensa ja kykenemättömyytensä vuoksi, ikäänkuin hän olisi itse sille mitä voinut. Oi, jos hän eläisi, kuinka toisin nyt häntä kohtelisin? — Ei tarvitsisi enää hänen kyynelin kerjätä minua viettämään hetkistä vuoteensa vieressä. Mutta nyt on katumus myöhäistä, ja hänen haamunsa on aina syyttävä minua hänen sydämensä murtamisesta. Miksi en ennen ymmärtänyt noiden minuun niin usein kiintyneiden silmien äänetöntä kieltä. No nyt ymmärrän sen — — ymmärrän sen liiankin hyvin."

Miestä väristytti ja vapisevin käsin vetäsi hän kiinni akkunaa, mutta sumua oli jo ehtinyt tunkeutua huone täyteen, ja sitä kai se lienee ollut sekin vesi, joka kirkkaina karpaloina viereksi alas pitkin lesken oudosti vääntyneitä poskia.

MIKSI JAAKKO MUUTTI.

Vaikka elokuva vasta oli puolivälissä, oli jo kuitenkin monta monituista viikkoa, ainakin seitsemän päivää ja yötä viikossa sataa tuhuuttanut aivan heittelemättä. Eikä se ollut edes oikeaa, rehellistä sadettakaan; semmoista vesisuhua vain. Sadepisarat olivat niin pienen pieniä ja keveitä, ettei niitä olisi voinut luulla juuri muiksi kuin sumuhiukoiksi, ja heikoinkin tuulen veto hypitteli niitä sinne tänne ihan mielensä mukaan.

Pieninä tippoina sitä tosin tuli, mutta kumminkin oli tuo alituinen sade muuttanut koko maailman niin harmaaksi ja peräti viheliäisen näköiseksi, että oikein sitä katsellessa mieli kävi alakuloiseksi. Mutta jos jo muu maailma oli kurjan näköistä, olivat Kataja-ahon mökin tienoot vallan piloille menneet.

Mökki itse ei kyllä tainnut olla paljoa surkeampi entistään; olihan seinät vain hiukan mustemmat ja akkunoiden paikkauspäreet hiukan ruskeammat tavallista, mutta savinen katajakenttä mökin vieressä oli semmoisessa siivossa, jott'ei mihin panna. Sillä kasvavat kissankäpälät ja vuohensilmäin valkoiset helpeet olivat joko kokonaan tai puoliksi mädäntyneet, ja kukkien kullankeltainen keskuskin oli muuttunut mutavellin karvaiseksi. Itse katajapehkokin ryömivät melkein pitkin maata, ikäänkuin pellon aidan raosta katsellakseen muonamiehen siellä kasvavia, vehreytensä kadottaneita perunan varsia, tahi noita toisella puolen olevia talon puolikypsiä, nyt ruskean harmaita, pieniä rukiin tähtiä, jotka pienuuttansa häveten näkyivät koettavan piiloittautua toistensa taakse.

Mökin akkunain alitse kulkeva Ylikyläläisten kirkkotiekin oli soinnussa muun ympäristön kanssa. Sillä oli kuraa hyvästikin korttelia paksulta, niin että hyvin työläältä näytti sen ylitse pääsy eräälle likaisenruskealle, Tuupanlammille päin pyrkivälle rupikonnallekin, mitä sitte ihmisille; — mutta eipä tuolla moneen viikkoon ollut ihmisiä kulkenutkaan. Jokainen kiitti näet kauppojaan, kun sai pysyä katoksen alla ja sisältä katsella pahaa ilmaa tahi kuivana pötköttää sunnuntainakin pankolla lämpöisen uunin vieressä, jotta ei kenenkään mieli kirkkoon tehnyt.

Niinpä Jaakko Pilkkurinenkin, Kataja-ahon asukas, taisi arvella rötköttäessään rahilla muurin

kupeella, jossa hän väärävarisesta piippunystänsä imeksi ilkeänhajuisia palturi-haikuja. Siitä oli myös hyvä tilaisuus katsella, miten mummo, Jaakon anoppi, peräakkunan edessä pellavaharjalla suki itkerehtävän pikku Miinan vaaleita hiuksia ja samalla heilutteli jalallaan kehtoa, jossa nuorin lapsi lepäsi.

"Mitähän tuo tuostakin paranee", mietti Jaakko. "Kohtahan se kuitenkin on samanlaisena pörrykkänä taas. — Kiusaa vaan tyttöä tyhjänpäiten — ikäänkuin täällä ei vältettäisi semmoisina kuin ollaan."

Jaakko tuumaili jo vähän mummoa kieltäkin, mutta ei kuitenkaan viitsinyt; — ajatteli, jotta joutaa tyttökin vähän kiusaantua. Niinhän tuota täytyy muidenkin — aikaisempienkin. On vielä tuokin ilma semmoista siunattua, etteihän tuota pääse työhönkään, jos tahtoisikin.

Taas lähti Jaakon suusta uusi savupilvi ja pari kolme pientä rengasta. Sitte hän uudestaan rupesi ajattelemaan ilmaa.

Ilma — niin no. Olkoonpa millainen tahansa. Mukavampihan tässä onkin uunin kyljessä kyhjöttää, ja mitäpäsi siitä työstäkään hyötyä lähtee. Talollisten hyväksi se kaikki tulee kumminkin, ja me muonamiehet vaan saamme heidän maitansa ilman aikojansa möyriä ja parannella, jotta ne sitte kasvaa töhöttävät täytensä joka syksy. Mutta eivät ne nyt tänä vuonna talollisetkaan pääse tuloillaan kehumään, jos tätä sadetta vielä kuukaudenkaan päivät kestää.

Vähitellen siirtyivät siitä ajatukset leikkuusen yleiseen ja erittäinkin Olkkolan leikkuutalkoosen. Oli siellä kuitenkin talkoopäivinä vähän toisenlaista kuin tavallisina päivätyö-päivinä. Ei silloin isäntäkään ärjynyt, ei äystännyt miehille laiskuudesta eikä muusta. Kävelee vaan pullo taskussa ympäri peltoa saralta saralle ja pienimmästäkin silmäniskusta heti arvaa, milloin toisesta pieni naukku parhaalta maistuu. — Ei ole silloin emännälläkään kahvikuppi tiukassa, eikä silloin hänen korvansa halkea, vaikka talkooväki illan suussa nostaa semmoisen mölökän, jotta se virstojen päähän kuuluu. Kyllä ne silloin kestävät, mutta puhuppas muulloin vähänkään kovemmalla äänellä, niin heti haukutaan. Kyll' ovat talkoissa mielin kielen väen kanssa, mutta ovatkin siihen sijaan muina aikoina kitsaita ja äreitä.

Uskalsivathan ne viime keväänä suututtaa itse Hevois-Mikonkin ja ajoivat hänet pois huoneistaan, kun Mikko ei antanut orittaan navetan tyhjennykseen. Mitäpäsi se Mikko sitte niistä välittää, kun sillä on rahaa kuin roskaa. — Onhan sitä muutamilla rahaakin, vaan eipähän ole minulla. Ei ole — ha-hauu! Mutta ei ollut Mikollakaan muuta kuin tyhjat nyrkit siihen aikaan, kuin yhdessä oltiin Olkkolassa renkinä — ha-haa-auu! — kas kun lämpimässä rupeaa haukottamaan.

Kaisa kulki akkunan ohitse. Mitä lienee puuhannut siellä vesisateessa, mutta Jaakon mietteet kääntyivät Kaisaan. — Kun olisi tuo eukko silloin älynnyt ottaa Mikon minun asemastani, niin ehkä olisin nyt minäkin rahamiehiä ja Mikko täällä minun sijassani hautoisi kylkeään kiuasta vasten. Minä, pöllö, olin silloin vielä niin miestä mielestäni, kun Mikon sain pois laudalta. Hullu minä olin, kun otin eukon ja sain vielä elätettäväksi tuonkin mummon, ruojan, joka tässä aina soittaa suutaan niin Kaisalle kuin minullekin. Olisinpas siihen sijaan hankkinut hevosen, niin hätäkös nyt olisi eläessä. Jos mistä saisi siksikään rahaa, niin ihan paikalla ostaisin hevosen vielä nytkin. — Eiköhän tuota hevosta millään keinoin saisi irti nytkin? Kun olisi oikein ahkeraksi tässä lyöttäytyä — ja ehkähän ne loppua uskoisivat velaksikin — ehkä —

Sitte minä kauppamiehille vain vetää köyryyttäisin viina-ankkuria ja minkä mitäkin, niinkuin Mikkokin. — On todemmastaankin sillä Mikolla oikeat kissan päivät, mutta hänellä ei olekaan ympärillään noita leivän mankujoita eikä muita huolia. Laulelee vaan kuormansa päällä niin kesä- kuin talvikaudetkin mahallaan ötköttäessään ja herrassikaria poltella tupruuttaessaan, kun meikäläisten täytyy nurkantakaisiin tyytyä. Mutta ollapa minullakin hevonen, niin kyllä en mahtaisi talonpoikain töissä rehmiä, — ei "pois se", sanoi Tutjun Tiemu torakalle — kauppamiesten kanssa minä vaan kestiä kävisin, niinkuin Mikkokin.

Kaisa tuli silloin sisään luultavasti vuohta lypsämästä, koska tuntui hääräävän siellä ovensuun puolella maitohyllyn kohdalla. Riisuttuaan päältänsä päivän haalakaksi paahtaman miehensä sarkanutun, jonka viskasi rahille nurkkaan, kyyristihe Kaisa kehdon viereen viihdyttämään juuri Kitisemään ruvennutta pientä Mattia.

Siinä oli Jaakolla taas sovelias tilaisuus tarkastella vaimoansa ja arvostella häntä. — Tuommainen se nyt on, laiha kaukelo, kuin paistin varras. Vaatteet riippuvat päällä kuin puuhevolla, ja silmät nujottavat päässä, kuin rasvatiplat liemen pinnalla. Johan sen naamakin alkaa kurttuun käydä, vaikk'ei vielä ole kuin viisi vuotta yhdessä oltu. Nyt se on ruvennut oikein silmissä vanhenemaan, kun sen saivat niissä kerettiläisten seuroissa käymään; eikä ihminen i:tä s:stä eroita, vaan niissä pitää vain juosta rohventeeraamassa. Jos minä olisin ennakolta tämän elämän tämmöiseksi arvannut, niin kyllähän minä olisin mahtanut vihille mennä. En tässä maailmassa, "pois se", sanoi Tutjun Tiemu —

"Menisit tuosta lojumasta edes puita pilkkomaan, niin kiehauttaisın tässä kahvin syntisen sydämeni lämpimiksi", lausui Kaisa Jaakolle, saatuaan Matin nukutetuksi.

"Eikös niitä ole enää pilkotuita — vastahan minä toisna päivänä" —

"Tyhjälläkös se sauna sitte lämmitettiin", tiuskasi mummo.

Jaakko kynsäsi korvallistaan ja haukotellen nousi ylös.

"Missähän lienee taas sekin kirves?" kysäsi hän naisilta.

"Tuollahan tuo näkyi eilen olevan rankakasalla", tiesi mummo.

Nuttunsa löysi mies helposti, mutta mutisi hampaidensa välissä jotain sen kosteudesta. Vyö ja rukkaset siihen sijaan olivat hakusalla. Vyö löytyi viimein tupakkahakkurin takaa nurkasta, mutta rukkasia ei ollut kukaan nähnyt. Pikku Miina etsi niitä tulipäreellä uuninkin päältä, mut eivät ne sielläkään olleet. Mummo ja Kaisa myllistivät kumpikin omat kätöksensä ylösalaisin, eivätkä löytäneet mitään. Jaakko itse seisoı miettiväisenä keskellä lattiaa ja sanoi epäilevänsä jonkun ne varastaneen.

"Vielä mitä, eihän täällä ole koko viikolla ketään semmoista käynyt", tuumaili Kaisa ja lisäsi: "voithan noita nyt tuon verran paljainkin käsin pilkkoa."

"Rakkuloillapa nuo ovat käteni jo ennestäänkin."

"Kyllä olet mieheksi kumminkin koko asso", mutisi Kaisa.

"Onhan se, vaan minkäs teet", vastasi Jaakko.

"Täällä, täällä sängyn pohjalla on yksi!" huusi Miina iloisesti.

Siellä oli toinenkin, ja niin vihdoinkin pääsi Jaakko lähtemään työlle. Hänen pihalle tullessaan näyttivät pilvet jo ruvenneen ohenemaan, ja taivaalta, Luukkolan vaaran kohdalta kuumotti niiden lävitse aurinkokin, niinkuin himmeä yölamppu. Vähitellen selkeni ilma sitte yhä selkenemistään ja tuntui kaikin puolin niin raittiilta, etteivät pääskyselkään enää malttaneet pesissään pysyä, vaan lähtivät lentelemään.

Ilman muutos tuo lienee vaikuttanut Jaakkoonkin, koska äskeinen vetelyys näytti hänestä kokonaan kadonneen ja yksi musta halmeranka toisensa perästä muuttui pieniksi huonehaloiksi.

Hetkisen kuluttua tuli Kaisa hakemaan syyllisellisen puita pirttiin ja niitä ottaessaan huomautti miehellensä: "kas miten taivas nyt jo on kuulakkana kuin lasi!"

"Onpa todellakin", vastasi Jaakko, pyyhkiessään takkinsa hihalla hikeä otsastaan, "ja ilmakein tuntuu niin lämpimältä."

"Eiköhän tuosta ilmat nyt hiljainkin ruvenne asettumaan", sanoi Kaisa vielä mennessään.

Jaakko katseli vähän aikaa puiden oksilla kimaltelevia vesihelmiä ja ryhtyi sitte taas innolla työhönsä, mutta ajatukset vaan pyörivät hevosessa, ja hän koetti keksiä keinoa, jolla sen isännäksi pääsisi. Kaukaa hän ei kuitenkaan ehtinyt hakata eikä ajatella, ennenkuin korviin kuului jonkunmoista röhkivää ääntä. Jaakko kuulosti hiukan, mutta jatkoi kumminkin työtään arvelen: mikä lienee. — Yhä kuului ääni, ja se tuntui tulevan tieltä, tuolta kirkolta päin.

"Kyllä se vain on hätähuuto", jupisi Jaakko tarkemmin kuunneltuaan ja lähti kirves kädessä samoamaan suoraan ääntä kohden. Vähän matkan päässä, Savinotkon rumpusillan kohdalla näkikin hän tiellä hevosen ja kärrit, jotka olivat vajonneet puron lokaan, kun silta oli alta särkynyt.

Kärryissä oli joku niiden täyteinen, hyllyvä jättiläismöhkäle, josta kuului tuo outo ääni ja tuhutus sellainen kuin vahvan höyrykoneen käydessä. Jaakko erotti lähemmäksi päästyään möhkäleen yläpuolella suurenmoisen palleron, ja vielä likempänä näki hän sen päällä litteän pään peitteen, jonka etupuolella loisteli, kruununmiehen merkinä, kokardi.

"Tuleh — — hyyh! — — hyvä mies autamaanh — hyyh! Putte ei yksinään saah kääsyjä tässä kirotsussa vellissä hievahtamaankaan."

"Hyvää päivää, herra vallesmanni, ja Jumala avuksi!"

"Eih — vaan auta sinä minua — — irti tästä kurasta."

"Onhan sitä nyt likaa ihan yli tarpeen, ja tässä on aina ollut niin huono rumpu, jotta eihän se kestä tavallistakaan painoa", tuumaili Jaakko Puttea silmäillen.

"No, älä siinä hevosta ällistele, vaan koeta työntää tuolta takaapäin."

"Kyllä, kunhan tässä keretään."

"Tämmöistäkö tämä on koko väli Pellonpäähän asti?"

"Ei; onhan tässä kuivempaakin välillä, mut Pohjolan kujoisilla sitä vasta velliä on."

"No, eikö se liikahdakaan?"

"Ei, vaan jos herra vallesmanni nousisi —"

"Tuommoiseenko siivoon? En ikipäivinä."

"Mutta mikäs tässä muutoin neuvoksi tulee?"

Pikkuisen mietittyään käski nimismies Jaakon ottamaan metsästä kangin ja koettamaan sillä kohottaa kärryjä. Toinen teki työtä käskettyä, ja heti oli hänellä aseenaan tukeva koivuinen kanki. Sen toinen pää pistettiin akselin alle, toisen pään Jaakko otti olkapäälleen ja alkoi oikein hartiavoimalla nostaa.

"Kyllä nyt nousee, vaikka olisi millaisessa iskoksessa", tuumaili Jaakko mielissään.

"Tuntuu nousevan — — älä — Putte ptruu, ptruu — älä — —"

Kesken jäi nimismieheltä lause ja hän vierähti kääsyistään suin päin kuraan.

"Ohoh! Eihän vaan liene koskenut."

Nimismies huohotti kovin, puhki, kiroili ja oli kirjavampi kirjavintakin tikkaa. Jaakon avulla pääsi hän kuitenkin pystyyn, mutta sätti sittekin Jaakkoa aika tavalla. — Arvattavasti enemmistä torista päästäkseen, koetti Jaakko mitä pikemmin sitä parempi toimittaa nimismiehen suoraan metsän läpi mökillensä itseänsä siistimään ja kuivailemaan ja lupasi tietä myöten itse tuoda hevosen.

Nimismies ei ollut mikään kilpajuoksija, vaan saapui kuitenkin Kataja-ahon mökkiin paljo ennen Jaakkoa. — Mökissä säikähtivät naiset, nimismiehen tuommoisessa tilassa nähdessään niin, etteivät älynneet pyytämättä edes auttaa häntä vaatteiden riisumisessaan, ja pikku Miina potalsi piiloon äitinsä rugin taakse, josta sitte uteliaasti vierasta koko ajan katsoa mirjotti. Kaisan ripustellessa vaatteita lieskan eteen kuivumaan oli nimismiehellä aikaa silmäillä ympärilleen ja nuhdella naisia mökin siivottomuudesta, sillä: "olihan toki köyhälläkin vettä ostamatta, että saisi omat ja lastensa silmät pestyiksi, varsinkin näin sateiseen aikaan."

Hän leppyi kuitenkin osaksi omasta sukkeluudestaan, osaksi siitä kun Kaisa pesi kuppiparin ja sitte lautasella tarjosi hänelle sakeaa, sikurisekaista kahviansa. Viimein joutui Jaakkokin kotiin ja kehui vallesmannin hevosessa olevan "vähän juoksijan vikaakin."

"Mistäs sen tiedät, vai koettelitko sinä sitä."

"En herra vallesmanni", selitteli Jaakko katsellen kurppostensa nokkia, "en minä koetellut, vaan kärryt kaatuivat toisen kerran; siksi minä näin kauvan viivyin."

Nimismies päätti sen johdosta vielä tänä syksynä panevansa tuon tien jakotieksi Yli- ja Kirkonkyläläisille; "ja katsokootkin sitte itseänsä, jos eivät sitä kunnolliseksi korjaa", sanoi hän.

Vaatteiden kuivettua irtausi niistä savi hieromalla helposti, mutta takkia päälle pantaessa sattui nimismiehen käsi povitaskuun ja hämmästyen kiljahti hän: "missä minun lompakkoni, häh?"

"Mikä lompakko?" tohti Kaisa kysäistä.

"Rahalompakko, jossa oli Pellonpäänkin rahoja tuhat kuusi sataa."

"Olisipa semmoinen rahasto minulla!" huudahti Jaakko.

Mökin syöpäläiset saatettiin rauhattomiksi lompakkoa etsiessä, mutta ei sitä kuitenkaan löytynyt.

"Mies, sinä olet sen varmaan ottanut", tiuskasi nimismies Jaakolle.

"Mi-mi-minäkö?" sammalsi Jaakko kalveten.

"Sinä, — se on pudonnut kaatuessa, ja sinä sen näit; se on ihan selvä."

"Kaatuessa? enhän minä nähnyt kuin hevosen."

"Kyllä sinä näit, ja siksi narrasit minun metsän läpi kulkemaan, — tunnusta pois."

"Tunnusta pois Jaakko, jos olet ottanut", kehoitti Kaisakin.

"Minä en ole nähnyt mitään lompakkoa, sen vähemmän sahviaanista", väitti Jaakko.

"Ahaa, mistäs sen sahviaaniseksi tiesit?"

"Minä näin sen teillä Putkelan huutokaupassa."

"Nyt olet mies kiinni — — eihän sitä minulla silloin vielä ollutkaan."

Jyrkästi kielsi Jaakko ottaneensa lompakkoa, ja vihan vimmassa lähti nimismies mökistä, uhaten vielä Jaakolle näyttää "närhin näperit."

Kohta rupesi kylillä kulkemaan kumminkin huhuja Jaakosta. Kaikista ihmisistä oli selvää selvempää, että Jaakko oli ottanut nimismiehen lompakon. Juohtuipa nyt vielä ihmisten mieleen, että ennenkin, Jaakon seutuvilla ollessa, oli silloin tällöin kadonnut yhtä ja toista pientä rihkamaa, vaikka ei kukaan ollut osannut häntä varkaaksi epäillä. Sitä vain yleiseen ihmeteltiin, kuinka hän niin itsepintaisesti voi kieltää varkauttansa, ja enemmän kaikista ihmetteli sitä Kaisa, Jaakon oma eukko.

Hän toimitti miestänsä puhuttelemaan milloin minkin uskokumppaneistaan, jotka mitä hirveimmillä uhkauksilla ja kuvauksilla tulevasta tuomiosta koettelivat taivuttaa Jaakkoa tunnustukseen. Silloin aina suuttui Jaakko ja vielä kauheammilla uhkauksilla tukkesi toisten suut tahi ajoi heidät suorastaan pellolle. Ei auttanut sekään, vaikka nimismies olisi jättänyt asian sikseen, kun vaan olisi rahat takaisin saanut.

Jaakko oli ja pysyi paatuneena, ja Kaisa-parka sai sen vuoksi monta unetonta yötä itkien viettä. Kuitenkin näki jokainen miehen silmistä, ettei hänellä ollut puhdas omatunto. Eihän hän hirvinnyt enää ketään suoraan silmiin katsoa, vaan tirkisteli jokaista niin epäluuloisesti kulmaina alta; eikähän hän edes oikein ymmärtänyt varkauttaan salatakaan. Mökki näet siisteni siistenemistään, ja kertoivatpa muutamat nähneensä Jaakolla toisinaan rahojakin, vaikka hän oli kyllä sanonut niitä saaneensa työpalkoistaan tukkiherroilta, joiden kanssa kierteli metsiä lukemassa.

Sitä paitsi ilmestyi vielä Kataja-ahon mökkiin hevonenkin. Jaakko sanoi ostaneensa sen mustalais-Kallelta ja kehui käteen antaneensa kuusikymmentä markkaa, toiset kuusikymmentä olisi maksettava ensi syksynä.

"Kyllähän mustalainen sinulle velkaa uskoi", sanoi Kaisa. "Ole joutavia lörpöttelemättä — ja kun sinulla kerran oli niin paljo rahaa, niin olisit ostanut lehmän, jotta olisi saatu edes oikeaa maitoa."

"Mihinkäs lehmällä pääsee", tuumaili Jaakko, "mutta hevosella minä kauppamiehiltä ansaitseen vielä toisenkin pennin."

Kauppamiehetpä eivät huolineetkaan Jaakkoa kuormiansa kulettamaan, ja muutkin ihmiset rupesivat häntä vieromaan yhä enemmän. Moni arveli Jaakon kuitenkin tunnustavan kaikki oikeudessa, johon pitkin syksyä haalittiin vieraita miehiä ympäri pitäjistä. Muiden muassa oli sinne kutsuttu todistajiksi kaikki nekin, jotka olivat olleet Putkelan huutokaupassa pari vuotta ennen nimismiehen lompakon katoamista.

Oikeuspäivä tuli viimeinkin, ja kokonaan se menikin sitä todistajain joukkoa kuulustella. — Useimmat vierasmiehet kertoivat tuomarille koko elämäkertansa, ja jotkut naiset uskoivat hänelle pieniä salaisuuksiaankin, mutta Jaakon asiaan ei saatu paljo mitään valkeutta. Kaikki asianhaarat olivat tosin Jaakkoa vastaan, mutta kun ei toteennäytöksiä ollut ja hän niin uppiniskaisesti kielsi, vaati nimismies lopuksi häntä puhdistusvalalle, kuitenkin katsoen kohtuulliseksi, "että Jaakko ensin kävisi papin tutkinnon alla", niinkuin sanat kuuluivat. Sitä vaatimusta kuullessaan Jaakko vavahteli, ja siinäkin oli uusi todistus hänen syyllisyyteensä, sillä "eihän viattoman polvet vapise", sanoo jo sananlasku, ajatteli nimismies.

Asia lykättiin kohdakkoin pidettäviin välikäräjiin, joissa muitakin rikosasioita oli tutkittavina. Silloin määrättiin Jaakko tulemaan puhdistusvalalle, ja oli hänen samalla oikeudelle tuotava asianomaisen papiston todistus siitä, että hän oli saanut opetusta valan tärkeydestä ja arvosta.

Puoli päivää selitti sitte kerran provasti Jaakolle, kuinka Israelin vaimon poika kirosi nimeä ja kivitettiin, ja kuinka Herra kuutta vihaa ja kauhistuu seitsemää, niiden seassa petollista kieltä. Vielä hän järjestyttävällä tavalla osoitti, että valehtelijoilla on oleva osa siinä järvessä, joka tulesta ja tulikivistä palaa, ja kuinka rangaistus ei väärin huoneesta lakkaa, ja kysyi lopuksi: "oletkos nyt aikonut viimeinkin tunnustaa?"

"En", oli lyhyt ja jäykkä vastaus.

Provasti jätti nyt lain sikseen ja uudestaan, ponnistaen kaiken kaunopuheliasuutensa liikkeelle, koetti näyttää toteen, että Jaakko siinä tapauksessa tekisi anteeksi antamattoman synnin; elämässä ja kuolemassa jäisi osattomaksi kaikista evankeliumin armolupauksista; sulkisi itseltään oven iankaikkiseen elämään, eikä enää voisi ottaa armoa vastaan, vaikka tahtoisikin.

"En sittekään rupea tunnustamaan", murisi Jaakko.

Vaikka provasti oikein liikutettuna pyytämällä pyysi Jaakkoa tunnustukselle, ei hän sittekään taipunut ja sai viimein vaaditun todistuksen. Vielä välikäräjissäkin vakuutteli tuomari Jaakkoa tarkasti miettimään tilaansa ja väärän valan seurauksia, ennenkuin valalle tulisi, mutta se oli samaa kuin olisi seinälle saarnannut.

Tuomari ei voinut muuta kuin käski vetämään pellin auki, että sielu parka pääsisi sitä tietä pois saastuttamasta oikeustuvan ilmaa, ja luki sitte edellä valan kaavan.

Rohkeasti pani Jaakko kolme sormea kirjalle ja selvällä, melkein uhallisellakin äänellä, saneli valan sanat tuomarin perässä. Vasta sanoissa: "niin totta, kuin Jumala minua auttakoon ruumiin ja sielun puolesta" vavahteli ääni hiukkasen, mutta meniväthän nekin loppuun. Niin oli Jaakko vapaa syytöksestä. Kalpeana hän astui ulos käräjätuvasta eikä näyttänyt mennessään huomaavan, kuinka kärjäväki kammoen antoi hänelle tietä välitsensä.

Jonkun päivän kuluttua tuli Olkkolan isäntä Kataja-aholle "ystävällisesti" ilmoittamaan, että mökki piti olla uudeksi vuodeksi tyhjänä. Hänen ei millään tavalla kuulunut käyvän laatuun enää ensi vuonna Jaakkoa kirjoissaan pitää.

"Onkos isännän tarvinnut minun puolestani ulostekoja suorittaa, vai miksi se ei enää käy laatuun?" kysäsi Jaakko.

"Eipä suinkaan," vastasi Olkkolainen hymyillen, ja katsoa vilauttaen Jaakkoon lisäsi hän: "enempi noita sinulla lienee varoja maksaa kuin monella muulla."

Jaakko lensi tulipunaiseksi kasvoiltaan, eikä edes vastannut isännän jäähyväisiinkään. Sitte hän lähti kylälle hankkimaan kattoa päänsä päälle, mutta se ei ollutkaan helppo tehtävä. Muutamat näet kielsivät suorastaan, toiset kiertelemällä, eikä kukaan asuinlupaa antanut, vaikka Jaakko kävi joka talossa. Kaisakin kävi rukoilemassa Olkkolan emäntää, mutta yhtä turhaan.

Emäntä antoi vaan Kaisalle lohdukkeeksi joulukynttelin, jossa oli kolme noin sormen pituista haaraa, mutta ei sanonut mitään muuta voivansa tehdä. Jaakko ei Kaisan tullessa ollut kotona; mummo sanoi hänen äsken äänettömin päin menneen ulos.

"Eikö liene jo mennyt nuoran jatkoksi koko mies", arveli mummo.

Kaisa tillahti itkemään ja itki vielä silloinkin, kun Jaakko saapui kotiin.

"Mikäs täällä nyt on hätänä?" tiedusteli mies, sisään päästyään.

"Mikä — ja sinä vielä kysyt sitä?"

"Elä tyhjiä itke, ei hätä ole tämän näköinen, ja on sitä maata muuallakin", lohdutteli Jaakko vaimoan, mutta kun huomasi pöydällä joulukynttelin, ärähti hän: "mistäs sinä tuon olet kulettanut?"

"Olkkolan emännältähän tuon sain pikku Miinalle huviksi."

"Sait ja otit?"

"Miks'en olisi ottanut, kun toinen hyvästä sydämestään antoi?"

"Hyvästä sydämestään! — Pilkatukseen minua sillä siitä valasta hän sen antoi."

Jos ei ennen, niin ainakin nyt oli Kaisa vakuutettu miehensä tehneen väärän valan. Raskas paino tuntui entistä kovemmin nyt ahdistavan hänen sydäntänsä, eikä se keventynyt siitäkään, kun Jaakko ilmoitti käyneensä Tuiskulan Juholle myymässä vuohen ja "kaikki joutavat hynttyyt", joista Juho oli luvannut suorittaa mustalais-Kallelle Jaakon velan. Sitte käski Jaakko vielä naisten panemaan kaikki vaatteensa kokoon, "sillä huomenna lähdetään tästä Venäjälle."

"Huomenna? Joulun aattona?" ihmettelivät naiset.

"Niin juuri huomenna, joulun aattona."

Siinä ei auttanut itkut eikä valitukset, vaan täytyi totella, sillä Jaakko oli loppuaikoina käynyt niin kummalliseksi, että kuka sen tietää, mitä olisi tehnyt, jos olisi liiaksi vastustelemaan ruvennut.

Huominen päivä tuli ja kirkas talvinen päivä se olikin. Jaakko valjasti hevosen pitkien matkalaitojensa eteen, vaan naiset eivät joutuneet valmiiksi, ennenkuin jo alkoi kylältä kerääntyä joutilaita lähtöä katsomaan. Jotkut naisväestä näyttivät olevan pahoillaan lähdöstä ja kyynelsilmin ottivat jäähyväisiä, varsinkin lapsilta ja Kaisalta, mutta useimmat laskivat leikkiä koko matkasta.

Hiljankin saatiin mummo ja Kaisa istutetuiksi perään, ja kaikenlaisiin ryysyihin käärittyinä pantiin lapset heidän syliinsä. Jaakko itse hyppäsi sevipuolelle, nauskautti kerran ruoskalla hevosta, ja niin sitä lähdettiin.

"Ei tuo herja edes vanhan tuttavuuden vuoksi antanut minulle osaa niistä nimismiehen rahoista", tuumaili Hevos-Mikko, "vaikka minähän hänelle kultasenkin hankin."

"Mitä?" huusi Jaakko taakseen katsoen.

"Eipähän mitään; — onnea vaan matkalle!"

Naurun hekotuksen seuraamana luikahti Jaakon matkue Kuittilan kujoisille, joiden vierusaidat olivat koristetut kämmenen paksuisilla, huikaisevan valkoisilla ja kaarevilla lumiköynnöksillä. Puhdas lumivaippa peitti kaikki vainiotkin, ja puiden oksat olivat kuin valkeassa kukassa. Yksin Kuittilan talon katotkin olivat päällystetyt pehmeällä lumikerroksella, ja tuolla talon takana levisi metsäisten harjujen välillä Lummelammin tasainen pinta. Sitä pitkin kulki, tummain kuusiviittojen välitse, kauas itään vievä tie, jonka molemmilla puolilla lumi maalaantui auringon viistoisista säteistä hieman punertavaksi. Koko luonto näytti valmistautuvan juhlaa vastaan ottamaan, ja reen anturat veisasivat tavallaan yksinkertaista juhlavirttä.

Kuittilan emäntä, kuultuaan ulkoa reen ratinaa, sulatti henkäyksellään moniaita kimaltelevia jääkukkasia akkunan ruudusta ja katsoi sitte sulasta paikasta menijöitä, kunnes ne katosivat kuusikkoon lammin toisella rannalla.

"Tuolla ne nyt menevät", puheli emäntä lattiaa pesevälle palvelustytölle. "Surkeat juhlat mahtaa heilläkin olla, kun saavat joulunsa taipaleella viettää."

"Mitäpä noista säälii", mutisi tyttö, "mitä ihminen kylvää, sitä hän myös saa niittää."

Surkealta todella tuntui lähtö matkamiestenkin mielestä. Vähitellen näkyivät kuitenkin naiset tyytyvän kohtaloonsa ja alkoivat vähin puhella keskenään, mutta Jaakko pysyi yhä äänettömänä mietteissään. Vasta iltahämärissä, kun taivaalle alkoi ilmestyä kirkkaita, välkkyviä tähtiä, puuttui hänkin puheisiin ja paljoo lempeämmällä äänellä kuin pitkiin aikoihin oli käyttänyt kertoi pikku Miinalle Bethlehemin tähdestä, josta levisi totinen valkeus kaikille pimeydessä vaeltaville kansoille ja joka valkeus ei koskaan sammu.

"Niinhän se puhuu kuin pappi", ajatteli mummo, hartaasti kuunnelleessaan Jaakon kertomista. Kaisa taas tunsu sydämmensä lämpenevän miehensä sanoista ja päätti mielessään: "ei ikinä — — ei väärän valan tekijä voisi ikinä Hänestä noin puhua." Hän olisi kiittänyt miestänsä, jos ei olisi luullut Jaakon pitävän sitä lapsellisuutena.

* * * * *

Nimismieheltä ei Ylikyläläisten kirkkotie syksyllä tullutkaan jaetuksi, vaan keväällä, heti kauran panosta päästyä, täytyi sekä Kirkon- että Ylikyläläisten ryhtyä tien tekoon. Molemmille puolille oli kaivettava oikeat valtaojat, ja Savinotkossa tien poikki kulkevaan puroon oli tehtävä semmoinen silta, että se kestäisi vaikka mitä.

Tuiskulan Juhon osaksi tuli itse puron siivoaminen. Muutaman kerran puroon pistettyään nosti Juho lapiossaan lahonneiden puupökäleiden kanssa litteän savimöhkäleän, joka hajosi, kun hän sen tien viereen viskasi.

"Mitäs punaista sieltä nousi?" kysäsi eräs ojan kaivajoista.

"Mitä lienee", vastasi Juho tynesti ja jatkoi työtään.

"Ei, älähän — — katsotaanpas", sanoi toinen ja meni tarkastamaan tuota punaista esinettä.

"Lompakkohan se on."

"Kies'avita! On se lompakko."

Miehiä kerääntyi nyt enempiin yhteen, ja joku heistä huusi: "ho hoi, miehet! Keltä teistä on lompakko kateissa?"

"Kyllä ei varmaankaan minulta", sanoi Kuittilan ruotupoika.

"Eikö liene vain sinulta", tuumaili nauraen Mattilan Pekka.

"Näytäpä, — minä olen tuon jossain jo ennenkin nähnyt."

"Olen minäkin — — maltas! — — se on nimismiehen lompakko", sanoi Tuiskulan Juho.

"Sekö, jonka Kataja-ahon Jaakko varasti?"

"Sekö lienee vai mikä, vaan kyllä nimismiehellä oli ihan tuon näköinen."

"Olkaa hupsimatta", sanoi Olkkolan isäntä. "Kyllähän sen Jaakko olisi sinne heittänyt!"

"Katsotaanpas, onko siinä vielä rahaakin."

"Mies! Älä liikuta löytökälyä", varoitti joku, mutta myöhään, sillä lompakko oli jo auki.

"Se on ihan täynnä satamarkkaisia."

"Näinköhän noista vielä käyvät rahat tulee", arveli eräs, vaan silloin joutui siltavoutikin paikalle ja otti lompakon huostaansa.

Varovasti eroteltiin sitte määrät setelit toisistaan. Niitä oli kuusitoista sadan markan, kaksi neljäkymmenen markan rahaa ja joitakuuta kolmimarkkaisia.

"Kunhan ei Jaakko sittekin olisi ollut syytön", epäili Mattilan Pekka.

"Syytön — miksikäs hän sitte olisi lähtenyt Venäjälle?"

"Ja vielä vannonut sielunsa paholaiselle", nauraa honotti Olkkolan isäntä.

"Syytönhän peto taisi olla", selitti siltavouti Olkkolaiselle. "Tuossa näet eroittaa vielä selvästi K. G. N. ja ne merkitsevät Kalle Kustaa Nöyräniä, joka on nimismiehen nimi."

"Olisikohan sitte Jaakkoa syyttä kiusattu", arveli muudan mies lapioonsa nojaten. "Mutta miksi hän ei sitte sanonut itseään viattomaksi."

"Olisitkos sinä uskonut", kysyi nenäkäs ruotupoika.

"Onkohan tuo aivan varmaan se sama lompakko?" tiedusti vieläkin Olkkolan isäntä, varmuuden vuoksi.

"On se", päätti siltavouti. "Olenhan minä sen satoja kertoja nähnyt."

Siltavouti lähti siitä lompakkoa nimismiehelle viemään, mutta ei Olkkolan isäntä sittekään ottanut uskoakseen, että se oli sama kadonnut kappale, josta oli niin paljon melua ollut.

Pitkin kesää kuulutettiin sitte kirkossa, että jos kuka laukku- tai muita venäläisiä sattuisi näkemään, niin pitäisi heitä kehottaa käymään nimismiehen puheilla. Ei venäläisten kuulunut laisinkaan tarvitsevan laukun ryöstöä pelätä, vaan päinvastoin palkittaisiin heille vielä vaivatkin.

Ihmeen paljon Venäjän miehiä kävikin kuulutuksen johdosta nimismiehen puheilla, vaan yhä edelleen pysyi hän hajamielisenä ja harvapuheisena. Syksyllä täytyi hänen vielä pitää talossaan ompelijoita vaatteita itselleen pienentelemässä. Nimismies oli näet kesän kululla laihtunut lähes puolitoista leiviskää ja alkoi jo käydä harmaaseen, kun ei Jaakon olinpaikasta ollut selkoa saanut.

HÄVYTÖN TEKO.

Simolan Pekka oli kaikkein paras hevospies koko pohjoisimmassa Karjalassa. Sen tiesi, jollei juuri koko maailma, niin kumminkin koko se paikkakunta, jolla Pekka asui, aina Kelvånjoesta Maanselkään ja Keyrityn soista Vihurinvaaraan asti. Tiesivätpä sen herrasmiehet ja sanomalehtien lukijat edempånäkin, niinkuin Joensuussa, Kuopiossa ja itse Kajaanissakin. Koistis-Kaaprohan se kyllä kehui osaavansa hevosen sekä opettaa että ajaa yhtä hyvin kuin Simolan Pekkakin; mutta mitäs niistä Kaapronkaan puheista. Totta se oli, että hyvästi se juoksi Koistisenkin liinakkotamma ja puhdas oli jalan nousu hiirakollakin, mutta konstikos oli niiden juosta, kun olivat sitä kuuluisata Karvion oriin alaa. Olisivatpahan olleet tavallisten työhevosten varsoja, niin olisi nähty se juoksu. Koistinen vaan kuitenkin kehui, mutt'eipäs hirvinnyt mies ottaa opetettavakseen Rahikaisen paria. Ei hirvinnyt, vaikka olisi saanut toisen niistä ihan omakseen ja koko iäkseen vapaan markkina-asunnon ja muonan — Kuopiossa käydessään. Niin olisi saanut, kun vaan olisi koulinnut ne yhtä hyväksi menemään kuin sen pitkån Nilsiälåisen kehattu pekuna.

Olisipahan tarjottu Simolan Pekalle semmoiset etuudet, niin eiköhån tuo Nilsiålåinen olisi saanut pitkää nenää ja Pekka kerrankin oikeaa omantakeista juoksijaa. — Ei kukaan kuitenkaan tarjonnut hänelle mitään, ja millåpås sitä köyhå torppari olisi kelpo hevosta kyennyt itselleen hankkimaan? Niin se kuitenkin totuudessa oli, että Koistis-Kaaproilta meni sivu suusta hevospiehen kunnia, niinkuin oli mennyt henttukin, ja Pekka ne kummatkin sai, vaikka olikin Koistinen rikas. Hävytöntå se kuitenkin oli, jotta Koistis-Kaapro kehtasi sillä tavoin miehuudestaan kerskailla. Mies on olevinaan hevospies, vaikka ei hänen opettamallaan hevosilla ole yhtään ensimmäistä palkintoa vielä saatu; eikä ole itse ohjaksissa ollessaan jaksanut edes toistakaan irti ottaa.

Pekka siihen sijaan oli ajanut ensimmäiset palkinnot jo kolmella opettamallaan oriilla: pappilan "Tuimalla", Sadeniemen "Hurjalla" ja Kiprun "Piijulla." Sillä hän ihan varmaan olisi yksin tein ottanut toisenkin palkinnon, kun se on niin sitkeå hevonen, mutta eivät olleet antaneet herrat toista kertaa ajaa. Mitåpå niistä vierasten hevosista kuitenkaan hyötyi! Toista olisi, kun olisi ollut oma syöttilås, mutta ei ollut muuta omaa kuin netkaselkåinen, pattijalka ruuna.

"Kunpa saisi kerrankaan omakseen oikean hevosen, tahi hevosen alunkaan! Kunpa saisi tuommoisen kuin oli varsa Pietilån isånnellå! Kunpa saisi — mutta mitenkåpås sen sai!"

Sitå mielti Simolan Pekka melkein päänså puhki koko kesån. Viimein hän keksikin keinon. Hän näet tarjosi Pietilåiselle koko torppansa varsasta ja elåkkeestå.

Nauraen suostuikin Pietilåinen kauppaan, mutta kåski Pekan ensin ajattelemaan asiaa "kahdesti päänså ympåri."

Pekka sanoi siihen: "jo minå olen kaikki valmiiksi ajatellut, jotta ei muuta kuin lyö kåttå." Silloin se kauppa syntyi. Pekan emåntå pani kyllå kovasti vastaan, mutta mitås hänellå oli miesten asiain kanssa tekemistå, ja mitå hän niistä ymmårsikån.

Lapsihan hän vielä olikin. Mitå sitå asioista ymmårtå kahdeksannellatoista ollessaan! Kauppakirjat tehtiin ja kiinnitettiin kåråjisså Pietilån taloon elåke; ja sillä hyvå.

Koistis-Kaapro sanoi, että hän olisi niin hyvämaisesta torpasta antanut vaikka kaksikin parasta juoksijaansa ja vielä päänliseksi kotoaan koko pienemmän puolen Pekalle asuttavaksi ja olisi hoitanut koko perheen, tulipa heitå sitte enåmmån tahi vähemmän. Oikein hän pyytåmållå pyysi ja rukousti Pekkaa purkamaan kauppaansa Pietilåisen kanssa ja antamaan torppansa hänelle.

"Minå sanon sen nyt sinulle suoraan", vastasi Pekka vain siihen harvakseen, "jotta mokomista konista minå en huolisi, vaikka ne ilmaiseksi antaisit." Pekan vaimo oli toista mieltå ja väitti Koistisen juoksijoita paremmiksi kuin Pietilån varsoista milloinkaan tulisi. Uhkasipa hän vielä suutuksissaan hakea avio-eronkin, jos ei Pekka mieltåån muuttaisi eikä kauppojaan purkaisi. Sitå ei Pekka kuitenkaan tehnyt, vaan sanoi emånnellåen: "jos sinå ne Koistisen pekunat niin hyväksi uskoisit, niin kyllå olisit ennen istunut niiden kuin minun ruunani rekeen."

"Tuommoiselle vanhalle kuotuksellehån minå nyt olisin mennyt", sanoi emåntå hymyillen — ja sylkåsi.

"Etkå tarvitse katuakaan kauppaasi, sillä saatpahan nånhdå, niin minun varsani vielä ajan oloon vastaa vaikka kaksikin tåmmöistå torppaa kuin Simola on", lohdutteli Pekka vaimoansa.

Kaikki ihmiset nauroivat tietysti semmoisille puheille, mutta seuraavana talvena alkoivat jo muutamat arvella, eitå "kunhån ei vaan sittekån olisi sen Pekan tuumissa pikkuisen perååkin."

Pekan "Varsasta" tulikin ihmeen uhkea elåin. Ei edes itse Koistis-Kaaprokaan löytånyt siinå mitään moittittavaa kohtaa. Taisipa hånntå oikein ruveta omat hevosensa hävettåmånkin, koska ei enå milloinkaan mennyt, ei aikunutkaan samoille markkinoille eikä niihin kilpa-ajoihin, joihin tiesi Pekan Varsansa vievån. Aina vaan jåi silloin kotiin ja teki kaikenlaisia verukkeita esteikseen.

Monen muunkin miehen syöttiläät se Pekan varsa häpeämään saattoi. — — Semmoisia loistavia, mustia silmiä kuin sillä ei ollutkaan muilla, ei kerrassaan kellään — ei hevosilla ainakaan. Kaviotkin oli sillä miekkosella mustat ja kovat kuin teräs, eivätkä siltä koskaan pykineet eikä halkeilleet. Ja entäs se rinta ja sääret ja säkä ja lautanen! Oikein oli somaa katsella syrjäksestä Varsaa, kun Pekka aina hiveli sen sametin hienoista turpaa, tahi muutoin taputteli ja silitteli sitä hiljoikseen. Silloin se aina hörhätti niin iloisesti ja köyrästi hieman välkkyvää selkäänsä, samalla mielissään jommallakummalla siroista etusistaan maata kuoputellen. Luonnoltankin oli Varsa vielä vallan hyvästävyinen ja vilkkaila silmillään katseli niin ystävällisesti Pekkaa, juurikuin olisi ymmärtänyt, että he molemmat kuuluivat yhteen. Yhteen he kuuluivatkin ja olivat toistensa elämän ilona.

Öin ja päivin Pekka itse aina syöttelikin ja hoiteli Varsaansa. Heinistäkin hän ihan eroittelemalla eroitteli pois kaikki sammaleet, saraheinät ja muut sopimattomat rikkaruohot: seului ja rouhi itse kaurat ja lämmitteli juomavedet. Varsinkin kerran päivässä Pekka aina talviseen aikaan suki ja pesi Varsansa lämpimässä tuvassa ja peitteli sen sitte loimilla huolellisesti pilttuusen. Kesällä hän taas uitteli ja hieroi monastikin päivässä nelijalkaista ystäväänsä, palmikoi ja purki sen mustaa, tuuheata harjaa ja iloitsi sydämestään, kun Varsa hilpeänä, voimaa uhkuen ja kaula köyryssä, vetreillä jaloillaan kirmaili ja hypiskeli pitkin pihaa.

Ei se Varsa kuitenkaan ollut Pekalle paljaaksi huviksi, vaan hyödyksikin, niinkuin selvästi näkyi hänen huoneensa seiiniä jo koristavista useista palkintokirjoista, joissa mainitut rahamäärät yhteenlaskettuina tekivät milt'ei pienen pään Pekanlaiselle miehelle. Kuitenkin Pekka halusi saattaa Varsansa vielä laajemmalla tunnetuksi — ei rahan himosta, vaan sulasta ystävyydestä sitä kohtaan. Sentähden lähtikin hän muutamana talvena viemään Varsaansa Hämeenlinnan kilparadalle. Sieltäkin palasi Varsa voittajana, ja Pekan povessa oli lompakko pullallaan seteleistä. Yhä hellemmin hän nyt hoiteli hepoansa, sillä hän oli ollut Hämeenlinnassa tekemäisillään suuren rikoksen sitä kohtaan.

Itse kuvernööri oli näet erinomaisesti mielistynyt Pekan juoksijaan, oli pyydellyt sitä ostaakseen ja tarjonnut oikein tuntuva summan siitä. Pekka oli jo ennen päättänyt, että hän ei kuuna päivänä luopuisi Varsastansa, mutta tarjotun summan suuruus alkoi panna hänen päätöstänsä horjumaan, vaikka luonto löi vastaan. Siksi toiseksi hirvitti vähän hylätä niin suuren herran tarjouskin.

Kova oli taistelu Pekalla kestettävänä itsessään, mutta onneksi muisti hän, että "eihän tuo ole oman läänin maaherra, mitäpä se minulle voipi;" ja hän vastasi tarjoukseen: "ei rahasta eikä rakkaudesta." Kuitenkin pysyi omatunto pitkän aikaa niinkuin pikkusen levottomana, vaikka jalomielinen Varsa ei ollut asiasta tietävinäänkään, vaan koetti olla ihan ennallaan.

Mikä sille Varsalle kumminkin lienee sillä matkalla tullut, mutta ei se ollut enää ihan ennallaan, ja sen viimeinen palkinto oli juostu. Entinen iloisuus oli poissa, eivätkä ottaneet sitä enää kilpailemaankaan missään. Jo alkoi karvakin kuivettua, eikä sillä ollut enää entistä tuoreuttaan. Ei tahtonut enää oikein sen syöntikään käydä. Viimein täytyi Pekan itsensäkin se huomata, ja nytkös hän hankki Varsallensa rohtoja ja voiteita, jos jostakin. Kävihän se Pekka sen tautta muutamana talvena Pohjanmaallakin tietäjissä, jossakin Oulun takana, mutta ei ollut siitäkään apua. Hihhulit olivat vaan siellä Pekkaa parjanneet epäjumalan palvelijaksi ja vaatineet "tekemään parannusta heille", mutta Varsalleen ei hän mitään parannusta saanut.

Kovin olivat ikävät niin Pekan kuin Varsankin päivät, ja ihmisetkin olivat jo vuosikausia hieman ivailleet heitä molempia. Pekan mielestä oli ja pysyi Varsa kuitenkin samana vuodesta vuoteen ja yhtä hyvänä kuin loisto-aikoinaankin, vaikka he kumpikin jo alkoivat harmaantua. Sitä mukaa kuin ikä kului, näytti kumminkin heidän ystävyytensä lujenevan, mutta viimein tuli heillekin ero — katkera ero.

Pekan oli näet täytynyt syksyllä ottaa Varsallensa velaksi viisi tynnöriä kauroja Koistis-Kaaproilta, vaikka tiesi jo puoli eläkettään olevan takavarikossa toisista asioista. Talvilaissa riiteli sitte Koistis-Kaapro velan tuomioksi, eikä vielä heittänyt siihenkään, vaan ryöstätti Pekkaa lopuksi. Pekka olisi ennemmin antanut nimismiehen kirjoittaa vaikka mitä, mutta kun ei hänellä enää muuta ollut, niin pisti nimismies hevosen papereihinsa. Muutoin sanoi nimismies Pekalle, joka kyynelsilmin katseli Varsansa paperille panoa: "kyllä kai sinulla on jotakin muutakin Koistiselle mieluista, mutta sopikaa keskenämme; minä teen vain, mitä virkani vaatii", — ja nauraa röhäytti päälle.

Ei Pekka olisi ikäpäivänä osannut uskoa Koistis-Kaaproa niin kovaksi, että hän oikein todella myyttäisi hänen Varsansa, mutta niinpäs kuitenkin kävi. Huutokauppa kuulutettiin, ja kukas muu sen Varsan enää olisi huutanutkaan kuin Koistis-Kaapro itse. Hän sen huusi viidestätoista markasta ja vei kotiinsa, mutta silloin tapahtui se ihme, että Pekan vaimokin muutti Koistilaan. "Tottapa hänkin on niin Varsaan kiintynyt", ajatteli Pekka, "ja mikäs kumma se onkaan, vaikka en minä ole sitä ennen tiennyt". Teki Pekan itsensäkin vähän mieli lähteä Koistilaan, mutta ei antanut luonto valtaa. Koko päivän hän sitte rauhattomana kulki edestakaisin tallin ja huoneensa väliä Simolan pihalla ja kärsi ikävää, vaan ei kuitenkaan sanallakaan valittanut.

Seuraavana päivänä kävi kuitenkin elämä ilman Varsatta Pekasta jo ihan sietämättömäksi. Sen vuoksi hän heitti turkin hartioillensa ja sanoi lähtevänsä katsomaan miten Varsansa uudessa paikassaan jaksoi ja tokko sitä edes hyvästi hoitivatkaan siellä.

"Jo veikkonen sen Koistinen kuului eilen ammuttaneen kanoillensa ruoaksi", selitti torpan nykyinen emäntä Pekalle silloin.

Se oli odottamaton isku, ja Pekan polvet alkoivat ruveta vapisemaan. Kasvoiltaankin hän kävi tuhkaharmaaksi ja itkunsekaisella äänellä soperteli: "se oli hävytön teko Kaaprolta! Kerrassaan hävytön teko!"

"Kun ei olisi tehnyt hävyttömämpiäkin", tuumaili emäntä.

Iltapuolella kun mentiin saunaa lämmitä panemaan, löydettiin Pekka siellä vainajana, mutta oikein selville ei kukaan päässyt siitä, oliko hän omin lupinsa lähtenyt katsomaan Varsaa uudessa paikassaan, vai oliko hän häkään kuollut.

PIELINEN.

I. SYKSYLLÄ.

Kolkkona ja synkkänä kuvastuu syksyinen taivas ison ja pitkän Pielisjärven päilyviin vesiin, kun aina lyhyt kesä kukkineen, tuoksuineen, ja muuttolinnut poikineen ovat pohjoisesta paenneet pois luontoäidin hellimmin lempimiin seutuihin. Vaihtelevia näköaloja on tosin syksylläkin nähtävänä Pielislaakson kymmeniä peninkulmia pitkillä reunamilla; mutta kaihoa kumminkin herättää katselijan sydämessä silloin tuo vakava alkuperäinen luonto ja sen jynkkä mahtavuus.

Oneilta tuntuvat syksysin nuo aukean aavat vesipeilit; ja tumman harmailta näyttävät silloin nuo monimutkaiset salmet, jotka kiertelevät monessa kohden jyrkin kallioseinin vedestä kohoavien saarien välissä. Kolin korkeat kukkulat, samoin kuin muutkin rannoilla kaareilevat vaarat, luovat kummallisia, hirvittäviä varjoja hiljoikseen edestakaisin liikehtivälle, ikäänkuin raskaasti henkivälle ulapalle.

Syvään ja pitkään, kuni tuskaansa pidätellen, huokailevat syksyllä tuulet noilla elottomilla, autioilla rannoilla. On kuin nekin kirjaviksi käyneiden lehtipuiden: koivujen, pihlajoiden, haapojen ja muiden kanssa kilpaa surisivat kesän ihanuuden liian aikaista katoamista.

Johonkin saareen tuntemattomalla tavalla eksynyt lehmus ja saarni ovat jo aikoja sitte riisuneet päältänsä kesäisen juhlapukunsa. Onpa iäti vihanta havumetsäkin, jonka rannimmaisat, mäntyiset ja kallioon kiintyneet jäsenet, kuni armoa anoen, ryömivät pitkin maata, uskaltamatta latvaansa taivaalle nostaa, jo kääriintynyt tavallista tummempaan talviverhoonsa. Murheellisina huojuvat honkien latvat, ja valittavalta, sydäntä särkevältä kuuluu tuolla lahdella liitelevän, myöhästyneen kalahaaskan särmikäs kirkuna.

Kuitenkin elää Pielinen syksylläkin. Vilkasta elämää ja innokasta toimintaa tulevaisuutta varten onkin sen povessa, syvyyksissä, jos kohta ylhäällä, pinnalla, kuolema ja epätoivo näyttävätkin yhä enemmän ja enemmän voittavan valtaa. Syvyydestä syöksähtää elämä ylemmäksi. Se se saattaa matkaan virkeyttä ja liikettä sekä pinnalle että yksinäisille, hyljätyille rantamillekin.

Kulovalkean tavoin alkaa näet kylästä kylään, pitäjäästä pitäjääsen kulkea viesti: "mujeet kutevat." — Ne sanat, ikäänkuin tenhoisa taikavoima, luovat aina uutta eloa ja hyörimistä Pielisen unhotetuille ja syrjäisimmillekin rannoille. Kaikille sen selille, alkaen aina Mikon sillasta Ahveniseen asti, ilmestyy nyt lukemattomia, mikä minnekin päin pyrkiviä venheitä. Tarkastaja huomaa niiden parittain katoavan ja poikkeilevan, tarmokkaiden käsien ohjaamina, pitkien niemenhuiskaleiden kainaloihin, saariin ja tyvenihin lahdekkeisiin. Noin satasylinen tahi pitempikin nuotta on aina toisessa venheessä, jossa nainen istuu airoilla. Muutoin ovat molemmat venheet täynnä puuastioita, eväskontteja, patoja, viinalekkereitä ja jos jotakin.

Maata viljelevä, salskea karjalainen on muuntunut kalastajaksi muutamiksi viikoiksi ja kansoittaa joksikuksi kuukaudeksi nuo siellä täällä kaihossa olleet, harmaat ja sammaltuneet kalasaunansa. Raskasta on työ syystuulissa järvellä ja epämurkavaa asuminen ahtaassa saunassa, eikä saalis useinkaan

palkitse siihen pantua vaivaa, mutta elämä Pielisellä on niin vahvistavaa, raitista ja vapaata. Siksipä kuuluukin aina illoin kalasaunoista ulos tuuleen ja pimeyteen surullisen viehkeitä, hieman yksitoikkoisia, mutta kuitenkin miellyttäviä lauluja, joita ei ole kukaan tehnyt, vaan jotka ovat syntyneet ja yhä uudestaan syntyvät, laajenevat ja supistuvat aina tuntemattomain lakiensa mukaan. Iloinen puheen porina on noissa alkuperäisissä asunnoissa vallalla aina, kun naapurinuottueita on vieraaksi saapunut. Muutoin istutaan niissä illoin puhellen entisistä rajarauhattomuuksista, varsinkin Rädystä, Tiaisesta ja tuosta ylevästä virkavallan vastustajasta Yrjö Sormusesta; taikka kerrotaan siellä toisilleen vanhoja satuja, kummitusjuttuja ja "ollaan arvoituksilla".

Köysimies se tavallisesti, verkkoja korjaellessaan, pieni piipun-nysä hampaissa, toimittaa kertojan virkaa sillä aikaa kuin "airokas", parhaillaan oleva nuori nainen, keittää ilalliseksi kaloja hiiloksella tahi "koukussa", kalasaunan ulkopuolella. — Somalta näyttää tuo tulen ääressä puuhaava tyttö solakoine vartaloineen, ja hänen tavattomasti suurennettu varjonsa kallion rinnassa, aavemaisesti kumarrellen ja kyykkien, matkii hänen liikkeitänsä. Ohuen sumun läpi pilkistelevät tähdet nähdäkseen vilkkuvia kuviansa pikkuisen lainehtivassa, pimeässä vedessä, jonka pintaan siellä täällä rannikoilla palavat nuotiotulet heittävät pitkiä, heleän kirkkaita ja juomuilevia valoviivoja. Pian on yksinkertainen illallinen valmis ja syötykin. Haukotellen heitäksi perämies kiukaan vastapäiselle lavitsalle pitkäkseen. Köysimies pistää piippuunsa uuden tupakan; airokas huuhtaisee kiireesti kupit ja lusikat ja sitte tupsauttaa sammuksiin hikevässä huoneessa sameasti valaisseen päreen, ennenkuin riisuuntuu ja rupeaa levolle kiukaan puoleiseen nurkkaan. Yhä hämärämmin ja hämärämmin hehkuu köysimiehen piippu pöydän takaa rahilta ja näyttää sammuvin silmin katselevan kaunista airokasta. Tekisi tytön mieli pyytämään, jotta köysimies ei enää polttaisi pahalle haisevaa piippuunsa, mutta ei oikein uskalla. Hän on näet jo kädet ristissä lukenut: "valvo Herran" ja "Isä meitänsä", eikä ihan varmaan tiedä, eikä olisi syntikin puhella vielä siunattuaankin.

Ulkona tuntuu tuuli vielä humisevan ja laineiden säännöllinen loiskinta rantakiviä vasten kuuluu sieltä niin ihmeen selvästi. Rauhoittavasti se vaikuttaa väsyneeseen mieleen. Kohta kuuluu köysimiehen puolelta pieni kolahdus. Piippu on pudonnut lattialle ja säännöllinen hengitys todistaa heti kaikkien kalasaunan asukasten vaipuneen virkistävään uneen. Aamulla on oikein harvinainen sää. Pielisen pinta on käynyt ihan tyyneksi. Ei tunnu tuulen vienointakaan henkäystä missään, eikä näy pienintäkään pilven levettä koko tuolla kuulakalla, kylmän näköisellä taivaalla. Aurinko loistaa vaan vaaleana tuolta mäkien päältä, aavojen vesien takaa, ja vielä kalpeampi kuu kulkee kainona vastakkaisella puolella taivaan korkeata kupua. Veden pinta heijastaa tuota vaaleata valoa ja silmiä väsyttää katsellessa sen yksitoikkoista hohdetta. Silloin tällöin tuntuu kyllä aurinko sysäävän luotaan ilmaan joukon kirkkaampia ja lempeämpiä säteitä, mutta kuitenkin on sen valo niin kuollutta, eikä anna lämpöä laisinkaan. Nuotan ainat ovat jäässä heti veden kalvosta kohottuaan ja kylmävät paljaita käsiä. Kastuneet vaatteet myös jäykistyvät ja verkotkin käyvät jäähileihin, mutta mielellään kuitenkin vetää keuhkoihinsa tuota raitista, virkistävää ilmaa. — Se tekee elämän niin kevyeksi, niin pirteäksi ja raittiiksi.

Hiljaa ja huomaamatta kerääntyy sillä välin musta, paksu pilviryhmä kauas luoteiselle taivaan rannalle, jylhien Wiekin vuorien yläpuolelle. Alkaa kuulua kaukaista huminaa ja puiden oksat käyvät levottomiksi. Lukemattomia pieniä laineita ilmestyy ulapalle keskenänsä kisailemaan. Ikäänkuin lumottuna ne kiertyvät, sulavat toisiinsa ja muodostavat äkkiä pitkiä, avaroiden selkien yli ulottuvia, vaahtoharjaisia aaltoja. Tuuli yltyy yhä rajummaksi ja kautta taivaan kiirehtii vimmaisessa vauhdissa synkkiä, uhkaavia pilvivaippoja. Yhä uusia ja taas uusia pilvihirviöitä riuhtoo myrsky irti alkuperäisestä pilvivuoresta ja hurjassa raivossa kiidättelee niitä hujan hajan tummaksi käyneelle taivaan laelle. Siellä ne kohisten tungeksivat toisiansa ja pimittävät ilman, mutta kuitenkin samoavat kaikki samaanne päin, uhaten hävitystä ja kuolemaa kaikille.

Iloissaan vinkuu ilmassa vihuri, kiskoen mukaansa sinne aaltojen harjoilta savun tavoin tupruavaa vaahtoista vihmää. Aallotkin kiihtyvät kiihtymistään, ajелеvat ja tempovat toisiaan ja näyttävät tahtovan tavoitella taivaalla temmeltäviä pilviparvia. Vesi sihisee kuin kiehuun valtavasti vyöryvien vesivuorten huipulla, kääntyy torveksi ja perän kautta syöksee pärskeyn sisään venheisiin, jotka ovat antautuneet myötätuulen valtaan. Ylemmäksi, aina ylemmäksi kohoavat aaltojen harjat; syvemmiksi, yhä syvemmiksi käyvät syvennykset niiden välillä; enemmän ja aina enemmän lisääntyy ilmaan hienoa, tuulen edellä lentävää vetistä utua, ja tuuli syyttää yhä uutta vettä vasten silmiä.

Ei näe eteensäpäin kuin muutaman sylen, eikä voi vapaasti hengittääkään, kun myrsky niin voimakkaasti ajaa pois edestään ilmavirtoja. Eteenpäin — eteenpäin sysää tuuli ja vesien vimmainen tyrsky heikkoaa, saumoissaan natisevaa venhettäkin. Milloin tuo keikkuva pursi on melkein pystyssä perälläan, milloin se, kokka edellä, syöksähtää taas alas aallokkoon, ja sydäntä vihlaisee joka kerta, kun se äkkiä aaltojen väliin suistuu. Ei ole kuitenkaan aikaa ajatella siinä muuta kuin matkan suuntaa, sillä nopeasti suljahtelevat aallot ja veden hirsyky pois aluksen alta, ja ulvova myrsky rientää vielä niistäkin edelle.

Veden kohina alhaalla on kuin vuolaan ja palavan kosken, mutta myrskyn torvet ilmassa soittavat

vieläkin valtavammin ja äänekkäämmin. Siinä soitossa on ulvomista ja vinkuvaa vihellystä, korkeita, valittavia ja kimeitä säveliä sekaisin uhkaavien, järjestyttävien äänien kanssa, ja veden pauhina antaa sille juhlallisen perussuunnan ja soinnun.

Viimein tyyntyvät kuitenkin riehaantuneet luonnon voimat. Synkät pilvet purkaavat lumisen sisällyksensä myrskyn syvästi myllertämien vesien pinnalle. Lahdille ja salmille alkaa tuulellakin ilmestyä pieniä tyyniä paikkoja. Talven henki kutoo silloin Pieliselle ja sen syvänteiden lukemattomille asukkaille pakkaselta suojelevaa pukua. Tulee niin tähtikirkas yö, ja silloin on mataloille lahdille ja virrattomille salmille syntynyt sileä, taivasta kuvastava kirkas kansi, mutta vapaina vierivät vielä laineet syvemmällä selkävessillä. Ne eivät näytä aikovankaan antautua laiskoina uinailemaan pitkää, pimeätä talvea, vaikka kallioa kattava sammal ja jäkälä on jo kuurasta valkeaksi käynyt ja puut rannoilla huurteella peitetyt. Hiljaa hiivii kuitenkin yhä edemmäksi ja edemmäksi rannasta jäinen peite. Jonakuna päivänä on viimeinenkin sula silmäke peittynyt kirkkaalla, kuultavalla jäällä — Pielinen on masennettu, voitettu!

Pohjoisessa sytytetään talven vallan ja voiman kunniaksi suuria sähiseviä soihtuja. Ne hulmuavat kauas taivaan kannelle ja leimahtelevat siellä, yhä muotoansa muunnellen, mutta — yhtä äkkiä kuuluu hirmuinen pamaus ja jyrinä. Ei ainoastaan maa, vaan vuorien perustuksetkin vapisevat silloin, valittavaa voitotusta kuuluu Pieliseltä pitkien matkojen päähän kylmänä yönä.

Järvi on talvelle osoittanut, että jättiläistä ei voiteta väkisin, jos ei se vapaaehtoisesti antaudu, ja yhdellä ainoalla tempauksella on se kovaan jäähän kiskaissut peninkulmia pitkän railon, jossa vesi taas vapaana lainehtii. Se on pitkä, liikkumaton, sininen joki tuo railo, mutta se osoittaa Pielisen voimaa ja halua valoon. Viimein jäykistyy kumminkin senkin pinta. Pielinen lepää, ja talvi on täydellä todella tullut, — pitkä ja ikävä talvi.

PIELINEN.

II. KEVÄÄLLÄ

Säälimätön ja jäly on Pohjolan talvi. Kevätpäiväntasaus on jo käsissä, mutta surkeasti ulvoo yhä suorahäntäinen susi jäällä aution saaren jyrkän rantakallion alla; eikä näytä vielä hetikään siltä, että talven valta vähäistäkään varvenisi. Pielisen pohjoista päätä ympäröivien juonteiden selänteiden takaa hiivii vaan yhä uudestaan esiin kasvoja kovasti viiltävä viima. Päästyään aukealle ulapalle ryöpsähdyttää se matkaansa parven keveitä, kimaltelevia lumikiteitä. Hurjissa, säännöttömissä pyörteissä karkeloiden ja hyppien kiitävät nuo lumihuteet eteenpäin, kunnes peninkulmien päässä patoutuvat korkeiksi kinoksiksi pitkän Paalasmaan rantoja vasten. Tuulen kourissa ähkivät valittavasti aarniometsän valtavat aihkit, ja tykässä oleva kuusikko karistaa pois oksiltaan enintä irtanaista luntansa. Kuni armoa anoen naksahdelee hädissään Törön saaren yksinäinen ja ainoa kelohonka ja ojentelee alastomia oksiaan kohden lounaista taivasta.

Sieltä, muutamain vaaleanharmaiden pilvien raosta, kuumottaa haalean näköinen aurinko hiukan, kuin kaukaisen tulisoihdun himmeä loimo, mutta itse päivän terää ei kuitenkaan näy.

"Kirpeätä on vielä tuo pohjoinen tuuli", murahtaa kelsiturkkinen talonisäntä kuormansa päältä toisen rankakuorman perässä hölkkäjuoksua pistävälle ja hiljaa itsekseen hyräilevälle pojalle.

"No onkinhan tuo vielä", arvelee poika, "mutta ei minusta reen jalas enää ruikuta niin surkeasti kuin tänä aamuna menomatalla."

Isäntä istuu ääneti kauvan, mutta kotirantaan kohottaessa murahtaa hän taas: "eipä todellakaan taida ilma enää olla niin äleätä kuin äsken."

Vähitellen vaimenee tuuli tynemmäksi ja pilvet paksunevat, mutta käyvät samalla mehevämmän näköisiksi. Näyttää kuin notkahtelisi taivas, ja kohta alkaakin korkeudesta tippua valkoista vitilunta isoina, litteinä paloina. Ne leijailevat ilmassa hetkisen, laskeutuvat hitaasti jäälle ja muodostavat sille vähitellen tiiviin peitteen, pehmoisen, kuin haahkan höyhenistä. Yömpänä muuntuu lumen tulo römpysiseksi räntäsateeksi. Jo alkaa ilmestyä vettäkin selälle. Tummanruskeaksi tulee kohta Pielisen vasta äskettäin niin valkoinen ja puhdas pinta. Tuuli on kääntynyt, ja unisena nuokkuu nyt hiljoikseen

lenseässä etelätuulella pullaarintaisen Rekisaaren lakkapäinen petäjikkö.

Eräänä iltana seestyy kuitenkin sää vielä kerran. Väreilevät tähdet kiiluvat taas kirkkaina tummalta taivaalta, kunnes päivän tähti, idän härmäisistä huuruista yleten, himmentää niiden hiljaisen tuikkeen. Loivarantaisen lahdelman kupeella saa silloin Sariolan vanha Kala-Matti hiki päässä syteä made-avantoaan. Puhkeaahan se jää viimeinkin ja vaivalla saapi vanhus konttiin kootuiksi avannon reunalla ketturoivat limaskaiset ja tyhmän näköiset mateen-vonkaleet. Silloin alkaa kuulua hätäistä huutoa jostain etäältä, tuolta Nunnanlahdelta päin. Ei auta muu kuin täytyy lähteä kulkemaan avuksi, ääntä kohden. Vanhus varjostaa kädellä kilolta silmiään, mutta ei näe, niin pitkälle kuin silmä kantaa, mitään muuta kuin kaikilla suunnilla päiväpaisteessa hohtavan lumiaavikon. — Se ei enää kuitenkaan ole ihan yksitoikkoista ja sileää, vaan niinkuin sanotaan "lumi jo lainehtii." Päivä on näet hautovilla säteillään saanut toiset paikat pinnasta hieman alenemaan ja siten on se lumivaippaankin saanut syntymään omituisia koukeroita ja kuvioita, jotka nyt eri tavalla heijastavat takaisin niihin sattuvia säteitä.

Niemen kären kaarrettuaan huomaa ukko tuonnempana, railon reunalle kohonneella vallilla jotakin mustaa. Hän ohjaa kulkunsa sitä kohti. Yhdistynein voimin saadaankin viimein vedestä ylös märkä, vilusta värisevä hevonen ja kastunut jauhokuli-kuorma.

"Hullu, kun läksitkin keväiselle jälle yksinäsi", sanoo ukko.

"Niin, vaanpa kun kylmi yöllä — ja se oikasee ainakin kolme peninkulmaa — — ja maantiekkin on jo ihan mustana", selittää rahdinvetäjä nurpein mielin ja katkonaisesti.

"Onhan tuo sitäkin, mutta kierrä nyt kuitenkin Kouan salmea. Siinä on virran vettä ja varmaan jo uve-avannoitakin", neuvo vanhus kuorman kulettajaa ja eroaa hänestä.

Siitä pitäen ilmestyy yhä enemmän päiviä jylhien vaarojen vietteille ja punertava häive näkyy koivua kasvavien kaskesmaidien kaltevilla rinteillä. Yhä enemmän valaa aurinko valoansa horroksissa olevaan luontoon. Piakkoin ovatkin vaarojen palteet yhtenä pälvenä, jonka keskellä, siellä täällä vain, silmä kohtaa lianharmaita lumipeitteen riekaleita. Kurki kiljahtelee ilosta kaukaisella suolla, ja kevätvedet iloisesti solisten huuhtelevat kumpujen kylkiä. Loistavan vihreänä esiintyy silmälle rantahuhtien talvisten hankien alla uinunut oras. Sen ihanuutta ylistää lirytyksillään korkealla ilmassa lentävä, juuri kotiin saapunut kiuru, ja toivosta sykähtää silloin ihmisenkin rinta.

Jopa on virtainen vuo paikoitellen rannikoilla kovertanut jääkuoren auki. Sen huomaavat ylhäisillä mailla elohon heränneet kevätpuuroset. Kaikki ne alkavat nyt kilvassa pyrkiä tuonne sulasilmäkkeitä kohti. Matkalla tapaavat ne toisensa, yhtyvät ja vallattomien varsojen lailla kirmaillen syöksyvät yli kivien ja kantojen pitkin jyrkkiä kuluja Pielisen laajaan syliin päin. Tuolla alempana juoksee joen tapainen, yli äyräittänsä paisunut puro. "Yhteen, yhteen!" pauhaavat laineet. Nytkös vasta on iloa ja ääntä! Maltti katoaa kokonaan. Hurmaavassa vimmassa kiehuen hypähtelevät vaahtoiset vedet toistensa ylitse yhteen. Pelosta vapisevat paikoillaan kalliokuilujen partailla kasvavat, vanhat ja vakavat, naavaiset puut tuota temmellystä katsellessaan, kuullessaan. Kuitenkaan niistä välittämättä vyöryvät voimansa tuntevat vedet eloisissa pyörteissä yhä eteenpäin silloin tällöin kuohullaan kosketellen pihkaisten puiden partoja. Tempaavatpa toisinaan jonkun niistä mukaansakin, ja kauas kiirii raittiissa, selkeässä aamuilmassa vilkasten purojen pauhu.

Salmiin ja saarien seuduille ilmestyy yhä useampia tummia, sulaneita juovia. Niissä lipattavat pienoiset laineet luovat mieluista, viehkeätä väri vaihtelua aavan jääkannen kalpeaan pohjaväriin. Kun villalepeiden kaltaisista pilvistä putoilee lämpöinen kevätvihma jälle, himmenee se vähitellen sekini. Kohta on se muuntunut teräsharmaaksi, ja tuolla jäykällä pinnalla väreilee nyt ohut vesikerros tuulen mukaan. Korkealle taivaan kannella kohonnut aurinko loitsii jo esiin kosteasta kulosta siellä täällä niemien neniin viattoman näköisiä vilukoita ja joitakuuta sinisiä vuokon-silmiäkin.

Talven valta tuntuu murretulta, mutta yht'äkkiä vetäännytkin huhtikuun taivas taas pilvien peittoon. Ankarana tuiskuna tupruaa jälleen lumi uudestaan kietoen maat ja metsät, vuoret ja vedet talviverhoon. Puut kaikki ovat valkoisia kukkia täynnä, ja kylmänä aamuna on keli mitä parasta Pielisen pinnalla. Rannat raikuvat taas teiriparvi iloisista kukerruksista ja lainkiertäjän pyssyn äänekkäistä pamauksista.

Viimein vihastuu kevään hengetär talven sitkeästä taipumattomasta vastarinnasta. Kun eivät hänen lämpöiset henkäyksensä eivätkä suopeat sadekuurot ole saaneet talven valtaa väistymään, lähettää hän ankaran itätuulen repimään rikki talven viimeisiä kahleita. Parahdellen ratkeilevatkin ne nyt toukokuun valoisana, lempeänä yönä. Jäälautat erkanevat voivotellen rannoilta. Kohisevain aaltojen pieksäminä ne tuskissaan ajeleutuvat silloin kaikenmoisiin pakopaikkoihin: lahdenpoukामीin, saarten siimesrikkaille rannoille ja pitkälle pistävien niemien neniin.

Siinä on ryskettä ja röykettä, kun jäät toisiansa töykkien murskaantuvat tuhansiksi muruiksi, joista

suurimmat sitte mielettömässä, räiskävässä sekasorrossa hyrskien hyppivät toistensa hartioille, ja innokkaasti pauhaavat aallot, vimmoissaan tyrskien, paiskelevat noita vapautensa vihollisia rannan järeitä, vankkumattomia kallioita vasten. Siten selkä toisensa perästä riuhtoo kuorensa rikki. Jääjätkäleiden täytyy kohota korkeiksi töyryiksi minkä millekin rantamalle. Eivätpä löydä rannoillakaan rauhaa niille sulloontuneet ja hauraiksi käyneet hyhmäiset joukot. Sinnekin karkaavat valtavat, voimakkaat vesivyöryt. Ne tempaavat takaisin tuhoisiin ryöppyihinsä jään jäännökset, joita sitte sylissänsä hierovat ja jauhavat, murskaavat ja sotkevat, alliparviin niille valittavaa kuolinvirttä veisaellessa.

Ihanana ylenee rohkeapiirteisten vuorien välistä uusi päivä. Sen lämpimät säteet saattavat viimeisetkin särmikkäät jääneulaset toisistaan irtaantumaan. Siitä syntyy hiljaista sihinää, jota säestäää siellä täällä vielä verkkaan väikkyvillä laineilla kuppelehtavien ja kimaltelevain jääkokkareiden helähtelevä ääni, kun ne joskus toisiansa vastaan tölmäisevät.

Tuoreskerkkäiset, kasvavat männyt kuvastuvat laineiden välkkyvään harjaan, ja tuulen suojassa koko ranta, ylösalaisin kääntyneenä, näkyy veden pinnasta. Koivut heristävät jo kellertäviä hiirenkorviaan ja tuometkin alkavat availa umpujaan. Peippo, pesänsä aineita etsien, pyörrähtelee edestakaisin pensaikossa, mutta pyrstöllänsä viipotteleva västäräkki katselee kivikkorannalla sinne tänne suikkelehtavaa rantasiipiä, samalla kuunnellen lahorastaan kuusistosta kuuluvaa kaihomielistä, mutta soinnukasta säveltä. Yhä kirjavammiksi käyvät myös jo nurmikkoniityt ja kumpuraiset kentät, mutta savipohjainen pelto uudisasukkaan mökin ympärillä on vielä kovin kosteana ja liejupintaisena. Sen salainen, taltumaton elinvoima puhkeilee jo kuitenkin ilmi, maan pintaa pieniin kumpuihin kohotellessa.

"Ähä kutti!" sanoo sitä nähdessään mökin mies myhähdellen. "Täytyypäs kirren sieltä maan höngästä ylös kimpuilla, kun päivä oikein läätää."

"Johon tuon luulisi vähemmälläkin roudan maasta lähtevän, kun päivän kehrä paistaa hellittää yhtä myötään täydeltä terältä, kuni keskikesällä ihan", tuumii mökin ruskeaksi ahavoitunut nainen siihen.

Pikku-Pekka hypähtää silloin ilosta ja kohti kulkkuaan huutaa: "laiva!
Isä ja äiti katsos; laiva tuolla Uramon saarien kupeella!"

Vanhemmat suuntaavat silmänsä sinne päin. Siellä mennä puhkuttaa todellakin vasta tumman vihreäksi maalattu höyrypursi, jonka lippu raukeasti leuhahtelee hiljaisessa iltatuudessa. "Vähäpä onkin nyt 'Valiossa' lastia, kun noin vilahtelee punaista laineiden lomista", lausuu vitkaan mökin vaimo.

"Mitäpäpäs siinä näin keväällä", myöntää mies piippuansa sytytellen. Hän jää aitan portaille istumaan ja silmät harhailevat kaukana siintävällä ulapalla. Höyryaluksen utuinen savu levenee sieltä ilmaan hienona autereena, mutta tuolta synkkäolaisen Porosaaren sylistä nousee ylös sakea savu laajeten pimeäksi pilveksi sen puoliselle taivaan rannalle. — Lienevätkö laskeneet siellä palon polttajat kulovalkean irti kevätuulien kuivaamaan metsään, vai kruunun maitako siellä päin taas lystikseen poltellevat?

Piippu on jo palanut, mutta juotuu mieleen, että olisi tässä illan suussa käytävä katsomassa, saivatko Moilalaiset hyvästi onnistumaan ohrapalonsa Tuomipurolla. — — Hyvästihän se on palanut, koska on ilmestynyt tuonne puron varteen tuommoinen mustakantoinen kivikko kytö. Mutta tuollahan nuo ovat vielä viertomiehetkin lähtöä tekemässä. Noesta ja hiestä mustiksi käyneiden Moilalaisten kanssa palajaa mökin mies pois Tuomipurolta puhellen matkalla nuorelle isännälle vuodentulon toiveista.

Eipä se isäntä kuitenkaan malta miesten puheille nyt korvaansa kallistaa, sillä hänen edellään astuu kaitaista polkua pitkin pirteäsilmäinen piika-Anni. — Tyttö kuuristuu ottamaan tien vierestä valkokukkaista revonleipää, jolloin lyhyen hameen alta vilahtaa esiin täyteläiset, paljaat pohkeet. Niitä vasten lyövät hameen helmat tahtia joka askeleella, mutta nyt seisautuu tyttö. Toisetkin jäävät yhteen kohti, sillä ensimmäinen kevätkäkönen kukahtelee tuolla Lehtovaaran liepeillä ja soinnukkaasti vastaa siihen raittiilta tuoksuvan metsän kaukainen kaiku.

Pirttivaaran mökin akkuna välähtelee niin somasti kotiin saapuvaa isäntää vastaan, ja komeina kaareilevat mahtavat Kolinvuoret etäällä taivaan rannalla. Ruusuisen hohteen luopi ilta-aurinko Pielisen rauhallisille, välkkyville ulapoille, joiden välillä, sinisillä vesillä, rusoreunaiset pilven hattarat näyttävät hiljaa edestakaisin häilyvän. — Yli selän, Ritoniemestä Salmelan herttaisille rannoille asti, kulkee rasvatyyni juova, ja sorsa, hiljaa kaislikon rinnassa lillien, narahtelee harvakseen. Muuten on kaikki aivan hiljaa, mutta kuitenkin tuntuu siltä kuin läpi koko luonnon kävisi vienosti lausuttu ja kaino kuiske, niinkuin nuoren immen vastaus sulhonsa sanoihin. — Aurinkokaan ei tahdo enää maltaa lainkaan maillensa mennä, vaan viipyy viipymistään taivaanrannalla — tuolla Kekomäen metsäisellä kiireellä. Viimein se kuitenkin painaksen piiloon etäisten metsien syliin, ja ohutta, vaaleata utua alkaa sitte väikkyä niittyrantaisen lahden kaukaisessa perukassa.

Parin hetken kuluttua kumminkin ruskottaa jo taas kuulakka taivas idän puolelta, uuden päivän enteenä — enteenä rauhaisan ja kauniin kesäisen päivän.

NÄLKÄVUONNA.

Pohjois-Karjalan kaukaisimmassa, mutta ehkäpä samalla kauniimmassakin perukassa — kaakkoisen Kainuun ja Venäjän välissä — ei "puhdas ruis" eli "selvä leipä" ole vielä vallan kaukaa ollut tavallista rikkaampainkaan pöydällä. Varsinkin olisi sitä, noin vuotta kolmisenkymmentä takaperin, ainakin Kuohatin kylässä katsottu suoraksi "Jumalan viljan" tuhlaukseksi, jos ken ihan ympäri vuoden olisi tohtinut siellä syödä selvää leipää. Ei sitä toki kukaan tehnyt — kaikista vähemmän Kyllöis-Perttu perheineen.

Tuo Perttu oli ennen, nuorempana ollessaan, "hullaantunut" kyhäämään itselleen oman kodin Sammallammin sileähiekkaiselle rantamalle, mitä jylhemmän korven reunaan. Niukuen naukuen oli hän siinä sitten kotveraisen eukkoinensa elelyt ja saanut melkein joka vuosi käyttää "ristillä" jotakin pientä perheensä lisäystä. Niin lukuisaksi olikin jo kasvanut Pertun lapsien liuta, että Pertun Anni sanoi jo itseäänkin ilettävän tuon Herran siunauksen, "kun joka vuosi — ja vielä keskellä kiireintä heinäaika — piti käydä papin edessä polvillaan könttyröimässä". Leipää ei kuitenkaan ollut samassa suhteessa siunautunut, vaikka olihan rovasti aina vakuutellut, että Sammallammista vielä aikaa voittaen paisuu aika uhkea uudistalo, kun siihen niin paljo työvoimia ilmaiseksi tulee. Olipa hän vielä lisännyt senkin, että: "joka lapsia antaa, se heistä myöskin murhetta kantaa."

Anni se kuitenkin, siitä huolimatta, näkyi saavan pienistänsä "murhetta kantaa" ja miettiä, mistä milloinkin joukollensa särpimen lisää saisi. Tosinhan se Perttuekin koetteli koko ahkerasti soita möyriä ja haalata jos jonkinlaista muonan lisää Kuohatin kankaiden mahtavista metsistä, sen hyllyviltä soilta ja siimesrikkaista korvista, mutta ei puute siltä oikein ottanut hänen mökistään pois paetakseen.

Siksipä päättikin Perttu kerran siirtää mökkinsä tienoilta tuota tuonemmaksi läheisen, tumman vihreän ja taivaslakisen kuusikon ikivanhaa rajaa ja raivata siihen itselleen peltoa. Siinä teki hän kuitenkin "hyvin tyhmästi", kuten metsäherra sanoi, "sillä puuthan ovat kruunun — ymmärrätkös — yhteiskunnan!"

Perttuekin arveli kuuluvansa yhteiskuntaan ja sanoi ennen pitävän hävittää vaikka puut kuin antaa Jumalan luomain ihmisten nälkään nääntyä. "Sitähän ei voine edes yhteiskunta — vai mikä ruunu se lienee — kuuna päivänä tahtoa", lisäsi hän vielä.

Metsäherrapa kuitenkin näytti Pertulle, mitä yhteiskunta tahtoo; ja niin sai Perttu vapaan kyydin ja vapaan ylöspidonkin vähäksi aikaa Kuopion keltaisessa kivilinnassa. Hänen siellä sakkojaan vedellä ja leivällä suorittaessaan oli joutunut uusi kesä käsiin.

Kirkkaasti paistoikin päivä Pertun Kuopio-matkalta kotiin palatessa. Harvakseen kukahteli silloin kelkkeä-ääninen käki jossain Leppivaaran rinteellä ja rastas raksahutti tuon tuostakin Heinälammmin hymyilevillä rannikoilla, kun mies illan suussa kotiinsa kiiruhti.

Oikein tuntui hyvältä rinnan alla, kun Kiviharjun huipulle jo rupesi päivän autereen läpi siintämään koko Sammallammin lakeus. Jylhän komea oli näköala sieltä, mutta ei ollut nyt aikaa sitä ihaella, sillä väkisinkin veti silmiä puoleensa tuores ja heleänvihreä ruishalme, jonka hienot, vasta puhjenneet tähdet hiljoilleen nuokkuivat vienossa iltatuulessa.

— "On siinä syksyllä hauska tuossa Annin kanssa kilpaa sirppiä huiskuttaa. Ja pienet paitaressut kirmailevat sänkipellolla keväisten vasikkain lailla, sillä välin kuin vanhemmat lapset karisseita tähkiä kokoon keräilevät. Sitte kynnän sen sängen — — —"

Siihen keskeytyi kuitenkin se ajatus ja tarttui itsepintaisesti Pertun omaan lyhyen tukan sänkeen. Oli ilmeinen häpeän leima tuo lyhyeksi leikattu tukka, eikä sen sänki ollut ehtinyt vielä ollenkaan kasvaa. Vieläköhän tuo kasvaneekaan?

— "Mitenkähän sitä nyt ilkiää ollenkaan ilmestyä ihmisten ilmoihin, varsinkaan Annin ja lasten — — —"

Perttu koetti kyllä puraista luontoansa kovaksi, mutta huomaamatta hidastuivat kuitenkin hänen askeleensa hidastumistaan, kuta lähemmäksi koti joutui.

— "Kun ei Anni sattuisi olemaan edes kotona. Mutta eihän se olekaan. Varmaankin se on Siken kanssa verkolla, koska ei ole ruuhta valkamassa ja niin melukasta soimaa kuuluu pihamaaltakin."

Perttu kuulosti sitä tarkemmin.

"Hyppeeppäs tuohon kynnelleni, niin minä katon kirppuko sinä out vai mikä!"

Se oli pienen Antin kiukkuisa ääni ja sitte alkoi kuulua Tuomaan hillittyä itkua, vaikka Tuomas oli lähes kolmea vuotta vanhempi Anttia.

Olisihan niitä pitänyt mennä vähän asettamaan, mutta ei tehnyt mieli lähteä kolipäisenä lapsiaan pelottelemaan. Sitä paitsi tuntui niin raukasevan, jotta ihan täytyi hetkiseksi istahtaa tuohon koivun alle piippuansa kaivelemaan, Siinä sitte johtui istuessa mieleen monenlaisia asioita. Kiinteimmin kuitenkin kierteli ajatuksissa se asia, että mitähän, jos olisi heittää sikseen koko mökin pito ja muuttaa kaupunkiin asumaan. Siellähän kuuluvat kunnan työmiehet oikein rikastuvankin, eikähän ainakaan tarvitsisi joukkonsa kanssa nälkää nähdä. Sitä ajatusta sieti tarkemmin seuloa, varsinkin kun siellä näkyi paljo kävelevän herrojakin, joilla oli keritty pää, vaikka varmaankaan eivät olleet vankina olleet. Niin mahtaa olla kaupungin tapa, koska sitä ei siellä kukaan kummaksi pannut. Mutta toiselta puolen, vaikeata olisi lähteäkin omilta mailta. Missä on koko ikänsä nälkää nähnyt ja keväisen päivän paistaessa jo pienenä paitaressuna kurkien kanssa kilpaa herkuikseen karpaloita poiminut, sinne ovat sydänjuuret ikäänkuin kiinni kasvaneet.

Noissa mietteissä meni ilta niin, että vasta yöllä voi Perttu varkaan tavoin pesäänsä hiipiä, eikä Anni ollut aamusella hänen ulkomuodossaan mitään muutosta huomaaviansa. Oli kai se kuitenkin huomannut kaikki ja varottanut lapsiakin puhumasta isän kolipästä, koska nekään eivät mitään sanoneet, vaikka alussa näyttivät sitä vähän vierastavan.

* * * * *

Syyspuolella oli toki tukka jo sen verran venynyt, että hyvästi jakaukselle yletti, ja ruiskin teki jo parhaallaan vesijyvää halmeessa. Hyvillä mielin odoteltiin sentähden talvea niin Sammallammilla kuin kaikkialla muuallakin. Mutta paljoa ennen talvea tuli taaskin halla ja seurassa tauti. Pitkiä viikkoja venyi pankolla sitten Anni kuumeen kourissa ja hourailten jauhoi tuulta taivasta, tietämättä mitään tästä maailmasta. Likaisien ryysyjen ja haisevien pehkujen päällä oli taas lapsista mikä missäkin nurkassa, mutta itsepäinen Antti oli sairasvuoteekseen valinnut äidin sängyntapaisen.

Kaikki muut noista kalpeista kärsijöistä näyttivät älyttömällä tyyneydellä tyytyvänkin osaansa, mutta Antista sitä vasta oli alituisesti työtä ja vaivaa sekä isälle että kaikesta kurjuudesta huolimatta terveenä pysyneelle Tuomaalle. Kumman kärsivällisesti hän antoi Antin aina itseänsä tukasta nujuuttaa ja tuuppiloida, kun sairas poika ei olisi antanut puhdistaa enempi itseänsä kuin vuodettaankaan niistä lukuisista pikkuliikkujoista, joita viikkojen vieressä oli sairaan sijaan siinnyt. Ainapa koetti Tuomas vielä valita äidille ja Antille parhaat niistäkin ruoan tähteistä, joita joskus oli kauvempana olevasta kylästä saanut kerjättyksi. Ei niitä kuitenkaan kovin usein eikä kovin runsaasti ollut. Arvaahan sen, kun niillä seuduin sananpartena sanotaan: "Jumala varjele vaivaisen lasta Kuohattia kiertämästä!"

Kyllä oli siis Pertulla jo alkutalvestakin puuhaa perheensä kanssa, mutta yhä koveni aika. Keskitalvella kävi näet Kohisevan isäntä ilmoittamassa Pertulle, että ei enää riitä lahjavarjoista apua kellekään Kuohattiin. Kirkolla oli hoitokunnan esimies sanonut, ett'ei ole valtiolla varoja tyhjään tuhлата, vaan tehköt Kuohattilaisetkin työtä. Vielä oli hän lisännyt: "Eivätkö nuo huutanekin ihan suotta aikojaan, sillä onhan siellä hyvät maat, etenkin erinomaiset kaskesmaat."

— "Niin se on, Perttu parka", tuumaili Kohisevalainen, "eikä nyt omassakaan kylässä ala enää kellään olla mitään antamista. Niin se on, jotta kyllä tässä on kärsimistä sinulla, jos meillä muillakin."

— "Mutta kyllä sitä karjalainen jaksaa kärsiäkin", arveli Perttu viskatessaan viimeisen kourallisen pettujauhoja taikinaansa, joka ei paistettuna näyttänyt tulevan millään keinoin koossa pysymään, kun siinä ei ollut suurusta siteiksikään. — Vähän ajan perästä hän vielä lisäsi: "kun tässä uskaltaisi ottaa ruunun metsästä koskutta ja petäjän kuorta — tahi, jospa saisikin vielä pari kupoa ruisolkia henkeä kohti, niin eihän sitä puutteesta olisi pitkiin aikoihin puhuttakaan, ja ehkäpä tuo joukkokuntakin ruoan muutteesta siksi kostuisi, jotta todellakin pääsisi johonkin työhön."

Kohisevalainen lupasi emännällään valmiiksi leivotuttaa olkileipää niin paljon kuin heiltä itseltään olkia suinkin liikenesi. "Ja tottahan tuota tuolla pettutaikinallakin nyt tullette toimeen toistaiseksi, kun pidätte suun säkkiä myöten", sanoi hän vielä pois lähtiessään.

Luvatusta avusta kiittolisenä puristi Perttu tavallista kovemmin Kohisevalaisen kättä jäähyväisiksi, ja ilosta kiiluvain silmin kuiskutti Tuomaskin äitinsä korvaan: "Äiti, kohta sinä nyt paranet, kun Kohisevasta saadaan oikein olkileipää!"

* * * * *

Ihmeellinen vaikutus olikin Sammallammin mökissä olkileivän luullulla parannusvoimalla, jota Perttu ja Tuomas kilvan kiittelivät sairaille niin suureksi, että itsekin rupesivat lopulta asiaa todeksi uskomaan. Uskoahan sitä täytyikin, sillä potilaista alkoi yksi toisensa perästä parata, vaikka muualla raivosi nälkäkuume mitä villimmillään niin että monille kymmenille kuolleille joka pyhä kirkolla hauta luettiin.

Pertun koko joukko olikin jo jalkeilla tuossa Paavalin päivän aikaan. Vanhimmat ja pienimmät, joilla ei ollut vaatteita kuin nimeksi, pysyivät enimmäkseen kotona, mutta muut kiertelivät pitkin kyliä kerjuulla ja isän pieniä puutöitä kaupalla. Annineen alkoikin jo Perttu toivoa, että "ehyenä tässä sittekin taidetaan perhe kesään saada", mutta silloin sattui Anni saamaan — kaksoiset.

Uutta huolta tuli niistä niin isälle kuin äidillekin. Katvelan Matin hevoskululla käytti Perttu itse pieniänsä kasteella ja pistäytyi sillä tiellä puodissakin — pitkistä ajoista. Siellä sai hän kuulla mökkinsä jo olevan kuulutetun huutokaupalla myytäväksi. Korpelan Heikillä oli näet vanha tuomio Pertun päälle. Sen oli nyt Heikki hätäpäissään parista jauholeiviskästä siirtänyt kirkonkylän upporikkaaksi sanotulle kauppiaille. Sillä taas ei ollut aikaa yhtään saatavaansa odottaa, vaan täytyi joko paikalla saada rahat, sataviisikymmentä markkaa korkoineen, tahi myyttää mökki, "kosk'ei kuulu muutakaan irtainta sanan sijaksi olevan."

Kyllähän Perttu pyysi ja rukoili armoa, mutta ei voinut rahaksi muuttua, eikä toinenkaan odottaa, kun muutoin olisi "konkurssi aivan oven edessä." Ei kelvannut edes rahan vastineeksi kauppiaille sekään, vaikka Perttu lopulta ilmoitti irtaimistokseen yhdeksän lastansa ja kehoitti kauppiaan niitä omiksensa ottamaan.

"Onneksi" kuoli toki kaksoisista poika ennen mökin myymistä. Kahdeksan pientä oli siis vain Pertulla enää silloin jälellä, kun hänen täytyi asunnostaan avaraan maailmaan lähteä. Apealtahan se tosin tuntui mieli omin käsin tehdystä kodista erotessa, mutta minkäpä sille teki. Ei ollut edes tietoa siitäkään, mihin päin olisi matka ohjattava, mutta summamutikassa lähdettiin kuitenkin kaupunkiin päin pyrkimään. Kuka sen tietää, kuinka kauvas olisi jouduttukaan, jos ei Markkulassa olisi satuttu yhteen suuren ja kummallisen matkueen kanssa.

Se oli Aunukseen työn ja leivän hakuun pyrkivä parvi. Johtajana näytti tuolla kirjavalla joukolla olevan Pertun vanha tuttava Mahais-Paavo. Hän kertoi Pertulle poikansa löydetyn syystalvella kuolleen jostakin ladosta Rautavaaran puolella, heinätukko suussa. Nimismiehelle sanoi hän sanoneensa suoraan, että poika oli kuollut nälkään. "Mutta mitäs ne herrat uskovat! Leikkuuttivat poikaraukan kuin henkipaton tahi muun koiran ja tuskin lienevät uskoneet sen nälkään kuolleen sittenkään, vaikka tohtori löysi sen suolistakin hyvän vihkon saraheiniä. — Sitte se minulle tuli se mieli, jotta pois täältä pitää lähteä edemmäksi onneansa koettelemaan, ennenkun kaikki nälkään kuollaan tahi hulluiksi tullaan. Pitkin matkaa on sitten joukkoa seuraani liittynyt ja niin on tultu tähän asti. Parasta taitaisi olla, kun sinäkin liittäytyisit yhteen myöhkään, sillä kyllä meillä on siksi evästä, että Aunukseen asti riittää."

* * * * *

Perttu yhtyikin seuraan ja aamulla alettiin miehissä jatkaa matkaa. Kirkas ja tyyni olikin se aamu ja ilma raitis, jona resuinen joukko peräkkäin kuin pororaito Markkulun kylästä matkalle lähti kohden nousevaa aurinkoa kulkemaan. Haukunnalla seurasi joukkoa taloista nälistyneitä, pystykorvaisia koiria, joista yksi ja toinen asettui vielä, häntä hangessa, pitkiksi ajoiksi ulvomaan heidän peräänsäkin.

Huurteiset metsät kimaltelivat tuhannen tuhansissa kiiluvissa koristuksissaan ja pakkasesta paukkuvat nurkat tuntuivat ampuvan kunnialaukauksia tuon ohitse kulkevan, resuisen joukon kunniaksi. Siellä täällä jaksoi talvinen sää luoda vielä jonkun punertavan ruusunkin jonkun kulkijan kalpeille kasvoille. Jokainen heistä astui ajatuksissaan ja vaitonaisena Mahais-Paavon laihaan hevoskaakin perästä, joka veti kaikista pienimpiä ja heikoimpia seurueen jäseniä. Hiljaisuutta ei taipaleella häirinyt muu kuin reen ratina, lumen narina anturoiden alla ja joskus Pertun pienimmän tyttären itkun nirahdus. Viekin kylän kohdalla vasta alkoi taas koirien ilkeä ulina, joka valittavana kuului virstamääriä metsään joukon jälkeenkäin.

Oikein tuntui mielestä rauhoittavalta, kun tuo ulvominen viimeinkin taukosi korvihin kuulumasta ja soluttiin äänetöntä ja ääretöntä salomaiden hiljaiseen syliin. Niin kauas kuin silmä korkeimmiltakin paikoilta kantoi, ei näkynyt muuta kuin talvipuvussaankäikkialla upeilevaa metsien merta, mutta taulu

ei silti yksitoikkoiselta tuntunut. Maanselkä monine sivuhaaroineen, kunnaineen ja kukkuloineen teki sen päinvastoin sekä vaihtelevaksi että viehättäväksikin. Kuulakkaa taivasta vasten kaareilevat selänteet, vaarat ja harjut, siellä täällä laaksojen, notkojen, jokien ja jäätyneiden järvien katkaisemina, muodostivat näköalan, jolta ei päiväpaisteessa puuttunut väri vaihteluakaan. Ruskearunkoiset ja talvituiskujen pilkuttamat petäjät, lumen kattamat näreet ja tummat, korkeat kuuset yhdessä aavemaisten, harmaiden ja hataoksaisten kuivien kelohonkien kanssa ikäänkuin antoivat eloa muutoin kuolleelle talviselle luonnolle.

Etäällä tuolla vasemmalla pyrki pilviin mahtava Keron kukkula ja oikealla kohosi korkeuteen korpian valtias Jongunvaara, rotkoineen ja jyrkkine huippuineen. Taivaan rannalta edestä päin hämöitti taas korkea Niemivaara; ja tuo suuri aukko ylempänä pohjoiseen päin oli varmaankin iso Valamon järvi.

Siihen asti oli ilma pysynyt yhäti tyynenä ja kirkkaana, mutta äkkiä alkoi nyt tuntua käyvän kylmä viima. Kaukaa Ruunaan puolelta kulkee pitkiä, kylmiä henkäyksiä kautta ilman. Siellä päin rupeavat jo pilvet sakenemaan ja parissa silmänräpäyksessä peittyy jo Tetrivaarakin ihan vitivalkoiseen, läpinäkymättömään vaippaan. — Jo alkaa lähellä tietäkin putoella puista hienoisia lumen helpeitä ja sihisten kiittää pitkin lumikentän pintaa kevyttä ja hienoa juoksulunta. Jopa nostaa joku pyörivä tuuliais pää tuota vierivää lumihietaa ylemmäksikin niin, että silmät ovat soeta. Vinkuen ja vihellellen hyppii hyinen ja vallaton vihuri yhä eteenpäin oksien välissä ja puiden latvoissa.

Kulkijat kiiruhtavat askeliensa, mutta huokaillen notkuvat jo tanakat hongatkin myrskyn voimasta ja mahtavasti kohisten kiertelevät riehaantuneet pilvet taivaanlaella. Ennenkuin aavistaakaan osataan, ovat jo vuoret ja laaksot, metsät ja ihmiset, taivas ja maa kiedotut keskelle mitä hurjinta lumiryöppyä, joka yhä vain näkyy yltyvän, menestyksestään kiihtyvän ja saavan voimaa omasta innostaan. Sitä vastaan on nyt taisteltava hengen edestä. Niin sitä taistellaankin ja pannaan uhka uhkaa vastaan. Siinä koetetaan, kumpaisellako on sitkeämpi elinvoima, idän aavikolla syntyneellä myrskylläkö vaiko sitkeillä salolaisilla.

Masentukaa, masentukaa! ärjyy myrsky vihaisesti, mutta eteenpäin pyrkivät kumminkin pienet ja suuret toisiansa tukien. Tuulen puolelta jähmettyvät jo heidän repaleiset ryysynsä kiinteiksi ja jäykiksi, kuin sotisopa. Rikkonaiset jalkineet tarttuvat kiinni kylmästä kirveleviin varpasiin. Jo uupuu tuossa joku poika nietokseen, ja vaarojen rotkoissa tuntuu tuisku veisaavan voiton virttä.

— "Antti, — tuossa minun palaseni, että kestäisit vielä ja jaksaisit kahlata", sanoo Tuomas huohottavalle veljellensä.

— "Eteenpäin! Eteenpäin Jumalan luomat", huutaa Mahais-Paavo. "Tolkeen talojen täytyy olla jo jonkun neljänneksen päässä."

"Suur surkeus, ja vaivaisuus
On täällä murheen laaksoss'
Lyhykäinen on meidän menomm'
Ja kaikk' elomm', tääll' surkiass surun alhoss",

koettaa veisata joku hoippuva naisen haamu, mutta Mahais-Paavo auttaa häntä eteenpäin ja koettaa vielä vähän sanoillaankin rohkaista. Vaiti, mutta lähättäen, taluttaa Perttu vilusta värisevää vaimoansa, jolta juuri on ottanut pikku tytön omaan syliinsä. Suonenvedon tapaisella kouristuksella puristaakin Anni miehensä kättä ja tuskin jaksaisi hän oikeastaan enää pystyssä pysyä, mutta hermojen pinnistys antaa hänelle vielä vähäsen voimaa.

Jo uupuu joukosta yksi ja toinen. Mahais-Paavon hevonen vaipuu lumeen aivan vatsaansa myöten, mutta nyt ei ole aikaa hevosesta huolia. On lunta niin paksulta ja tiheältä ilmassa, ett'ei erota kukaan, tokko muita onkaan enää liikkeellä. Silloin tällöin sattuu silmä johonkin tien vieressä huppuroivaan, mutta auttakoon jokainen itseänsä. — Jo horjahti Mahais-Paavon käsivarresta lumeen tuossa se veisaaja nainen, mutta tuskin huomaakaan Paavo enää sitä. — "Eteenpäin, Jumalan tähden eteenpäin", mutisee hän, "muutoin ollaan ihan hukassa!"

Eteenpäin pyrkiikin vielä jokainen. Tuomas ja Antti ovat levähtäneet yhdessä ja eteenpäin taas tarpovat hekin tietämättä, missä ovat kaikki muut. Puoliksi on jo peittänyt lumi tuohon erään naisen. "Ei se toki ollut äiti", supisee Tuomas. Tuskin sataa askelta siitä istuu tiellä Mahais-Paavo. Silmät ovat hänellä auki, mutta kovin elottomilta ne näyttävät häneen kompastuneesta Antista. Leipäpalakin taisi olla jo jäänyt Paavon kouraan kiini, koska ei se siitä enää pudonnut Antin kosketuksestaan.

Virtana valuu hiki etumaisina kulkevien päältä ja hirmuinen jano alkaa vaivata heitä. Jotkut vielä kulkemaan kykenevistä syövätkin sentähden lunta, mutta se tekee suun niin karvaaksi ja jäsenet niin ihmeen veltoiksi ja raukeiksi. Epätoivo tarttuu jo useimpiin heistä. Viimeinen kerta ponnistetaan vielä liikkeelle kaikki voimat, mutta sitte herpoontuu jo sekä sielu että ruumis. Välinpitämättömyys saa

mielissä vallan, eikä kärsimyksen tuskaa tunneta enää. Silmäluomet käyvät niin raskaiksi. Uni tulee ja vuode on pehmyt — niin pehmyt ja mukava. Kylmyys, milt'ei suloisia tunteita herättäen, hiipii läpi luiden ja ydinten. Hetkisen perästä nuo laihat, sisään painuneet posket jo turpoavat ja pullistuvat niin lihaviksi ja täyteläisiksi. Maailma mustuu silmissä ja päätä huimaapi hieman ja sitte on niin hyvä olla.

Tuomas ja Antti auttavat toisiaan yhä eteenpäin, mäkeä ylös toista alas. Ei ole taitanut siitä enää muita kulkeakaan, koska ei niin hiiren hyppyä enää eroita. Jotakin tuntuu kuitenkin tulevan ihan kintereillä jälestä. — Antti seisahtuu silmänräpäykseksi ja tuntee sen olevan isän, joka vetää jotakin perässään, mutta ei ole enää pikku siskoa isän sylissä — ja missä lienee äitikään? Tuomas ei kuitenkaan anna Antin kaukaa seista, vaan vetää häntä pois kädestä. — "Näethän; isä on ihan tajutonna jo ja silmät palavat sillä päässä niin oudosti. Jotakin kohmettunutta ruumista se perässään laahaa. — Tule, tule!"

Matkaa jatketaan yhä, vaikka jo on tullut ihan pimeä. Varmaankin on yö käsissä. Voi, jos tohtisi levähtää! — Ei levähdä kuitenkaan Tuomas, vaikka veri polttaa hänen suoniansa.

Viimeinkin pilkahtaa kuin tulta tuolta pikkuisen matkan päästä. Tuntuu siltä kuin olisi siitä huudettava toisillekin, mutta Tuomaan ääni on kuivunut kurkkuun kiinni. Tulta kohden hän kuitenkin ymmärtää vielä ohjata askeleensa. Niinkuin unennäössä kuuluu jo korviin koirankin haukunta yli vimmaisesti vinkuvan tuulen ja pilvien valtavan sohinan.

Nyt katoa jo Tuomaalta kumminkin kaikki tajunta, mutta yhä hän vielä pitää vaistomaisesti kiinni veljensä kädestä, jota paremmin vetää kuin taluttaa kanssansa.

Mutta jos voimatkin pettävät, niin jo matkakin on lopussa. — Koiran tavattomasta menosta säikähtäneet Tolkeelaiset ovat kerääntyneet kartanolle ja saattavat tulijat pirttiin. Jo eteisessä sateli kuitenkin pojille sanoja ja kysymyksiä oikealta ja vasemmalta, melkein yhtä tiheään kuin ulkona lunta.

"Herra Jumala! Mitä joukkoa te oikeastaan olette? — Mistä te tämmöisessä Herran ilmassa? — — Poika, miksi sinä et vastaa? — — Herra nähköön! Kuollutta ruumistahan se tuo mies perässään rekenä vetää. — — Ne ovat varmaan olleet paleltua tuossa nöyrässä ilmassa."

Pirtissä irroittivat sitte Tolkeelaiset Annin ruumiin tajuttoman Pertun käsistä ja veivät sen riiheen, kun sitä ensin olivat koettaneet turhaan henkiin virotella. Sillä aikaa olivat jo pojat nukkuneet lämpimässä huoneessa, mutta Perttu istui rahilla, äänettömänä tuleen tuijotellen.

Kauvan pojat nukkuivatkin ja vasta seuraavan päivän iltana kykenivät he Tolkeen vaelle tekemään selvää matkastansa Keron kankaalla, sillä Pertulta, joka kyllä valvoi, ei enää koskaan saatu kuulla järjellistä sanaa. Häntä oli hoidettava kuin pientä lasta ja niin oli alussa Anttiakin vaalittava.

Sitä seuraavana päivänä oli myrsky ja tuisku viimeinkin lakannut ja päivä paistoi kirkkaasti, niinkuin ainakin keväinen päivä. Helottavan kirkkaaksi, kuin puhtaimman kateliinan, valkasi se silloin tasaisen lumipeitteen Keron kankaalla, ja muutamissa puissa kiiltelivät jääpureet, jotka nuiveilta oksilta alas päin riippuivat, kuni kirkkaimmat timanttikyneleet. Keväällä sitte pystytettiin kankaalle kuusitoista kömpelön näköistä puuristää, ja siitä päin sanotaankin sitä kangasta aina joko "Nälkänummeksi" tahi "Kuudentoista kankaaksi."

ERÄS TALVIPÄIVÄ MERELLÄ.

"Eikös se ole kovin vaivaloista työtä tuo talvikalastus merellä?" kysäsi ystäväni kalastaja-Matilta, jonka olimme ottaneet oppaaksemme, lähtiessämme Suomenlahdelle talvinuotan vetoa katsomaan.

"Eihän se taida kaikista helpoimpiakaan olla", tuumaili Matti verkalleen, ensin asiata vähän harkittuaan.

"Ja onhan se vähän vaarallistakin, jos jää sattuisi pettämään?"

"Eipä se juuri milloinkaan petä, vaan sillä on muut kujeensa, kun niin sattuu", arveli Matti. "Ja silloin sitä on henkeään kaupalla."

"Miksi ette sitte muuta mantereelle elämään?" puutuin minäkin puheeseen. "Siellä ei ainakaan tarvitse olla henkeään kaupalla."

Matti kynsäsi korvallistaan, mutta ei vastannut sanaakaan.

"Niin, miksi ette todellakaan muuta?" toisti ystävänikin kysymyksen.

Matti näytti miettivän vastausta, mutta kun ei mieluistaan keksinyt, selitti hän: "ei sitä osaa herroille sanoa, vaan ei sitä vain voi. Meri vetää puoleensa sitä ken siihen on kerran tottunut."

Ystäväni pudisti epäileväenä päätänsä, mutta kun juuri silloin laskeuduimme jäälle, loppui keskustelu siitä aineesta ja me aloimme udella paikkojen nimiä ja muuta semmoista oppaaltamme.

Hyvää vauhtia mennä huristimme nyt pitkin erään niemen sivua. Aamuhämärässä vilahteli ohitsemme tuon tuostakin muutamia kallioluotoja, metsäisiä saaria ja yksinäisiä kiviä vasten patoutuneita jäitä. Juuri silloin, kun hämärä alkoi haihtua korkeuteen ja sulautua valoon, pujahdimme me eräästä ahtaasta salmesta huurteisten puiden välitse aavalle merelle. Maan viimeisinä rajavartioina kohotti vielä siellä täällä jäystä päätään joku yksinäinen kivijärkäle tahi sarja pitkulaisia, lyhempiä tahi pitempiä kiviriuttoja. Vaaleasti punertavan kuun valossa häämötti kaukana vasemmalla yksinäisen makkatornin rohkeat piirteet ja sen juureisesta ihmisasunnosta pilkahteli aika väliin pikkuisen valoa.

Sitte haipuivat meiltä kaikki ihmiselämän merkit ja raukaiseva hiljaisuus vallitsi ympärillämme. Jääkin rupesi käymään yhä lumettomammaksi ja kirkkaammaksi. Joissakuissa röhmyisissä paikoissa singahteli vielä joskus hevosemme jaloista pieniä jääsirpaleita, jotka valitellen ja siristen kiitelivät sinne tänne kummallekin puolellemme. Loitolla edessämme väikkyvä, ilmassa liehuva utuverho katosi äänettömästi silmistämme, eikä sitte enää ollut katseillemme mitään erityistä kiintymiskohtaa. Jällelämmekin sulaantuu jo rannikko saarinensa, luotoinensa, nieminensä ja notkoinensa yhdeksi matalana koukertelevaksi, siniharmaaksi ja terheniseksi uovaksi. Vaihtelevaisuuden vuoksi näyttää siihen vielä kuitenkin sinne tänne siroitellun lumivalkeita, epäsäännöllisiä täpliä ja pilkkuja.

Kaikkialla muualla leviää ympärillemme teräsharmaan ja sinertävän välinen yhdenjaksoinen jääkenttä, ääretön niinkuin avaruus itse. Kaukana, kaukana tuolla siintävässä etäisyydessä haihtuu sekin kokonansa silmistämme ja huomaamattamme vaihtuu värisevään valoon.

Omituinen lumous valtaa mielen. Me unhotamme kaikki, itsemmekin — kaikki paitsi tuota luonnon suunnatonta mahtavuutta. On kuin pienenä, mitättömänä pilkkuna lentelisimme kautta äärettömäin avaruuksien ilman muistoa, ilman toivoa, ilman tarkoitusta; ja kuitenkin tuntee sielumme täydellistä lepoa tai pyhää hartautta.

"Suuri ja mahtava on todella meri — levätessäänkin!" puhkee viimein ystäväni lausumaan.

"Suuret ovat Herran työt! Vanhurskas ottaa niistä vaarin ja hänellä on sula riemu niistä", liittää siihen Matti-kalastaja hiljaisella äänellä.

Kuitenkaan ei ainoastaan nuoren päivän loistossa lepäävä meri ja kaukana siintävä manner näytä meistä majesteettillisen mahtavalta, vaan itse taivaskin tuntuu täällä tavallistaan paljoa korkeammalta, valtavammalta. Se laajenee täällä; muuntuu niin juhlalliseksi ja saavuttamattoman kaukaiseksi. Kirkkaan helakka, mutta samalla kumminkin kuin hillitty päivän valo antaa omituisen, hurmaavan hohteen kaikille taivaan sinisille syvyyksille. Korkeuden juhlivassa kumussa hiljaa liiteleväin, pienoisten pilvituppujen puhtaan valkoiset sydämet ja mitä kummallisimmissa väri vaihteluissa komeilevat reunat tarjoavat silmille ihailtavaksi mitä miellyttävimmän ja muotoaan alituisesti muuntelevan taulun, joka on kuni elämän kuva ikään. Virkistävästi hivelee kasvojamme raitis, vaikka vieno ilmavirta, joka joskus kulettaa mukanaan pieniä, kimaltelevia lumihiteitä eli kypeniäkin. — Siinä virtauksessa on olemassa jotakin sinisalojemme pirteää tuoksua muistuttavaa, jotakin sanoin selittämätöntä, käsittämätöntä suloa, joka saattaa veren suonissa kiihkeämpään liikuntoon. Jonkunmoinen riemastuksen tunne kulkee silloin kuohuellen pitkin hienoimpiakin hermojamme; ja kuitenkin on siihen sekoitettuna jotakin haaveilevaa, surunvoittoista kaipausta, mutta samalla tyytyväisyyttäkin.

Maalla kukkasketoinen, aarniometsällä hämärine salaisuuksineen on myöskin oma viehätyksensä, oma lumoava suloutensa. Onhan luonto sielläkin väärentämätöntä, alkuperäistä ja juhlallista. Kuitenkin on se siellä niin perin painavaa, aina niin perin rajoitettua, vakavan synkkää, pientä tahi autiota, mutta merellä on kaikki pelkkää valoa, puhdasta iloa ja vapautta. Salaperäisesti humiseva salo on kyllä tavallansa rauhallista, saattaapa se olla avaraakin, mutta aina se kuitenkin painaa mielen maahan. Talvinen meri on tosin eloton ja autio sekin, mutta sittekin se on kuin paratiisi viattomuuden aamupuvussa, kuin puhdas Eeva nukkuvana viattomuuden rauhallista unta, jota eivät elämän taistelut, tuskat ja synnit vielä olleet häirinneet eivätkä saastuttaneet.

Kuta korkeammalle aurinko taivaan kannelle ylenee, sitä ihmeellisemmän moninaiseksi ja ihanaksi

käypi merenkin muoto. Valo saa yhä uusia vivahtuksia aina eri suunnille ja eri matkojen päähän katsellessa, mutta vaikea on määrätä, mikä on pysyväisenä pohjavärinä milläkin alalla.

Siellä täällä kohtaamme laajoja aloja särkynyttä jäätä, niinkuin kivikko-ahoja tasangoilla, mutta noissa "ruhmuissa" on vaihtelevaisuutta, on elämää. Päivän säteet ovat piilosilla tai lyövät muutoin leikkiä kimallellen suunnattoman voiman pystyyn sysäämien jäätelien sivuilla ja satasärmäisillä reunamilla. Niitä ne maalailevat milloin kellertäväksi tahi punaisiksi, milloin synkän sinisiksi, vaalean harmahtaviksi taikka hohtavan valkoisiksi, mutta ennen kaikkea kirkkaan kullan karvaisiksi. Ja värit vaihtuvat alinomaa liikkuessasi. On kuin meri yhdessä talvisen taivaan kanssa viettäisi jotakin hiljaista perhejuhlaa, jonka takia se on pukeutunut juhlapukuunsa. Sitä kaunistelemaan on vielä kutsuttu kaikki taivaan ja maan niin tummat kuin heleätkin häiveet ja värivivahtukset.

Jonkun ruhmun reunamalta, tuolta etäältä, näyttää hienona viivana kohoavan säkenöivään ilmaan autereen tapaista, hienon hienoa sumua. Tuulen hengen raukein siivin kannattelemana leijailee se hetkisen pitkin jääkentän välähdellen läikehtivää pintaa, kunnes häipyy ja haihtuu näkymättömiin: uppoaa valovirtoihin. Silmiä häikäisevä valo estää meitä saamasta tuon sumun synnystä selvää, vaikka suuntaammekin silmämme sinne päin. Sieltä kuuluu vain hiljaista, epäselvää sohinaa, niinkuin hyvin kauvas poistuvan soiton kuolevista sävelistä. Kalastaja-Matti lukee nähtävästi silmistämme kysymyksen: "mitä tuo ääni tietää", koska mieltiväisenä tuumii: "jos ei tuo ole sulan veden kuohua, niin olisi meidän parasta lähteä täältä pois jo hyvän sään aikana."

Heti kääntyy kuitenkin huomiomme toisaalle, kun Matin ruskea hylekoira hyökkää jäätä myöten meitä kohden sieltä, josta äsken näimme hienoa sumua ilmaan nousevan. Kaikenlaisilla merkeillä koettaa se nähtävästi saada meitä lähtemään sinne, mistä on tullut.

Taputellen koiraansa selittää Matti: "se on löytänyt hylkeen reiän, mut mitäs siitä, kun ei ole pyssyä mukana."

Me ohjaamme nyt hevosemme lähinnä olevalle apajalle. — Vasten päivää katsoessa näyttävät siellä hyöriävät kalamiehet pieneltä, poutaisena kesä-iltana päiväpaisteessa survovalta hyttyisparvelta. Jonkun puolisen tuntia ajettuumme olemme mekin nuottamiesten luona, jotka meistä välittämättä jatkavat työtään. — Noin kilometrin pituiselle, soikulaiselle alalle on siinä hakattu jäähän avanto avannon viereen aina jonkun sylen päähän toisesta. Pitkän pitkillä hoikilla riu'uilla uitetaan verkot avannosta avantoon. Tuossa toimessa puuhaa puoliväliin toistakymmentä henkeä, joiden jäähileissä olevat kangistuneet vaatteet kahahtelevat niin omituisesti heidän vähänkin liikkueensa. Pari laihaa hevosluskaa seista kytröttää riisuttuina niinimatoista jälle pystytetyn suojuksen takana. Mielihalulla näkyvät ne pureksivan sarojen sekaista heinää sillä välin kuin kalamiesten koira ahkerasti häirii kuokkavieraiksi saapuneiden varisten karkoittamispuuhissa, ensin vähän meitä haukuttuaan.

"Käyvätkö täällä naisetkin talvinuotalla, koska tuolla loitompana on ainakin yksi joukossa?" kysyy ystävänä Matilta.

"Se on luotsin Tilda, kun niillä on apajassa kaksi mies-osaa, mut ei ole kuin yksi mies", selittää Matti.

Viimein on nuotta potkettu, köydet järjestyksessä ja veto alkaa. Se näyttää kysyvän voimia, mutta reipasta ja voimakasta on nuottaväkikin.

"Tarttuu kiinni", huudetaan toiselta sivulta jostakin paikasta.

Muutamia miehiä juoksee heti ketterästi sinne. Mekin seuraamme heitä ja joudumme siten Tildan viereen. Kova on työ, ennenkuin kuuluu huuto: "irti on — vetäkää! Vetäkää, niinkuin isänne ennen veti."

Miehet pyyhkivät hikeä otsaltaan ja niin tekee Tildakin. Hänen keltanen villahuivinsa on solahtanut niskalle, eikä mikään kankea päällyysvaate estä aavistamasta tuon solakan ja sopusuhtaisen vartalon sulavan säännöllisiä piirteitä. Mustat hiukset muistuttavat harvaan lainehtivaa syksyistä merta, säännölliset kasvot punottavat ponnistuksesta ja syvät, tummat silmät katselevat säihkyvinä, mutta tyynesti meitä. Hekkumallisten huulten ympärille näyttää veitikkamaisesti ilkkuva, vaikka kuitenkin ystävällinen hymyily unohtuneen väikkymään. Koko olennosta henkii luonnollista, itsetiedotonta suloutta, joka herättää kaikissa ehdotonta ihailua.

"Dulcis virgo Maria, madonna venerabilis", siteeraan minä Notkeria, kuiskaamalla ystävänä korvaan tuon fraasin.

"Sanoisit mieluummin Kleopatra, tahi paratiisin mustasilmäinen houri", mutisee hän silmiään tytöstä pois kääntämättä. "Sellaisena mahtoi synty lähestyä sitä, jonka se ensiksi kahleisinsa kietoi", lisää hän vielä piiraman verran vaiettuaan.

Yhä kestää jäällä raskasta, märkää työtä. Pitkäsiimalla erotan tuonnempana useampiakin nuottueita

ja esitän ystävälleni, että lähtisimme niitäkin katsomaan. Tildan kauneuden tenho on hänet kuitenkin vallannut niin, ett'en saa häntä mihinkään tytön läheisyydeltä. Kuin unissaan vastailee hän vain kysymyksiini ja esityksiini, yhä ahmien Tildaa silmillään.

Viimeinkin alkaa havasverkoissa tiheämmin välähdellä hopealle välkkyviä hailia. Kohta on nuotan peräkin ylhäällä ja ylt'ympäriinsä hyppii päiväpaisteessa kaloja, kuin sinne tänne kimpoilevia, kimaltelevia hopeasuikaleita. — Saalista pyydyksestä irrottaessa ja nuottaa järjestellessä uutta vetoa varten on taivaalle alkanut kokoontua pilviä ja ilmakin umeta. Joku huomaa sattumalta pienen jääpalasen pyörivän yhdessä kohden keskellä nosto-avantoa. Kaikki hyökkäävät sen kuultuaan avannoille. Aivan oikein — vesi pyörii härän silmissä joka ainoassa avannossa.

"Herra armahtakoon! Jää käy", huudahtaa Tilda.

Ystäväni lohduttelee häntä sillä, että se on mahdotonta, koska ei pitkäsiimallakaan erota sulaa vettä millään suunnalla.

"Lautta voi olla satoja virstoja pitkä", vastaa Tilda siihen.

Mattikin on tuossa tuokiossa pistänyt hevosemme aisoihin ja ympärillämme äkkiä syntyneestä hälinästä ja kiireestä huomaamme mekin vaaran olevan lähellä. Taivas onkin jo ihan mustana kohisevista pilvistä ja lunta alkaa tuiskuta ilman täydeltä niin, että vain muutaman sylen enää eteensä näkee. Maihin tulee kiire kaikilla.

"Tilda, tule meidän rekeemme", huudahtaa ystäväni. "Meillä on parempi hevonen. Ehkä ehdimme pakoon kovan ilman alta."

Empimättä hypähtääkin tyttö kuskipenkille Matin rinnalle ja me alamme kiittää hyvää vauhtia mantereelle päin. — Yhä pimeämmäksi käy ilma ja yhä vimmatummin pieksää kostea lumi vasten kasvojamme. Tuuli ulvoo korkeuksissa ja sen raivoisat puuskat ovat tukahduttaa hengityksemmekin. Toiset kaikki ovat yks'kaks jääneet meistä jällelle tietämättömiin. — Meistä tuntuu kuin pohjaton lumimeri hurjasti hyökyvissä laineissa tulvisi korkeudesta päällemme ja me, epätoivon vimmalla, uisimme sen raivoavissa pyörteissä. Emme tiedä missä olemmekaan, emmekä minne päin menemme. Tyynenä kuitenkin istuu Matti yhä ajajan paikalla.

Äkkiä kuuluu edeltämme hirvittävää jyrä, ryskettä ja pauketta. Jää tärisee tuntuvasti allamme ja ilmassakin käy vavahtava liike. Silmänräpäykseksi seuraa sitte, aivan odottamatta, kolkko haudan hiljaisuus tuossa pimeydessä. Sen kestäessä kammottava kauhu valtaa mielen ja veri on hyytyä liikkumattomaksi sydämeen. Hevonen ei tahdo enää mennä askeltakaan eteenpäin, vaan pakottamalla saadaan se vielä juoksuun. Syntyy taas uutta kohinaa, uutta ryskettä, joka vähitellen taltuu.

"Nyt se on irti meidän puolelta", ääntää Tilda huoaten.

"Mikä on irti?"

"Jää ... Suomenkin puolelta", vastaa Matti tyynesti, mutta yhä eteenpäin riennämme me siltä.

Vähitellen harvenee lumen tulo harvenemistaan ja ilma alkaa yletä. Myrsky tyrtyy viimeinkin rajuimmasta raivostaan. Jo tuikahtaa joku tähtönenkin pilvien raosta. On siis jo ilta käsissä ja me olemme tuntikausia harhailleet rajattomalla jäällä. Tuolta siintää jo edestämme jotakin korkeata ja tummaa, varmaankin maata. Mutta samalla kuuluu taas korviimme outoa ääntä.

"Mitä se on tuo?" kysäsemme yhteen ääneen ystäväni ja minä.

"Laineiden loisketta", vastaa Matti hitaasti.

Tuokioisen kuluttua olemmekin jo saapuneet jään reunalle. Kuu kohooa takanamme ja kalpeilla säteillään valaisee edessämme vyöryviä, vaahtoilevia, ruskeita laineita. Ehkä olemme nyt lähempänä vaaraa kuin koskaan ennen, mutta maan näkeminen kuitenkin tuntuu niin turvalliselta. Helpotuksen huokaus kohooa rinnasta, mutta arvelevaisena kysii Matti korvallistaan. Hän ja Tilda nousevat reestä ja tähystelevät tarkasti joka suunnalle. Viimeinkin sanoo Matti: "tuolla on varmaankin Pitkäniemi."

Me olemme sillä aikaa reessä ihmetelleet, miksi ranta näyttää aina liikkuvan, vaikka olemme seisoneet yhdessä kohden pitkän aikaa, mutta nyt ei ole halua, ei aikaa kyselyihin, eikä vastauksiinkaan.

Nopeasti kääntää Matti hevosen itäänpäin ja alkaa ajaa pitkin jään reunaa itää kohti. Tuntuu vähän kammottavalta tuo kulku niin lähellä kuun valossa läikkyviä laineita, jotka jäälle loiskimalla näyttävät tavoittelevan meitä nielläkseen. Matti ei vain näytä vettä pelkäävän, eikä Tildakaan kadota malttiaan. Pari tuhatta sylvä ajettuumme olemme viimeinkin niemen kären kohdalla, mutta siitä erottaa meitä vielä

leveä kaistale selvää vettä. Siinä on kuitenkin sula vesi kapeimmillaan.

"Pidetään nyt vain huolta siitä, että aina pysymme tämän niemen nenän kohdalla", sanoo Matti. "Jää käy länteen ja kun me kuljemme itään, niin täytyy sieltä joskus tulla joku kieleke, joka tarttuu niemeen, — ja silloin olemme pelastetut."

Me nousemme kävelemään kaikki, mutta tuntuu aivan uskomattoman oudolta tuo, kun niemen kärki aina pysyy kohdallamme, vaikka me jokainen astumme rivakasti ja taukoamatta eteen päin. Ystäväni ei tahdo käsittää tuota lainkaan, mutta viimein saamme hänellekin selväksi vauhtimme vastaiseen suuntaan olevan saman, jolla merivirta vie jäätä toisaanne.

"Siis tässä on vieläkin pelastuksen toivo", sanoo hän Tildalle, "vaikka minä jo luulin saavani kuolla teidän kauniissa seurassanne. Ja mielelläni olisin kuollutkin."

Tyttö joko ei ymmärrä tahi ei ole ymmärtävinään tuota paksua kohteliaisuutta. Hän naurahtaa vain ja lisää sitte vakavasti: "te olette merkitty, herra."

"Miten merkitty; ja mihin?"

"Se, joka laskee leikkiä kuoleman kanssa, on aina kuolemalle merkitty", päättää tyttö.

Mattikin pudistelee tyytymättömänä päätään. Hänkin näyttää yhtyvän Tildan uskoon. — Sillä välin on alkanut luoksemme kerääntyä jäältä muitakin ihmisiä. Ystäväni on kuitenkin jotenkuten jäänyt meistä toisista jonkun sylen järeille, kun yht'äkkiä kuuluu huuto: "lautta jakaantuu! Kiiruhtakaa! Se särkyy!"

Se vaikuttaa meihin kuin sähkökipinä. Kaikki hyppäämme eteenpäin kuin kuoleman ajamina, ajattelemta yhtään toisiamme. Kuuluu roisketta ja suihinää. Pitkä, soikea jääjoukko on eronnut meidän suuresta lautastamme ja lähtee kiivaasti kulkemaan.

"Yksi mies jäi, yksi mies jäi!" huutaa joku joukosta.

Käännyn silmäämään taakseni ja huomaan ystäväni jo etäällä meistä. Kaikki mustenee silmissäni, mutta kuitenkin kuulen, kuinka Matti huutaa: "pysytteleikää keskellä, jos lautta on pieni! Muutoin — Jumala armahtakoon sielu parkaanne!"

Ei kuulu vastausta, mutta yht'äkkiä alkaa taas takaamme kuulua jysähdyksiä ja räiskettä. Varmaankin on ystäväni lautta tavannut niin suuren kiven, jota se ei jaksa mukaansa temmata. Minua pudistuttaa, mutta en voi kääntää silmiäni pois lautasta, jolla ystäväni kulkee tuntematonta kohtaloansa kohden.

Joku huutaa taas iloisesti: "se kääntyy rantaan päin!"

"Se kääntyy, se kääntyy", kertovat useat äänet. Minusta näyttää siltä kuin ystäväni haamu näkyisi nyt äskeistä selvemmin. Kuluu joku silmänräpäys ja selvästi näen ystäväni lautan jo muuttaneen vähän alkuperäistä suuntaansa. — Vielä puolisen, tai korkeintaan kokonaisen minuutin kuluttua paiskautuu tuo meidän lauttamme tytär meitä kohti, mutta rantapuolelta ja peittää liittymiskohdan silmänräpäykseksi hienoon jääsateeseen.

"Joka kynsi varoillaan!" kiljasee silloin Matti. "Jos sen toinen ääri kääntyy niemen sivuun, niin silloin jokainen yli kuin yksi mies!"

Hetkinen kiihkoisata odotusta vielä. Tuo hetki tuntuu minusta tavattoman pitkältä. Ja vielä osaltaan lisää ikävyyttä kuun peittyminen pilven taakse. Vihdoin viimeinkin kuuluu jäälautta raaputtavan niemen rantakiviä vasten. Se oli siis kääntynyt, niinkuin Matti oli ennustanutkin. Ilman käskemättä hyökkäsi nyt koko joukko kirjavassa sekamelskassa horjumattomalle maapohjalle. Pian olikin jäistä siltaa myöten kulettu tuo meitä tuntikausia seisottanut, lyhyt taival. Kuukin näki taas hyväksi valaista kulkuamme raivaamattomassa metsässä, mutta kaukaa mereltä kuului yhä jäiden liikkumisen valtavaa kohinaa ja railoissa katselivat vilkkuvat tähdet kuviansa, kunnes yltyvä pakkaneen taas rauhoitti oikullisen meren — toistaiseksi.

"Vieläkö tekee mielesi merelle?" kysäsen ystävältäni.

"Kyllä se vetää puoleensa, kun ken siihen kerran tottuu", vastasi hän lempeästi silmäillen Tildaa.

SUOMENLAHTI.

Suomenlahti on ihmeellisin kaikista maailman meristä.

Vieraalle on se vaitelias, jokapäiväinen vallan. Se on kokonaan itseensä sulkeentunut maailma karuine kalliorantoinen, lukemattomine luotoineen, karineen, vihertävine vesineen ja pitkine kiviriuttoineen. Tutustupas kuitenkin tuohon salaperäiseen mereen, niin huomaat toista.

Mantereen kanssa leikkiä lyöden laskee se lahdelman lahdelmansa perästä Suomen syliin, ikäänkuin aikosi Suomelta väkivalloin riistää sen, mitä maalle järkkymättömällä oikeudella on tuleva. Se on kumminkin kaikki pelkkää viatonta pilaa ja pelottelemista, sillä totuudessa tietää meri, ihmisiä paremmin, autuaamman olevan antaa kuin ottaa, ja sitä sääntöä se alati noudattaakin.

Kuten sanottu, muukalaisen mielestä ei tuossa meressä ole juuri mitään merkillistä enempää kuin sen saarten ja rantojen asukkaissakaan. Meri on näet lyönyt niihinkin oman leimansa; painanut merkkinsä syksyn pitkinä, pimeinä myrskyöinä; lyönyt heihin meren vakavat tuntomerkit valoisina, kokonansa valoisina kesäisinä pyyntiviikkoina, jotka luistavat ohitse suloisina, rauhallisina, kuni lapsuuden ihanat unelmat, ja haihtuvat tavalla nuoruuden utuisten toiveiden, viehättävien haaveiluiden. Ratkeamattomin sitein on meri sitonut itseensä nuo ihmiset ja heidän elämänsä kätkeystä hamaan hautaan asti. Useinpa se korjaa pehmoiseen syliinsä parhaimmat ystävänsäkin turvallisissa tuvissansa odottamaan ääretöntä iankaikkisuutta.

Tuolla keinuu avonaisessa purressansa kaukana aavalla, siintävällä selällä saarelainen, tyytyväisenä toimiskellen vaimoinensa verkon nostossa. Pienenä pilkkuna pistää toisaalta silmään, matalikon rinnasta, toinen venhekunta. Varmaan on sekin palumassa mereltä niukkaa ravintoa kotona oleville pienokaisille. Elämästä iloiten viereksivät pyylevät hylkeen poikaset kallion letolla, mutta uskomattoman vikkelästi pulahtavat syvyyteen, huomattuaan lähellensä punaraitaisen purjeen, jonka alla tanakkarakenteinen luotsi, piippunysä vasemmassa suupielessä, mennä suiottaa ohjaamaan karien lomitse uhkeata kauppalaivaa, jonka mastojen huiput ja vimppelit kajastavat kaukaisen ja kaljun luodon takaa. Melkein musta, sakea savujuova tuolla etäällä osottaa kömpelön sota-aluksen suuntaa, mutta nuo hoikat, tummat, melkein veden pinnalla väikkyvät viirut tulevat torpeedopursista, jotka suhahtavat sivutsesi ennen kuin niitä oikein ehdit huomatakaan.

Silmillensä mittaa muutamassa purressa jäntevän näköinen mies taivaan rantaa; kohottaa sitte katseensa korkeuteen, helakasti loistaviin pilvenhattaroihin; siirtää viimein silmäyksensä saaren rannalle ja sitte vasta alkaa askarrella pyydyksiensä kanssa, virkkamatta mitään airoilla istuvalle tyttärellensä. Hän on nyt varma siitä, ettei myrsky tänään verkkoja vie ja siksi on hänen katseensa tasainen ja tyyni.

Sillä välin uurtaa tuuli ryppyjä ja syviä vakoja hänen päivettyneille poskillensa, uurtaa niitä hiljaa, mutta varmasti. Tytönkin silmissä päilyy jo vakavamielinen syvyys, vaikka hän on vasta siinä iässä, jossa mantereen lapsi ei vielä vakavia mietteitä mieti eikä murheista mitään tiedä. On kuin kuuntelisi hän syvyyden sanoja, ulapan ääntä. Ja syvyys kuiskaileekin kuuntelijalleen somia, joskin hämäriä satuja Ahtolan oloista. Meri kertoo sille ken sen kieltä tajuaa kestävydestä ja kärsimyksistä semmoisista, joita ei vilkkainkaan mielikuvitus voi luoda. Autereiset ulapat uhoilevat uhraantumisista ja uroteoista, joiden rinnalla vaalenevat useimmat marmorisiin kullalla uurretut muistot. Meren maininki kykeneekin kuuntelijallensa kertomaan tuhansia taruja särkyneistä sydämistä, kuolon kouristuksista, tuskista, epätoivon taisteluista ja vuosisatojen vierieissä kohotetuista, sydäntä vihlovista valitushuudoista. Mutta kun syvyys verhoksen synkkään vaippaansa, kun myrsky käy ja vaahtoivat aallot vimmoissaan hyrskivät, niin kuullaan niiden juttelevan myöskin kummallisista konnantöistä, julmista vääryyden vehkeistä, teoista, jotka ovat riistäneet kansoilta oikeuden turvan, syösseet satoja surmaan ja tuottaneet tuhansille koskaan kuivumattomia kyyneliä.

Suomen lahti suosii aina uskollisuutta, rakastaa rehellisyyttä. Se ei suotta vaikeuta vilpitiöntä matkaa, mutta vilppi älköön uskaltako koskaan sen halttuun heittäytyä, sillä vääryyttä vihaa meri ja murskaa sen tekijät vastustamattomin jättiläisvoimin. Siksi on valokin, yksinpä etäinen aurinkokin rakastunut siihen ja lempensä lämmön täydellä hehkulla se suutelee sitä. Meri vastaa valon lempeen, lämpenee siitä ja hymyilee sille viattomana, puhtoisena, kuni vakahinen lapsi armaalle äidille kehossansa. Taivaan tuikkavat tähdet, nuo valon ikuisesti uskolliset vartijat, pitävät myöskin paljon Suomen lahdesta; sukeltautuvat pimeinä aikoina usein sen veteenkin ajamaan syvyydestä pois pimeyden ilkeitä voimia, etteivät ne saa samentaa eikä häiritä meren väsyneitä, virkistystä ja lepoa tarvitsevia laineita, vaan ne saavat rauhassa hankkia itsellensä uutta voimaa. Paljo sitä Suomen lahti tarvitsee, sillä niin pieni kuin se valtameriin verrattuna onkin, koettaa se parhaan tarmonsä mukaan aina täyttää velvollisuutensa ja hartaasti toimia Luojan suurille ja pienille säätämässä ihmiskunnan suuressa edistämistyössä.

Sen takiapa taivaan valotkin vaalivat sitä ja pitivät siitä. Mutta pitääpä saarelainekin merestänsä; pitää sanomattomasti. Ei ole sitä saaren koulusta kotiinsa palaavaa poikaa eikä tyttöä, joka ei edes hetkeksi pistäytyisi rantaan katsomaan merta, ennenkuin menee kotiin nälkäänsä tyydyttämään. Ei henno aikuinenkaan koskaan omaa mertansa iäksi heittää, vaikka kaukamailta tulevat tuulet viekoittelevasti kertovatkin lännen laajaperäisestä vapaudesta ja helposta toimeentulosta ihanissa etelämaissa, joissa leipä itsestensä kasvaa lehteivissä puissa; joissa hurmaavan kauniit kukkaiskentät häikäisevät silmää, huumaaavalla tuoksullansa alituisesti täyttäen helteisen ilman; joissa taivaan laki iät kaikki kirkkaana kaareilee ja polttava päivän tähti valtameren oneimmissakin onkaloissa saattaa kalliit helmimarjat kypsymään korallimetsistöjen simpukkakukissa. Ei, sinne ei tee saarelaisen mieli iäksi asettumaan, sillä siellä menisi mieheltä sisäinen tarmo, kuivuisi kaikki kunto, mutta toista on täällä kotoisilla laineilla keikkuessa, kotoisten aihkien ikihuminata kuunnella, ja kukkivia kanervakankaita katsellessa. Työllä, vaivalla ja tuskallakin täytyy täällä tosin olemistansa aina tukea, mutta työ, tuska ja toiminta terästävät sielun tarmon ja tuottavat ruumiille rauhasan unen. Meri ei veltolle antimiansa anna, mutta täällä ovatkin meri ja mies — ne molemmat — kuuliaiset käskylle: "otsasi hiessä on sinun syötävä leipääsi".

Missäpä olisikaan ihanampi asua kuin kotikylässä, jonka viereen luonto on kohottanut kalliomuurin suojaksi tuimia tuulia ja myrskyn meteliä vastaan? Missä olisi olo onnellisempaa kuin kotituvassa, keskellä kaikessa koeteltujen kumppanien ja ystävien? — Niin, missä paistaisi herttaisemmin Jumalan päivä kuin tuolla tyynenä lepäävällä kotilahdella, tai missä näkisit luonnon sen sirommassa puvussa kuin salmella saarien välissä, jossa kaikki on niin hiljaista, niin juhlallista, mieltä niin hartauteen vastustamattomasti vetävää, kun ikihongat vienosti humisevat korkeuksilla, kun kaislisto, tyytyväisyydestä hymisten, nuokkuu matalalla rannalla tuskin tuntuvassa iltatuudessa ja koskelo poikinensa soutaa hieman väreilevässä vedessä? Löytäisitkö mistään niin läikkyvän kirkasta kultaa kuin kyljissä noiden lipattavien laineiden, jotka soluvat pitkin merivirran pintaa tai lipuvat kukkien piirittämien rantakivien reunamilla? Ja missä kimaltelisi kirkkaampia helmiä kuin lahdelman takana, tuolla välkkyvällä, sileällä hietikkorannalla?

Oletko myöskään maailmassa muualla milloinkaan nähnyt niin hillittyä, mutta heleätä värien vaihtelua kuin tuo, jonka selälle synnyttävät sinisellä taivaalla leijailevat pilvien parvet, etenkin päivän painuessa levolle lännen laineihin? Koko avaruus on siitä ihastuksissaan. Ruusuinen hohde heiaistuu vedestä, rantain vehreys on tosin paikoin tummaa, tosin paikoin taas mehevän vihantaa, siellä täällä vaaleata, hopean värillä vaimennettua. Vakavimpienkin graniittikumpujen kasvoille kohoo innostuksen punerrus samalla kuin matalammat kalliit pukeutuvat harmahtaviin, mutta monihäiveisiin yöpukimiinsa.

Hiljaa, näkymättä, kuulumatta laskeksen laineille autereinen yö. Se, luotuaan idän taivaalle maan varjon synnyttämän suuren, hämyisen kaaren, hiivii huomaamattasi esiin kätkeistönsä; levitäkseni laineille joka taholla yhtä tyynesti ja tasaisesti — niin hiljainen yö, että kuulet sen saavuttua pinnalla liipottelevan perhosen siipien heikon suhinan; kuuletpa jyrkänteen seinän raossa kasvavien kallioimarteiden keskinäisen lemмен kuiskeenkin. Kohta uinahtavat kuitenkin kaikki, raukenevat vienotkin äänet ja nyt meri vain yksin huokailee. Se hengittää harvakseen, tyynenä, rauhallisena, niinkuin nukkuva lapsi äitinsä rinnoilla.

Saariston siimesrikkaiden metsien sylissä leikkivät jo, piirissä pyörien, Yöttären tummakutriset, kevytkenkäiset lapset. Hiljaa, korvin kuulumattomin askelin hipsutellessa, ne hyöriivät puiden juurilla ja rakentelevat kisailupaikoikseen lehtien ja oksien hienoista varjoista solia ja majoja niin synkkiä ja pimeitä, että uljainkaan valon säde ei uskalla niihin tunkeutua.

Jo kuitenkin ylenee idän aaltojen povesta ilman kannelle veripunainen kuu. Tuossa tuokiossa on se loihthinut ulapoille yli merien ulottuvan, loistavan sillan. Jos sen valossa silmäilet meren pintaa, niin huomaat kauttaaltansa koko merelle näkymättömien käsien levittäneen hienon hienoista ja sihajavista silkkilangoista kudotun tiheän verkon. Se on olevinaan laineiden suojana myrskyä vastaan, mutta kovin on kevyttä noin ohut ja väreilevä verkko. Kuu kiirehtii avuksi; muuttaa muotoansa; vaihtaa värinsä ja koettaa, valamalla alas kultiansa, aarteidensa painolla tynnyttellä meren hienohelmisiä hemestejä ennen aikojansa heräämästä. Etäältä kuuluu outo hyminä, alussa vienona, sitte yhä koveten. Hemestit heräävät. Jo kuuluu selvästi alkavan myrskyn etusoitto; liikettä ilmestyy meren pinnalle. Karkaa jo uni ankaroiden aallottarienkin silmistä ja soiton yhä yltyessä hyppäävät hekin hemestien sekaan ja käyvät hurjaan karkeloon keskenänsä. Myrskyn ukset ovat jo avatut. Pakoon pyrkivät sen edestä lännen sakeat sumuparvet. Vaalean harmaina, läpinäkymättöminä, kosteina kiiruhtavat ne kaikkialle ja peittävät kaikki pimeyteen. Pohjoiskorkia ja Lounaiskorkia — Suursaaren alpit — yrittelevät pysähdyttämään sumuvuoria, mutta turhaan. Ne vyöryvät mistään piittaamatta eteen päin, yhä eteen päin loppumatta, lakkaamatta.

Kiukuissaan viiltelevät "korkiat" sumuvuoria, riuhtovat rikki pilvipaasia, mutta yhä yltyy sekä niiden että meren mylläkkä. Täysin voimin puhaltaa jo myrsky torvihinsa. Ne kiljuvat ylhäällä; karjuvat

alhaalla rannan kallioilla; huutavat, mylvivät merellä ja ulvovat susien tavoin vuorten vinkaloissa tai vinkuvat kivien koloissa. Salammat sähköhtelevät pilkkomustalla taivaalla; koko ilma kajahtelee jyrinästä kaikkialla, kiihoittaen möyryävän meren raivostuneita, vaahtoharjaisia aaltoja yhä enemmän riehumaan. Uhitellen syöksyvätkin ne torvimaisina kääryinä kallioita vasten, mutta kiukusta kihistenkin täytyy niiden vetääntyä kuitenkin voimattomina takaisin kosteaan kotiinsa, tahi ventona vaahtona valua rannan rotkoihin ja raueta halenneiden paasien rakoihin.

Tuolla välähtää taaskin yhtenä tulena koko sen puolinen avaruus. Sen salaman valossa pilkahtaa silmänräpäykseksi näkyviin solakka, kotirakenteinen jahti. Jo sukelsi se taas yhtäkkiä ärjyvien vesivuorien väliin. Kuitenkin tarttuvat tanakkaharteiset miehet läheisen saarikylän valkamassa vankaan meripurteen. Telat vingahtavat vähäsen ja pursi soljuu kuohuvaan veteen. Samassa on siihen hypännyt muutamia reippaita, öljyvaatteihin puetuita miehiä ja airojen kitinästä hankoja vasten voi arvata niiden soutavan ulos aavalle merelle. Miksi? Eihän kuulunut mitään hätälaukausta, ei pienintäkään avunpyyntöä. Ei, vaan kuuluuhan kuohujen pauhu ja meren mylvintä kaikkialle.

Airot notkuvat, avonainen venhe voiikka vastatuulella ja pumppu käy kaiken aikaa, kun ensin on onnellisesti päästy ohitse aallonmurtajan. Muutamat rohkeat poikaset yrittävät aallonmurtajalle, nähdäksensä pääseekö pursi eteen päin mahtavassa aallokossa. Heidän täytyy kuitenkin pian palata, sillä ei ole nyt yrittämistä aallonmurtajalle.

Se on valtava rakennus, tuo aallonmurtaja. Muutamien metrien korkuinen, mutta satojen pituinen valli on kudottu sementillä ja raudalla toisiinsa kiinnitetyistä kivistä sataman sivulle. Tyynellä sitä tarkastellessa, ei luulisi ikinä vallin yli pirskahtavan pisaraakaan vettä sataman sisään, mutta myrskyn mellastaessa kierittelee meren voima siitä ylitse hyvänkin metrin pituisia, puolen paksuisia paaden palasia, kuni villalepeitä; ja veden tyrskyt saavat usein sammumaan vallin päässä kolmen miehen korkeudessa palavan lyhdynkin tulen.

Äänettöminä odottelevat saarelaiset, pilkkopimeässä, rannallansa kuulumisia mereltä. Meren myrinään sekaantuu vain silloin tällöin syvä huokaus, joka tuntuu kohoavan ahdistetusta rinnasta. Ja kaukana toisissa saarissa polvistuu samalla aikaa kalpea, vapiseva äiti pienokaisten vuoteen viereen, rukoillen sanattomilla sanoilla, että isä olisi jo ennen myrskyä saavuttanut jonkun suojatun sataman, tahi saisi säilytyksi edes henkensä rajuilman raivolta. Kalpeana on monen tyttönsäkin poski ja silmissä väikkyvä kostea kiilto, mutta suu pysyy silti sanattomana.

Merelläkään ei liikoja puhuta. Siellä taistellaan, tehdään ahkerasti työtä. Peränpitäjän jok'ikinen hermo, joka jänne on pingoitettuna, kun hän koettaa ohjata alusta ulapalle, etteivät vimmaisimmat aallot saisi sitä rantakarille sirpaleiksi sysätä. Samalla miettii hän sielussansa, miksi on meri hänelle vihainen, vai onko tämä vain varoitusta Heleenan ja Matin takia? — Pumppumies lietsoo lietsomistaan; lietsoo henkensä edestä kilpaa vinkuvan vihurin kanssa. Hän ei osaisi sanoa, onko se rankkasateena taukoamatta sisään pärskyvää merivettä vaiko hänen omaa hikeänsä tuo katkera neste, joka sokaisee häneltä silmät, kirvelee sekä suussa että sieramissa ja kylminä virtoina valuu pitkin jokaista jäsentä.

Paukaus kuuluu yli myrskyn metelin ja meren ulvovan äänen. Se oli viimeinen purje, joka maston kappaleen kanssa köysineen nyt meni kaiken maailman tietä. — "Nyt ollaan hukassa", päättää perämies, mutta ei toki ajatustansa pue sanoiksi. Itse aluskin jo vapisee kauhusta. Sen laudat natisevat. Kuuluu rusketta rungosta ja katkenneiden köysien päät pieksävät armottomasti milloin aluksen laitoja, milloin merta, milloin miehiä. Nyt kysyttäisiin kestävyyttä, mutta jo alkavat ihmisvoimat väsyä. Kädet herpaantuvat, silmät tuijottavat jo tajuttomasti synkeyteen, sydän kutistuu kokoon, mutta vinhemmin viheltää myrsky, aluksen tuskissaan heittelehtäessä laidalta laidalle ja härppiessä yhä enemmän vettä sisäänsä.

Mikäs se oli?... Nyt se kuului taas... Tohtisikohan tässä vieläkin toivoa?... Ei virka miehistä kukaan mitään, vaan silmät elävät ja jokainen koettaa kuunnella, keskellä työtään, kuuluisiko vieläkin äskeitä ääntä.

"Miehet! Yritetään vielä, vaikka viimeinen kerta", kajahtaa myrskyssä nuorukaisen ääni. Kädet ovat kaikilla turvoksissa työstä, mutta velvollisuuden tunnosta ponnistetaan vielä väsyneitä, vilusta jo kangistuvia raajoja, joskin miltei vallan toivotta.

"Halloo! Täällä ollaan!"

Kaikki jahdin miehet parkaisevat yhteen ääneen nuo sanat, ja uskomattomilla ponnistuksilla saadaan samassa aluskin käännetyksi. Saaresta saapuneiden pursi jysähtää jo jahdin laitaa vasten. Uudet, uupumattomat miehet tarttuvat nyt työhön. Ei aluksen oma miehistö kykene enää työn kulkua katsomaankaan. Väsyneinä, voimattomina lyyhistyvät he mikä mihinkin nurkkaan, mutta laulaen voiton virttä puskevat nyt meren vallattomat tyttäret rutisevaa alusta saaren suojaiseen satamaan.

Rannalla ojentuu kymmenittäin käsiä pelastuneita auttamaan, ja molemmin puolin tukien, talutellen, saatetaan nuo nääntyneet miehet katon alle, lämpöisten seinien suojiin. Ei kysy kenkään heiltä: ketä olette ja mistä, mutta kaikki ovat alttiina heitä palvelemaan. Itsestään, kenenkään kehoittamatta, siirtyivät iän ja taudin köyristämät vanhukset sijoiltansa roihuavan uunitulen edestä, tehden vieraille tilaa, ja jättävätpä vuoteensakin vieraiden varalle. Hääräillen sinne tänne kantavat lapset heille kuivia pukuja ja naiset kaivelevat kätköistänsä jotakin juhlaa varten säästöön pannut herkkupalaset. Onhan nytkin juhla ... ja ponnistustensa peristä tarvitsevat väsyneet vieraat maukkaampaa ravintoa kuin tuota tavallista ... suolaisia hailia ja kuivaa, pahalle hajahtelevaa hylkeen lihaa.

Niin, saarella on juhla ... ihmisyyden suuri juhla, jota vaatimattomasti ja hiljaisuudessa viettää kärsimyksissä karaistu, työssä ja elämän tuiskuissa suureksi sydämessä, pieneksi puheissa kasvanut suku. Taivaan enkelitkin ottavat tuohon juhlaan osaa ja siksi pyhä, hiljainen hartaus tuntuu täyttävänkin sekä sydämet että koko huoneen.

Viimein, aamun etäällä sarastaessa, saapuvat nuoretkin sisään, sillä nyt on lastikin turvassa ranta-aitoissa ja itse alus lepää taisteluistaan vahvasti ankkuroituna satamassa. Sen toverit näyttävät vartioivan sen lepoa, toisinaan kuitenkin sille hieman kumartaen, sillä nekin kykenevät kuntoa kunnioittamaan.

Huomenna on jo meri melkein hiljaa. Sen tyrskyt ovat tauonneet myrskyn mentyä. Ainoastaan "kuolleet laineet" enää liikkuvat kaukana selällä poimutellen paikoilleen rantamille sitkistynyttä, kellahtavaa vaahtoa ja reunustellen, kruunaellen raukenevaa merta ruskeilla merenhauraseppeleillä.

"Olipa hyvä, että saivat meidän miehet lastinkin pelastetuksi, vaikka vähän kastuneena", tuumailee toimeensa noin kymmenvuotinen poika tovereilleen, ketterästi kuni orava juostessaan pitkin pelastetun jahdin parraspuita.

"Hyvä oli", vastaa toinen, kiivetessään pollaria myöten jahdin kannelle.

"Se kuuluu olevankin hyvin kallis lasti", tietää kolmas toveri poikain haapion perästä, odotellessaan kärsivällisesti, kunnes toverit saisivat haapion pestin johonkin kiinni solmituksi.

"Kas, kun tässä ei ole mitään pinttaa", sanoo pienin pojista.

"Jahdissa pinttaa", lausuu toinen poika ylenkatseellisesti.

Mustin kanssa kala-aitan eteen jäänyt pieni paitaressu katselee kaihoavin silmin suurempia kumppaneita. Hekin molemmat olisivat niin mielellään menneet mukaan, mutta eivät ottaneet, eikä äitikään oikein luvannut.

"Äiti, mitähän siinä oli lastina? Olikohan tuo kultaa?" kysäsee viimein paitaressu äidiltään, joka levittelee vapeille kuivamaan vierasten vielä märkiä vaatteita.

"Ei", sanoo äiti yksikantaan, mutta ajattelee itsekseen: "olipa se kalliimpaakin kuin kultaa. Sehän on kokonaisen pitkän vuoden vaaroilla, työllä ja hiellä vaihdettu monen perheen leipä... Varmaankin ovat niiden kotilaiset viime yönä hartaasti rukoilleet ... ja Jumala on aina armollinen... Hän armahtaa pelkääväisiänsä."

Aluksensa vaurioita tutkimaan saapuu viimein jahdin omakin väestö. Katsellaan siinä kaikki paikat, koetellaan, keskustellaan ja ryhdytään lopuksi työhön. Perämies istahtaa hetkeksi kajuutan katolle ja vaipuu mietteihinsä. Kauas, kauas rannattomalle ulapalle näyttävät tähystävän silmät, mutta niissä kuitenkin kuvautuu yht'aikaa sekä lempeys että päättävä uljuus. Tähystelevää katsetta ei voi seurata kukaan, mutta tarkemmin katsottaessa osottaa kasvojen ilme jotakin sisällisen taistelun tapaista, joskin hillittyä. Viimeinkin poistuvat kasvoilta hämärät pilvet ja koko muoto juurikuin kirkastuu.

"Matti, kyllä tästä vielä saat kalun", lausuu perämies tynnellä, ihan luonnollisella äänellä eräälle irvistävään saamaan tervaa ja tappuroita ahkerasti tilkkivälle nuorelle miehelle. "Mutta muista olla aina varovainen, sillä ei tämä asu enää toiste viime öistä leikkiä kestä, eikä minulla nyt ole varoja sinulle uutta hommata."

Matti säikähtää, herkeää työstään, kääntyy perämiehen päin, mutta ei virka mitään.

"Niin, niin ... ole vain aina varovainen ... varsinkin kun se Heleenakin on aivan lapsesta asti ollut niin arka. Lienee eukko kotona liiaksi hemmoitellut; en tiedä sitä, mutta arka se vain on. Tuskin voisi meri Heleenassa parantaa sitä, mitä rikkoisi, jos se sinut saaliiksensa saisi."

"Kyllä minä koetan olla ... isäntä", sopertelee hämmästynyt Matti vastaukseksi. Hänen kiitollinen silmäyksensä osottaakin, sanoja selvemmin, että hän aikoo lupauksensa pitääkin.

Työ sujuu nyt Matilta, jos muiltakin, erittäin vilkkaasti. Muutamain päivien perästä onkin jo aluksessa kaikki jommoisessakin kunnossa. Kitisten nousee ankkuri nousemistaan; lainatut purjeet alkavat pullistua kohtuullisessa tuulessa, ja jahti kääntyy jo verkalleen. Pari pientä "luovia" sataman suulla ja sitte uiskentelee jo uljas alus ulapalla keinuen ja keikahdellen, kuni kesäinen sorsa ruohokossa. Kaukaa ulkoa tulevat loiskivat laineet, niinkuin valkoinen joutsenparvi tervehtimään aukeille ulapoille taaskin saapunutta tuttuansa. Alati uutta lauluansa laulaen kuljettaa Suomenlahti taas kyntäjänsä, iloissaan sitä hypitellen aallon harjalta toiselle. Veden kohina kokan edessä on tasaista ja se vaikuttaa niin tyynnyttävästi kiihtyneeseenkin mieleen.

Matinkin mielestä on jo raitis merituuli huuhdellut pois kaikki huolet ja murheet. Kirkas on nuorukaisen katse ja hymy väikkyy hänen huulillaan, ajatellessaan: "mitähän se Heleena olisi sanonut, jos olisi sen keskustelun kuullut?... Tarkka se on silmä vanhalla miehellä... Jokohan tuo on kauankin ollut asian perillä? Vai olisikohan Heleena?... Eihän se Heleena miten olisi uskaltanut... Ja vielä isällensä, kun en minäkään..."

Vakavasti pitelee vielä vanha perämies peräsimen vartta, ajatellen omia ajatuksiaan sekä itsestään että merestä. Vaikealta se tuntuu sanoa Suomenlahdelle jäähyväisiä sen, joka on vuosikymmeniä joka päivä sen kanssa seurustellut. Tuntuu niin oudolta tuossa rinnan alla, mutta nyt ne ovat hyvästit heitettävät.

Ihmekös se olikaan, jos eron aika tuntuikin hänestä ikävältä. Olihan hän, jos kukaan, tuttu Suomenlahden kanssa. Hänhän oli sen nähnyt sekä myrskyssä että tyynessä: niin hyvin silloin, kun aurinko majesteetillisena kohooa etäiseltä taivaan rannalta, kuin silloinkin, koska se kylpee meren viileissä, hohtavissa laineissa, ja silloinkin, kun yö vetää vaalean, hopeisen auerverhon päivän säteiden eteen. Ja kuitenkin on Suomenlahti ollut hänelle aina uusi, sillä sehän ei koskaan esiinny kahdesti aivan samassa puvussa. Hänhän ymmärtää niin hyvin meren kielen; tajuaa sen hiljaisimmankin kuiskeen ja käsittää niin hyvin sen laineiden laulut, jotka milloin vienona hyminänä milloin taivaita tärisyttävinä julistavat kuolevaisille Kaikkivaltiaan vastustamatonta oikeutta ja voimaa.

Ja nytkö täytyy hänen todella merestä erota?... Ei, tuhannesti ei! Voihan vanhuskin vielä haapiossaan salmia soudella. Saattaahan hän edes istua kauniina päivänä rannan kivellä katselemassa meren läikkyvätä pintaa. Ja merihän se viimein saarelaiselle — hänellekin — laulaa viimeisen tuutulaulun, kun joutuu avaralle iäisyyden merelle lähtemisaika. Se laulu se antaakin väsyneelle nukkujalle rauhaisan unen ja tuo tullessaan tyynen sataman, vaikka sen sävelien kumppanina kulkeekin kalpea kuolo. — Hauskapa onkin elämästä erota meren sävelten saattamana, saapukootpa nuo sävelet sitte joko hiljaisina, syvistä piilopaikoista hiipivinä huokauksina, tahi tulkootpa ne vaikka kuohuvien koskien valtavana kohinana. Aina niitä ääniä vain mielellään kuulevat kaikki, sillä ne sopivat kaikille. Nehän ovat kootutkin iloista ja suruista, taisteluista ja levosta, ja laineet lyövät tahtia meren sävelten soinnulle iloisina, elävinä ... varmoina elämän voitosta kuoleman ylitse.

"Pitkä on matka majakalle, aallot ankarat välillä", hyräilee Matti kokkapuolella.

"Vieläkös mitä", lausuu peränpitäjä, "varsinkaan nyt, kun meri on noin kaunis ja tuulta juuri parahiksi."

"Kaunis on! mutta milloinkapas se Suomenlahti ruma lieneekään", arvelee pumppumies, kiinnittäessään alapurjeen "koulia".

Sillä välin on Mattikin muuttanut laulua ja hyräilee nyt:

"Lyhyt on matka kullon luokse, vaikkakin aallot pauhaa; sinne pursi punainen juokse, siellä on sullekin rauhaa!"

"Jo näkyy kotimajakka", huudahtaa pumppumies vähän ajan takaa.

"Näkyhän tuo jo kylläkin", sanoo perämies. "Ja naisia on rannalla jo vastassa."

"On", myöntää Matti. "Heleenakin näkyy olevan. Minä tunnen hänet valkoisesta huivistaan."

Luokalla vallitsi hiljaisuus, niinkuin ainakin opettajaa odottaessa. Vallattomimmat ja laiskimmat pojista silmäilivät vielä hätäisesti viimeisen kerran läksyjänsä, mutta ahkerat ja siivot pojat tuntuivat tyynesti keskustelemaan kohdakkoin toivossa olevasta luistinluvasta ja lähiseutujen jääsuhteista. Vikke Nenonen taas istui pulpetilla, selin kateederiin, ja koetteli jos jollakin tavalla viekotella Jussi Alaista kanssansa sormikoukun vetoon. Silmänräpäyksessä hän kuitenkin lennähti siitä paikoilleen, sillä joku kuului rapuuttavan oven lukkoa. Useimmat muistakin pojista hypähtivät silloin seisalleen ja sitte kuului muutamia pulpetin kansien loksahduksia, kun pojat heittelivät kirjojansa niiden laatikoihin.

Ovi aukenikin kohta ja, odotetun opettajan asemasta, ilmestyi luokalle ihan ventovieras olento. Se näkyi olevan lähes aikamieheksi saapa nuorukainen harmaassa ja kasvamisen varalta tehdyssä sarkapuvussa. Vaalean, aivan sileäksi su'itun tukan ympäröimän ja matalan otsan alla laukuili kaksi älyttömän näköistä ja raukeaa lampaan silmää, jotka hieman pelkurimaisesti tähyilivät ympäri huonetta. Äänettöminä katsoa tuijottivat pojat tuokioisen tuota outoa ilmiötä, joka hämillään näytti silmillään hakevan ovensuun puolelta itselleen jotakin istuinpaikkaa.

Kun ei vieras itsestään tuntunut aikovan asiaansa ilmaista, kysäsi häneltä viimein luokan ensimmäinen mies eli priimus kohteliaalla äänellä: "mitäs teillä olisi ollut asiaa?"

"Meilläkö?" murahti vieras hieman punastuen ja ympärilleen katsellen. "Myö tuota — — hm — — myö tuota — — tultiin kysymään, jotta tämäkö se on se kolmas luokka?"

"Kolmas luokkahan tämä on", vastasi priimus.

"No mihinkähän teällä sitä minä saisin istuutua?"

Nokkelana kuin orava kiepsahti Vikke Nenonen vieraan luo. "Terve mieheen" sanoen paiskasi hän vieraalle kättä ja alkaen häntä vetää retuuttaa kateederiin päin selitteli hyvin toimessaan: "tännehän ne ovat sinulle, kellon alle, paikan varustaneet."

"Elä hijjessä! Enhän minä miten noin korreelle tuolille suata — —"

"Mutta näethän sen hyvä ihminen itsekin, että ei tänne enää muuanne sovi", toimitti Vikke.

"No, eipä toellakaak tajja muuannekaak ennee soppiik", tuumaili vieras luokan hiljaa nauraa hihittellessä ja tyrskäessä. "Vuan annahhan minun tok ensin tervehtiik nuitaak toisii poikii."

Niin sanoen tempasi uusi tulokas kätensä pois Viken kourasta ja alkoi kiertää luokkaa, jokaista kätellen vuoronsa mukaan ja nimiä kysellen.

Hiljaisuus oli nyt luokalta kokonaan pois paennut. Rähisten koettelivat kaikki pojat keskenänsä kilpailla, kuka sukkelimman kompasanan tahi koukukkaimman kysymyksen osaisi vastatulleelle heittää. Mitään pahaa aavistamatta koettelikin hän parhaansa mukaan tuossa rähinässä tehdä selkoa sekä itsestään että suhteistaan. Kärsivällisesti kertoi hän yhdelle olevansa perintötalon poika sieltä ja sieltä, ja toimitti toiselle, että hänen takkinsa ei ollut teetetty hänen isälleen, vaan hänelle itselleen sen räätäli Matti oli ommellut. Jollekulle täytyi hänen myös selittää, että hän ei ollenkaan aikonut tukkiherraksi tulla, vaan hänet oli lähetetty tänne kouluun, että hän sillä tavoin voisi kerran päästä kotikappeliinsa pastoriksi, kun sinne ei kuitenkaan kukaan muu hakenut.

Alaista näytti lopulta rupeavan tuo poikaparka vähän säälistämään ja hän asettui ikäänkuin sen suojelijaksi. Isällisesti käski hän uuden tulokkaan kaikista ensiksi vetäisemään housujensa lahkeet lapikaskenkäinsä varsien päälle, että hän näyttäisi "vähän ihmismäisemmältä. Äläkä sitte enää milloinkaan laita tukkaasi tuolla tavoin. Koulupoika ei saa olla kuin mikäkin nuoltu vasikka."

"Muttapa kun tuolla pihalla ja katuloilla on niin paljon likkoo ja kuroo, niin kaikkihan ne uusiin housuihin lahkeensuut likkautus", tuumaili toinen.

"Kääri ennen lahkeesi ylös", tiuskasi Alainen, "mutta varret sisään ja lahkeet päälle, ennenkuin maisteri luokalle tulee!"

Vieras tottelikin ja istahti lattialle, alkaen kiskoa jalastaan pitkävartisia jalkineitaan. Nopeasti kiirehti Vikke Nenonen hänelle avuksi, mutta kun hän toista lapikasta vetäessään luokan iloksi sai sormensa tervaan, siirtyi hän nolona takaisin paikoilleen. Melkein koko muu poikajoukko oli siihen sijaan kerääntynyt vieraan ympärille. Aikaa siinä sitte meni, ennenkuin hän sai lapikkaat takaisin jalkaansa, sillä kaikki tahtoivat ensin koetella hänen karkeita ja harmaita sukkiaan ja niitä ihmetellä, juurikuin eivät ikipäivinä ennen olisi sukkia nähneetkään. Vieras, jonka nimi kuului olevan Pekka ja joka jo oli ehditty Petriksi muuttaa, sai nyt siinä lattialla luetella vallattomille kuulijoilleen kaikki sekä kotitalonsa lampaat että rukiit. Vieläpä täytyi hänen tehdä selkoa heidän ruotimummostaankin, joka hänelle viime kesänä oli kokonaisen tusinan sellaisia uusia sukkia neulonut. Siitä hyvästä oli hänen kumminkin

pitänyt luvata siunata mummon hauta, jos mummo vielä elossa olisi silloin, kun hän pastoriksi pääsisi.

"Ja ihanko todella lupasit siunata elävän ihmisen hautaan?" kysäsi joku. "Kuolleiden hautojahan sitä muualla siunataan."

"Ole vaiti Ander", pisti Vikke Nenonen väliin. "Kuolleitahan sitä muualla, mutta tämä Petri kun on kotoisin sieltä, jossa päivää säkillä sisään kannetaan. Siellä haudataan elävänä."

Avossa suin katsoa töllisteli Petri viimeistä puhujaa ja kysyvällä äänellä mutisi: "päiveekö säkillä sissään? Milläs keinoin sitä päivee säkillä sissään — —"

Maisteri Lydénin ja häntä seuraavain koulun vahtimestarin ja piian luokalle tulo keskeytti siihen poikien puuhut ja puheet. Vahtimestari piikoineen toi sisään lisäpulpetin, joka asetettiin luokan lopulle, ja sille sijoitettiin viimein tuo uusi oppilas.

Pulpettien siirtelemisen vuoksi syntyneen rymyn vaiettua esitteli sitte maisteri Lydén uuden tulokkaan luokalle. "Lyhyesti sanoen: siinä on nyt teille uusi kumppani, privatisti Petter Oikari. Toivon kohtelevanne häntä ystävällisesti, niinkuin kumppania ainakin."

"Kyllä minnäik luulen, jotta myö tullaan hyvinnik hyvästi sopimaan, kun nää kaikki tuntuvat olevan oikein lystii poikii, vaikka näyttävät kaikkii herraslapsilta ja huastavat niin motevasti", näki Petri hyväksi leveällä murteellaan, hyvin tutunomaisesti, pistää maisterille vastaukseksi luokan perältä.

Maisteri Lydén punehtui hiukan, mutta ei virkkanut muuta kuin sormiaan kateederin reunaan naputellen käski luokan pysyä hiljaa. Sitte alkoi Petrin ensimmäinen opetustunti koulussa, ja me olimme hänelle mielessämme kiitolliset, kun se tunti niin hauskalla tavalla oli hänen tähtensä tuntuvasti lyhentynyt.

Monta muutakin hauskaa hetkeä hankki Petri sitte tovereillensa vuosien vierissä sekä herkkäuskoisuudella että lapsellisella vilpittömyydellään. Toisinaan kyllä hänen rehellisyytensä pani koko muun luokan pulaankin, mutta onneksi oli häntä aina perin helppo eksyttää, vaikka kenen. Huolimatta mainiosta ulkomuististaan puuttui häneltä näet tyyten niin hyvin arvostelu- kuin johtopäätöstenkin tekemiskyky. Sentähden ei hän suuttunutkaan juuri mistään ja tuli siten luokan suosituimmaksi oppilaaksi. Vikke Nenonen sanoikin Petrin "koulun parhaaksi mieheksi", joka ei leikistä koskaan suutu. "Mutta muut ne ovat niin hirveän viisaita ja nokkavia ja itsestään pitäviä."

Vähitellen oli sitte jouduttu niin pitkälle, että jo oli ihan käsissä viimeinen varsinainen opetustunti ennen ylioppilastutkintolupaa.

"Tämä päiväpäs vasta pitkältä tuntuu", äännähti Ander kiireesti historian oppikirjan lehtiä välitunnilla käännellessään.

"Ainahan ne on päivät pitkii keväällä", sanoi siihen Petri umpimielisesti hymyillen.

"Mutta tiedätkös sinä, Petri, minkätähden ne päivät aina keväällä pitenevät", kysyi Vikke Nenonen, samoinikään hymyillen.

"Ka, kunj aurinko on viikoman aikoo ylläällä", selitti Petri.

"Aijai!" huudahti Vikke. "Kuinkahan sinulle, poika polonen, käy fysiikkatutkinnossa! Mitenkäs fysiikassa sanotaan? — Sitä paitsi on lämmöllä se ominaisuus, että se laajentaa kaikkia kappaleita — etkös sitä nyt muista?"

"Kas kehveli, kun en tuota hoksannut", lausui Petri tynnosti. "Niin — lämpöhän sen tekköö."

"Rehtori tulee", huudahti joku ja kohta istui kukin paikoillaan hiljaa ja juhlallisena kuin kirkossa, sillä tulinen rehtori ei suvainnut mitään melua, eikä kukaan tahtonut tuota kunnan miestä näin viimeisellä yhdessä olon hetkellä suututtaakaan.

Viimeinen historia-tunti siis alkoi. Vilkkaasti hyppeli rehtori, kuin jänis, edestakaisin historian avaralla alalla oikein saadakseen selville, kuinka varmoja me olimme aineessamme. Kaikki oli käynytkin jokseenkin hyvin ja rehtori oli mitä hilpeimmällä tuulella. Syytä siihen olikin, sillä yksin Vikke Nenonenkin oli juuri tehnyt tyydyttävän selon Henrik Linnustajan linnoitustöistä ja slaavilaisretkestä ja Ander oli sanonut oikean vuosiluvun.

Silloin kääntyi rehtori, ilosta loistaen, Petriin päin ja sanoi: "no Oikari ei nyt lue kirjan sanoilla, vaan aivan omin sanoin vastaa kysymykseen: mitä Henrik ja saksilaiset sitte vastasivat, kun unkarilaiset tulivat heiltä veroa vaatimaan?"

Petri punastui, kakisteli, mutta ei saanut sanaa suustaan.

"Noo", lausui rehtori kehoittavasti.

Silloin salpa aukesi ja Petri alkoi: "hyö sano, jotta myö vuan ei ennee ruppiikkaak teille verruu maksamaan — —"

Rehtori paiskasi kirjan raivoisasti pöytään, että luokkahuone mäjähti vastaan, ja alkoi molemmin käsin tukkaansa repiä ja puhista vihoissaan.

Petri pysyi kiltisti vaiti tuon vihanpuuskauksen ajan, juurikuin odotellen sen loppua. Rehtorin hieman tyynnyttyä alottikin hän taas uudelleen ja sangen levollisesti: "niin hyö sano, jotta myö vuan ei ruppiikkaak teille ennee verruu maksamaan, vuan myö toarotaan ja annetaan teillen kapinen koira."

Se oli jo enempi kuin rehtorin hermot jaksoivat kärsiä. Hän oli jo ovesta ulkona, ennenkuin Petri oli ehtinyt lauseensa loppuunkaan.

"Bravoo, bravoo! Se oli miehen työ ja sillä siitä pinteestä päästiin", kirkuivat jotkut.

"Petrille on pidettävä luokan puolesta kiitoskekkerit", kiljui Ander.

"Minä en olisi osannut enää mitään; ja kello on vasta puolivälissä!"

Toiset murisivat: "höpäisee koko luokan moukkamaisuudellaan;" mutta Petri itse arveli: "mikään sille tulj, kun niin äkkii läks, vaikka tottahan minä puhun, niinkuin kirja sanoo."

Sitte emme tavanneet rehtoria ennenkuin muutama päivä ylioppilaskirjoitusten perästä. Silloin hän tuli luokalle ja opettajakunnan puolesta esitteli Petrille, että "eikö herra Oikari suostuisi olemaan opistossa vielä yhtä vuotta, niin ei tarvitsisi Helsinkiin kirjoituksianne lähettääkään — ei ainakaan ainekirjoitustanne?"

"Kas, kas — kun eivät raskisi sinusta luopua", kuiskasi Vikke Nenonen Petrille korvaan.

"Minun mielestäni se olisi parasta ainakin teille itsellenne", selitti rehtori.

"Olkoon sittä männeeks", tuumaili Petri. "Vaikkapa häntä sittä jeäpkii yheks vuuvveks vielä."

Jonkun päivän kuluttua muutti Petri kuitenkin mielensä. Hän tallusteli rehtorin luokse pyytämään, että hänenkin paperinsa kumminkin lähetettäisiin Helsinkiin "viisaampiin miesten kateltaviksi."

"Mutta toisten kirjoitukset ovat jo lähetetyt", selitti rehtori ystävällisesti Petrille.

"No laittooten sittä jälestäpäin. Kyllä kaiketi sinnek posti vielläi männöö. Ja kyllä minä tahon, jotta ne pittää sinne viisaammillen laittook."

Rehtori tempasi pöydältä paperitukon, heitälti sen ovesta etehiseen ja ärjäsi: "laita sitte itse."

Nöyrästi keräili Petri etehisen lattialta sinne tänne sinkoilleet paperinsa ja syvään kumarrellen lähti rehtorin luota. Satuin tapaamaan hänet sitte Rissasen puodissa, josta hän tuli ostamaan suurta kirjekuorta. Kadulle tultuamme selitti hän minulle kirjoittavansa Helsinkiin ja ihmetteli rehtorin säästäväisyyttä ihmettelemästä päästyäänkin.

"Missä se nyt on niin säästäväiseksi ruvennut", kysäsin minä.

"Ka postimerkissä", vastasi hän ja jatkoi: "miksikäs niitä rohveysyöriä tuas sanotaankaak, joillen ne mejän ylioppilaskirjoitukset laitetaan?"

"Luullakseni ylioppilastutkinto-valiokunnaksi", selitin minä. "Mutta miksikä sinä sitä kysyt?"

"Laitan niillen ne kirjutukseni."

"Älä veikkonen, ne nauravat."

"Naurakootpa jos, vuan rehtori käski", sanoi hän.

En oikein sittekään uskonut hänen tuumaansa toimeen panevan, jonka vuoksi seurasinkin Petriä hänen asuntoonsa. Sillä välin kuin hän puuhasi päällekirjoitusta ja muuta, otin nuo paperit katseltavikseni minäkin. Eteeni sattui kirjoitus Katiliinasta, joka varmaan oli olevinaan ainekirjoitus äidinkielellä.

Näin se alkoi: "tässä pitäsi nyt ruveta ja kirjutto aine Katiliinasta, mutta oikein tahtoo pyrkiik iletämään ruveta semmosesta miehestä kirjuttamaan, vuan kun ei sattunut oikein mieluisii nuokaak

toiset aineet, niin vaikkapa häntä nyt sitte kirjuttaa Katiliinasta. Mutta kyllä se mies oli aika hunsvotti ja lurjus, kun ilikisi nostook kapinan niin reten miestä vastaan, kun se Cicero oli. Vuan kyllä se Cicero, konssulina ollessaan, sitä haukkuki. Voi täytinen, mitenkä se sen mualasi puheissaan ja ne toiset, jotka siellä muakuopassa tapettiin sittä Caesarin aikana! Niihen toisten nimiä minä en nyt muistak, vuan Lentulus se taisi olla toinen ja kyllähän työ, oppineet miehet, senniik toisen tiijättä. Oikeen se naurattaa, kun ken latinoos ossoo ja Ciceron puheita lukkoo" — —

Niin pitkälle olin päässyt, kun Petri huomasi minun hänen paperiansa parhaillaan tutkivan.

"Mitä sinä nyt? Eihän niitä suak lukkee", ärjäsi Petri, temmaten vihkon kädestäni. "Etkö sinä muistak, kun rehtori sano, jotta ei suak kirjutuksiaan toisellen antook, eikä näytteekkääk? Ei näyttee laskujaankaak."

Minä oikein rukoilemalla rukoilin, että hän ei tuota onnetonta ainettansa Helsinkiin lähettäisi, vaan pistäisi uuniin.

"Vuanpa, kun se rehtori itek käski."

"No anna, hyvä ystävä, sitte minä kirjoitan sinulle tuon aineen uudestaan, tahi viedään Ingmannille, niin kyllä hänkin sen ottaa kirjoittaakseen."

"Eihän se sittä ennee oisikkaak minun ihteni kirjuttama", tuumaili Petri vakavasti.

"No anna minun edes sitä korjailla", vaikeroin minä. "Tuollaisena ei siitä ole mihinkään."

"Joutavat viisaammat korjailla", sanoi hän, nähtävästi puhetapaani matkien, ja pysyi jäykkänä kaikille esityksilleni. Kun tiesin, että väkivallallakaan en tuolta karhulta saisi paperia ryöstetyksi, mutisin lopuksi kiukkuisesti: "volenti non fit injuria (tahtovalle ei tapahdu vääryyttä)."

"Niin, niin! Volenti non fit injuria", myönsi Petri. "Ja sentähden anna sinä paperien huilatak Helsinkiin, varsinniik kun rehtori itek käski."

Paperit "huilasivatkin" ylioppilastutkinto-valiokunnalle, koska yliopistosta oli sittemmin kirjallisesti vaadittu rehtorilta tietoja siitä, mikä se Petri oikeastaan oli miehiään. Rehtori antoi selityksensä. Jonkun ajan kuluttua sai hän ankaran muistutuksen siitä, että opettajakunta oli ryhtynyt arvostelemaan oppilasten kirjoituksia, jotka kaikki olisi pitänyt yliopistoon arvosteltaviksi toimittaa. Kuitenkin oli rehtoria asia enemmän naurattanut kuin suututtanut.

"Arvasinhan minä sen, jotta viisaampiin miesten niitä on tutkittava", tuumaili Petri asiasta kuultuansa ja nauroi hänkin.

Ei häntä kuitenkaan vuoden perästä, eikä myöhemminkään, kuulunut yliopistoon tulevaksi. Kerran, vuosien kuluttua, kohtasin häntä kuitenkin rautatiellä. Silloin sanoi hän heittäneensä pastoriksi tulemistuumat sikseen, varsinkin kun ruotimummokin oli kuollut ja kotikappeli jo saanut oman, varsinaisen papin. Muutoin pyysi hän minulta neuvoa siihen, rupeaisiko hän nyt meri- vaiko sotamieheksi. En kehoittanut häntä ryhtymään kumpaiseenkaan toimeen, vaan neuvoin rupeamaan maanviljelijäksi isänsä maatilalla.

"Talonpojaksiko siis?" mutisi hän tyytymättömänä. "Mitä vasten minä sittä oisin koulua käynnä?"

Erotessamme kysäsi hän sitte minulta: "tiijätkö sinä, millä keinon sitä päivee säkillä sissään kannetaan?" — Kummastuneena ja säällillä häntä katsellen, sanoin että en sitä tiennyt, enkä ollut koskaan kuullutkaan.

"Minä vuan arvelin, jotta jos sattuisit sinnäik tietämään, kun se Vikke Nenonen siitä muutamaste koulussa mainihti. Minä oun sitä ajatellut vuosikausia, vuan ei ouk tullut keltääk kysytyksi. — Vai et sinäkääk sitä tiijä? No, hyvästi sittä!"

Kerran jälkeinpäin on Petrin nimi sitte jostakin matkustajaluettelosta vielä sattunut silmiini. Häntä mainittiin siinä kapteeni Petri Oikariksi.

"Siis sama mies", huudahti lääninkanslisti Vikke Nenonen vaaleten, kun asiasta häntä huomautin. "Eihän tuo vain liene sotakapteeni jo!"

"Eikös se mielestäsi olisi hyvä asia Petrille?" kysäsin minä Vikeltä.

"Niin Petrille", mutisi Vikke. "Ja sitte se muutamana päivänä istuu — — hyi hittoja — — ja silloin minunlaiseni miehet saavat todellakin selittää 'mitenkä sitä päivee säkillä sissään kannetaan' — jos voivat!"

Viken ajatusjuoksu saattoi minut nauruun purskahtamaan, mutta tavallista totisempaan jähkaili hän: "hyvähän sinun on nauraa, mutta entäs meikäläisten. — Ja mikä ne semmoiset Petrit tietää, mitä niistä maailmassa vielä tulee. Vai jo hän on kapteeni? Ja varmaankin se on sotakapteeni, sillä kuinkas hän laivaa johtaisi, semmoinen!"

PAKSULAN PARIKUNTA.

Siinä se nyt, vihdoinkin valmiina, tuossa mäen töyryllä, solakoiden honkien saartamana, oli tuo pitäjään ylpeys, josta vuosikautia oli puhuttu sekä sanomalehdessä että suupuheissa. Öljyntyinä, vaaleankeltaisina välähtelivät sen sileät, laudoitetut seinät, jos noita akkunain välisiä kaitoja suilakkeita lainkaan voi seiniksi sanoa. Suuriruutuiset akkunat ne kuitenkin vasta oikein somasti päiväpaisteessa kimaltelivat, ikäänkuin huomauttaen ohikulkeville: "katsos miten meitä on paljo." Ne, juurikuin veitikkamaisesti, mutta samalla salaperäisesti iskivät silmää kaikelle kirkkoon kiirehtivälle, pyhäpukuiselle kansalle, pyytäen sitä pysähtymään uutta merkkitaloa ihailemaan. Tehonsa ne näkyivät tekevänkin nuo silmän iskut ja koko kömpelön rakennuksen leveä hymy, koska harva oli se ohitse kulkija, joka ei edes hetkiseksi olisi seisahtunut imehtimään "Suurelan Seurahuoneen" somuutta.

Jo aikaisin olivat jotkut kirkkoon menijät kiivenneetkin töyrylle, lähemmältä talon erikoisuuksia tarkastelemaan, ja yhä kasvamistaan kasvoi niiden vetelehtijäin joukko talon ympärillä. Pieniä poikanallikoita juoksenteli parvittain rakennuksen leveillä portailla, mutta nuoret miehet olivat asettuneet istumaan balustraadille ja siinä, paperossia poltellen, jalkojansa nyt heiluttelivat ja maahan syljeskelivät.

Sydänmaalaiset eivät uskaltaneet toki niin lähelle taloa tunkeutua, vaan tyytyivät tukkeamaan maantien ja siinä äänettöminä katsoa töllistelivät milloin itse rakennusta, milloin sen tornia, milloin taas toisiaan.

"Lyhty, mi lyhty", mutisi muuan mies kirkolle päin mennessään.

"Ja oikein lasinen lyhty", tuumaili hänen toverinsa, mutta niin sanomin he jatkoivat matkaansa.

Aamukellot ne sitte hieman häiritsivät hiljaisuutta, mutta varsinaisesti katkasi äänettömyyden itse Korpelan muori tavailemalla talon seinältä kullalta hohtavaa nimikirjoitusta.

"Ässä — uu — suu — re — lan se — ura — huone, urahuone —, se — urahuone. Mikäs vehe se on ja mitä sillä tehdään?"

Muorin luvulle vähän hymähtäen, vastasi eräs lähimpänä seisovista: "sehän se kuuluu olevan semmoinen 'urahuone', jossa nyt käännetään maailma ihan uudelle uralle. Sinne viedään näet kaikki juopot nälkää näkemään, jotta ei niin paljo janottaisi, ja kaikki vanhatkin akat opetetaan siellä tanssimaan, jotta eivät tarvitsi nuorten iloja kadehtia."

"Vielä mitä siinä muuta, kuin veivitetään herroille rahoja köyhän kansan kukkarosta", tiesi eräs möhömahainen talon isäntä. "Saattepas nähdä, niin jo ensi kunnankuitissa on taas uusi lisä ... niin ja niin paljo manttaalisannekselta ja niin ja niin paljo henkiä myöten seurahuoneen kassaan."

"Meneeköhän tuohon yli-ikäisiltäkin", uteli Korpelan muori.

"Mitähän siihen menisi", sanoi joku joukosta. "Ei se taida Paksulan kapteeni talonpoikain varoja tarvita. Se kuuluu olevan aivan upporikas ja oli seurahuoneen hirretkin metsästään ihan ilmaiseksi antanut.

"Näinköhän nuo ilmaiseksi joutivat", tuumaili Tialan vanha ukko. "Kyllä kai se niistä vielä jollakin kujeella hinnat kiskoo."

"Eikä kuulu kiskovan", selitti Maunu Niinistö. "Se on jo niistä saanutkin hyvän maksun ruukkilaisilta. Entinen Paksulan isäntä oli näet jo ennättänyt myydä kaikki Paksulan metsät ruukkilaisille, mutta oli kauppakirjaan pantu semmoinen pykälä, jotta ei saa ottaa muuta kuin pystyssä olevat, kahdeksasta tuumasta ylöspäin. Ne puut leimattiin ja sitte tuli kapteeni ja osti Paksulan polkuhinnasta sen entisen

herran leskeltä. Paljokos sitä saisikaan metsättömällä tilalla, hyvälläkään. No älähän mitään! Tulee sitte se suuri maailman kaatomyrsky ja nujertaa maahan koko metsän, kuin mikä puuroomies. Ruukkilaiset rientävät puita korjaamaan, mut kapteeni ehdottaa hätään nimismiehen kanssa ja kysyy: kenenkä luvalla te täällä minun metsästäni puita raadatte? Mitäs ruukkilaiset muuta, kuin: me ollaan ostettu koko metsä. Kapteeni näyttää kauppakirjaa, jossa puhutaan pystyssä olevista puista, eikä maahan kaatuneista. Siinä riidellään, rettelöidään, mutta kapteeni lähtee ja käy maaherran puheilla. Tulee sitte nimismiehelle paperit, jotta panna puut kiinni. Ja niin ne pantiin kiinni."

"Mitenkäs niitä metsässä kiinni pantiin?" kysyy joku.

"Ka, jotta ei ruukkilaiset saa ottaa. Mutta ne hankkivat, ruukkilaiset, semmoiset takaukset, jotta kyllä heistä löytyy, jos maksamaan pannaan. No äläst' olla. Kapteeni haettaa minut ja kauppiamies Väkkärän rengin puita lukemaan, ja sitä mukaa kuin ruukkilaiset saavat niitä karsituksi, me niitä kirjaan. Käräjissä sitte vannotetaan minut ja Väkkärän Matti puiden luvusta ja paperit pannaan senaattiin. Aikansa siellä oltuaan tulee viimein päätös ruukkilaisille, että 'maksa pois' kymmenen markkaa joka kapulasta, jonka olivat ottaneet ja suuremmista enemmänkin."

"Kymmenen markkaa!" huudahti Korpelan muori. "Johan siitä karttui satoja summaa lopulta."

"Vai satoja veikkonen", sanoi Niinistön Maunu. "Sanoisit satoja tuhansia ja vielä vähän päällekin."

"No veivätkös ruukkilaiset sitte ne puut?" tiedusteli äsken mainittu möhömahainen isäntä.

"Eivät kärsineet viedä kaikkia", selitti Niinistö. "Mutta niistä, jotka olivat ennättäneet poikki hakata, täytyi maksaa kymmenen markkaa joka kappaleesta."

"Ei noista kuitenkaan liene kymmentä markkaa mennyt", arveli vanha Tiainen. "Eihän siinä olisi mitään oikeutta eikä kohtuutta."

"Meni niistä", väitti Niinistö vastaan. "Meni niistä; ja sentähdenhän sen täytyi ruukkilaisten patruunin pakosalle pinttääkin. Konkurssiin kuului pitäneen mennä ... vai olisikohan se ollut Ameriikkaan. Jonnekin se vain oli mennyt piiloon."

"Vieläkös mitä", pisti eräs nuorenpuoleinen mies väliin. "Kotonaan sen oli meidän Mikko vielä tässä tuonoisella viikolla kaupungissa käydessään nähnyt."

"No en tiedä", sanoi Niinistön Maunu, "mutta niin sitä minulle kauppiamies Väkkärä nauroi. Kapteeni oli hänelle sitte kauppoitellut tähdepuita suutarin markasta kappaleelta, mutta ei ollut Väkkärä tohtinut niin utalan miehen kanssa kauppoihin ruveta. Sittehän se kapteeni rupesi niitä lahjoittelemaan siltoihin ja sai toiset rakentamaan tuonkin seurahuoneen."

"Olisi niitä kaatuneita puita ollut muuallakin", mutisi möhömahainen isäntä, "mutta eipäs pitänyt aikanaan älytä; ja nyt ne jo rupeavat metsässä mätänemään. Eiköhän noilla vielä jotakin saisi."

"Ei niillä siltä kaikki saa, vaikka kapteeni saikin. Mutta hänellähän onkin keskeiset ja kupernyörit ystävinä", tuumaili muudan joukosta.

"Niinhän sillä on", selitti Niinistö, "kuvernöörit ja muut suuret herrat. Osasivat ne kuitenkin ruukkilaisetkin pienen kolttosien tehdä kostoksi, kun veivät puutarhastakin kaikki pystyssä olevat puut, yksin omenapuutkin. Oikein oli rouvaa itkettänyt se kolttonen, mutta minkäs sille voi. Laki kuin laki, minkäs sille voi."

"Se nyt toki oli oikein sille ketulle", hymähti Tiais-ukko.

"Mut onhan siinä Paksulan puutarhassa omenapuita", puuttui Korpelan muori taas puheeseen. "Minä juuri äsken sivuitse tullessani ihmettelin sitä omenain paljoutta, mikä siellä näkyi olevan."

"Onhan siellä nyt taas; on", myönsi Niinistön Maunu. "Mutta se on rouvan tointa se. Se rouva kun näki, jotta ruukkilaiset vievät puutarhan puhtaaksi kuin vievätkin, niin kiepsahti polkupyörän selkään ja ala ajaa Kaunissaareen. Siellä otetaan vierasta vastaan, kuin parasta pappia; syötetään, juotetaan, muutoin hyvänä pidetään. Pyrkii puutarhaankin ja tietysti hänet päästetään sinnekin. Rouvakos siellä haltioihinsa heittäytyy; kiittää, kehuu kaikkea kupliksi vesien päälle. Kysyypä, mistä ja miten on kaikki puut ja pensaat saatu ja paljoko ne maksavat. — Puutarhuri ei aavista mitään. Sanoo: tässä on puutarhurikoulu. Valtio on kaikki hankkinut. Rouva panoksen kummiinsa. Sanoo: 'vai valtio'. Utelee sitte, millä tavoin se puutarhurikoulu Kaunissaareen saatiin, ja toinen tuumuudessaan kertoo kaikki. Oikein takitilaan selittää miten paperit tehtiin, minne ne laitettiin ... ja sanalla sanoen opettaa toisen ihan oppineeksi. Rouva ei ole niin miehinäänkään, kiittelee yhä kaikkia. Hyvästelee viimein ja lähtee suoraan kaupunkiin ajaa hurottamaan. Siellä menee asianajaja Körteksen luokse — sen Körteksen, jolta ei koskaan vieraitamiehiä puutu, kun pistelee papereihin ihan olemattomien ihmisten nimiä. Körteksen

kanssa yhdessä sommittelevat sitte supliikin kuvernöörille toimitettavaksi..."

"Mutta eiväthän akat saa kuvernöörille kirjoittaa", pistää möhömahainen isäntä väliin.

"Jos ei 'akat', niin rouvat kuitenkin saavat", sanoo Niinistö opettavaisesti. — — "No joutuvathan ne kirjat kuvernööriin. Kuvernööri pistää rillit nenälleen ja lukee. Lukee lukemasta päästyäänkin, kunnes viimein karjasee: 'onko meistä kukaan käynyt Kaunissaaressa?' Kanslistit kavahtavat pystyyn ja herratkin. Kaikki kumartavat ja vastaavat yhteen ääneen, kuin komennon mukaan, 'ei, herra kuvernööri, ei kukaan'.

"Te ette käy missään, ettekä tiedä mitään", kiljuu kuvernööri, polkien jalkaa, niin että kannukset kilisevät ja ritarin merkit rinnalla heiluvat.

"Vähän tyyntyyttyään kutsuu sitte luokseen herroista parhaan lukijan ja sanoo: lues minulle tuosta!

"Toinen tekee työtä käskettyä ja alkaa: 'Sehän on Teidän ylhäisyydellenne uskottujen valtiovarojen tuhlausta, kun Te, herra kenraali, olette antanut perustaa puutarhurikoulun Kaunissaareen, jossa maa on mitätöntä, savipohjaista ja ruokamultaista maata. Sitä paitsi ei maa ole edes tasaistakaan, vaan kallellista niin, että jos etelästä päin tulee, niin on työlästä miltei vastamäkeä päästä puutarhan pohjoispuolelle siimekseen. Kolmanneksi tulevat päivän säteet juuri etelästä päin, joten kasvullisuus suuressa määrin vaikeutetaan ja hennot kasvien taimet helposti poutivat, niinkuin usein, sen pahempi, on kuultu käyvän suvitouoille. Kaunissaaren puutarhassa on vielä keskellä puutarhaa isoja kiviäkin, — olivat näet tehneet huvikseen puutarhaan kivistä pöydän ja istuimen — eikä ole soveliasta sekään, kun Härmäjoen vesi virtailee aivan puutarhan halki. Näiden syiden nojalla saan nöyrimmästi anoa, että Kaunissaaren puutarhurikoulu viipymättä siirrettäisiin Paksulaan, joka on ainoa, varsinkin minun tarkoitukseeni sopiva paikka koko läänissä. Ja sitoudun minä allekirjoittanut kohtuullista, esivallan armossa määrättävää vuotuista korvausta vastaan luovuttamaan Paksulan puutarhan puutarhurikoululle, ehdolla että Kaunissaaren puutarha kokonaisuudessaan siihen siirretään; vielä sitoutuen samalla antamaan monasti mainitussa puutarhurikoulussa opetusta kolmen tuhannen Suomen kultamarkan palkasta vuodessa. Ettei mitään epäilyksiä syntyisi sopivaisuudestani toimeen, liitän tähän oikeiksi todistettuina jäljennöksinä todistukset siitä, että olen Paksulan meijerikoulun opettaja, Suurelan eläinyhdistyksen esimies, raittiusseuran soittokunnan johtaja, vaivashoitohallituksen naisjäsen ja kansakoulun johtokunnan sihteeri; sekä alkuperäisinä tukun paikkakunnan sanomalehteä, niitä numeroita, joissa toimintaani on arvosteltu. Muuten on enemmän kuin luultavaa, että jos ei puutarhurikoulua Paksulaan siirretä, niin alkaa paikkakuntamme sanomalehdessä ilmestyä kirjoituksia, jotka eivät ole terveellisiä Teidän ylhäisyydellenne'. Kun virkamies oli tukemisensa lopettanut, kysyi kuvernööri: 'mitä se Paksulan rouva tahtoo?'

"Se tuntuu tahtovan puutarhurikoulua Paksulaan, herra kenraali ja kuvernööri", oli vastaus, 'mutta se asia ei kuulu meihin'.

"Eikö meihin — tietysti ei teihin — mutta minuun, joka olen läänin kuvernööri'.

"Minun ymmärtääkseni se kuuluu maanviljelyshallitukselle ja keisarilliselle senaatille', uskalsi virkamies huomauttaa.

"Olkaa vaiti, te ette ymmärrä mitään, ettekä koskaan ole mitään ymmärtänyt. Jos nyt sanomalehdissä aletaan kirjottaa minusta, minusta itsestäni, ymmärrättekö, läänin päämiehestä, niin se koskee minuun; minuun ymmärrättekö? Ja sentähden minä kysyn, mitä meidän on tehtävä?'

"Minun ymmärtääkseni ei mitään', vastasi virkamies.

"Kuvernööri kimmastui ja komensi ryssäksi: 'na leeva krugom, mars!' Virkamies kun ei ymmärtänyt ryssää, kysäsi: 'mitäh?'

"Paikoillenne', karjasi kuvernööri ja vaipui syviin mietteihin.

"Sitte tuli vastamäki ja minun täytyi hypätä kävelemään", jatkoi Niinistön Maunu. "Minä näet kuulin koko tämän saakkunan silloin, kun tässä keväällä olin kapteenia ja kauppiamies Väkkärää kyydissä siihen kuntakokoukseen, jossa niitä valtiopäivämiesten valitsijoita hommattiin. Kapteeni sitä itse Väkkärälle jutteli."

"Senkös tähden ne sitte Kaunissaaresta asti kaikki puut ja pensaat Paksulaan hinattiin?" kysäsi nuorempi Tianen.

"Tottapa ne sen tähden", vastasi Niinistö. "Ja sitte kuului vielä kapteeni kertovan, jotta kuvernööri oli käskenyt kenraalikuvernöörin lakkauttamaan sanomalehdenkin, jotta siihen ei saataisi hänestä mitään kirjoittaa. Kenraalikuvernööri olikin, toisen mieliksi, lakkauttanut sen jostakin syystä kolmeksi

kuukaudeksi ja luvannut kokonaankin lopettaa, jos se vain uskaltaa puhua muusta kuin mitä Paksulan kapteeni käskää."

"Ilmankos siinä ei nyt olekaan muuta lukemista kuin Suurelan uutisia", tuumaili eräs nuori mies.

"Mutta mitäs varten se sitte on rustattu tuo rakennus?" uteli uudestaan Korpelan muori.

"Mitäs varten muuta kuin rahain narrauspaikaksi", arveli Tiais-ukko. "Tietäähän sen, kun kapteenin rouva kuuluu senkin homman etunenässä olleen."

"No on siinä pari sattunut yhteen! On vakka kantensa valinnut", kuului muudan ääni väkijoukosta. "Ei pitäisi kenenkään panna penniäkään mokomaan paholaisen pesään."

"Oikein sanot, Paatelan Pekka", myönsi Korpelan muori hartaalla äänellä. "Pimeyden pesä se on koko rustinki. Johan sen näkee noista kiiltopäisistä paholaisen sarvistakin, joita on pantu sen päätyyn ja nurkkiin ... noista, joihin on kirjavia riepua ripustettu kuivamaan. Rahojen veivityspaikka, rahojen veivityspaikka!"

Viimeiset sanat oli kuullut eräs herraspukuinen nuori mies, joka sattui juuri ohi kulkemaan. Hän seisautti ja opettavaisesti selitti: "ei, muori kulta, se ole mikään rahojen veivityspaikka, vaan valistuksen ahjo. Siitä toivotaan nyt rupeavan levenemään paljo valoa meidänkin henkisesti niin pimeään paikkakuntaan. Jumalan kunniaa sillä tarkoitetaan ja isänmaan parasta."

"Ei täällä sellaisia ahjoja kaivata", puuttui Haaralan vanha torppari puheeseen. "Ja mitä Jumalan kunniaan tulee, niin tokko tuo paljoakaan edistyneee sillä, kun siellä kaiket kirkkoajat renkutuksia laulellaan ja pyhä-illat sitte tanssitaan ja muuten hurjastellaan. Eipäs ole Kaiveruksen kenraali mokomiin puuhiin milloinkaan sekaantunut, vaan koettaa valistaa alustalaisiaan avun annolla tarvitseville ja Jumalan sanalla. Se onkin kunnian ukko, vanha kenraali; mutta sen minä sanon, että ei tästä vielä Paksulan kapteenille kunnian kukko laula."

"Vai ei laula", lausui herraspukuinen nuori mies päätänsä ylönkatseellisesti keikauttaen. "Lukisittepas lehtiä, niin näkisitte, eikö laula kunnian kukko. Milloinkas on kenestäkään kuolevaisesta, esimerkiksi Lipattaja-lehdessä, niin paljoa puhuttu kuin juuri kapteenista ja hänen rouvastaan? Oletteko ikänäne kuullut, että sanomalehdet olisivat maininneet sanaakaan muista, jotka jouluna ja juhannuksena ovat väelleen antaneet rusinasoppaa ja vehnäkorppuja? Onko lehdissä nähty mainittavan, että kukaan on ilmaiseksi antanut hirsii seurahuoneeseen ja onko kapteenin arvoinen mies ennen milloinkaan alentunut itse rakennustyötä johtamaan ja teettänyt noin upeaa rakennusta, joka on kuin kirkko."

"Kuin tuulimylly", pisti Korpelan muori väliin.

Niinistön Maunu taas kuului naapureilleen kuiskailevan; "se on kapteeni ottanut tuon Koskelan Kallen työväkensä pikku lasten opettajaksi, jotta ei tarvitse lapsia oikeaan kouluun toimittaa. Siksi se Kalle nyt niin kiivaasti herrans puolta pitää."

Keskeytyksestä hieman kiihottuneena lateli Koskelan Kalleksi sanottu nuorukainen edelleen: "minä kysyn, kuka se Suurelassa on ainoa edistyksen ystävä? Kuka hankki pitäjäänsä vaivaistalon; kuka perusti Suurelan raittiusseuran, lukutuvat, isäntäyhdistykset, emäntäyhdistyksen; kuka hankki tänne ensimmäiset hyödylliset koneet...?"

"Polkupyörätkö?" kuului ääni joukosta.

"Kuka on perustanut kuntaan voimisteluseurat, käsityöseurat ja kaikki muut hyvät yhdistykset ja kuka niitä kaikkia johtaa? Kenen nimissä ne kaikki kulkevat; kenelle niistä on kunnia tuleva? Ja sittekin Haarala sanoo, ettei Paksulan herrasväelle kunnian kukko laula."

"Paljo, paljo ne ovat Paksulaiset tehneet hyvää", kuului yleinen mumina väkijoukosta. "Ei meillä ilman niitä olisi mitään hyvää, ei mitään."

"Ei suinkaan", huusi äskeinen "polkupyörän" kysyjä. "Ei olisi raittiusseuran mieslaulukuntaa, ei saman naislaulukuntaa, ei raittiusseuran sekakuoroa, ei isäntä- eikä emäntäyhdistyksien vuosijuhlia, ei raittiusseuran torvensoittajia, ei käsityöseuroja, ei kutomayhdistystä, ei hiihtoseuroja, ei kävelyseuroja, ei astunta- eikä istuntayhdistystä, ei lehmä-, sonni-, sika-, lammas-, porsas-, kukko-, kanayhdistyksiä; ei edes kissain, tuskinpa hevostenkaan ystäväin yhdistystä. Ja varmaankaan ei olisi kevätyhdistystä, enempiä kuin talvi-, syys- tai kesäyhdistyksiäkään. Ei olisi kyntö-, kylvö- eikä leikkuuseuraa; ei olisi perunainottoyhdistystä, jotka joka vuosi Paksulan pelloilla näytteitä tekevät ... kahvipalkalla. Ei olisi opettajiksi otettuja koulupoikia; ei käskyn mukaan kirjoittavia sanomalehden kirjeenvaihtajia; eikä ensiksi ja viimeksi olisi seurahuonetta, jossa kaikki yhdistykset, seurat, kunnat, kuorot, ystävät,

vihamiehet ja muut lörpöttelijät voisivat joka ikinen päivä lystiä pitää ja tanssimalla kansaa sivistä."

"Paatelan Pekka on aivan oikeassa", päätti vanha Haarala. "Ei se ole koko seurahuone muuta kuin kansan villitykseksi laitettu."

"Kapteenin kunniamylly, koko töskä", sanoi Tialan vaari.

"Sitähän minäkin jo sanoin, sitähän tässä minäkin", toisteli Korpelan muori.

"Taitaa sitä saada hänelle siinä myllyssä jauhaakin", sanoi vanha Haarala nauraen, "taitaa saada ennenkuin tarpeeksi asti karttuu, jos maailman puheissa on pikkuistakaan perää."

"Mitenkä niin?" tiedusteli Koskelan Kalle, toivoen saavansa taas puhevuoron hänkin.

"No esimerkiksi siten, että Paksulan kapteeni kuuluu, niinkuin tässä äsken juttelivat, puijanneen ruukkilaisilta rahoja jo maksetusta metsästä", selitti Haarala.

"Lakihan ne rahat hänelle on tuominnut."

"Oikeuden muodolla ja lain varjon alla", pisti tapansa mukaan Korpelan muori väliin.

"Tuomitsikos laki hänelle Paksulan kartanonkin", kysyi Paatelan Pekka. "Kuului lähteneen sitä ostamaan Vuorelan työpäällikölle, mutta kun sai talon kelihinnalla, niin pitikin itse."

Koskelan Kallella näytti olevan hyvä halu vastata, mutta vielä Paatelan Pekan puhussa oli alkanut kuulua pyörien ratinaa maantieltä.

"Herra siunatkoon!" kuiskasi Korpelan muori. "Ne ovat Paksulan vaunut ja niissä kapteeni itse rouvineen."

Niin olikin. Väkijoukko hajaantui silmänräpäyksessä tien kummallekin puolen ja hitaasti vierivät vaunut ihmiskujan keskitse. Hatut lensivät miesten päästä kuin taikavoimalla, ja syvimmin kaikista kumartelivat kapteenia vanha Tianen, Niinistön Maunu, vanha Haarala ja Korpelan muori. Paatelan Pekka ja Koskelan Kalle olivat ainoat, jotka tyytyivät vain hattuaan nostamaan.

Tuolla ne jo mennä huristivat vaunut ylämäkeä ja kohta seisahtivat seurahuoneen portaiden eteen. Ihmiset olisivat ehkä vieläkin ihmetelleet seurahuonetta, mutta "pim, pom" kajahti samassa kirkonkello. Se oli papin tulokello ... täytyi kiirehtiä kirkkoon, sillä sitä vartenhan sitä oli kotoa liikkeelle lähdetty. Kapteenin vaunutkin lähtivät kirkolle, sillä tänään oli seurahuoneella "pienet päivälliset" valtiopäivämiehen valitsijamiehille. Naapuripitäjän lukkari, se maanviljelysneuvos, oli luvannut tulla tänään Suurelan kirkkoon ja tuoda jonkun toisenkin vaikuttavan valitsijamiehen mukanaan. Niitä piti siis nyt mennä vaunuilla noutamaan. Kapteeni olisi mielellään itsekin mennyt kirkkoon, sillä olisihan ollut hauskaa nähdä, miten koko kirkkorahvas olisi kohahtanut ylös ja seissut, niskat kuurussa, siihen asti kuin hän olisi halki kirkon ehtinyt astua Paksulan penkkiin... Niin olisi ollut, mutta seurahuoneella oli vielä ennen päivällisiä paljo toimitettavaa. Piti näet "päntätä" Koskelan Kallen päähän kokonainen puhe ja muutoinkin hänet "instrueerata", ettei tekisi samallaista tyhmyyttä kuin se Pillilä — "senkin pöllöpää" — viime kerralla teki. "Mies ottaa ja sanoa tokaisee kaikkien kuullen: se ei tahdo, tämä kapteeni, Kivistä enää valtiopäiville, kun Kivinen on häntä kuntakokouksessa kerran tohtinut vastustaa ja vaatinut velkaansakin pois. — — — Ei, nyt tällä kertaa ei saa sellaista enää tapahtua, vaan otetaan valitsijamiehet jo tänään käsille ja pidetään yhdessä mujussa huomeneen asti. — — Täytyy pitää silmällä kaikkien kuntien miehiä, niin ettei kenellekään jää aikaa tehdä tyhmiä kysymyksiä Kivisistä eikä muista. — — — Paksulan kapteenista täytyy huomenna tulla valtiopäivämies, täytyy — — —. Kunpahan se Adelaide jaksaisi soittaa — — —!"

Kalle Koskela ilmestyi seurahuoneen salin ovelle ja sanoi jo osaavansa puheen ulkoa. Kapteenin siis täytyi ruveta Kallen läksyä kuulustamaan, mutta viereisestä huoneesta kuului pianon soittoa. Ensin tuli iloinen offenbachiaadi ja sitte joku pitempi kappale, josta paikka paikoin voi päättää, että se mahdollisesti saattoi olla joku Richard Straussin sinfooninen runoelma, tai ainakin jonkun muun Berliozin oppilaan programmi-sävellys.

Kapteeni kuunteli tarkkaan kumpaakin, sekä soittoa että Koskelan puhetta ja yhä enemmän kirkastuivat hänen kasvonsa. Hän alkoi jo saada varmuutta siitä, että huomenna saa hän arvoa laveammallakin alalla kuin kotinurkissa ... huomenna on hän Suurelan kihlakunnan edusmies ... ja sitte ensi talvena luetaan sanomalehdissä kautta maan: "edusmies, kapteeni Paksula piti pontevan puheen, huomauttaen, ettei hänellä ollut mitään lisättävää, mutta tahtoi kuitenkin saada lausutuksi, yhtyen täydellisesti arvoisiin edellisiin puhujiin j.n.e." — "Oi jospa jo olisi huomina päivä!" huokasi kapteeni itsekseen ja ihmetteli Koskelan Kallen "hyvää päätä" ja muistin terävyyttä.

JUNASSA.

Satoi ja ilma näytti olevan harmaata sumua aivan täynnä. Muutoinkin vallitsi vaunuissa raskas ja perin alakuloinen mieliala. Silloin tällöin rásahti vain joku sanomalehti; kuului puoliksi pidätetty huokaus; muuta ei mitään. Jossakin nurkassa kertoi joku matkustajista, miten Karjalan radalla on "aina" juopuneita. Toinen oli kerran kulkenut yöjunassa ja muutamalla asemalla oli silloin asemapäällikkö nukkunut niin sikeästi, että ei ollut tahdottu "millään ilveellä" hereille saada. Siihen loppui sitte heidänkin puhelunsa, eikä kuulunut enää muuta kuin yksitoikkoista vaunujen jyrinää. Viimein taukosi sekin jarrun jyrinällä, sillä oli saavuttu muutamalle pikku asemalle, jonkun tunnin matkan päähän Viipurista.

Kuului konduktöörin pillin vihellys ja juna nytkähti jo hieman lähteäkseen taas liikkeelle. Silloin temmattiin ovi äkkiä auki ja sisään syöksyi pari ahavoitunutta miestä, molemmat puettuina rumiin, keltaisiin "öljytakkeihin", jommoisia Viipurin läänin rantalaiset sekä miehet että naiset käyttävät sadetakkeinaan. Jalassa oli toisella itämaiset "upokkaat", toisella pitkävartiset mustat saappaat, joiden suurikantaiset pohjanaulat eivät varmaankaan olleet taotut parkettipermanttoa varten.

Hengähdyksistään vähän selvittyään, istahtivat miehet oven suuhun, josta nenäänsä vähän nyrpistäen pari naista, arvattavasti kaupunkilaispiikoja, siirtyi toisille tyhjille paikoille. Konduktööri tutki tarkasti vastatulleiden piletit, napsautti niihin reiän ja sanoi: "älkää antako näitä pois perillä; ne ovat meno- ja paluupilettejä."

Konduktöörin poistuttua, tuumaili nuorempi öljytakkisista: "ennätettiinpäs, vaikka tiukalla piti."

"Ennätettiinhän tuota", arveli vanhempi mies. "Ja se on hyvän merkki siitä, että asiat onnistuvat herrojen luona."

Nuo sanat näkyivät kiinnittävän erään nuorenpuoleisen puoliherran huomion puoleensa. Siihen asti oli hän istunut keskipalkoilla vaunuja, milloin torkkuen, milloin sporttipaitansa kaulusta korjaillen. Miehen kasvojen väreet osottivat hänen kuitenkin tarkoin seuraavan torkkuessaankin asiain menoa ja kuuntelevan jok'ikistä vaunuissa lausuttua sanaa, vaikka olikin konduktöörin häntä tupakoimasta estäessä kieltävästi pudistanut päätänsä, juurikuin ei ymmärtäisi sanaakaan maan kieliä. Nyt hän siirti öljytakkeja lähemmä ja kysäsi hieman inkeriläistä murretta muistuttavalla, mutta selvällä suomella: "mihin nämä isännät matkalla, kun herrojen pateille mennään?"

"Helsinkiinhän tässä olisi aikomus, senaatin herrojen puheille", vastasi nuorempi puhutelluista.

"Senaatin herrojen", toisti muukalainen. "Oikeinko aiotte käydä itsensä kenraalikuvernöörin puheilla?"

"Eihän sitä sen puheilla — — — mitäpä me siitä, vaan oikeille senaattoreillehan meillä olisi asiaa", selitti vanhempi miehistä.

"Anteeksi erehdys", sanoi sporttipaitainen, "minä vain arvelin siksi, kun hänen ylhäisyytensä kenraalikuvernööri on senaatinkin herra." Sitte hän lisäsi, vähän ympärilleen vilkaistuaan: "taitaapa olla tärkeätkin asiat, koska niin korkeiden miesten pakinoille päästään?"

"Tärkeäthän ne ovat asiat. Mennään pyytämään markkinoita meidän kuntaan, kun ei kuvernööri luvannut, vaikka muuanne on antanut."

Kuultuansa markkinoista mainittavan, kääntyi eräs siihen asti miehiin melkein selin akkunan poskessa istunut matkustaja heihin päin, pani pois luettavanaan olleen sanomalehden ja sanoi: "jopa on miehillä asia, kun pyytävät markkinoita! Parasta olisi, kun kääntyisitte ajoissa takaisin moiselta retkeltä, sillä mitä on hyvää niistä markkinoista tahi toripäivistä. Turmelevat vain kansaa ja kylvävät kuntaanne kirousta ja kevytmielisyyttä ja kaikellaista pahuutta. Minäkin olen menossa meidän opettajan kanssa — se on tuolla toisessa luokassa — myöskin Helsinkiin, mutta pyytämään markkinain lakkauttamista meidän pitäjästä."

"Sepä on ihmettä, kun on kerran ne kuntaansa saanut", huudahtivat miehet yhteen ääneen. Vähän mietittyään jatkoi sitten vanhempi: "meillä niistä ei ainakaan vahinkoa olisi, vaan sulaa hyötyä. Meillä, näette sen, saadaan toisinaan hyvinkin runsaasti merestä kaloja."

"Eivätkös kalat sitte käy muutoin kaupaksi kuin markkinoilla?"

"Kyllähän ne aina kaupaksikin käyvät, mutta niissä on niin paljo sekä kuletteleamista että kaupitsemista, varsinkin kesäiseen aikaan. Siinä menee hukkaan monta monituista kaunista kesäpäivää, mutta kun saataisiin markkinat, niin ei muuta kuin veisi sinne ja sillä hyvä."

"Vai on teillä merenrantalaisilla niin niukalta aikaa tahi niin paljo kotitöitä, arvattavasti peltotöitä ja muuta maanviljelystä, että ei kukaan joutaisi saalista kauppaamaan? Silloin olisi parasta perustaa suuri vientiyhdistys, joka ajaisi kaikkien asiaa", arveli akkunan poskessa istuja.

"Onhan tuota toki aikaa, jos ei muuta", selitti nuorempi mies. "Onhan tuota toki aikaa, Jumalan kiitos! Eikä meiltä maanviljelykseen aikaa tärväänny, kun ei saarissa ole peltoa muuta kuin palanen perunamaata; kenellä sattuu sitäkään olemaan, kenellä ei ole ensinkään. Eikä niittyä ole juuri nimeksikään kenelläkään."

"On sitä kuitenkin mantereen rantalaisilla kumpaakin, niin peltoa kuin niittyäkin", oikasi vanhempi mies kumppaninsa puhetta.

"Onhan sitä niillä vähän", myönsi nuorempi, "mutta taitaisivat ne maanviljelykseltä joutaa nekin jos johonkin."

"Kalanpyydyksetkö ne sitte kotona ajan vievät", kysäsi vieras, "verkkojen kudonta ja nuottain valmistus?"

"Kukas hullu itse pyydyksensä tekisi", lausui nuorempi miehistä. "Niitähän saa ostaa venäläisiltä verkkoja niin hyvin kuin valmiita nuottiakin. Parilla kolmella sadalla ruplalla saa jo suuren nuotan, joka kestää joskus kolmekin vuotta — ja sen saa vielä velaksi."

"Mutta parilla sadalla markalla voisitte ehkä saada yhtä suuren, kun itse tekisitte, ja se varmaankin kestäisi viisi, kuusi vuotta, eikä sitte tarvitsisi venäläisten veloissa ja armoissa pyöriä", arveli akkunan poskessa istuja.

"Ei sitä saisi semmoista alle kolmen, neljän sadan markan", tuumaili vanhempi mies. "Mutta eiväthän ne markkinat ole pelkkää myymistä varten, vaan sieltä saa ostaakin, mitä ikinä ihminen tarvitsee."

"Eikös siellä teidän puolella sitte vielä ole maakauppiaita, jotka levittävät maakuntaan tavaran roskaa enempiäkin kuin ihminen tarvitsee?"

"On, onhan niitä — ainakin yksi joka kylässä", selitti nuorempi mies vuorostaan. "Suuremmissa kyläkunnissa on kaksi tai kolmekin, niin että taitaa niitä kauppiaita yhteensä olla neljäntäkymmentä meidänkin kunnassa."

"Luulisipa noilta sitte olevan saatavana tavallisen ihmisen tarpeet, ehkäpä vielä tarpeetontakin."

"Kyllähän sitä on tavaraa kauppiailla kaikenmoista, mutta markkinoilta saisi kuitenkin halvemmalla ja parempaakin."

"Ei, hyvä mies, markkinoille tuoda muuta kuin mitä huonointa rojua", tiesi akkunan vieressä olija. "Kun menet meidänkin markkinoille, niin et siellä ainakaan aluksi näe muuta kuin ryssän rinkelä ja kuorma kuormansa, pöytä pöytänsä perästä on täynnä Viipurin rinkelä. Oikeita Viipurin rinkelä kuuluvat ne kaikki olevan, vaikka ovat tehtyjä mikä missäkin mökissä, enimmät kuitenkin Lappeenrannan puolella. Kahvin, siirappiveden eli venäläisen piittinän ja kaikennimisten namusten kauppiaista ei myöskään ole puutetta, sillä niillä ovat ainakin puolet myymäpaikat hallussaan. Mustilaisia, posetiivin vinguttajia, kellonvaihtajia, limonaadin myyjiä on myös niin kosolta, että ei tahdo päästä liikkumaankaan. Viinan ja hokmannin haju on selvän ihmisen ihan tikehdyttää. Kun pääsee varsinaisten myyntikojujen luo, niin on siellä läkkipilliä, käsipeliä, kirjavia nappia, rintaneuloja, messinkisormuksia, kretonkiriepuja, jos jonkin karvaisia, muun melkein mitättömän vaatetavaran seassa. Mutta naiset ja lapset häärivät ahkerasti noiden kojujen edessä. Varsinkin tattarilaisten tavarain kimpussa hääriä ostajia yhtä myötään melkein yhtä paljo kuin hoijakan ja muiden tyhjillä ilveillä rahan narraajain ympärilläkin. Markkinoilla menettää turhaan rahansa sekin, joka muutoin niitä säästää. Sen näkee etenkin iltapäivällä, jolloin ovat hengen vaarassa nekin tuhannet tyhjäntoimittajat, etenkin naiset, jotka ovat sinne saapuneet ainoastaan itseänsä näyttämään, sillä silloin jo hierovat tappelua kaikkien kanssa tavallisissa oloissa siivotkin miehet. Lapset kuulevat ja oppivat siellä villin elämää mitä karkeimpia kirouksia ja naisten siveyden tunto tylsistyy, mutta sinne palaa kuitenkin kaikkien mieli. Jolleivät palvelijat ja nuoret taas sinne pääse, niin pitävät itseään pahemmin orjuutettuina kuin Siperian vangit."

"On kaiketi sieltä toki saatavana kaikellaista maanmiehenkin tavarata ja tekeleitä", tuumaili vanhempi öljytakkisista.

"On nimeksi", myönsi mies. "Viljaa ei tosin ole tavallisesti minkään nimistä, paitsi metsässä, salakapakoitsijoilla, viinaksi muutettuna. Kuului kuitenkin olleen viime markkinoillakin kaksi tuohikonttia, kokonainen kuorma kaalinpäitä, säkillinen sipulia, kapallinen papuja, saman verran herneitä ja kymmenkunta kiloa maataisvoita, jos ei vielä maamiehen tavaroiksi täytyne lukea Kauppilan

ruotimuorin muutamia vispilöitä ja Nevalan ukon kahta puupyyttyä ja kuutta puulusikkaa, jotka kaikki tohtorin rouva oli ostanut paremmin säälistä kuin tositarpeesta."

"Ehkäpä ne teidän markkinat ovatkin niitä niin sanottuja eläinmarkkinoita", mutisi nuorempi markkinain puuhaajista.

"Eipä juuri, vaikka on niille joskus joku eläinkin eksynyt", arveli akkunan pielessä olija. "Milloin on ollut neljä, milloin viisikin semmoista lehmänkantturaa, joilla ei enää kotonaan ole mitään tehty. Mustilaisilla ja Lesken Iskällä on tietysti ollut aina joku hevonenkin kaupattavana, mutta nimismies ne on tavallisesti heiltä väkipakolla ostanut tapettavaksi muutamalla markalla. Taisipa jo kerran Lesken Iskaa sakottaakin hevoskaupasta, vai lieneekö se ollut eläinräkkäyksestä."

"Isäntä unohtaa kokonaan sen seikan", puuttui nyt taas puheeseen sporttipaitainen muukalainen, joka toisten haastellessa oli kirjoitellut jotakin muistikirjaansa, "isäntä unohtaa sen seikan, että maalaiskansa saapi markkinoilta kaikellaisia teollisuuden tuotteita — — —"

"Mitä teollisuuden tuotteita tarkoitatte?" kysäsi puhuteltu muukalaista keskeyttäen.

"Kaikellaista talossa tarpeellista", selitti muukalainen, "niinkuin astioita, kelloja, valmiita vaatteita ja minkä mitäkin, hotj mitä vain tarvitsee."

"Tosiaankin ne minä unhotin", myönsi toinen. "Saapihan sieltä tosiaankin leveitä, suuta repiviä lakeerattuja puulusikoita, kirjavan koreita, kiiltäviä niinipuu-kuppeja, mutta mitä niillä tekee? Siksi parahiksi kestävät, että juuri ostaa kerkiää. Mitä taas tattarien ja juutalaisten valmiisiin vaatteihin tulee, niin eiväthän nekään kestä kuin korkeintaan päälle panna, mutta ei pitää."

"No, no, — — — johan se isäntä nyt perin liioittelee", arveli sporttipaitainen muukalainen.

"Enkä liioittele yhtään", sanoi mies toimessaan. "Meidän naapurin poika oli kerrankin ostanut viidelläkolmatta markalla markkinasaksalta pulskan päällystakin. Ja se kesti ihan timinälleen kotiin asti. Hevosta riisuessa näet jo ratkesi hartioista ja sitte, päältä pois otettaessa, meni yksiksi paloiksi. Kun sitte räättäli yritti sitä uudestaan koota, niin käsiin oli hajota koko vaate, kun oli niin mahinutta ja koin syömää. — — — Eivät ne koko markkinat ole muuta kuin petkutusta, ei muuta."

"Mutta", väitti muukalainen yhä, "saavathan ihmiset markkinoilla tutustua toisiinsa; eri kansallisuudet toisiansa lähetä."

"Ja oppia toisiansa inhomaan", väitti mies vastaukseksi, "petkuttajat pitämään narrina pettämiään ja petetyt vihamaan pettäjiään ja koko kansoja, jotka semmoisia konnia synnyttävät."

"Tarvitsee se kuitenkin kansa markkinoita", penäsi muukalainen. "Niillä nuori kansa saa huvitteleutua ja juhlia. Ne ne ovat oikeita kansanjuhlia, joissa kansa mielellään käykin."

"Narrit menevät vaikka mihin pahuutta oppimaan", intti yhä akkunan poskessa istuja. "Mutta kyllä moisissa juhlissa on monelta mennyt elämän onni ja variksen jalka on tullut monen papinkirjaan painetuksi semmoisissa huivissa. — — — Ja kaikesta muusta puhumatta, kuinka monta tuhatta työpäivää niillä sitte vielä tuhlataan!"

"Taitaisipa olla parasta", tuumaili nuorempi öljytakkinen toverilleen, "jos käännäytäisiin mekin kotiin."

"Parasta se epäilemättä on", virkkoi muudan keskustelua kuunnellut. "Ja mitäs teidän tarvitsee mieskohtaisesti mennä enempää markkinoita pyytämään kuin poiskaan saamaan? Lähettää vain paperit perille, niin kyllä ne herrat niistä asian ymmärtävät ja selvän tekevät."

"Niin sitä luulisi, mutta siitä ei tule mitään tähän maailman aikaan", puuttui akkunan luona olija taas puheeseen. "Nyt pitää juuri mieskohtaisesti kääntyä herroihin, tahtoipa sitte mitä tahansa, ja jollei sitä tee, niin menee asia aivan päin mäntyy. Meillä on siitä surkea kokemus. Oli näet tässä muutama vuosi takaperin meillä papinvaali. Kappalainen Gustrén sai järjestänsä miltei kaikki äänet, mutta ei älynnyt mennä vielä suuriltakin herroilta ääniä pyytämään ja taisipa arvella semmoisen kerjäämisen laissakin kielletyksi. Vielä vähemmän sitä älysimme me, seurakuntalaiset, kun ei Gustrén edes ollut ikinä pyrkinyt suurten herrain sielunpaimeneksikaan, vaan meidän. Mutta olipas vaalipapeissa semmoinenkin joka tiesi temput. Meni pokkuroimaan ja sai paikan kuin mies. Itse nyt vielä ilkkuu herrojen hänelle paikkaa luvattessaan nauraneen, jotta 'kyllähän se Gustrén kuuluu seurakuntalaisten äänet saaneen, mutta mahtaa olla kovin ruma mies, kun ei ilkiä tulla tänne meille näyttäytymäänkään.' — Sillä tavoin saimme me papiksemme oikean 'sotarovastin', jolla nimellä sitä kuuluu herratkin — ainakin takanapäin — nimittävän. Kyllä se siis on parasta, ukot, käydä vain rohkeasti herroille näyttäytymässä, jos tahtoo asiansa perille ajaa. Eivät ne suuret herrat papereista paljoa välitä."

Muukalainen mutisi jotakin, mutta siitä ei saanut selvää. Keskustelukin näytti alkavan käydä

yleisemmäksi ja yleinen nuiveus mielistä hälvetä, mutta silloin taas jyrähti jo jarru. Oli seisahduttu jollekin suurelle asemalle. Ihmiset nousivat ja alkoivat lähteä asemalta jotakin suun avausta etsimään, mutta kaikkein kiireimmästi katosi vaunusta sporttipaitainen muukalainen. Muiden matkustajain päästessä asemasillalle, seisoi näet jo mies santarmin sivulla ja kuului supattelevan sille jotakin "kansankiihottajasta, joka yllyttää perustamaan laittomia vientiyhdistyksiä ja estää ihmisten veljeytymistä markkinoilla."

Santarmi nyökytteli päätänsä tyytyväisenä toisen supatusta kuunnellessaan, mutta seurasi samalla tarkoin ja tutkivin katsein akkunan poskessa äsken istunutta miestä. Miehen mentyä ohitse pujahti santarmi sähkösanomahuoneeseen, ja kohta alkoi sähkökone nakuttaa: "niku, naku, niku, naku, nik, nak, nuk."

"Varmaankin lähtee nyt perin tärkeä sähkösanoma asemalta", tuumaili muudan matkustaja kumppanilleen, katsellessaan sähköittämistä läpi akkunan, "perin tärkeä, koska ovat niin kalpeat ja vakavat sähkölennätinvirkamiehen kasvot ja santarmi hänen takanansa hymyilee niin imelästi."

End of Project Gutenberg's Kertoelmia ja kuvauksia, by Juho Reijonen

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KERTOELMIA JA KUVAUKSIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or

creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.